

**Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ.
ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Τριμελής επιτροπή:

Καθ. Αθανάσιος Γκίκας (Πρωτοπρεσβύτερος) - Σύμβουλος Καθηγητής

Καθ. Άννα Καραμανίδου

Καθ. Μιλτιάδης Βάντσος

ΑΡΗΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Πρωτοπρεσβύτερος π. PETRU SIDOREAC

**Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ.
ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Διδακτορική διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Ποιμαντικής και
Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Θεσσαλονίκη 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
Α' ΜΕΡΟΣ.....	17
Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ. ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	17
Κεφ. Α'. Ο ΛΟΓΟΣ: ΜΕΣΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ καί ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	18
1. Ὁ προφορικός λόγος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου.....	18
1.1. Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις	18
1.2. Αναφορές σέ ἁγιοπατερικά καί ἁγιογραφικά κείμενα - πηγές τοῦ ἁγίου Παΐσιου.....	23
2. Τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παΐσιου	34
2.1. Βιβλία καί ἐπιστολές	34
2.2. Ἐπιγράμματα καί σημειώματα.....	38
Κεφ. Β'. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΙΣΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	40
1. Πίστη.....	40
1.1. Ὁρθό δόγμα καί αἱρέσεις.	40
1.2. Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.....	51
1.3. Ἐσχατολογία.....	58
2. Πνευματική ζωή	63
2.1. Πάθη καί ἀρετές στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου.....	63
2.1.1. Κάθαρση	63
2.1.2. Θεωρία.....	78
2.1.3. Ἐνωση μέ τό Θεό.....	82
2.2. Ὁ διάβολος – μιά καθημερινή πραγματικότητα.....	84
2.3. Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον.....	89
ΜΕΡΟΣ Β'	103
Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ.....	103
Κεφ. Α'. ΟΙ ΙΕΡΟΜΕΝΟΙ	104

1. Οί κληρικοί.....	104
1.1. Ἡ εἰκόνα τοῦ κληρικοῦ κατὰ τό Γέροντα Παῖσιο.....	104
1.2. Συμβουλές πρὸς τοὺς κληρικούς.....	108
2. Οί μοναχοί	117
2.1. Ὁ Γέροντας Παῖσιος – πρότυπο τοῦ τελείου μοναχοῦ.....	117
2.2. Τό πνευματικό σκιαγράφημα τοῦ μοναχοῦ.....	133
2.3. Ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου.....	136
Κεφ. Β'. ΟΙ ΛΑΪΚΟΙ	141
1. Ποιμαντική καί οἰκογένεια	141
1.1. Προσωπικές ἀναμνήσεις τοῦ Γέροντος Παῖσιου.....	141
1.2. Συμβουλές πρὸς τοὺς γονεῖς	148
1.2.1. Σχέσεις μεταξύ τῶν γονέων.....	151
1.2.2. Γονεῖς καί παιδιά.....	159
1.3. Οἱ νέοι – τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας.....	167
1.3.1. Μικρά παιδιά καί ἔφηβοι.....	167
1.3.2. Καθοδήγηση τῶν νέων	171
1.4. Διαζύγιο καί οἰκογενειακά προβλήματα.....	181
2. Ποιμαντική εἰδικῶν κατηγοριῶν ἀνθρώπων.....	187
2.1. Ἀσθένεια καί ἀσθενεῖς	187
2.1.1. Σωματική ἀσθένεια.....	187
2.1.2. Πνευματική ἀσθένεια.....	191
2.1.3. Ὁ ἅγιος Παῖσιος ὡς ἀσθενής.....	195
2.2. Ἐξαρτημένοι ἀπὸ οὐσίες	198
2.3. Μαγεία	202
2.4. Δαιμονισμένοι	206
3. Κοινωνική ποιμαντική	212
3.1. Ἕννοια καί σημασία τῆς πατρίδας.....	212
3.2. Χαρακτηριστικά τῆς σύγχρονης κοινωνίας	216
3.3. Φιλανθρωπία	222
ΜΕΡΟΣ Γ'	226
ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ	226
Κεφ. Α'. Εκδόσεις και εκδηλώσεις	227

1. Έκδόσεις με κύριο θέμα τόν Γέροντα Παΐσιο	227
1.1. Κείμενα καί εικόνες.....	227
1.2. Ό Γέροντας Παΐσιος στον ψηφιακό χώρο.....	235
2. Πνευματικές έκδηλώσεις εις τιμήν του άγιου Γέροντος Παΐσιου.	239
2.1. Συνέδρια καί έκπομπές.	239
2.2. Προσκυνηματικές έκδρομές	247
Κεφ. Β'. Άγιοκατάταξη του Γέροντος Παΐσιου	253
1.1. Γενικευμένη άνεπίσημη άναγνώριση τής άγιότητάς του.....	253
1.2. Άγιοκατάταξη του Γέροντος Παΐσιου	256
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	262
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	263
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	285
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	295
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β' - ΑΦΙΣΕΣ	297
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ' - ΕΙΚΟΝΕΣ	304

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από την αρχή πρέπει να επισημάνουμε ότι, ή εκπόνηση της παρούσας διατριβής εγκρίθηκε από την Γ.Σ.Ε.Σ. με την υπ' αριθμ. 180/28-6-2010 απόφασή της. Ο κύριος σκοπός μας ήταν διπλός: πρώτον να ερευνήσουμε τό εάν και τό πώς εντάσσεται ό Γέροντας Παΐσιος στή χορεία τών Αγίων Πατέρων, οί όποιοι κοσμοϋν διαχρονικά τήν Έκκλησία, καί δεύτερον ποιός είναι ό ρόλος του στήν πνευματική καί ποιμαντική πορεία τής σύγχρονης κοινωνίας. Τό πολυαναμενόμενο γεγονός τής άγιοκατάταξης του από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο στίς 13 Ιανουαρίου 2015 μās βρήκε στή συγγραφή τής εργασίας μας καί μās υποχρέωσε να τροποποιήσουμε τό κείμενο, ως προς τό πρώτο στόχο του. Ένω σκοπεύαμε να αναδείξουμε τήν αγιότητά του, ένόψει τής επικειμένης αναγνωρίσεώς του ως αγίου, τώρα στόχος μας είναι ή επιβεβαίωση τής αγιότητάς του, άν καί ή θεόπνευστη πράξη του Πατριαρχείου, βασισμένη στα χαρακτηριστικά αποδεικτικά στοιχεία, εκ τών όποιών ή ευλάβεια του λαοϋ, είναι επαρκής καθεαυτή καί δέν χρειάζεται εκ τών υστερών υποστήριξη ή επιβεβαίωση. Σ' αυτήν τήν περίπτωση, ό κύριος στόχος του πονήματός μας κατέστη ή παρουσίαση μέ επιστημονικό τρόπο τών δύο κατευθύνσεων, πού επιλέξαμε, τής πατερικής καί τής ποιμαντικής, έχοντας τήν πεποίθηση ότι, ό ακαδημαϊκός χαρακτήρας τής εργασίας δέν αλλοιώνει σε κάτι τό μυστήριο τής πνευματικής αντιμετώπισης, πού όφείλουμε στους αγίους του Θεοϋ.

Έχουμε συναίσθηση ότι, είμεθα άνάξιοι να παρουσιάσουμε τό βάθος τής θεολογίας ενός αγίου τόσο ύψηλων μέτρων. Ο ίδιος όμως μās λέγει ότι, για να επιχειρήσει κανείς για παράδειγμα να γράψει Άκολουθία για έναν Άγιο, πρέπει να τον ευλαβεΐται καί να τον αγαπā¹. Λαμβάνοντας λοιπόν, ως βακτηρία τήν ευλάβειά μας καί τήν αγάπη μας προς τον άγιο Παΐσιο, επιστηριζόμεθα εις τήν πεποίθηση ότι, ό άγιος θά μās βοηθίσει στο έργο μας, ώστε να μην τον άδικήσουμε καί θά μās συγχωρήσει τίς αδυναμίες μας. Άλλωστε, δέν είναι λίγες οί περιπτώσεις πού ό άγιος Παΐσιος μέ θαυμαστό τρόπο παρίστατο σε παρόμοιες προσπάθειες, δείχνοντας τήν εϋνοιά του καί

¹ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου, *Λόγοι Β', Πνευματική άφύπνιση, Ίερών Ήσυχαστήριον «Ευαγγελιστής Ιωάννης ό Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1999, σ. 134. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα – Έπιστολές Γέροντος Παΐσιου του Αγιορείτου 1924-1994*, Εκδόσεις Άγιότοκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 257.*

βοηθώντας τούς συγγραφείς νά συντάξουν τά κείμενά τους γιά τό πρόσωπό του².

Ο κεντρικός λόγος τῆς ἐπιλογῆς τοῦ θέματός μας αὐτοῦ ὑπῆρξε πρῶτα ἀπό ὅλα ὁ θαυμασμός μας πρὸς τή μεγάλη προσωπικότητα τοῦ περιφήμου Γέροντα, γιά τόν ὁποῖο, παραβρισκόμενος προσωρινά γιά σπουδές στή Θεσσαλονίκη, ἀκούσαμε γιά πρώτη φορά τό 1993, χωρίς νά ἀξιωθοῦμε νά τόν γνωρίσουμε προσωπικά. Γιά μᾶς, καθοριστικό ρόλο εἶχε τό ἔτος 2005, κατά τό ὁποῖο συνέβησαν προσωπικά γεγονότα, πού ἀπετέλεσαν σταθμούς ζωῆς ὅσον ἀφορᾷ τή σχέση μας μέ τόν καθομολογούμενο ἀπό ὅλους ἅγιο. Ἡ ἔλλειψη πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιμετωπίσεων τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ ἦταν ἀκόμα ἕνας λόγος πού μᾶς παρακίνησε στήν πρωτοβουλία μας.

Μετά τίς παραπάνω ἐπισημάνσεις, νιώθουμε τήν ἀνάγκη πρωτίστως νά εὐχαριστήσουμε, μέ δέος, τό Θεό καί τόν ἴδιο τόν ἅγιο Παῖσιο, γιά τή μεγάλη εὐλογία πού ἀξιωθήκαμε νά λάβουμε, νά ἐπιμεληθοῦμε τό παρόν θέμα, τό ὁποῖο ξεπερνάει κατά πολύ τίς πνευματικές καί διανοητικές μας δυνάμεις.

Ἐκφράζουμε, ἐπίσης, τίς θερμές εὐχαριστίες μας στό σύμβουλο καθηγητή μας, Πρωτοπρεσβύτερο π. Αθανάσιο Γκίκα, ὁ ὁποῖος γιά ἕξι ὀλόκληρα χρόνια συμβαδίζει μαζί μας στήν ὁδό τῆς ἐπιστημονικῆς μας πορείας. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς θυσιαστικῆς του ἱερωσύνης καί ἡ εὐαισθησία του γιά τήν ποιμαντική προσφορά στόν συνάνθρωπο συνέβαλαν ὥστε, νά πραγματοποιηθεῖ αὐτή ἡ συνοδοιπορία μέ ἄριστο τρόπο μέ τήν ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῶ ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶναι ἕνα κυρίαρχο χαρακτηριστικό στοιχεῖο τοῦ ἀγίου, πού μᾶς ἔνωσε τά βήματα αὐτό τό χρονικό διάστημα.

Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε καί στά ἄλλα δύο μέλη τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, κα. Άννα Καραμανίδου καί κ. Μιλτιάδη Βάντσο, καθῶς καί στήν ἐξεταστική ἐπταμελή ἐπιτροπή, ἡ ὁποία καλεῖται νά ἐπισφραγίσει τήν προσπάθειά μας.

Εὐχαριστοῦμε ἐπίσης ὅλους ἐκείνους πού μέ κάποιο τρόπο συνέβαλλαν στήν πραγματοποίηση τῶν μεταπτυχιακῶν καί τῶν διδακτορικῶν μας σπουδῶν. Αναφέρουμε τόν Αἰδεσιμολογ. ὁμότιμο καθηγητή τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., π. Θεόδωρο Ζήση, πρῶην σύμβουλο καθηγητή μας στίς τετραετεῖς μεταπτυχιακές σπουδές καί τόν Ποιμενάρχη μας, Σεβ. Μητροπολίτην Κασσανδρείας, κ Νικόδημο, στοῦ ὁποῖου τή δικαιοδοσία βρίσκεται τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτῆς, ὅπου φυλάσσονται τά ἱερά λείψανα τοῦ ἀγίου Παΐσιου.

² Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Μαρτυρίες προσκνητῶν. Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης 1924-1994*, 5^η ἐκδ., Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 359.

Ταπεινή μετάνοια όφείλω και στον πνευματικό μου, Πανοσιολογ. Αρχιμ. π. Θεόκλητο Μπόλκα, Ηγούμενο του Ίερού Ήσυχαστηρίου Όσίου Άρσενίου του Καππαδόκου στο Βατοπαίδι Χαλκιδικής, ό οποίος ως προσωπικά γνωρίσας και καθοδηγηθείς από τον εν λόγω Άγιο μας, μάς συμπαραστάθηκε όλο αυτό τό διάστημα πνευματικώς αλλά και μέ την παρουσία του σε διάφορες εκδηλώσεις εις τιμήν του Γέροντος Παΐσιου. Μιά από αυτές ήταν τό πρώτο στον κόσμο διεθνές συνέδριο αφιερωμένο στον Γέροντα Παΐσιο, τό όποιο διοργάνωσε μεταξύ 13 και 15 Νοεμβρίου 2014, κατόπιν προτάσεώς μας, ή Ίερά Μητρόπολη Μολδαβίας και Μπουκοβίνας Ρουμανίας.

Ένα θερμό ευχαριστώ επίσης όφείλουμε και στους συμπορευθέντες στην προσπάθειά μας γνωστούς και φίλους: καθ. Δέσποινα Ανυφαντάκη, καθ. Άθανάσιο Ρακοβαλή - γνήσιο μαθητή του άγιου Παΐσιου - και καθ. Παναγιώτη Τσολακόπουλο.

Τέλος, θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε στην οικογένειά μας, στην Πρεσβυτέρα Φελίτσια και στα τέκνα Αλεξάνδρα, Κασσιανή και Παΐσια, καθώς και στην πεθερά μας, Μαρία, για την άμέριστη συμπαράσταση τους και για τή διευκόλυνση τής άφοσίωσής μας στην εκπόνηση τής εργασίας αυτής.

Γιά όλους αυτούς επικαλούμαστε θερμά τή χάρη και την εύλογία του Άγιου Παΐσιου του Άγιορείτου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ παρουσία στό πλήρωμα τῆς σύγχρονης Ἐκκλησίας τῆς μεγάλης προσωπικότητας τοῦ ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἁγιορείτου προκάλεσε καί συνεχίζει νά προκαλεῖ τό ἐνδιαφέρον συνεχῶς καί περισσοτέρων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι βλέπουν στό πρόσωπό του τήν καλύτερη ἐνσάρκωση τῆς προτροπῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού ἔχει διαχρονικό χαρακτήρα: «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»³. Κληρικοί ἀνωτέρου καί κατωτέρου βαθμοῦ, ἐγκαταβιοῦντες σέ μοναστήρια ἢ σέ ἐνορίες· ἐπιστήμονες καί ἀμόρφωτοι· μικροί καί μεγάλοι· ἀνθρωποι σέ ὑψηλές θέσεις καί ἀπλοί πιστοί· πλησίαζαν καί πλησιάζουν μέ δέος τόν ἅγιο Γέροντα καί περιμένουν ἀπό αὐτόν βοήθεια καί ἀπάντηση στίς ἀναζητήσεις τους, μέ τήν πεποίθηση ὅτι, μέσω αὐτοῦ ἐκφράζεται ὀλοφάνερα τό θέλημα τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἀπό τήν ἔρευνα πού κάναμε γιά τήν ἐκπόνηση τῆς παρούσας ἐργασίας προκύπτει ὅτι, γιά τό σύγχρονο ὀρθόδοξο χριστιανό, ὁ διεθνῶς ἀναγνωρισμένος ἅγιος μέ τό ὄνομα *Γέροντας Παῖσιος* εἶναι ὁ πῖο δημοφιλῆς ἅγιος ὅλων τῶν ἐποχῶν. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἀναρίθμητοι ἀνθρωποι τόν γνώρισαν προσωπικά καί ὠφελήθηκαν ἀπό τό σύνδεσμο μαζί του μέσω, εἴτε τῶν θαυμάτων του, εἴτε τῶν συμβουλῶν του, πού ὁ στοργικός πνευματικός Πατήρ τούς προσέφερε ἄφθονα. Ἐνα ἀκόμη στοιχεῖο, πού ἐπιβεβαιώνει ἐπίσης τήν παραπάνω ἄποψή μας, εἶναι τό γεγονός ὅτι, δέν ὑπάρχει ἄλλος ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, γιά τόν ὁποῖο νά δείχνει τόσο πολύ ἐνδιαφέρον ὁ κόσμος. Ἐνῶ, συνήθως, οἱ πιστοί, πέρα ἀπό τή λατρευτική ἐκδήλωση τῆς εὐλάβειάς τους, ἀρκοῦνται στό νά διαβάσουν τό Βίο κάποιου ἁγίου ἢ ἔργα του, στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Παΐσιου τά ἀναρίθμητα βιβλία, ἄρθρα, μελέτες, συνέδρια, τό πλῆθος τῶν ὀμιλιῶν, ἐκπομπῶν, ἁγιογραφιῶν, προσκυνηματικῶν ἐκδρομῶν καί τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων ἀποτελοῦν αὐθεντικές μαρτυρίες τόσο τῆς γενικῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀγιότητάς του στή συνείδηση τῶν πιστῶν, ὅσο καί τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν πρὸς τό πρόσωπό του. Ἄν σέ ὅλα αὐτά προσθέσουμε καί τούς σημαντικότερους παράγοντες διακίνησης πληροφοριῶν τῶν ἡμερῶν μας, τά ΜΜΕ καί τό διαδίκτυο, ἔχουμε μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα, τοῦ τί σημαίνει νά εἶναι κανεῖς μέγας Ἅγιος τοῦ 20^{ου} αἰῶνα. Αὐτές οἱ ἰδιαιτερότητες δέν ξέφυγαν ἀπό τήν προσοχή τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος, κ. Νικολάου, ὁ ὁποῖος, ἔκθαμβος μπροστά στίς ποικίλες ἐκδηλώσεις εὐλάβειας τοῦ λαοῦ πρὶν ἀκόμη ἁγιοκαταταγεῖ ὁ ἐνάρετος μοναχός, ὑποστηρίζει: «Αὐτό πού συμβαίνει μέ τόν

³ Α' Κορ. 11, 1.

μακαριστὸ Γέροντα Παῖσιο τὸν Ἄγιορείτη δὲν ἔχει προηγούμενο στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία»⁴.

Ἡ ἐργασία μας ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος ἐπιχειροῦμε νὰ ἐρευνήσουμε σέ ποιό βαθμὸ ἐπηρεάστηκε ἡ ζωὴ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Γέροντος Παΐσιου ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Διαπιστώσαμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν παραπομπῶν του εἶναι ἐντυπωσιακὸς καὶ ἀναιρεῖ συντριπτικὰ τίς ἀστήρικτες ἀπόψεις σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ὁ Γέροντας δὲν διάβασε πολλὰ βιβλία. Ἡ προσοχὴ μας ἐστίαστηκε κυρίως στοὺς ἕξι τόμους τῶν λόγων του, πού ἐξέδωσε τὸ Ἱερόν Ἡσυχαστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴ Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης, ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο *Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι καὶ στὰ ἔργα πού ἔγραψε ὁ ἴδιος: Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης, Ὁ Γέρον Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης 1809-1886, Ἀγιορεῖται Πατέρες καὶ Ἀγιορείτικα καὶ Ἐπιστολές*, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἐξέδωσε τὸ ἴδιο Ἡσυχαστήριον⁵. Στὸ Β' κεφάλαιο τοῦ πρώτου μέρους ἀποκαλύπτουμε ἕναν ἀσκητὴ, πού βιώνει ἔντονα καὶ μέ ἀκρίβεια τίς Εὐαγγελικὲς ἐντολές τῆς πίστεως, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῶν πρώτων αἰώνων, ἐκ τῶν ὁποίων ξεχωρίζει ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, τὸ κατεξοχὴν πρότυπο τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Αὐτὲς τίς ἐντολές ἐφαρμόζει, δίνοντας λιγότερη προσοχὴ στὴν θεωρητικὴ πλευρὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ περισσότερη στὴν πράξη. Εἶναι γνώστης τῆς Πατερικῆς καὶ τῆς Φιλοκαλικῆς Παράδοσης, κυρίως στὸ χῶρο τῆς μοναχικῆς καὶ ἀσκητικῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τῆς ἠθικῆς. Ἀσχολεῖται με θέματα πίστεως, ἀντιμετωπίζει σύγχρονες προκλήσεις τῆς κοινωνίας καὶ ἐξηγεῖ μέ γλαφυρότητα πολλὰ μελλούμενα γεγονότα. Ζεῖ ἔντονα καὶ διδάσκει γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρῦτητα στὴ Μετάνοια, ὡς τὸ μοναδικὸ τρόπο ἀποκατάστασης τῆς σχέσης μας μέ τὸ Θεὸ καὶ ὡς τὸ θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Προκειμένου νὰ δείξουμε πῶς βλέπει ὁ Ἅγιός μας τὴν πνευματικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀναλύσαμε τὴ διδαχὴ του ἀπέναντι στὰ πάθη καὶ τίς ἀρετές καὶ δώσαμε τὸν τρόπο πού προτείνει νὰ γίνεται ὁ ἀγώνας πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα μέ τὸ φωτισμένο Γέροντα, σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια ὁ ἄνθρωπος ἔχει μπροστὰ του δύο πραγματικότητες - τὸν διάβολο καὶ τὸν πλησίον - καὶ καλεῖται νὰ προσαρμόσει τὴ συμπεριφορὰ του

⁴ Νικολάου, Μητροπολίτου Φθιώτιδος, Ὁ Ὁσίου Γέρον Παῖσιος, στὸ http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html.

⁵ Γιὰ νὰ δείξουμε τὸ χαρακτῆρα τῆς πνευματικῆς του ἀναφορᾶς, ἐντυφώσαμε στὴν προφορικὴ καὶ στὴν γραπτὴ του διδασκαλία, δίνοντας στὸ τέλος τῆς ἐργασίας μας τίς παραπομπές του στὴν Ἁγία Γραφή, στὰ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων, στοὺς Βίους τῶν Ἁγίων καὶ σέ διάφορα λατρευτικὰ καὶ πνευματικὰ βιβλία, ὅπως τὸ Γεροντικόν, ἡ Φιλόθεος Ἱστορία, ἡ Φιλοκαλία, ὁ Εὐεργετινός, ἡ Κλίμακα κ.λπ.

ἀπέναντί τους καταλλήλως. Ἡ σωστή ἀντιμετώπιση τῶν δύο φέρνει τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία φανερώνεται μέ τά πολλά χαρίσματα δῶρα τοῦ Θεοῦ, πάντα μέ γνώμονα τό καλό τοῦ ἄλλου. Ὁ Γέροντας δέν παρουσιάζει μιὰ συστηματική διδασκαλία γιά τά παραπάνω θέματα, ἀλλά προσφέρει περιστασιακά στοιχεῖα, πού κατόπιν κατάλληλης ἐπεξεργασίας καί ταξινόμησης, παρουσιάζουν μιὰ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῶν σκέψεών του⁶.

Στό δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας μας, παρουσιάσαμε τή συμβολή τοῦ μεγάλου ἀγίου στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καί πιό συγκεκριμένα στήν ἀναζωπύρωση τοῦ μοναχικοῦ βίου τόσο στό Ἅγιον Ὄρος ὅσο καί ἔξω ἀπό αὐτό, καί συνάμα στήν ἀνακαίνηση καί ἐνδυνάμωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν λαϊκῶν. Ἐξετάσαμε σέ χωριστές ἐνότητες, προσέχοντας καί τήν ἀλληλοεπίδρασή τους, τήν βοήθεια πού προσέφερε σέ μεμονωμένους ἀνθρώπους, σέ οἰκογένειες, σέ ἐνορίες καί στήν κοινωνία γενικότερα. Ἀπό τά κείμενα, πού σχετίζονται μέ τά παραπάνω θέματα φανερώνεται ἡ μεγάλη εὐαισθησία του μπροστά στόν πόνο τοῦ κόσμου καί τό χάρισμα τῆς διακρίσεως, πού ἔχει καί πού τόν βοηθᾷ νά προσφέρει στόν καθένα αὐτό πού τοῦ χρειάζεται, εἴτε πρόκειται γιά πνευματική καθοδήγηση, εἴτε γιά σωματική ἀποκατάσταση μέσφ τῶν πολλῶν θαυμάτων του. Μᾶς τράβηξε τήν προσοχή ἡ ἰδιαίτερη ἀγάπη του πρὸς τοὺς νέους, τοὺς ἀσθενεῖς καί τοὺς προβληματικούς ἀνθρώπους γενικά, τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζει, χωρίς νά εἶναι κληρικός, μέ τόν καλύτερο ποιμαντικό τρόπο. Τό πλῆθος τῶν παραπομπῶν πού χρησιμοποιήσαμε ἀποσκοποῦν ἀφενός στήν τεκμηρίωση τῶν γραφομένων καί ἀφετέρου στήν εἰσαγωγή ὅσο πιό σωστά γίνεται στόν ἐσωτερικό πνευματικό κόσμο ἑνός ἀγίου δοσμένου ὁλοκληρωτικά στό συνάνθρωπο - κεντρικό χαρακτηριστικό στοιχεῖο πού τόν διακρίνει ἀνάμεσα στοὺς ἀγίους.

Τό τρίτο μέρος τῆς διατριβῆς ἔχει ὡς σκοπό νά προβάλλει τοὺς καρπούς τοῦ περάσματος τοῦ Γέροντος Παΐσιου στά ἑλληνικά ἐδάφη καί τίς ἐπιδράσεις του στό ἐξωτερικό. Μᾶς ἐνδιέφερε νά ἐξετάσουμε τό πῶς ἐκφράζεται ἡ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί του. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνας εἶναι πραγματικά ἐντυπωσιακό. Τά κείμενα πού γράφονται συνεχῶς γι' αὐτόν, οἱ ἐκδηλώσεις (συνέδρια, ὁμιλίες κ.λπ.), πού αὐξάνονται μέ γοργούς ρυθμούς, τό πλῆθος τῶν προσπαθειῶν ἐξωτερίκευσης τῆς εὐλάβειας τοῦ λαοῦ, διά ἀγιογραφιῶν, τηλεοπτικῶν καί ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν, ἀναρτήσεων στό

⁶ Συστηματοποιημένη ἀντιμετώπιση θεμάτων ἔχει ἀπέναντι στό μοναχισμό, π.χ., δείχνοντας τήν ἰκανότητά του νά συντάξει ἐνιαῖα κείμενα, μέ ἄρτιο περιεχόμενο. Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, Ἔκδοση 5^η, Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2000.

διαδίκτυο κ.λπ. αποδεικνύουν, πέρα από τή λατρευτική τιμή του, τήν πλούσια καρποφορία του στό πλαίσιο τής πνευματικῆς ζωῆς χάρη στό προσωπικό του παράδειγμα. Τό ενδιαφέρον πού δείχνουν οί όμόδοξοι άλλοδαποί ύλοποιεῖται σέ μεταφράσεις, έκδηλώσεις, έκδρομές στήν Ἑλλάδα στά μέρη πού σχετίζονται μέ τόν ἅγιο. Παρατηροῦμε μιά χωρίς προηγούμενο έκδήλωση ἀγάπης καί εὐλάβειας, ἡ όποία δικαιολογεῖ ἄριστα τό χαρακτηρισμό, πού προτείνει ό μεγάλος καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης, αὐτόν τοῦ «παγκόσμιου ἀνθρώπου».

Ὡς ἐπιστέγασμα τής ἐργασίας θέσαμε τό γεγονός τής ἁγιοκατάταξης τοῦ Γέροντος Παΐσιου, γιά τήν όποία παρουσιάσαμε καινούργια στοιχεία, κατόπιν εὐγενικῆς προσφορᾶς αὐτῶν τοῦ Πανοσιολογ. Ἱερομονάχου Ἀθανασίου τοῦ Σιμωνοπετρίτου. Ἡ ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παΐσιου εἶναι ό ἐπίλογος μιᾶς ζωῆς, πού μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς ἕνας ἀσταμάτητος ὕμνος καί μιά συνεχῆς δοξολογία πρὸς τό Θεό. Χωρίς τό φόβο νά κάνουμε λάθος, ὑποστηρίζουμε ότι, ό ἅγιος Παῖσιος ό Ἁγιορείτης εἶναι ότι πολυτιμότερο εἶχε νά προσφέρει στό Θεό ἢ σύγχρονη κοινωμία.

Στό τέλος παρουσιάσαμε τίς σελίδες ἀπό τά ἔργα του, πού ἀποθυσυρίζουν τόν πατερικό καί τόν ἁγιογραφικό πλοῦτο τής Ἐκκλησίας, καθὼς καί δύο Παραρτήματα, ἐκ τῶν όποίων τό πρώτο μέ ἀφίσσες ἀπό διάφορες έκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ Ἁγίου, ἐνῶ τό δεύτερο μέ φωτογραφίες καί εἰκόνες του ταξινομημένες μέ συγκεκριμένα κριτήρια.

Γιά τήν ἐκπόνηση τής παροῦσας ἐργασίας ἀκολουθήσαμε τά ἐξῆς βήματα:

Μελετήσαμε λεπτομερῶς ὅλα τά ἔργα τοῦ Γέροντος Παΐσιου καί συντάξαμε τό σχεδιάγραμμα πάνω στό όποιο ἔπρεπε νά δομηθεῖ ἡ ἐργασία. Ἐντοπίσαμε τά σημεῖα ὅπου ἔπρεπε νά γίνει σύγκριση μέ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων καί ἐπιλέξαμε προσεκτικά τά κατάλληλα χωρία, πού ἀρμόζουν σέ κάθε περίπτωση. Πρώτιστη θέση Πηγῆς ἔχει ἡ γνωστή σειρά Patrologia Graeca ἢ συντομογραφικά PG.

Μετά σπουδῆς ἐπίσης ἐντρυφήσαμε στά ἔργα, πού σχετίζονται μέ τόν μελετώμενο ἅγιο, διαλέγοντας τά ἀποσπάσματα, πού θά ἐντάσσονταν στό τελικό κείμενό μας, χωρίς νά ἐπιχειρήσουμε νά ἐξαντλήσουμε ἀπολύτως ὅλο τό ὕλικό πού ὑπάρχει διαθέσιμο σήμερα στόν κόσμο. Ὁ σκοπός μας εἶναι νά δείξουμε ότι ό Γέροντας Παῖσιος ἀποτελεῖ κεντρικό πόλο ἑλξεως γιά ἀναρίθμητους συγγραφείς καί πιστούς.

Δώσαμε βαρύτητα στή συμβολή τῶν ΜΜΕ καί τοῦ διαδικτύου στήν προβολή τοῦ ταπεινοῦ Γέροντος, τονίζοντας ταυτόχρονα τόν κίνδυνο μέ τόν

όποιο είναι συνυφασμένη μιά τέτοια επιχείρηση. Καί ἐδῶ ἡ πρωτοβουλία μας ἔχει πρωτότυπο χαρακτήρα.

Τί ἄλλο νέο προσφέρει ἡ παροῦσα ἐργασία;

Κατ' ἀρχάς, ὅπως μαρτυρεῖ καί ὁ τίτλος της, συνδυάσαμε δύο πολύ σημαντικές διαστάσεις τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας: τό παρελθόν καί τό παρόν, τή θεολογία καί τή βιωτή τῶν Ἁγίων Πατέρων μέ τά δεδομένα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ὅπως συναντιοῦνται στό πρόσωπο τοῦ πιό προσφάτως ἀναγνωρισμένου ἁγίου τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἀποδείξαμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παῖσιος εἶναι ἀναμφίβολα ἕνας αὐθεντικός Ἅγιος Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἰσάξιος τῶν πάλαι μεγάλων Πατέρων, διά τοῦ βίου του καί τῆς διδασκαλίας του, σύγχρονη ἔκφραση τῆς ἀσκητικῆς παράδοσης τῆς ἁγιοτόκου Καππαδοκίας, σύνοψη καί ἀνακεφαλαίωση ὅλων τῶν Ὁσίων ἀσκητῶν τῆς Ἐκκλησίας μας καί ταυτόχρονα ἕνας κατέξοχὴν πνευματικός ποιμένας τῆς σύγχρονης Ἐκκλησίας⁷.

Κάναμε ἐπίσης μιά προσεκτικὴ ἀνάλυση τῶν βιβλίων τοῦ Γέροντος Παῖσιου μαζί μέ τά βιβλία πού ἀναφέρονται σ' αὐτόν, ἔχοντας κυρίως ὑπόψη τῶν σημαντικότερων κειμένων πού ἐξέδωσαν: τό Ἱερό Ἡσυχαστήριον τῆς Σουρωτῆς, ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, ὁ Ἱερομόναχος Χριστόδουλος ὁ Ἁγιορείτης, ὁ Νικόλαος Ζουρνατζόγλου, ὁ Ἀθανάσιος Ρακοβαλής κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγινε ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὰ ΜΜΕ καί στό διαδίκτυο, ὡς μέσα προβολῆς τοῦ ἁγίου μετά τὴν ὀσιακὴ κοίμησή του. Τό πλῆθος τῶν παραπομπῶν στόν ψηφιακὸ κόσμον μαρτυροῦν εὐνοϊκὰ γιὰ τά παραπάνω.

Διασαφηνίσαμε πολλά θέματα γιὰ τά ὅποια κυκλοφοροῦν ἀντικρουόμενες ἀπόψεις, ὅπως: ἂν ὁ Γέροντας διάβασε ἢ ὄχι πνευματικὰ βιβλία· πόσο πιστὰ ἀποδίδεται ἡ διδασκαλία του στοὺς ἕξι τόμους τῆς Σουρωτῆς· ποιά ἦταν ἡ στάση του ἀπέναντι στόν Οἰκουμενισμό· τί πορεία εἶχαν τά λεγόμενα «Τετράδια» τοῦ ἁγίου κ.λπ.

Βασιζόμενοι στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, προτείναμε ἀφενὸς ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαῖα τὴν ἀνακομιδὴ τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἁγίου Παῖσιου καί τὴν προσφορὰ μικρῶν τεμαχίων σέ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου καί ἀφετέρου τὴν καθημερινὴ πρόσβαση τῶν προσκυνητῶν στόν τάφο τοῦ Ἁγίου, ἀφοῦ τό Ἡσυχαστήριον ἀπέκτησε χαρακτήρα παγκόσμιου προσκυνηματος.

Τέλος, συμβάλαμε στὴν προσπάθεια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κόσμου νὰ μελετᾷ πνευματικὰ θέματα, πού ἀναφέρονται μέ σύγχρονους Γέροντες καί Ἁγίους. Ἔτσι, τό μήνυμα τοῦ Γέροντος Παῖσιου βγαίνει ἀπὸ τό χῶρον τῶν βιβλιοπωλείων - ἐνοριακῶν, δημοτικῶν κ.λπ. - καί ἐμπλουτίζει ἕνα χῶρον τῶν

⁷Ο. π., σ. 201.

γραμμάτων, όπως είναι τό Πανεπιστήμιο, έχοντας προοπτική τήν περαιτέρω μελέτη καί ἔρευνα.

Ὀλοκληρώνοντας τήν ἐργασία μας, συνειδητοποιήσαμε ὅτι δέν μπορούμε νά κάνουμε μιά ἀπολύτως σαφή διάκριση ἀνάμεσα στόν πατερικό καί στόν ποιμαντικό χαρακτήρα τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου, γιατί ὅταν ἀναφέρεται στους Ἁγίους Πατέρες τό κάνει γιά νά ὠφελήσει τά πνευματικά του τέκνα, δηλαδή ἔχει ποιμαντικό σκοπό, ἐνῶ ὅταν τά καθοδηγεῖ ποιμαντικά, τούς εἰσάγει στό Πατερικό κλίμα: α') διά τῶν παραπομπῶν στά ἔργα τους, β') διά τῆς γενικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ξεχειλίζει ἀπό τήν πληθώρα τῶν ἁγιοπατερικῶν ἐννοιῶν καί γ') διά τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία κηρύττει ἀθόρυβα καί προσφέρει τό καταλληλότερο παράδειγμα πρὸς μίμηση. Γι' αὐτό στήν ἐργασία μας αὐτά τά δύο στοιχεῖα, ὅταν δέν ἐξετάζονται χωριστά, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ἔχοντας ὅμως μιά σαφή διάκριση μεταξύ τους.

Σέ γενικές γραμμές, ἡ ζωή τοῦ Γέροντος Παΐσιου ἐκτυλίσσεται ὡς ἐξῆς:

Γεννήθηκε στίς 25 Ἰουλίου 1924, ἀνήμερα τῆς κοιμήσεως τῆς Ἁγίας Ἄννης τῆς μητρός τῆς Θεοτόκου, στά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, καί εἶναι ὁ ὄγδοος ἀπό τά δέκα τέκνα τοῦ Προδρόμου καί τῆς Εὐλογίας Ἐζνεπίδη. Ἡ μεγάλη εὐλογία νά βαπτιστεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη καί νά πάρει τό ὄνομά του, μέ τήν εὐχή νά γίνει «καλόγερος στό πόδι του», τόν συντροφεύει πάντα καί τόν κάνει νά ζεῖ ὅλη τή ζωή του ὑπό τό φῶς του καί τήν προστασία του. Τήν ἴδια χρονιά, μέ τήν Ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν, ἡ οἰκογένειά του μετακομίζει στήν Ἑλλάδα καί ἐγκαθίσταται τελικά στήν Κόνιτσα τῆς Ἠπείρου.

Παρακινούμενος ἀπό ἕνα δυνατό αἶσθημα αὐταπάρνησης, ὁ ἅγιος ἐνεργεῖ πάντα μέ αὐτοθυσία, ἀπό τή μικρή του ἡλικία μέχρι τήν κοίμησή του. Γι' αὐτό κινδυνεύει πολλές φορές τόσο ὡς στρατιώτης-ἀσυρματιστής στό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ὅσο καί ἀργότερα ὡς μοναχός καταβαλλόμενος ἀπό τίς χρόνιες ἀρρώστιες, ἀλλά καί ἀπό τήν ὑπερκόπωση πού ὀφείλεται στήν χωρίς ὄρια ἄσκησή του καί στήν γιγαντιαία προσφορά του πρὸς τούς συνανθρώπους του.

Ἡ μοναχική ζωή του, πού ξεκίνησε στίς 27 Μαρτίου 1954 τερματίζεται 40 χρόνια ἀργότερα, στίς 12 Ἰουλίου 1994. Ἐν τῷ μεταξύ τόν βλέπουμε νά βρίσκεται σέ μιά συνεχῆ ἐπιδίωξη τῆς πνευματικῆς τελειότητας, περνώντας διαδοχικά ἀπό διαφορετικούς τρόπους μοναχικῆς βιωτῆς: κοινοβιάτης στή Μονή Ἐσφιγμένου, μοναχός στήν ἰδιόρρυθμη Μονή Φιλοθέου, ἀνακαινιστής τῆς ἐν τῷ κόσμῳ Μονῆς Στομίου Κονίτσης, ἐρημίτης στό Ὅρος Σινᾶ, ἡσυχαστής στήν Ἰβηριτική Σκήτη Ἁγίου Ὁρους, ἐρημίτης στό ξηροκάλυβο τοῦ

Υπατίου στά Κατουνάκια, στήν Καλύβη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στήν Ἱ. Μονή Σταυρονικήτα, καί τέλος, στήν περίφημη Παναγούδα τῆς Ἱ. Μονῆς Κουτλουμουσίου. Συνέβαλλε καθοριστικά στήν ἀναβίωση τοῦ ὑγιοῦς μοναχισμοῦ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλά καί στόν κόσμον, μέ τήν ἴδρυση διάφορων Μονῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχουσα θέση ἔχει τό Ἡσυχαστήριον τοῦ «Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης.

Καθοδήγησε πνευματικά - διά λόγον, ἐπιστολῶν καί βιβλίων - κληρικούς καί μοναχοῦς, καθῶς καί ἀναρίθμητες οἰκογένειες καί ἀπειρους προσκυνητές, ἀναζωπυρώνοντας τό αὐθεντικό πνεῦμα τῆς γνήσιας πατερικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Αὐτοθυσία, χαρίσματα, θαύματα, θεϊκές ἐμπειρίες, ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, φιλότιμο, ὑπακοή καί ὑπομονή εἶναι οἱ λέξεις-ἐννοιες κλειδιά πού χαρακτηρίζουν ὅλη τή ζωή του καί τόν καθιστοῦν σύγχρονο ὑπόδειγμα μεγάλου ἁγίου. Ὁ μακαριστός βιογράφος του καί πνευματικό τέκνον τοῦ ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ σημειώνει γιά τόν ἅγιο: «Τόν Γέροντα Παῖσιον οὐδεὶς τόν ἐνόησε. Ἦταν ἓνα φρέαρ, πού οὐδεὶς γνώριζε τόν πυθμένα του. Εἶναι ἐφάμιλλος, σέ χάρη, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου»⁸.

Ἡ ἀγιοκατάταξή του στίς 13 Ἰανουαρίου 2015 ἀποτελεῖ τήν ἐπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἐνάρετης ζωῆς του. Ἡ γενικευμένη εὐλάβεια τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν τόν χαρακτηρίζει ὡς τόν παγκόσμιον ἅγιον τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 12 Ἰουλίου κάθε ἔτους.

⁸ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 256.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ. ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Ο προφορικός λόγος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου

1.1. Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις

Ο λόγος ἀποτελεῖ ἀνέκαθεν ἓνα μέσον κοινωνίας καί ἐπικοινωνίας. Ἡ ἴδρυση τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν ὁρατή μορφή της, ὑπῆρξε τό ἀποτέλεσμα τῶν φωτισμένων ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα λόγων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, ἔχοντας τήν δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔφερε στίς καρδιές τῶν ἀκροατῶν κατάνυξη καί τούς ὀδήγησε σέ μετάνοια καί ἐκζήτηση τῆς σωτηρίας τους. Στή συνέχεια, οἱ Ἀπόστολοι μέ τό λόγο τους, προφορικό στήν ἀρχή καί γραπτό ἀργότερα (ἐπιστολές, βιβλία κτλ.), κήρυσαν τό Εὐαγγέλιο στήν Οἰκουμένη καί στή συνέχεια στήριξαν τούς πιστούς⁹.

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες συνέχισαν τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων, χρησιμοποιώντας καί τόν προφορικό καί τόν γραπτό λόγο, γιά νά κηρύττουν, γιά νά ὑπερασπίζονται καί γιά νά ἀναπτύσσουν τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, πάντα μέ στόχο τήν δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί μέ προοπτική τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀνάγκη τῶν πιστῶν νά ἀκοῦνε πνευματικούς λόγους, ἔκανε, ἀπό τά πρῶτα χριστιανικά χρόνια ἤδη, πολλούς μοναχούς καί χριστιανούς νά διασχίζουν τίς ἐρήμους, γιά νά ἐπικοινωνήσουν καί νά πάρουν τήν συμβουλή ἐναρέτων ἀσκητῶν, στούς ὁποίους ἀπευθύνονταν μέ τό γνωστό: «Εἶπε ἡμῖν λόγον, ἵνα σωθῶμεν»¹⁰.

⁹ Ματθ. 28, 28. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει καί τά δύο μέσα ἐπικοινωνίας: «Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καί κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἅς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν». Βλ. Β' Θεσ. 2, 15.

¹⁰ *Τό Γεροντικόν ἤτοι ἀποφθέγματα Ἁγίων Πατέρων*, ἔκδοσις 3^η, Ἐκδοτικός Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. & Ἐ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα, α.χ. σσ. 3, 64, 95. Στούς *Λόγους* του, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος προβάλλει μέ πολύ θαυμασμό τήν μορφή ἑνός «παλαιοῦ Γέροντος», ὁ ὁποῖος εἶχε τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ διαχρονικοῦ πνευματικοῦ καθοδηγητοῦ: «Ἄλλοτε πάλιν ἀπῆλθον πρὸς τινά παλαιόν γέροντα καλόν καί ἐνάρετον. Μεγάλως δέ με οὗτος ἠγάπα. Καί ἦν ιδιώτης μὲν τῷ λόγῳ, πεφωτισμένος δέ τῇ γνώσει, καί βαθύς τῇ καρδίᾳ, καί τά ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ χορηγούμενα ἐλάλει. Οὐκ ἐξήρχετο συχνῶς ἐκ τοῦ ἰδίου κελλίου, ἀλλ' εἰς τὰς ἀγίας συνάξεις». Βλ. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἄπαντα τὰ εὐρεθέντα Ἀσκητικά*, Ἐπιμέλεια Ἱερομονάχου Ἰωακείμ Σπετσιέρη, Ἐκδ. Χ. Σπανός, Ἀθήνα, α.χ., σ. 296. Πρβλ. *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου*, μετάφραση Ἱεροδιδασκάλου Καλλινίκου Παντοκρατορινοῦ, ἔκδ. «Ἀπόστολος Βαρνάβας», Ἀθήνα 1976, σ. 260.

Στή σημερινή εποχή, ή μορφή του Αγίου Γέροντος Παΐσιου διακρίνεται, λόγω της υποδειγματικής έναρέτου ασκητικής βιωτής του, ή οποία τράβηξε σαν μαγνήτης τή Χάρη του Θεού και έτσι ο λόγος του, όπως των Αποστόλων και των Αγίων Πατέρων, απέκτησε τήν δύναμη, να πληροφορεῖ τις καρδιές των ακροατών του. Έτσι ο Θεός τον ανέδειξε *διδάσκαλο χαρισματούχο*, αντάξιο των Αγίων Πατέρων. Η προσφορά του στον πνευματικό χώρο είναι ανεκτίμητη. Η μεγάλη του αγάπη για τό σημερινό κόσμο μέ τά αναρίθμητά του προβλήματα, πού του ζητάει βοήθεια, τον κάνει να πάσχει. Ο πόνος του γίνεται προσευχή και προσπάθεια συμμετοχῆς στό πρόβλημα του πλησίον. Αγκαλιάζει τον πονεμένο συνάνθρωπό του και του προσφέρει και μέ τό λόγο του τήν απαραίτητη πνευματική ενίσχυση, πάντα κινούμενος μέ ταπεινοφροσύνη, κατά τό μέτρο πού συνιστοῦν οί Άγιοι Πατέρες, για να μή φανεῖ ότι διδάσκει, ως άφρων: «Η σιωπή καλλίων ἐστί· ἐάν δὲ ἀμφιβάλλωσι καί οἶδας αὐτό, διὰ τό λυθῆναι τήν ἀμφιβολίαν, εἰπέ μετὰ ταπεινώσεως ὁ οἶδας· εἰ δὲ οὐκ οἶδας, μηδέν εἶπης ὡς ἀπό ἰδίου λογισμοῦ, ἀφροσύνη γάρ ἐστιν»¹¹.

Προσπαθώντας, να μάς μεταφέρει τό ἄρωμα των λόγων του αγίου Γέροντος Παΐσιου, ο πλησιέστερος πνευματικά, κατά τήν γνώμη μας, βιογράφος του, χρησιμοποιεῖ πολλά ἐπίθετα: «Ο λόγος του ἦταν ἀπλός, σαν των ἀλιέων-Αποστόλων, πρακτικός, ζωντανός, παραστατικός, ἔλκυστικός, ἀπαλός και γλυκύς»¹². Τόν προσέφερε ἀβίαστα μέ κάθε εὐκαιρία, χωρίς να ἐπιδιώκει τήν αὐτοπροβολή. Μιλοῦσε μέ μεγάλη εὐκολία για πολλή ὥρα χωρίς προετοιμασία, διεισδύοντας μέ χαρακτηριστική διάκριση μέχρι τό βάθος τῆς

¹¹ Βλ. Βαρσανουφίου και Ιωάννου, *Κείμενα διακριτικά και ἡσυχαστικά*, τομ. Γ', ἐκδ. «Ἐτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρῆα, 1997, σ. 318.

¹² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος Γέροντος Παΐσιου του Ἀγιορείτου*, Ἅγιον Ὄρος 2004, σ. 564. Βλ. και τις ἐπόμενες σελίδες, 565-568, ὅπου περιγράφεται ἀναλυτικά τό χάρισμα του λόγου του Γέροντος Παΐσιου. Ἐνδεικτικά, παρουσιάζουμε τήν μαρτυρία του Ιωάννου Μ. Φουντούλη, ὁμότιμου καθηγητῆ Θεολογίας, Θεσσαλονίκης, πού διηγείται τό πῶς ὠφελήθηκε ἀπό τήν γνωριμία του μέ τόν ἐνάρετο μοναχό: «Ο Γέροντας ἦταν και πολύ καλός δάσκαλος. Προσωπικά αισθάνομαι ὅτι ἔχω μάθει πολύ περισσότερα ἀπό τά λόγια του παρά ἀπό τις πολύχρονες ἀκαδημαϊκές σπουδές. Τά λόγια του ἦταν ἀπλά, ἀλλά ἐμπειρικά, λόγια θείου φωτισμοῦ και κύρους. Θυμᾶμαι πού κάποια φορά πήγα στό Γέροντα για ἕνα σοβαρό θέμα. Ἦταν φανερά κουρασμένος. Ὄταν ὅμως ἄρχισε να μέ ἀκούει, σαν να ἀναγεννήθηκε, σαν να ἔγινε ἕνα γερό παλλικάρι. Ἐἔχασε τήν κούρασή του και τούς πόνους. Τά μάτια του ἔμοιαζαν δύο λαμπρά ἀστέρια. Κατάλαβα ὅτι κάτι ὑπερφυσικό γίνεται μέσα του. Η ἀπάντησή του ἦταν καταπληκτική· δέν τήν περιμένα καθόλου». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητών*, σ. 77.

ψυχῆς καί ἀναλύοντας τά θέματα τῶν συνομιλιῶν μέχρι τήν πλήρη διασαφήνιση τους στους ἀκροατές¹³.

Μελετώντας ὅσα κείμενα ἔχουν γραφεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν ἅγιο καί ὅσα λόγια του μᾶς ἔχουν διασωθεῖ καί ἔχουν καταγραφεῖ σέ πλήθος βιβλίων, εἴμαστε σέ θέση, νά παρουσιάσουμε σέ γενικές γραμμές τήν προσφορά τοῦ ἁγίου Παΐσιου στήν πνευματική ἀναγέννηση καί οἰκοδομή καί στήριξη τῶν ἀκροατῶν του.

Ἐνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς διδαχῆς του εἶναι τό πνευματικό μήνυμα, πού πάντα προσπαθεῖ νά περάσει στους συνομιλητές του, καθῶς καί ἡ προσευχή μέ τήν ὁποία συνοδεύει ὅσα λέει. Πολλά στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας του δέν εἶναι παρμένα ἀπό βιβλία, ἀλλά ἀποτελοῦν ἀποκαλύψεις ἀπό τόν Θεό, ὡς θεῖα δῶρα, γιά τήν ἐπιμονή του στήν πνευματική αὐτοκάθαρση, γι' αὐτό καί ἔχουν τήν δύναμη νά ἀνασύρουν πάθη κρυμμένα στό βάθος τῆς καρδίας, καί συνάμα νά προσφέρουν παρηγοριά καί διάθεση γιά ἀλλαγή πρὸς τό καλό¹⁴.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος προσαρμόζει τόν λόγο του ἀνάλογα μέ τήν καταγωγή, μόρφωση, πνευματική κατάσταση καί διάθεση τοῦ καθενός. Δέν ἐπιμένει, ἀλλά περιμένει τήν ἀνταπόκριση τοῦ ἄλλου, γνωρίζοντας ὅτι, ὁ λόγος εἶναι πῶς ἀποτελεσματικός, ὅταν τόν ἀναζητάει κάποιος καί ὄχι ὅταν ἐπιβάλλεται ἀπό κάποιον ἄλλον. Στήν περίπτωση μὴ ἀποδοχῆς τῶν λόγων του στενοχωριέται καί ἀποτραβιέται, κάνοντας προσευχή γιά τήν φώτιση τοῦ συνομιλητή του. Ὅταν ὁ τελευταῖος, παρ' ὅλες τίς προσπάθειές του, ἐπιμένει

¹³ Τά ἀναφερόμενα στοιχεῖα βρίσκονται σέ πολλά βιβλία, πού ἔχουν θέμα τους τόν Ἅγιο Παῖσιο καί προκαλοῦν τόν θαυμασμό τόσο τῶν ἰδίων τῶν συγγραφέων, ὅσο καί τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ Γεώργιος Κολιός, στὸν *Πρόλογο* τοῦ βιβλίου του, τό ὁποῖο γιά πρώτη φορά παρουσιάζει συστηματικά τήν παιδαγωγική πλευρά τοῦ ἔργου τοῦ Γέροντος Παΐσιου, τονίζει ὅτι, πέρα ἀπό τίς εὐχάριστες ἐντυπώσεις, πού τοῦ προκάλεσε ἡ ταύτιση τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Παΐσιου μέ τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀντιμετώπισε καί δυσκολίες ἐξαιτίας τῆς ἀπλότητος τῶν λόγων τοῦ ἀειμνήστου Γέροντος, οἱ ὅποιοι χρειάζονταν «ἀποκωδικοποίηση». Βλ. Γεωργίου Κολιού, *Γέρον Παῖσιος, Ἡ παιδαγωγική σκέψη του*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2009, σ. 12. Μία ἄλλη ἐπίσης μαρτυρία ἐνισχύει τά προηγούμενα: «Ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας εἶχε ἐπηρεάσει χιλιάδες ἀνθρώπους, τόσο μέ τά πνευματικά του χαρίσματα, ὅσο καί μέ τίς διδαχές του. Δέν ἦταν ἱεροκήρυκας οὔτε καί ἐτοίμαζε ποτέ τό τί θά πεῖ στους ἀνθρώπους, πού καθημερινά τόν ἐπισκέπτονταν κατά δεκάδες. Κι ὅμως πάντα συγκινοῦσε κι ἔπειθε». Βλ. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις γιά τόν Γέροντα Παῖσιο*, Β' ἐκδοση, Κόνιτσα 2009, σ. 109.

¹⁴ Γιά τή δύναμη τοῦ λόγου του ἀναφέρουμε: «Οἱ ἀπαντήσεις του ἦταν τόσο ξεκάθαρες, πού πληροφοροῦσαν ἐσωτερικά καί γίνονταν δεκτές σάν λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶχαν τά λόγια αὐτά τοῦ Γέροντα ξεχωριστή δύναμη, ἀδιαμφισβήτητη ἀποδοχή, γιατί δέν ἦταν δικά του, ἀλλά ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτός ὁ λόγος εἶναι “τό ξεχωριστόν καί τέλειον καί ἀληθινόν γνώρισμα τῶν Ἁγίων”». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 567.

στόν στραβό λογισμό του - υπάρχουν λίγα περιστατικά -, απλά τον διώχνει, μή θεωρώντας, ότι μπορεί, να τον πείσει, όσο πιστεύει στον λογισμό του¹⁵.

Σέ μία πρώτη έπαφή μέ τίς διδαχές του, ό λόγος του δείχνει άπλός, αλλά μέ μία προσεκτικότερη ανάγνωσή τους αναδεικνύονται πολλά στοιχεία, πού έντυπωσιάζουν, γιά τήν ακρίβεια καί τό βάθος τους, πνευματικούς ανθρώπους, έπιστήμονες έξειδικευμένους σέ διαφόρους τομείς, γεωργούς, μηχανικούς κτλ., κάνοντάς τους νά αναγνωρίσουν τήν θεία φώτιση καί τήν «εὐρυμάθεια» τοῦ ὀλιγογράμματος, κατά τά κοσμικά πρότυπα, Γέροντα. Θά τολμοῦσα νά πῶ γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο ὅτι ισχύει, αὐτό, τό ὅποιο ἔλεγε ὁ Απόστολος Παῦλος γιά τόν ἑαυτό του ἀπευθυνόμενος στούς ὑπερηφάνους Κορινθίους: «ιδιώτης τῶ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῆ γνώσει»¹⁶.

Τά κείμενα, πού προέκυψαν ἀπό τήν καταγραφή προφορικῶν ὁμιλιῶν του, ἔχοντας κυρίως ὑπ' ὄψη μας ἐδῶ τούς 6 τόμους ὑπό τόν γενικό τίτλο «Λόγοι», πού ἐξέδωσε τό Ἡσυχαστήριο «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτῆς, ἀποτελοῦν ἕναν ἀμύθητο αὐθεντικό πνευματικό θησαυρό, πού προσφέρεται μέ μεγάλη ἀπήχηση στήν σημερινή κοινωνία. Μέχρι ἕνα σημεῖο εἶναι ἐπεξεργασμένα, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀφαιρέθηκαν κάποια στοιχεία, πού δυσκολεύουν τήν κατανόηση τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Παΐσιου.

Οἱ μή ἐπεξεργασμένοι λόγοι, πού ἔχουν ἀποθηκευθεῖ σέ κασέτες, σέ CD κτλ., δείχνουν τίς δύσκολες συνθήκες, πού ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀντιμετώπιζε καθημερινά. Ἀπό τήν μία μεριά, οἱ πολλοί προσκυνητές, ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἀσθένειες καί οἱ ὑπεράνθρωπες ἀσκήσεις του, πού φρόντιζε νά κρύβει. Δυσκολεύεται νά ἔχει μία ὁμαλή ροή τῶν προτάσεων, γιατί πολλές φορές καί ὁ πειρασμός, γιά νά μήν ὠφεληθοῦν οἱ ἀκροατές του, τόν διακόπτει μέ διαφόρους τρόπους καί ἀναγκάζεται νά ἐπαναλαμβάνει ἀπό τήν ἀρχή, αὐτά πού ἔλεγε, ὥστε νά ξαναφέρει τό ἀκροατήριο στήν κατάλληλη κατάσταση, γιά νά κατανοηθεῖ καί νά μετανοήσει. Καμιά φορά ζητάει περισσότερες πληροφορίες, γιά νά καταλάβει σωστά μία κατάσταση ἢ αὐτό, πού θέλει νά πεῖ ὁ συνομιλητής του¹⁷. Διακόπτει τίς ιδέες στή μέση, ἐπαναλαμβάνει

¹⁵ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 52 καί 223' Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις*, σ. 124' Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, Ἅγιον Ὅρος 1994, σσ. 80- 82.

¹⁷ *Β' Κορ.* 11, 6.

¹⁷ Βλ. Ἀνέκδοτο *Τετράδιο 1*, σ. 24, πού καταγράφει μία ὁμιλία τοῦ ἁγίου Παΐσιου μαγνητοφωνημένη καί ἀποθηκευμένη σέ CD, ὑλικό, πού μᾶς παραχωρήθηκε ἀπό τήν καθ. Δέσποινα Ἀνυφαντάκη. Δέν πρέπει νά μᾶς ἐκπλήττει αὐτό, ἀφοῦ εἶναι κοινό στοιχεῖο καί γιά τούς μεγαλύτερους ἁγίους τό νά μήν γνωρίζουν τά πάντα, ἀλλά, μόνον αὐτά, πού τούς ἀποκαλύπτει ὁ Θεός καί, ἔτσι λόγῳ τῶν ἀνθρωπίνων ὀρίων, νά χρειάζονται διευκρινήσεις.

έκφράσεις και λέξεις, όπως, για παράδειγμα, τό «ἄς ὑποθέσουμε»¹⁸, ἀπό ταπεινοφροσύνη, γιά νά μή φανεῖ ὅτι διδάσκει. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ ἕναν ἄλλο σύγχρονό μας ἐνάρετο Γέροντα τόν π. Ἰάκωβο Τσαλίκη, πού ἡ προσφιλῆς του ἔκφραση ἦταν τό: «μέ συγχωρεῖτε»¹⁹. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ λόγος του τρέχει σάν τόν χεῖμαρρο, μέ πολλή εὐκολία. Σέ μιά μικρή ἐρώτηση ἀπαντάει μέ πολλές λεπτομέρειες, κάνοντας μιά πολυσύνθετη ἀνάλυση τοῦ θέματος. Κάποιες φορές δημιουργεῖ τήν ἐντύπωση, ὅτι ἀπομακρύνεται ἀπό τό θέμα του. Στό τέλος ὅμως ὁ ἀκροατής καταλαβαίνει, ὅτι τίποτα δέν εἶναι περιττό, ἀλλά ὅλα εἶναι τεταγμένα μέ μιά σειρά ἔτσι ὥστε, μέ τά παραδείγματα τῶν Ἁγίων νά φιλοτιμηθεῖ, νά τούς μιμηθεῖ καί νά ἔχει μιά πλήρη εἰκόνα τοῦ θέματος²⁰.

Ὅφειλουμε νά σημειώσουμε ὅτι, σύμφωνα μέ τούς βιογράφους του, στά ἀνθρώπινα θέματα ἀναγνωρίζει, ὅτι μπορεῖ καί νά κάνει λάθη. Γιά νά δείξει ὅτι γιά κάτι δέν ἔχει ἀνωθεν πληροφορία, χρησιμοποιεῖ τίς γνωστές του ἐκφράσεις: «Μοῦ λέει ὁ λογισμός μου...» καί «Νομίζω ὅτι...». Μέ αὐτό τόν τρόπο σηματοδοτεῖ, ὅτι ἔχει κάποια ἐπιφυλακτικότητα, γι' αὐτά, πού ὑποστηρίζει καί πρέπει νά ἐξεταστοῦν καλύτερα²¹. Τό γεγονός αὐτό δέν μᾶς ἐκπλήττει, ἀφοῦ εἶναι γνωστό ὅτι, στήν Ἐκκλησία ὁ πνευματοφόρος Ἅγιος μεταφέρει τό μήνυμα, πού λαμβάνει ἀπό τόν Θεό, χρησιμοποιώντας τίς δικές του δυνατότητες, τά φυσικά του προσόντα, τά ὁποῖα ἐμπλουτίζει, βάζοντάς τα στήν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καί τοῦ συνανθρώπου. Δέν εἶναι κανείς ἄνθρωπος ἀλάθητος, ἀλλά ἀγιάζοντας τόν ἑαυτό του γίνεται σκεῦος ἐκλογῆς, πού ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται, χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

Μποροῦμε ἐπίσης νά παρατηρήσουμε ὅτι, κυρίως, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀπευθύνεται σέ πολλούς ἀκροατές μαζί. Σέ εἰδικές περιπτώσεις συνομιλεῖ ξεχωριστά μέ αὐτούς, πού περιμένουν τά λόγια του, ὡς τελευταία λύση στά προβλήματά τους. Ἀκούει πρῶτα ὑπομονετικά τόν συνομιλητή, δίνοντας ἀπόλυτη προσοχή στά λόγια του καί μετά ἀφοῦ ἀναλύσει τήν κατάσταση, προτείνει μέ λίγα λόγια τήν πολυπόθητη λύση. Τό χάρισμα τοῦ λόγου τόν βοηθάει, νά καλύψει ὅλες τίς προσδοκίες τῶν ἐπισκεπτῶν του. Τήν

¹⁸ Ὁ. π., σ. 27, 28, 38 κ.α.

¹⁹ Ἐνας ἅγιος Γέροντας ὁ μακαριστός π. Ἰάκωβος, Ἔκδοση τῶν πατέρων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Δαβίδ Γέροντος, Ροβιές Εὐβοίας 1993, σ. 86.

²⁰ Στό Ἀνέκδοτο Τετράδιο 2, τίθεται μιά ἐρώτηση στή σελίδα 4. Ἡ πλήρης ἀπάντηση τοῦ Ἁγίου Παΐσιου ἔρχεται στίς σελίδες 10-11, μετά ἀπό μιά μεγάλη εἰσαγωγή.

²¹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 566. Μιά ἐξήγηση στό ἐρώτημα: «πῶς μπορεῖ ἕνας ἅγιος, νά ἔχει λανθασμένες τοποθετήσεις στή διδασκαλία του», μᾶς τήν δίνει ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος. Αὐτός παρουσιάζει τήν περίπτωση ἑνός διδασκάλου, πού, ἐκτός ἀπό τίς προσωπικές θείες πληροφορίες του, χρησιμοποιεῖ καί τά στοιχεῖα πού εἶχε μάθει ἀπό τούς καθηγητές του, χωρίς νά ἐξετάσει ἂν εἶναι ἀπό τόν Θεό. Ἐτσι ἐμφανίζονται λανθασμένες διδασκαλίες ἀνάμεσα στίς σωστές, οἱ ὁποῖες σκανδαλίζουν. Βλ. Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, *Κείμενα*, σ. 158.

ποικιλόμορφη αποτελεσματικότητα αυτή τονίζει ο Σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνίας και Αποκορώνου, κ. Ειρηναῖος, ὁ ὁποῖος, μέ ἀφορμή τήν προσωπικότητα τοῦ ἄλλου συγχρόνου μας, ἀγίου Γέροντος Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ἀναφέρει: «Ὁ λόγος τῶν Ἁγίων Πατέρων καί Μητέρων, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπό τό αὐθεντικό ἐκκλησιαστικό βίωμα, ἀναπαύει καί καθοδηγεῖ, διαλύει πλάνες, βεβαιώνει τήν καρδιά, στηρίζει τή συνείδηση, ζωντανεύει τήν πίστη, ἀνοίγει ὀρίζοντες καί δρόμους πρὸς τήν ζωή τήν αἰώνια καί πρὸς τήν εὐλογημένη Βασιλεία τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως αὐτή βιώνεται στήν Ὁρθόδοξη Λειτουργία καί Λατρεία»²².

Ὁ ἅγιος Παῖσιος συνειδητοποιεῖ ὅτι, μέ τά λόγια του ἐκτελεῖ θεία ἐντολή καί ὅτι, εἶναι ἓνας ἀπλὸς ἀναμεταδότης τῶν οὐρανίων μηνυμάτων. Ἡ πνευματικὴ ροή τῶν συμβουλῶν του ἀπὸ τὰ ἄνω (οὐρανὸ) πρὸς τὰ κάτω (γῆ) εἶναι ἀποτέλεσμα καί συνέχεια τῆς προηγηθείσης, ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐπικοινωνίας του, τήν ὁποία πραγματοποιοῦσε μέ τήν ἔμπρονη προσευχή του, σάν αὐθεντικός ἀσυρματιστὴς τοῦ Θεοῦ μέσα στήν στρατευομένη Ἐκκλησία.

1.2. Ἀναφορές σέ ἀγιοπατερικά καί ἀγιογραφικά κείμενα - πηγές τοῦ ἀγίου Παΐσιου

Συνεχίζοντας τή μακραίωνη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Παῖσιος βασιζέται τόσο στήν Ἁγία Γραφή, ὅσο καί στοὺς αὐθεντικούς ἐρμηνευτὲς της, τοὺς Ἁγίους Πατέρες. Ἡ πράξη καί ἡ διδασκαλία του εἶναι πιστὴ ἐφαρμογὴ ὅσων εἶχε διαβάσει ἀπὸ διάφορα βιβλία ἢ ἀκούσει ἀπὸ ἔμπειρους πνευματικούς ἀνθρώπους. Προσπαθεῖ νὰ ἐμφυτεύσει τό ἴδιο πνεῦμα σέ ὅλους, ὅσους ἔχουν ἐπαφή μαζί του καί νὰ τοὺς παρακινήσει, νὰ ἀξιοποιοῦν αὐτόν τὸν μεγάλο πνευματικὸ θησαυρὸ, πού διαθέτει ἡ Ἐκκλησία.

Στὴ συνέχεια, θά πραγματευθοῦμε τό θέμα αὐτό ἀκολουθώντας δύο βασικούς ἄξονες: α. Τὴν προσωπικὴ του στάση ἀπέναντι στὰ ἱερά κείμενα καί β. Τὴν ἀξιοποίηση ἀπὸ τὸν ἴδιο τῶν ἱερῶν κειμένων γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῶν πνευματικῶν του τέκνων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσωπικὴ του στάση, τονίζουμε τὴν ἐπιμονὴ τῶν βιογράφων του, ἀλλὰ καί τοῦ ἰδίου, νὰ ἀναφέρουν τὴν ἀπὸ μικρὸ παιδί ἀγάπη

²² Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καὶ Λόγοι*, Γ' ἔκδ., Ἱερά Μονὴ Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2009, σ. 19.

του για τήν Ἁγία Γραφή καί τούς Βίους τῶν Ἁγίων. Ἡ καθημερινή τους μελέτη τοῦ γίνεται δεύτερη φύση καί τόν κάνει, νά κινεῖται πάντα μέσα στόν χῶρο τῆς ἀγιότητας. Δέν παραμένει μόνο στό θαυμασμό τῶν Βίων τῶν Ἁγίων, ἀλλά προσπαθεῖ μέ φιλότιμο νά τούς μιμηθεῖ, καταβάλλοντας μεγάλες προσπάθειες. Προσπαθεῖ, νά ἐμφυτεύσει αὐτή τήν καλή συνήθεια καί σέ ἄλλους γνωστούς του²³.

Ἀργότερα, σάν μοναχός, συνεχίζει νά διαβάζει πνευματικά βιβλία, ἄν καί ἡ προσοχή του στρέφεται πιό πολύ πρὸς τήν προσευχή καί τά διακονήματα, πού πρέπει νά ἐκτελεῖ, συμπεριλαμβανομένου τῆς φιλοξενίας τῶν προσκυνητῶν. Μελέτη, προσευχή, προσοχή, διακόνημα, συνυπάρχουν μέ ἰσορροπία στή ζωή του, σάν κάτι φυσιολογικό, καί τοῦ δημιουργοῦν τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά νά ἐξαγνίζει συνεχῶς τόν ἑαυτό του²⁴.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος δέν παρουσιάζει μιά συστηματική διδασκαλία, ὀργανωμένη σέ θέματα καί ἐνότητες, ἀλλά ὡς ἀκούραστος κήρυκας προσφέρει στό ἀκροατήριό του ποικιλόμορφα στοιχεῖα ἀπό τόν πνευματικό του πλοῦτο, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες, πού διαπιστώνει. Ἀποσπάσματα τῶν λόγων του - διασκορπισμένα χρονικά καί τοπικά – ἐνώθηκαν, μέ τήν φροντίδα συγγραφέων, ἐκδοτικῶν οἰκῶν, Ἱερῶν Μονῶν κτλ. καί μποροῦν νά προσφέρονται στό κοινό σάν ἐνιαῖο ὑλικό, τοῦ ὁποῦ ἡ ροή καί οἱ ἔννοιες ἀκολουθοῦν μιά συγκεκριμένη γραμμή. Ἐτσι ἔχουμε σήμερα συλλογές ἀπό διάφορες ἐπιστολές ἢ ὁμιλίες του, καθὼς καί μαρτυρίες τῶν πιστῶν, πού εὐεργετήθηκαν ἀπό αὐτόν²⁵.

Ὁ σεβασμός καί ἡ εὐλάβειά του πρὸς τούς Ἁγίους γενικά εἶναι στοιχεῖα πολύ ἐμφανῆ. Θαυμάζει τούς Μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν ἥρωισμό τους, ἐνῶ τούς Ἁγίους Πατέρες εὐλαβεῖται γιά τό ἰδιαίτερο μαρτύριο, πού ὑπέφεραν

²³ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 44-47. Κατά συνέπεια, ἡ πεποίθησή του ἦταν ὅτι: «πρέπει νά συγκρίνουμε τούς ἑαυτούς μας μέ τούς Ἁγίους, γιά νά δοῦμε ἄν εἴμαστε στήν Παράδοσή τους». Ὁ. π., σ. 675. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ὁμοιότητα μέ ἄλλους Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, πού διακρίθηκαν γιά τήν ἐπιμονή, μέ τήν ὁποία μοίραζαν στόν κόσμο ἀποσπάσματα ἀπό ἱερά κείμενα γιά τήν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς. Στό *Βίο* τῆς Ἁγίας Μελάνης π.χ., βλέπουμε ὅτι, ἀντέγραφε καλλιγραφικά, κομμάτια ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τά μοίραζε. Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητρικόν*, ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 249. Παρόμοια περίπτωση ἔχουμε μέ τόν Ἅγιο Νεκτάριο. Βλ. *Ἀκολουθία καί Βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ*, ἐπιμελεία Ἀρχιμ. Συμεῶν Π. Κούτσα, Ἀθήνα, α.χ. σ. 150.

²⁴ Στήν Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, π.χ., ἄν δέν εἶχε προσκυνητές, «μελετοῦσε, εὐχόταν καί ἔκανε πνευματική ἐργασία στόν ἑαυτό του». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 132.

²⁵ Ἡ προσπάθεια θεματικῆς ταξινόμησης τῶν λόγων του εἶχε ὡς καρπὸ τήν ἔκδοση ἑξὶ τόμων μέ τόν τίτλο: Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι* (Α' - ΣΤ'), ἀξιέπαινο ἔργο τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἡσυχαστηρίου Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτῆς.

διά τῆς ἀσκήσεώς τους καί γιά τό διαχρονικό παράδειγμα, πού ἀποτελοῦν: «Οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες ἔχυσαν τό αἷμα τους, οἱ Ὅσιοι Πατέρες ἔχυσαν ἰδρώτες καί δάκρυα, ἔκαναν πνευματικά πειράματα στόν ἑαυτό τους, σάν καλοί βοτανολόγοι, ταλαιπωρήθηκαν οἱ ἴδιοι ἀπό ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί πρὸς τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπο, γιά νά μᾶς ἀφήσουν τίς πνευματικές τους συνταγές. Ἔτσι προλαβαίνουμε τό κακό ἢ θεραπεύουμε μιά πνευματική ἀρρώστια μας καί ἀποκτᾶμε υἰεία καί, ἐάν φιλοτιμηθοῦμε νά τούς μιμηθοῦμε στούς ἀγῶνες, μποροῦμε ἀκόμη καί νά ἀγιάσουμε»²⁶.

Συμφωνοῦμε μέ τήν ἄποψη τῶν βιογράφων του, κατά τήν ὁποία ἀπό τούς Ἁγίους, πού ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικά τήν πνευματική του ἐξέλιξη ξεχωριστό ρόλο παίζουν ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης²⁷ καί ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος²⁸. Αὐτοί οἱ δύο ἅγιοι γίνονται γι'αὐτόν μέτρο ἀσκήσεως καί ἀντιμετώπισης τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων. Μετά ἀπό πολλή μελέτη τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, ταυτίζεται μέ αὐτόν τόν Ἅγιο καί φτάνει στό σημεῖο, νά ἐνεργεῖ καί νά ὁμιλεῖ μέ τόν ἴδιο τρόπο. Βρίσκουμε συχνά ὁλόκληρες ἐκφράσεις ἢ λέξεις, πού ἡ πατρότητά τους ἀνήκει στό πνευματικό του πρότυπο, στό γραπτό ἢ προφορικό του λόγο. Ἡ ἔμπονος προσευχή του γιά τόν πάσχοντα συνάνθρωπο, ὥστε νά μή λογαριασθεῖ σάν ἀποβλητέα, στηρίζεται στήν ἐφαρμογή τοῦ λόγου τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ: «πᾶσα προσευχή, ἐν ἧ μή μοχθήση τό σῶμα, καί θλιβῆ ἐν αὐτῇ ἡ καρδιά, ἔκτρομα λογίζεται»²⁹.

Ἐπίσης ἡ ἄποψη ὅτι ὁ ἅγιος Παῖσιος περιορίζεται στό νά διαβάσει πολύ λίγα βιβλία. Ἐνας ἀπό τούς ὑποστηρικτές της εἶναι ὁ Ἀρχιμανδρίτης

²⁶ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 238-239.

²⁷ Ὁ Γέροντας Παῖσιος ζοῦσε ὅλη τή ζωῆ του μέ τήν πεποίθηση ὅτι βρίσκεται ὑπό τήν προστασία τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου: βαπτίστηκε ἀπό αὐτόν καί πῆρε τό ὄνομά του, ἀπό μικρῆς ἡλικίας διάβαζε τόν Βίο του, ὡς μοναχός προσπαθοῦσε νά μιμηθεῖ τήν ἀσκητική του ζωῆ, ἔκανε τήν ἐκταφή τῶν λειψάνων του, τοῦ εἶχε ἐμφανιστεῖ πολλές φορές, ἔγραψε τόν Βίο του καί ἔπαιξε πρῶτιστο ρόλο στήν ἀγιοκατάστασή του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 43, 127-130.

²⁸ Σημειωτέον ὅτι, στήν κουρά μερικῶν ἀπό τούς πιό κοντινοὺς του μαθητές, τούς ἔδωσε τό ὄνομα Ἀρσένιος ἢ Ἰσαάκ, ὡς ἐνδειξη εὐλάβειας πρὸς τούς δύο ἁγίους (π.χ. ὁ Ἱερομόναχος Ἀρσένιος, ὁ σημερινός Γέροντας τῆς Καλύβης τῆς Παναγούδας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, καί ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ (†1996), ὁ μακαριστός Γέροντας τῆς Καλύβης Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Καψάλα). Ἐντυπωσιακή εἶναι ἡ διήγησις τῆς πρῶτης ἐπαφῆς του μέ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου καί ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις τῆς μεγάλης του ἀγάπης πρὸς τόν Ἅγιο αὐτό. Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε', Πάθη καί ἀρετές*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010, σ. 319.

²⁹ Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, σ. 261. Μιά σχετική μαρτυρία ἀναφέρει: «Εἶχε βιώσει ὅσα εἶχε διαβάσει καί γι' αὐτό μιλοῦσε μέ τὰ δικά του βιώματα καί ὄχι μέ τὰ διαβάσματά του». Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές καί Ἀλληλογραφία*, ἐκδ. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος, Μήλεσι 2007, σ. 76.

Γεώργιος, ὁ μακαριστός Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «Εἶναι γνωστό ὅτι, ὁ Πατήρ Παῖσιος δέν διάβαζε ἄλλα βιβλία ἐκτός ἀπό τό Εὐαγγέλιο καί τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ τόν Σύρο»³⁰. Κατά τή γνώμη μας, βασισμένη στή μελέτη διαφόρων πηγῶν, ὁ ἅγιος Παῖσιος δείχνει ἐνδιαφέρον καί πρὸς ἄλλα ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὅπως καί ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ: «Θυμᾶμαι, λίγα ³¹ Πατερικά διάβασα, ἀλλά σημείωνα, ἔκανα σύγκριση μέ τούς Ἁγίους Πατέρες, ἔβλεπα πόσο μακριά τους βρίσκομαι καί καθρέφτιζα τόν ἑαυτό μου»³². Ἄν καί ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ παίζει πρῶτιστο ρόλο στή ζωή τοῦ ἁγίου Παΐσιου, βλέπουμε ἐπίσης νά χρησιμοποιεῖ ἀρκετά ἀποσπάσματα πολλῶν Ἁγίων Πατέρων στίς συνομιλίες του, σημειώνοντάς τα καί σε τετράδια γιά τήν πνευματική ἐνίσχυση τῶν γνωστῶν του³³.

Ὁ μακαριστός π. Νικόδημος Μπιλάλης σημειώνει γιά τόν ἅγιο Παῖσιο: «Μελετοῦσε, πέραν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Βίων τῶν Ἁγίων, τῶν Λειτουργικῶν Βιβλίων, τῶν Ἀσκητικῶν καί Νηπτικῶν, καί ἄλλα βασικά καί πάντοτε καθαρά καί ἐπιλεγμένα βιβλία. Καί ἀπ' ὅλα αὐτά "ἔπιανε τό νόημα", τήν οὐσία, ἀνάγοντάς το πάντα στήν Πηγὴ κάθε καλοῦ, τό Θεό, εὐρισκόμενος

³⁰ Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 65. Βλ. καί Πρεσβ. Διονυσίου Δ. Τάτση, *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον (Διδαχές ἐνός Γέροντος)*, Ἐκδ. Ὁρθοδόξου Τύπου, Ἀθήνα 1988, σ. 93· Ἀθανασίου Γ. Μελισσάρη, *Παῖσιος, Ὁρθοδοξίας ἄνθος εὐοσμῶν*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004, σ. 77.

³¹ «Λίγα» δέν σημαίνει καθόλου. Γιά νά ἀναλύει Πατερικά ἔργα καί νά συνιστᾶ ἓνα συγκεκριμένο βιβλίο, ὑπάρχουν πολλές πιθανότητες νά τό εἶχε διαβάσει ὁ ἴδιος: «Πολύ βοηθᾶνε οἱ Ἅγιοι Πατέρες (οἱ Νηπτικοί) στόν 4^{ον} τόμο τῆς Φιλοκαλίας, ἀλλά καί πολύ ἐπικίνδυνο εἶναι γιά ἓναν ἀρχάριο εἰς τό νά πλανηθεῖ (χρειάζεται καθοδηγός). Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 192-193.

³² Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 493. Ἡ συνήθεια νά διαβάζει ἀσκητικά βιβλία παρατηρεῖται καί στήν ἀρχή τῆς μοναχικῆς του ζωῆς, στήν Ἱερὰ Μονή Ἐσφιγμένου: «Ἀπό τήν περίοδο αὐτή ἄρχισε νά κρατᾶ σημειώσεις ἀπό ὅσα διάβαζε. Ὅτι τόν βοηθοῦσε στόν ἀγῶνα του, τό ἀντέγραφε σέ ἓνα τετράδιο καί προσπαθοῦσε νά τό κάνη πράξη. Ὁ ἐσωτερικός του ἀφανῆς ἀγῶνας ἦταν: Λίγη πρακτική μελέτη στά ἀσκητικά συγγράμματα, πολλή προσοχή, ἀδιάλειπτη προσευχή καί ἐπίμονη προσπάθεια γιά τήν κάθαρση ἀπό τά πάθη καί τήν ἀπόκτηση τῆς θείας χάριτος». Ὁ π., σ. 92. Ὁ Ἅγιος ὁμολογεῖ γιά τήν περίοδο αὐτή, προβάλλοντάς, ὡς πρότυπό του, τήν μορφή ἐνός ἀγωνιστή δόκιμου μοναχοῦ: «Περισσότερο ὠφελήθηκα ἀπό αὐτόν τόν δόκιμο παρά ἀπό τά βιβλία, πού εἶχα διαβάσει μέχρι τότε». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 128. Συνιστᾶ ἐπίσης στά πνευματικά του τέκνα νά διαβάζουν συγκεκριμένα κείμενα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τά ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων. Μιά συλλογή τέτοιων κειμένων παρουσιάζεται στό: Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σσ. 127-132.

³³ Γιά τά τετράδια, πού δημοσιεύτηκαν σέ διαφορετικά βιβλία, θά κάνουμε λόγο στό ὑποκεφάλαιο «Ἐπιγράμματα καί σημειώσεις».

μέ την καθαρή προσευχή του σέ ἀδιάκοπη ἐπαφή μαζί του»³⁴. Αὐτή ἡ μαρτυρία μας ἔκανε νά προβούμε σέ λεπτομερή ἔρευνα γιά τά ἔργα πού χρησιμοποιεῖ ὁ Γέροντας Παῖσιος στά συγγράμματα καί τις ὁμιλίες τοῦ καί νά συντάξουμε ἕνα ἰδιαίτερο **στατιστικό πίνακα**, στον ὁποῖο νά καθρεπτίζονται αὐτές **οἱ πηγές** του. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνάς μας ἦταν ἐντυπωσιακό: μελετώντας τους ἕξι τόμους τῆς Σουρωτῆς ἐντοπίσαμε ἀναρίθμητες ἀναφορές στήν Ἁγία Γραφή, στους Βίους τῶν Ἁγίων καί στά ἱερά κείμενα τῆς χριστιανικῆς Γραμματείας γενικά, πού ἀποδεικνύουν ἀναμφίβολα τόν εὐρύτερο πνευματικό πλοῦτο τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ³⁵. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες πού ἀναφέρονται στά ἔργα καί τις ὁμιλίες του, ἐκτός ἀπό τόν Ὅσιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη καί τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ εἶναι: ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Μέγας, ὁ Ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτολός, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἀββᾶς Μακάριος, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Ὅσιος Παῖσιος ὁ Μέγας, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ὁ Μέγας, ὁ Ὅσιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, ὁ Ἀββᾶς Ποιμῆν ὁ Βοσκός, ὁ Ἀββᾶς Μωυσῆς, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος κ.α.

Ὁ Γέροντας στηρίζει τίς συμβουλές του στή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, κυρίως στό χώρο τῆς ἀσκητικῆς καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Χρησιμοποιεῖ πολλές λεπτομέρειες ἀπό τή ζωή τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, γιά νά δώσει παραδείγματα πνευματικού αγώνος, στό ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἀντιμετωπίζει σωστά τους ἀωράτους, ἀλλά καί τους ὠρατούς ἐχθρούς, καλλιεργώντας συνεχῶς τίς ἀρετές ³⁶. Σ'αὐτή τήν προσπάθεια ἀνατρέχει στους γνωστούς ἁγίους καί ἀσκητές τῶν πρώτων αἰώνων, ὅπως τόν Ἀββᾶ Εὐάγριο καί τον Ἀββᾶ Ἰωάννη τόν Σιναΐτη - γιά νά δείξει τήν σπουδαιότητα τοῦ μοναχισμοῦ³⁷. τόν Μέγα Βασίλειο - γιά τήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν καί κυρίως τῆς ταπεινώσεως³⁸. τόν Ἀββᾶ Μακάριο - γιά τόν ῥόλο τοῦ πνευματικοῦ πατέρα στήν πνευματική νεκρανάσταση τοῦ ἀνθρώπου³⁹ κτλ. Ἀσχολούμενος μέ τήν σύγχρονη ἐκκλησιαστική κατάσταση, ὑποδεικνύει τό παράδειγμα τῶν μεγάλων ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, δίνοντας

³⁴ Βλ. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Ὁ Ἀσκητής τῆς Παναγούδας*, Ἐκδ. Μέλισσα, Ἀσπροβάλτα 1997, σ. 32.

³⁵ Βλ. Παράρτημα Α', Στατιστικός πίνακας, στό τέλος τῆς ἐργασίας μας.

³⁶ Ἐνδεικτικά, βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α', Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1998, σσ. 105, 277-280, 305. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σσ. 65, 86, 143-144, 225. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ', Πνευματικός ἀγώνας*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2001', σσ. 114, 189, 196, 198, 207, 277.

³⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 64

³⁸ Ὁ. π., σ. 218.

³⁹ Ὁ. π., σ. 61.

βαρύτητα στον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά και τον Άγιο Μάρκο τον Ευγενικό⁴⁰. Έξ άλλου, πάρα πολλά σημεία της εργασίας μας είναι κεντημένα με ανάλογες αναφορές, οι οποίες έδιναν κύρος στα λεγόμενα του αγίου Παϊσίου.

Ο ίδιος ο άγιος μιλάει για την σπουδαιότητα των πατερικών κειμένων και εξηγεί γιατί, π. χ., αγαπάει τόσο πολύ τον Αββᾶ Ἰσαάκ και πῶς τόν αντιμετώπιζει: «Πάντως, για να κατανοήσει κανείς τους Πατέρες, πρέπει να σφίξει τόν ἑαυτό του, να συγκεντρώσει τόν νοῦ του και να ζει πνευματικά, γιατί τό πνεῦμα τῶν Πατέρων γίνεται ἀντιληπτό μόνο μέ τό πνεῦμα. Εἰδικά οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι τοῦ Αββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου πολύ βοηθοῦν, ἀλλά χρειάζεται να τούς μελετάει κανείς λίγο-λίγο, για να ἀφομοιώνει τήν τροφή»⁴¹. Σέ ἄλλο σημείο χαρακτηρίζει μέ τά καλύτερα λόγια τό ἀναφερόμενο ἔργο: «Τό ἕνα αὐτό βιβλίο εἶναι ὁλόκληρη Πατερική βιβλιοθήκη»⁴². Εἶναι πάρα πολλά τά σημεία, πού εἶναι παρμένα ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Αββᾶ Ἰσαάκ, τά ὁποῖα δίνουν βαρύτητα στα λόγια τοῦ αγίου Παϊσίου, διατηρώντας τήν δύναμη και τήν ἐπικαιρότητά τους.

Ἐνδεικτικά, παρουσιάζουμε κάποια στοιχεῖα, πού δείχνουν τήν πνευματική τους συγγένεια, καθώς και τήν υιοθέτηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Αββᾶ Ἰσαάκ ἀπό τόν ἅγιο Παῖσιο.

Μέ εὐκολία διακρίνουμε, τό πόσο βαθιά βλέπουν και οἱ δύο Πατέρες τήν πνευματική ζωή και τό πόσο ἐνδιαφέρονται κυρίως για τόν ἐσωτερικό ἄνθρωπο, πού καλεῖται να ἀνεβῆ στα ὑψηλότερα μέτρα διά τῆς ἀσκήσεως και τῆς καλλιέργειας τῶν ἀρετῶν. Ὡς θεμέλιο και ἀρχή τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, θέτουν τό φόβο τοῦ Θεοῦ, πού βοηθαί τόν ἀγωνιζόμενο, να ἀποβάλλει τόν παλαιόν ἄνθρωπο. Προχωρεῖ στόν ἀγῶνα του, βιάζοντας τόν ἑαυτό του και χρησιμοποιώντας ὅλα τά πνευματικά μέσα για τήν ἐνίσχυση της ψυχῆς του: ἀποφυγή τῶν αἰτίων τῶν παθῶν, ἀντίσταση στίς προσβολές τῶν πειρασμῶν μέ ἀνάλογες προσπάθειες (πνευματικοῦ ἢ σωματικοῦ χαρακτήρα), ἄσκηση μέ ταπεινοφροσύνη, ἡσυχία και ἀποφυγή τοῦ περισπασμοῦ. Ὅλα αὐτά εἶναι ἐξαρτημένα ἀπό τήν ἀπόλυτη ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, πού συνεπάγεται και τήν ἀγάπη πρὸς τόν συνάνθρωπο, μέ καρδιακό πόνο για τήν κατάσταση τοῦ

⁴⁰ Ὁ. π., σ. 348.

⁴¹ Στή συνέχεια, συνιστᾶ τόν Εὐεργετινό, ὁ ὁποῖος «εἶναι εὐεργεσία μεγάλη, γιατί μπορούμε να γνωρίσουμε ὅλο τό πνεῦμα τῶν Ἁγίων Πατέρων». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 101. Εἶναι πολλές οἱ φορές, πού συμβουλεύει τά πνευματικά του τέκνα να διαβάσουν Πατερικά ἔργα: «Δέν ξέρω τώρα μέ τί ἀσχολεῖσαι, ἀλλά ἐάν εἶχες εὐκαιρία να διάβαζες λίγο Αββᾶ Ἰσαάκ και λίγο ἀπό τόν Ἅγιο Συμεών τόν Νέον Θεολόγο και παράλληλα να ἔλεγες και τήν εὐχή» και συνεχίζει: «Προσπάθησε να βάλεις μιὰ καλή σειρά ἐπάνω στα σταθερά θεμέλια τῶν Ἁγίων Πατέρων, μελετώντας βιβλία τῶν Ἁγίων Πατέρων». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 220 και 245.

⁴² Ὁ. π., σ. 276.

τελευταίου⁴³. Τό κυριότερο ἔργο, πού συνδέεται μέ τίς παραπάνω ἐνέργειες εἶναι ἡ προσευχή, ἡ ὁποία γίνεται καθαρῆ, μέ τήν Πατερική ἔννοια, ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσει στό σημεῖο, νά θεωρεῖ ὅλους τούς ἄλλους ἀνθρώπους καθαρούς καί ἀνωτέρους του. Στό σημεῖο αὐτό, στό ὁποῖο λίγοι φτάνουν, ἡ ψυχὴ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς συνηθισμένης προσευχῆς καί γίνεται μέτοχος τῆς θεωρίας, ὡς προχωρημένου σταδίου στήν πνευματική ἐξέλιξη⁴⁴. Οἱ Ἅγιοι διά τῆς θεωρίας τῆς ἐνωμένης μέ τήν πίστη, συνάγουν τόν νοῦν τους ἀπό κάθε μετεωρισμό καί μαθαίνουν τήν μυστική ἔννοια τῶν λόγων τῶν Ἁγίων Γραφῶν⁴⁵. Κατά τόν Ὅσιο Ἰσαάκ, ἡ καλύτερη ὁδός γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ **ἐγκατάλειψη τοῦ κόσμου**. Αὐτή ἡ ἐνέργεια προϋποθέτει βέβαια μιὰ γεωγραφική ἀπομάκρυνση, κυρίως ὁμως μιὰ ἐσωτερική διάθεση ἀπελευθερώσεως ἀπό τὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παῖσιος
«Διὰ νὰ βάλῃ τις θεμέλιον τῆς ἀρετῆς, δέν εἶναι ἄλλο καλύτερον, παρὰ τοῦ ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπό τὰ πράγματα τοῦ κόσμου , καί νὰ διαμείνῃ εἰς τόν νόμον τοῦ φωτός, ὅστις εἶναι αἱ εὐθειαι καί ἅγιοι ἐντολαί» ⁴⁶	«Δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ πλησιάσῃ εἰς τόν Θεό, ἂν δέν ἀπομακρυνθῆ ἀπό τόν κόσμο Κόσμος κατ' ἀρχάς εἶναι ὅλα τὰ κοσμικά πράγματα» ⁴⁷ . «Τό μεγαλύτερο κακό γιά μένα εἶναι τό ὅτι μερικοί θεωροῦν πρόοδο τό κοσμικό αὐτό πνεῦμα» ⁴⁸ .

Πρέπει νά τονίσουμε ὅτι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, πρέπει νά ἀπασχολήσῃ καί τούς λαϊκούς. Πολύ ἐκτεθειμένοι εἶναι οἱ νέοι, ὅταν δέν διαπιστώνουν τόν κίνδυνο, πού φέρει ἡ λάθος τοποθέτησή τους: «Οἱ περισσότεροι ὁμως νέοι ἔχουν ἐπηρεαστεῖ ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα καί ἔχουν πάθει ζημιά»⁴⁹. Τό κοσμικό πνεῦμα φαίνεται ἀκόμη καί στήν ὑπερβολική διακόσμηση τῶν ναῶν, τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων κτλ.⁵⁰.

⁴³ Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, σ. 8.

⁴⁴ Ὁ. π., σ. 118.

⁴⁵ Ὁ. π., σ. 335.

⁴⁶ Ὁ. π., σ. 1. Σημειωτέον ὅτι, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ δίνει μεγάλη ἔμφαση στό θέμα τῆς ἀποφυγῆς τοῦ κόσμου καί τό ἀναλύει λεπτομερῶς στά πρῶτα ἕξι κεφάλαια τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων του.

⁴⁷ Βλ. Ἀνέκδοτο *Τετράδιο 3*, σ. 1, πού καταγράφει μιὰ ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Παΐσιου μαγνητοφωνημένη καί ἀποθηκευμένη σέ CD, ὑλικό, πού μᾶς παραχωρήθηκε ἀπό τήν καθ. Δέσποινα Ἀνυφαντάκη.

⁴⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 79. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 686, ὅπου ὁ Γέροντας καταλήγει: «Νά πάρ' ἡ εὐχή. Βγήκαμε στήν ἔρημο γιά τὰ ἄκτιστα φῶτα καί ὅλο τὰ κτιστά κυνηγᾶμε».

⁴⁹ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 238.

⁵⁰ Βλ. Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Κείμενα – Ἐπιστολές, Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου 1924-1994*, ἐκδ. Ἀγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 184.

Ένα ακόμα βασικό στοιχείο στην πνευματική εξέλιξη είναι ή **μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς** καί ἄλλων πνευματικῶν βιβλίων.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παῖσιος
«Ἡ παντοτεινή μελέτη τῆς θείας γραφῆς εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς» ⁵¹ .	«Γιά τήν συγκέντρωσή σου γενικά, καί ιδίως στήν προσευχή, καθώς καί γιά τήν τόνωση τῆς ψυχῆς σου, εἶναι ἀπαραίτητη ή μελέτη τῆς Καινῆς Διαθήκης καί βοηθητικά βιβλία τῶν Ἁγίων Πατέρων» ⁵² .

Τήν μελέτη αὐτῶν συνιστᾷ ὁ Γέροντας Παῖσιος, ὡς παρακαταθήκη καί ἐφόδιο στόν καλό ἀγῶνα τόσο τῶν μοναχῶν, ὅσο καί τῶν λαϊκῶν.

Τό διάβασμα, γιά νά εἶναι ἀποτελεσματικό, γίνεται μέ μιά σειρά. «Νά διαβάσεις πρῶτα τό Γεροντικό, Φιλόθεο Ἱστορία, Εὐεργετικό, δηλαδή ὄχι θεωρητικά βιβλία ἀλλά πράξη, γιά νά φύγη ή κοσμική λογική μέ τό πατερικό ἀπλό πνεῦμα τῆς ἀγιότητος. Μετά νά ἀρχίσης τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ, γιά νά μή δεχθῆς τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ ὡς φιλόσοφο ἀλλά ὡς θεοφώτιστο»⁵³. Τό διάβασμα ἐπίσης πρέπει νά συνοδεύεται μέ προσευχή. Ἀφοῦ πρῶτα κάποιος διαβάσει πνευματικά βιβλία, τότε θερμαίνεται καί προετοιμάζεται ή ψυχή του γιά εὐκολότερη ἔνωση μέ τό Θεό⁵⁴. Ὁ Γέροντας Παῖσιος συνιστᾷ τό διάβασμα, ἀλλά δέν παύει ταυτόχρονα νά τονίζει τόν ρόλο τῆς ἐφαρμογῆς ὅσων διαβάζουμε: «Στήν ἐποχή μας, πλήθυναν δυστυχῶς τά λόγια καί τά βιβλία, καί λιγόστεψαν τά βιώματα, διότι ἐπηρεάστηκαν οἱ ἄνθρωποι πάλι ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, πού ἐπιδιώκει ὅλο τίς εὐκολίες καί ἀποφεύγει τόν σωματικό κόπο. Ἀναπαύονται δηλαδή οἱ περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς στό πολύ διάβασμα καί στήν λίγη ή καθόλου ἐφαρμογή»⁵⁵. Ἐπίσης προειδοποιεῖ ὅτι, ἐάν κάποιος ἀσχολεῖται μέ τήν ἐρμηνεία τῆς Ἀποκάλυψης καί τῶν Ἁγίων Πατέρων κινούμενος ἀπό ἐγωισμό σκοτιζεται, φθάνει σέ ἀπιστία καί χάνει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ⁵⁶.

Ἡ **μετάνοια** εἶναι βασική χαρακτηριστική πράξη τοῦ ἀνθρώπου, ή ὁποία τόν συνοδεύει πάντα. Εἶναι μία συνεχῆς προσπάθεια τελειοποιήσεως διά τῆς ἀσκήσεως, ή ὁποία πραγματοποιεῖται πιό ἀποτελεσματικά στήν ἔρημο.

⁵¹ Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 123.

⁵² Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 31.

⁵³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 230.

⁵⁴ Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 4. Πρβλ. Ἀρχιμ. Ἰωαννικίου Κοτσώνη, *Ἀθωνικόν Γεροντικόν*, Γ' ἔκδοσι, ἐκδ. Ἰ. Ἡσυχαστηρίου Ἀγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ Κουφάλια Θεσσαλονίκης, 1999, σ. 252.

⁵⁵ Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 134.

⁵⁶ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 216.

Αββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Ἡ μετάνοια ὑπάρχει ὑψηλότερα πασῶν τῶν ἀρετῶν, τῆς ὁποίας τό ἔργον δέν δύναται νά τελειώσῃ, παρά μόνον ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου» ⁵⁷ .	«Χάθηκε ἡ αἴσθησις μετανοίας ἀπό τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμαρτάνουν καί δέν τοὺς ἐλέγχει ἡ συνείδησή τους. Ὁ ἑαυτός μας ἔχει ἀτέλειωτη δουλειά. Ἡ μετάνοια δέν τελειώνει ποτέ, ὅπως ἓνα ξυλόγλυπτο πού μπορεῖ νά τό δουλεύει κανεῖς σέ ὅλη του τήν ζωή μέ φακό» ⁵⁸ .
«Ἡ ἔρημος κοιμίζει τά πάθη» ⁵⁹ .	«Ἡ ἔρημος ἐρημώνει τά πάθη» ⁶⁰ .

Συγγενική αντιμετώπιση των σφαλμάτων έχουν και οι δύο Πατέρες της Εκκλησίας, τονίζοντας ότι ἡ πτώση δέν πρέπει νά γίνει μόνιμη κατάσταση. Ἡ ἀποφυγή τῆς ἐπαναλύψεως σημαίνει ἀπελευθέρωση ἀπό τά δεσμά τῶν παθῶν.

Αββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Δέν πρέπει νά λυπώμεθα, ὅταν σφάλωμεν κατά τι, ἀλλ' ὅταν ἐμμένωμεν εἰς αὐτό τό σφάλμα· διότι τά μὲν σφάλματα συμβαίνουσι πολλάκις καί εἰς αὐτούς τοὺς τελείους, τό δέ νά ἐμμένῃ τις εἰς αὐτό τό σφάλμα, τοῦτο εἶναι τελεία νέκρωσις» ⁶¹ .	«Ὅταν συμβαίνει κάτι, δέν πρέπει νά στενοχωριούμαστε, ἀλλά νά τακτοποιούμαστε. Ἐγώ, ὅταν ἔβλεπα καμμιὰ ἀμαρτία μου, χαιρόμουν, ἐπειδή ἀποκαλύφθηκε ἡ πληγή μου γιά νά τήν θεραπεύσω. Κάποιος σπάζει ἓνα ποτήρι καί γελᾷ. Δέν εἶναι τόσο τό σπάσιμο τοῦ ποτηριοῦ, ὅσο ἡ μή ἀναγνώριση αὐτοῦ πού ἔκανε. Ἐφ'ὅσον γελᾷ, δέν ἀναγνώριζει τό σφάλμα του καί θά σπάσει καί ἄλλο. Πρέπει νά λυπηθῇ κανεῖς κατ'ἀναλογίαν τοῦ σφάλματός του, διότι ἀλλιῶς πέφτει στά ἴδια» ⁶² .

Ἡ αμαρτολή κατάσταση φέρνει μέσα στή ψυχή την **ταπείνωση**. Ὁ ἀνθρώπος καταλαβαίνει τήν πτώση του καί αὐτό τον κάνει νά χρησιμοποιεῖ ὅλα τα μέσα που ἔχει στη διάθεση γιά τήν διόρθωσή του. Ἡ ταπείνωση ἀποτελεῖ καί στους δύο Πατέρες βασικό στοιχείο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἐπάνω στο οποίο σιρρίζονται οἱ ἀσκητικοί κόποι τοῦ ἀνθρώπου, καί

⁵⁷ Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι, σ. 193.

⁵⁸ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 406-407.

⁵⁹ Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι, σ. 323.

⁶⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 163.

⁶¹ Βλ. Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι, σ. 216.

⁶² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 407.

εξασφαλίζουν την αυθεντικότητα της πορείας του. Έχει ενδιαφέρον πως παρουσιάζει ο Αββās Ισαάκ όλα αυτά τα στοιχεία σε μια φράση, της οποίας τα στοιχεία βρίσκονται στον Γέροντα Παΐσιο διασκορπισμένα σε πολλά σημεία της διδασκαλίας του.

Αββās Ισαάκ ό Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
<p>"Εάν ἀδιαλείπτως ἐνθυμῆται τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας καί τήν πλησιάζουσιν ὥραν τοῦ θανάτου, καί ἐάν ἐνδύηται εὐτελεῖ ἐνδύματα, καί εἰς πᾶσαν περίστασιν προτιμᾷ τόν ἔσχατον τόπον, καί ἐργάζεται τά εὐτελεῖ ἔργα, καί ἐάν ὑπακούη προθύμως ἢ σιωπᾷ πάντοτε, καί ἐάν δέν ἀγαπᾷ νά παρευρίσκειται εἰς τὰς συναναστροφάς, καί θέλει πανταχοῦ νά ἦναι ἄγνωστος καί ἀψήφιστος, καί ἐάν δέν ἔχη κανέν πρᾶγμα ἰδιόρρυθμον, καί μισῇ τήν ὁμιλίαν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καί δέν ἀγαπᾷ τά κέρδη, καί μετά τούτων ἐάν δέν μέμφηται τίνα κατά διάνοιαν, καί δέν ἐγκαλῆ τίνα ἄνθρωπον, καί δέν ζηλοτυπῆ, καί ἐάν δέν φροντίζη διά κανέν κοσμικόν πρᾶγμα, καί νά εἶπω ἐν συντόμῳ, ἡ ξενιτεία καί ἡ πτωχεία καί ἡ διαγωγή τῆς μονώσεως γεννῶσι τήν ταπείνωσιν καί καθαρίζουσι τήν καρδίαν"⁶³.</p>	<p>"Ἐκεῖνοι πού ἀγωνίστηκαν πνευματικά καί προτίμησαν τό ταπεινό φαγητό καί το ταπεινό σκαμνί (ἀντί θρόνους) καί κάθιζαν τόν ἑαυτό τους στό σκαμνί - τόν δικάζαν οἱ ἴδιοι -, ἀπαλλάσσονται ἀπό τήν δίκη τοῦ Δικαίου Κριτοῦ..."⁶⁴. "Ὁ ταπεινός καί ἀφανής ἥρωας τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ἐξυπνότερος τοῦ κόσμου, διότι κατορθώνει νά προφυλάσῃ τόν πνευματικό του θησαυρό στοῦ Θεοῦ τό θησαυροφυλάκιο"⁶⁵. "Αὐτός πού ἔχει ταπείνωσιν, δέν κάνει ποτέ τόν δάσκαλο· ἀκούει καί, ὅταν τοῦ ζητητῆ ἡ γνώμη του, μιλάει ταπεινά"⁶⁶. "Ὅλα λοιπόν τά κοσμικά στό Μοναστήρι θεώρησέ τα θηλειές πού σιγά-σιγά θά σέ πνίξουν μέ τό ἄγχος τους, διότι θά βρίσκεσαι πιά στό Μοναστήρι καί δέν θά μπορῆς νά τά ἀπολαμβάνης, ὅπως θέλεις, καί θά υποφέρῃς"⁶⁷.</p>

Καί τό θέμα τῆς ελεημοσύνης αντιμετωπίζεται μέ τόν ἴδιο τρόπο ἀπό τους δύο ἁγίους, ὡς ἔμπρακτη ἔκφραση τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον, ἡ ὁποία δέν ἔχει περιορισμούς. Πρόκειται γιά μια συνεχῆ διάθεση πρὸς βοήθεια καί ὑποστήριξη τῶν συνανθρώπων.

Αββās Ισαάκ ό Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
"Εάν τις ἔφιππος ὦν, ἐκτείνῃ τήν	"Σοῦ ζητάει κάποιος φτωχός βοήθεια;

⁶³ Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι, σ. 270.

⁶⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Ἐπιστολές, σ. 143.

⁶⁵ Ὁ. π., σ. 219.

⁶⁶ Τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι Β', σ. 79.

⁶⁷ Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολές, σ. 47.

χειρα αὐτοῦ πρὸς σέ διὰ ἐλεημοσύνην, μὴ ἐπιστρέψῃς αὐτόν κεν'ον· διότι κατ'ἐκείνην τὴν στιγμήν βεβαίως ὑπάρχει πτωχός" ⁶⁸ .	Ἀκόμη καὶ ἂν ἀμφιβάλλῃς γιὰ τὴν κατάστασή του, πάλι νὰ τὸν βοηθήσῃς μὲ διάκριση, γιὰ νὰ μὴ σέ πειράξῃ ὁ λογισμὸς. Δέν ξέρεις σέ τί κατάστασιν εἶναι" ⁶⁹ .
--	--

Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ὑπομένει τὰ πάντα μὲ καρτερία, ἀκόμα καὶ τὴν **ἀδικία**. Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ νὰ ὑπομένει κάποιος μὲ ταπεινοφροσύνη τὴν ἀδικία ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη καὶ πιὸ δυσκατόρθωτη ἀρετὴ. Στὸ ὑποκεφάλαιο «Δικαιοσύνην ἠγάπησε» τοῦ βιβλίου του, ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ καταθέτει ἀρκετές μαρτυρίες τοῦ Ἁγίου Παΐσιου, πού ταυτίζονται ἀπόλυτα μὲ τὴν παραπάνω θέση. Σέ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἀναφέρει ρητὰ γιὰ τὸν μοναχὸ καὶ, κατ' ἐπέκταση, γιὰ κάθε χριστιανό ὅτι πρέπει ὄχι μόνο νὰ ὑπομένει τὴν ἀδικία, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρεται.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Ὅστις δύναται νὰ ὑποφέρει μετὰ χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως τὴν ἀδικίαν, καίτοι ἔχει τὸν τρόπον ν' ἀποφύγῃ αὐτήν, αὐτὸς ἐδέχθη παρὰ Θεοῦ τὴν παρηγορίαν διὰ τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς αὐτόν» ⁷⁰ .	«Νὰ χαίρεται ὁ μοναχὸς ὅταν τὸν ἀδικοῦν, ... γιατί ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ ἀδικημένου Χριστοῦ» ⁷¹ .

Κοινὸ στοιχεῖο τοῦ ἁγίου Παΐσιου καὶ τοῦ Ὁσίου Ἰσαάκ εἶναι, π. χ., ἡ περιγραφή κάποιων προσωπικῶν ἄνωθεν, **θειῶν πνευματικῶν ἐμπειριῶν καὶ ἀποκαλύψεων** μὲ σκοπὸ νὰ τεκμηριωθεῖ μιὰ διδασκαλία ἢ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἀποδέκτες. Ἡ ἀναφορὰ τους στὸ γεγονὸς γίνεται μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι, οἱ ἴδιοι ζημιώνονται, σκορπίζοντας μοναδικὲς στιγμὲς καὶ βιώματα, πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι θησαυρισμένα βαθιὰ στὴν καρδιά τους⁷².

⁶⁸ Οἱ Ασκητικοὶ Λόγοι, σ. 86.

⁶⁹ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι Β', σ. 170.

⁷⁰ Βλ. Οἱ Ασκητικοὶ Λόγοι, σσ. 18-19.

⁷¹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 450.

⁷² Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὴν ἄνεση μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ διηγεῖτο πόσο εὐκόλα ἔπεφτε εἰς «ἐκπληξιν καὶ θεωρίαν». Βλ. Οἱ Ασκητικοὶ Λόγοι, σ. 13. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀποκαλύπτει διάφορες θεϊκὲς ἐμπειρίες του, ὅπως ἡ παρουσία τοῦ ἀκτίστου φωτός, ἀγιοφάνιες κτλ. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σσ. 199, 280, 286.

Τά παραδείγματα, πού δείχνουν τήν ἀδιαμφισβήτητη πνευματική συγγένεια τῶν δύο μεγάλων ἀσκητικῶν Πατέρων, εἶναι πάρα πολλά καί ἐμφανίζουν μεγάλη ποικιλία, ἀλλά περιοριζόμαστε σ' αὐτά, ἀφοῦ μέ τήν βοήθειά τους δώσαμε κάποιους κοινούς πνευματικούς προσανατολισμούς τους.

2. Τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου

2.1. Βιβλία καί ἐπιστολές

Τέσσερα βιβλία, κυρίως ἀγιολογικοῦ περιεχομένου, συναπαρτίζουν τό κύριο συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου: Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης (1975), Ὁ Γέρον Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης 1809-1886 (1985), Ἀγιορεῖται Πατέρες καί Ἀγιορείτικα (1993) καί Ἐπιστολές (1994).

Πλήν τῶν προαναφερθέντων, ἀπό τόν ἅγιο, συνετάγησαν ἐπίσης καί διάφορα ἄλλα περιστατικά πνευματικά κείμενα⁷³, καθώς καί ἀναρίθμητες ἐπιστολές, ἀπό τίς ὁποῖες πολλές διασώζονται ἕως καί σήμερα⁷⁴.

⁷³ Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε: «Σημεῖα τῶν καιρῶν, 666» (1987), «Ὁ ἀγνός ἥρωας Στρατηγός Μακρυγιάννης», στό Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 29-43.

⁷⁴123 ἐπιστολές δημοσιεύθηκαν στό: Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*. Πάνω ἀπό 30 ἐπιστολές σέ φωτοτυπία καί μεταγραφή δημοσιεύθηκαν στό ἤδη μνημονευθέν ἐξαιρετικό βιβλίο τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, μέ τίτλο: *Κείμενα - Ἐπιστολές Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἀγιορείτου. 1924-1994*. Σημειώνουμε καί τίς 6 ἐκτεταμένες ἐπιστολές διά τῶν ὁποίων ὁ Ἅγιος, παρουσιάζει σημαντικότερες τοποθετήσεις του περί τοῦ μοναχισμοῦ. Γιά τήν πρώτη ἀπό αὐτές, ὁ Ἅγιος συγγραφέας ἀναφέρει μέ συστολή καί ταπείνωση: «Τήν τετραδιοποιημένη αὐτή ἐπιστολή τήν εἶχα γράψει, γιά νά τήν στείλω σέ μερικούς νέους στήν Ἀθήνα (πού θέλουν νά καλογερέψουν), οἱ ὅποιοι μοῦ ζητούσανε συνέχεια βοήθεια (...). Πῆγα νά τήν κάψω, ἀλλά τήν λυπήθηκα, διότι εἶχα κοπιάσει τρεῖς ἡμέρες νά γράφω καί ἐπειδή εἶδα μερικά καλά, τά ὁποῖα ἴσως βοηθήσουν τίς ἀδελφές γιά τόν καθημερινό τους ἀγώνα». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 17. Ἡ ἐπιστολή περιλαμβάνεται στό βιβλίο ἀπό τή σελίδα 19 μέχρι τή σελίδα 88. Τελικά δέν στάλθηκε στήν Ἀθήνα, ἀλλά στό Ἡσυχαστήριον τῆς Σουρωτῆς. Ὑπάρχουν δημοσιευμένες διάσπαρτα καί σέ ἄλλα βιβλία καί ἄλλες Ἐπιστολές. Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς, Ἅγιον Ὄρος 1996*, σσ. 338-346. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Ὁ ἀσκητής*, σσ. 51-80.

Οί λόγοι, πού τόν κάνουν νά γράφει άγιολογικά κείμενα, είναι ποικίλοι. Ο ίδιος όμολογεῖ ότι, παρακινείται σ' αυτή τήν πρωτοβουλία από τόν θαυμασμό καί τήν εὐλάβεια, πού εἶχε ἀπέναντι σέ πνευματικούς πατέρες, φανερούς ἢ ἀφανείς. Ο πρῶτος, πού τόν συγκινεῖ, εἶναι ὁ Ὁσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης, τοῦ ὁποίου τόν βίο ἀκούει ἀπό τήν τρυφερή, ἀπλή καί ἀπλαστη παιδική του ἡλικία. Αὐτόν, ὡς ὑπόδειγμα, ἀκολουθεῖ ἀπό τότε μέ ζῆλο⁷⁵.

Στή συνέχεια, τόν συγκινοῦν οἱ Ἀγιορεῖτες, πού εἶχε γνωρίσει κυρίως κατά τή διάρκεια τῶν μεγάλων του πνευματικῶν ἀναζητήσεων. Ἐπίσης, βρίσκουμε στά συγγράμματά του στοιχεῖα γιά παλαιούς ἀσκητές, μέ πιά ἀντιπροσωπευτικό τό Γέροντα Χατζη-Γεώργη, στόν ὁποῖο ἀφιερώνει ἕνα ὁλόκληρο βιβλίο, συναριθμώντας τον ἀνάμεσα στούς «ἀδικημένους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας», προσπαθώντας μ' αὐτόν τόν τρόπο, νά τόν κάνει γνωστό στό κοινό⁷⁶.

Ἐνας ἀκόμη λόγος τῆς συντάξεως τῶν γραπτῶν κειμένων εἶναι ἡ φροντίδα του, νά μήν χαθοῦν πολύτιμες πληροφορίες γιά προγενεστέρους πνευματικούς ἀνθρώπους. Αὐτή ἡ παρακαταθήκη πρέπει νά μείνει ζωντανή γιά τίς ἐπόμενες γενεές, ὡς ὑπόδειγμα ἀφοσιωμένης στόν Κύριο ζωῆς. Παρατηροῦμε ὅτι ὁ Γέροντας διακατέχεται ἀπό ἕνα αἶσθημα λύπης, προκαλούμενο ἀπό τό γεγονός, τοῦ ὅτι δέν εἶχε σκεφτεῖ πιά νωρίς, νά συγκεντρώσει περισσότερα στοιχεῖα γιά τό βίο τους καί ἔτσι αὐτά χάθηκαν μαζί μέ τούς ἀνθρώπους, πού μπορούσαν νά τά προσφέρουν⁷⁷. Σέ ἄλλο κείμενό του, ἐξηγεῖ τήν καθυστέρηση τῆς συντάξεως κειμένων περί τῶν συγχρόνων ἀγίων⁷⁸, τονίζοντας ὅτι, αὐτό εἶναι ὄντως «ιερό καθῆκον», πού ὠφελεῖ τούς ἀναγνώστες ἀλλά, ταυτόχρονα, «καί οἱ Ἅγιοι συγκινοῦνται περισσότερο καί μᾶς βοηθοῦν γιά νά φθάσουμε καί ἐμεῖς κοντά τους»⁷⁹.

Ἐμφορούμενος ἀπό αὐτό τό πνεῦμα τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἄλλου, ὁ ἅγιος Παῖσιος δίνει εὐλογία στίς ἀδελφές τοῦ Ἡσυχαστηρίου τῆς

⁷⁵ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 43.

⁷⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Ο Γέρον Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης. 1809-1886*, ἐκδ. Ἰ. Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγ. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 11^η ἔκδοση, 2010, σ. 8.

⁷⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Ο Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 29^η ἔκδοση, 2010, σ. 12.

⁷⁸ «Ζώντας λοιπόν σ'αὐτή τήν πνευματική ἀτμόσφαιρα τῆς Χάριτος, ποτέ δέν περνοῦσε λογισμός ἀμφιβολίας γιά ὅσα ἄκουγες, γιατί καί ὁ ἴδιος κάτι θά ἔβλεπες ἀπό αὐτά. Ἀλλά οὔτε καί περνοῦσε λογισμός, γιά νά σημειώσης ἢ νά κρατήσης στήν μνήμη σου τά θεῖα ἐκεῖνα γεγονότα γιά τούς μεταγενέστερους, γιατί νόμιζες ὅτι θά συνεχιστῇ ἐκεῖνη ἡ Πατερική κατάσταση». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Ἀγιορεῖται Πατέρες καί Ἀγιορεῖτικά*, ἐκδ. Ἰ. Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 14^η ἔκδοση, 2010, σ. 8.

⁷⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Ο Γέρον Χατζη-Γεώργης*, σ. 7.

Σουρωτής, νά προσφέρουν στό κοινό καί τίς ἔξι ἐπιστολές-δοκίμια περί Μοναχισμοῦ, πού τούς εἶχε στείλει. Βάζει, ὅμως, ἕναν ὄρο: νά δημοσιευτοῦν μετά τό θάνατό του, μαζί μέ τή διαθήκη του, ἡ ὁποία θά διασφάλιζε «τό γνήσιο καί ἀναλλοίωτο τῶν ἐπιστολῶν»⁸⁰.

Τρία ἀπό τά βιβλία, πού γράφει ὁ ἅγιος Παῖσιος, ἀνήκουν στήν κατηγορία τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων. Προβάλουν, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, ἐξαιρετικές πνευματικές μορφές, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία συμπεριλαμβάνεται σήμερα στό Συναξάρι τῆς Ἐκκλησίας⁸¹.

Ὁ συγγραφέας ἀναδεικνύεται καλός γνώστης τῆς ἀγιολογικῆς παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἦθος, ἀλλά καί τό περιεχόμενο τῶν Βίων του, ἐντάσσονται ἄριστα στήν εὐλογία προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας, νά καταγράψει τήν πνευματική πορεία τῶν ἀγίων, πού τήν κοσμοῦν διαχρονικῶς. Συγκεντρώνει τήν προσοχή του στόν ἠθικό καί ἀσκητικό χαρακτήρα τῶν Ἁγίων καί τῶν Γερόντων, πού περιγράφει, δημιουργώντας στόν ἀναγνώστη τήν ἐντύπωση ὅτι, διαβάσει τό περίφημο Γεροντικό ἢ κάποιο παλαιότερο Συναξάρι.

Τό κείμενο εἶναι ζωντανό, γεμάτο διαλόγους καί περιγραφές, στοιχεῖα πού, πέρα ἀπό τόν χαρακτήρα τοῦ ἀγίου, πού βιογραφεῖ, ὁ Γέροντας Παῖσιος φανερώνει καί τόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ συγγραφέως, τίς δικές του πνευματικές ἀναζητήσεις καί τους προβληματισμούς.

Ἐάν τά ἀγιολογικά του κείμενα παρουσιάζουν μιά ὁμοιομορφία ὡς πρὸς τό γενικό περιεχόμενο καί τόν τρόπο συντάξεως, λόγω τοῦ κοινοῦ θεματός τους, πού εἶναι ἡ καταγραφή τοῦ βίου ἑνός προσώπου, οἱ ἐπιστολές του χαρακτηρίζονται ἀπό μιά μεγάλη ποικιλία θεμάτων, ἐμφανίζοντας ταυτόχρονα καί μιά ποιοτική ἐξέλιξη. Ὅπως εἶναι φυσικό, ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τῶν ἐπιστολῶν, πού συνέταξε ὡς νέος μοναχός καί ἐκείνων τῆς προχωρημένης του ἡλικίας, ὅταν καί ἡ πνευματική του κατάσταση ἦταν πιο ἐδραιωμένη, ἀλλά καί ὁ κύκλος τῶν πνευματικῶν του τέκνων εἶχε μεγαλώσει καί διαφοροποιηθεῖ. Στήν ἀρχή, οἱ ἐπιστολές εἶναι ἀρκετές φορές μικρῆς διαστάσεως καί περιέχουν χαιρετίσματα, προσωπικές πληροφορίες γιά τήν ὑγεία του, ἀναφορές σέ τρίτα πρόσωπα καί λίγες πνευματικές συμβουλές. Μέ

⁸⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 9.

⁸¹ Πρόκειται γιά τόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη. Ἡ ἀγιοκατάταξή του ὀφείλεται σέ μεγάλο βαθμό στόν Γέροντα Παῖσιο, ὁ ὁποῖος, βασιζόμενος καί στίς μαρτυρίες τοῦ Προδρόμου Κορτσινόγλου, ψάλτη τοῦ Ἁγίου Ἀρσενίου, ἦταν ὁ πιο ἔνθετος ὑποστηρικτής τῆς ἀγιότητος τοῦ συμπατριώτη του. Σέ μιά ἐπιστολή, πού ἔγραψε στίς 2.10.1975, ὁ ταπεινός μοναχός ἀναφέρει: «Τώρα κοντά θά κυκλοφορήσει ἡ βιογραφία τοῦ πατρός Ἀρσενίου. Δέν μπόρεσα νά τόν κρατήσω στήν ἀφάνεια, γιατί ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ τόν πρόδιδε συνέχεια μέ θαύματα κι ἐμφανίσεις ἀπό τό 1970». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 253.

τήν πάροδο τοῦ χρόνου, τά κείμενα ἐμπλουτίζονται μέ ἀναφορές στήν Ἁγία Γραφή καί στούς Ἁγίους Πατέρες, καθώς καί μέ συμβουλές, πού διακρίνονται γιά τήν εὐστοχία τους⁸².

Οἱ παραλήπτες εἶναι λαϊκοί, μοναχοί καί κληρικοί, μέ τούς ὁποίους τόν συνδέει ἡ φιλία καί ἡ ἐν Χριστῷ ἀγάπη. Συμμετέχει στίς χαρές καί στίς θλίψεις τους. Τούς δείχνει ὅτι, ἂν καί εἶναι μακριά, δέν τούς ξεχνάει, ἀλλά τούς μνημονεύει στίς προσευχές του καί συχνά ζητάει καί ὁ ἴδιος, νά μνημονευτεῖ ἀπό αὐτούς. Ἐχοντας ὑπ' ὄψη μας τόν αὐστηρά ἀσκητικό χαρακτήρα τοῦ ἁγίου Παΐσιου εὐλογα γεννιέται ἡ ἀπορία: γιατί ἀσχολιόταν μέ τέτοιου εἴδους ἐπικοινωνία, ἡ ὁποία μποροῦσε νά τόν ἀποσπάσει ἀπό τό μοναχικό του πρόγραμμα; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὀλοφάνερη: ἡ ἀγάπη τόν ἔκανε νά ψάχνει τρόπους γιά νά εἶναι κοντά στούς γνωστούς του, μέ τόν τρόπο πού χρειαζόταν ὁ καθένας. Μέ τίς λίγες σειρές, πού τούς γράφει, τούς προσφέρει πνευματική τροφή ἀνάλογη μέ τίς ἀνάγκες τους. Ἐχει στήν οὐσία ποιμαντικό χαρακτήρα ἡ ἀλληλογραφία του.

Τά μικρά κείμενα, πού τούς στέλνει, δείχνουν ταπεινοφροσύνη, ζεστασιά, συμπαράσταση, ἀνυπομονησία γιά ἐπικοινωνία ἐν Κυρίῳ. Ἐπίσης, ξεχειλίζει ἡ εὐγνωμοσύνη του ἀπέναντι στούς εὐεργέτες του. Ὁ ταπεινός μοναχός δέν κάνει τόν δάσκαλο, ἀλλά δέν παύει ταυτόχρονα, νά προσφέρει συμβουλές πολλές φορές μέ τηλεγραφικό τρόπο. Ἡ ὑπογραφή του δείχνει τήν οἰκειότητα, πού θέλει νά καλλιεργεῖ πάντοτε, βοηθώντας τούς παραλήπτες νά τόν νιώθουν δικό τους: «Ὁ ἐν Χριστῷ ἀδελφός σας Μον. Παῖσιος», «Ὁ ἀδελφός σου Παῖσιος», «Ὁ ἀδελφός σας Μον. Παῖσιος», «Μοναχός Παῖσιος», «Μον. Παῖσιος», «Μ. Παῖσιος», «Παῖσιος» κλπ.⁸³.

Σημειωτέον ὅτι, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἐπιμένει στόν προσωπικό χαρακτήρα τῶν ἐπιστολῶν του. Μιά ἐπιστολή δέν ἰσχύει γιά ὅλους, ἂν καί μπορεῖ νά ὠφεληθοῦν ἀπό τήν ἀνάγνωσή της καί ἄλλοι. Ἐπιπλέον, πολλές φορές οἱ συμβουλές, πού δίνει σ' ἓνα πρόσωπο, δέν ἰσχύουν γιά πάντα, ἀφοῦ ἄλλαξαν τά δεδομένα καί στή συνέχεια ὁ παραλήπτης ἐξελίχτηκε πνευματικά⁸⁴.

Συμπερασματικά, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παΐσιου, ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικό κομμάτι τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς, τό ὁποῖο λόγω τῶν ἐπανελημμένων ἐπανεκδόσεων του προσφέρει συνεχῶς βοήθεια σ' ἐκείνους, πού ἀναζητοῦν ἀπαντήσεις κυρίως στό χώρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

⁸² Ὁ. π., σ. 123. Ἐνδεικτικά, βλ. καί τίς σσ. 127, 137, 235 σέ ἀντιπαραβολή μέ τίς σσ. 240, 246, 276.

⁸³ Ἐνδεικτικά βλ. Ὁ. π., σσ. 141, 143, 168, 192, 197, 270.

⁸⁴ Ὁ. π., σ. 123.

2. 2. Ἐπιγράμματα καί σημειώματα

Γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς εἰκόνας τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου, δέν θά ἦταν δυνατόν, νά μὴν ἀναφερθοῦμε στίς δικές του μικρές ἀναφορές, ἐπιγράμματα καί σημειώσεις, τίς ὁποῖες ἀντλοῦμε ἀπό καταγραφές του σέ βιβλία, φωτογραφίες, κάρτ ποστάλ κτλ.

Ἀπό αὐτές τίς ἀναφορές τοῦ ἁγίου, ὁ μελετητής του, διαπιστώνει ὅτι, πρόκειται γιά σημειώσεις, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν εἴτε γεγονότα φυσικά καθημερινά, ὅπως ἐπισκέψεις σέ διάφορα μέρη⁸⁵, χαιρετισμούς καί εὐχές, εἴτε γεγονότα «οὐράνια», «ἄνωθεν δῶρα», ὅπως ὁράματα, ἀγιοφάνιες κτλ.⁸⁶. Ὅταν πρόκειται γιά θεϊκά γεγονότα, τά κείμενα εἶναι γραμμένα λακωνικά. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποκαλύπτεται τό γεγονός, πού δέν πρέπει νά ξεχαστεῖ, ἀλλά καί ταυτόχρονα μένουν στήν ἀφάνεια οἱ λεπτομέρειες του, ὅσα ὁ ἀναγνώστης δέν δύναται νά καταλάβει πλήρως, ἰδίως, ἂν εἶναι νήπιος πνευματικά. Θεωροῦμε ὅτι αὐτή ἡ τακτική τοῦ Γέροντος Παΐσιου εἶναι μιά ἀκόμη ἔνδειξη τῆς εὐλαβείας του στό θεῖο καί συνάμα τῆς ταπεινοφροσύνης του, πού τόν διέκρινε πάντα στή ζωή του.

Στήν παρούσα συνάφεια ἐντάσσονται καί τά λεγόμενα «Τετράδια»⁸⁷. Αὐτά ἀποτελοῦνται ἀπό συλλογές ἀγιογραφικῶν χωρίων καί πατερικῶν λόγων, τούς ὁποίους ἀντέγραφε καί ἔστελνε στή συνέχεια στά πνευματικά του παιδιά, μοναχοὺς καί λαϊκοὺς, προκειμένου νά τά ἐνισχύσει στόν ἀγῶνα τους, συμβάλλοντας μέ τόν τρόπο αὐτό στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Πολύ χαρακτηριστική εἶναι μιά συλλογή, σέ «Τετράδιο», πατερικῶν κειμένων περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, πού στό ἐξώφυλλο φέρει τόν τίτλο «Ταμεῖον τῆς Ἱ. Μ. Στομίου, Μ. Παΐσιου Φιλοθεΐτου». Ἀποτελεῖ μιά ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος εἶχε ἀπό νεαρῆς ἡλικίας διευρυμένα πνευματικά ἐνδιαφέροντα, τά ὁποῖα τόν ὠθοῦσαν, νά διαβάσει πατερικά καί ἀγιογραφικά κείμενα καί νά τά

⁸⁵ Στό πίσω μέρος μιᾶς φωτογραφίας, πού ἔβγαλε στά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, περιγράφει τόν τόπο, πού ἐπισκέφθηκε τό 1972, τονίζοντας τήν ὑπαρξη τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 223.

⁸⁶ Ἐπίσκεψη τῆς Παναγίας, τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, ὁ. π., σσ. 229, 297 κ.α.

⁸⁷ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 10. Τό πρόσωπο, πού ἔστελνε στόν Ἅγιο Παῖσιο ἄγραφα τετράδια καί μετά, προσέφερε τά γραμμένα «ἐκεῖ, πού θά τά διάβαζαν» ἦταν ἡ Καίτη Πατέρα ἀπό τήν Κόνιτσα. Βλ. Ἱερέως Γεωργίου Μάνου, *Τό Τετράδιο τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Κείμενα περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως*, Ἔκδοση Γ', Ἀμβουῆργο 2009, σ. 61.

θησαυρίζει καί πρὸς δική του ὠφέλεια, ἀλλὰ καί τῶν πνευματικῶν του παιδιῶν, στὰ ὁποῖα τὰ ἔστειλε⁸⁸.

Πληροφορίες γιά τήν ὑπαρξη αὐτοῦ τοῦ «Τετραδίου» ὑπάρχουν σέ διάφορα βιβλία. Τό κείμενο, ὁλόκληρο ἢ μέρος του, συμπεριλαμβάνεται σέ τρία διαφορετικά βιβλία.

Αναφέρουμε ἀρχικά τό βιβλίον, πού δημοσίευσε ὁ π. Γεώργιος Μάνος στή Γερμανία⁸⁹. Σύμφωνα μέ τή δική του κατάθεση⁹⁰, τό πρωτότυπο «Τετράδιο» τοῦ χαρίστηκε ἀπό τήν μακαριστή Χριστίνα, ἀδελφή τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Μιά πιστή ἐγχρωμη φωτοτυπία τῶν δύο ἐξωφύλλων καί τῶν 25 σελίδων τοῦ «Τετραδίου» συμπεριλαμβάνονται στό βιβλίον τοῦ π. Μάνου μεταξύ τῶν σελίδων 105 καί 132, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας παρουσιάζει προηγουμένως (σσ. 63-104) τή μεταγραφή καί τήν προσωπική του ἐρμηνεία στά κείμενα τῆς συλλογῆς τοῦ ἁγίου Παΐσιου.

Τό περιεχόμενο τοῦ «Τετραδίου» χρησιμοποιεῖται καί ἀπό τή Συνοδεία τῆς Ἱεράς Μονῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Μήλεσι σ' ἓνα βιβλίον της, πού κυκλοφόρησε τόν Ἰανουάριον τοῦ 2007⁹¹.

Τρίτον βιβλίον, πού συμπεριλαμβάνει μέρος τοῦ κειμένου τοῦ «Τετραδίου» (σσ. 1-7) ἀνήκει στόν Νικόλαο Ζουρνατζόγλου⁹². Πρόκειται, ὅπως μᾶς ἐπιβεβαίωσε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, γιά ἐπεξεργασμένο φωτοτυπικό ἀντίγραφο τοῦ ἤδη δημοσιευμένου στή Γερμανία πρωτοτύπου κειμένου. Ὁ Ζουρνατζόγλου ἀποδίδει σέ ἐγχρωμο φόντο τὰ χειρόγραφα γράμματα τοῦ ἁγίου Παΐσιου. Αὐτά ὅμως εἶναι ὅλα μαῦρα, ἐνῶ στό πρωτότυπο ἀρκετά εἶναι κόκκινα. Ἐπίσης ἔχουν σβηστεῖ, μέ ἠλεκτρονική ἐπεξεργασία, οἱ δύο κάθετες γραμμές πού πλαισιώνουν τό κείμενο κάθε σελίδας τοῦ πρωτοτύπου Τετραδίου.

⁸⁸ Τό «Τετράδιο» ἔρχεται πρὸς ἀντίκρουση τῶν ἀναφερομένων ἀπόψεων ὅτι, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος δέν διάβαζε πολλά βιβλία. Τό «Τετράδιο» ἀποδεικνύει τό ἀντίθετο.

⁸⁹ Πρόκειται γιά τό Τετράδιο πού ἀναφέρεται στήν παραπομπή 87.

⁹⁰ Ὁ. π., σ. 139.

⁹¹ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 293-312. Στή σελίδα 292 ὑποστηρίζεται ὅτι, τὰ κείμενα εἶναι παρμένα ἀπό «ἓνα τετράδιο, τό ὁποῖο μᾶς παραχώρησε εὐγενικά ἓνας ἀπό τούς συγγενεῖς του». Σέ μιά τηλεφωνική ἐπικοινωνία, στίς 22 Ὀκτωβρίου 2015, ἀδελφή τῆς Μονῆς μᾶς ἐπιβεβαίωσε τό γεγονός ὅτι, ἡ Συνοδεία χρησιμοποίησε τό πρωτότυπο Τετράδιο, τό ὁποῖο εἶχε δανειστεῖ γιά λίγο καιρό ἀπό τήν Κόνιτσα καί μετὰ τό ἐπέστρεψε.

⁹² Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 289-295.

Κεφ. Β'. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Πίστη

1.1. Ὄρθό δόγμα καί αἱρέσεις.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀγωνίζεται μέ μεγάλο σθένος γιά τή διαφύλαξη ἀνόθευτης τῆς πατροπαραδότου Ὁρθοδόξου πίστεως καί ταυτοχρόνως παροτρύνει καί τά πνευματικά του τέκνα, ἀλλά καί ὄλους τούς πιστούς, νά ὀμιλοῦν μέ θάρρος, ὅταν ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας χρειάζεται νά ἀκουσθεῖ. Καταπολεμᾷ τό μαλθακό καί χλιαρό πνεῦμα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς καί τήν ἀδιαφορία ἐκείνων, πού ἰσοπεδώνουν τά πάντα, λόγω τῆς λεγομένης ἀνεξιθρησκίας. Ἐπίσης, σέ κάθε εὐκαιρία, τονίζει τήν ἀνωτερότητα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ἔναντι τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν καί θρησκειῶν.

Ἄν καί ὑπάρχουν ἀπόψεις, ὅτι ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος δέν ἔλαβε θέση σέ θέματα πίστεως, τά κείμενά του⁹³, καθώς καί οἱ προσωπικές μαρτυρίες τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι τόν γνώρισαν ἐπιβεβαιώνουν τό ἀντίθετο⁹⁴.

Ἡ στάση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παῖσιου ἀπέναντι στό διάλογο μέ τίς ἄλλες θρησκεῖες καί ὁμολογίες συνοψίζεται, κατά τή γνώμη μας, σέ μιᾶ φράση, ἡ ὁποία πρέπει νά εἶναι καί ἡ βάση κάθε διαλόγου, ὥστε αὐτός νά μήν κινδυνεύει νά πέσει οὔτε στήν παγίδα τῆς ἀποδοχῆς τῶν αἱρέσεων, οὔτε στήν παγίδα τοῦ φονταμενταλισμοῦ: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας δέν ἔχει καμμίαν ἔλλειψιν»⁹⁵. Αὐτή ἡ πεποίθηση, πού εἶναι καρπός τῆς πορείας 2000

⁹³ Χαρακτηριστικό κείμενο τοῦ ἁγίου στήν προκειμένη περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ ἐπιστολή, μέ ἡμερομηνία 23ῆς Ἰανουαρίου 1969, πού ἔστειλε πρὸς δημοσίευση στήν ἐφημερίδα «Ὁρθόδοξος Τύπος», ἡ ὁποία ἀπευθύνεται πρὸς τούς φιλενωτικούς Ὁρθοδόξους καί τόν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα, πού δείχνουν κοσμική ἀγάπη πρὸς τή Ρώμη καί ὄχι ἀγάπη πρὸς τή Μητέρα Ἐκκλησία. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 18-26.

⁹⁴ Ἄγγελου Ἀγγελακόπουλου, Πρωτοπρεσβυτέρου, "Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ", στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τεύχ. 2, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2015, σ. 291.

⁹⁵ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 21. Πρὸβλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 318' Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 687. Φωτισμένη εἶναι ἡ θέση του ὅτι: «Ἄν ἐμεῖς ἤμασταν σωστοί καί τέλειοι Χριστιανοί, δέ θά ὑπῆρχε σήμερα οὔτε ἓνας ἄνθρωπος πού νά μήν εἶναι Ὁρθόδοξος!». Συνεπῶς εἴμαστε οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τῆς Ὁρθοδοξίας μας, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι οἱ πιστοί, πού δέν ζοῦμε ὅπως πρέπει ὡς Ὁρθόδοξοι. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν, Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης 1924-1974*, Τόμ. Β', Ἐκδ. ΑΓΙΟΤΟΚΟΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 164.

χρόνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ γιά τόν μεγάλο ἀσκητή τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς ὑπάρξεώς του. Δέν ἀποκλείει τήν ἱεραποστολή στό ἐξωτερικό ἢ τήν ἐπαφή μέ ἕτεροδόξους ἢ αἰρετικούς σέ προσωπικό ἐπίπεδο, ὥστε νά ἀποκτήσουν τήν καλή ἀνησυχία καί νά καταλάβουν ὅτι εἶναι σέ πλάνη⁹⁶. Προειδοποιεῖ ὅμως ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή κυρίως σήμερα πού, τό κοσμικό εὐρωπαϊκό πνεῦμα καί ἡ λογική συνταιριασμένα μέ τό φόβο νά μή θεωρηθοῦμε ὀπισθοδρομικοί, μποροῦν νά μᾶς δημιουργήσουν τήν τάση νά τά ἀποδεχθοῦμε ὅλα, χωρίς διάκριση καί νά γίνουμε «ταραμοσαλάτα μέ τούς κακοδόξους»⁹⁷.

Γιά τόν ἅγιο, πού ἀκολουθεῖ τά ἴχνη ὄλων τῶν ἀγίων, ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ μόνη πού κατέχει τήν Ἀλήθεια στό Πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, στόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὅποιος ἐνσαρκώθηκε γιά νά προσφέρει στούς ἀνθρώπους τή σωτηρία τῆς ψυχῆς καί τήν αἰώνια κοινωνία μαζί Του. Τό νά εἶναι κάποιος Ὁρθόδοξος προϋποθέτει τήν ἔνταξή του στό σῶμα τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας - πού ἔχει Κεφαλή τόν ἴδιο τόν Θεάνθρωπο ἰδρυτή της - διά τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος εἰς τό ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐπίσης προϋποθέτει τήν κοινωνία μέ ὄλους τούς Ἁγίους Πατέρες, μέ τούς Μάρτυρες καί τούς Ὁσίους τῆς Ἐκκλησίας⁹⁸, καθώς καί μέ τούς συγχρόνους πνευματικούς ἀνθρώπους, στούς ὁποίους ἀναπαύεται σήμερα τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τίς χειροπιαστές ἀποδείξεις τῆς διαχρονικῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμη ἕνα σημαντικό χαρακτηριστικό στοιχεῖο εἶναι ἡ συμμετοχή στήν Θεία Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας καί στή Μυστήριά της μαζί μέ τήν πεποίθηση τοῦ πιστοῦ ὅτι, βρίσκεται στήν ἀληθινή ὁδό, ἡ ὁποία τόν ὀδηγεῖ στήν αἰώνια σωτηρία.

Ἡ στάση, πού τηρεῖ, ὁ ἅγιος, ἔναντι τῶν αἰρετικῶν καί τῶν κακοδόξων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης του πρὸς τήν Ἀλήθεια, τό Χριστό, καθώς καί τοῦ πόνου τῆς εὐαίσθητης ψυχῆς του γιά τήν πλάνη τους, πού τούς ὀδηγεῖ στήν ἀπώλεια. Διαπιστώνουμε καί τήν προσπάθειά του, νά βοηθήσει τόν πλανημένο ἀδελφό, νά καταλάβει τό λάθος του καί νά ἐπιστρέψει στήν ὀρθή πίστη⁹⁹. Ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη του πρὸς τόν πλησίον, πού ἔχει τήν ἀρετή τῆς

⁹⁶ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 348-349.

⁹⁷ Ὁ. π., σ. 348.

⁹⁸ Ὁ. π., σσ. 361-362.

⁹⁹ Τούς κατοίκους τῆς Κόνιτσας, πού εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπό τούς «Εὐαγγελικούς», καταφέρει νά τούς ἐπιστρέψει στήν πατροπαράδοτή τους πίστη, συμβουλευόντάς τους ἕναν-ἕναν προσωπικά. Ἐπίσης γιά νά πετύχει στό ἔργο του χρησιμοποιεῖ γραπτά κείμενα, πού δείχνουν τίς πλάνες τους, καθώς καί ὁμιλίες γιά θέματα πίστεως. Ἐπιπλέον, ἔχει ιδιαίτερες συναντήσεις καί μέ τούς πρωτεργάτες τῶν αἰρέσεων-κακοδοξιῶν. Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ

διακρίσεως, δέν τόν αφήνει νά παραβλέπει, ως άσήμαντες, τίς δογματικές πλάνες τῶν αίρετικῶν.

Ἡ τοποθέτισή του ἐκδηλώνεται μέ λόγια καί μέ ἔργα, ἀπό τά ὁποῖα φαίνεται ὅτι, ἀλληλεγγύη πρὸς τόν πονεμένο συνάνθρωπο¹⁰⁰, δέ σημαίνει καί συγκατάθεση μέ τήν πλάνη του¹⁰¹.

Γιά τόν ἅγιο Γέροντά μας, ὁ αὐθεντικός κανόνας ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, γιά τήν ἀποφυγή τῆς πλάνης, εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν Ἁγίων εἴτε μέ τό ἅγιο παράδειγμα τῆς ζωῆς τους εἴτε μέ τά θεόπνευστα λόγια τους. Τό ξεκάθαρο μήνυμα, πού στέλνει πρὸς ὅλους - ὀρθοδόξους καί αίρετικούς - μέ τή διδαχή: «Οἱ Ἅγιοι ἐρμηνεύουν σωστά τό Εὐαγγέλιο μέ τή ζωή τους»¹⁰² δείχνει ὅτι, ἓνα ἀπό τά βασικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἶναι ὁ βιωματικός της χαρακτήρας, ὁ ὁποῖος βοηθᾷ τόν πιστό νά μή μείνει ἀγκιστρωμένος σέ μιά ἄκαρπη καί ἄπρακτη θεωρητική προσέγγιση τῆς πίστεως¹⁰³. Παροτρύνει ὁ Ἅγιος τούς σημερινούς Ὀρθοδόξους νά ἔχουν τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὡς βάση τῆς πίστεώς τους στήν προσπάθεια ἀποφυγῆς τῶν αίρέσεων. Στήν περίπτωση μάλιστα πού, οἱ γνώσεις τους δέν ἐπαρκοῦν γιά νά καταλάβουν τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, νά ἐμπιστεύονται τούς Ἅγίους Πατέρες τόσο πού, νά εἶναι ἔτοιμοι καί νά μαρτυρήσουν μέ τήν πεποίθηση ὅτι κατέχουν τήν Ἀλήθεια¹⁰⁴.

Προβληματιζόμενος ἀπό τή γενικευμένη ἐξάπλωση τῶν πνευματικῶν παρεκτροπῶν, σήμερα στήν Ἑλλάδα, δίνει μιά γεωγραφική κατηγοριοποίηση τῶν θρησκευτικῶν καί ιδεολογιῶν, τοποθετώντας στό κέντρο τήν Ὀρθοδοξία, ὡς ἀντίποδα σέ ὅλες τίς σύγχρονες πλάνες. Στό Βορρᾶ εἶναι ὁ κομμουνισμός, στό

Ἀγιορείτης, Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικά Θεσσαλονίκης 2015, σσ. 187-189.

¹⁰⁰ Παρόμοια στάση παρατηροῦμε καί στόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη, ὁ ὁποῖος εὕρισκόμενος σέ μουσουλμανικό ἔδαφος, θεραπεύει μουσουλμάνους καί Χριστιανούς, ἀλλά ταυτόχρονα τονίζει τήν ἀναγκαιότητα διατήρησης τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἡ ὁποία ἀπειλεῖται καί ἀπό τούς μουσουλμάνους, ἀλλά καί ἀπό τούς προτεστάντες. Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου, *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος*, σσ. 44-45. Γιά τά κοινά χαρακτηριστικά σέ θέματα πίστεως μέ τόν Ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη βλ. Ἀγγελου Ἀγγελακόπουλου, Πρωτ., *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, σ. 301.

¹⁰¹ Βλ. τήν διδασκαλία που συναντᾶμε στόν Κλήμεντα τόν Ἀλεξανδρέα στό ἔργο του *Στρωματεῖς*. PG. 8. 1225B-1232B. Σύμφωνα μέ τόν 6ο καί τόν 34ο κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας, μεταξύ ἄλλων διατάξεων, ἀπαγορεύεται ἡ ἀπόδοση τιμῆς στοὺς αίρετικούς ψευδομάρτυρες καθὼς καί στά λείψανά τους.

¹⁰² Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι στή Θράκη μέ τόν Ὅσιο Παῖσιο*, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 7.

¹⁰³ Διδαχή βασισμένη στό Κυριακό λόγο: «Ὅς δ' ἂν ποιήση καί διδάξη, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Βλ. *Μτθ.* 5, 19. Βλ. καί Ε.Δ. Θεοδώρου, *Μαθήματα κατηχητικῆς ἢ χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*, Ἀθήνα 1988, σ. 105.

¹⁰⁴ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 347.

Νότο ή μαγεία τῶν Ἀφρικανῶν, στήν Ανατολή ὁ Ἰνδουισμός καί ἄλλες ἀποκρυφιστικές θρησκείες, ἐνῶ στή Δύση πολλές θεωρίες¹⁰⁵.

Αναφέρεται πολλές φορές πρὸς τίς ἀνατολικές θρησκείες. Μιλᾷ γιὰ βαπτισμένους Ὀρθοδόξους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πρὶν γνωρίσουν καλῶς τήν πίστη τους, ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ αὐτές καί ἀγνοώντας τόν δαιμονικῆς προέλευσης χαρακτήρα τῶν ὑπερφυσικῶν ἐμπειριῶν, πού εἶχαν στήν Ἀνατολή, ἐπιθυμοῦν νά ζήσουν κάτι παρόμοιο καί στήν Ἐκκλησία. Ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου γιὰ τέτοιες περιπτώσεις νέων μέ καλή διάθεση εἶναι, νά πλησιάσουν τήν Ἐκκλησία καί νά τήν γνωρίσουν καί νά μετάσχουν στά Μυστήριά της, ὥστε νά γνωρίσουν τό Χριστό¹⁰⁶. Τονίζει τήν ἀναμφισβήτητη παρουσία τῶν δαιμόνων στίς λατρευτικές ἐκδηλώσεις αὐτῶν τῶν θρησκειῶν¹⁰⁷. Καταπολεμᾷ τή Γιόγκα καί τίς ἐναλλακτικές ἀνατολικές θεραπείες, ὅπως τό βελονισμό καί τήν ὁμοιοπαθητική, δείχνοντας τήν ἄμεσή τους σχέση μέ τά ἀκάθαρτα πνεύματα¹⁰⁸.

Ἰδιαίτερη ἐπίσης ἀντιμετώπιση δείχνει ὁ Ἅγιος Γέροντας καί στόν ἰσλαμισμό. Γνωρίζει καλά τίς διαχρονικές δυσκολίες, πού ἀντιμετώπισαν οἱ πρόγονοί του ἀπό τά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, καθῶς καί ὁ ὑπόλοιπος ἑλληνικός πληθυσμός τῆς Ρωμιοσύνης καί τό ρόλο πού διαδραμάτισε σ' αὐτές ἡ μουσουλμανική θρησκεία. Τό μήνυμά του εἶναι πάντοτε ἐλπιδοφόρο: Οἱ πνευματικοί νόμοι θά λειτουργήσουν ἔτσι ὥστε ἡ μεγάλη ἀδικία πού ὑπέστη ὁ

¹⁰⁵ Ὁ. π., σσ. 246 καί 357.

¹⁰⁶ Ὁ. π., σ. 247.

¹⁰⁷ Ὁ Ἅγιος Γέροντας ἀναφέρθηκε στό θέμα αὐτό πάρα πολλές φορές. Θεωροῦμε ὅτι, ἡ καλύτερη μαρτυρία γιὰ τό χαρακτήρα καί τούς πνευματικούς κινδύνους, πού σχετίζονται μέ τίς ἀνατολικές θρησκείες, καταγράφεται στό ἐξαιρετικό αὐτοβιογραφικό βιβλίο, τοῦ συγγραφέα τοῦ ὑπογραφομένου μέ τό ψευδώνυμο Διονύσιος Φαρασιώτης, μέ τίτλο: *Οἱ Γκουρού, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*, Θεσσαλονίκη 2000. Μιά ἄλλη περίπτωση μᾶς παρουσιάζει πολύ πιό περιληπτικά καί ὁ πιο γνωστός βιογράφος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου. Πρόκειται γιὰ τή μαρτυρία σημαντικοῦ στελέχους τῆς ἰνδουιστικῆς Κινήσεως «Χάρε Κρίσνα», τό ὅποιο ἀναγώρισε τόσο τό δαιμονικό χαρακτήρα τῶν ἐμπειριῶν του, ὅσο καί τή θεϊκή βοήθεια πού δέχτηκε μέσω τοῦ μετέπειτα πνευματικοῦ του πατέρα: «Ἄν δέν ἦταν ὁ Γέροντας νά μέ σκεπάζη μέ τίς προσευχές του, δέν θά μποροῦσα νά ξεφύγω μέ τίποτα ἀπό τίς σατανικές ἐνέργειές τους". Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 320-321. Γιὰ τήν ἄμεση σχέση μεταξύ Σιωνιστῶν καί σατανισμοῦ, βλ. ὁ.π. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 175-177.

¹⁰⁸ Ενδεικτικά, βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλή, *Ὁ πατήρ Παΐσιος*, σσ. 54-57 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 322 ἢ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τομ. 1, σσ. 114-117. Τήν ἴδια στάση περί τῆς ὁμοιοπαθητικῆς ἔχει καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ ὅποιος προειδοποίησε ὅτι, ὁμοιοπαθητικά φάρμακα πού προορίζονταν γιὰ ἕναν ἀσθενή εἶχαν διαβαστεῖ ἀπό τούς μάγους. Βλ. Ἀθανασίου Ἀβραμίδη, *Ἡ ... Ὁμοιοπαθητική ὑπό τό πρίσμα τῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης*, Ἀθήναι 1996, σ. 39.

Ἑλληνικός λαός νά σταματήσῃ. Ἡ Ὁρθόδοξη πίστη θά ξαναθριαμβεύσῃ στή παλαιά τῆς ἐδάφη καί τό πνευματικό σύμβολό τῆς, ἡ Ἁγία Σοφία, θά παραδοθεῖ στούς Ἕλληνες καί στή Θεία Λατρεία¹⁰⁹. Πολύ σημαντική εἶναι ἡ ἐπίσκεψη, πού κάνει στή Θράκη, γιά νά ἐπισκεφτεῖ δύο γνωστούς του νεοφώτιστους Χριστιανούς, πρώην μουσουλμάνους. Μέ ἀφορμή τήν εὐκαιρία αὐτή βοηθᾷ πνευματικά πολλούς μουσουλμάνους μέ τίς ἁγιασμένες συμβουλές του καί μέ τίς θεραπείες πού ἐπιτελεῖ, πείθοντάς τους γιά τήν ἀλήθεια τῆς Ὁρθοδοξίας¹¹⁰.

Σύμφωνα μέ τή διδαχή του οἱ λόγοι, πού ὀδηγοῦν τόν σύγχρονο ὀρθόδοξο πιστό νά ἀρνηθεῖ τήν πίστη του, εἶναι ποικίλοι: ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τό Θεό, ἡ ἔλλειψη γνώσεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ὥστε νά μπορεῖ νά ξεχωρίζῃ τό «μπακίρι ἀπό τό χρυσό» καί νά καταλάβῃ τόν πνευματικό πλοῦτο τῆς ¹¹¹, ἡ σύγχυση, ὁ ἐγωισμός καί ἡ ὑπερηφάνεια¹¹².

Σέ περίπτωση ἐπιστροφῆς ἀπό ἄλλες θρησκείες, ἑνός ἤδη βαπτισμένου καί μυρωμένου ὀρθόδοξου, πού πλανήθηκε καί θέλει νά γίνῃ καί πάλι δεκτός ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τοῦ συνιστᾷ πρώτα νά μετανοήσῃ καί νά ἐξομολογηθεῖ καί στή συνέχεια νά χρισθεῖ μέ τό Ἅγιο Μύρο, γιατί ἔχασε τή Χάρη ¹¹³. Ἐντασσομένος ξανά στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας σταματᾷ καί ἡ ἀπαγόρευση τῆς μνημόνευσῆς του στήν Προσκομιδῆ¹¹⁴. Μιά πνευματική καί πολύ σοβαρή συνέπεια, πού μπορεῖ νά ὑποστοῦν ἐκεῖνοι, πού ἀφήνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη καί προσχωροῦν στήν πλάνη τῶν Πεντηκοστιανῶν καί μάλιστα «ξαναβαπτίζονται» ἀπό αὐτούς, εἶναι ἡ δαιμονική ἐπίδραση καί ὁ δαιμονισμός τους ¹¹⁵. Ἐναντι τῶν

¹⁰⁹ Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, σσ. 405-406, 410· Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παῖσιος*, σ. 76.

¹¹⁰ Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Ταξίδι*, σ. 36.

¹¹¹ Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 237-239.

¹¹² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 234.

¹¹³ Στήν ἐρώτηση: «Ὅταν ἕνας Ὁρθόδοξος πάη μέ τούς Ἰνδουϊστές κ.λπ., ἂν μετανοιώσῃ μετά, γίνεταί πάλι δεκτός στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία;», ὁ Ἅγιος ἀπαντᾷ: «Αὐτός χρειάζεται μετάνοια μεγάλη καί μύρωμα. Ἄν θελήσῃ νά ἐπιστρέψῃ στήν Ὁρθοδοξία καί νά γίνῃ πάλι μέλος τῆς Ἐκκλησίας, κανονικά πρέπει πρώτα νά βεβαιώσῃ μέ λίβελλο ὅτι ἀποκηρύττει τίς κακοδοξίες τους καί ὁμολογεῖ τήν ὀρθόδοξη πίστη καί ὕστερα νά τοῦ διαβάσῃ ὁ ἱερεὺς τίς εὐχές γιά τόν ἐπιστρέφοντα στήν ἀληθινή πίστη καί νά τόν χρίσῃ μέ τό Ἅγιο Μύρο». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σ. 239.

¹¹⁴ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 333.

¹¹⁵ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 227-228· Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, τ. Β', σ. 94.

Προτεσταντῶν - Εὐαγγελικῶν ξεκίνησε ἀπό νωρίς τόν ἀγῶνα του, ὅταν ἡ Παναγία τόν κάλεσε στό Μοναστήρι της στό Στόμιο¹¹⁶.

Ὁ Ἅγιος, κατέστη γνώστης τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, μετέχοντας στή θεία Λατρεία της, σέ ὅτι σχετίζεται καί μέ τόν τρόπο ὑπερασπίσεως τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Ἡ ἀναφορά του στό παράδειγμα τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, τῆς ὁποίας τό τίμιο λείψανο διά θαύματος ἔδειξε τή σωστή ὀρθόδοξη διδασκαλία ἔναντι τῆς διδασκαλίας τῶν αἰρετικῶν τοῦ 5ου αἰῶνος, καθώς καί στή στάση τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀπέναντι στούς μονοφυσίτες καί ἄλλους αἰρετικούς, πού σύγχρονοι θεολόγοι προσπαθοῦν νά τούς «ἀποκαθάρουν» ἀπό τόν χαρακτηρισμό τοῦ αἰρετικοῦ, τό ἐπιβεβαιώνουν¹¹⁷.

Ἐνα ἀκόμη θέμα πού τόν ἀπασχολεῖ, γιατί πονάει πού ψυχές παρασύρονται, εἶναι τό θέμα τοῦ ἡμερολογίου. Ἀπό τή μιά μεριά ἀναγνωρίζει ὅτι, δέν ἔπρεπε νά ὑπάρχει τέτοιο θέμα στήν Ἐκκλησία. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἀφοῦ κάθε τοπική Ἐκκλησία ἀποφάσισε νά ἀκολουθήσει μιά συγκεκριμένη πορεία, εἴτε μέ τό παλαιό, εἴτε μέ τό νέο ἡμερολόγιο, ὅλοι οἱ πιστοί πρέπει νά κάνουν ὑπακοή γιά νά μή δημιουργοῦνται σχίσματα, ὅπως συνέβη μέ τούς παλαιοημερολογίτες. Προτρέπει χωρίς δισταγμό στούς Ἕλληνες νά κρατοῦν τό νέο ἡμερολόγιο, ἀφοῦ ἡ ἀλλαγὴ του δέν ἀλλοιώνει τήν πίστη, καί ταυτόχρονα πείθει πολλούς παλαιοημερολογίτες νά ξαναγυρίσουν στή Μητέρα Ἐκκλησία, διευκρινίζοντας ὅτι, τό Ἅγιον Ὄρος ἀκολουθεῖ μέν τό παλαιό ἡμερολόγιο, ἀλλά εἶναι ἑνωμένο μέ τήν Ἑλλαδική Ἐκκλησία, πού ἀκολουθεῖ τό νέο, γιατί ἔχει κοινωνία μέ αὐτήν καί ὄχι μέ τούς παλαιοημερολογίτες¹¹⁸. Στήν προαναφερθεῖσα ἐπιστολή του (σημ. 64), ἐννοώντας κυρίως τούς παλαιοημερολογίτες, πού δικαιολογοῦν τό σχίσμα τους καί μέ ἐπιχειρήματα πού σχετίζονται μέ τόν Οἰκουμενισμό, ἀναφέρει: «Εἰς τούς καιρούς μας βλέπομεν ὅτι πολλά πιστά τέκνα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας, μοναχοί καί λαϊκοί, ἔχουν, δυστυχῶς, ἀποσχισθῆ ἀπό Αὐτήν ἐξ αἰτίας τῶν φιλενωτικῶν. Ἔχω τήν γνώμην, ὅτι δέν εἶναι καθόλου καλό ν' ἀποχωριζόμεθα ἀπό τήν Ἐκκλησίαν κάθε φορᾶν πού θά πταιῆ ὁ Πατριάρχης,

¹¹⁶ Χαρακτηριστική θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἡ περίπτωση αὐτή τῆς Κόνιτσας. Πιστεύουμε ὅτι, ἡ Παναγία οἰκονόμησε νά πάει ἐκεῖ, πού ἡ παρουσία πολλῶν αἰρετικῶν ἀπειλοῦσε τούς πιστούς. Ὁ Ἅγιος Γέροντας, μετὰ ἀπό θεία ἀποκάλυψη, ἐγκαταστάθηκε στήν Ἱερά Μονή Στομίου. Καρπός τοῦ ἀντιαιρετικοῦ του ἔργου ἦταν ἡ ἐπιστροφή ὅλων τῶν περίπου 80 οἰκογενειῶν, πού εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπό τήν πλάνη τῶν Εὐαγγελικῶν. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 137-138· Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, Βασιλικά, σσ. 187-189.

¹¹⁷ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 691.

¹¹⁸ Ὁ. π., σσ. 691-696.

ἀλλά ἀπό μέσα, κοντά στην Μητέρα Ἐκκλησία ἔχει καθῆκον καί ὑποχρέωσιν ὁ καθένας νά διαμαρτύρεται καί ν' ἀγωνίζεται μέ τόν τρόπο του»¹¹⁹.

Ἡ συνεχής του φροντίδα γιά τήν ἀναλλοίωτη διατήρηση τῆς Ὁρθοδοξίας ὠθεῖ τόν ἅγιο Παῖσιο νά ἀσχολεῖται πολύ μέ τό θέμα τοῦ οἰκουμενισμοῦ. Συνεχίζοντας τή γραμμή τῶν Ἀγίων, πού πολέμησαν τήν αἵρεση τοῦ παπισμοῦ ¹²⁰, προσθέτει τή δική του δυνατή μαρτυρία, καταδικάζοντας τίς προσπάθειες, πού καταβάλλουν κάποιοι σύγχρονοι ὀρθόδοξοι νά ἀποκαταστήσουν τήν ἀρχική ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μέ Συνέδρια καί ἄλλες δραστηριότητες. Τά συνέδρια πού διοργανώνονται γιά θέματα πίστεως, ὑποστηρίζει ὁ ἅγιος Γέροντας, εἶναι περιττά ἐπειδή αὐτά ἔχουν ἤδη διασαφηνιστεῖ, ἀφοῦ ὑπάρχουν διατυπωμένες οἱ δογματικές θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅποτε δέν χρειάζεται νά ξανασυζητηθοῦν. Ἀκόμη καί μεταγενέστεροι Ἅγιοι δέν ἄλλαξαν τίποτα ἀπό αὐτές τίς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τό νά ἀσχοληθοῦν οἱ ὀρθόδοξοι μέ αὐτά, σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Παῖσιο, συνεπάγεται δύο κινδύνους: α') νά ἐνθαρρυνθοῦν νά ἀγκαλιάσουν αἱρέσεις καί β') νά δημιουργηθοῦν σχίσματα μέσα στους κόλπους τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας¹²¹.

¹¹⁹ Πρωτ. Ἀγγελου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, σ. 294.

¹²⁰ «Οἱ Ἅγιοι δέν ἔκαναν, τρόπον τινά, ξεχωριστή "ἀντιαιρετική ἐργασία". Αὐτή προέκυψε ἀβίαστα ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ξεκάθαρης δογματικῆς συνειδήσεως πού εἶχαν γιά τήν μοναδικότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς κιβωτοῦ τῆς σωτηρίας». Βλ. Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη, "Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας καί πολέμιος τῆς πλάνης τῶν αἱρέσεων", στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τεύχος 2, 2015, σ. 300. Χαρακτηριστικές εἶναι οἱ περιπτώσεις τῶν Ἀγίων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, καθώς καί συγχρόνων Ἀγίων καί ἐναρέτων Γερόντων, ἔχοντας ἐξέχουσα θέση ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος ὁ Πόποβιτσι. Εὐλόγως ὁ ἀρθρογράφος, ἀφοῦ προβάλλει τήν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου Παΐσιου ὡς ὑπερασπιστή τῆς πίστεως, ἀναρωτιέται γιατί ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ τιμᾷ ιδιαίτερα αὐτούς τούς Ἅγιοι, δέν ἐμπνέεται ἀπό τό παράδειγμά τους, γιά νά ἔχει μιᾶ ἀποφασιστική καί ξεκάθαρη ἀντιμετώπιση ὄλων τῶν αἱρέσεων;

¹²¹ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 210. Στήν παραπομπή 4 τοῦ παραπάνω κειμένου, οἱ ἀδελφές τῆς Ἱερᾶς Μονῆς στή Σουρωτή ἐρμηνεύουν τή στάση τοῦ Ἁγίου ἀπέναντι στά συνέδρια αὐτά ὡς ἑξῆς: «Μέ τήν διατύπωση αὐτή ὁ Γέροντας δέν ἐννοεῖ ὅλα τά συνέδρια, ἀλλά ἀναφέρεται σέ συνέδρια, τά ὁποῖα συγκαλοῦνται γιά θέματα πού ἔχουν ἤδη παγιωθῆ στήν Ἐκκλησία ἢ καθορίστηκαν ἀπό τούς Ἅγιοις Πατέρες ἢ δέν χρειάζεται νά συζητηθοῦν». Ἐνισχύουμε τή θέση τῶν ἀδελφῶν τῆς Σουρωτῆς, προσθέτοντας τή διδαχή τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου σύμφωνα μέ τήν ὁποία δέν μπορεῖ ὁ καθένας νά ἀσχολεῖται μέ τόσο σημαντικά θέματα, ὅπως τήν καταγράφει στήν προαναφερθεῖσα ἐπιστολή του: «Ἐπειδή τό θέμα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι κάτι τό πνευματικόν, καί ἀνάγκη ἔχουμε πνευματικῆς ἀγάπης, ἄς τό ἀφήσουμε σέ αὐτούς, πού ἀγαπήσανε πολύ τόν Θεόν καί εἶναι θεολόγοι σάν τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι νομολόγοι, πού προσφέρανε καί προσφέρουν ὁλόκληρο τόν ἑαυτόν τους εἰς τήν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας (ἀντί μεγάλης λαμπάδας) τούς ὁποίους ἀναψε τό πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί ὄχι ἡ ἀναπτῆρα τοῦ

Γιά νά παρουσιάσουμε τή θέση τοῦ ἁγίου Παΐσιου ἀπέναντι στόν οἰκουμενισμό βασισθήκαμε σέ διάφορα κείμενά του, ἀλλά καί σέ προφορικές του ἀναφορές στό θέμα, οἱ ὁποῖες ἐντάχτηκαν ἀργότερα σέ βιβλία.

Ἀπό τίς ἀπολογητικές ἐπιστολές πού, γράφει ὁ ἴδιος, χρονολογικά προηγεῖται ἡ ἐπιστολή του μέ ἡμερομηνία 21.11.1968, ἡ ὁποία συνυπογράφεται ἐκτός ἀπό τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο καί ἀπό τόν Ἀρχιμ. Βασίλειο Γοντικάκη, τόν τότε ἡγούμενο τῆς Ἱ. Μονῆς Σταυρονικήτα καί ἀπό τόν Ἱερομόναχο Γρηγόριο Χατζηεμμανουήλ¹²².

Ἡ δεύτερη ἐπιστολή του, στήν ὁποία ἀναφερθήκαμε ἤδη, μέ ἡμερομηνία 23.01.1969, ἀπευθύνεται κυρίως στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Ἀθηναγόρα. Ὁ ἐνθερμος Ἀθωνίτης ὑποστηρικτής τῆς Ὁρθοδοξίας παίρνει θέση ἐναντίον τῶν ἐπικίνδυνων ἀνοιγμάτων τοῦ ὑψηλοῦ Ἱεράρχου σέ σχέση μέ τόν παπισμό, μέ ἀποκορύφωμα τήν ἀπό κοινοῦ ἄρση τοῦ ἀναθέματος τοῦ 1054. Ἡ ἐπιστολή ἀπευθύνεται στόν π. Χαράλαμπο Βασιλόπουλο, ἰδρυτή τῆς ἐφημερίδας «Ὁρθόδοξος Τύπος», μέ τήν παράκληση στήν ἀγάπη του νά τήν δημοσιεύσει. Τό κείμενο ὅμως, δέν δημοσιεύθηκε ἀμέσως, ἀλλά μετά ἀπό 38 χρόνια(!)¹²³. Τό περιεχόμενο της χαρακτηρίζεται ἀπό τόν συντάκτη της ὡς «ἕνας βαθύς πόνος», προκαλούμενος ἀπό «τήν γραμμὴν καί κοσμικὴν ἀγάπην δυστυχῶς τοῦ πατέρα μας κ.κ. Ἀθηναγόρα», ὁ ὁποῖος «ἀγάπησε μίαν ἄλλην γυναῖκα μοντέρνα, πού λέγεται Παπική Ἐκκλησία, διότι ἡ Ὁρθόδοξος Μητέρα μας δέν τοῦ κάμνει καμμίαν ἐντύπωσι, ἐπειδὴ εἶναι πολύ σεμνή»¹²⁴. Ἡ ἐπιστολή ἂν καί διακρίνεται γιά τόν ἥπιο χαρακτήρα της, εἶναι πολύ ξεκάθαρη. Ἀνακεφαλαιώνει ὅλη τή στάση τοῦ ἁγίου ἀπέναντι στή σχέση Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καί παπισμοῦ. Ἡ ἐπιστολή συνοδεύεται ἀπό τή

νεωκόρου». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 20. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀπογοήτευσή του, ὅταν παρατηρεῖ ὅτι, λείπει τό Πατερικό πνεῦμα: «Μερικοὶ ἀπό τοὺς Ὁρθοδόξους πού ἔχουν ἐλαφρότητα καί θέλουν νά κάνουν προβολή, "Ἱεραποστολή", συγκαλοῦν συνέδρια μέ ἑτεροδόξους, γιά νά γίνεται ντόρος καί νομίζουν ὅτι θά προβάλουν ἔτσι τήν Ὁρθοδοξία, μέ τό νά γίνουν δηλαδή ταραμοσαλάτα μέ τοὺς κακοδόξους. ... Ἐάν ζούσαμε πατερικά, θά εἶχαμε ὅλοι πνευματικὴ υἱεὶα, τήν ὁποία θά ζήλευαν καί ὅλοι οἱ ἑτεροδόξοι, καί θά ἄφηναν τίς ἀρρωστημένες τους πλάνες καί θά σώζονταν δίχως κήρυγμα». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 348.

¹²² Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, σσ. 291-292.

¹²³ Βλ. «Ὁρθόδοξος Τύπος», ἀρ. φύλλου 1680, 9.03.2007, σσ. 1-5. Ὁ Νικόλαος Ζουρνατζόγλου θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπιστολή δέν δημοσιεύθηκε πιθανότατα λόγω τῆς ἀνωνυμίας της, ἀφοῦ ὁ Γέροντας ὑπογράφει: «Ἐνας Μοναχὸς ἐρημίτης». Ἐχουμε, ὅμως, τήν πεποίθησι ὅτι οὔτε ἐνυπόγραφη θά ἔβλεπε τό φῶς τῆς δημοσιότητας, λόγω τῆς τότε ἐπικρατοῦσης κατάστασης στά ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Τά τελευταῖα χρόνια, ἡ ἐπιστολή ἀναδημοσιεύθηκε καί σάν αὐτοτελές κείμενο, ἀλλά καί σάν ἐντεταγμένο σέ διάφορα βιβλία, ὅπως στό: Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 508-511 καί τοῦ αὐτοῦ: *Κείμενα*, σσ. 18-26.

¹²⁴ Ὁ. π., σσ. 18-19.

διακοπή του μνημοσύνου του Πατριάρχου για ένα χρονικό διάστημα, ως τελευταία προσπάθεια, για να του δείξει την αντίθεσή του¹²⁵.

Κατά τον Άγιο Γέροντα, ο οικουμενισμός είναι πνευματική μοιχεία, συνεταιρισμός αμαρτωλών και αντίθετος με την αγιότητα. Επίσης συγκαταλέγεται μεταξύ των σημείων, που προειδοποιούν για τα έσχατα, ανήκει στα «Σημεία των καιρών», μαζί με την κοινή άγορά, με τη δημιουργία ενός μεγάλου κράτους και μιᾶς θρησκείας. Όλα αυτά είναι σχέδια διαβόλων¹²⁶.

Η τρίτη επιστολή, με ημερομηνία 27.2.1977, συντάχτηκε με την παρότρυνσή του έναντι της συμμετοχής των παπικών στο κοινό Ποτήριο με τους Ορθοδόξους. Πρόκειται για το «Αποκαλυπτικό γράμμα της Ιερᾶς Κοινότητος κατά της μεταδόσεως της Θείας Κοινωνίας εις τους αίρετικούς Παπικούς από την Ρωσικήν Ἐκκλησίαν»¹²⁷.

Ο Γέροντας Παΐσιος δέν δέχεται την κοινή Θεία Λειτουργία, ούτε κάποια άλλη μορφή συμπροσευχῆς με τους αίρετικούς. Για να τονίσει μάλιστα και την επικινδυνότητα του ὀλισθήματος, είτε διακόπτει τις σχέσεις του, είτε αποφεύγει να δει, κληρικούς, που συμμετείχαν σε συμπροσευχές, αφήνοντάς τους να καταλάβουν τό λάθος, που έχουν κάνει¹²⁸. Διδάσκει ὅτι, τό κεντρικό σημείο της πνευματικῆς ἐνότητας είναι ἡ ὀρθή πίστη. Χωρίς αὐτήν, δέν μπορεῖ να ὑπάρχει κοινωνία σε λατρευτικό πλαίσιο, ἐπειδή οἱ αίρετικοί δέν ἀνήκουν στην Ἐκκλησία¹²⁹.

Καταδικάζει την αίρεση του παπικοῦ πρωτείου, τονίζοντας ὅτι σε καμμία περίπτωση ἡ ἀναφορά της Ἁγίας Γραφῆς ὅτι «θά γίνει μία ποίμνη καί

¹²⁵Ενδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ μελέτη του κλίματος της διακοπῆς του μνημοσύνου του Πατριάρχου. Ὁ Ἅγιος Γέροντας συμμετέχει σ' αὐτήν τήν πρωτοβουλία μαζί με ἄλλους κληρικούς, κάποιοι τῶν ὁποίων εἶναι ἱεράρχες, μέσα σε ἕνα πνεῦμα ἐλευθερίας. Οἱ ὑπογράφωντες ἱεράρχες δέν καταδικάζονται για τή συμμετοχή τους, ἀλλά οὔτε καί ἐπιβάλλουν στα ὑπόλοιπα μέλη της Ιερᾶς Συνόδου να ἔχουν τήν ἴδια θέση. Με τόν τρόπο αὐτό καθένας σέβεται τήν ἐλεύθερη ἐπιλογή του ἄλλου. Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σ. 295.

¹²⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 176.

¹²⁷ Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σσ. 295 καί 298.

¹²⁸ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 690, ὅπου μάλιστα ὁ βιογράφος του, γνωρίζοντας τήν ὀρθόδοξη εὐαισθησία του Ἁγίου, τόν χαρακτηρίζει ὡς «σφοδρό πολέμιος τῶν αίρέσεων».

¹²⁹ Για τή σχέση Ἐκκλησίας καί πίστεως οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐκφράζονται με κατηγορηματικό τρόπο: «Ἐκκλησία γάρ ἐστίν ἀπό μιᾶς πίστεως γεγεννημένη, τεχθεῖσα δέ διά Πνεύματος ἁγίου, μία τῆ μόνη, καί μία τῆ γεγεννηκυία». Βλ. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Περί πίστεως καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, εἰς τό ἔργο του *Κατά αίρέσεων Ὀγδοήκοντα*, PG 42, 781 D. Ἡ ὀρθή πίστη εἶναι αὐτή, που ἐξασφαλίζει ἀκόμα καί τόν αὐθεντικό χαρακτήρα της ἀγάπης, ἡ ὁποία ἐκτός της Ἐκκλησίας χάνει τή θεϊκή της βάση. Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 285-286.

εἰς ποιμήν», δέν ἐννοεῖ τό ὅτι θά γίνει αὐτό μέ τό διάλογο μέ τόν Πάπα. Παράλληλα, δέν ἐνοχλεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι τό νέο ἡμερολόγιο εἶναι ἔργο ενός Πάπα, ἀφοῦ αὐτό δέν ἔχει δογματικό χαρακτήρα¹³⁰.

Στήν περίπτωση πού, πιστοί ἄλλων ὁμολογιῶν ἐκφράσουν τήν ἐπιθυμία νά ἀσπασθοῦν τήν Ὁρθοδοξία, ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπιμένει ἀφοῦ κατηχηθοῦν, νά βαπτιστοῦν, τονίζοντας μέ αὐτό τόν τρόπο τήν ἀκυρότητα τῶν μυστηρίων τῶν αἰρετικῶν¹³¹.

Ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη τοῦ ἀγίου γιά τήν κληρονομιά, πού μᾶς ἄφησε ὁ Χριστός, ὡς ἔθνος καί πού τίμησαν οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπό τήν πλευρά τῆς πίστεως καί οἱ πιστοί ἥρωες, ἀπό ἐθνικῆς πλευρᾶς, τόν κάνει νά θλίβεται καί νά ἀγανακτεῖ γιά τήν ἀδιαφορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνα, πού ἔχασε τό πνευματικό του αἰσθητήριο καί δέν αἰσθάνεται τήν ὑποχρέωσή του ἀπέναντι στήν Ὁρθοδοξία καί τήν Πατρίδα καί τά ἔχει ἰσοπεδώσει ὅλα¹³².

Τονίζει ὅτι, δέν ἀρκεῖ ἡ πίστη μας στά ἀσφαλῆ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά ὅτι συνάμα πρέπει νά ὑπάρχει καί ἡ ἐφαρμογή αὐτῶν στή ζωή μας, ἡ Ὁρθοπραξία δηλαδή, ὅλων τῶν πιστῶν, κλήρου καί λαοῦ. Ἡ ἀπροσεξία τῶν κληρικῶν, γιά παράδειγμα, μπορεῖ νά προκαλέσει τήν στροφή τῶν ἀνθρώπων εἴτε πρὸς τόν ἀθεϊσμό, εἴτε πρὸς τίς αἰρέσεις¹³³. Γιά τό λόγο αὐτό θεωρεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία κινδυνεύει κυρίως ἀπό μέσα καί ὄχι ἀπ' ἔξω, ὅπως λέει χαρακτηριστικά. Στήν κατηγορία τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν συμπεριλαμβάνονται αὐτοί, πού εἶναι πολύ καλά ἐφοδιασμένοι μέ τή γνώση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἀλλά τούς λείπει τό πνεῦμα τῶν Πατέρων καί ἔτσι τά ἐξετάζουν ὅλα μέ τή λογική, χωρίς τό πατερικό φρόνημα. Στήν ἴδια κατηγορία, τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν δηλαδή, ἀνήκουν ἐπίσης καί οἱ ἀγράμματοι, οἱ ὁποῖοι «ἔπιασαν τό δόγμα μέ τά δόντια γι' αὐτό καί τρίζουν τά δόντια, ὅταν συζητοῦν ἐκκλησιαστικά θέματα» καί μέ τόν ἀδιάκριτο ζῆλο τους

¹³⁰ Βλ. Γέροντος Παΐσιου, *Διδαχές*, σ. 111. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 329. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 692.

¹³¹ Ἡ μαρτυρία τοῦ βιογράφου του καί στενοῦ μαθητή του εἶναι ἡ ἐξῆς: «Τά "μυστήρια" τῶν ἑτεροδόξων δέν τά ἀναγνώριζε καί συμβούλευε οἱ προσερχόμενοι στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νά κατηχοῦνται καλά πρὶν βαπτισθοῦν». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 690.

¹³² Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 361-362. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 702.

¹³³ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 319-320. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 134. Ὁ Γέροντας δέ συμφωνεῖ μέ τούς ὀρθοδόξους πού – ἔστω καί δικαιολογημένα – ἀσκοῦν δημόσια κριτική ἐναντία στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἢ στούς ἐκπροσώπους της. Προτείνει σ' αὐτούς, ἀντί αὐτῆς τῆς κριτικῆς, χωρίς νά περιμένουν τίποτα ἀπό τούς ἄλλους, νά καθαρίσουν πρῶτα τόν ἑαυτό τους, ὥστε καθαριζόμενοι αὐτοί, νά καθαρίζεται καί ἕνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. ὁ. π., σσ. 136-137. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

προκαλοῦν μεγάλη ζημιά στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ εἰρηνικός μοναχός προτείνει τή μεσαία βασιλική ὁδό, ὅπου ἡ διακριτική ἰσορροπία δεσπόζει¹³⁴.

Ὁ Ἅγιος Γέροντας δέν ἀρκεῖται μόνον στήν ἐπισήμανση τῶν κινδύνων καί τήν καταπολέμιση τῶν αἰρετικῶν δογμάτων, ἀλλά ταυτόχρονα προσφέρει καί λύσεις, πού ἀποβλέπουν στή στερέωση τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Προτείνει γιά παράδειγμα, ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι - ἱεράρχες, καθηγητές Θεολογίας, μοναχοί καί πιστοί - μέ πνεῦμα διακρίσεως νά μιλοῦν, νά παίρνουν θέση ἔναντι τῶν αἰρετικῶν, τῶν ἀθέων καί τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Κράτους, πού προσπαθοῦν νά ἀλλοιώσουν τό καθαρό πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας¹³⁵. Συγκεκριμένα συμβουλεύει: «Εἶναι φορές πού δέν πρέπει νά μιλήσουμε καί ἄλλες φορές πού πρέπει νά ὁμολογοῦμε μέ παρρησία τό "πιστεύω" μας, γιατί φέρουμε εὐθύνη, ἂν δέν μιλήσουμε. Σ' αὐτά τά δύσκολα χρόνια ὁ καθένας μας πρέπει νά κάνη ὅ,τι γίνεται ἀνθρωπίνως καί ὅ,τι δέν γίνεται ἀνθρωπίνως νά τό ἀφήνῃ στό Θεό... Ἡ Ἑλλάδα, ἡ Ὁρθοδοξία, μέ τήν παράδοσή της, τούς Ἁγίους καί τούς ἥρωές της, νά πολεμῆται ἀπό τούς ἴδιους τούς Ἕλληνες καί ἐμεῖς νά μή μιᾶμε! Εἶναι φοβερό!»¹³⁶. Ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου στηρίζεται στήν πρακτική τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μέσῳ τῶν Ἁγίων Πατέρων καταπολεμοῦσε τήν ἀδράνεια στό χῶρο τῆς υπεράσπισης τῆς πίστεως: «Παρακαλεῖτε δὲ πάντες οἱ φιλόκαλοι ἐντυγχάνοντες, τῷ τε προοιμίῳ καί ταῖς μετέπειτα αἰρέσεσι, καί τῇ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὁμολογίᾳ τε καί διδασκαλίᾳ τῆς ἀληθείας, καί πίστει τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας»¹³⁷.

Γιά νά προστατευτεῖ ἡ νεολαία ἀπό τά διάφορα πνευματικά ρεύματα, πού χαρακτηρίζουν τόν σύγχρονο κόσμο, ὁ Ἅγιος ἐκφράζει τήν ἀποψη ὅτι τά Ἑλληνόπουλα πρέπει νά ἀποφεύγουν νά σπουδάζουν στή Δύση, γιά νά μή «μολύνονται» ἀπό τίς αἰρετικές ἀντιλήψεις. Θεωρεῖ ὅτι τό φαινόμενο τῆς «μόλυνσης» ἀπέκτησε (λέχθηκε τό 1992) διαστάσεις ἐπιδημίας καί σύντομα θά ἀπειλήσει τήν ἐνότητα καί τή συνοχή τῆς Ὁρθοδοξίας¹³⁸.

¹³⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 323.

¹³⁵ Ὁ Ἅγιος ἀναφέρει πολλές κατηγορίες ἀνθρώπων πού πρέπει νά ἀντιστέκονται φανερά. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 37. Γιά τή συμμετοχή τῶν μοναχῶν, ἀπό τούς πρώτους αἰῶνες μέχρι σήμερα, καθώς καί τοῦ Γέροντος Παΐσιου, στήν υπεράσπιση τῆς πίστεως, βλ. Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη, *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, σσ. 299-304.

¹³⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 36-37. Γιά τήν παρουσία τῶν μοναχῶν σέ ὅλους τούς ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, βλ. τή σπουδαία μελέτη τοῦ ἀρχιμ. Βασιλείου Παπαδάκη μέ τίτλο: *Οἱ ἀγῶνες τῶν Μοναχῶν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμαίας, Ρέθυμνο, 2008.

¹³⁷ Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, *Ἀνακεφαλαίωσις*, PG 42, 833 B.

¹³⁸ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Β', σ. 92.

«Ὁ οἰκουμενισμός», μᾶς λέγει, «εἶναι μεγάλο λάθος καί δέν πρόκειται νά καταφέρουν τίποτα σωστό», οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ὀρθοδόξων καί τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν, πού χρησιμοποιοῦν ὡς πρόφαση τήν ἀγάπη γιά τούς ἐνωτικούς τους σκοπούς. Προτείνει τή μίμηση τῶν Ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι «πρῶτα ἔκαναν μεγάλο ἀγῶνα, γιά νά ἀποβάλουν τά πάθη τους καί ἀφοῦ κατάφεραν νά διώξουν ἀπό τήν καρδιά τους τό μίσος, φυσικό ἐπόμενο ἦταν τήν θέση αὐτή τῆς καρδιάς νά τήν καταλάβῃ ἡ ἀγάπη. Ἔτσι, λοιπόν, κατορθῶσαν, ἀποβάλλοντας τά πάθη τους, πρῶτα νά γίνουν καλοί καί μετά νά ἐνωθοῦν μέ τόν Θεό». Στή συνέχεια συμπεραίνει: «Τό ἴδιο πρέπει νά κάνουν καί σήμερα οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ὀρθόδοξοι πρέπει νά φροντίσουν νά γίνουν καλοί Ὀρθόδοξοι, οἱ καθολικοί πρέπει νά φροντίσουν νά διώξουν ὅ,τι στραβό ἔχουν κ.λπ. καί γενικά ὁ καθένας νά διώξῃ ἀπό πάνω του ὅ,τι δέν ἀρέσει στόν Θεό· μόνον ἔτσι θά κατορθώσουν οἱ ἄνθρωποι νά ἐνωθοῦν καί ν' ἀγαπηθοῦν». Στό τέλος ἀναρωτιέται: «Ὅταν κυριευόμαστε ἀπό τά πάθη μας, πῶς εἶναι δυνατόν νά μιᾶμε γιά θεολογία; Γιά παράδειγμα, ὅταν ὁ πάπας πιστεύει στό ἀλάθητο, τότε ὁ ἴδιος δείχνει ὅτι ἐφ' ὅσον δέν κάνει λάθη, δέν μπορεῖ νά ἀποδεχτεῖ ἢ μᾶλλον νά ἀκούσει κι ἄλλη γνώμη, εἶναι ἀδιάλλακτος. Ἐνῶ οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουμε ὅτι μόνο ὁ Θεός εἶναι ἀλάθητος», καί καταλήγει: «Ἐμεῖς θέλουμε τήν ἐνωση τῶν ἐκκλησιῶν καί εὐχόμαστε γι' αὐτό, ὄχι ὅμως ὅπως τήν θέλουν ὅλοι αὐτοί, ἀλλά ὅπως τήν θέλει ὁ Θεός»¹³⁹.

1.2. Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ προβολή τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν ἅγιο Παῖσιο ἀντικατοπτρίζει τή συνεχῆ ἀδιάκοπη προσπάθειά του, νά ὑποδεικνύει ἀνελλιπῶς τά μέσα, τά ὁποῖα διαθέτει ἡ Ἐκκλησία στόν κάθε πιστό γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι, χωρίς τά Μυστήρια - ἐννοώντας στήν προκειμένη περίπτωση κυρίως τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως καί τή Θεία Κοινωνία, στά ὁποῖα πρέπει νά μετέχει ὁ βαπτισμένος πιστός ὀρθόδοξος- ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά σωθεῖ, ὁ ἅγιος Γέροντας δέν ἐκφράζει παρά τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καταγράφηκε

¹³⁹ Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 60-61.

διαχρονικά στην Πατερική διδασκαλία, σύμφωνα με την οποία τά Ίερά Μυστήρια άπαρτίζονται από δύο κατηγορίες: ύποχρεωτικά για τή σωτηρία τής ψυχής καί ένισχυτικά στόν πνευματικό άγώνα του πιστου¹⁴⁰.

Σύμφωνα με την άσφαλή διδασκαλία τής Έκκλησίας, την οποία άκολουθεϊ ό άγιος Παϊσιος, ό τελών τά Μυστήρια είναι ό Ίδιος ό Χριστός. Ό ιερέας είναι εκείνος, πού δανείζει τά χέρια του, ώστε νά μεταδίδεται δι' αυτού ή θεία Χάρη με την επίκληση του Αγίου Πνεύματος¹⁴¹. Η έγκυρότητα των Μυστηρίων δέν έξαρτάται από τόν κληρικό, ό όποιος βεβαίως έχει την ύποχρέωση νά διατηρεϊ τόν έαυτό του καθαρό από ότιδήποτε θά μπορούσε νά άποτελέσει κώλυμα στό νά ιερουργεϊ¹⁴². Παρατηροϋμε σ' αυτό τό σημείο την άπήχηση τής διδασκαλίας των Αγίων Πατέρων, οί όποιοι τονίζουν ότι, τά Μυστήρια «τής του Θεου δύναμεως έργον έστί, κάκεινός έστιν ύμας ό μυσταγωγών»¹⁴³, ένω τά έξωτερικά τής μεταδόσεως τής χάριτος μέσα είναι δευτερευούσης σημασίας¹⁴⁴.

Δέκτης των Μυστηρίων είναι κάθε βαπτισμένος πιστός, ό όποιος συνειδητοποιεϊ την άναγκαιότητά τους καί συμμετέχει ενεργά σ' αυτά. Έργο τής Έκκλησίας άποτελεϊ ή καθοδήγηση όλων των τέκνων της προς τό Θεό διά μέσου των Μυστηρίων, κυρίως τής Μετανοίας καί Έξομολόγησεως. Γι' αυτό οί κληρικοί όφείλουν νά προσπαθοϋν συνεχώς νά έξηγοϋν τή σημασία τους καί νά ένθαρρύνουν την έλεύθερη από τούς πιστούς συμμετοχή τους σ' αυτά. «Νά βοηθοϋμε, όσο μπορούμε, τόν κόσμο στην μετάνοια, για νά δεχθοϋμε τίς εύλογίες του Θεου. Μετάνοια καί έξομολόγηση, αυτό χρειάζεται σήμερα, ...

¹⁴⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες κατηγοριών των Μυστηρίων στό θεολογικό χώρο, βλ. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Sfintele Taine*, στο *Índrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1986, σ. 512.

¹⁴¹ Βλ. Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, *Είς τό κατά Ιωάννην, Όμιλία Ποτ'*, PG 59, 472, δ'. Για την ενεργό παρουσία του Αγίου Πνεύματος στην τέλεση των Μυστηρίων τής Έκκλησίας, βλ. Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου, *Περί του Αγίου Πνεύματος*, PG 32, 172AB.

¹⁴² Στην έρώτηση εάν «ή θεία Χάρις χάνεται από έναν κληρικό, όταν πέση σέ κάποιο θανάσιμο άμάρτημα», ό Άγιος άπαντά: «Όχι, πώς νά χαθῆ; Η θεία Χάρις μπορεϊ νά άπομακρυνθῆ, όχι όμως νά χαθῆ. Έναν ιερέα, άμα τόν κάνουν άργό, έχει την ιερωσύνη, αλλά τά Μυστήρια δέν ενεργοϋν. Δέν έχει δύναμη πιά ό ιερέυς. Τό κυριώτερο είναι ή Χάρις. Αν άποκατασταθῆ, τότε είναι τά Μυστήρια έγκυρα». Βλ. Γέροντος Παϊσιου Αγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 317. Για την καθαρότητα, πού πρέπει νά χαρακτηρίζει τόν ιερέα, βλ. ό.π., σ. 311.

¹⁴³ Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, *Είς Α' Κορ. Όμιλία 8, 1*, PG 61, 69.

¹⁴⁴ Για έμπεριστατωμένες αναφορές για τή στάση των Αγίων Πατέρων στα Μυστήρια τής Έκκλησίας, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου π. Θεοδώρου Ζήση, *Η σωτηρία του ανθρώπου καί του κόσμου κατά τόν Άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον*, Σειρά Πατερικά 2, Έκδ. Βρονένιος, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 194-205. Πρβλ. Σάββα Αγουρίδου, *Ερμηνευτική των ίερων κειμένων*, Αθήνα 1979, σ. 342.

γιά νά χάση τά δικαιώματα ό διάβολος, νά κοποῦν οί ἐξωτερικές δαιμονικές ἐπιδράσεις»¹⁴⁵.

Γιά τήν καλύτερη κατανόηση τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἔναντι τῶν κυριότερων Μυστηρίων¹⁴⁶ -Μετανοίας καί Ἐξομολόγησεως καί Θείας Κοινωνίας-, θά παρουσιάσουμε τίς διδαχές του, οί ὁποῖες καταγράφονται σέ διάφορα βιβλία καί ἀπευθύνονται τόσο σέ μοναχούς ὅσο καί σέ λαϊκούς.

Μελετώντας τά κείμενα, τοῦ ἐνάρετου ἁγιορείτη, ἀβίαστα ἐξάγουμε τό συμπέρασμα ὅτι, ἡ Μετανοία καί ἡ Ἐξομολόγησις¹⁴⁷ διαδραματίζει, γιά τόν ἴδιο, πρῶτιστο ρόλο ἀπό τήν ἀρχή τῆς πνευματικῆς του ἀναβάσεως¹⁴⁸. Δέν ἀναφέρεται οὐδέποτε στήν ἐξομολόγησι, ὡς μιά πράξη ἀπαρίθμησης-ἐξαγόρευσης ἁμαρτιῶν, ἀλλά σέ μιά ἐξομολόγησι συνοδευομένη μέ τήν μετάνοια, ἡ ὁποία γεννᾶται ἀπό τή συναίσθησι ὅτι, λυπήσαμε τόν ἀγαθό Θεό, πού τόσα μᾶς προσφέρει καθημερινά. Αὐτή ἡ συναίσθησι δημιουργεῖ τήν ἀπαραίτητη ἐσωτερική ἀλλοίωση-κατάστασι, ἡ ὁποία φέρει τήν πραγματική ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου: «Μετάνοια πραγματική εἶναι πρῶτα νά συναισθανθῆ ὁ ἄνθρωπος τό σφάλμα του, νά πονέσι, νά ζητήσι συγχώρεσι ἀπό τόν Θεό καί μετὰ νά ἐξομολογηθῆ. Ἔτσι θά ἔρθῃ ἡ θεία παρηγοριά. Γι'αὐτό πάντα συνιστῶ μετάνοια καί ἐξομολόγησι. Μόνον ἐξομολόγησι ποτέ δέν συνιστῶ»¹⁴⁹.

Ἡ σωστή ἐξομολόγησι προϋποθέτει ταπείνωσι ἐκούσια καί εὐλικρίνεια. Ἀνάλογα μέ τήν καθαρότητα τῆς ἐξομολόγησεως δεχόμεστε καί τίς εὐλογίες της, ὅπως παρηγοριά, καλωσύνη πρὸς ὅλους, ἀγάπη, εἰρήνη, ἀπομάκρυνσι τῆς ταραχῆς, τῆς ἀγριάδας καί τοῦ ἄγχους, ἀπόκτησι ἐκ νέου τῆς θείας

¹⁴⁵ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 350-351.

¹⁴⁶ Γιά τό Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος ἤδη ἀναφερθήκαμε.

¹⁴⁷ Ἀξιόλογη συγκέντρωσι στοιχείων γιά τό πῶς κατανοεῖ καί τό πῶς ἐφαρμόζει ὁ Ἅγιος Παῖσιος τήν Μετάνοια καί τήν Ἐξομολόγησι στή ζωὴ του, βρίσκουμε σέ εἰδικό κεφάλαιο «Ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας» τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 401-408.

¹⁴⁸ Διαφωνοῦμε μέ τήν ἀποψη μερικῶν ὅτι, ὁ Γέροντος Παῖσιος δέν εἶχε πνευματικό καί δέν ἐξομολογοῦταν. Ὁ τόσο θερμός ὑποστηρικτῆς τῆς μετανοίας δέν μπορούσε νά μὴν ἐφαρμόζει στήν πράξι τίς συμβουλές πού ἔδινε στά πνευματικά του τέκνα. Γιά καλύτερη πληροφόρησι γιά τήν ἐξομολόγησίν του σέ διάφορους πνευματικούς, βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 105-106 καί σ. 562. Πρβλ. καί Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης, Βασιλικά, σ. 122. Ὁ πιο γνωστός πνευματικός του ἦταν ὁ Παπα-Τύχων, γιά τόν ὁποῖον ὁ Γέροντος ἔχει ἰδιαίτερη εὐλάβεια. Βλ. ὁ.π., σ. 256. Ἡ συνεχῆς ἐπιθυμία του γιά τήν ἀπελευθέρωσι ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας φαίνεται ξεκάθαρα ἀπό τά λόγια που ἐξέφρασε μετὰ ἀπό μίαν ἐξομολόγησιν ἀπὸ τὸν κόσμον: "Ἡ ἁμαρτία σήμερον ἐγενε τῆς μόδας. Οὔτε τό δέκα τοῖς ἑκατό δέν ἦταν ἐξομολογημένοι ἀπὸ αὐτούς που εἶδα. Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη καί κάθε μέρα νά ἐξομολογοῦμαι καί αὐτοὶ δέν βρίσκουν ἁμαρτίες!". Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 401.

¹⁴⁹ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 170.

Χάριτος, ἡ ὁποία μᾶς δίνει δύναμη στόν πνευματικό μας ἀγώνα¹⁵⁰. Στήν περίπτωση πού, δέν ἔχουμε μετάνοια πραγματική καί ἡ συνείδησή μας «ἔχει πιάσει πουρί», τότε καί ἡ ἐξομολόγησή-ἐξαγόρευσή μας δέν εἶναι εἰλικρινής καί καθαρή καί φυσικά δέν δεχόμαστε τίς θεῖες εὐλογίες, ἀλλά δαιμονικές ἐπιδράσεις, ἀνάλογες βέβαια μέ τό σφάλμα καθενός¹⁵¹. Ὁ ἅγιος Γέροντας συνιστοῦσε τήν ἐξομολόγησι γιά «νά φύγη ἡ δαιμονική ἐπίδραση», τόνιζε ὅτι, σήμερα οἱ ἄνθρωποι «δέν μποροῦν οὔτε νά σκεφθοῦν ἀπό τήν δαιμονική ἐπίδραση. Ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγησι κόβει τό δικαίωμα τοῦ διαβόλου»¹⁵². Ὁ Θεός ἐπιτρέπει νά λειτουργήσουν οἱ πνευματικοί νόμοι καί νά πέσουμε σέ κάποιο σφάλμα γιά τό ὁποῖο κατακρίναμε κάποιον πού, ἔπεσε σ' αὐτό νωρίτερα. Μέ τόν τρόπο αὐτό θέλει νά μᾶς «ξυπνήσει», κτυπώντας μας τό καμπανάκι μέ τόν πόνο, πού αισθανόμαστε γιά τήν πτώση μας, ὥστε νά συναισθανθοῦμε τό λάθος μας καί νά τό διορθώσουμε μέ τήν μετάνοια καί ἐξομολόγησι. Ἔτσι μᾶς δίνει καί τή δύναμη νά μὴν ξαναπέσουμε στό ἴδιο σφάλμα, διατηρώντας μέσα μας καί μιά κατάστασι ἐγρήγορσι καί πνευματικοῦ συναγερμου¹⁵³.

Εἶναι δεδομένο ὅτι, ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἁμαρτωλότητάς μας φέρνει μιά λύπη στήν ψυχή μας. Ὁ ἅγιος Παῖσιος, ὡς καλός γνώστης τῶν βαθέων τῆς ψυχῆς, μᾶς προειδοποιεῖ ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή, γιά νά μὴν πέσει ὁ ἄνθρωπος, πού ἁμάρτησε, σέ ἀπόγνωσι: «Ἄς ὑποθέσουμε, κάνει μιά ἁμαρτία ὁ ἄνθρωπος καί λυπᾶται. Ἄν λυπᾶται ἀπό καθαρὸ φιλότιμο γιά τήν πτώσι του, γιατί στενοχώρησε τόν Χριστό, νιώθει μέσα του ἕναν γλυκὸ πόνο, γιατί ὁ Θεός σκορπᾶ στήν ψυχή του γλυκύτητα, τήν θεία παρηγοριά. Αὐτή ἡ λύπη εἶναι κατά Θεόν. Ἐνῶ, ὅταν κανεῖς νιώθει συνεχῆ λύπη μέ ἄγχος καί ἀπελπισία, πρέπει νά καταλάβῃ ὅτι αὐτή ἡ λύπη δέν εἶναι κατά Θεόν. Ἡ κατά Θεόν λύπη εἶναι χαρά πνευματική καί φέρνει στήν ψυχή παρηγοριά, ἐνῶ ἡ λύπη πού δέν εἶναι κατά Θεόν φέρνει ἄγχος καί ἀδιέξοδο»¹⁵⁴.

Ἡ καθαρή ἐξομολόγησι τῶν ἁμαρτιῶν μας, καί ὄχι τῶν παραπόνων μας γιά τή συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων, δείχνει τήν αὐτογνωσία μας καί δίνει τή δυνατότητα στό Θεό, νά δώσει μέσω τοῦ Πνευματικοῦ, τή συγχώρησή τους.

¹⁵⁰ Περιστατικά στά ὁποῖα φαίνεται ἐμφανῶς ἡ ἀλλαγὴ, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πραγματικῆς μετανοίας καί τῆς καθαρῆς ἐξομολόγησι, καταγράφονται στό βιβλίον τοῦ Ἀθανασίου Κατιγκᾶ, *Τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας. Οἱ ἐμπειρίες ἑνός ταξιτζῆ. Ἀληθινές ἱστορίες*, Θεσσαλονίκη 2013.

¹⁵¹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 130-131.

¹⁵² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 53. Πρβλ. καί Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Σκευὸς ἐκλογῆς*, σ. 210.

¹⁵³ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 104-106.

¹⁵⁴ Ὁ. π., σ. 138.

Ταυτόχρονα σιγά-σιγά μᾶς ἀπελευθερώνει ἀπό τή δουλεία στά πάθη μας, πού μᾶς ταλαιπωροῦν καί μᾶς δημιουργοῦν ψυχοσωματικά προβλήματα καί ἀσθένειες. Χωρίς, ὁ Ἅγιος, νά ἀπαξιώνει τό ρόλο τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ, τοῦ ψυχολόγου, τοῦ ψυχιάτρου κτλ., στήν ψυχολογική ὑποστήριξη ἢ καί ἀποκατάσταση τῶν ἀσθενῶν, τονίζει ὅτι, ἡ προσφορά τους εἶναι πολύ περιορισμένη, κυρίως ἂν δέν εἶναι πιστοί, γιατί δέν βοηθοῦν τόν ἄνθρωπο, νά τοποθετηθεῖ σωστά ἔναντι τῶν προβλημάτων του καί τῶν ἀσθενειῶν του, συλλαμβάνοντας τό βαθύτερο νόημα τῆς ἐπιγείου ζωῆς¹⁵⁵. Αὐτό, πού σίγουρα θά βοηθήσει εἶναι ἡ μετάνοια, ἡ ὁποία φέρνει καί τήν ταπείνωση, ἡ ὁποία προσελκύει καί τή θεία Χάρη¹⁵⁶. Ἡ μετάνοια ἐπιφέρει τή ριζική ἀλλαγή τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καί τήν ἀπόρριψη τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καί τήν πνευματική καί ψυχολογική ἀνανέωση, μέ σωστές θεϊκές βάσεις¹⁵⁷. Ἡ εἰλικρινής μετάνοια βοηθάει τόν ἄνθρωπο νά ἀποκτήσει τή βασιλίτσα τῶν ἀρετῶν, τή διάκριση, πετώντας ἀπό πάνω του τή λάσπη τῆς ἁμαρτίας καί ἀνοίγοντας τά μάτια τῆς ψυχῆς του. Ἔτσι «ὁ νοῦς του λαμπικάρεται, διακρίνει καλύτερα τά σφάλματά του καί τίς πολλές εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ταπεινώνεται, συντρίβεται ἐσωτερικά καί ἔρχεται φυσιολογικά ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ὁ θεῖος φωτισμός καί ἀποκτᾷ διάκριση. Τότε σέ κάθε περίπτωση βλέπει καθαρά ποιό εἶναι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί δέν σκοντάφτει στήν πνευματική του πορεία»¹⁵⁸.

Τήν ἀπόκτηση τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ, ὡς καρπό τῆς μετάνοιας, τονίζει ὁ ἅγιος Γέροντας σέ κάθε εὐκαιρία στά πνευματικά του τέκνα καί στούς προσκυνητές, πού πολλές φορές παραξενεύονται γιά τήν ἐπιμονή του σ' αὐτήν τήν πνευματική πράξη. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀπάντηση, πού δίνει σέ κάποιον, πού ἐπιμένει, νά διαπιστώσει στόν Γέροντα Παῖσιο τά σημάδια τῆς ἀγιότητας, πού ἄκουσε ὅτι ἔχει, προσπαθώντας νά πληροφορηθεῖ σέ ποιᾶ πνευματική κατάσταση εὐρίσκεται. Ὁ ταπεινός μοναχός ἐξηγεῖ τί ἐργασία κάνει, δείχνοντας τή βαθμιαία καί σταθερή πνευματική ἐξέλιξη, πού ἐξασφαλίζει ἡ μετάνοια: «Ζητῶ ἀπό τόν Θεό νά γνωρίσω τόν ἑαυτό μου. Ἄν γνωρίσω τόν ἑαυτό μου, θᾶχω μετάνοια. Ἄν ἔρθῃ ἡ μετάνοια, θᾶρθῃ ἡ ταπείνωση, μετά ἡ χάρι. Γι' αὐτό ζητῶ μετάνοια, μετάνοια, μετάνοια. Μετά ὁ

¹⁵⁵ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 343-347.

¹⁵⁶ Ὁ. π., σ. 350.

¹⁵⁷ Σέ ἀντίθεση μέ αὐτά πού προσφέρει ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα, ἡ ἀπλή ἀνθρώπινη προσπάθεια ἀγγίζει ἐπιφανειακά τήν οὐσία τῶν προβλημάτων, χαρακτηριστικό εἶναι αὐτό, πού μᾶς λέει ὁ Ἅγιος: «Οἱ Ευρωπαῖοι καπακώνουν τήν συνείδησή τους καί μετά ζοῦν σέ μιᾶ κατάσταση, πού οὔτε ἔχουν τίποτε, οὔτε καλά εἶναι». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 407.

¹⁵⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 306.

Θεός στέλνει τήν χάρι Του»¹⁵⁹. Ἡ ἐπανάληψη τῆς λέξης «μετάνοια» στό παραπάνω κείμενο εἶναι μιά ἀπόδειξη ὅτι, γιά κανένα ἄλλο θέμα δέν δίνει τέτοια βαρύτητα, ὅσο γι'αὐτή τήν πνευματική πράξη, πού ἐξασφαλίζει τήν πορεία πρὸς τὰ ἄνω, πορεία δηλαδή πρὸς τήν πνευματική τελείωση¹⁶⁰.

Ἡ ἀλλαγὴ μὲν τοῦ ἀνθρώπου μέ τή μετάνοια ἔχει προσωπικό χαρακτήρα, ἀλλά οἱ διαστάσεις τῶν ἀποτελεσμάτων της εἶναι παγκόσμιες. Τό νά διορθώσει κάποιος τόν ἑαυτό του σημαίνει ὅτι διορθώνει ἓνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας καί ἔτσι συμβάλει στήν τελειοποίησιν τοῦ πληρώματός της, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ¹⁶¹.

Ἡ μετάνοια, πού ὀδηγεῖ στήν καθαρὴ ἐξομολόγησιν κατὰ τόν μεγάλο Ἄγιορείτη, ἔχει προπαρασκευαστικό χαρακτήρα γιά τή μετοχή τοῦ πιστοῦ στό Μυστήριον τῆς Θείας Κοινωνίας, ὡς τοῦ τελειότερου τρόπου ἐνώσεως μέ τήν κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας, τό Χριστό. Τά δάκρυα τῆς μετανοίας καθαρίζουν τόν πιστό ἀπό τίς προσωπικές ἀμαρτίες του, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων θυσιάστηκε ὁ Χριστός.

Ἐμφορούμενος ἀπό τό αὐτό Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διδάσκει ὅτι, ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τήν ὀλοκλήρωσιν τῆς κοινωνίας καί τήν πραγματική μετοχή τῶν πιστῶν στόν Χριστό, ἡ ὁποία ἀρχίζει μέ τήν εἰσοδὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος στό Σῶμα τοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου τρέφουν τοὺς πιστοὺς καί ταυτόχρονα τοὺς βοηθοῦν νά καλλιεργήσουν τό δεσμό συγγένειας μέ τό Χριστό καί μεταξύ τους, ἀφοῦ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Σώματός Του¹⁶².

Ἐχουν καταγραφῆ περιστατικά, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τή μεγάλη εὐλάβεια καί προσοχή τοῦ Ἁγίου στή Θεία Κοινωνία, καθὼς καί τήν ἀπερίγραπτη χαρὰ, πού νιώθει ὅταν κοινωνάει τὰ Ἄχραντα Μυστήρια. Αὐτὰ τὰ βιώματά του ἀποτελοῦν μιά ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς χριστοκεντρικῆς ζωῆς του, στήν ὁποία ἡ μετάληψιν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ἀποτελεῖ τό ἐπιστέγασμα τῆς συνεχοῦς ἐνώσεώς του μέ τό Χριστό διὰ μέσου ὅλων τῶν αἰσθήσεών του¹⁶³.

Ἡ Θεία Κοινωνία, μαζί μέ τὰ ὑπόλοιπα ἁγιαστικά μέσα πού ἔχει στή διάθεση τοῦ ὁ πιστός -τό Βάπτισμα, τό Χρίσμα, τή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς- ὅταν ἐμπιστεύεται τὰ πάντα καί τοὺς πάντες στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ,

¹⁵⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 403-404.

¹⁶⁰ Γιά τήν μετάνοια, ὡς δημιουργική δύναμις στήν πορεία πρὸς τό μέλλον, βλ. Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ Ι. Εἰσαγωγή - Γενικὲς ἀρχές. Σύγχρονη προβληματικὴ*, Δεύτερη ἔκδοσις βελτιωμένη, Ἐκδ. Π. Πουρναρά Θεσσαλονίκη 2009, σ. 198.

¹⁶¹ Ὁ. π., σ. 688.

¹⁶² "Καθάπερ γὰρ τό σῶμα ἐκεῖνο ἦνωται τῷ Χριστῷ, οὕτω καί ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἐνούμεθα". Βλ. *Εἰς Α' Κορ. Ὁμιλία 24, 2*. PG 61, 397.

¹⁶³ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἄγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 181· Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 165.

ἐξασφαλίζουν σ' αὐτόν μιά ζωή, ἀσφαλή, προστατευμένη ἀπό κάθε κακό. Παρ' ὅλα αὐτά, παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Γέροντας μέ λύπη, ὑπάρχουν χριστιανοί πού, ἂν καί ἔχουν στή διάθεσή τους ὅλα αὐτά, φοβοῦνται καί ἀγχώνονται λόγῳ κάποιων κινδύνων, ὅπως ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, ἡ δηλητηρίαση τῶν τροφίμων κ.λπ., παραμένοντας σέ ἕνα ἀνώριμο πνευματικό στάδιο¹⁶⁴.

Ἡ μεγαλύτερη προστασία, πού προσφέρει σέ μᾶς τούς πιστούς, ἡ Θεία Κοινωνία, εἶναι ἔναντι τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν μας, οἱ ὁποῖοι βάζουν σέ κίνδυνο τή σωτηρία μας. Γι' αὐτό τό λόγο, βλέπουμε συχνά τόν Ἅγιο Παῖσιο νά ἐνθαρρύνει τούς πιστούς νά μή φοβοῦνται, ἐπειδή «Σέ ἕναν πού εἶναι πιστός, ἐκκλησιάζεται, ἐξομολογεῖται, κοινωνάει, ὁ διάβολος δέν ἔχει καμμιά δύναμη, καμμιά ἐξουσία»¹⁶⁵.

Προετοιμασμένοι καταλλήλως, μέ τή μετάνοια καί τήν ἐξομολόγηση καί προσέχοντας τή ζωή τους, οἱ πιστοί πρέπει νά συμμετέχουν ἐνεργά στή Θεία Λειτουργία, κοινωνώντας ὅσο πιό συχνά τούς ἐπιτρέπει ὁ Πνευματικός τους. Ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπιμένει νά ὑπάρχουν πάντα ἄνθρωποι, ἔστω καί λίγοι, στή χειρότερη περίπτωση ἕνα παιδί, πού νά κοινωνήσουν, ἀφοῦ μόνον ἔτσι δικαιολογεῖται ἡ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας¹⁶⁶. Συμφωνεῖ μέ τή συχνή προσέλευση τοῦ πιστοῦ στή Θεία Κοινωνία, προειδοποιώντας ὅμως ὅτι, πρέπει νά πληροῦνται καί οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις γι' αὐτήν, ὥστε νά γίνουν ὅλα σωστά: «Δέν ἔχει καί τόση σημασία πόσο συχνά κοινωνεῖ κανεῖς, ἀλλά κυρίως καί τί προετοιμασία ἔχει κάνει στόν ἑαυτό του προηγουμένως καί τό πόσο διατηρεῖ μέσα του τό Χριστό στή συνέχεια»¹⁶⁷, θυμίζοντάς μας τό λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «δοκιμαζέτω δέ ἄνθρωπος ἑαυτόν καί οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καί ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω» (Α' Κορ. 11, 28).

Παρατηρώντας μέ προσοχή ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος, γιά νά ὠφεληθεῖ πνευματικά, τούς ἐνάρετους γέροντες τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν ὁποίων, ὡς καλή μέλισσα συλλέγει τό μέλι πού μάζεψαν στήν ἡσυχία, γιά νά τό μοιραστεῖ μαζί μας, δημοσιεύοντας τό βίο τους, δείχνει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τή μυστηριακή

¹⁶⁴ Γέροντος Παῖσιου Ἁγιορείτου, ὁ.π., σ. 280. Γιά τό θεραπευτικό ρόλο τῆς Θείας Κοινωνίας, βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 333.

¹⁶⁵ Ὁ. π., σ. 53.

¹⁶⁶ Ὁ. π., σσ. 331-333. Ὡς προετοιμασία γιά τή Θεία Κοινωνία, ὁ Ἅγιος Γέροντας προβάλλει καί τή νηστεία, ὡς τρόπο ἐξαγνισμοῦ, ἐπικρίνοντας τούς Δυτικούς γιά τήν ἐλαφρότητα μέ τήν ὁποία ἀντιμετωπίζουν τή «Θεία Κοινωνία τους» νηστεύοντας μιά ὥρα πρὶν κοινωνήσουν. Ἀναρωτιέται ρητορικά: «Θά πᾶμε κι ἐμεῖς μέ αὐτό τό πνεῦμα; Νά εὐλογοῦμε τίς ἀδυναμίες μας, τίς πτώσεις μας; Δέν ἔχουμε δικαίωμα γιά τίς ἀδυναμίες μας νά κάνουμε ἕναν Χριστιανισμό στά μέτρα μας». Ὁ. π., σ. 360.

¹⁶⁷ Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουρού*, σ. 327.

τους ζωή, τονίζοντας, όπου βρίσκει λεπτομέρειες, τή σημασία τῆς Θείας Κοινωνίας στήν πνευματική τους πορεία¹⁶⁸.

Ὁ Ἅγιος γνωρίζει ὅτι μιά ἀπό τίς διαφορές τῶν Ὁρθοδόξων μέ τούς παπικούς εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζουμε τή Θεία Κοινωνία. Οἱ Ὁρθόδοξοι βασιζόμενοι στήν πίστη, ἐπιτρέπει ὁ Θεός γιά διάφορους λόγους, πολλές φορές νά δοῦν μέ τά αἰσθητά μάτια τους τή Σάρκα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου στήν ἁγία Λαβίδα ἢ νά Τά αισθανθοῦν στό στόμα τους. Οἱ ρωμαιοκαθολικοί, ἀντιμετωπίζοντας τό θέμα μέ τόν ὀρθολογισμό τους καί τήν ἀνθρώπινη λογική τους, φθάνουν στό σημείο «νά ἐξετάσουν τήν Θεία Κοινωνία στό Χημεῖο, γιά νά δοῦν ἂν πράγματι εἶναι Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ»¹⁶⁹.

1. 3. Ἐσχατολογία

Μέ τό βλέμμα του μπροστά, στραμμένο πρός τό μέλλον, ἔχοντας ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι, ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι, ἐτοιμάζουμε καί καθορίζουμε τήν μελλοντική πορεία τῆς ἱστορίας καί τοῦ κόσμου διδάσκει, νουθετεῖ, προτρέπει ὁ ἅγιος Γέροντας τά πλήθη τοῦ κόσμου, πού ἔρχονται σ' αὐτόν. Σύμφωνα μέ αὐτόν, ὁ αὐριανός κόσμος εἶναι ὁ καρπός τῶν σημερινῶν πράξεών μας. Ἡ ἔλλειψη τῆς πίστεως, ἡ ἀποστασία, ἡ ἀνηθικότητα εἶναι τά πραγματικά αἷτια τά ὁποῖα ἐπισπεύδουν τό τέλος τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ μετάνοια μπορεῖ εἴτε νά σταματήσει εἴτε νά ἀναβάλει τουλάχιστον τά ἀναπόφευκτα - κατά τήν κοινή γνώμη - γεγονότα¹⁷⁰.

Ἡ ἐσχατολογία στόν ἅγιο Παῖσιο ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τούς τρεῖς παράγοντες στό τρίπτυχο: Θεός - ἄνθρωπος - διάβολος. Μόνο τό καλό (ἡ σχέση Θεός - ἄνθρωπος) μπορεῖ νά ἐξουδετερώσει τή δύναμη τοῦ κακοῦ, πού ὑλοποιεῖται διά τῆς ἁμαρτίας (ἡ σχέση διάβολος - ἄνθρωπος). Ἡ προσωπική σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό δέν χάνεται ἐντελῶς, ὅσο καί ἂν φαίνεται ἀπελπιστική ἡ κατάσταση τοῦ γενικοῦ συνόλου. Κάθε ἄνθρωπος καλεῖται νά καλλιεργήσει μιά καθαρή κοινωνία μέ τό Θεό διά μέσου τῆς σωστῆς πίστεως

¹⁶⁸ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Αγιορεῖται Πατέρες*, σσ. 27, 42, 44, 45, 78, 83 κ.λπ.

¹⁶⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 226.

¹⁷⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σσ. 352-356.

του¹⁷¹ καί τῆς ὑπομονῆς του ἔναντι τῶν πειρασμῶν, πού προσπαθοῦν νά τόν ἀπομακρύνουν ἀπό Αὐτόν. «Τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ εἶναι νά χρησιμοποιεῖ τό κακό πού κάνει ὁ σατανᾶς, ὥστε νά καταλήγει τελικά σέ καλό» θά πεῖ ὁ Γέροντας, τονίζοντας μέ αὐτόν τόν τρόπο ὅτι, ὁ τελευταῖος λόγος ἀνήκει πάντα στό Θεό¹⁷².

Οἱ θέσεις τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου συμπίπτουν καί πολλές φορές στηρίζονται σέ παλαιότερες προφητεῖες, εἴτε Γραφικές εἴτε ἁγίων, ὅπως τῶν : Μεθοδίου ἐπισκόπου Πατάρων, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου καί ἄλλων¹⁷³.

Ἀπό τίς μαρτυρίες τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν του μαθαίνουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος εἶναι ἕνας ἀπό τούς λίγους, πού προσπαθεῖ νά ἀπαντήσῃ στίς ἀνησυχίες τῶν πιστῶν, τήν ἐποχή πού στήν Ἑλλάδα ἐμφανίζονται τά πρῶτα σημεῖα τῆς προσπάθειας κάποιων νά ἐπιβληθεῖ τό νέο ὑποπτο σύστημα φακελώματος, πού βασιζέται στό γνωστό «δυσῶνυμο» ἀριθμό τοῦ «θηρίου» τό 666¹⁷⁴ (κάρτες, ταυτότητα καί τελικά τό σφράγισμα). Παρατηροῦμε ὅτι, τό μήνυμα τοῦ ἁγίου γιά αὐτά πού πρόκειται νά συμβοῦν ἔχει πίστη στό Θεό καί ἐλπίδα. Δέν φοβίζεται τούς πιστούς, ἀλλά τούς προετοιμάζει γιά τίς δυσκολίες, πού θά ἀντιμετωπίσουν καί τούς ἐνθαρρύνει, ὑπενθυμίζοντας τή μαρτυρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς γιά τή συντόμευση ἐκείνων τῶν χαλεπῶν ἡμερῶν γιά τό χατήρι τῶν ἐκλεκτῶν¹⁷⁵. Οἱ ἀποκαλύψεις του¹⁷⁶ κάνουν μεγάλη ἐντύπωση στούς μαθητές του, γιά τούς ὁποίους ἡ τελική νίκη τοῦ καλοῦ γίνεται σύνθημα ζωῆς καί κινητήρια δύναμη στήν πνευματική θεώρηση τῆς ζωῆς¹⁷⁷.

Γιά νά δώσουμε μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τό τί σημαίνει ἐσχατολογία κατά τόν ἅγιο Παῖσιο πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας κάποιες λέξεις-κλειδιά πού συσχετίζονται τόσο μέ τό ἐγγύς μέλλον, ὅσο καί μέ τό μακρινό. Στήν πρώτη φάση, τῆς ὁποίας τό χρονικό ὄριο δέν φανερώνεται,

¹⁷¹ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 424.

¹⁷² Ὁ. π., σ. 338. Πρβλ. καί Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παῖσιος*, σ. 186.

¹⁷³ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 461.

¹⁷⁴ Ἀποκ. 13, 18.

¹⁷⁵ *Ματθ.* 24, 22.

¹⁷⁶ Ἡ πλάνη πού θά φέρει ὁ Ἀντίχριστος καί ἡ σύγχυση πού θά ἐπικρατεῖ τότε, θά κάνει τούς ἀνθρώπους νά ἀναζητοῦν ἕνα Μεσσία γιά νά τούς σώσει. Τότε θά παρουσιάσουν κάποιο πού θά ἰσχυριστεῖ: «Ἐγώ εἶμαι ὁ Ἰμάμης, ἐγώ εἶμαι ὁ πέμπτος Βουδδας, ἐγώ εἶμαι ὁ Χριστός, πού περιμένουν οἱ Χριστιανοί, ἐγώ εἶμαι αὐτός πού περιμένουν οἱ Ἰεχωβάδες, ἐγώ εἶμαι ὁ Μεσσίας τῶν Ἑβραίων». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 176. Περισσότερες πληροφορίες βλ. στό Pr. Dr. Ioan Mircea, "A doua Venire a Domnului, Parusia", στό *Îndrumări Misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, σ. 910.

¹⁷⁷ Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι*, σ. 63. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 299.

ἀναφέρονται πολλά στοιχεία, πού ἤδη βρίσκονται σέ ἐξέλιξη: πόλεμοι, ἀκαταστασίες, πολιτική ἀστάθεια, φτώχεια, αὐξηση τῆς ἀνηθικότητας, κυριαρχία τοῦ ψέματος καί τῆς διαφθορᾶς, διωγμός τῶν χριστιανῶν, μαγεία, σατανισμός, ἀποστασία, οἰκουμενισμός, μιά θρησκεία, ἓνα κράτος, κοινή ἀγορά, ἀκραῖος περιορισμός καί ἐξαφάνιση τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων¹⁷⁸. Ἡ δεύτερη φάση περιέχει ὀδυνηρές καταστάσεις, γιά τίς ὁποῖες γίνεται λόγος στήν Ἐκκλησία ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ, ὡς σημεῖα τῶν καιρῶν: 666, σφράγισμα, ἄρνηση, Ἀντίχριστος¹⁷⁹.

Ἡ συμβολή τοῦ ἀγίου Παΐσιου στή διασάφηση τῶν ἐσχατολογικῶν θεμάτων εἶναι πολύ σημαντική. Χρησιμοποιώντας ἓνα εὐκολονόητο λεξιλόγιο καί σύγχρονες ἔννοιες, ἐπεξηγεῖ τήν χρονολογική ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, προσφέροντας σημαντικές ἱστορικές λεπτομέρειες. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ἀναφερόμενος στή σταδιακή ἐπιβολή τοῦ σφραγίσματος, προειδοποιεῖ: «Μετά λοιπόν ἀπό τήν κάρτα, καί τήν ταυτότητα, “τό φακέλλωμα” γιά νά προχωρήσουν πονηρά στό σφράγισμα, θά λένε συνέχεια στήν τηλεόραση, ὅτι πῆρε κάποιος τήν κάρτα τοῦ δεῖνα, καί τοῦ σήκωσε τά χρήματα ἀπό τήν τράπεζα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, θά διαφημίζουν “τό τέλειο σύστημα” τό σφράγισμα στό χέρι ἢ στό μέτωπο μέ ἀκτίνες λέιζερ, πού δέν θά διακρίνεται ἐξωτερικά, μέ τό 666 τό ὄνομα τοῦ ἀντιχρίστου»¹⁸⁰. Ἐπίσης, γιά τόν ἀριθμό 666, δίνει πληροφορίες ἄγνωστες γιά τούς περισσότερους ἀκροατές του: «Ἐπειδή, λοιπόν, οἱ Ἑβραῖοι στόν καιρό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχαν μέ διάφορους πολέμους ὑποτάξει πολλούς λαούς, ἤθελαν τότε νά τούς ἐπιβάλουν μιά ἐθνική φορολογία συγκεκριμένη γιά ὅλους τούς λαούς πού θά δήλωνε ὑποτελία καί τότε ὄρισαν ὅτι ἡ ἐθνική τους φορολογία γιά τά ἔθνη θά ἦταν συγκεκριμένη. Γράφει, λοιπόν, ἡ Παλαιά Διαθήκη: Ὁ χρυσός ὁ ὁποῖος κάθε ἔτος εἰσῆρχετο εἰς τό ταμεῖον τοῦ Σολομῶντος ἦταν ἑξακόσια ἐξήκοντα ἑξήκοντα ἑξήκοντα χρυσοῦ. “Καί ἦν ὁ σταθμός τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνεχθέντος τῷ Σαλωμών ἐν ἐνιαυτῷ ἐνὶ ἑξακόσια ἐξήκοντα ἑξήκοντα χρυσοῦ...” (Παραλειπομένων

¹⁷⁸ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 457.

¹⁷⁹ Ἐνδεικτικά βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 297-301.

¹⁸⁰ Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 188. Βλ. καί τό φυλλάδιο *Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου (1924-1994). Ἀντίχριστος - 666 - Κάρτες - Ταυτότητες - Χάραγμα*, Ἐκδόσεις Ἀγιοτόκος Καππαδοκία (Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ βιβλίου: Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Α' (6η ἐκδοση), στή ὁποία ἀναδημοσιεύεται τό γραμμένο μέ τό χέρι κείμενο τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου «Σημεῖα τῶν καιρῶν», γραμμένο τό 1987, καθώς καί ἓνα ἀπόσπασμα τῆς Ἐγκυκλίου 2641 τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ, τό ἐπίσημο δελτίον της, τεῦχος 15ης Φεβρουαρίου 1998, ἀρ. 4, ὅπου τονίζεται ἡ ἀρνητική στάση τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας ἀπέναντι στή χρήση τοῦ ἀριθμοῦ 666 στίς νέες ἠλεκτρονικές ταυτότητες. Ὁ καθοριστικός ρόλος τῆς θέσεως τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου πάνω στό θέμα εἶναι φανερότατος.

Β' κεφ. Θ' στιχ. 13), επίσης και (Βασιλειῶν Γ' κεφ. Γ' στιχ. 14). Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι αὐτός ὁ ἀριθμός δέν εἶναι τυχαῖος, ἀλλά ἀποσκοπεῖ στό ἐθνικό συμφέρον τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι δέν πίστεψαν στόν Κύριό μας καί γι' αὐτό θεωροῦν τίς προφητεῖες ἐκεῖνες ἀνεκπλήρωτες. Θά πλανηθοῦν, λοιπόν, κάνοντας μεσσία τους τόν ἀντίχριστο, μέ τόν ὁποῖο ἐλπίζουν ὅτι θά ὑποτάξουν ὅλον τόν κόσμο. Κι ἔτσι ὡς συγκεκριμένο ἀριθμό ὑποτέλειας βάζουν πάλι τόν παλιό ἐθνικό φορολογικό ἀριθμό, πού εἶναι 666 (ἑξακόσια ἑξήντα ἕξ), τόν ὁποῖο εἶχαν ἐπιβάλλει καί τότε, παλιά, στούς ὑποταγμένους λαούς. Γι' αὐτούς, λοιπόν, εἶναι ἱερός ἀριθμός, πού συνδέεται μέ τήν παλιά ἔνδοξη πατρίδα τους, τότε πού ὁ ἑβραϊκός λαός ἦταν ὁ κατ' ἑξοχήν ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού δέν θέλουν νά τόν ἀλλάξουν»¹⁸¹.

Ὁ ἅγιος Γέροντας διευκρινίζει ὅτι, τό τέλος τοῦ κόσμου καί ἡ Δευτέρα Παρουσία δέν θά ἀκολουθήσουν ἀμέσως μετά τά δύσκολα χρόνια τοῦ σφραγίσματος, ἀλλά ὕστερα ἀπό κάποιο χρονικό διάστημα, κατά τό ὁποῖο ὁ κόσμος θά παρουσιάσει μιά ριζική ἀλλαγὴ πρὸς τό καλό καί τό Θεό¹⁸². Τά γεγονότα, πού συνδέονται μέ τόν ἐρχομό τοῦ ἀντιχρίστου εἶναι «μιά μπόρα», «θεία ἐπέμβαση» καί ὄχι εἰσαγωγή στή Δευτέρα Παρουσία, ὅπως ἐρμηνεύονται κατά λάθος τρόπο ἀπό πολλούς¹⁸³.

Πιό συγκεκριμένα, ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων τῆς δευτέρας φάσης θά εἶναι ἡ ἐξῆς: ἀποκορύφωση ὅλων τῶν προαναφερθέντων δυσκολιῶν θά ἀποτελέσει τό «στρίμωγμα», πού θά διαρκέσει τρία-τριάμισι χρόνια. Ἄν καί οἱ ἀληθινοί πιστοί θά ὑποστοῦν μεγάλες δοκιμασίες, θά ἔχουν ὅμως εἰδική ὑποστήριξη ἀπό τό Θεό. Ὅλα θά δείχνουν μιά κατοχή τοῦ ἀντιχρίστου σατανᾶ, ἀλλά στό τέλος αὐτός θά νικηθεῖ ἀπό τόν Χριστό. Ἡ νίκη τοῦ Χριστοῦ θά συγκλονίσει ὅλα τά ἔθνη καί θά γίνεῖ ἡ μεγάλη μεταστροφή τοῦ κόσμου πρὸς τό Θεό «γιά πολλά χρόνια»¹⁸⁴. Θά εἶναι ἡ μεγάλη εὐκαιρία γιά ὅλους νά πιστέψουν καί νά σωθοῦν: «Θά ἐπιστρέψουν στόν Χριστόν καί θά ἔρθῃ μιά πνευματική γαλήνη σέ ὅλη τήν οἰκουμένη γιά πολλά χρόνια. Μερικοί συνδυάζουν μέ αὐτήν τήν ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ τήν Δευτέρα Παρουσία. Ἐγώ

¹⁸¹ Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 225-226.

¹⁸² *Ματθ. 24, 14*.

¹⁸³ «Θά γίνουν πράγματα, πού θά συγκλονιστοῦν τά ἔθνη. Δέ θά εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία ἀλλά θεία ἐπέμβαση. Θά ψάχνουν οἱ ἄνθρωποι νά βροῦν κάποιον νά τούς μιλήσει γιά τό Χριστό. Θά σέ τραβᾶν ἀπό τό χέρι. Ἔλα ἐδῶ, κάτσε νά μοῦ πῆς γιά τό Χριστό». Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλή, *Ὁ Πατήρ Παῖσιος*, σ. 141. Βλ. καί Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 436.

¹⁸⁴ Ὁ ἅγιος Γέροντας, γνωρίζοντας τόν συμβολικό χαρακτήρα τῶν ἀριθμῶν, πού ἀναφέρονται στίς προφητεῖες τῆς Ἁγίας Γραφῆς (*Ἀποκάλυψη 20, 2-3*), ἀποφεύγει νά ἀναφέρει ἐδῶ ἕνα συγκεκριμένο ἀριθμό ἐτῶν.

δέν μπορῶ νά τό πῶ. Ὁ λογισμός μου λέει ὅτι δέν θά εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἔρθῃ ὁ Κριτής, ἀλλά μιά ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ, γιατί εἶναι τόσα γεγονότα πού δέν ἔχουν γίνει ἀκόμα. Θά ἐπέμβῃ ὁ Χριστός, θά δώσῃ μιά σφαιλιάρα σέ ὅλο τό σύστημα, θά πατάξῃ ὅλο τό κακό καί θά βγάλῃ τό καλό τελικά. Θά γεμίσουν οἱ δρόμοι προσκυνητάρια. ... Ἔτσι, θά κηρυχθῇ τό Εὐαγγέλιο σέ ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη καί τότε ὁ Χριστός θά ἔρθῃ ὡς κριτής νά κρίνῃ τόν κόσμον. Ἄλλο Κρίση, ἄλλο μιά ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ, γιά νά βοηθήσῃ τό πλάσμα Του»¹⁸⁵.

Οἱ περιορισμοί καί οἱ ἐξαναγκασμοί στούς ὁποίους θά προσφεύγουν οἱ ἐχθροί τοῦ Θεοῦ καί οἱ ὅποιοι μέ τόν τρόπο αὐτό θά φανερώνουν συνεχῶς καί περισσότερο τόν ἀληθινό ἑαυτό τους, θά δώσουν τή δυνατότητα νά ἐκδηλωθοῦν οἱ ἐσωτερικές προθέσεις καί πεποιθήσεις ὅλων¹⁸⁶.

Τά μελλοντικά γεγονότα ἐξηγοῦνται ἀπό τό χαρισματοῦχο Γέροντα μέ ἀπλό τρόπο, μέ λεπτομέρειες πού δείχνουν τήν γνώση τῶν σχετικῶν γραφικῶν χωρίων καί τῶν προφητειῶν τῶν προγενεστέρων Ἁγίων καί Γεροντάδων, πού κάνουν λόγο γιά τό θέμα. Ὁ ἅγιος Γέροντας διασαφηνίζει πολλά πράγματα, βοηθώντας τόν ἀκροατή ἢ τόν ἀναγνώστη νά καταλάβῃ τήν ἐκπλήρωση τῶν προφητευμένων γεγονότων, καθῶς καί τίς σύγχρονες ἐξελίξεις. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ τοποθέτησή του ἀπέναντι σ' αὐτά πού ὀνόμασε «σημεῖα τῶν καιρῶν»¹⁸⁷. Πολλοί μαθαίνουν γιά πρώτη φορά γιατί ἐπιλέχθηκε, ὅπως ἤδη ἔχουμε αναφέρει, ὁ ἀριθμός 666 γιά νά χρησιμοποιηθεῖ στό σύγχρονο οικονομικό καί κοινωνικό σύστημα, ὁ ὁποῖος θά ἔχει ἄμεση σχέση μέ τό σφράγισμα, τί ἐπιπτώσεις ἔχει ἡ ὑποταγή στήν καινούργια κατάσταση, πῶς νά ἐπιβιώνουν οἱ ἀληθινοί πιστοί στούς δύσκολους καιρούς, ἐφαρμόζοντας καί πάλι τήν ἀγάπη τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ

¹⁸⁵ Βλ. Π. Μ. Σωτήρχος, *Γέρων Παῖσιος, Βίος, Διδαχές, Προφητείες, Θαύματα*, Β' ἔκδοση, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα 2009, σ. 59. Ἡ ἐκτενής παραπομπή ἔχει ὡς σκοπό νά δείξῃ καθαρά τή θέση τοῦ ἁγίου Παῖσιου γιά τή Δευτέρα Παρουσία. Σημειωτέον ὅτι στήν ἀρχή τοῦ κειμένου προσθέτει χαρακτηριστικά "ὁ λογισμός μου λέει...", ἔκφραση πού χρησιμοποιεῖ συνήθως ὅταν βασίζεται πιά πολύ στήν προσωπική του ἀντίληψη ἑνός πράγματος, παρά σέ θεϊκή πληροφορία. Περισσότερες λεπτομέρειες γι'αὐτόν τόν τρόπο ἔκφρασης βρίσκονται στίς πρώτες σελίδες τῆς ἐργασίας μᾶς, στό ὑποκεφάλαιο 1.1. "Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις".

¹⁸⁶ "Εὐλογημένη, ἄνοιξε ἡ πρώτη σελίδα. Ξεκίνησαν". Βλ. Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 140.

¹⁸⁷ Τό κείμενο πού ἔγραψε ἰδιοχείρως ὁ ἅγιος Παῖσιος τό 1987, γιά νά μὴν παρεξηγηθοῦν ἢ νά ἀλλαχθοῦν τά λόγια του, κυκλοφόρησε ἀρχικά ὡς μικρό ἀνεξάρτητο βιβλιάρειο, γιά νά ἐνταχθεῖ ἀργότερα σέ διάφορα βιβλία, περιοδικά, ἐφημερίδες κ.λπ. Βλ. τήν δημοσίευσή του τό 1994, κατά τή χρονιά τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγίου στό: Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σσ. 185-192. Βλ. καί Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παῖσιος*, σσ. 190-196.

ἅγιος Γέροντας βλέπει τήν κανονική πορεία τῆς κοινωνίας μέσα στά πλαίσια τοῦ παραδοσιακοῦ τρόπου ζωῆς, μακριά ἀπό τίς ἠθικές παρεκτροπές πού χαρακτηρίζουν τήν ἀνθρωπότητα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Λέει χαρακτηριστικά: «Μία εἶναι ἡ ἀξία τῆς ζωῆς: ἡ οἰκογένεια! Μόλις σβῆσει ἡ οἰκογένεια, θά σβῆσει καί ὁ κόσμος»¹⁸⁸.

Ἀπό ὅλα τά προαναφερθέντα, παρατηροῦμε τό μεγάλο καί ἐνισχυτικό ρόλο πού κατέχει ὁ ἅγιος Παῖσιος γιά τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἐναγωνίως προσπαθεῖ νά ἀφομοιώσει τήν ποιμαντική προσφορά τῶν ἐκπροσώπων της ὅσον ἀφορᾷ τά σημαντικότερα γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς μέλλοντα νά συμβοῦν γεγονότα. Ὁ «τῆς ἐνθέου ἀγάπης τό πῦρ δεξάμενος»¹⁸⁹ σύγχρονος προφήτης εὐστόχως μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ, ὡς ὁ ἅγιος τῆς ἐλπίδας καί τῆς παρηγοριᾶς, πού μέ τό ἔργο του ἐρμηνεύει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στίς ἡμέρες μας καί καθοδηγεῖ τό ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά τοποθετηθεῖ καταλλήλως.

2. Πνευματική ζωή

2.1. Πάθη καί ἀρετές στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου

2.1.1. Κάθαρση

Τό θέμα τῆς πνευματικῆς τελειώσεως ἀπασχολεῖ ἀνέκαθεν τούς Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες μέχρι τούς σύγχρονους Πνευματικούς. Ἀπό αὐτούς, μερικοί μᾶς παρέδωσαν μέ τά συγγράμματά τους μιά ὀλοκληρωμένη μέθοδο, γιά τήν πνευματική πορεία μας. Οἱ περισσότεροι διάσπαρτα, καταθέτοντας τήν πείρα τους στόν ἀγῶνα τους γιά τήν πνευματική τελείωσή τους, μᾶς ἔδωσαν σημαντικά στοιχεῖα, ὁδοδείκτες, οἱ ὁποῖοι συμβάλλουν, ὥστε νά βαδίσουμε καί ἐμεῖς ἀπλανῶς τόν Ὁρθόδοξο δρόμο τῆς πνευματικῆς τελειώσεως.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀνήκει στή δεύτερη κατηγορία. Ἀσχολεῖται τά μέγιστα μέ τό θέμα, ἀλλά μέ ἕνα τρόπο ἐμπειρικό, βιωματικό καί ἐλεύθερο ἀπό κάθε

¹⁸⁸ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Β', σ. 320.

¹⁸⁹ Ἀπολυτίκιον, ἀπό τόν *Παρακλητικόν Κανόνα εἰς τόν Ὅσιον Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην* τοῦ Ἱεροῦ Ἰουχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2015, σ. 6.

συστηματοποίηση καί ταξινόμηση. Ἄν καί δέν ἦταν ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων¹⁹⁰, κατάφερε νά μᾶς δώσει μέ τίς περιστάτικες ὁμιλίες του, πού καταγράφηκαν, καί τά κείμενά του, μιά ὀλοκληρωμένη διδασκαλία γιά τό πῶς προχωρᾷ ὁ ἄνθρωπος ἀπό τό στάδιο τοῦ κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωση. Δηλαδή, ποιά εἶναι τά βήματα, πού πρέπει νά κάνει κάποιος στήν συνεχή προσπάθειά του, νά φθάσει στήν πνευματική τελειότητα. Οἱ ἀπαντήσεις του στίς ἐρωτήσεις τῶν προσκυνητῶν, οἱ ἐπιστολές του καί οἱ καταγραμμένες ὁμιλίες του μᾶς δίνουν τή δυνατότητα, νά γνωρίζουμε λεπτομερῶς τή στάση του ἀπέναντι σ' αὐτό τό μεῖζον θέμα, τό ὁποῖο ἔχει ἄμεση σχέση μέ τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου¹⁹¹.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψη μας τήν σπουδαιότητα τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ ἁγίου Παΐσιου, θεωρήσαμε καλό, νά πραγματοποιηθοῦμε τό θέμα αὐτό, πρῶτα, παραθέτοντας ταυτόχρονα καί τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, πού εἶναι γενικῶς ἀναγνωρισμένοι γιά τήν πρωτοπορία τους.

Τά τρία στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως μέ τά ὁποῖα συμφωνοῦν οἱ περισσότεροι Ἅγιοι Πατέρες καί Ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς εἶναι ἡ κάθαρση, ἡ θεωρία (φωτισμός) καί ἡ ἔνωση μέ τό Θεό (θέωση)¹⁹². Ἡ ἀρχή τῆς πνευματικῆς ἀνόδου γίνεται διά τῆς καθάρσεως ἐκ τῶν παθῶν. Αὐτή ἡ προσπάθεια συνοδεύεται μέ τήν ταυτόχρονη ἐφαρμογή τῶν ἀρετῶν. Δέν ὑπάρχει μιά χρονολογική ἀλληλοδιαδοχή τῶν δύο κινήσεων, δηλαδή δέν γίνεται ἀρχικά ἡ ἐκρίζωση ὅλων τῶν παθῶν καί στή συνέχεια ἡ καλλιέργεια ὅλων τῶν ἀρετῶν. Οἱ δύο κινήσεις γίνονται ταυτόχρονα, ὡς ἐνιαῖο πνευματικό ἔργο στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου¹⁹³.

¹⁹⁰ Παρ' ὅλα αὐτά ἄφησε στήν Ἐκκλησία ἀγιολογικά κείμενα, πού ἐντάχτηκαν πολύ γρήγορα στόν χώρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Βλ. στούς *Βίους*, πού ἔχει συντάξει, τή δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά τελειοποιηθεῖ πνευματικά: *Ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος, Ὁ Χατζη-Γεώργης, Ἀγιορεῖται Πατέρες καί Ἀγιορείτικα*. Γιά τήν ἔλλειψη συστηματοποίησης τῆς διδασκαλίας του, βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ', Οἰκογενειακή Ζωή, Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008, σ. 11· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 10.

¹⁹¹ Ἀναφερόμαστε κυρίως στούς ἑξι τόμους μέ γενικό τίτλο: Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου. *Λόγοι Α'-ΣΤ'*, πού ἐξέδωσε τό Ἡσυχαστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, μεταξύ 1998 καί 2012.

¹⁹² Ἀπό αὐτούς ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, τόν Ωριγένη, τόν Φίλωνα, τόν Νικήτα Στηθάτο. Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήταν Στηθάτον*, στά «Ἀνάλεκτα Βλατάδων» 11, Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 3.

¹⁹³ Αὐτό ἰσχύει στήν ἀρχή τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος. Ὑπάρχει ὅμως στούς πολύ προχωρημένους καί ἁγίους ἀνθρώπους ἡ δυνατότητα νά φθάσουν, μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, στήν ἀπάθεια καί τότε δέν ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν παθῶν, ἀλλά καλλιεργοῦν μόνο τίς ἀρετές, χωρὶς ὅμως νά σταματήσουν νά προσέχουν τίς προσβολές τοῦ πειρασμοῦ. Ὁ βιογράφος τοῦ

Ἡ δεύτερη φάση στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ θεωρία, δηλαδή ἡ ἀποκάλυψη τῶν ἰδιοτήτων, γνωρισμάτων τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία δέχεται ὅσο εἶναι δυνατόν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς¹⁹⁴. Σημειώνουμε ὅτι, αὐτό τό στάδιο δέν εἶναι ἕνα ἀπομονωμένο δεύτερο μέρος τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλά ἀλληλοσυμπλέκεται μέ τό πρῶτο, καθώς ὁ πιστός ἀγωνίζεται, νά καθαρθεῖ ἀπό τά πάθη του καί νά ἐπιτύχει τίς ἀρετές. Ὅσο καθαρίζεται ὁ νοῦς, τόσο δέχεται τίς θεῖες ἀποκαλύψεις. Βλέπει τά νοητά καί φθάνει στήν κατάσταση τῆς ἔκστασης. Ἡ γνώση τήν ὁποία λαμβάνει εἶναι κυρίως δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἀλλά εἶναι καί ἀνάλογη ἐπιβράβευση γιά τούς προσωπικούς του κόπους¹⁹⁵.

Στό τρίτο στάδιο τῆς ἔνωσης μέ τό Θεό φθάνει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ὁ νοῦς του γίνεται τέλειος καί ἡ καρδιά του καθαρή ἀπό κάθε μολυσμό. Στήν προσπάθεια αὐτή, πρέπει νά διατηρήσει τήν παρθενικότητα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θά μένει ἀγνή ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα, φανερά καί ἀφανῆ: «Μετά τή νοερή ἔνωση τῆς καρδιάς μέσω τῆς χάρις, ὁ νοῦς βλέπει χωρίς πλάνη μέσα σέ φῶς πνευματικό καί τείνει νά φτάσῃ τό ἐπιθυμητό του, πού εἶναι ὁ Θεός, παραιτώντας ὁλότελα τήν αἴσθησι, χωρίς νά τοῦ μένη κάποια χροιά ἢ ἕνα ποιόν ἢ κάποια ἐπίδραση ἀπό τίς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν»¹⁹⁶. Σύμφωνα μέ τούς Ἁγίους Πατέρες, ἡ ὑπέροχη ἔνωση τῆς ψυχῆς μέ τό Θεό εἶναι «τό ἀκρότατο ἀπό ὅλα τά ἐπιθυμητά»¹⁹⁷.

Ἁγίου Παΐσιου, τόν χαρακτηρίζει ὡς «οἶκον ἀπαθείας», πού ἀποτελεῖ ἔνδειξη τῆς ἀγιότητάς του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 514. Γιά τήν διπλή προσπάθεια καθαρισμοῦ ἀπό τά πάθη καί καλλιέργειας τῶν ἀρετῶν, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Sidoreas, *Ἡ πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης*, Διπλωματική μεταπτυχιακή ἐργασία πού ὑποβλήθηκε στό Τμήμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2007, σ. 80.

¹⁹⁴ Ἐκθαμβος ἀπό τό μεγαλεῖο τῶν ὑπερφυσικῶν ἀποκαλύψεων, πού ἀξιώθηκε νά δεχτεῖ, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀπορεῖ: «Τί μεγάλα καί ἀνείπωτα εἶναι δυνατόν νά χαρισθοῦν στόν ἄνθρωπο, καί μέ τί τιποτένια ἀσχολούμαστε!». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 242.

¹⁹⁵ Ἀνάλογη διδασκαλία ἔχει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης στό βιβλίο του *Παλαμικά*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Τρίτη ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 85. Βλ. καί Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Β' ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμος Β', Ε' ἔκδοσις, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας Θεσσαλονίκη 2006, σ. 63. Ἐπίσης, βλ. Ἁγίου Καλλίστου τοῦ Καταφυγιώτη, *Περί τῆς ἐνώσεως μέ τό Θεό καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου*, Φιλοκαλία τ. Ε', σ. 220.

¹⁹⁶ Βλ. Ὁσίου Καλλίστου Ἀγγελικουδῆ, *Περί προσευχῆς*, Φιλοκαλία, τ. Ε', σ. 168. Βλ. καί *Λόγος περί τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος*, Φιλοκαλία, τομ. Β', σ. 312. Γιά τίς ἁμαρτίες, πού πρέπει νά ἀποφεύγει ὁ ἄνθρωπος, βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος*, Φιλοκαλία, τομ. Γ', σ. 249.

¹⁹⁷ Βλ. Ἁγίου Καλλίστου τοῦ Καταφυγιώτη, *Περί τῆς ἐνώσεως μέ τό Θεό καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου*, Φιλοκαλία, τόμ. Ε', σ. 227.

Σχετικά με τό πρώτο στάδιο τῆς πνευματικῆς τελειότητος, παρατηροῦμε ὅτι, συνεχίζοντας τήν παράδοση τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὁ ἅγιος Παῖσιος δίνει βαρύτητα στό θέμα τῆς καθάρσεως, παρουσιάζοντας ἐκτεταμένη διδασκαλία περί τῶν παθῶν καί τῶν ἀρετῶν, τῶν δύο κεντρικῶν ἀξόνων, πού καθορίζουν τήν πορεία κάθε ψυχῆς πρός τή σωτηρία της. Σ' αὐτό τό πνεῦμα, διδάσκει ὅτι, ἡ πνευματική πρόοδος καί ἡ ἐκπλήρωση τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Χριστοῦ γίνονται μόνο στό βαθμό, πού ἡ ψυχή καθαρίζεται ἀπό τά πάθη της¹⁹⁸. Οἱ ὁρμές ἢ τά πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἐξαγνίζονται καί ἀποκτοῦν ἐκ νέου τήν ἀρχική τους καθαρότητα. Οἱ ὁρμές ὀνομάζονται ἀπό τόν ἅγιο Παῖσιο δυνάμεις: «Ἐγώ τά πάθη τά βλέπω σάν δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ὁ Θεός δέν δίνει ἐλαττώματα ἀλλά δυνάμεις. (...) Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά γνωρίση τίς δυνάμεις πού ἔχει καί νά τίς στρέψη στό καλό. Ἐτσι θά φθάσῃ, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, σέ καλή πνευματική κατάσταση. Τόν ἐγωισμό λ.χ. νά τόν στρέψῃ ἐναντίον τοῦ διαβόλου καί νά μὴν τό βάζῃ κάτω, ὅταν πάῃ καί τόν πειράζῃ. Τήν τάση γιά φλυαρία νά τήν ἀγιάσῃ καλλιεργώντας τήν εὐχή. Δέν εἶναι καλύτερα νά μιλάῃ μέ τόν Χριστό καί νά ἀγιάζεται παρά νά φλυαρῇ καί νά ἀμαρτάνῃ; Ἀνάλογα δηλαδή μέ τό πῶς θά χρησιμοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, μπορεῖ νά γίνῃ καλός ἢ κακός»¹⁹⁹.

Στό ἴδιο πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης διδάσκει ὅτι, ὅλες οἱ ὁρμές τῆς ψυχῆς εἶναι παρμένες ἀπό τήν ἄλογο φύση, ἀλλά συμβάλλουν στό νά ἐκφραστῆ ἡ λογική δύναμη. Αὐτή, ἡ λογική δύναμη, ὅταν ἡγεμονεῦει ἐπί τῆς ἀλόγου, δέν ἀφήνει νά ἐνεργοποιηθῆ ἡ κακία μέσα μας, φέροντας ὡς ἀποτέλεσμα τίς ἐξῆς ἀλλαγές: ὁ φόβος μετατρέπεται σέ ὑπακοή, ὁ θυμός σέ ἀνδρεία, ἡ δειλία σέ ἀσφάλεια, ἡ ὁρμή τῆς ἐπιθυμίας σέ ἀγία ἡδονή²⁰⁰. Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἐπιμένει στήν διαλεκτική ἀνάμεσα στό λογικό καί τίς αἰσθήσεις, στά πάθη καί στίς ἀρετές: «Καθάπερ ὁ λόγος κρατῶν τῶν παθῶν, ἀρετῆς ὄργανον ποιεῖται τὰς αἰσθήσεις· οὕτω καί τά πάθη κρατοῦντα τοῦ λόγου, μορφοῦσι τὰς αἰσθήσεις πρός ἀμαρτίαν. Καί χρῆ νηφόντως σκοπεῖν τε καί μελετᾶν, πῶς ἡ ψυχή τήν καλήν ποιήσεται δεόντως

¹⁹⁸ Βλ. Χριστοδούλου Ἱερομονάχου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 127.

¹⁹⁹ Βλ. Γέροντος Παῖσιου τοῦ Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 21-22. Μέ τή μετάθεση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεό ἀσχολεῖται καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στό ἔργο: *Περί παθῶν καί ἀρετῶν καί περί τῶν τικτομένων ἐκ τῆς κατά νοῦν σχολῆς*, βλ. PG 150, 1043-1088, καί στήν 33η Ὁμιλία του: *Περί ἀρετῶν καί τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν καί ὅτι κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τά κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ διά τῆς παραχρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ*, βλ. PG 151, 412-424.

²⁰⁰ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 61 Β. Γιά τόν διπλό τρόπο ἀντιμετώπισης τῆς ἡδονῆς καί τῆς ὀδύνης, βλ. Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Τετάρτη ἐκατοντάδα περί ἀγάπης*, P.G. 90, 1048-1080 καί *Φιλοκαλία*, τ. Β', σ. 173 κ.έ.

ἀντιστροφὴν, τοῖς δι' ὧν τό πρὶν ἐπλημμέλει χρωμένη πρὸς γένεσιν ἀρετῶν καὶ ὑπόστασιν»²⁰¹.

Κατὰ τὸν ἅγιό Παῖσιο, τό πέρασμα ἀπό τὴν ἁμαρτία στὴν ἀρετὴ πραγματοποιεῖται, ἀκολουθώντας διάφορες τακτικές. Μπορεῖ νὰ γίνῃ σέ κάποιους σταδιακά: «Στὴν ἀρχὴ θυμώνει κανεῖς μέ τούς ἄλλους· ὕστερα, ἂν ἀγωνισθῇ, θά θυμῶνῃ μέ τό ταγκαλάκι καί στό τέλος φθάνῃ νά θυμῶνῃ μόνο μέ τόν παλαιό του ἄνθρωπο, μέ τά πάθη του»²⁰². Ἄν καί στὴν παραπάνω περίπτωση φαίνεται ὅτι, χρειάζεται χρόνος γιά τὴν ἀλλαγὴ τῆς διάθεσης, ὁ ἅγιος Παῖσιος παρουσιάζει καί μιὰ ἄλλη στρατηγική, ὑποστηρίζοντας σέ ἄλλο σημεῖο ὅτι, ἡ ἀντιμετώπιση καί ἐκκοπή τῶν παθῶν πρέπει νὰ γίνῃ μέ πολλή ἀποφασιστικότητα καί μέ γρήγορο τρόπο²⁰³.

Κάνοντας συνεχῶς παραλληλισμούς μέ τὴν κατάσταση τοῦ σώματος, ὁ ἅγιος Παῖσιος διδάσκει ὅτι, τά πάθη εἶναι «πνευματικές τοξίνες», πού πρέπει νὰ ἀποβάλλονται γιά τὴν ἀποκατάσταση τῆς πνευματικῆς ὑγείας²⁰⁴. Ὁ πνευματικῆς ὑγιᾶς ἄνθρωπος ἀντέχει στοὺς πειρασμούς ἐπειδὴ ἔχει ἀναμμένη μέσα του μιὰ θεία φλόγα, μέ τὴν ὁποία καίει τίς προσβολές τοῦ διαβόλου καί ἔτσι καθίσταται κατοικητήριον τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό δέν ἐπηρεάζεται οὔτε ἀπό τά μάγια, οὔτε ἀπό τὴν κακία τῶν συνανθρώπων του²⁰⁵.

Ὁ καλύτερος τρόπος γιά νὰ γίνῃ ἡ πνευματικὴ θεραπεία εἶναι νὰ βλέπει καθένας στὸν καθρέφτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν Πατέρων τὸν ἑαυτό του, δηλαδή τὸν παλαιό του ἄνθρωπο²⁰⁶. Ὁ ἅγιος Παῖσιος προσφέρει ὁμως καί μιὰ ἐναλλακτικὴ λύση: νὰ καθρεφτίζει καθένας τὸν ἑαυτό του στοὺς ἄλλους, καί μάλιστα, πιό συγκεκριμένα στὰ ἐλαττώματά τους: «Ἄν δοῦμε λ.χ. στὸν

²⁰¹ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Τρίτη ἑκατοντάδα. Διάφορα κεφάλαια περί θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας*, P.G. 90, 1201A καί Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 146. Γιά τίς εὐεργεσίες πού φέρνει ἡ νίκη τῶν παραλόγων ὁρμῶν, βλ. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Περί τοῦ πένθους ὡς δεύτερης ἐντολῆς*, Φιλοκαλία, τομ Γ', σσ. 89-94.

²⁰² Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 129-130.

²⁰³ Ὁ. π., σ. 32 καί σ. 168. Γιά τό θέμα αὐτό καλό εἶναι νὰ μελετήσουμε ὅλο τό κεφάλαιο «Ὁ ἀγώνας κατὰ τῶν παθῶν», σσ. 21-48.

²⁰⁴ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σ. 124.

²⁰⁵ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 33.

²⁰⁶ Ὁ. π., σ. 32. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρακάτω μαρτυρία, ἡ ὁποία δείχνει τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς τῆς μεθόδου: «Ἐπειδὴ ὁ Γέροντας δέν ἤθελε νὰ μέ κάνει ἐκεῖνος νὰ αισθανθῶ ὅλη τὴν ἐσωτερικὴ ἀκαθαρσία μου, μοῦ συνιστοῦσε νὰ διαβάζω διάφορα κείμενα Ἁγίων Πατέρων, πού μοῦ ἔδιναν τὴν δυνατότητα νὰ καθρεφτίζομαι καί νὰ βλέπω μόνος μου τὴν ἀσχήμια τῆς ψυχῆς μου καὶ ἔτσι ν' ἀρχίζω, σιγά-σιγά, νὰ καθαρίζομαι, ἀνάλογα μέ το φιλότιμο πού διέθετα». Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 127.

ἄλλον ἓνα ἐλάττωμα, ἀμέσως νά ποῦμε: "γιά νά δῶ, μήπως τό ἔχω κι ἐγώ;" καί ἄν τό ἔχουμε, νά ἀγωνισθοῦμε νά τό κόψουμε"²⁰⁷.

Μελετώντας τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Παϊσίου γιά τά διάφορα πάθη, τά ὁποῖα ταλαιπωροῦν τόν ἄνθρωπο, παρατηροῦμε τήν προσπάθειά του νά τά κατηγοριοποιήσει καί νά προτείνει ἔμπρακτους τρόπους ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν κυριαρχία τους.

Ἐπειδή τά πάθη, ὅπως καί οἱ ἀρετές, εἶναι συνδεδεμένα μεταξύ τους ἀποτελώντας μιᾶ ἀλυσίδα, ἡ ἀπαλλαγή ἀπό ἓνα πάθος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀπελευθέρωση μας καί ἀπό ἄλλα συναφῆ, ὅπως καί ἡ ἀπόκτηση μιᾶς ἀρετῆς βοηθᾶ στό νά ἀποκτήσει ὁ ἀγωνιστής ἄνθρωπος καί ἄλλες συναρμοσμένες μέ αὐτή ἀρετές. Τά φιλοκαλικά κείμενα ἐκφράζονται μέ παρόμοιο λεξιλόγιο: «Ἡ κατά Θεόν ζωὴ εἶναι σάν μία πολύτιμη ἀλυσίδα καί μία χρυσοποίκιλη σειρά, ὅπου ἡ μία ἀρετὴ εἶναι δεμένη ἀρμονικά ἀπό τήν ἄλλη, ταιριασμένες ὅλες σέ μία ἐνότητα, καί ὅλες μαζί οἱ ἀρετές συμπληρῶνουν ἓνα ἔργο, τό ὁποῖο εἶναι νά θεωθῆ ὁ ἄνθρωπος, πού ζεῖ ἀπόλυτα μέ αὐτές»²⁰⁸.

Ἀπό τό σύνολο τῶν παθῶν, μερικά ξεχωρίζουν λόγω τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς τους στήν ψυχὴ, καθὼς καί τῆς δυνατοτήτάς τους νά γεννοῦν ἄλλα πάθη. Ἀξιοσημεῖοι εἶναι οἱ χαρακτηρισμοί, πού δίνει ὁ ἅγιος Παῖσιος στά πιό σημαντικά ἀπό αὐτά: ἡ φιλαυτία – «τό πρακτορεῖο τῶν παθῶν», ἡ ὑπερηφάνεια – «τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τῶν παθῶν», ἡ κατάκριση – «ἡ μεγάλη ἀδικία»²⁰⁹.

Μιά σύντομη ἐπεξήγηση τῶν τριῶν κυριοτέρων παθῶν σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο εἶναι ἡ ἐξῆς: **ἡ φιλαυτία**, δηλαδή ἡ ἀγάπη πρὸς τόν παλαιό μας ἄνθρωπο, μᾶς κάνει, νά ἀσχολούμαστε ὑπερβολικά μέ τόν ἑαυτό μας, καλλιεργώντας σωματικά ἀλλά καί πνευματικά πάθη, ὅπως: γαστριμαργία,

²⁰⁷ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 143. Καί στήν περίπτωση τῆς ἀρετῆς, αὐτή ἡ μέθοδος εἶναι πολύ ἀποτελεσματική. Καθρεφτίζουμε τόν ἑαυτό μας στούς εὐλαβεῖς συνανθρώπους μας καί κυρίως στούς Ἁγίους. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σσ. 156-157.

²⁰⁸ Καλλίστου καί Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων, *Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβῆς γιά ὅσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωὴ, Φιλοκαλία*, τ. Ε', σ. 27. Βλ. καί Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 32

²⁰⁹ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 39, 59, 100. Μιά προσπάθεια γιά τήν κατηγοριοποίηση τῶν παθῶν συναντᾶμε σέ πάρα πολλούς Ἁγίους Πατέρες. Π.χ., γιά τόν Ἅγιο Ἰσύχιο τά τρία πάθη, πού τυφλώνουν τήν ψυχὴ, εἶναι ἡ φιλαργυρία, ἡ κενοδοξία καί ἡ ἡδονή. Βλ. *Πρὸς τό Θεόδουλο, Λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια*, στο *Φιλοκαλία*, τ. Α', ΣΤ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004, σ. 190. Ὁ Ὅσιος Θεόδωρος Ἐδέσσης μιλάει ἐπίσης γιά τρία πάθη, μέσω τῶν ὁποίων γεννιοῦνται ὅλα τά ἄλλα: φιληδονία, φιλαργυρία καί φιλοδοξία. Βλ. *Ἐκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια, Φιλοκαλία*, τ. Β', σ. 13.

έγωισμό, πείσμα, ζήλεια²¹⁰ ή **ύπερηφάνεια** «είναι κακός άγωγός, μονωτικό, πού δέν αφήνει τήν Χάρη του Θεού νά περάση καί μᾶς άπομονώνει άπό τόν Θεό» καί άποτελεῖ τήν «μεγαλύτερη πνευματική άρρώστια»²¹¹, ένω ή **κατάκριση** μαζί μέ τήν καταλαλιά «είναι οί μεγαλύτερες άμαρτίες καί άπομακρύνουν τήν Χάρη του Θεού περισσότερο άπό κάθε άλλο άμάρτημα»²¹².

Η έσωτερική κάθαρση προϋποθέτει τό μαρτύριο τής συνειδήσεως, όπου ή τήρηση τών θείων έντολών, ή μνήμη θανάτου καί ή αγάπη του Χριστού έξασφαλίζουν τήν τελική νίκη έναντίων τών παθών. Η θεία Χάρη συνοδεύει καί ύποστηρίζει τόν άνθρωπο σ' αυτή του τήν προσπάθεια, όσο καιρό κοπιάζει, για νά έλευθερωθεῖ άπό τά πάθη. Άν όμως ο άνθρωπος συμβιβάζεται μέ τά πάθη του, τότε ή θεία Χάρη τόν έγκαταλείπει²¹³. Για τή διατήρηση τής θείας Χάρης δέν άρκει μόνο ή προσοχή άπέναντι στά πάθη. Άναγκαία προϋπόθεση είναι καί ή καλλιέργεια τών άρετών, π.χ. τής ταπεινώσης, τής αγάπης, τής άρχοντιᾶς, του φιλότιμου²¹⁴.

Έχοντας πάντα ύπ' όψη του ότι ο άνθρωπος άπαρτίζεται άπό ψηχή καί σῶμα, ο άγιος Παΐσιος δίνει προσοχή καί στά δύο αυτά τά μέρη εξίσου, προσπαθώντας τόσο νά τά καλλιεργήσει σύμφωνα μέ τούς πνευματικούς κανόνες, όσο καί νά παροτρίνει τά πνευματικά του τέκνα νά κάνουν τό ίδιο. Χρησιμοποιεῖ καί τούς δύο όρους "ψυχή" και "πνεῦμα" για νά προσδιορίσει τό άόρατο στοιχείο του ανθρώπου, ένω για νά δείχνει τήν πτωτική κατάστασή του μιλάει για "ψυχικά πάθη". Αυτά έχουν άμμεση σχέση μέ τά σωματικά πάθη, όπως καί οί άρετές, οί όποιες εκφράζουν όλόκληρο τόν άνθρωπο. Τή σχέση τών δύο στοιχείων τήν βλέπει ως συνεχή πνευματικό άγώνα για τήν υπερίσχυση τής ψυχῆς καί τήν πλήρη ύποταγή σ' αυτήν του σώματος. Αυτό τό κατόρθωμα έπιτυγχάνεται διά τής άσκήσεως. Για τόν ρόλο τής συμμετοχῆς του σώματος στην πνευματική πορεία, λέει χαρακτηριστικά: «Ο σωματικός κόπος ύποτάσσει τό σῶμα στό πνεῦμα. Καί ή νηστεία καί ή άγρυπνία καί κάθε άσκηση, όταν γίνονται για τήν αγάπη του Χριστού, παράλληλα μέ τόν

²¹⁰ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 39-42. Ανάλογο κατάλογο παρουσιάζει καί ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμᾶς, ο όποιος θεωρεῖ τό σαρκικό φρόνημα ως πηγή τών παθών. Βλ. *Όμιλία 33*, PG151, 417 B-D. Σύντομη συστηματική άνάλυση τής περι τών παθών διδασκαλίας του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμᾶ κάνει ο Καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης στό προμημονευθέν έργο του *Παλαμικά*, σσ. 220-224. Πρβλ. Άνέστη Κεσελόπουλου, *Πάθη καί άρετές κατά τόν Άγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ*, Έκδ. Δόμος Ο. Ε., 1982, σ. 36.

²¹¹ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 80 και 82.

²¹² Ό. π., σ. 103.

²¹³ Ό. π., σ. 11.

²¹⁴ Ό. π., σσ. 151-162. Για τήν προσοχή στην πνευματική ζωή, βλ. Αγίου Γρηγορίου του Παλαμᾶ, *Υπέρ τών ιερῶς ήσυχάζόντων*, δ.π. Φιλοκαλία, τ. Δ', Δ' έκδοση, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 278.

ἀγώνα για τήν ἐκκοπή τῶν ψυχικῶν παθῶν, βοηθοῦν. Γιατί, ἂν δέν κάνη κανεῖς ἀγώνα για νά ξεριζώση τά ψυχικά πάθη, τήν ὑπερηφάνεια, τήν ζήλεια, τόν θυμό, καί κάνη μόνο μιά ξερή σωματική ἄσκηση, θά θρέψη τά πάθη του μέ τήν ὑπερηφάνεια. Τά ψυχικά πάθη μᾶς κάνουν μεγαλύτερο κακό ἀπό ὅ,τι τό πάχος τοῦ σώματος· αὐτό εἶναι καλοήθης ὄγκος, ἐνῶ τά ψυχικά πάθη εἶναι κακοήθης ὄγκος. Δέν λέω νά μὴν κάνη κανεῖς ἄσκηση, ἀλλά νά μπῆ στό νόημα τῆς ἀσκήσεως πού σκοπός της εἶναι ἡ ἀπέκδυση ἀπό τόν παλαιό μας ἄνθρωπο» καί καταλήγει: «Οἱ θεῖες ἡδονές γεννιοῦνται ἀπό τίς σωματικές ὀδύνες»²¹⁵. Οἱ φιλοκαλικοὶ Πατέρες ἐπίσης χωρίζουν τά πάθη σέ δύο κατηγορίες καί συνιστοῦν ἀνάλογη θεραπεία: «Τά σωματικά καί ὑλικά πάθη λιγοστεύουν καί μαραίνονται μέ τίς σωματικές κακοπάθειες· τά ψυχικά καί μὴ φαινόμενα ἐξαφανίζονται μέ τήν ταπεινοφροσύνη, τήν πραότητα καί τήν ἀγάπη»²¹⁶.

Ἐνα σημαντικό κεφάλαιο στόν χῶρο τῶν παθῶν εἶναι οἱ **λογισμοί**. Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἐπισημαίνει τόν μέγιστο κίνδυνο τῆς καλλιέργειας τῶν κακῶν λογισμῶν ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ὁ διάβολος, τό «ταγκαλάκι», ὅπως τόν ἀποκαλεῖ, συνεχῶς σπεῖρει κακούς λογισμούς στό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τούς ὁποίους καλούμαστε νά μὴ δεχόμαστε, ἀλλά νά τούς ἀποδιώκουμε. Ἀδιάκοπη προσπάθειά του εἶναι νά πείσει τούς ἀκροατές του, νά καλλιεργοῦν τούς καλούς λογισμούς. Τονίζει ὅτι ὁ χριστιανός πρέπει νά κάνει λεπτή ἐργασία στόν ἑαυτό του, ἀνάλογα καί μέ τήν εὐαισθησία του προσέχοντας, νά μὴν ἀχρηστευθεῖ, ἀπό τήν ὑπερευαισθησία.

«Μέ βλάσφημους λογισμούς βασανίζει ὁ διάβολος συνήθως τούς πολύ εὐλαβεῖς καί πολύ εὐαίσθητους. Μεγαλοποιεῖ τήν πτώση τους, για νά τούς θλίβη, καί ἐάν δέν κατορθώση νά τούς φέρη σέ ἀπόγνωση, ὥστε νά αυτοκτονήσουν, προσπαθεῖ τοῦλάχιστον νά τούς τρελλάνη καί νά τούς ἀχρηστεύη. Καί ἐάν δέν μπορέση νά κάνη οὔτε καί αὐτό, τόν εὐχαριστεῖ νά τούς φέρη ἔστω μιά μελαγχολία», μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος²¹⁷.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο, λόγω τῆς συγκατάθεσης μέ τούς λογισμούς τῆς ὑπερηφανεῖας κάποιοι ἔχασαν μακροχρόνιους κόπους ἀσκήσεως ἢ κόπηκαν

²¹⁵ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 49-50 καί σ. 52.

²¹⁶ Βλ. Ὁσίου Θεοδώρου Ἐδέσσης, *Ἐκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 14. Βλ. καί Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 1001B. Ἐνα κατάλογο φανερῶν ἀλλά καί ἀφανῶν παθῶν μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος. Βλ. *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τ. Γ', Δ' ἔκδοση, ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006, σ. 249. Για τήν πνευματική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου, βλ. Εὐσταθίου Τσιναρίδη, *Ἀσκηση καί ἀγιότητα στόν βίο καί τό ἔργο τοῦ Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στή Θεολογική Σχολή τοῦ Α. Π. Θ., Σύμβουλος καθηγητής: Συμεών Πασχαλίδης, Θεσσαλονίκη 2010.

²¹⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 36.

τά φτερά πολλῶν ἀρχαρίων. Αὐτούς τούς λογισμούς δικαιολογημένα κατά κάποιον τρόπο τούς ἔχουν ἄνθρωποι προικισμένοι μέ κάποια φυσικά ἢ πνευματικά χαρίσματα. Ἐκεῖνοι, ὅμως, πού δέν ξεχωρίζουν σέ τίποτα, ὅταν ἔχουν λογισμούς ὑπερηφανείας, δέν ἔχουν καθόλου ἐλαφρυντικά²¹⁸.

Ὁ πνευματικός πόλεμος ὅμως, δέν δίνεται μόνο στό ἐπίπεδο τοῦ νοῦ. Οἱ λογισμοί τοῦ ἀνθρώπου προδίδουν καί τό ποιόν τῆς καρδίας του, κατά τόν ἀληθῆ λόγο τοῦ Κυρίου μας: «Ἐκ γάρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτά ἐστίν τά κοινοῦντα τόν ἄνθρωπον» (Ματθ. 15,19-20). Γιά νά προοδεύσει ὁ ἄνθρωπος στήν πνευματική ζωή, καί νά φθάσει στήν καθαρή καρδιά πρέπει ἀφ' ἑνός νά μή δέχεται τούς κακούς λογισμούς καί ἀφ' ἑτέρου γιά ὅλους, νά βάζει καλό λογισμό, βλέποντας μέ ἐπιείκεια τά σφάλματα τῶν ἄλλων. Τότε δικαιούται τή θεία βοήθεια στόν ἀγώνα του γιά τήν κάθαρση τοῦ νοῦ καί τῆς καρδίας²¹⁹.

Εἶναι γνωστόν ὅτι, ἡ συγκατάθεση στόν λογισμό ἀποτελεῖ τήν πρώτη φάση τῆς ἁμαρτίας. Τό νά μᾶς βομβαρδίζει ὁ διάβολος μέ λογισμούς, εἶναι τό ἔργο του, ἐμεῖς, ὅσο δέν τούς δεχόμαστε, δέν ἁμαρτάνουμε. Ὅταν ὅμως οἱ πονηρές σκέψεις πολυκαιρίζουν μέσα μας καί μᾶς κινοῦν τά πάθη, τότε μέ τή δική μας συγκατάθεση, περνᾶμε σέ μιά δεύτερη φάση, γιά τήν ὁποία εἴμαστε ὑπεύθυνοι: «Ἐρχεται ὁ λογισμός καί ἐσύ ἀνοίγεις τήν πόρτα λίγο. Γιά νά δῶ τόν κλέφτη, λές, μετά πιάνεις κουβέντα μαζί του, τόν βάζεις μέσα καί μετά σέ κλέβει»²²⁰. Γιά τήν πονηρή στρατηγική, πού ἐφαρμόζει ὁ διάβολος, ὥστε νά καταφέρει, νά εἰσχωρήσει σταδιακά ἡ ἁμαρτία στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος μᾶς προειδοποιεῖ: «Μέ τό νά παραδεχτοῦμε τό κεφάλι, πού εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ λογισμοῦ, θά παραδεχτοῦμε καί τό ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ φιδιοῦ, πού εἶναι ἡ συγκατάθεση στήν ἡδονή, καί αὐτό θά κατακρημνίσει τή διάνοιά μας στήν παράνομη πράξη. Ἀλλά πρέπει κατά τή Γραφή, κάθε πρῶι νά ἐξολοθρεύουμε ὅλους τούς ἁμαρτωλούς λογισμούς ἀπό τή γῆ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καρδιά μας, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Καί ὅσο εἶναι ἀκόμη νήπια οἱ γιοί τῆς Βαβυλώνας, δηλαδή οἱ πονηροί λογισμοί, νά τούς χτυπᾶμε στό ἔδαφος καί νά τούς τσακίζομε πάνω στήν πέτρα, ἡ ὁποία πέτρα εἶναι ὁ Χριστός»²²¹.

²¹⁸ Ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα στό: Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 62-63 καί σ. 92.

²¹⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 61-62.

²²⁰ Ἀθανασίου Ρακοβαλή, *Ὁ Πατήρ Παΐσιος*, σ. 111. Βλ. καί Ὁσίου Θεοδώρου Ἐδέσσης, *Ἐκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 13.

²²¹ Βλ. *Περί τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καί τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας*, Φιλοκαλία, τ. Α', σ. 92.

Ἡ ἐνάρετη ζωὴ εἶναι ἢ κατὰ φύσιν ζωὴ ἐνόψει τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Κατὰ τὸν ἅγιον Παῖσιον, ἡ ἐνάρετη ζωὴ ἐπιστρέφει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάστασιν, πού βρισκόταν πρὶν τὴν πτώσιν. Εἶναι ἡ παρουσία τῆς θείας Χάρως, αὐτὴ ἢ ἡ ὁποία συμπαρίσταται εἰς τὸν ἐνάρετον ἄνθρωπον καὶ ἢ ἡ ὁποία ἀποκαθιστᾷ τὴν σχέσιν τοῦ μέ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὴν κτίσιν καὶ τὸν βοηθῶν νὰ θεωθεῖ, δηλαδή νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Οἱ ἀρετεῖς κάνουν τὸν ἄνθρωπον νὰ συγγενεύῃ μετὰ τὸν Θεόν, λόγω τῆς μιμήσεως τῶν γνωρισμάτων Του. Ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ κατεξοχὴν ἀγάπη, ὁ μιμητὴς τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀγάπης γίνεται θεὸς κατὰ χάριν. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ κάθε ἀρετὴν. Ἄν καὶ ἀναφερόμαστε εἰς πολλὰ ἀρετεῖς, εἰς τὴν πραγματικότητά ἢ ἀρετὴν εἶναι μία, ἢ ταπείνωσις²²². Ἐκφράζεται ὁμοίως, μετὰ ποικίλους τρόπους. Αὐτὴ δίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον μιὰ θεϊκὴ ὁμορφίαν, πού ἦταν ἐκδηλη εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας. Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος μετὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ δοξάζει τὸν Θεόν: «Ὅποιος ἔχει τὴν πνευματικὴν ὁμορφίαν πού δίνει ἢ ἀρετὴν, λάμπει ἀπὸ τὴν θείαν Χάριν. Γιατί, ὅσο ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος ἀρετεῖς, θεώνεται, καὶ ἐπόμενον εἶναι νὰ ἀκτινοβολῇ καὶ νὰ προδίδεται ἀπὸ τὴν θείαν Χάριν. Ἔτσι φανερόνεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει, καὶ δοξάζεται ὁ Θεός»²²³.

Τονίζει ὁ ἅγιος, ἐπίσης, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἔχει ἕνα πρακτικὸν χαρακτήρα καὶ ἐκφράζεται μετὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Δέν περιορίζεται εἰς τὸ νοητικὸν ἐπίπεδον τῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ ἔχει ἄμεση σχέσιν μετὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Γιὰ παράδειγμα μᾶς διδάσκει ὅτι, ὁ Θεὸς δέν μᾶς δίνει ταπείνωσιν, ἀλλὰ εὐκαιρίας γιὰ νὰ ταπεινωθῶμε²²⁴. Γιὰ νὰ ἔχει ἀξίαν ἢ προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ αἰσθανθεῖ, ὡς δικὴν τοῦ ἀνάγκη τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ ἐργάζεται νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἐλεύθερα, χωρὶς ἐξαναγκασμούς²²⁵.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος διακρίνει δύο περιπτώσεις ἀνθρώπων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, λόγω τῶν φυσικῶν χαρισμάτων, πού ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν φύσιν τοὺς εἶναι ἀπλοὶ, φιλήσυχοι, πραεῖς. Αὐτοὶ πρέπει νὰ καλλιεργήσῃ τὶς παραπάνω ἀρετεῖς καὶ νὰ τὶς αὐξήσῃ, ὥστε μετὰ τὸν ἀγῶνα τοὺς, νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, δηλαδή τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ περισσότεροι ὁμοίως τῶν ἀνθρώπων, λόγω ἐλλείψεως τέτοιων φυσικῶν χαρισμάτων, ξεκινοῦν τὴν ἐργασίαν εἰς ἑαυτοὺς, βιάζοντάς τὸν, νὰ κόψῃ

²²² Γέροντος Παῖσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 165.

²²³ Ὁ. π., σ. 162.

²²⁴ Ὁ. π., σ. 180. Βλ. καὶ *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, σ. 140.

²²⁵ Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 153.

τά πάθη του καί νά καλλιεργεί τίς ἀρετές. Ἐπειδή ὁ ἀγώνας εἶναι σκληρότερος σ' αὐτούς, γι' αὐτό, αὐτοί, ἀξιῶνται καί μεγαλυτέρου μισθοῦ. Καλλιεργώντας κάποιο χάρισμα μας ὁ Θεός μᾶς βοηθᾷ, ὥστε ἀλυσιδωτά νά καλλιεργούνται καί ἄλλες ἀρετές: «Ὅταν κανεῖς ἀγωνίζεται λ.χ. στήν ἐγκράτεια, συγχρόνως καλλιεργεί τήν σιωπή, τήν προσοχή, τήν προσευχή, τήν σύνεση κ.λπ.»²²⁶.

Ἐμπειρος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὁ ἅγιος Παῖσιος, μᾶς κρούει τό κουδούνι τοῦ κινδύνου, τονίζοντας ὅτι, μπορεῖ τά κίνητρα μας, νά μὴν εἶναι πάντοτε ἀγνά καί τότε ἡ ἀρετή μας εἶναι «τοξινωμένη ἀρετή». Αὐτό συμβαίνει, ὅταν, γιά παράδειγμα, ἡ καλωσύνη ἔχει ἀνθρωπαρέσκεια ἢ ὅταν ἡ ἀγάπη, πού δείχνουμε ἔχει κίνητρα ἰδιοτελῆ. Ἐάν τά ἐξωτερικά γνωρίσματα κάποιας ἀρετῆς δέν ἐκφράζουν τόν ἐσωτερικό κόσμο μας, τότε δέν πρόκειται γιά ἀληθινή ἀρετή. Σ' αὐτή τήν περίπτωση, εὐκολά μπορεῖ νά ἀποκαλυφῆ ὅτι ἡ γενική ἀντίληψη περὶ ἀγιότητος κάποιου ἦταν λαθασμένη²²⁷. Ἐπίσης, τονίζει ὁ Ἅγιος, ἡ ταπείνωση ἔχει ἀξία τότε πού, δέχεται κανεῖς τίς ταπεινώσεις ἀπό τούς ἄλλους – βρισιές, συκοφαντίες κτλ. – καί ὄχι τότε πού, ἀρκεῖται νά κακολογήσει τόν ἑαυτό του, μὴ μπορώντας ἔτσι νά ἐλέγξει τήν αὐθεντικότητα τῆς ἀρετῆς²²⁸. Γιά τό θέμα αὐτό, ὁ συγγραφέας τῆς Κλίμακος ἀναφέρει: «Οἱ περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς ὀνομάζομε τούς ἑαυτούς μας ἁμαρτωλούς· ἴσως καί νά τό παραδεχόμαστε. Ἀλλά τήν ταπεινόφρονα καρδιά τήν ἐλέγχει ἡ προσβολή καί ἡ ἐξουδένωσις ἐκ μέρους τῶν ἄλλων»²²⁹.

Ἀπό τίς ἀρετές πού χαρακτηρίζουν τή χριστιανική ζωή, ὁ ἅγιος Παῖσιος προβάλλει κυρίως τήν ταπείνωση καί τήν ἀγάπη.

Κατά τή διδαχή του: «Μία εἶναι ἡ ἀρετή, ἡ ταπείνωση». Καί μόνη της μπορεῖ νά ἐξασφαλίσαι τή θεία Χάρη στόν ἄνθρωπο. Στήν πραγματικότητα, ποτέ δέν εἶναι μόνη, ἀλλά πάντα συνοδεύεται ἀπό ἄλλες ἀρετές: ἀπλότητα, πραότητα, ἀπέραντη ἀγάπη, καλωσύνη, ἀνεξικακία, θυσία, ὑπακοή, εὐλάβεια, σιωπή κτλ. Ἡ καλύτερη προσωποποίηση τῆς ταπείνωσης εἶναι ἡ ἴδια ἡ Παναγία²³⁰.

Μέ τή μεγάλη του διάκριση ὁ ἅγιος Παῖσιος μᾶς διευκρινίζει ὅτι τήν ἀρετή τῆς ταπείνωσης δέν τήν φέρνει πάντα ἡ πολυχρόνια ἄσκηση. Πολλοί ταλαιπωροῦν τό σῶμα τους μέ τήν ἄσκηση χρόνια ὀλόκληρα, ἀλλά προκοπή πνευματική δέν ἔχουν, γιατί «νομίζουν ὅτι κάτι εἶναι». Δέν γνωρίζουν τήν ἀδυναμία τους καί δέν ταπεινῶνται γιά νά τούς ἐπισκιάσει ἡ θεία Χάρη.

²²⁶ Ὁ. π., σ. 154.

²²⁷ Ὁ. π., σσ. 158-159.

²²⁸ Ὁ. π., σσ. 176-182.

²²⁹ Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 996 B-C.

²³⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 165-167.

Ένας ταπεινός λογισμός μετράει περισσότερο από χρόνια ολόκληρα μέ αγώνες υπερφυσικούς. Αν ο άνθρωπος ταπεινωθεί, τότε και σέ ένα λεπτό μπορεί νά τόν λούσει ή θεία Χάρη. Αντιθέτως, ένας περαστικός λογισμός υπερηφανείας μπορεί νά καταστρέψει ό,τι έχει κτίσει ο άνθρωπος μέ πολύ κόπο²³¹.

Σέ ερώτηση αδελφής τής Σουρωτής²³², ο άγιος Παΐσιος εξηγεί ότι, ή ταπείνωση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τήν εργασία τών άλλων αρετών, αναφερόμενος στην ταπεινοφροσύνη, πού απαιτείται στον αγώνα για τήν καλλιέργεια τών αρετών, όπως ορθώς επισημαίνουν οί αδελφές στην ύποσημείωσή τους²³³.

Πράγματι ο Αββās Ίσαάκ, στον ΜΘ' λόγο του: «Περί τής αληθοῦς γνώσεως και περί πειρασμῶν», τονίζει ότι υπάρχει συνοδοιπορία τής ταπείνωσης μέ τίς υπόλοιπες αρετές λέγοντας μέ παραστατικότητα: «Καθάπερ άλλας πάση τροφή, οὔτως ή ταπείνωσης πάση αρετῇ»²³⁴, κάνοντας τόν άγιο Παΐσιο νά αναφωνήσει: «Δηλαδή χωρίς τήν ταπείνωση δέν ... τρώγονται οί αρετές!»²³⁵.

Επίσης ο Αββās Ίσαάκ στον Κ' λόγο του, «Περί τοῦ πόσην τιμήν κέκτηται ή ταπεινοφροσύνη και πόσον ανώτερός εστιν ο βαθμός αὐτῆς», διακρίνει μεταξύ τοῦ ταπεινόφρονος ανθρώπου και εκείνου ο οποίος αξιώθηκε νά λάβει ως χάρισμα τήν αληθῆ ταπεινοφροσύνη, ως επιβράβευση τής προσπάθειάς του: «Ταπείνωσης εστι δύναμις τις μυστική, ἦν μετά τήν τελείωσιν τής πολιτείας ἀπάσης ὑποδέχονται οί τέλειοι άγιοι. Καί οὐ δίδεται αὐτή ή δύναμις, εἰ μή τοῖς τελείοις μόνοις ἐν αρετῇ, διά τής δυνάμεως τής χάριτος, καθ' ὅσον ἱκανοῖ τῇ φύσει ἐν ὄρω. Διότι ή αρετή συγκλείει ἐν ἑαυτῇ πάντα. Διά τοῦτο οὐ δύναται τις ἕκαστον ἄνθρωπον, ως ἔτυχε, λογίσασθε ταπεινόφρονα, αλλά μόνους τούς αξιωθέντας ταύτης τής τάξεως, ἧς εἶπομεν»²³⁶.

Αὐτή ή διδασκαλία είναι σύμφωνη και μέ τήν στάση τοῦ Αγίου Ιωάννου τοῦ Σιναΐτου, ο οποίος αναγνωρίζει τόν πρωτεύοντα ρόλο τής ταπεινοφροσύνης στην εργασία τών αρετών για τήν ἀπόκτηση τής ἀπάθειας: «Όπόταν τινά ἴδης ἢ ἀκούσης ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ὑψηλοτάτην ἀπάθειαν κτησάμενον, και μή άλλην, αλλά ταύτην αὐτόν τήν μακαρίαν σύντομον ὁδόν

²³¹ Ο. π., σσ. 167-172, 190-191.

²³² Ο. π., σ. 165.

²³³ Ο. π., σ. 166.

²³⁴ Οί Ασκητικοί Λόγοι, σ. 179.

²³⁵ Γέροντος Παΐσιου τοῦ Αγιορείτου, Λόγοι Ε', σ. 165.

²³⁶ Οί Ασκητικοί Λόγοι, σ. 69.

πεζοπορήσαντα ὑπολάμβανε»²³⁷. Από τὰ γραφόμενα καθίσταται σαφές τό ὅτι: ἡ ταπείνωση-ταπεινοφροσύνη συνόδευε τήν ὅλη προσπάθεια τοῦ ἀγωνιστοῦ ἀπό τήν ἀρχή, στηρίζοντας τίς ἄλλες ἀρετές.

«Γιά νά γίνη ἡ ταπείνωση μόνιμη κατάσταση στόν ἄνθρωπο, ὥστε νά παραμείνη μέσα του ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, χρειάζεται δουλειά πνευματική», καταλήγει ὁ ἅγιος Παῖσιος, λέγοντάς μας γιά τήν ἀρετή τῆς ταπείνωσης²³⁸. Στή συνέχεια μᾶς ἀναλύει, τό πῶς αποκτᾶται ἡ ταπείνωση αὐτή, ὡς μόνιμη κατάσταση τῆς ψυχῆς, περνώντας ὁ ἀγωνιστής πιστός ἀπό τήν ἀκούσια στήν ἐκούσια ταπείνωση καί ἀπό τήν διανοητική στήν καρδιακή ταπείνωση, φθάνοντας τελικά νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του κατώτερο ἀπό κάθε πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καί τό διάβολο²³⁹.

Περί τῆς ἀποκτήσεως τῆς ταπεινοφροσύνης ὡς φυσικῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς καί περί τοῦ «δυσπορίστου» αὐτῆς, ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς ἀφιερώνει τό 95ο ἀπό τὰ ἑκατό Γνωστικά Κεφάλαιά του. Ὁ ἀγωνιζόμενος, μᾶς λέγει, διά τῶν ἀσθενειῶν καί τῶν θλίψεων, πού ὑφίσταται ἀπό τούς ἐχθρούς του καί διά τῶν πονηρῶν λογισμῶν, αποκτᾶ ταπεινότερο φρόνημα. Ὅταν ὁμως τόν ἐπισκιάσει ἡ θεία Χάρις, τότε ἡ ψυχή του ἔχει τήν ταπείνωση ὡς φυσική τῆς κατάστασι²⁴⁰.

Ἡ ταπείνωση δέν μπορεῖ νά χωριστεῖ ἀπό τήν ἀγάπη μᾶς διδάσκει ἐκ τῆς πείρας του ὁ ἅγιος Παῖσιος: «Ἡ ἀληθινή ἀγάπη εἶναι ἀγκαλιασμένη μέ τήν ταπείνωση σάν δύο ἀδέλφια δίδυμα, πολύ ἀγαπημένα. Ἡ ἀγάπη δέν χωρίζει ἀπό τήν ταπείνωση. Μέσα στήν ἀγάπη βρίσκεις τήν ταπείνωση καί μέσα στήν ταπείνωση βρίσκεις τήν ἀγάπη»²⁴¹. Καί διευκρινίζει ὅτι: «Μόλις αὐξηθοῦν αὐτές οἱ δύο ἀρετές, ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ κακία θά μείνουν ἀτροφικές καί τὰ πάθη θά ἀρχίσουν νά ψυχορραγοῦν. Ἐτσι ὅλα τὰ πάθη σιγά-σιγά θά ἀφανισθοῦν καί ὅλες οἱ ἄλλες ἀρετές θά ἔρθουν μόνες τους»²⁴².

²³⁷ Τοῦ ὁσίου Πατρός ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Κλίμαξ, Εἰσαγωγή-Κείμενον-Μετάφρασις-Σχόλια-Πίνακες, ὑπό Ἀρχ. Ἰγνατίου, Ἔκδ. Τετάρτη, Ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Παρακλήτου, Ὁρωπός Ἀττικῆς 1989, σσ. 294-295. Ἐπιπροσθέτως, στό ἴδιο ἔργο, ἀναφέρεται καί ἡ δυνατότητα νά ἀποκτήσει κάποιος τήν ταπείνωση, λόγω τῆς πτωχείας του σέ χαρίσματα: «Ἐτεροι δι' ἔνδειαν χαρισμάτων τήν τῶν χαρισμάτων μητέραν ὠκειώσαντο». Ὁ. π., σ. 273.

²³⁸ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 172.

²³⁹ Ὁ. π., σσ. 173-186.

²⁴⁰ Τοῦ Ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς, *Τά ἑκατόν "Γνωστικά Κεφάλαια"*, Κείμενον-Μετάφρασις-Σχόλια μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἁγιον Ὄρος-Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 203-205.

²⁴¹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 209. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἀπορεῖ καί ἐκπλήττεται ἀπό τήν ἱερή συζυγία καί ἀναφωνεῖ μέ θαυμασμό: «Ἡ ἱερά ξυνωρίς, ἀγάπη καί ταπείνωσις: ἡ μὲν γάρ ὑψοῖ, ἡ δέ τούς ὑψωθέντας κρατοῦσα οὐδέποτε πίπτει». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 997A.

²⁴² Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 209.

Συμφώνως διδάσκει καί ὁ ἅγιος Διάδοχος ὁ Φωτικῆς λέγων: «Οὔτε γάρ ἀπάθειαν ἄλλη ἀρετὴ δύναται περιποιῆσαι τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ ἀγάπη μόνη»²⁴³.

Γιὰ τὸν ἅγιο Παῖσιο ἡ ἀγάπη, πού ἀποδεικνύεται ἡ γνησιότητά της ἀπὸ τὴν θυσία τοῦ ἑαυτοῦ μας ὑπὲρ τοῦ πλησίον μας, εἶναι αὐτὴ, πού φανερῶνει ὅτι εἴμαστε δοσμένοι ὀλοκληρωτικά στό Θεό. Ἡ καρδιά καί τό μυαλό μας τότε, γεμίζουν ἀπὸ τὸν Θεό καί δέν θέλουν πιά τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπὸ Αὐτόν²⁴⁴. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀναγνωρίζει στόν ἄνθρωπο τὴ δυνατότητα βιώσεως τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, δηλαδή τῆς ἀνώτατης μορφῆς ἀγάπης ἀπὸ ὅλες τίς ἄλλες, πού ὑπάρχουν, ἡ ὁποία μᾶς κάνει νά συγγενεύουμε μέ τὸν Θεό: «Σέ ποιότητα εἶναι ἴδια ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μέ τὴν δική μας, ὅταν καί ἡ δική μας εἶναι πνευματική»²⁴⁵.

Υπάρχει ὁμως καί ὁ θεῖος ἔρως, ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης, πού ἀνάβει ὁ Θεός στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καί τότε ὁ ἄνθρωπος καίγεται, πετάει, ἀγαπάει μέ ἀγάπη πραγματική. Φθάνει σέ τέτοια πνευματική κατάσταση, πού λιώνει σάν τό κερι, πού εἶναι σέ θερμό περιβάλλον καί οἱ χτύποι τῆς καρδιάς του ἀκούγονται κυριολεκτικά ἀπὸ τοὺς γύρω του. Ὁ θεῖος ἔρως εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν Θεό. Εἶναι ἔνωση μέ τὸν Θεό. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκτός ἑαυτοῦ μέ τὴν καλή ἔννοια. Βρίσκεται στό θρόνο τοῦ Θεοῦ. Πέρα ἀπὸ τὴν σωματική ἀλλοίωση, γεύεται τίς θεῖες ἡδονές, πού δέν συγκρίνονται μέ τίποτα γήινο²⁴⁶.

Ἕνα χαρακτηριστικό, πού κάνει τὸν ἅγιο Παῖσιο νά ξεχωρίζει εἶναι ἡ μεγάλη ἀγάπη, πού ἔνοιωθε γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Ἐβγαλε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀγάπη του καί πλατύνθηκε ἡ καρδιά του, ὥστε νά χωρέσει ὅλο τὸν κόσμο. Ἐφθασε στά μέτρα τῆς καθαρότητος, ἡ ὁποία κατὰ τὸν λόγο τοῦ ἀγαπημένου ἀγίου του, Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου εἶναι: «Καρδιά ἐλεήμων ὑπὲρ πάσης τῆς κτιστῆς φύσεως»²⁴⁷. Θυσιάστηκε μέ πολλοὺς τρόπους σέ ὅλη του τὴ ζωή. Εἶναι τό βασικό χαρακτηριστικό του γνώρισμα, τό ὁποῖο τὸν κάνει νά συγκαταλέγεται μέ τοὺς μεγάλους ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό ἦταν καί τό στοιχεῖο, πού ἔκανε χιλιάδες πιστοὺς νά τὸν ψάχνουν καί νά τρέχουν κοντά του, γιὰ νά εὐεργετηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη του. Ὁ ἴδιος περιγράφει τὴν

²⁴³ Τοῦ Ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς, ὁ.π., σ. 187.

²⁴⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 201-203.

²⁴⁵ Ὁ. π., σ. 203. «Κατ' ἐμέ», λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος, «ἡ ἀγάπη εἶναι τριῶν ειδῶν: ἡ σαρκική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη πνευματικά μικρόβια, ἡ κοσμική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι φαινομενική, τυπική, ὑποκριτική, δίχως βάθος, καί ἡ πνευματική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ ἀγνή, ἡ ἀκριβὴ ἀγάπη. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη εἶναι ἀθάνατη». Ὁ. π., σ. 210.

²⁴⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 203-207. Εἶναι αὐτό πού αναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή: «τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ». Βλ. Ἄσμα Ἀσμάτων 2, 5.

²⁴⁷ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἄπαντα*, σ. 306.

πνευματική κατάσταση, στην οποία είχε φθάσει χάρη στη μεγάλη του αγάπη. Ταυτόχρονα με ένα γλαφυρό τρόπο δείχνει τόν έμπρακτο χαρακτήρα της αγάπης, ή οποία εξελίσσεται σε βαθύτατο πόνο για την κατάσταση των πονεμένων ανθρώπων: «Είναι δυνατό στον άνθρωπο να έχει μέσα του πάντα την φλόγα της θεϊκής αγάπης. Εγώ είχα συνέχεια αυτήν την ουράνια γλυκύτητα. Καιγόμουνα ολόκληρος και τά κόκκαλα γίνονταν σαν αναμμένες λαμπάδες. Όταν έπρεπε να κάνω κάτι ή να πάω κάπου, βίαζα τόν έαυτό μου να βγῶ απ' αυτήν την κατάσταση. Πολλές φορές από την γλυκύτητα αυτή την ουράνια έπεφτα κάτω. Τώρα μετατράπηκε αυτό σε πόνο για τόν κόσμο. Πονάω για τόν κόσμο και μέρα με την μέρα μεγαλώνει αυτός ό πόνος. Λειώνω κυριολεκτικά»²⁴⁸.

Είναι αξιοπρόσεκτο τό γεγονός ό,τι, ό άγιος Παΐσιος αποδεικνύεται πολύ καλός γνώστης της πατερικής διδασκαλίας περί αγάπης. Μέ απλά λόγια αποδίδει διδασκαλίες με μεγάλο βάθος θεολογικό, οί όποιες βρίσκονται διάσπαρτες στά σημαντικότερα έργα της εκκλησιαστικής Γραμματείας, γραμμένα από τούς πίο φωτισμένους Πατέρες της Έκκλησίας, ως απόδειξη της μετοχής του στό ίδιο Άγιο Πνεῦμα. Τονίζει ό άγιος Παΐσιος ό,τι, ό άνθρωπος πρέπει πρώτα να αγαπήσει τόν Θεό, δίνοντας Του όλη του την καρδιά. Αυτή ή αγάπη, όταν ώριμάσει, φέρνει την αγάπη προς τόν πλησίον, τόν όποϊον ό άνθρωπος βρίσκει στό Θεό. Μπορούμε στό σημείο αυτό να θυμηθούμε, τόν Άββα Δωρόθεο και τό παραστατικότατο παράδειγμά του μέ τόν κύκλο και τίς ακτίνες του, του όποϊου τό κέντρο είναι ό Θεός. Οί άνθρωποι εκκινώντας την πορεία τους από την περιφέρεια προς τό κέντρο του κύκλου για να συναντήσουν αγαπητικά τόν Θεό, πλησιάζουν αγαπητικά και μεταξύ τους συνεχώς και περισσότερο, όσο πλησιάζουν τό κέντρο του κύκλου²⁴⁹. Πρόκειται για την καινούργια όδό πού, βαδίζουν οί από τόν κόσμο χωριζόμενοι μοναχοί και την όποία, όπως εϋστοχα παρατηρεί ό καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης, οδεύει και ό άγιος Γρηγόριος ό Παλαμᾶς, αποδεικνύοντας την ανωτερότητα αυτής σε σύγκριση με την κλασσική όδό, πού βαδίζουν οί άνθρωποι, πού ζούν στον κόσμο, σύμφωνα με την όποία ό άνθρωπος φθάνει στό Θεό διά μέσου του πλησίον του²⁵⁰.

Ό χώρος, πού καλλιεργούνται οί δύο αρετές είναι ή καρδιά, ή όποία αποκτάει πνευματικές διαστάσεις συνεχώς και μεγαλύτερες για να

²⁴⁸ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 216, ύποσ. 8.

²⁴⁹ *Άββα Δωροθέου, Έργα Άσκητικά, Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια-Πίνακες*. Έκδ. «ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ» Ίερας Μονής Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1991, σ. 202.

²⁵⁰ Τονίζεται χαρακτηριστικά: «Η αγάπη μας προς τόν Θεό φέρνει την αγάπη προς τόν πλησίον». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, ό.π., σ. 200. Πρβλ. Γεωργίου Μαντζαρίδου, *Παλαμικά*, σσ. 63-66.

ἐξασφαλίζει τήν ἀνάπτυξή τους. Ἡ συνεργασία τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιᾶς στήν πνευματική ἐργασία, εἶναι τό κλειδί τῆς προόδου στήν πνευματική ζωή. Γιά νά ἐπιτύχει κάποιος τήν ἀγαστή συνεργασία τους, πρέπει νά ἀκολουθήσει, κατά τόν ἅγιο Παῖσιο, ἕναν ἀπό τούς παρακάτω τρόπους: Ἦ νά νιώθει πολλή εὐγνωμοσύνη γιά τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ὅποτε λειώνει καί δοξολογεῖ τόν Θεό, ἢ νά νιώθει τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν του καί νά ζητᾶ μέ πόνο ἀπό τό Θεό συγχώρηση, ἢ νά ἔρχεται στή θέση τοῦ ἄλλου πού ἔχει κάποια δυσκολία καί νά τόν πονάει φυσιολογικά²⁵¹.

2.1.2. Θεωρία

Ἄς ἀφήσουμε τόν ἅγιο Παῖσιο νά μᾶς μύσει ὁ ἴδιος στό βηματισμό πρός τήν θεωρία (φωτισμό): «Ὁ νοῦς τρέχει μέ ταχύτητα μεγαλύτερη ἀπό τήν ταχύτητα τοῦ φωτός καί μέ δυσκολία χαλιναγωγεῖται. Ὅλη ἡ βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι νά καθαρίση ὁ ἄνθρωπος τήν καρδιά, ὥστε νά δεχθῆ τόν Χριστό, καί νά χαλιναγωγήσῃ τόν νοῦ, νά τόν γλυκάνῃ μέσα στήν καρδιά. Ἄν ὁ νοῦς γλυκαθῆ μέσα στήν καρδιά, δέν τοῦ κάνει καρδιά νά φύγῃ, ὅπως τό παιδάκι, ὅταν τό ἀφήσῃς ἐλεύθερο μέσα σ' ἕνα ζαχαροπλαστεῖο, δέν θέλει νά φύγῃ ἀπό ἐκεῖ. Μιά ἐργασία πού μπορεῖ νά δώσῃ κανεῖς στόν νοῦ του, γιά νά τόν συμμαζέψῃ, εἶναι ἡ μνήμη τοῦ θανάτου ἢ τό νά ζῆ συνέχεια τά γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μέ τήν ἐπιμονή καί τήν ὑπομονή ὁ νοῦς δένεται μέ τόν Θεό καί δέν τόν ἀποχωρίζεται, δέν μετεωρίζεται κατά τήν διάρκεια τῆς προσευχῆς. Θέλει νά προσεύχεται συνεχῶς. Ὑστερα ἀπό αὐτό, ἔρχεται μιά τέλεια νέκρα· κανένας λογισμός δέν πλησιάζει τήν ὥρα τῆς προσευχῆς καί ὁ νοῦς μένει ἄδειος ἀπό λογισμούς. Μετά καί ἀπό αὐτό τό στάδιο ἔρχεται ἡ θεωρία»²⁵².

Ἄς σκύψουμε ταπεινά νά δεχθοῦμε, ὡς πνευματική του ἐλεημοσύνη πρός ἐμᾶς, τήν ἐξομολόγησι μιᾶς προσωπικῆς του ἐμπειρίας θεωρίας, ἐπισκέψεως τῆς θείας Χάριτος, πού εἶχε ὅταν βρισκόταν στό Κελλί τοῦ Ἁγίου Ὑπατίου στή Κατουνάκια, ὡς ἀπάντησι σέ σχετική ἐρώτησι ἀδελφῆς τῆς Σουρωτῆς γιά τό «πῶς εἶναι τό ἄκτιστο φῶς»: «Ὅσο ἤμουν σέ αὐτήν τήν κατάστασι, μέσα στό

²⁵¹ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 220.

²⁵² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ'*, *Περί προσευχῆς*, Ἱερὸν Ησυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτῆ Θεσσαλονίκης 2012, σσ. 180-184.

θεῖο ἐκεῖνο φῶς, ἤμουν σ' ἕναν ἄλλον κόσμον, πνευματικό. Αἰσθανόμουν μιὰ ἀνέκφραστη ἀγαλλίαση, καί τό σῶμα μου ἀνάλαφρο· εἶχε χαθῆ τό βάρος τοῦ σώματος. Ἐνιωθα τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, τόν θεῖο φωτισμό. Θεῖα νοήματα περνοῦσαν γρήγορα ἀπό τόν νοῦ μου σάν ἐρωταποκρίσεις. Δέν εἶχα προβλήματα, οὔτε θέματα νά ρωτήσω, ὅμως ρωτοῦσα καί εἶχα συγχρόνως καί τήν ἀπάντηση. Ἦταν ἀνθρώπινα λόγια οἱ ἀπαντήσεις, εἶχαν ὅμως καί θεολογία, ἀφοῦ ἦταν θεῖες ἀπαντήσεις. Καί ἦταν τόσα πολλά ὅλα αὐτά, ὥστε, ἂν τά ἔγραφε κανεῖς, θά γραφόταν ἄλλος ἕνας *Εὐεργετινός*... Μέ τί χαζά πράγματα περνοῦμε τόν καιρό μας καί τί χάνουμε! Γι' αὐτό, ὅταν βλέπω μικρότητες, κακομοιριές, χαμένα πράγματα, πολύ στεναχωριέμαι»²⁵³.

Ὁ Θεός χάρισε στόν σωστά ἀγωνιζόμενο Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο τή δυνατότητα νά ὑπερβεῖ τό γήινο ἐπίπεδο τῆς ὑπάρξεώς του καί νά εἰσχωρήσει σέ ἀθέατες γιά μᾶς διαστάσεις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ ἀσκησι, ἡ ὁποία ἦταν συνεχῆ συνοδοιπόρος στή ζωή του, τόν βοήθησε νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος καί νά κυριαρχήσει ὁ νοῦς του ἐπί τῶν αἰσθησέων του. Καθαριζόμενος ὁ νοῦς του ἀπέκτησε τήν ἀπαραίτητη πνευματική κατάσταση, ὥστε νά φθάσει, νά βλέπει τά μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Κινούμενος πλέον σέ ἄλλες διαστάσεις, καταλαβαίνει τήν οὐσία τῶν πραγμάτων καί κατά συνέπεια τήν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων, ἀκόμα καί αὐτῶν, πού θεωροῦνται καλά²⁵⁴. Γίνεται μέτοχος καινούργιων ἐμπειριῶν, ἀκούει θεῖους λόγους, βλέπει θεωρία ὑψηλοτέραν τῆς φύσεως, ἀπολαμβάνει τή θέα τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων.

Στούς ἀσκητικούς λόγους του ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, διευκρινίζει τί εἶναι θεωρία ἀληθῆς καί πῶς καί πότε καί ἀπό ποίους ἀποκτᾶται. Ὁ Σύρος Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγεῖ ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποδυθεῖ τόν παλαιό ἄνθρωπο τῶν παθῶν, δηλαδή φθάσει στήν ἀπάθεια, τότε ὁ νοῦς του γίνεται ἱκανός νά γεννηθεῖ πνευματικά καί νά δεχθεῖ θεωρία πνευματική. Ἡ θεωρία, τότε, τοῦ καινοῦ αἰῶνος, πού γίνεται ἀπό τό πνεῦμα τῆς ἀποκαλύψεως, εἶναι ἐνέργεια τῆς θεῖας Χάρης. Αὐτή ἡ θεωρία τρέφει τό νοῦ καί τόν δυναμώνει, ὥστε νά δεχθεῖ στή συνέχεια καί ὑψηλότερη θεωρία μέχρι νά φθάσει στήν τέλεια ἀγάπη. Αὐτό, «τό χάρισμα τῶν ἀποκαλύψεων τῆς θεωρίας τοῦ νοός», προσφέρεται γιά δύο λόγους ἀπό τό Θεό στους ἄνθρώπους: εἴτε γιά τήν θερμότητα τῆς πίστεώς τους, ὅπως στους Ἀποστόλους, εἴτε γιά τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν Του καί γιά τήν καθαρότητά τους²⁵⁵. Ἀντιθέτως κάποιοι, πού

²⁵³ Ὁ. π., σσ. 244-247.

²⁵⁴ Ὁ. π., σ. 247: «Ἐκίνησα νά κάνω ὅπως κάθε μέρα τό πρόγραμμά μου. ...ἐργόχειρο, ... κομποσκοῖνι, ... τήν Ἐνάτη Ὥρα, ... ἀλλά ἐνιωθα σά ζωο... καί ἔλεγα μέσα μου: γιά δές μέ τί ἀσχολοῦμαι! Τόσα χρόνια ἔτσι τά πέρασα;».

²⁵⁵ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἀπαντα*, σσ. 389-395.

εἶχαν ὀξύτητα νοῦ καί συνάμα δοξομανία, καί θέλησαν βιαστικά πρὶν τὸν ἀρμόδιο καιρὸ, νὰ ἔχουν θεωρία πνευματική καί ἀποκαλύψεις, αὐτοὶ ἐξέλαβαν τὴν φαντασία τῶν δαιμόνων, ὡς θεωρία καί ἐπλανήθηκαν. Μάλιστα κάποιοι δυστυχῶς ἔγιναν αἰρεσιάρχες. Ἐξ αἰτίας τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, ἐπισημαίνει μὲ ἔμφαση ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ: «Ἐάν μὴ καθαρισθῆ ἡ ὄρασις τοῦ νοός ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν, καί ἐν ταῖς πράξεσι τῶν πολιτειῶν τῆς ἡσυχίας, καί κτήσῃται τό φῶς τῆς ἀγάπης ἐν τελειότητι, καί ἀυξηθῆ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῆς καινότητος τοῦ Χριστοῦ, καί ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώσεως πλησίον γένηται τῶν πνευματικῶν φύσεων ἐν τῇ τάξει, ἐν ἣ ζῆτεῖ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν τοῦ πνεύματος, οὐ δύναται θεωρητικὸς ἀληθινὸς γενέσθαι τῆς θείας θεωρίας. Καί ὅσα ὁμοιώματά τινα νομίζει ὁ νοῦς ὑπὲρ αὐτῶν ποιῆσθαι, φαντασία λέγεται καί οὐκ ἀλήθεια. Καί τοῦτο τό θεωρεῖν ἄλλοτι ἀντ' ἄλλου τὸν νοῦν, ἐκ τοῦ μὴ καθαρεύειν συμβαίνει αὐτόν. Ἡ φύσις γάρ τῆς ἀληθείας ἀναλλοίωτος μένει ἀεὶ, μὴ ἀλλοιούμενη ποτέ εἰς ὁμοιώματα. Ἡ αἰτία τῆς φαντασίας τῶν εἰκόνων, ἡ ἀσθένεια, καί οὐχ ἡ καθαρότης ἐστὶ τοῦ νοός²⁵⁶.

Παρατηροῦμε τὴν ταυτότητα τῶν ἐμπειριῶν τῶν δύο Ἀγίων καί στή διδασκαλία τους περὶ τῆς θεωρίας τῆς πνευματικῆς.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος προτρέπει, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπὸ τὰ παραμικρὰ παραδείγματα τὰ κτιστά, νὰ λαμβάνουμε ἀφορμές, γιὰ νὰ κινεῖται ὁ νοῦς μας πρὸς τὰ οὐράνια, ἀξιοποιώντας τα, λόγῳ τοῦ καθοδηγητικοῦ, παιδαγωγικοῦ χαρακτήρα τους, ὡς προγυμνάσματα γιὰ τὴν θεωρία²⁵⁷. Ἡ πρακτικὴ του αὐτὴ στοιχίζεται ἀπολύτως μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, γιὰ τὴν αἰτία τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, πού ἀντιλαμβανόμαστε μὲ τίς αἰσθήσεις μας, ὡς ὁδηγῶν τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἐπίγνωση τῶν ἀοράτων: «Ὁ πεπαιδευμένος τὰ θεῖα μυστήρια, οὐκ ἀγνοεῖ πάντως, ὅτι οἰκεία μὲν καί κατὰ φύσιν ζωὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ἡ ζωὴ ἢ πρὸς τὴν θεῖαν φύσιν ὡμοιωμένη· ἡ δὲ αἰσθητικὴ ζωὴ, διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων ἐνεργείας διεξαγομένη, ἐπὶ τούτῳ φύσει δέδοται, ἐφ' ᾧ τὴν τῶν φαινομένων γνῶσιν ὁδηγόν γενέσθαι τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν τῶν ἀοράτων ἐπίγνωσιν· καθὼς

²⁵⁶ Ὁ. π., σ. 388.

²⁵⁷ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 270. Πρβλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 237. Σέ προσωπικὲς συζητήσεις του μὲ στενοὺς μαθητὲς του, ὅπως αὐτοὶ μᾶς κατέθεσαν ἱκανὲς μαρτυρίες, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἔκανε συνεχεῖς ἀναφορὲς στό Θεό καί στά οὐράνια, ἀξιοποιώντας πνευματικὰ κάθε πράξη του καί κάθε ἀντικείμενο μὲ τό ὅποιο ἐρχόταν σέ ἐπαφή, καταδεικνύοντας ἔτσι τὴν ἀπαρέγκλητη πορεία τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς καί τοῦ νοῦ του πρὸς τὰ πνευματικὰ μὲ ἀφετηρία τὰ ἐπίγεια. Μιά τέτοια μαρτυρία προέρχεται καί ἀπὸ τὸν Ἀγιορείτη Ἱερομόναχο Παῖσιο, πνευματικὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος, Προμάχων Ἀριδαίας.

φησίν ἡ Σοφία "ἐκ μεγέθους καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως τὸν πάντων γενεσιουργὸν καθορᾶσθαι" (Σοφ. Σολομώντος 13, 5)»²⁵⁸.

Ἡ θεωρία κινεῖται πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἡ μία κατεύθυνση εἶναι ἡ θεληματικὴ κίνηση τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ὑπακούσει στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ καθαρῶσθαι ἀπὸ τὰ πάθη του, βυθιζόμενος ἔτσι σέ συνεχῶς μεγαλύτερα βάθη ταπεινώσεως, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρῶτος τήρησε τίς ἐντολές τοῦ ἐπουρανίου Πατέρα Του. Ἡ ἄλλη κατεύθυνση εἶναι ἡ ἀγαπητικὴ ἐπίσκεψη τῆς θείας Χάρης στὸν ἀρμόδιο γιὰ κάθε ψυχὴ καιρῶ, ὥστε νὰ τῆς ἀποκαλυφθεῖ μὲ διάφορες θεωρίες, πού χαροποιοῦν τὴν ψυχὴ καὶ ἀλαφρώνουν τὸ βᾶρος τοῦ ἀγῶνα της, κατὰ τὸ Κυριακὸ λόγιο: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ἡμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσεται ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν»²⁵⁹.

Παρατηροῦμε μιά κατάφαση καὶ μιά ἀπόφαση, θὰ λέγαμε στίς δύο αὐτές κατευθύνσεις. Στὴν κατάφαση, ὁ καταφατικὸς χαρακτήρας τῆς θεωρίας συνίσταται στὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Στὴν ἀπόφαση, ὁ ἀποφατικὸς χαρακτήρας τῆς θεωρίας συνίσταται, στὴν συνεχή προσπάθεια τοῦ ἐναρέτου ἀνθρώπου ἀποφυγῆς ὑποδούλωσής του στὰ αἰσθητά, τὰ ὁποῖα τὰ βλέπει πλέον ὡς πράγματα τιποτένια καὶ μηδαμινά²⁶⁰. Αφοῦ γεύτηκε μιά φορά ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν θείων ἀποκαλύψεων, κατακυριευμένος ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα, πού τὸν ἐνισχύει, ἀφορμᾶται σέ μεγαλύτερους ἀγῶνες γιὰ τὸ «λαμπικάρισμα» τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδιάς του, κατὰ τὴν προσφιλή ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Παϊσίου²⁶¹, ὥστε νὰ ἀξιωθεῖ, ἂν ἡ θεία Χάρη εὐδοκήσει, πλειόνων ἀποκαλύψεων. Ἡ θεόδοτη οὐράνια χαρὰ, πού πλημυρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ βίωση τέτοιων ἐμπειριῶν εἶναι ἰκανὴ νὰ κρατήσῃ πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα²⁶².

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐμφανίζονται σ' αὐτὸν πολὺ ἔντονα τὰ σημάδια τῆς ἀγιότητος, πού τὸν «προδίδουν» στοὺς ἄλλους: ἄνωθεν προερχομένη εὐωδία, ἢ εὐωδία, πού προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἀπὸ

²⁵⁸ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς Ἐκκλησιαστικὴν, ὁμιλία 1*, PG 44, 624 B.

²⁵⁹ *Ματθ.* 11, 28-30.

²⁶⁰ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 247. Ἁγίου Ἰσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου, *Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τὰ λεγόμενα ἀντιρρητικά καὶ εὐκτικά)*, Φιλοκαλία Α', σσ. 204-205.

²⁶¹ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου. *Λόγοι Ε'*, σσ. 88, 99, 162.

²⁶² Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 96, 200 κ. ἄ.

τά προσωπικά του αντικείμενα, οὐράνια ἀκούσματα καί ὄραματα μέ τά φυσικά, ἀλλά κυρίως μέ τά πνευματικά μάτια²⁶³.

Ἡ ἀγαθή καί νηφάλια μέθη γιά τήν ὁποία μιλάει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης²⁶⁴, ὀνομάζεται ἀπό τόν ἅγιο Παῖσιο «πνευματική τρέλλα»²⁶⁵. Διακρίνει ὁ ἅγιος Παῖσιος μιά διαβάθμιση τῆς «πνευματικῆς τρέλλας». Στά πρῶτα στάδια ὀδηγεῖ τόν πιστό ἄνθρωπο, νά προβεῖ σέ ἐνέργειες, πού οἱ ἄλλοι δύσκολα κατανοοῦν καί ἀποδέχονται²⁶⁶. Στή συνέχεια ὅσο ἡ ψυχή προκόπτει ἀναβαίνουσα ἀπό τή θεληματική ἀποφυγή τῆς κακίας στήν ἀπό τόν Θεό δωρουμένη κατόρθωση τῆς τελείας ἀπραξίας τῶν παθῶν, φθάνει εἰς τό «συμμετεωροπορεῖν τῷ Θεῷ», ὅπως ἡ ἀσματική νύφη κατὰ τήν ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης²⁶⁷.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος τήν περιγράφει, ὡς μιά κατάσταση πού δείχνει τελεία ὑπέρβαση τῶν φυσικῶν νόμων, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κυριευμένος ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, μεθυσμένος πνευματικά, λειώνοντας ἀπό τήν οὐράνια χαρά μέ τήν ὁποίαν τόν πλημμυρίζει ἡ θεϊκή ἀγάπη, πανηγυρίζει, ξεσπώντας σέ δοξολογία ἀκατάπαυστη τοῦ Πλάστη του. Τότε ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται σέ «ἔκσταση», «ἐκτός ἑαυτοῦ», μέ τήν καλή ἔννοια καί δέν σκέφτεται τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό Θεό, τά θεῖα, τά πνευματικά, τά οὐράνια²⁶⁸.

2.1.3. Ἐνωση μέ τό Θεό

Ἀφοσιωμένος στήν προσπάθειά του, τῆς συνεχοῦς τελειοποιήσεως, ὁ πνευματικός ἄνθρωπος προχωράει ἀσταμάτητα στήν πορεία του πρὸς τό καθ' ὁμοίωση, στήν ἔνωση μέ τόν Θεό. Μέ ὀδηγό τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου μας, προοδεύει στήν ἀρετή καί ἐξαγιαρίζει τά αἰσθητήρια τόσο τῆς ψυχῆς ὅσο καί τοῦ

²⁶³ Μιά περιληπτική παρουσίαση κάποιων ἀγιοφανιῶν τοῦ Ἁγίου Παΐσιου μᾶς δίνει ὁ βιογράφος του, Ὁ. π., σσ. 639-642. Γιά τά ὄραματα, ὁ Ἅγιος ἐξηγεῖ: «Ὅταν βλέπη κανεῖς ὄραμα, βλέπει μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς. Μερικές φορές σέ τέτοια ὄραματα ἔκλεινα τά μάτια καί πάλι ἔβλεπα. Ἄρα μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς ἔβλεπα». Ὁ. π., σ. 640.

²⁶⁴ «Ἐκεῖνην λέγω τήν μέθην, δι' ἧς τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῶν ὑλικῶν πρὸς τό θεϊότερον ἡ ἔκστασις γίνεται», *Εἰς τά Ἄσματα τῶν Ἀσμάτων, ὁμιλία Ε'*, PG 44 873 B.

²⁶⁵ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 157, 207.

²⁶⁶ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 126-127.

²⁶⁷ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τά Ἄσματα τῶν Ἀσμάτων, ὁμιλία Η'*, PG 44, 945 B.

²⁶⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 157, 207. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 335.

σώματος, ανοίγοντας τὶς πύλες μιᾶς κοινωνίας μέ τὸ Θεό, στήν ὁποία λίγοι ἀγωνιστές φθάνουν.

Αὐτή τήν ἀνάβαση τῆς ψυχῆς περιγράφοντας εἰς τὸ ἔργο του «Θεωρία εἰς τὸν τοῦ Μωσέως βίον», ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης²⁶⁹, μᾶς μιλά γιά τήν σφοδρή ἐπιθυμία τοῦ ἐραστῆ τοῦ θείου κάλλους, νά προχωρήσει ἀκόμη περισσότερο ἀπό τή μέχρι τότε μετοχή του στίς θεῖες ἐνεργεῖες. Ὁ πόθος τὸν ὀδηγεῖ νά ζητᾶ, νά δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἥγαπημένου. Τότε ὁ Θεός λέγει στόν Μωσῆ ὅτι, τὸ νά δεῖς τὸ πρόσωπό μου εἶναι ἀδύνατο, γιατί αὐτό σημαίνει ὅτι, θαρθοῦμε πρόσωπο πρὸς πρόσωπο καὶ δέν θά ζήσεις²⁷⁰. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐξηγεῖ ὅτι, αὐτό, πού ἐννοεῖται ἐδῶ, εἶναι ὅτι, ὁποιοδήποτε γνώρισμα ἀποδίδουμε στόν Θεό, ὅπως ἐδῶ ἡ ἔννοια «ζωή», φανερώνει μόνο κάποια ἐνεργεῖα Του καὶ ὄχι τήν οὐσία Του. Καὶ ἐπεξηγεῖ ὅτι, τὸ νά δεῖ πραγματικά κάποιος τὸν Θεό, ὅσο εἶναι δυνατὸ στόν ἄνθρωπο, εἶναι ἡ συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπη ἐπιθυμία νά Τόν δεῖ, ἡ ὁποία ἐπιθυμία δέ σταματᾶ ποτέ, γιατί δέν ἔχει ὄριο τὸ ποθούμενο. Αὐτό σημαίνεται καὶ μέ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ «ὄψει τὰ ὀπίσω μου»²⁷¹. Δηλαδή, ἔλα πίσω ἀπό μένα καὶ ἀκολούθα με, ὅπου πηγαίνω, καὶ ἔτσι ἔχεις τὸ ζητούμενο. Συνεπῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ παραμένει γιά τὸν ἄνθρωπο, κρυμμένη στό θεῖο γνόφο τῆς ἀγνωσίας, ἀφήνοντας ὁ Ἥγαπημένος μόνο τὶς ἀκτίνες τῶν ἐνεργειῶν Του νά καταλάμπουν στοὺς ἀξίους καὶ νά φανερώσουν τήν ἀνάβασή τους στό στάδιο αὐτὸ τῆς ἐνώσεως μαζί Του ἀπό τὸ φῶς, πού καὶ οἱ ἴδιοι ἐκπέμπουν, ὅπως ὁ Μωσῆς κατεβαίνοντας ἀπό τὸ ὄρος²⁷².

Στό τρίτο αὐτὸ στάδιο τῆς πνευματικῆς τελειότητος προγεύεται τὸν παράδεισο. Λουσμένος στό ἄκτιστο φῶς, ὁ ἄνθρωπος σταματᾶ καὶ τήν προσευχή, ἡ ὁποία τὸν βοήθησε μέχρι τώρα νά βυθίζεται στὰ θεῖα νοήματα καὶ νά χάνει τήν αἴσθησι τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου. Τώρα δέν χρειάζονται λόγια, ἐπειδὴ ἡ ἐπικοινωνία μέ τὸ Θεό βιώνεται πλέον ὡς ἔνωση. Ὁ ἀεικίνητος ἕως τώρα νοῦς βρίσκεται πλέον σέ στάση, δηλαδή κάθε μετάβασή του ἀπὸ νόημα σέ νόημα ἢ θεωρία ἔχει σταματήσει²⁷³.

Ἀνακεφαλαιώνοντας τήν μακροαῖωνη παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας σχετικά μέ τὸ θέμα αὐτό, ὁ ἅγιος Παῖσιος καταθέτει τὶς προσωπικῆς του ἐμπειρίες, οἱ ὁποῖες μᾶς ὑπενθυμίζουν Φιλοκαλία: «Δέν λές τίποτε· νιώθεις τήν θεῖα θερμῆ, τήν θεῖα γλυκύτητα. Σταματᾶει πλέον καὶ ἡ εὐχή, ἐπειδὴ ὁ

²⁶⁹ PG 44, 327 - 430.

²⁷⁰ Ἐξοδ. 33, 20.

²⁷¹ Ἐξοδ. 33, 23.

²⁷² Ἐξοδ. 34, 29.

²⁷³ Κάλλιστος Ἀγγελικουδῆς, *Περί τῆς ἐνώσεως μέ τὸ Θεό*, Φιλοκαλία, τ. Ε', σ. 245.

νοῦς ἔχει ἔνωθῆ μέ τόν Θεό καί δέν θέλει μέ κανέναν τρόπο νά φύγη ἀπό κοντά Του· τόσο εὐχάριστα νιώθει (...). Εἶναι ἔνωση πλέον, ἐπικοινωνία»²⁷⁴.

Ἔχουμε μαρτυρίες ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι εἶδαν τόν ἅγιο Παῖσιο, λουσμένο στό ἄκτιστο φῶς, νά λάμπει τό πρόσωπό του καί νά ἐκπέμπει καί ὁ ἴδιος φῶς, ὡς ἄλλος Μωυσῆς²⁷⁵.

2.2. Ὁ διάβολος – μιά καθημερινή πραγματικότητα

Ἔχουμε ἤδη ἀναφερθεῖ σέ προηγούμενο ὑποκεφάλαιο ὅτι ἡ πορεία τῆς ψυχῆς πρὸς τήν τελειότητα προϋποθέτει ἕναν πνευματικό ἀγώνα, πού πραγματοποιεῖται σ' ἕνα χῶρο ὅπου οἱ ἀρετές συγκρούονται μέ τά πάθη. Σ' αὐτόν τόν ἀγώνα, οἱ δύο πόλοι, ἀντιδιαμετρικοί, ὁ Θεός καί ὁ διάβολος. Ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς κατορθώνεται ἀκολουθώντας τό δρόμο τοῦ Θεοῦ καί μέ τή συνεχή προσπάθεια ἀποφυγῆς ὅσων σχετίζονται μέ τό πονηρό πνεῦμα, τό ὁποῖο πολεμᾷ τόν ἄνθρωπο καί προσπαθεῖ νά τοῦ ἀνακόψει τήν πορεία του πρὸς τό καθ' ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτό, δέν εἶναι δυνατόν κάποιος, νά ἀσχοληθεῖ μόνο μέ τό Θεό, χωρίς νά λάβει ὑπόψη του καί τό ἀντιτιθέμενο πνεῦμα στό Θεό, τό διάβολο. Μελετώντας τήν Πατερική Γραμματεία, παρατηροῦμε ὅτι, ἐμπεριέχει πολλά ἔργα, πού ἔχουν ὡς κύριο θέμα τους ἀποκλειστικά τό διάβολο, γιά νά μὴν ἀναφέρουμε τό γεγονός ὅτι, σέ ἀναρίθμητα βιβλία κυρίως ἀσκητικοῦ καί πνευματικοῦ χαρακτήρος γίνεται, μεταξύ ἄλλων, μιά ἀναλυτική ἀναφορά στόν πεσμένο ἄγγελο καί στίς μεθοδεῖες του, μέ τίς ὁποῖες προσπαθεῖ νά καταστρέψει τόν αἰώνιο ἐχθρό του, τόν ἄνθρωπο.

Γιά τόν ἅγιο Παῖσιο, ὁ διάβολος εἶναι μιά καθημερινή πραγματικότητα, μέ τήν ἔννοια ὅτι, ἐπειδή ὅλη ἡ ὕπαρξη τοῦ Ἁγίου εἶναι στραμμένη πάντα πρὸς τό Θεό αὐτό ἔχει σάν συνέπεια νά ἀποτελεῖ ἕνα παντοτινό ἀντίπαλο τῶν πονηρῶν πνευμάτων, πού τόν πολεμοῦν συνεχῶς μέ ὄρατά καί μέ ἀόρατα μέσα. Ὁ Γέροντας ἔχει ἀναρίθμητες ἐμπειρίες πολέμου ἐναντίον εἴτε ἑνός εἴτε

²⁷⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 248.

²⁷⁵ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 643 - 649.

πλήθους δαιμόνων μαζί. Κάποιες από αυτές έχουν δραματικό χαρακτήρα²⁷⁶. Σέ άλλες περιπτώσεις, λόγω τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας καί δύναμης, καθώς καί τῆς «οἰκειότητος», θά λέγαμε, πού ἀπόκτησε ὁ Ἅγιος μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου, διαφαίνεται ἕνας περιπαικτικός χαρακτήρας, ὑπενθυμίζοντάς μας παλιές σελίδες τοῦ Γεροντικοῦ²⁷⁷.

Ὅπως γιά τούς Πατέρες, ἔτσι καί γιά τό σύγχρονο ἅγιο ὁ διάβολος εἶναι πρόσωπο καί ὄχι μιά ἰδέα, μιά φαντασία τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Οἱ προσωπικές του ἐμπειρίες καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς του εἶχαν σκοπό νά τοῦ ἀποκαλύψουν στοιχεῖα πού γνωρίζουν μόνο οἱ μεγάλοι ἀσκητές - ἀθλητές τοῦ πνεύματος. Ἡ εἰκόνα πού σχηματίζει κάποιος, διαβάζοντας τά κείμενά του περί τοῦ διαβόλου ἀπαρτίζεται ἀπό τά ἑξῆς στοιχεῖα:

Ὁ διάβολος εἶναι ὁ πεσμένος ἄγγελος, πού μέ ἀρχηγό τόν Ἐωσφόρο ἀνήκε στό πιό φωτεινό οὐράνιο τάγμα. Ἡ πτώση του ὀφείλεται στήν ὑπερηφάνειά του. Θυμᾶται καί τώρα τήν προηγούμενη κατάστασή του, ἐπιθυμεῖ νά ξαναποκτήσει τή χαμένη θέση του, ἀλλά δέν μετανοεῖ. Ἐλπίζει ὅτι, στό τέλος ὁ Θεός θά λυπηθεῖ ὅλους τούς ἁμαρτωλούς ἀνθρώπους καί θά τοῦς πάρει κοντά του, καί ἔτσι θά ἐπωφεληθεῖ καί αὐτός, χωρίς νά χρειαστεῖ νά ταπεινωθεῖ. Ἡ ταπείνωση ἔχει τή δύναμη νά τόν ξαναμετατρέψει σέ ἄγγελο φωτός, εἶναι ὅμως μιά ἀρετή τήν ὁποία ὁ διάβολος δέν θέλει νά ἐφαρμόσει ποτέ²⁷⁸.

Ὁ διάβολος ἔχει τή δυνατότητα νά πάρει διάφορες μορφές, νά μετασχηματίζεται, ὥστε νά μάχεται σῶμα μέ σῶμα μέ τόν ἀνθρώπο, «Δέν μπορούμε νά ποῦμε ὑλοποίηση. Εἶναι μιά ἄλλη ἐνδιάμεση κατάσταση», μᾶς διευκρινίζει ὁ ἅγιος²⁷⁹. Ἐμφανίζεται μέ τήν κλασική μορφή του, ἀλλά καί μέ μορφή ζώου. Ἀρκετές εἶναι οἱ φορές πού κάνει αἰσθητή τήν παρουσία του μέ

²⁷⁶ Τέτοιοι εἶναι οἱ πειρασμοί, πού τοῦ προκαλοῦν τά δαιμόνια τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, ὅπου τοῦ ἐπιτίθενται μέ μεγάλη ἀγριότητα γιατί τοῦ χαλάει τά σχέδια. Ἐνδεικτικά, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 107, 141, 144-145, 165, 168-170, 174-175.

²⁷⁷ Ὁ. π., σ. 90, 149. Χαρακτηριστικό εἶναι τό περιστατικό πού διηγεῖται ὁ Ἅγιος Γέροντας γιά τήν πολύμορφη προσπάθεια τοῦ διαβόλου νά τόν πλανήσει μέ τό δυνατό φῶς, πού τοῦ ἐμφανίστηκε στήν ὥρα τῆς προσευχῆς, καθώς καί μέ τήν ἴδια τήν ἐμφάνισή του: «Ἄφου εἶδε (ὁ διάβολος) ὅτι δέν ταραχθηκα ἀπό τό φῶς, ἔκανε κάτι ἄλλο. Λίγα μέτρα ἀριστερά μου παρουσιάστηκαν δύο διαβολάκια, περίπου ἐνάμισι μέτρο ὕψος, τόσα δά, πού ἔπαιζαν καί χτυποῦνταν μεταξύ τους μέ τά χέρια καί τά πόδια καί γελοῦσαν. Σωστός κινηματογράφος. Ἐ! Δέν μπόρεσα νά κρατηθῶ. Ἐξέσπασα σέ γέλια. Εἶδες τί ἔκανε ὁ πειρασμός; Δέν τόν πρόσεξα μέ τό φῶς, ἔστειλε μετά τά διαβολάκια». Ὁ. π., σσ. 228-229.

²⁷⁸ Βλ. Ὁ. π., σ. 576. Πρβλ. καί Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 65-66. Κατά τόν Ἅγιο Παῖσιο, οἱ δύο ἀρετές πού διαλύουν τό διάβολο εἶναι ἡ ἀγάπη καί ἡ ταπείνωση. Ὅπου ὑπάρχουν αὐτές, ὁ διάβολος δέν χωράει. Ὁ. π., σ. 67.

²⁷⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 577.

θορύβους και μέ φωνές. Ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπό τόν Θεό τόν ἔκανε νά ἀποκτήσει μιά τέτοια ἀσχήμια, πού ὁ ἄνθρωπος δέν ἀντέχει οὔτε νά τήν ἀντικρύσει. Ἐμφανίζεται μέ διάφορα χρώματα: μαῦρος, κόκκινος, κατακίτρινος. Εἶναι φαλακρός, μέ οὐρά και μέ «ὄλα τά ἐξαρτήματα». Οἱ προχωρημένοι πνευματικά δέ δειλιάζουν, ἀλλά ἔχουν τή δύναμη νά τόν δοῦν, νά τοῦ μιλήσουν, νά παλεύουν μαζί του, ἀκόμα και νά τόν διατάζουν²⁸⁰.

Ὁ διάβολος, σέ ἀντίθεση μέ τό Χριστό, δέν ἔχει δύναμη, ἔχει κακία και μίσος²⁸¹. Ἐνεργεῖ μόνο κατά παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Δέ γνωρίζει οὔτε τίς ἐσωτερικές σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου, τούς καλούς λογισμούς, οὔτε τό μέλλον. Μόνο ἡ πείρα, πού ἔχει ἀποκτήσει, τόν βοηθαί νά καταλάβει τί θά γίνει σέ διάφορες περιπτώσεις. «Δέν ἔχει ἐξυπνάδα· εἶναι πολύ κουτός. Εἶναι ὅλος ἕνα μπέρδεμα»²⁸².

Ὁ διάβολος, ὅπως και ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἐλεύθερο ὄν. Χάρη στήν ἐλευθερία του ἔχει τή δυνατότητα, ἂν θελήσει, νά ἀλλάξει διά τῆς μετανοίας και νά ἐπιστρέψει στό Θεό, ἀλλά δέν τό θέλει, γιατί ἔχει πείσμα, ἐγωισμό και δέν θέλει νά καμφθεῖ, δέν θέλει νά σωθεῖ²⁸³.

Ἐνεργεῖ πάνω στόν ἄνθρωπο, μόνο κατά παραχώρηση Θεοῦ, στό βαθμό πού ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ δίνει δικαιώματα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προστατεύεται ἀπό τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δέ βλάπτεται ἀπό τή δύναμη τοῦ διαβόλου²⁸⁴.

Ὁ πόλεμος τοῦ διαβόλου κατά τοῦ ἀνθρώπου δέ σταματάει ποτέ. Ἡ ὕστατη προσπάθειά του νά ἀνακόψει τήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τό Θεό πραγματοποιεῖται ἀμέσως μετά τό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἡ ψυχή του ἀνεβαίνει στόν Οὐρανό²⁸⁵.

Ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος ὑποστηρίζει ὅτι, στόν ἀόρατο πόλεμο μέ τά ἀκάθαρτα πνεύματα συναντᾶμε δύο περιπτώσεις ἀνθρώπων. Στήν πρώτη περίπτωση ἀνήκουν ἐκεῖνοι, πού ζοῦν ὑπό τήν ἐπίδραση τοῦ διαβόλου, χωρίς νά εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς κυριευμένοι ἀπό αὐτόν. Ὅσο περισσότερο τοῦ δίνουν δικαιώματα, μέ τήν χρονίζουσα μέσα στήν καρδιά τους ἁμαρτία, τόσο περισσότερο ἐπηρεάζονται, αὐτοί, και τούς κάνει ζημιά. Στή δεύτερη περίπτωση ἀνήκουν αὐτοί, πού ἔπесαν σέ κάποιο θανάσιμο ἁμάρτημα, ὅποτε

²⁸⁰ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 59. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 240, 577-580. Ὁ ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 184-185.

²⁸¹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 57.

²⁸² Ὁ. π., σσ. 60-62.

²⁸³ Ὁ. π., σσ. 64-65.

²⁸⁴ Ὁ. π., σσ. 52-53.

²⁸⁵ Ὁ. π., σσ. 53-54.

στήν καρδιά τους κατοικεῖ πλέον τό ἀκάθαρο πνεῦμα²⁸⁶. Κάθε πάθος ταυτίζεται μέ τόν ἀνάλογο δαίμονα, ὅπως καί στήν Πατερική Γραμματεία²⁸⁷. Ὁ ἄνθρωπος, πού βρίσκεται εἴτε στήν μία κατάσταση εἴτε στήν ἄλλη γιά νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τή δουλεία τῶν παθῶν πρέπει νά ἐρευνήσει γιά νά βρεῖ τό πῶς ἔφθασε σέ αὐτή τήν κατάσταση: «Ὅταν ὁ διάβολος ἔχη ἀποκτήσει μέγάλα δικαιώματα στόν ἄνθρωπο καί τόν ἔχη κυριεύσει, τότε πρέπει νά βρεθῆ ἡ αἰτία, γιά νά κοποῦν τά δικαιώματα. Ἀλλιῶς, ὅση προσευχή καί νά κάνουν οἱ ἄλλοι, αὐτός δέν φεύγει. Σακατεύει τόν ἄνθρωπο. Οἱ ἱερεῖς δῶσ' του-δῶσ' του ἐξορκισμούς, καί τελικά τά πληρώνει ὁ ἄνθρωπος, γιατί βασανίζεται ἀκόμη περισσότερο ἀπό τόν διάβολο. Πρέπει νά μετανοήσῃ ὁ ἄνθρωπος, νά ἐξομολογηθῆ, νά κοποῦν τά δικαιώματα πού ἔχει δώσει, καί μετά θά φύγῃ ὁ διάβολος· ἀλλιῶς θά ταλαιπωρῆται»²⁸⁸.

Ἐκτός ἀπό τίς δύο προηγούμενες κατηγορίες, μπορούμε νά δοῦμε ὅτι ὁ Ἅγιος διακρίνει καί μιᾶ ἀκόμη κατηγορία. Πρόκειται γιά τόν ἄνθρωπο, πού ἐγκαταλείπεται ἀπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, γιατί δέν θέλει νά κόψῃ τά πάθη του καί τότε γίνεται χειρότερος καί ἀπό τόν ἴδιο τό διάβολο, κάνοντας πράγματα, πού τό πονηρό πνεῦμα δέν τά κάνει²⁸⁹.

Στήν ἐρώτηση πῶς δίνει ὁ ἄνθρωπος δικαιώματα στό διάβολο, ὁ ἅγιος Γέροντας ἀπαριθμεῖ κάποιες ιδιότητες τοῦ διαβόλου, τίς ὁποῖες, ἀνάλογα μέ τό βαθμό, πού τίς οικειοποιεῖται καί ὁ ἄνθρωπος δέχεται καί μιᾶ ἐξωτερική ἐπίδραση ἀπό τό διάβολο. Τέτοιες εἶναι ἡ λογική (ὀρθολογισμός), ἡ ἀντιλογία, τό πεῖσμα, τό θέλημα, ἡ ἀνυπακοή, ἡ ἀναίδεια, οἱ ἀπροσεξίες, οἱ ὑπερήφανοι λογισμοί²⁹⁰.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος τονίζει μέ ἰδιαίτερο τρόπο τό ρόλο τῶν λογισμῶν στόν πνευματικό ἀγώνα²⁹¹. Μάλιστα ὅπως πολύ σωστά γράφτηκε: «Τό μεγάλο διακόνημα τοῦ Πατρός Παῖσιου ἦταν νά διορθῶνῃ λογισμούς μοναχῶν καί λαϊκῶν»²⁹². Ἐφοδιασμένος μέ τήν πείρα του καί μέ τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, προσφέρει σημαντικές πληροφορίες γιά τό ὄπλο τῶν λογισμῶν, πού

²⁸⁶ Ὁ. π., σσ. 52-55. «Ὁ διάβολος μπαίνει στόν ἄνθρωπο, ὅταν ὑπάρχη λάσπη στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου· δέν πλησιάζει στό καθαρό πλάσμα τοῦ Θεοῦ». Ὁ. π., σ. 55.

²⁸⁷ Οἱ σύγχρονες προκλήσεις συσχετίζονται μέ καινούργια δαιμόνια. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος μιλάει π.χ. γιά τό δαίμονα τῆς τηλεόρασης. Ὁ. π., σ. 146.

²⁸⁸ Ὁ. π., σ. 54. Γιά τό πόσο σημαντικό εἶναι τό νά βρεθῆ ἡ αἰτία τῶν ἀλλαγῶν στόν πνευματικό ἀγώνα, βλ. Εὐαγγρίου Μοναχοῦ, *Περί διακρίσεως παθῶν καί λογισμῶν*, Φιλοκαλία Α', σ. 85.

²⁸⁹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 52-53.

²⁹⁰ Ὁ. π., σσ. 52-54.

²⁹¹ Ἐκτενής ἀνάλυση τοῦ θέματος βρίσκεται στό: «Ὁ πόλεμος τῶν λογισμῶν», στό Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ.19-68.

²⁹² Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σ. 461.

χρησιμοποιεί ο διάβολος στον άορατο πόλεμό του με τον άνθρωπο, ενισχύοντας τη θέση του άγιου Μαξίμου του Όμολογητού, για τον όποιον οι λογισμοί έχουν άμεση σχέση με τη σωτηρία της ψυχής, αφού αποτελούν εργαλεία που χρησιμοποιεί ο διάβολος για να ρίξει τον άνθρωπο στην «κατά διάνοια άμαρτία ή στην έμπρακτη». Η άπαλλαγή από τά πάθη σημαίνει ταυτόχρονα άπαλλαγή από τον ίδιο τό διάβολο²⁹³. Προτρέπει ο Γέροντας τούς χριστιανούς να έχουν πάντα καλούς λογισμούς²⁹⁴ και να μην αφήνονται στα χέρια του έχθρου με τό να άνοιξουν «πόρτες» και «παράθυρα». Διευκρινίζει ότι, οι λογισμοί, που στέλνονται από τον διάβολο δέν αποτελούν, στην πρώτη φάση, άμαρτία, ένω ή συζήτηση με αυτούς δείχνει συγκατάβαση και πτώση. Κατά συνέπεια, πρέπει να άποφευχθεί κάθε συζήτηση μαζί του²⁹⁵.

Η μεγάλη άγάπη για όλη την κτίση κάνει τον θερμό άσκητή να προσεύχεται και για τό «ταγκαλάκι»²⁹⁶, λυπούμενος ειλικρινά για την αιώνια κατάντια του. Αυτή ή πράξη δέν είναι μοναδική στην ιστορία της Έκκλησίας, αλλά τό αποτέλεσμα είναι πάντα τό ίδιο: ο διάβολος δέ δέχεται τη βοήθεια κανενός για την άλλαγή της κατάστασής του. Αντιθέτως, κοροϊδεύει τον ευεργέτη του και δείχνει άδιαφορία για την άγάπη του²⁹⁷.

Πέρα από τό γεγονός ότι ο διάβολος είναι έχθρός του ανθρώπου, αυτός έναντιώνεται και στό Θεό. Η άποκορύφωση της έχθρικής του στάσης άπέναντι στό Θεό, θά φανεί με τον έρχομό του άντιχρίστου, ο όποιος θά είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να προσφέρει ή άνθρωπότητα, υπό την έπήρεια του διαβόλου. Η άμεση σχέση μεταξύ των δύο εξηγείται από τον άγιο Παΐσιο με τά ακόλουθα λόγια: «Ο Άντίχριστος θά είναι ο άναμενόμενος κατά κάποιον τρόπο ένσαρκωμένος διάβολος, που θά παρουσιασθή στον ισραηλιτικό λαό ως Μεσσίας και θά πλανήση τον κόσμο»²⁹⁸. Τό «κατά κάποιον τρόπο ένσαρκωμένος διάβολος» παραμένει ένα μυστήριο, αφού με τη λογική δέν μπορούμε να καταλάβουμε ακριβώς τί σημαίνει αυτό, όπως δέν καταλαβαίνουμε τον τρόπο εμφάνισης του διαβόλου, για τον όποιο ο Γέροντας

²⁹³ Βλ. Β' Έκατοντάδα περί άγάπης, Φιλοκαλία Β', σ. 63.

²⁹⁴ Τήν ανάγκη να έχει καλούς λογισμούς νιώθει και ο συντάκτης του Παρακλητικού Κανόνος του Άγιου Παΐσιου: «Πατρική σου φροντίδι, και άρωγή σκέπασον, νέων την παράταξιν πάτερ, εκ της συγχύσεως, των λογισμών του νοός, και των παθών τυραννίδος, όπως άν πορεύονται, τρίβον σωτήριο». Βλ. Ίερά Μητρόπολις Λεμεσού, Άγιος Παΐσιος ο Άγιορείτης. Βίος - Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανών, ά. τ. και χ., σ. 36.

²⁹⁵ Για την άνάλυση των λογισμών και των σταδίων της άμαρτίας βλ. Όσιου Πέτρου του Δαμασκηνού, Βιβλίό Πρώτο, Διαφορά λογισμών και προσβολών, Φιλοκαλία Γ', σ. 180. Βλ. και Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, Λόγοι Γ', σσ. 56-57.

²⁹⁶ Όνομασία που χρησιμοποιεί συχνά ο Γέροντας για τον διάβολο.

²⁹⁷ Βλ. Ίερομονάχου Ισαάκ, Βίος, σ. 234.

²⁹⁸ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, Λόγοι Β', σσ. 176 και 189. Πρβλ. Αποκ. 13, 16-18.

μᾶς δίνει τίς ἐξῆς λεπτομέρειες: «Ὁ διάβολος πραγματικά μετασχηματίζεται σέ ἄνθρωπο, σέ ζῶα κ.λπ. Πραγματικά ψηλαφᾶται. Εἶναι μιά ἄλλη κατάσταση, πού δέν γνωρίζουμε. Τόν βλέπεις, τόν ψηλαφᾶς, τόν δένεις καί ἀμέσως τόν χάνεις ἀπό μπροστά σου. Δέν μπορούμε νά ποῦμε ὑλοποίηση. Εἶναι μιά ἄλλη ἐνδιάμεση κατάσταση»²⁹⁹.

2.3. Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον

Στή σχέση τοῦ κάθε ἀνθρώπου μέ τόν πλησίον του, σύμφωνα μέ τόν ἐνάρετο μοναχό, συναντιοῦνται δύο κόσμοι: ὁ κόσμος τοῦ «ἐγώ» καί ὁ κόσμος τοῦ «ἐσύ»³⁰⁰. Δέν πρόκειται γιά μιά ἀνταγωνιστική ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου, ἀλλά γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς ὑπαρξης τοῦ ἄλλου γιά τήν προσωπική πνευματική πρόοδο. Ὁ ἅγιος Γέροντας, βίωσε σέ ὅλη του τή ζωή τήν ἀλήθεια ὅτι, ὁ πλησίον, «φανερώνει τό Θεό», ὅπως ἡ πείρα τῶν Ἀγίων μᾶς διδάσκει, λέγοντας: «Εἶδες ἄνθρωπο, εἶδες τό Θεό σου»³⁰¹.

Ἀξιοθαύμαστη ἡ ταυτότητα τῆς παραπάνω Πατερικῆς ρήσεως μέ τήν προτροπή του: «Νά μὴν ὑπάρχει ὁ ἑαυτός μας στίς ἐνέργειές μας. Νά μὴ ζητοῦμε τήν δική μας ἀνάπαυση. Αὐτό ἐμποδίζει νά ἔρθῃ ὁ Χριστός. Νά κοιτάζῃ κανεῖς τί ἀναπαύει τόν ἄλλον. Ἡ πραγματική ἀνάπαυση γεννιέται ἀπό τήν ἀνάπαυση τοῦ ἄλλου. Τότε ἀναπαύεται καί ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄνθρωπος παύει νά εἶναι ἄνθρωπος, θεώνεται. Ἀλλοιῶς δουλεύει μόνον τό

²⁹⁹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π. σσ. 576-577.

³⁰⁰ Φαίνεται ὅτι αὐτή ἡ ἀντίληψη ἀποτελέσε τό ὑπόβαθρο τῆς συγγραφῆς ἑνός ἐξαίρετου διδακτικοῦ βιβλίου γιά παιδιά. Βλ. Μυρσίνη Βιγγοπούλου, *Ἀπό τήν ἐγώπολη στήν ἐσύπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2008. Βλ. καί το δεύτερο ἔργο της: *Ἀπό τήν ἐσύπολη στήν οὐρανούπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2011.

³⁰¹ Σ' αὐτή τή ρήση ἀνακεφαλαιώνεται ὅλη ἡ χριστιανική διδασκαλία. Πόσο ἀπέχει αὐτή ἡ διδασκαλία ἀπό τῆ φιλοσοφική ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου! Τόν ἀντίποδα τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ συνανθρώπου, ὡς ἀδελφό ἐν Κυρίῳ, ἐκφράζει στό χῶρο τῆς φιλοσοφίας ἡ θέση τοῦ J.P. Sartre, γιά τόν ὁποῖο οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἀπαραιτήτως ἕναν ἀνταγωνιστικό χαρακτήρα: "*L'enfer c'est les autres*". Βλ. *Huis Clos et la question des autres: L'enfer intersubjectif*, στο <http://la-philosophie.com/enfer-autres-sartre>. Στό ἴδιο πνεῦμα κινεῖται καί ὁ Thomas Hobbes, ὅταν ἐκφράζει τήν πεποίθησή του ὅτι, "*L'homme est un loup pour l'homme*". Βλ. *Hobbes et l'homme-loup: une anthropologie fondée sur la guerre*, στο <http://la-philosophie.com/homme-loup-pour-homme-hobbes>.

μυαλό, και τότε όλα είναι σαρκικά, ανθρώπινα»³⁰². Τό βίωσε. Ήζησε τή θέωση και μᾶς προτείνει νά ακολουθήσουμε τά ἴχνη του γιά νά θεωθοῦμε και ἐμεῖς.

Ὁ ἅγιος ἀγωνίσθηκε ἀπό τήν ἀρχή τῆς μοναχικῆς του ζωῆς «νά βγῆ ἀπό τήν μικρή ἀγάπη τῆς μικρῆς του οικογένειας και νά μπῆ στήν μεγάλη οικογένεια τήν Ἐκκλησία και νά ἔχη τή μεγάλη γενική ἀγάπη και νά ἀγαπᾶ ὄλους τούς ἀνθρώπους ἐξίσου», τηρώντας αὐτό, πού συμβούλευε σέ νέους, πού ἤθελαν νά γίνουν μοναχοί³⁰³.

Ὅλοι, γνωστοί και ἄγνωστοι, φίλοι και ἐχθροί, μικροί και μεγάλοι, ἀποτελοῦν γι' αὐτόν ἀφορμή ἐκπλήρωσης τῆς προτροπῆς τοῦ Κυρίου: ὁ ἀνθρωπος νά ἀγαπᾶ τό Θεό μέ ὅλη του τήν ὑπαρξη και τόν πλησίον του ὡς τόν ἑαυτόν του³⁰⁴. Ὁ μελετητής τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Παΐσιου ἀνακαλύπτει μέ δέος τήν ἀπεριόριστή του ἀφοσίωση στό Θεό και στόν πλησίον, στοιχεῖο πού τόν ξεχωρίζει ἀνάμεσα στους Ἁγίους και τοῦ ἐξασφαλίζει μιά ἐξέχουσα θέση στή συνείδηση τοῦ λαοῦ, κυρίως ὄλων ἐκείνων πού ὠφελήθηκαν ἀπό τήν πνευματική του προσφορά³⁰⁵.

Ὁ πλησίον, κατά τό «Γέροντα τῆς ἀγάπης»³⁰⁶, εἶναι τό πᾶν. Γι' αὐτόν προσεύχεται, αὐτόν θεραπεύει, τή δική του πνευματική πρόοδο παρακολουθεῖ μέ ὅλη του τήν προσοχή. Τά Ἀποστολικά λόγια: «Μηδεῖς τό ἑαυτοῦ ζητεῖτω ἀλλά τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος»³⁰⁷, ἀποτελοῦν τή βάση ὅλης τῆς πνευματικῆς ζωῆς του. Ὁ ἴδιος τά ἐρμηνεύει, λέγοντας: «Ὅλη ἡ βάση στήν πνευματική ζωή ἐδῶ εἶναι: νά ξεχνᾶω τόν ἑαυτό μου μέ τήν καλή ἔννοια και νά σκέφτωμαι τόν ἄλλον, νά συμμετέχω στόν πόνο, στήν δυσκολία τοῦ ἄλλου. Νά μήν κοιτάζω πῶς νά ξεφύγω τή δυσκολία, ἀλλά πῶς νά βοηθήσω τόν ἄλλον, πῶς νά τόν ἀναπαύσω»³⁰⁸. Παρόμοια διδασκαλία: "Ὅλη ἡ βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι νά σκέφτεται τόν ἄλλον και τόν εαυτό του νά τον βάζει τελευταῖο, νά

³⁰² Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 229-230.

³⁰³ Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 40.

³⁰⁴ *Ματθ. 22, 37-39*.

³⁰⁵ Οἱ ἐντροφῶντες στή ζωή τοῦ ἁγίου Παΐσιου παρατηροῦν πάντα τή στενή του σχέση μέ τό Θεό και τόν πλησίον: «Ἀπό ἀγάπη πρὸς τόν Θεόν, ἐθυσιάζετο διά τούς ἄλλους, ξεχνώντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό του, προκειμένου νά κάνη τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρὸς δόξαν Θεοῦ και ὄχι πρὸς ἔπαινον και προβολήν ἰδικήν του». Βλ. Αρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Μπόλκα, "Ὁ π. Παῖσιος διδάσκαλος τοῦ φιλοτίμου ἐν τῇ πρᾶξει", στο *Ὁ Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Ἱεράς Μονῆς Νεάμτς - Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας και Μπουκοβίνας, 12-15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σ. 9.

³⁰⁶ Βλ. Μαρίας Γουμενοπούλου, *Π. Παῖσιος. Ὁ Γέροντας τῆς ἀγάπης*, Εκδ. Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη, Ἀθήνα 2012.

³⁰⁷ *Α' Κορ. 10, 24*.

³⁰⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 44.

μην τον υπολογίζει. Όταν έρθουμε στη θέση του άλλου και τον καταλάβουμε, τότε συγγενεύουμε με τον Χριστό³⁰⁹.

Η σχέση του άγιου Γέροντος με τον πλησίον του σημαίνει θυσία, αυταπάρηση, κατανόηση, μακροθυμία, νηστεία και προσευχή έως εξαντλήσεως, προφορικές και γραπτές συμβουλές και, τό σημαντικότερο, προσωπικό παράδειγμα. Τό σιωπηλό κήρυγμα πού κάνει με τήν ίδια του τή ζωή έντυπωσιάζει, αλλοιώνει και δημιουργεί τήν έπιθυμία για αλλαγή της ζωής³¹⁰.

Ό πλησίον και ό πόνος του, πού γίνεται δικός του πόνος, σπρώχνει τήν ευαίσθητη ψυχή του, νά προσεύχεται, νά δαπανᾶται ολοκληρωτικά στή διακονία του άλλου μέ χαρά. Ένω εξαντλείται σωματικά, είναι κάθε στιγμή έτοιμος, νά δώσει και τό παραμικρό ίχνος ικμάδας του, για νά παρηγορήσει, τόν καθένα, πού έρχεται. Είναι ασθενής, μά δέ ζητᾶ από τό Θεό τή θεραπεία του τήν προσωπική, για νά έχει μεγαλύτερη παρηγοσία στήν προσευχή του για τήν θεραπεία τῶν άλλων³¹¹. Ό ίδιος παραδέχεται ότι, απαλλαγμένος από ποιμαντικά καθήκοντα, πού θά είχε αν ήταν ιερέας, έχει ως μοναχός μία συγκεκριμένη αποστολή, δηλαδή νά υποστηρίζει πνευματικά τούς ανθρώπους: «Εγώ σάν μοναχός μπορώ νά κλείσω και τήν πόρτα μου, νά φύγω και στήν έρημο, νά εξαφανισθῶ, και νά βοηθῶ μέ τήν προσευχή αθόρυβα. Γιατί ή δουλειά μου δέν είναι νά λύνω τά προβλήματα του κόσμου, αλλά νά λέω καμιά ευχή για τόν κόσμο»³¹². Αυτή ακριβώς είναι ή θέση του για τήν προσφορά του μοναχού στον κόσμο. Ό μοναχός φεύγει από τόν κόσμο, για νά βοηθήσει τόν κόσμο, ως «ασυρματιστής του Θεού», κατεβάζοντας τίς ευλογίες του Θεού στους ανθρώπους, διά τής προσευχής του για όλο τόν κόσμο. Ό μοναχός δέν είναι ένας άπλος στρατιώτης, πού πολεμάει τόν έχθρο μέ τό λιανοντούφεκό του. Κρύβεται ό μοναχός για νά μή δίνει στόχο και αθόρυβα έπιτελεί τό έργο του³¹³. Αυτή τήν αφάνεια του άπλου μοναχού επιδίωξε σέ όλη τή ζωή του, αλλά ό Θεός είχε άλλα σχέδια για τά όποια τόν πληροφορήσε: «Τώρα βλέπω ότι ό Θεός θέλει νά βοηθᾶ προσωπικά τούς ανθρώπους, όχι μόνο μέ τήν προσευχή· γι' αυτό και δέν μπορώ νά απομακρυνθῶ»³¹⁴.

³⁰⁹ Βλ. Ίερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σ. 715.

³¹⁰ Άθανασίου Ρακοβαλή, *Ταξίδι*, σ. 8. Για τήν αλλοίωση πού νιώθει κανείς κοντά σ' έναν Άγιο, βλ. Ό. π., σ. 38.

³¹¹ Βλ. Μάρθα Πατλάκουτζα, *Άγιος Παΐσιος ό Αγιορείτης, Βιογραφία, Θαύματα, Προφητείες*, Εκδόσεις Έξη, Αθήνα 2015, σσ. 418-419.

³¹² Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 312-313.

³¹³ Βλ. Ό Άγιος Παΐσιος, Βασιλικά, σ. 76.

³¹⁴ Ειπώθηκαν αυτά, μετά τήν επιστροφή του στήν «Παναγούδα», από τό Σινᾶ, όπου πήγε για δεύτερη φορά τό 1982, έπιθυμώντας νά παραμείνει εκεί αφανής, ως άσκητής. Βλ. Ό. π., σ. 419.

Ἄν καί ἡ προσφορά του ἀπό τότε εἶναι σχεδόν ἀδιάλειπτη, στοὺς δεκάδες καθημερινούς προσκυνητές, πού καταφθάνουν στήν «Παναγούδα», ὑπάρχουν χρονικά διαστήματα πού ὁ ἅγιος Γέροντας ἀπό ταπείνωση κρύβεται κυριολεκτικά, ζώντας μέσα στό θεῖο φῶς, στήν οὐράνια γλυκύτητα³¹⁵, ἐπεξηγώντας αὐτή του τήν πράξη μέ τήν αἰτιολογία τῆς προσφορᾶς ἀνώτερης βοήθειας διά μέσου τῆς προσευχῆς του παρά διά τῶν λόγων του. Στό σημείωμά του, πού εἶχε γιά κάποιο χρονικό διάστημα στήν ἀυλόπορτα τῆς «Παναγούδας» ἀναφέρει: «Γράψετε τί θέλετε, ρίξτε τό σημείωμα στό κουτί, καί θά σᾶς βοηθήσω περισσότερο μέ τήν προσευχή, παρά μέ τίς πολυλογίες. Ἔτσι, θά ἔχω χρόνο νά βοηθήσω καί περισσότερους πονεμένους. Ἐδῶ ἤρθα γιά προσευχή, καί ὄχι γιά νά κάνω τόν δάσκαλο»³¹⁶.

Αὐτή του ἀκριβῶς ἡ συναίσθηση ὅτι ἔχει τό διακόνημα τῆς προσευχῆς ὑπέρ τοῦ κόσμου καί τοῦ σπανίου χαρίσματός της, τό ὁποῖο ἀξιώθηκε νά λάβει μετά ἀπό τούς πολλούς του ἀγώνες, τοῦ ἔδωσαν ἐπαξίως τήν ἐπωνυμία «εὐχέτης τοῦ σύμπαντος κόσμου»³¹⁷.

Μιά ἀκόμη ἐπάξια γιά τόν ἅγιο ἐπωνυμία προτείνει ὁ Καθηγητής Γεώργιος Μαντζαρίδης: «παγκόσμιος ἄνθρωπος». Τήν τεκμηριώνει στηρίζοντάς την ἀκριβῶς στήν παγκόσμια διάσταση τῆς προσευχῆς τοῦ Γέροντος Παΐσιου, γράφοντας: «Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ παγκόσμιου ἀνθρώπου εἶναι ἡ προσευχή του γιά ὅλον τόν κόσμο. Καί αὐτό αἰσθητοποιεῖται μέ τήν παρουσία τῶν παγκοσμίων πατέρων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικό ὅτι μεγάλοι ἅγιοι καί ἀσκητές τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως εἶναι ὁ ὅσιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος, ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ὁ ὅσιος Σιλιουανός ὁ Ἀθωνίτης, χαρακτηρίζονται στοὺς Βίους ἢ στοὺς Ὑμνοὺς τους, ὡς "πατέρες παγκόσμιοι"»³¹⁸.

Ὁ καθηγητής κ. Μαντζαρίδης παρουσιάζει τίς ἀρετές, πού χαρακτηρίζουν περισσότερο τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο καί τοῦ δίνουν τήν παγκόσμια διάσταση: «Ἦταν ἄνθρωπος τῆς ἀγάπης καί τῆς θυσίας· ἄνθρωπος πού πρόσφερε κυριολεκτικά ὀλόκληρο τόν ἑαυτό του καί ὀλόκληρη τή ζωή του στόν Θεό καί στήν εἰκόνα Του, τόν ἄνθρωπο. Ἦταν ὁ ἀθλητής τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀσκητής τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ. Ἡ παρουσία του ἦταν παρουσία ἀγάπης· ἀληθινῆς καί ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης χωρίς ὅρια. Τά ὅριά της ἦταν ἡ ἀπεραντοσύνη. Ζοῦσε στοὺς ἄλλους, χωρίς ποτέ νά παύει νά εἶναι ὁ ἑαυτός του. Ὁ πραγματικός ἑαυτός του ἦταν ὁ

³¹⁵ Ὁ. π., σσ. 425-427.

³¹⁶ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 555.

³¹⁷ Ὁ. π., σσ. 555-563.

³¹⁸ Βλ. Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδη, "Ὁ Γέροντας Παῖσιος - παγκόσμιος ἄνθρωπος", στο *Ὁ Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Πρακτικά*, σ. 68.

πλησίον· ὁ κάθε πλησίον. Ἐβγαίνει κυριολεκτικά ἀπὸ τὴν ἀτομικότητά του, γιὰ νὰ προσφερθεῖ στοὺς ἄλλους. Καί προσφερόμενος στοὺς ἄλλους, ἔνωσε ὅλους μέσα του: στὴν ἀγάπη του, στὴ φροντίδα του, στὴν ἀγωνία του, καί προπαντὸς στὴν προσευχή του. Ὅταν ἄκουε τὸν πόνο σου ἢ τὸ δύσκολο πρόβλημά σου, ἀναστέναζε βαθιά. Ἐκανε τὸ πόνο ἢ τὸ πρόβλημά σου δικό του πόνο καί δικό του πρόβλημα. Σέ ἔβαζε στὴν προσευχή του καί δέν σέ ξεχνοῦσε καθόλου. Σέ στήριζε, δημιουργοῦσε προοπτικές, ἔδινε ἀπαντήσεις καί συμβουλές, πού ἴσως ἀμέσως δέν τίς καταλάβαινες, ἀλλὰ ἀργότερα ἀντιλαμβάναντο τὸ νόημά τους. Θυμόταν τὰ ὀνόματα ὄλων καί τὰ προβλήματά τους. Ἐκεῖνος ξεχνοῦσε τὰ βάσανά του. Εὐχαριστοῦσε τὸν Θεὸ γιὰ τοὺς πόνους καί τίς ἀρρώστιες του. Ποτέ δέν ζητοῦσε τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ αὐτές»³¹⁹.

Τὴν εὐθύνη, πού αἰσθάνεται ὁ ἅγιος, ἀπέναντι σέ ὅλους, ἐκφράζει μὲ τὰ ἐξῆς λόγια του, πού ἀποτελοῦν μιὰ ταπεινὴ ἐξομολόγηση, εἰλικρινὴ προσευχὴ πρὸς τὸ Θεό: «Ἄν ἤμουν σέ καλὴ πνευματικὴ κατάσταση, θὰ μὲ ἄκουγες καί δέν θὰ ὑπέφερε ὁ κόσμος. Τὸ ξέρω, εἶμαι πολὺ ἁμαρτωλός· ὅμως δέν εἶναι ἀδικία νὰ ὑποφέρῃ ὁ κόσμος ἐξαιτίας μου; Βοήθησέ τους»³²⁰.

Στὴν πραγματικότητα, ὅλη ἡ ζωὴ του εἶναι μιὰ προσεκτικὴ πνευματικὴ ἄνοδος, στὴν ὁποία ὁ πλησίον πρωταγωνιστεῖ³²¹. Αναρωτιέται κανεὶς, πῶς ξεκίνησε ὁ πόθος του, νὰ δίδεται στὸν ἄλλο ἀπὸ: τίς συμβουλές τῆς μητέρας του, τὰ ἀναγνώσματα στὰ ὁποῖα ἐντρύφᾳ ἀπὸ μικρὸ παιδί, τὸν προσωπικό του ἀγῶνα, τὸ θυσιαστικὸ πνεῦμα τοῦ τόπου του, πού πέρασε ἀπὸ γενιὰ σέ γενιὰ ὡς ἀλυσίδα πνευματικὴ, ἢ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μαζί; Ὡς μικρὸ παιδί τρέφεται ἀπὸ τὰ Συναξάρια καί τρέφει καί τὰ ἄλλα παιδιὰ μὲ τὰ κείμενα αὐτά. Πρόθυμα κάνει καί τίς δουλειές τῶν ἄλλων παιδιῶν καί συνάμα τοὺς προσφέρει τὴ χαρὰ τῆς νίκης στὰ παιχνίδια μὴ ἐπιδιώκοντας αὐτὸς νὰ νικᾷ καί νὰ προβάλεται. Συγχωρεῖ ἀμέσως τὸ συγχωριανό του, πού τὸν ἔστειλε στό ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα. Ὡς στρατιώτης θυσιάζεται ἐπανειλημμένα γιὰ τοὺς ἄλλους, βάζοντας σέ κίνδυνο τὴ δική του τὴ ζωὴ³²². Ὡς μοναχός, θυσιάζει τὸ χρόνο του, δεχόμενος ὅλους, ἀνεξαρτήτως θρησκείας, καταγωγῆς, μορφώσεως, πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Παραβλέπει τὰ δικά του προβλήματα ὑγείας καί

³¹⁹ Ὁ. π., σσ. 74-75.

³²⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 128.

³²¹ Κατὰ τὸν Ἀββᾶ Παμβώ, ἡ φύλαξη τῆς συνειδήσεως τοῦ μοναχοῦ, καθαρῆς ἔναντι τοῦ πλησίον, εἶναι αὐτό, πού σώζει τὸν ἄνθρωπο. Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 102. Ὁ Ἀββᾶς Δωροθέος, στό ἔργο του: *Ἔργα ἀσκητικά*, ἀφιερώνει τὴ Γ' Διδασκαλία του στὴ συνείδηση καί ἀναλύει διεξοδικά τὸ πῶς γίνεται ἡ φύλαξή της. Βλ. Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά*, σσ. 132-141.

³²² Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 33-89.

προσφέρει παρηγοριά, υγεία και χαρά σέ ὄλους. Προσεύχεται πιό πολύ γιά τούς ἄλλους, βάζοντας τόν ἑαυτό του σέ δεύτερη θέση³²³.

Γιά χάρη τοῦ πλησίον, προσφέρει τόν πνευματικό του πλοῦτο, ὡς πνευματική ἐλεημοσύνη, ἀποκαλύπτοντας θεϊκές του ἐμπειρίες. Αυτό γίνεται γιά περισσότερους λόγους: α') γιά νά ἐπιβεβαιώσῃ τό λόγο του, β') γιά νά τονώσῃ τήν πίστη, γ') γιά νά παρηγορήσῃ, δ') γιά νά δώσῃ θάρρος, ε') γιά νά ἐμπνεύσῃ τήν ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ κτλ. Οἱ ἀποκαλύψεις γιά ἐκεῖνον ἀποτελοῦν «ζημιά», ὅπως λέει χαρακτηριστικά, ἀλλά γιά τους πιστούς ἀνεκτίμητο θησαυρό³²⁴.

Συμπερασματικά γιά τό θέμα αυτό, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Παῖσιος εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, πού τήρησε μέ ἀκρίβεια τά Κυριακά λόγια: «Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 24, 45). Ἀξιοποίησε στό μέγιστο βαθμό τήν παρουσία του πλησίον του, δείχνοντας πάντα εὐγνωμοσύνη πρὸς τό Θεό γιά τήν ὑπαρξη τοῦ ἄλλου, ὡς μέσον γιά τήν ἀπόκτηση του Παραδείσου.

2.4. Χαρίσματα καί θεϊκές ἐμπειρίες

Ἡ πλούσια πνευματική ζωή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου περιλαμβάνει πολλά στοιχεῖα, τά ὅποια τόν κάνουν νά διακρίνεται ἀπό τούς συνηθισμένους ἄνθρώπους τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί τά ὅποια τοῦ ἀποδίδουν τό χαρακτηρισμό τοῦ πολίτου τοῦ Παραδείσου, πού προγεύεται ἀπό τώρα τίς θεῖες πραγματικότητες τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ἀπό τή μιά μεριά, πρόκειται γιά ἐκεῖνα τά εἰδικά χαρίσματα, πού τοῦ δίδονται, ὥστε νά ἐξυπηρετοῦν τήν ὀριζόντια - ἐπί γῆς διακονία του ἀνάμεσα στούς συνανθρώπους του, ἐνῶ, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πρόκειται γιά ἐκεῖνες τίς θεῖες ἐμπειρίες - θεοφάνειες,

³²³ «Ἡ προσευχή του ἦταν ἀδιάλειπτη, καρδιακή, καθαρῆ καί ἀποτελεσματική. Τήν χώριζε σέ τρία μέρη. Ἐνα γιά τόν ἑαυτό του, ἕνα γιά τούς ζῶντες καί ἕνα γιά τούς κεκοιμημένους. Ἀλλά στήν πραγματικότητα προσευχόταν πιό πολύ γιά τούς ἄλλους παρά γιά τόν ἑαυτό του». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 556. Τό ὑποκεφάλαιο, «Εὐχέτης τοῦ σύμπαντος κόσμου», τοῦ παραπάνω βιβλίου, σσ. 555-563, ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικό ὕμνο, στόν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἐξυμνεῖ μέ θαυμασμό τήν ἀλτροιστική θυσιαστική διάσταση τοῦ Ἁγίου Παΐσιου.

³²⁴ Ὁ. π., σ. 242.

άγιοφάνειες, όράματα κ.λπ.-, πού δείχνουν τή σχέση του μέ τό Θεό καί τούς άγίους Του, δηλαδή τήν κατακόρυφη κατεύθυνση γή - ούρανός .

Στό παρόν κεφάλαιο θά παρουσιάσουμε άποδείξεις καί τών δύο αυτών κατευθύνσεων στή ζωή του άγίου Παΐσιου, κάτω από τό φώς του Πατερικού λόγου καί τής Πατερικής πράξεως.

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τής Έκκλησίας, τά χαρίσματα εΐναι δώρα του Άγίου Πνεύματος πού προσφέρονται στον άνθρωπο κατά τή βάπτισή του ή σέ κάποια άλλη στιγμή τής ζωής του³²⁵. Έχουν άνιδιοτελή χαρακτήρα, δηλαδή χαρίζονται για τή διακονία του πληρώματος τής Έκκλησίας. Η έγωιστική, ιδιοτελής χρήση τους σηματοδοτεί τήν απόκλιση από τόν άρχικό τους σκοπό³²⁶.

Στήν περίπτωση του άγίου Παΐσιου, τό χάρισμα εΐναι μία πραγματικότητα, ή όποία εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως από τήν μικρή του ηλικία. Ο βιογράφος του, Ίερομόναχος Ίσαάκ, άπαριθμεί πολλά από τά χαρίσματα μέ τά όποια ό Θεός προΐκισε τόν άγιο, δείχνοντας ταυτόχρονα καί τόν τρόπο μέ τόν όποιο τά άξιοποίησε για τήν οΐκοδομή τών πιστών. Εΐναι ένδεικτικοί οί ύπότιτλοι τών σχετικών κεφαλαίων στο βιβλίο του: «Υπέρβαση τών νόμων τής φύσεως», «Συμφιλίωση μέ τήν κτίση», «Ευχέτης του σύμπαντος κόσμου», «Διδάσκαλος χαριματούχος», «Χάρισμα παρακλήσεως», «Δαιμόνων αντίπαλος καί διώκτης», «Μύρον εκκενωθέν», «Συνεννόηση μέ έτερογλώσσους», «Παράδοξες μεταβάσεις», «Αΐσθηση προσευχών καί επικλήσεων», «Γνώστης τής καταστάσεως κεκοιμημένων», «Διόραση καί προόραση», «Χάρισμα ίάσεων», «Άγιοφάνειες», «Προβολέας άκτίστου φωτός»³²⁷.

Ο άγιος Μακάριος ό Αιγύπτιος, προτρέπει τόν πιστό νά βιάζει τόν έαυτό του προς τό καλό, τήν άρετή, έστω καί άν ή καρδιά του δέν θέλει. Τότε ό Θεός, όταν δεΐ ότι άγωνίζεται νά άποκτήσει τίς άρετές, τόν γεμίζει μέ τόν καρπό του Άγίου Πνεύματος, πού εΐναι τά χαρίσματα³²⁸. Στηριζόμενοι στή διδαχή αυτή θά μπορούσαμε στον παραπάνω κατάλογο νά προσθέσουμε καί

³²⁵ Για τήν παρουσία τών χαρισμάτων στο χώρο τής Όρθοδοξίας, βλ. Δημητρίου Ι. Τσελεγγίδη, Όρθόδοξη Θεολογία καί Ζωή, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 234. Από τά χαρίσματα πού δίνονται στή διάρκεια τής ζωής, κάποια προϋποθέτουν πολλούς κόπους άσκήσεως καί δίνονται στον άνθρωπο, πού εΐναι καθαρός από κάθε μολυσμό σωματικό καί πνευματικό. Βλ. Όσιου Νικήτα Στηθάτου, Γ' έκατοντάδα γνωστικών κεφαλαίων περί άγάπης καί τελειώσεως βίου, Φιλοκαλία Δ', σ. 110. Στίς σελίδες 136 καί 137 του ίδιου έργου δίνονται ποιά εΐναι τά χαρίσματα, πού άποκτοΰνται μέ αυτόν τόν τρόπο.

³²⁶ Α' Κορ. 14, 26.

³²⁷ Ίερομόναχου Ίσαάκ, Βίος, σ. 17.

³²⁸ Βλ. Άγίου Μακαρίου του Αιγυπτίου, Περί έλευθερίας του νοΰ, Φιλοκαλία, τομ. Γ', σ. 306.

τίς ἀρετές, πού ἀναφέρονται στό ἴδιο βιβλίο: «Ξενιτεία ἀκροτάτη», «Υπακοή», «Πλουτοταπείνωσις», «Ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας», «Ἀκτημοσύνη», «Ἀσκήσεως ἀπληστία», «Κοπιῶν καί ἐργαζόμενος», «Ἄρωμα εὐλαβείας», «Δικαιοσύνην ἠγάπησε», «Φιλότιμο», «Ἐμπιστοσύνη στήν θεία πρόνοια», «Ἄγγελος ειρήνης», «Λύχνος διακρίσεως», «Ἡσυχίας ἐραστής», «Νήψη», «Προσευχή – Τό τυπικό του», «Ἀπάθεια», «Ἀγάπη ἀρχοντική»³²⁹.

Μποροῦμε νά διατυπώσουμε περιληπτικά τή διδαχή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου γιά τά χαρίσματα ὡς ἑξῆς:

Τά χαρίσματα ἀποτελοῦν ἓνα κοινό στοιχεῖο γιά ὅλη τήν ἀνθρωπότητα: «Ὁ Θεός στόν κάθε ἄνθρωπο δίνει τό χάρισμα πού τοῦ χρειάζεται, γιά νά βοηθηθῆ, ἄσχετα ἂν τό ἀξιοποιήσῃ ἢ ὄχι. Ἄν τό ἀξιοποιήσῃ, θά φθάσῃ στήν τελειότητα»³³⁰. Σ' ἐκείνους, πού ὑποστηρίζουν ὅτι, ὁ Θεός δέ δίνει χαρίσματα σέ ὅλους τούς πιστούς, ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἀπαντᾷ, συνοψίζοντάς τα σέ μιά ἀρετή, τήν πίστη: «Μερικοί ἀδελφοί νομίζουν ὅτι δέν ἔχουν τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδή ἔχουν ἀμελήσει τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δέν γνωρίζουν ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνόθευτη τήν πίστη του στό Χριστό, ἔχει ὅλα μαζί τά χαρίσματα μέσα του. Ἐπειδή ἐξαιτίας τῆς ἀργίας μας εἴμαστε μακριά ἀπό τήν κατ' ἐνέργειαν ἀγάπη πρὸς Αὐτόν, ἡ ὁποία μᾶς δείχνει τούς θησαυρούς πού ἔχουμε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ὅτι δέν ἔχομε τά θεία χαρίσματα»³³¹.

Υπάρχουν φυσικά χαρίσματα, ὅπως ἡ ἀπλότητα, ἡ πραότητα κ.λπ., πού ἔχουν κάποιοι ἄνθρωποι. Αὐτά τά φυσικά χαρίσματά τους καλοῦνται νά τά καλλιεργήσουν, γιά νά τά αὐξήσουν. Μέ τόν ἀγώνα πού θά κάνουν θά λάβουν καί τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τά ὁποία διατηροῦνται μέ τήν καθαρῆ ζωή³³². Πρέπει νά προσέχουν πάντα νά συγγενεύουν μέ τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλιῶς κινδυνεύουν νά καταλήξουν νά ἔχουν τά «γνωρίσματα τοῦ ταγκαλακιῦ»³³³.

Τά χαρίσματα ἀποτελοῦν τούς κρίκους μιᾶς ἀλυσίδας καί τό ἓνα φέρνει φυσιολογικά τό ἄλλο. Ὅταν καλλιεργεῖται μιά ἀρετή, γιά παράδειγμα ἡ σύνεση, τήν ἀκολουθοῦν καί ἄλλες συναφεῖς. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά πάθη³³⁴. Οἱ φιλοκαλικοί Πατέρες συμβουλεύουν νά καλλιεργηθεῖ τό χάρισμα τῆς

³²⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 16-17.

³³⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 142. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 51. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 124.

³³¹ Βλ. *Δ' Ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία Β', σ. 98. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Γ' Ἑκατοντάδα περί Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας*, σ. 166.

³³² Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 154. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 147.

³³³ Ὁ. π., σσ. 205-206.

³³⁴ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 154.

προσευχῆς, μαζί μέ ὄλο τό εὐγενές γένος τῶν ἀρετῶν, ὅπως: πραότητα, ταπεινοφροσύνη, ἀγάπη, βέβαιη πίστη, ἐμπιστοσύνη στόν Θεό κ.λπ.³³⁵.

Ἡ χρήση τῶν χαρισμάτων (ικανοτήτων), πού ἔχει κάποιος πρέπει νά γίνεται μέ προσοχή, μέ διάκριση, μέ ἀγάπη, γιά νά ὠφελοῦνται οἱ ἄλλοι καί ὄχι νά βλάπτονται: «Τό χάρισμα πού ἔχει ὁ κάθε ἄνθρωπος πρέπει νά τό ἀξιοποιήσῃ στό καλό, γιατί ὁ Θεός, γιά νά τοῦ τό δώσῃ, ἔχει καί ἀπαιτήσεις. Τό μυαλό λ.χ. εἶναι μιά δύναμη, ἀλλά, ἀνάλογα μέ τό πῶς τό χρησιμοποιεῖ ὁ καθένας, μπορεῖ νά κάνῃ καλό ἢ κακό»³³⁶.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, εἶναι λάθος σέ κάποιον, πού εὐκόλα ἀπελπίζεται γιά τίς ἀδυναμίες καί τίς πτώσεις του, οἱ γύρω του νά μήν τονώνουν τό ἠθικό του, ἀναγνωρίζοντας τά χαρίσματά του, μέ πρόσχημα τήν ταπείνωσή του. Πρέπει νά καλλιεργήσουν τό φιλότιμό του, γιά νά μπορέσει νά προοδεύσει πνευματικά³³⁷. Ἡ ἀπελπισία μπορεῖ ἕναν εὐαίσθητο νά τόν ὀδηγήσῃ ἀκόμα καί στήν αὐτοκτονία, γιατί ὁ διάβολος τόν κάνει νά μεγαλοποιεῖ τά σφάλματά του, γιά νά μήν μπορεῖ νά τά σηκώσῃ. Ἔτσι κατακυριεύεται ἀπό λογισμούς καί δέν ἐκτιμᾷ τά δῶρα πού ἔλαβε ἀπό τό Θεό. Ὁ ἅγιος Γέροντας τονίζει: «Ἄν δέν ἀξιοποιῇ ὁ ἄνθρωπος τά χαρίσματά του, τά ἐκμεταλλεύεται ὁ διάβολος»³³⁸.

Ὅσον ἀφορᾷ τό θέμα τῆς δωρεᾶς-ἀπόκτησης τῶν χαρισμάτων, ὑπάρχει σέ πολλούς ἡ γνώμη ὅτι, δικαιοῦνται νά ζητήσουν διάφορα δῶρα ἀπό τό Θεό, ὡς ἀνταμοιβή τῶν ἀγώνων τους τῶν πνευματικῶν. Ὁ ταπεινός Γέροντας διδάσκει ὅτι, δέν πρέπει νά θεωροῦμε τά χαρίσματα ὡς τά πιό ὠφέλιμα πράγματα στή ζωή τοῦ ἄνθρώπου. Ἀπό τήν πείρα του γνωρίζει ὅτι, εἶναι ὠφελιμότεροι οἱ «σταυροί τῶν δοκιμασιῶν», τούς ὁποίους ὀφείλουμε νά ὑποφέρουμε μέ εὐγνωμοσύνη καί εὐχαριστία πρὸς τό Θεό³³⁹. Αὐτοί οἱ σταυροί, ὅταν συνοδεύονται ἀπό εἰλικρινή μετάνοια μποροῦν νά ὀδηγήσουν σέ ταπείνωση, καί τότε ὁ καλός Θεός, βλέποντας ὅτι, τό πλάσμα του δέν κινδυνεύει, δίνει τά χαρίσματά του ἄφθονα³⁴⁰. Σ' αὐτή τή στάση του, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀκολουθεῖ τή διδασκαλία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, ὁ ὁποῖος προτρέπει νά μήν τολμᾷ, χωρίς νά ὑπάρχει ἀνάγκη, ὁ ἄνθρωπος νά ζητᾷ ἀπό τό Θεό νά κάνει θαύματα. Μάλιστα ἀναφέρει καί τό παράδειγμα ἑνός ἁγίου Πατέρα, ὁ ὁποῖος,

³³⁵ Βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία Γ', σ. 306. Γιά τήν προσφορά τῶν χαρισμάτων ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, στόν ἀγωνιστή πιστό βλ. Ὁσίου Νικήτα Στηθάτου, Ὁ. π., σ. 137.

³³⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 171.

³³⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 285-286.

³³⁸ Ὁ. π., σ. 43.

³³⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 192.

³⁴⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 244.

ἔχοντας λάβει ἀπό τό Θεό τό χάρισμα τῆς προγνώσεως, ζήτησε ἀπό τούς ἄλλους Πατέρες νά προσευχηθοῦν, νά τοῦ ἀφαιρεθεῖ³⁴¹. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, βασιζόμενος στό λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι ὁ οὐράνιος Πατήρ θά δώσει τό Ἅγιο Πνεῦμα, σέ ἐκείνους πού τό ζητοῦν (Λουκ. 11, 13), ἐνθαρρύνει τήν ἐκζήτηση τῶν χαρισμάτων, δηλαδή τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας: «Ζήτησε λοιπόν μέ ἐπιμονή καί χωρίς δισταγμό, καί ἂν ἀκόμη εἶσαι φτωχός σέ ἀρετές καί πάρα πολύ ἀδύνατος καί εἶναι παραπάνω ἀπό τήν ἀξία σου αὐτά πού ζητᾶς, καί θά τά λάβεις αὐτά τά μεγάλα χαρίσματα»³⁴². Ὁ λόγος αὐτός εἶναι παραμυθητικός-παρηγορητικός πρὸς τούς λιποψυχήσαντες Ἰνδούς μοναχοὺς λόγω τῶν παιδαγωγικῶν θλίψεων τοῦ Θεοῦ, πού ὑφίσταντο καί γι' αὐτό βλέπουμε ὁ ἅγιος Ἰωάννης νά τούς ἐνθαρρύνει δείχνοντάς τους τό δρόμο πρὸς τόν ἀγαθό καρπό τῶν θλίψεων, τά χαρίσματα τοῦ Θεοῦ. Μελετώντας ὅλο τό κείμενο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, βλέπουμε ὅτι, ἡ ἀπόκτηση τῶν χαρισμάτων ἀφορᾷ ἐκείνους, πού προσέχουν τήν πνευματική τους ζωή καί ταπεινώνονται καί δοξολογοῦν τό Θεό γιά τίς θλίψεις, ἐπειδή ἀναγνωρίζουν τήν ὠφέλειά τους γιά τή σωτηρία τους. Στό ἴδιο πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος ὑποστηρίζει ὅτι, τά χαρίσματα δίδονται μόνον ὅταν ὑπάρχει ἡ ταπείνωση στόν ἄνθρωπο. Σέ ἀντίθετη περίπτωση, ἐπειδή θεωρεῖ ὅτι εἶναι δικά του, ὁ Θεός ἀναγκάζεται νά τόν φρενάρει μέ κάποιο τρόπο, γιά νά μὴν πάθει ζημιὰ³⁴³.

Ὅπως πάντα, ὁ ἅγιος Γέροντας λαμβάνει ὑπόψη του τόν πλησίον καί στό θέμα τῶν χαρισμάτων. Συνδέει ἀκόμη μιά φορά τόν προσωπικό ἀγώνα μας γιά τήν τελειότητα, μέ τήν φροντίδα μας γιά τόν ἄλλον, ἐφιστώντας μας τήν προσοχή: «Πρέπει πολύ νά προσέξουμε τά χαρίσματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός νά μὴν τά οικειοποιούμαστε, ἀλλά νά εὐχαριστοῦμε τόν Θεό καί νά ἔχουμε τήν ἀνησυχία μὴν τυχόν δέν ἀνταποκρινόμαστε σ' αὐτά. Συγχρόνως νά πονᾶμε γιά τούς ἄλλους πού δέν ἀξιώθηκαν νά λάβουν τέτοια χαρίσματα ἀπό τόν Θεό καί νά προσευχώμαστε γι' αὐτούς. Καί ὅταν βλέπουμε ἕναν ἄνθρωπο νά ὑστερῇ σέ κάτι, νά λέμε μέ τόν λογισμό μας: "Ἐάν αὐτός εἶχε τά χαρίσματα πού ἔδωσε σ' ἐμένα ὁ Θεός, θά ἦταν τώρα ἅγιος, ἐνῶ ἐγώ δέν τά

³⁴¹ Βλ. Ἰσαάκ Σύρου Ἀσκητικά, Ἄπαντα, Λόγος ΛΣΤ', σ. 157 κ. ἐξ. καί στό *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, σ. 138 κ. ἐξ.

³⁴² Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, *100 παρηγορητικά κεφάλαια πρὸς τούς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας*, Φιλοκαλία Α', σσ. 328 κ.ἐξ.

³⁴³ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 93-95. Ἡ πατερική ἀντίληψη συνοψίζει ὡς ἐξῆς τήν ἀναγκαιότητα τῆς ταπείνωσης: «Ὅπως ὅσοι δέν ἔχουν θεϊκά χαρίσματα ὀφείλουν νά ταπεινωθοῦν ὡς φτωχοί, τό ἴδιο ὀφείλουν καί ἐκεῖνοι πού τά ἔχουν, γιατί τά ἔλαβαν ἀπό τό Θεό, γιά νά μὴν καταδικαστοῦν γιά ἀγνωμοσύνη». Βλ. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Ἡ σωτηρία εἶναι ἀδύνατη χωρίς ταπεινοφροσύνη*, Φιλοκαλία Γ', σ. 155.

ἀξιοποίησα, καί ἐπιπλέον ἀδικῶ τόν Θεό κάνοντας δικά μου τά χαρίσματα πού μου ἔδωσε"»³⁴⁴. Απαιτεῖται μιά ἀποφασιστική καταπολέμηση τῶν παθῶν, πού ἐναντιώνονται στήν ἀπόκτηση τῶν χαρισμάτων. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, ὁ πιστός πρέπει κυρίως νά πολεμᾷ τήν ὑπερηφάνεια, τήν ἀπροσεξία³⁴⁵, τή ζήλια³⁴⁶, τήν ἀχαριστία³⁴⁷.

Τά χαρίσματα, ὅπως καί ἡ ἁμαρτία, ἔχουν ἀπήχηση στήν κοινωνία καί ἐπηρεάζουν τούς ἄλλους, μεταδίδοντάς τους τήν ἀνάλογη κατάσταση. Ἀπό τό γεγονός αὐτό αὐξάνεται καί ἡ εὐθύνη πού φέρει ὁ καθένας μας ἀπέναντι στούς συνανθρώπους μας. Ὁ ἅγιος Παῖσιος συμπεραίνει: «Ὅ,τι ἔχει μιά ψυχή, αὐτό καί μεταδίδει. Τό πάθος μεταδίδει πάθος, ὁ θυμός θυμό, ἡ ὀργή ὀργή. Ἐνῶ, ὅταν στήν ψυχή ὑπάρχουν χαρίσματα, τό χάρισμα θά μεταδώσῃ χάρισμα»³⁴⁸.

Ἐνα ἀπό τά γνωστότερα χαρίσματα τοῦ Γέροντος Παῖσιου εἶναι ἡ θαυματουργία. Ὑπάρχουν ἀναρίθμητες μαρτυρίες θαυμάτων, πού κάνει εἴτε ζωντανός, εἴτε μετά τήν κοίμησή του. Τά θαύματά, πού ἀποτελοῦν μια ἀδιαμφισβήτητη ἔνδειξη τῆς ἀγιότητάς του, εἶναι καρπός τῆς μεγάλης του ἀγάπης καί φροντίδας πρὸς τόν κόσμο. Δέν ἔχουν ἐπιδεικτικό χαρακτήρα, ἀλλά πραγματοποιοῦνται μέσα σέ κλίμα ταπεινοφροσύνης. Ὁ Ἅγιος Γέροντας «καμουφλάρει», σκεπάζει, μειώνει τή δική του συνεισφορά στήν ἐπιτέλεση τῆς θεραπείας κάποιου ἀνθρώπου μέ τρεῖς τρόπους: α') τήν ἀποδίδει στό Θεό, ὅπως εἶναι σωστό, β') τήν ἀποδίδει στήν πίστη τοῦ ἀσθενῆ ἢ ἄλλων κοντινῶν του προσώπων καί γ') λέει μέ ἀπλότητα καί συστολή ὅτι, δέν ὑπάρχει πρόβλημα, λέγοντας συνήθως: «Δέν ἔχεις τίποτα», ἀλλά στήν οὐσία θεραπεύει μέ ἕνα ἄγγιγμα ἢ μέ μιά μικρή προσευχή³⁴⁹.

Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις ὅπου ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος ἐκουσίως ἢ μετά ἀπό θεϊκή πληροφορία, δέν θεραπεύει κάποιους ἀπό τούς ἀσθενεῖς, εἴτε γιατί καταλαβαίνει ὅτι αὐτό στή μετέπειτα ζωή τους δέ θά τούς εἶναι ὠφέλιμο, εἴτε γιατί τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ προβλέπει τήν ἀρρώστια αὐτή, ὡς ἕνα εἶδος ἀσκήσεως, γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀσθενῆ, ἀλλά καί τῶν συγγενῶν του, πού τοῦ συμπαραστέκονται καί τόν φροντίζουν ἐξασκούμενοι στήν ὑπομονή καί στήν ἀγάπη. Προτεραιότητα ἔχει ἡ πνευματική θεραπεία, τό νά σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, τό ὅποιο ὁ ἅγιος Παῖσιος προβάλλει μέ κάθε εὐκαιρία³⁵⁰. Γιά νά

³⁴⁴ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 95.

³⁴⁵ Ὁ. π., σ. 161.

³⁴⁶ Ὁ. π., σ. 123.

³⁴⁷ Ὁ. π., σ. 125.

³⁴⁸ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 124.

³⁴⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 628 κ. ἔξ.

³⁵⁰ Ὁ. π., σ. 637.

πετύχει τό στόχο του, ἀσκεῖ ἀσταμάτητα μιά «ποιμαντική τοῦ πόνου» ἀνάμεσα στούς πάσχοντες πονεμένους συνανθρώπους του, πού εἶναι μέλη μιᾶς κοινωνίας, πού ἡ φιληδονία εἶναι καθεστώς καί ὁ ρόλος τοῦ Θεοῦ στά γεγονότα τῆς ζωῆς παραθεωρεῖται³⁵¹.

Πέραν τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Θεοῦ διά τοῦ ἁγίου Παϊσίου στόν κόσμο, ὁ ἐνάρετος μοναχός ἀξιῶνεται νά ζεῖ ὁ ἴδιος σπάνιες θεϊκές ἐμπειρίες, τίς ὁποῖες συναντοῦμε νά βιώνουν μεγάλοι μυστικοί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό τό πνευματικό στοιχεῖο ἔχει διαχρονικό χαρακτήρα στήν ὀρθόδοξη παράδοση καί βιώνεται πάντα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Ἡ πνευματική ἐνότητα αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι βιώνουν τέτοιες ἐμπειρίες διασφαλίζεται ἀπό δύο παράγοντες. Πρῶτος καί κυρίαρχος παράγοντας εἶναι τό ἅγιο Πνεῦμα, πού πανταχοῦ παρίσταται καί πληρεῖ τά πάντα³⁵². Δεύτερο παράγοντα ἀποτελεῖ ἡ μετά ταπεινώσεως ἀνθρώπινη προσπάθεια σωματικῆς καί πνευματικῆς καθάρσεως μέσω τῆς ἀσκήσεως του καί τῆς μετοχῆς του στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀξιῶνεται, γιά τήν καθαρότητά του καί τή θυσιαστική ἀνιδιοτελή ἀγάπη του, πλήθους θεοφανειῶν, ἁγιοφανειῶν καί ἀγγελοφανειῶν. Αὐτές οἱ θεῖες ἐμπειρίες τοῦ χαρίζονται σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις καί γιά συγκεκριμένους λόγους: τοῦ ἐνδυναμώνουν τήν πίστη³⁵³, τόν ὑποστηρίζουν σέ δύσκολες στιγμές³⁵⁴, τοῦ χαρίζουν σωματική θεραπεία³⁵⁵, τοῦ προσφέρουν μεγαλύτερη οἰκειότητα μέ τό Θεό³⁵⁶. Ἐπίσης, τοῦ διασαφηνίζουν δογματικά θέματα³⁵⁷ καί τοῦ ἐξασφαλίζουν ἕναν ἰσχυρό πνευματικό σύνδεσμο μέ τούς Ἁγίους, πού αὐτός εὐλαβεῖται³⁵⁸. Μιά ιδιαίτερη

³⁵¹ Τήν ἴδια ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος συναντοῦμε καί σέ ἄλλους σύγχρονους πνευματικούς πατέρες τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τόν μακαριστό π. Συμεών Κραγιόπουλο, ὅπου στά βιβλία του: *Τό μυστήριον τοῦ πόνου*, τομ. Α', γ' Ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2010, καί *Ὁ πόνος εἶναι εὐλογία*, Γυναικεῖο Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2015, κάνει καί μιά ἀκτινογραφία τῆς σημερινῆς κοινωνίας (σ. 107): «Εἶμαστε καλομαθημένοι στά χρόνια μας οἱ ἄνθρωποι καί σέ ὅλα θέλουμε τήν ἄνεση, τήν εὐκολία, τό βόλεμα, τήν εὐχαρίστηση. Δέν εἶναι ἔτσι ὁμως. Σ' αὐτόν τόν κόσμο, ὅσα χρόνια ζήσουμε, πρέπει νά δώσουμε τόν ἑαυτό μας στό μαρτύριο. Ὅποιος τελικά σωθεῖ, θά ἔχει περάσει πρῶτα ἀπό μαρτύριο».

³⁵² «Ὅπου θέλει πνεῖ». Βλ. *Ιω.* 3, 8.

³⁵³ Ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ στόν μικρό Ἀρσένιο, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 50-51.

³⁵⁴ Ἡ Παναγία τοῦ προσφέρει τροφή. Ὁ. π., σσ. 114-115 καί σ. 243.

³⁵⁵ Ὁ. π., σ. 251.

³⁵⁶ Ὁ. π., σσ. 241-242.

³⁵⁷ Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σσ. 328-333, τήν ἐπίσκεψη τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.

³⁵⁸ Οἱ ἅγιοι πού τοῦ ἐμφανίστηκαν, ἔζησαν ὁ καθένας τους σέ διαφορετικές ἐποχές, ξεκινώντας ἀπό τά πρῶτα χρόνια τῆς Ἐκκλησίας (ἅγιοι Ἰωακείμ καί Ἄννα, ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος), συνεχίζοντας μέ τούς ἁγίους τοῦ χρυσοῦ αἰῶνα (Τρεῖς Ἱεράρχες) καί μέ ἄλλους, ὅπως ἁγία Αἰκατερίνη, ἅγιο Λουκιλιανό, ἅγιο Παντελεήμονα καί ἅγιο Βλάσιο, καί

θέση κατέχει ή Παναγία, ή όποία του εμφανίζεται είτε ζωντανά είτε σε όραμα³⁵⁹ μέ διάφορες μορφές και αναγνωρίζεται από τό Γέροντα είτε ως ή «Ίεροσολυμίτισσα» είτε ως ή «Έλευθερώτρια»³⁶⁰. Επίσης παρατηρούμε τίς πυκνές εμφανίσεις αγίων αγγέλων. Άκούει αγγελικές ψαλμωδίεσ. Βλέπει ή εκπέμπει ό ίδιος ουράνιο φώσ. Αισθάνεται ή αναδίδει ό ίδιος ευωδία. Έχει έκστατικές εμπειρίεσ και ζει γεγονότα παλαιά, ως νά συμβαίνουν εκείνη τή στιγμή, όπως για παράδειγμα, όταν πήγε για προσκύνημα στό Όρος Θαβώρ και μετά τήν προσευχή του, υπέδειξε τό ακριβές σημείο, πού έγινε ή Μεταμόρφωση του Σωτήροσ³⁶¹.

Είναι σημαντικό νά σημειώσουμε ότι, ό άγιος Γέροντασ διακρίνει πότε πρόκειται για άληθινές θείεσ εμφανίσεισ και πότε για παραπλανητικέσ δαιμονικέσ. Στο Βίο του αναφέρονται περιστατικά όπου φαίνεται ή προσπάθεια του διαβόλου νά τον πλανήσει μέ ψεύτικεσ μορφέσ του Χριστού ή των αγγέλων. Μετά από μία απόπειρα του άκάθαρτου πνεύματοσ νά του εμφανιστεί ως Χριστόσ για νά εμπνεύσει υπερηφάνεια στό νέο μοναχό, πού άσκήτευε στην Ίερά Μονή Στομίου Κονίτσησ, σημειώνει: «Έτσι αρχίζει ή πλάνη. Άν δέν μέ βοηθούσε ό Κύριοσ νά τό αντιληφθώ ότι είναι δαιμονικό αυτό, μετά θά άρχιζε ή τηλεόραση του πονηρού. Νά ό Χριστόσ, νά ή Παναγία, νά οί προφητείεσ κ.λπ. Και έτσι πλανάται ό άνθρωποσ. Γι' αυτό χρειάζεται τά όράματα, και από τον Θεό νά είναι, νά μή τά παραδεχώμαστε εύκολα. Και ό Θεόσ τρόπον τινά χαιρείται, διότι έτσι δείχνουμε ταπεινώση και προσοχή, πού ζητά από μάσ. Γνωρίζει εκείνοσ μετά νά μάσ δείξη αυτό πού θέλει και νά μάσ διδάξη μέ άλλον τρόπο»³⁶².

τελειώνοντασ μέ τον σύγχρονό του: άγιο Αρσένιο τον Καππαδόκη. Στην χορεία αυτών αναφέρουμε και δύο άκόμη, τον παπα-Τύχωνα και τον Χατζηγεώργη (πού, άν και δέν είναι επίσημα αναγνωρισμένοι ως άγιοι, ό Γέροντασ Παΐσιοσ τούσ ευλαβείτο). Για τίς πολλέσ άγιοφάνειέσ του, βλ. Ό. π., σσ. 315, 328, 335, 386, 413, 428, 537.

³⁵⁹ Σύμφωνα μέ τήν πατερική διδασκαλία, εκτός από αυτούσ τούσ δύο τρόπουσ, υπάρχει και ένας τρίτοσ, ό όποίοσ πραγματοποιείται στον ύπνο και άφορά τά όνειρα, τίς όράσεισ και τίς άποκαλύψεισ. Βλ. λεπτομέρειεσ στό: Όσίου Νικήτα Στηθάτου, *Δεύτερη Έκατοντάδα φυσικων κεφαλαίων περι καθάρσεωσ του νοϋ*, Φιλοκαλία Δ', σ. 96.

³⁶⁰ Ονομασίεσ γνωστών εικόνων τησ. Βλ. Ό Άγιος Παΐσιοσ, *Βασιλικά*, σσ. 416 και 426.

³⁶¹ Ένδεικτικά, βλ. ό.π., σσ. 425-428 και στο Ίερομονάχου Ίσαάκ, *Βίοσ*, σσ. 292, 639-649. Η μετοχή σε αυτέσ τίς θείεσ εμπειρίεσ γίνεται σταδιακά και ανάλογα μέ τήν ύπομονή πού δείχνει κάποιοσ στίσ θλίψεισ, πού χρειάζεται νά περάσει, για νά αξιωθει τούσ θησαυρούσ του Θεοϋ. Βλ. Ίσαάκ Σύρου, *Άπαντα, Λόγοσ Γ'*, σσ. 12-13.

³⁶² Ίερομονάχου Ίσαάκ, ό.π., σ. 145. Τήν ίδια γραμμή ακολουθουν οί φιλοκαλικοί Πατέρεσ, οί όποιοι συνιστουν νά μή δέχεται εύκολα ό άγωνιστήσ τά όράματα, αλλά νά τά αντιμετωπίζει μέ ταπεινό φρόνημα, ως άνάξιοσ τέτοιων εμπειριών. Βλ. Καλλίστου Τηλικούδη, *Περι ήσυχαστικησ τριβήσ*, Φιλοκαλία Ε', σ. 211.

Αὐτές οἱ θεϊκές ἐμπειρίες δέν εἶναι σημαντικές μόνο γιά τήν πνευματική ἐξέλιξη τοῦ Γέροντος Παΐσιου, ἀλλά ἀποκτοῦν καί μιᾶ ἄλλη, εὐρύτερη διάσταση μέ την ἀποκάλυψή τους στά πνευματικά του παιδιά καί στή συνέχεια στό κοινό, διά μέσου τῶν βιβλίων τους³⁶³. Ἐπιβεβαιώνουν τό γεγονός ὅτι καί στίς μέρες μας ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά φτάσει σέ μεγάλα πνευματικά μέτρα ὅπως καί παλαιότερα. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Ἅγιος Γέροντας, κήρυττε τή μετάνοια, ὡς τό ἀνώτερο ἀπό ὅλα τά χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καί βάση γιά τήν μετέπειτα πνευματική ζωή: «Νά μήν ζητᾶ κανεῖς ἀπό τόν Θεό οὔτε φῶτα, οὔτε χαρίσματα, οὔτε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο μετάνοια, μετάνοια, μετάνοια... Ἄν ἔρθῃ ἡ μετάνοια, θᾶρθῃ ἡ ταπείνωση, μετὰ ἡ Χάρι»³⁶⁴.

³⁶³ Τό Γεροντικόν καί πολλά ἄλλα κλασικά βιβλία γιά τό μοναχισμό περιλαμβάνουν ἀναρίθμητες περιπτώσεις, πού προσωπικές ἐμπειρίες Γερόντων, γνωστοποιοῦνται στό στενό τους κύκλο, πάντα ὑπό τήν ἀσφαλή σκέπη τῆς ταπείνωσης. Χαρακτηριστική εἶναι καί ἡ σχετική μαρτυρία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, πού περιλαμβάνεται στόν Λόγο ΚΔ', *Περί σημείων καί ἐνεργημάτων τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ*, βλ. στό Ἰσαάκ Σύρου, *Ἄπαντα, Λόγος Γ'*, σσ. 104-105.

³⁶⁴ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 404.

ΜΕΡΟΣ Β'

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Κεφ. Α'. ΟΙ ΙΕΡΟΜΕΝΟΙ

1. Οί κληρικοί

1.1. Ἡ εἰκόνα τοῦ κληρικοῦ κατά τό Γέροντα Παῖσιο

Εἶναι γνωστό ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος δέν ἦταν κληρικός. Συναναστράφηκε σέ ὅλη του τή ζωή μέ πλῆθος κληρικῶν κάθε βαθμοῦ, διαδραματίζοντας σημαντικό ἕως καθοριστικό ρόλο στήν πνευματική καθοδήγησή τους. Ὁ ἴδιος ἀπέφυγε ἐπιμελῶς σέ ὅλη του τή ζωή τή χειροτονία, παρά τήν παράκληση καί ἐπιμονή πολλῶν, νά ἱερωθεῖ, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου. Οἱ βιογράφοι του, μᾶς ἐξηγοῦν ὅτι, ἡ ἄρνησή του αὐτή ὀφειλόταν τόσο στήν ὑπερβολική εὐλάβειά του πρός τό μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης, ὅσο καί στήν ἐκλεπτυσμένη του συνείδηση. Ἐλεγε ὅτι: «μοναχός κυρίως εἶναι ἐκλεπτυσμένη συνείδηση. Πρέπει ἡ συνείδησή μας νά γίνη λεπτή σάν τοιγαρόχαρτο»³⁶⁵. Αὐτή του ἡ εὐαισθησία ἦταν, πού τόν ἔκανε νά θεωρεῖ ὅτι, λόγω τῆς ὑπηρεσίας του, ὡς ἀσυρματιστής στό Στρατό, ἴσως, ἄθελά του βέβαια, νά ὑπῆρξαν θύματα ἀνάμεσα στούς ἐχθρούς. Τέτοια περίπτωση συναντᾶμε γιά παράδειγμα τότε πού, ἔσωσε τή Μονάδα του, στέλνοντας σήματα στήν ἀεροπορία, πού ἦρθε καί διασκόρπισε τούς ἀντάρτες³⁶⁶. Στήν πραγματικότητα, πάντα γι' αὐτόν προεῖχε τό θέλημα τοῦ Κυρίου καί ἐάν σ' αὐτή τήν περίπτωση ἔπραξε ἀντίθετα ἀπό τό σύνηθες, εἶχε τούς πνευματικούς του λόγους³⁶⁷.

³⁶⁵ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 489.

³⁶⁶ Ὁ. π., σσ. 69-70.

³⁶⁷ Ὁ. π., σσ. 443-444. Ἕνας τρίτος λόγος, πού ἀναφέρει ὁ ἅγιος Γέροντας εἶναι ἡ διακαῆς ἐπιθυμία του, νά ζήσει ἀπλή, καλογερική ζωή, χωρίς εὐθύνες ἀπέναντι στούς ἄλλους. Τελικά, ὅμως, ἀναγνωρίζει ὅτι, θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν νά δοθεῖ στήν διακονία τῶν πιστῶν: «Τώρα ὅμως μου ἦρθαν τά πράγματα πάλι ἀνάποδα, γιατί ἀναγκάζομαι ἀπ' τόν κόσμο, πού ἔρχεται, νά εἶμαι στό δικό τους πρόγραμμα». Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σσ. 286-287. Πρός τά τέλη τῆς ζωῆς του ἐπικαλοῦνταν καί ἕναν ἀκόμη λόγο, τήν προχωρημένη ἡλικία του. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 131. Τίθεται τό ἐρώτημα, ἐάν ἡ στάση του αὐτή ἦταν σωστή ἢ ὄχι. Καθώς καί τό ἐρώτημα, μέχρι ποίου σημείου μπορεῖ κάποιος νά ἐνεργήσει κατά τό θέλημά του καί νά μήν κάνει ὑπακοή στούς ἀνωτέρους του. Ὅπως ὁ ἴδιος ὡμολόγησε «τρεις φορές ἔλαβα πληροφορία νά γίνω». Ὅταν ρωτήθηκε σχετικά γιατί δέν ἔγινε ἀπάντηση: «Ὁ Χριστός μᾶς δίνει δῶρα. Πρέπει νά τά δεχόμαστε ὅλα;». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 444. Τέτοια στάση ἀποφυγῆς τῆς ἱερωσύνης

Λαμβάνοντας υπόψη από τό ένα μέρος τή σύγχυση στήν όποία βρίσκεται ό σημερινός κόσμος, καί τή δυσκολία νά βρεθοῦν καλοί πνευματικοί Πατέρες, καί από τό άλλο μέρος τά χαρίσματα τοῦ Γέροντος, θεωροῦμε ότι, μιά θετική ἀπάντησή του στήν πρόταση νά γίνει κληρικός θά ἦταν ἐξαιρετικά ὠφέλιμη καί ἀποτελεσματική.

Ἀναγνωρίζοντας τήν μοναδικότητα τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης, δέν τήν ὑποκατέστησε ποτέ. Παρόλο πού, ἀβίαστα πλῆθος κόσμου τοῦ κατέθετε τά ἀδηλα καί τά κρύφια τῆς καρδίας του, τούς ἔστειλε στή συνέχεια, νά ἐξομολογηθοῦν σέ Πνευματικό, γιά νά ὀλοκληρωθεῖ τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως. Μέ αὐτό τόν τρόπο συντελοῦσε ἀποφασιστικά στήν πνευματική ἀναγέννηση πολλῶν, πού ἀποτελεῖ, κατά τή γνώμη μας, τό μεγαλύτερο θαῦμα ἀπό τά ἀναρίθμητα, πού ἔχει κάνει ό Γέροντας Παῖσιος. Ἐνα ἀπό τά σημαντικά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς τακτικῆς, πού ἀκολουθοῦσε, ὑπῆρξε ἡ συναίσθηση τῶν πιστῶν ότι, ἦταν ἀναγκαῖο γι' αὐτούς, νά ἔχουν Πνευματικό ὁδηγό στή ζωή τους. Ἔτσι καλλιέργησε τό σωστό ὀρθόδοξο φρόνημα τῆς ὑπακοῆς τοῦ πιστοῦ σέ Πνευματικό Πατέρα. Ἄνθρωποι, πού δέν εἶχαν ἐξομολογηθεῖ ποτέ ἢ ἀντιμετώπιζαν ἐπιφανειακά αὐτό τό σωτήριο Μυστήριο, ἀνακάλυπταν ότι, ἡ Ἐκκλησία διαθέτει γιά τή δική τους ὠφέλεια πνευματικά μέσα, πού τούς ὁδηγοῦν σταθερά βῆμα-βῆμα στή σωτηρία. Σέ κάποιες περιπτώσεις, προηγεῖτο τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ἀφοῦ χρειαζόταν, πρῶτα νά καθαριστεῖ ό θολωμένος νοῦς τοῦ προσκυνητῆ, γιά νά μπορέσουν, νά συνεννοηθοῦν³⁶⁸. Μάλιστα συνιστοῦσε στούς συζύγους, νά ἔχουν τόν ἴδιο Πνευματικό, ὥστε μέ τήν καθοδήγησή του, νά ἀρχίσουν νά γεύωνται καί τίς ἀνώτερες χαρές³⁶⁹.

Ὅσον ἀφορᾷ τή σχέση τοῦ ἁγίου Παϊσίου μέ τούς κληρικούς γενικά, χρειάζεται νά τονίσουμε κάποια χαρακτηριστικά στοιχεῖα της.

Πρῶτον, ό Ἅγιος σέβεται πάρα πολύ τήν ἱερωσύνη. Ἐνα δείγμα αὐτοῦ τοῦ σεβασμοῦ του εἶναι ό ἀσπασμός τοῦ χεριοῦ κάθε ἱερέα, πού τόν ἐπισκέπτεται, ἀνεξαρτήτου ἡλικίας καί καταγωγῆς. Προβάλλει τήν οἰκουμενική διάσταση τῆς ἱερωσύνης καί τῆς θείας Χάρης³⁷⁰.

συναντᾶμε καί σέ ἄλλους Ἁγίους Πατέρες, οἱ ὅποιοι γνωστοποίησαν ἀργότερα τούς λόγους, πού τούς παρακίνησαν σέ τέτοια ἐνέργεια. Γιά παράδειγμα, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, *Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς καί περὶ ἱερωσύνης*, P.G. 35, 407-514, Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περὶ ἱερωσύνης λόγοι*, P.G. 48, 625-626.

³⁶⁸ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 404-405.

³⁶⁹ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 63.

³⁷⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 395.

Δεύτερον, παρά τό σεβασμό του, δέ διστάζει νά παίρνει θέση κριτική ἀπέναντι σέ κληρικούς, ὅπου ὑπῆρχε κίνδυνος, νά ζημιωθεῖ ἡ Ἐκκλησία ἀπό τήν ἀνάρμοστη συμπεριφορά τους. Τό ἐξαιρετικό του ἐκκλησιαστικό φρόνημα δέν τόν ἀφήνει ἀδιάφορο μπροστά στίς παρεκτροπές ἐκείνων, πού δέν βαδίζουν σωστά πάνω στήν δοκιμασμένη ὁδó τῆς Παράδοσης τῶν Πατέρων, ἀλλά γίνονται θύματα τῶν προκλήσεων τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἀπό τά θέματα στά ὁποῖα ἔλαβε μέρος ἐναντιούμενος, ἀναφέρουμε: τήν κατάργηση τῆς ἀμφιέσεως τῶν κληρικῶν (ῥᾶσο), τήν μετάφραση τῶν λειτουργικῶν κειμένων, τήν μετατροπή τῶν νηστειῶν³⁷¹. Ἀθόρυβα ἀπό τό ἀσκητήριό του, σάν σέ ψηλό πύργο πάνω ἀνεβασμένος, παίρνει τά μηνύματα τῶν συμβαινόντων στήν Ἐκκλησία. Προσεύχεται κυρίως, ἀλλά καί γράφει ἡ ἐπικοινωνεῖ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο μέ ἱεράρχες καί ἱερεῖς, στούς ὁποίους προτείνει λύσεις πάντα σύμφωνα μέ τούς ἱερούς κανόνες καί τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ καλοπροαίρετοι δέχονται τίς συμβουλές του, ἀναγνωρίζοντας τόν αὐθεντικό ὀρθόδοξό τους χαρακτήρα³⁷². Ὁ Γέροντας Παῖσιος θέλει τήν Ἐκκλησία καθαρή καί πιστή στό κυριότερο της ἔργο, τό ὁποῖο εἶναι τό κήρυγμα τῆς μετανοίας³⁷³.

Τρίτον τονίζει ὅτι, οἱ κληρικοί, καί κυρίως οἱ Ἱεράρχες, εἶναι ὑπεύθυνοι γιά τήν διαφύλαξη τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Βαδίζοντας στόν δρόμο, πού εἶχαν ἀνοίξει οἱ ἀγωνιστές ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας: Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, Μέγας Φώτιος, Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ιουστίνος Πόποβιτς κ.ἄ., ὁ Γέροντας Παῖσιος καταπολεμᾷ τόν οἰκουμενισμό, τούς παλαιοημερολογίτες, τούς μονοφυσίτες καί γενικά τίς αἰρέσεις, προβάλλοντας τήν ὑπεροχή καί τήν μοναδικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας. Τό δυνατό ἐπιχείρημά του γιά τό σεβασμό τῶν παλαιῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐκκλησίας ἔχει ἀγιοπατερική βάση: «Τόσοι ἅγιοι Πατέρες πού εἶχαν θεῖο φωτισμό καί ἦταν σύγχρονοι δέν τούς κατάλαβαν καί τούς παρεξήγησαν καί ἐρχόμαστε ἐμεῖς μετά ἀπό τόσους αἰῶνες νά διορθώσουμε τούς ἀγίους Πατέρες;»³⁷⁴. Εἶναι ἔτοιμος πάντα, νά παίρνει θέση, ὅποτε βλέπει,

³⁷¹ Ὁ. π., σ. 674. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ τρόπος, πού σωφρόνισε ἱερέα μέ νεωτεριστικές τάσεις, ὅσον ἀφοροῦσε τήν ἐνδυμασία καί τήν ἐμφάνιση γενικότερα. Τό νά ξεφλουδίσει ἕνα δένδρο ἐλιάς ὑπενθυμίζει τίς συμβολικές χειρονομίες τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ἀποσκοποῦσαν στή μετάνοια τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπό τίς παρεκτροπές. Ὁ. π., σσ. 221-222, καί *Ἰεζεκιήλ* 5, 1-5.

³⁷² Μιά τέτοια περίπτωση εἶναι αὐτή, τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Φλωρίνης, Αὐγουστίνου, ὁ ὁποῖος μετά ἀπό μιά συζήτηση μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο, τόν εἶχε πλέον «σέ μεγάλη εὐλάβεια», βλ. *Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος*, σ. 689.

³⁷³ Γιά τή μετάνοια στή ζωή τοῦ χριστιανοῦ, καθώς καί γιά τό ὅτι ὁ Γέροντας Παῖσιος ἦταν «ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας», Ὁ. π., σσ. 401-408, 688.

³⁷⁴ Ὁ. π., σ. 691.

ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἐνθυμούμενος τίς περιπτώσεις τῶν Ἱεραρχῶν, πού κατά καιρούς ἔπесαν σέ αἵρεση, ἐφιστᾶ μέ τό παράδειγμά του τήν προσοχή ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καθώς καί τήν ὑποχρέωση τους νά λαμβάνουν μέρος στήν ὑπεράσπιση τῆς ἀληθείας, χωρίς νά φθάνουν στά ἄκρα καί νά σχίζουν τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας³⁷⁵.

Σέβεται τόν Οἰκουμενικό Θρόνο καί τόν ὑπερασπίζεται δημοσίως πολλές φορές. Ἐντάσσεται στό γενικό κλίμα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, φτάνοντας γιά ἓνα διάστημα στό σημεῖο, νά διακόψει τό μνημόσυνο τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα, σάν ἀντίδραση στά ἀντορθόδοξα ἐπικίνδυνα ἀνοίγματα του ἀπέναντι στούς Παπικούς. Τήν ἀπαθή στάση του αὐτή, πού τήν συνοδεύει μέ προσευχή καί προέρχεται ἀπό διάκριση καί θεῖο φωτισμό, τήν ἐπεξηγεῖ καί τήν αἰτιολογεῖ μέ λόγια ἀπλᾶ, ἀλλά γεμᾶτα ἱστορική ἀλήθεια, μέσα στό πνεῦμα τῆς μακραίωνης πορείας τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, σέ καιρούς βυθισμένους στό σκότος τῆς σύγχυσης: «Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι καράβι τοῦ κάθε ἐπισκόπου νά κάνη ὅ,τι θέλει»³⁷⁶.

Ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος εἶναι ὑπόδειγμα μοναχοῦ ἀφιερωμένου στήν κλήση του καί ὁ ὁποῖος ἔχει πλήρη συνείδηση ὅτι, εἶναι μέλος τῆς «Μίας Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ὅπως δηλώνουμε στό «Πιστεύω» μας. Γι' αὐτόν, τό νά εἶναι μοναχός προϋποθέτει καί κοινωνία μέ τόν πλησίον, στήν κοινή ἀναζήτηση τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καί τήν ὑπεράσπιση τῆς πίστεως. Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι, ἀνήκει στό ἴδιο Σῶμα μέ Κεφαλή τό Χριστό, στήν Ἐκκλησία μαζί μέ τά ὑπόλοιπα μέλη της, τόν ὠθεῖ, νά νιώθει μία μεγάλη εὐθύνη, γι' αὐτό καί λέγει: «Ὅταν διορθώσω τόν ἑαυτό μου, διορθώνεται ἓνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας», ὑπονοώντας τήν παύλεια διδασκαλία περὶ ἀλληλεπίδρασης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας – Σώματος τοῦ Χριστοῦ³⁷⁷.

³⁷⁵ Ἡ πρόνοια τους καί ἡ φροντίδα τους γιά τή σωστή διαποίμανση τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρου καί τοῦ μεσαίου κλήρου ἔκανε πολλούς Ἁγίους, νά ἐπιληφθοῦν ἐπί τοῦ θέματος στά συγγράμματά τους. Ἐνδεικτικά, βλ. τό ΙΘ' Κεφάλαιο "Ἀποκρίσεις πρὸς Ἐπισκόπους καί Πρεσβυτέρους" στό Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, *Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά*, σσ. 424-501.

³⁷⁶ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 690-691.

³⁷⁷ Ὁ. π., σ. 688. Πρβλ. *Α' Κορ.* 12, 26-27.

1.2. Συμβουλές προς τούς κληρικούς

Ἐπειδή ὁ Γέροντας Παῖσιος γνωρίζει πολύ καλά τήν ἀξία τῆς μετανοίας καί ἐξομολογήσεως καί σέ ὅλη του τή ζωή ὑπῆρξε ἀκούραστος «ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας», ὅπως τόν χαρακτηρίζει ὁ βιογράφος του ὁ μακαριστός ἱερομόναχος Ἰσαάκ³⁷⁸, δίδει μεγάλη σημασία στό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως. Γι' αὐτό φυσικό ἦταν νά τόν ἀπασχολεῖ καί ὁ Πνευματικός, ὡς ὄργανο τοῦ Θεοῦ, διά τοῦ ὁποίου ὁ Θεός ἀφ' ἑνός προσφέρει συγχώρηση καί ἄφεση ἀμαρτιῶν στόν μετανοοῦντα πιστό καί ἀφ' ἑτέρου καθοδηγεῖ τόν πιστό στό δρόμο τῆς σωτηρίας³⁷⁹.

Ὅσες φορές τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία, συμβουλεύει τούς κληρικούς προφορικά ἢ γραπτά, γιά τό πῶς θά πρέπει νά ἐπιτελοῦν τό ἱερό καθῆκον τους καί συνάμα τούς βοηθεῖ, νά συνειδητοποιήσουν τό μεγαλεῖο τῆς διακονίας τῆς ἱερωσύνης, πού τούς εἶχε ἀναθέσει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Πέρα ἀπό τίς προαναφερθεῖσες συμβουλές, τίς ἀπευθυνόμενες κατευθείαν στούς ἱερωμένους, θά προσθέσουμε καί ἄλλες, ἔμμεσες, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό ἐπιστολές πρὸς λαϊκούς. Σ' αὐτές, κάνοντας λόγο γιά τήν ἐξομολόγηση, ἀναφέρει στοιχεῖα, πού σχετίζονται μέ τούς κληρικούς καί ὀλοκληρώνουν τήν εἰκόνα, πού εἶχε ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος γιά τήν ἱερωσύνη.

Ἐχουμε ἤδη ἀναφέρει ὅτι, ὁ ἅγιος Παῖσιος στέλνει συχνά τούς ἐπισκέπτες του, νά ἐξομολογηθοῦν. Τούς προτείνει, νά ἀπευθυνθοῦν, εἴτε στούς ἱερεῖς τῆς ἐνορίας τους, εἴτε σέ Πνευματικούς ἀπό Μοναστήρια. Μερικούς τούς στέλνει στόν ἅγιο Γέροντα Πορφύριο, στό πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζει τόν χαρισματοῦχο πνευματικό, τόν ἄνθρωπο τῆς προσευχῆς καί τοῦ θείου φωτισμοῦ, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, πού φανερώνουν τόν αὐθεντικό πνευματικό³⁸⁰.

Γιά νά ὀλοκληρώσουμε τήν εἰκόνα τοῦ, πῶς βλέπει ὁ ἅγιος Παῖσιος τόν κληρικό γενικά, θά ὀργανώσουμε τό ὑλικό, πού ἔχουμε στή διάθεσή μας, ἀκολουθώντας τίς ἐξῆς δύο κατευθύνσεις: Α) τό ἐσωτερικό ἔργο τοῦ κληρικοῦ,

³⁷⁸ Βλ. Ἱερομόναχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 401.

³⁷⁹ Ὁ ἴδιος ἐξομολογεῖτο τακτικά, θεωρώντας ὅτι καθημερινά εἶχε ἀνάγκη τήν ἐξομολόγηση γιά τίς πολλές του ἀμαρτίες. Συμβουλευόταν τόν Πνευματικό του ἢ κάποιον ἄλλο κληρικό γιά διάφορα θέματα, πρόθυμος νά κάνει ὑπακοή. Ὁ. π., σσ. 401-408.

³⁸⁰ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 44. Ὑπάρχουν μαρτυρίες, πού ὑποστηρίζουν ὅτι καί ὁ ἅγιος Γέροντας Πορφύριος πρότεινε στούς πιστούς, νά ἐπισκεφθοῦν τόν Γέροντα Παῖσιο, γιά νά ὠφεληθοῦν. Βλ. Ὁ. π., σσ. 60-62. Κατά τήν γνώμη μας, τό ὑπόβαθρο αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς ἦταν ἡ ταπεινοφροσύνη, καθώς καί ἡ ἐκτίμηση τῆς ἐνάρετης ζωῆς τοῦ ἄλλου.

δηλ. τήν πνευματική του κατάρτιση καί κατάσταση καί Β) τό έξωτερικό ἔργο τοῦ κληρικοῦ, δηλ. τή διακονία του πρός τόν κόσμον.

Α) Ὡς ἄνθρωπος μέ συναίσθηση τῆς ἀπεριόριστης εὐθύνης τῆς ποιμαντικῆς καθοδήγησης, ὁ κληρικός, καί κυρίως ὁ Πνευματικός, χρειάζεται νά κάνει πολλή ἐργασία στόν ἑαυτό του ἔτσι ὥστε τά λόγια του καί τά ἔργα του νά εἶναι σέ ἀπόλυτη συμφωνία, δίνοντας μ' αὐτόν τόν τρόπο μαρτυρία γιά τήν ἀuthεντικότητα τῆς κλίσεώς του³⁸¹. Ὅσο εἶναι νέος εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο νά ἀποφεύγει τίς πολλές εὐθύνες, πού μπορεῖ ἡ Μητρόπολη νά τοῦ ἀναθέσει, ὥστε νά δώσει τό μεγαλύτερο βάρος στήν δική του πνευματική κατάρτιση καί τῶν ἐνοριτῶν του. Τέτοια συμβουλή δίνει καί σέ ἕνα νέο, τότε, διάκονο, προτρέποντας τον, ὅταν χειροτονηθεῖ ἱερέας, νά προτιμήσει ἐνορία μακριά ἀπό τή Μητρόπολη, καί μάλιστα μέ θέση ἑνός ἱερέα, ὥστε ἀπερίσπαστος νά ζεῖ μέ ἀπλότητα καί νά τοῦ περισσεύει ἀρκετός χρόνος γιά πνευματική ἐργασία στόν ἑαυτό του. Κατά τή γνώμη μας, ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου, νά διακονεῖ σέ ἐνορία μέ ἕνα μόνο ἱερέα, τόν προφύλασσε ἀπό τόν κίνδυνο, ἐνῶ ἦταν ἄπειρος ἀκόμη στή διακονία του, νά βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μέ διαφορές θέσεων στή διαποίμανση μέ τούς ὑπολοίπους ἱερεῖς. Στή συνέχεια ὅταν ὁ νέος ἔγινε ἱερέας καί πάλι, σέ ἄλλη ἐπιστολή του, τοῦ τονίζει ὁ Ἅγιος τήν προσπάθεια, πού πρέπει νά καταβάλλει, στό νά γίνεи καλός ἱερέας κάνοντας ἐργασία στόν ἑαυτό του. Αὐτός ὁ κόπος θά ἀνταμειφθεῖ ἀπό τό Θεό, γιατί οἱ ἐνορίτες θά τόν μιμοῦνται καί δέν θά κοπιάζει γι' αὐτούς³⁸².

Μιά ἀπό τίς σημαντικότερες ἀρετές, πού πρέπει νά τόν χαρακτηρίζουν, εἶναι ἡ εὐλάβεια. Καλεῖ τόν κληρικό, ὁ ἅγιος Παῖσιος, νά διακρίνεται γιά τήν εὐλάβειά του. Νά αισθάνεται ἔντονα τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων καί τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων, ὥστε κάθε κίνησή του νά εἶναι προσεγμένη, ἰδίως στό χωρο τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν τέλεση τῶν Ἀκολουθιῶν καί τήν ψαλμωδία γενικότερα. Ἡ εὐλάβεια προσελκύει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τό θεῖο φωτισμό. Βοηθάει τόν ἄνθρωπο καί ἰδιαίτερος τόν κληρικό νά μὴν κάνουν λάθη καί νά

³⁸¹ Βλ. Ὁ. π., σ. 252. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 163. Οἱ Ἅγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος οἱ Ξανθόπουλοι, παραδίδοντάς μας μέθοδο καί κανόνα ἀκριβή γιά τόν κατά Θεό δρόμο, μᾶς λέγουν ὅτι, γιά νά ἀναγνωρίσουμε τόν ἀπλανή διδάσκαλο, πού μπορεῖ νά μᾶς καθοδηγεῖ πνευματικά, πρέπει νά ἐξετάσουμε «ἂν γιά ὅσα λέει φέρνει μαρτυρία ἀπό τίς ἱερές Γραφές καί ἂν ἡ ζωή του εἶναι πνευματοφόρα καί συμφωνεῖ μέ τά λόγια του». Βλ. Φιλοκαλία Ε', σ. 29. Βλ. ἐπίσης Ἡλία Μαστρογιαννόπουλου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος*, Β' ἐκδ., Ἐκδ. Ζωῆς, Ἀθήνα 1979, σ. 222.

³⁸² Ὁ. π., σσ. 250-252. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 244, 250.

μήν πέσουν σέ πλάνες, κυρίως όταν συναναστρέφονται με εύλαβεῖς χριστιανούς³⁸³.

Ἡ εὐλάβεια συνοδεύεται ἀπό τήν ταπεινώση καί τήν ἀνιδιοτελή ἀγάπη, ἡ ὁποία ἔρχεται στόν ἄνθρωπο, ὅταν παραμελεῖ τόν αὐτό του, βάζοντας στήν πρώτη θέση τόν συνάνθρωπο. Τό μέτρο τῆς ἀγάπης πού πρέπει νά νιώθει π.χ., ὁ πνευματικός γιά κάποιον εἶναι ἐντυπωσιακό: «Ἐνας πνευματικός, πού δέν εἶναι ἀποφασισμένος νά πάη ἀκόμη καί στήν κόλαση γιά τήν ἀγάπη τῶν πνευματικῶν παιδιῶν του, δέν εἶναι πνευματικός»³⁸⁴.

Β) Πεδίο δράσης τοῦ κληρικοῦ εἶναι κυρίως ἡ ἐνορία του, στήν ὁποία ἀσκεῖ ποιμαντικό καί φιλανθρωπικό ἔργο. Ὁ ἅγιος Γέροντας δίδει ἔμπρακτες συμβουλές προσαρμοσμένες στίς ἀνάγκες τῆς σημερινῆς κοινωνίας, τήν ὁποία γνωρίζει πολύ καλά. Αἰξίζει νά μελετήσουμε ὅλες τίς ἐπιστολές, πού ἔστειλε κατά καιρούς σέ νέο, ὁ ὁποῖος τοῦ φανέρωσε τή διάθεσή του, νά γίνει κληρικός. Βῆμα-βῆμα ἀπό τό στάδιο τοῦ «παιδικοῦ ζήλου τῆς ἡλικίας του», τόν ὀδηγεῖ στό νά γίνει ἕνας «καλός κληρικός», πού νά ὑπηρετεῖ τή Μητέρα Ἐκκλησία, ὅπου ἀναπαύεται καί μέ ὅποια ζωή μπορεῖ, εἴτε ἔγγαμος εἴτε ἄγαμος³⁸⁵.

Ὁ Ἅγιος διακηρύσσει ὅτι, σήμερα οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καί μικρά παιδιά, βασανίζονται ἀπό τό ἄγχος, γιατί ἔδιωξαν ἀπό τή ζωή τους τό Θεό. Ἡ θεραπεία τους δέν εξασφαλίζεται ἀπό τους γιατρούς καί ψυχολόγους, πού καί οἱ ἴδιοι πολλές φορές πάσχουν ἀπό παρόμοιο πρόβλημα, ἀλλά ἀπό τήν πίστη στό Θεό καί τήν ἀνακάλυψη τοῦ βαθύτερου νοήματος τῆς ζωῆς. Σ' αὐτό τό ἔργο καλοῦνται, νά συμπράξουν, τόνιζε ὁ ἅγιος, οἱ ἔμπειροι κληρικοί, πού ἀσκοῦν τό Μυστήριον τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, γιά μιᾶ σωστή ἀντιμετώπιση τῶν δύσκολων συγχρόνων καιρῶν³⁸⁶.

Ὁ πνευματικός, χρειάζεται νά ἔχει τήν ἀρετή τῆς διάκρισης, ἡ ὁποία θά τόν βοηθάει στό ἔργο του τό ποιμαντικό, πού εἶναι ἡ λεπτή πνευματική ἐργασία στήν ψυχή τοῦ ἐξομολογουμένου. Ἄν εἶναι πολύ αὐστηρός μπορεῖ οἱ πληγωμένες ψυχές, πού ἔχουν ἀνάγκη τουλάχιστον ἀπό παρηγοριά, ἀντί νά θεραπευθοῦν, νά πληγωθοῦν περισσότερο. Ἀντίθετα ἂν εἶναι πολύ ἐπιεικής, οἱ ψυχές δέν βοηθοῦνται, νά ἀποκτήσουν ἀνδρεῖο φρόνημα, ὥστε νά ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῶν παθῶν τους. Ἡ αὐστηρότητα χρειάζεται στούς

³⁸³ Ἰερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 440-448· Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 131-152, 327.

³⁸⁴ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σ. 292.

³⁸⁵ Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, ὁ.π., σσ. 235-255. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, ὁ.π., σσ. 219-254.

³⁸⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 157-159.

ἀναιδεῖς, ἐνῶ ἢ ἐπιείκεια στούς φιλότιμους. Ἡ καλωσύνη βλάπτει τόν ἀμετανόητο³⁸⁷.

Χρειάζεται νά τούς συμβουλευεῖ ὅλους ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους, τίς δυνάμεις τους, τίς δυνατότητές τους, τό πρόβλημά τους, πάντοτε βάζοντας καλό λογισμό καί λαμβάνοντας ὑπόψη του διάφορα στοιχεῖα, πού θά μπορούσαν νά ἀποτελέσουν ἐλαφρυντικά γιά τίς πράξεις τους, χωρίς ὅμως νά ἀναπαύει κανένα στά πάθη του. Πρέπει νά σέβεται τήν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου. Ἀκόμη καί ἂν καταλαβαίνει τίς πτώσεις τοῦ ἐξομολογουμένου, πρέπει νά μή τόν ρεζιλέψει, φανερώνοντάς τες, ἀλλά νά περιμένει, προσπαθώντας νά τόν βοηθήσει, νά καταλάβει ὁ μόνος του τό λάθος του. Χρεάζεται νά μπαίνει στή θέση τοῦ ἐξομολογουμένου, γιά νά μπορεῖ νά πάρει τόν πόνο του. Τότε ὁ ἐξομολογούμενος τό αἰσθάνεται αὐτό καί πληροφορεῖται γιά τήν ἀγάπη τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα, ὅποτε βοηθιέται στή μετάνοια³⁸⁸.

Σέ κάποιον, πού ἔχει τήν κακή συνήθεια, νά δικαιολογεῖται ἢ νά λέει ψέμματα καί δέν διορθώνεται, ὅταν ὁ Πνευματικός του τό ἐπισημαίνει, ἀλλά συνεχίζει νά δικαιολογεῖται ἢ νά ψεύδεται, τότε, λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος, ὁ Πνευματικός, δέν χρειάζεται, νά ἀσχοληθεῖ περισσότερο μέ τήν ψυχή αὐτή, γιατί δέν βοηθιέται. Χειρότερος γίνεται, γιατί συνεχίζει νά καλλιεργεῖ τό πάθος του. Τό μόνο, πού βοηθάει, εἶναι ἡ προσευχή, γιά νά τόν φωτίσει ὁ Θεός³⁸⁹.

Ὅταν ὁ κληρικός εἶναι ἐπιφορτισμένος καί μέ τό διακόνημα τοῦ ἱεροκήρυκα, τότε συνιστᾷ ὁ Ἅγιος ὅτι, πρέπει νά προσέξει πάρα πολύ τό πολύμορφο τέρας τῆς ὑπερηφανείας, ὥστε νά προετοιμάζεται νά κηρύττει μέ ταπείνωση, ἀποσκοπώντας νά ὠφελήσει τό ποιμνιό του καί ὄχι νά προβληθεῖ ὡς καλός ἱεροκήρυκας. Ἄν δέν τό λάβει ὑπόψη του αὐτό, ὥστε νά διατηρεῖ ταπεινό φρόνημα ἐκούσια, εἶναι δυνατόν ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ γιά νά τόν συνετίσει, ἀκόμη καί ἄμεσα, μπορεῖ νά τόν ἐγκαταλείψει, ὥστε ἀκούσια νά ταπεινωθεῖ μπροστά στό ἀκροατήριον. Ἀκόμη καί οἱ ἔπαινοι πού ἀκολουθοῦν μετά τήν ὁμιλία, ἂν δέν εἶναι σωστά τοποθετημένος ἀπέναντί τους, μποροῦν νά τόν ζημιώσουν, ἂν αἰσθάνεται γι' αὐτούς ἰκανοποίηση. Πρέπει πάντα νά εἶναι ἔτοιμος, νά δεχτεῖ μέ χαρά τίς παρατηρήσεις, ὑποδείξεις συνάμα καί κάθε κριτική ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, ὥστε, ἐνεργώντας ἔτσι, νά ἐλύκει τόν θεῖο φωτισμό, ἀποδίδοντάς τα ὅλα στή Χάρις τοῦ Θεοῦ³⁹⁰. Ὅσον ἀφορᾷ τήν κριτική,

³⁸⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 252· Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σσ. 171-172· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 285-289.

³⁸⁸ Ὁ. π., σσ. 279-292.

³⁸⁹ Ὁ. π., σ. 91.

³⁹⁰ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 64, 76· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 47. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει πρὸς τούς ἱερεῖς ὅτι: «Πολλοῦ πόνου καί σπουδῆς αἱ ἐν τῷ κοινῷ ὁμιλίας

πού μπορούν νά ἐκφέρουν οἱ πιστοί γιά τούς κληρικούς, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος τήν δέχεται γιά τόν παιδαγωγικό της χαρακτήρα, ἀλλά ὑπό ἕναν ὄρο: νά γίνεται μέ τόν κατάλληλο τρόπο. Δέν συνιστᾶ μιά νοσηρή ὑπερπροστασία τῶν κληρικῶν ἀπό τούς πιστούς, ἡ ὁποία μπορεῖ τούς μέν κληρικούς, νά τούς κάνει νά θεωροῦν ὅτι δέν κάνουν σφάλματα, τό δέ ποίμνιο νά ζημιωθεῖ. Παρουσιάζουμε ἐκτενέστερα τήν στάση του ἀπέναντι σ' αὐτό τό θέμα, ὅπως τή θυμᾶται καί τήν ἀποδίδει ἕνας προσκυνητής: «Ἄν ἔχετε κάποιο παράπονο ἐναντίον κάποιου ἱερέα, νά πηγαίσετε προσωπικά στόν ἴδιο καί νά τοῦ ἐκθέτετε μέ ὄλο τό θάρρος τό παράπονό σας εἴτε εἶναι προσωπικό εἴτε ἀφορᾷ τήν συμπεριφορά τοῦ ἱερωμένου σέ γενικότερη βάση, πού τυχαίνει νά σκανδαλίζει τήν ομάδα, τόν κύκλο, τήν κοινότητα, τήν πόλη, τό δόγμα, τό ἔθνος καί γενικά τήν ὀρθόδοξη ζωή. Ἄν κατά τήν ἐκθεση τοῦ παραπόνου δεχτεῖ ὅτι εἶναι βᾶσιμο καί ἀπαντήσει ὅτι θά τό διορθώσει, ἔχει καλῶς. Πρέπει νά δεχτοῦμε τίς ἐξηγήσεις αὐτές. Ἄν ὅμως δείξει ἀδιαφορία, κακότητα καί σκληρότητα κατά τή συνάντησή μας ἢ πεῖ ὅτι θά λάβει ὑπόψη του τίς ὑποδείξεις μας, ὅμως ὕστερα ξαναγυρίσει στήν ἴδια σκανδαλιστική συμπεριφορά, τότε νά τόν προειδοποιήσουμε ὅτι θά ἀνακοινώσουμε στό εὐρύ κοινό τά ἀδύνατά του σημεία, γιατί δημιουργοῦν παρεξηγήσεις καί σύγχυση στό εὐρύ κοινό. Κι ἔχουμε τότε ὄλο τό δικαίωμα. Ποτέ ἄλλοτε ἂν δέν ἀκολουθηθεῖ αὐτή ἡ διαδικασία»³⁹¹. Εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο, νά προσέχει ἰδιαίτερος τή ζωή του καί τό παράδειγμα, πού δίνει στους ἄλλους, γιατί «ἕνα κήρυγμα δέν πληροφορεῖ, δέν ἀλλοιώνει τόν ἄλλον, ὅσο καλό καί ἂν εἶναι, ἂν ὁ ἱεροκήρυκας δέν ἔχει βίωμα»³⁹².

Ἐνα σημαντικό στοιχεῖο στή ζωή τοῦ κληρικοῦ εἶναι ἡ σχέση του μέ τόν ἐπίσκοπό του καί ταυτόχρονα μέ τούς ἄλλους ἱερεῖς, πρὸς τούς ὁποίους καλεῖται νά ἔχει ἀδελφική συμπεριφορά. Κατά τόν ἅγιο, ὁ ὁποῖος βᾶδισε ἐπί τῶν ἰχνῶν τῶν Παλαιῶν Πατέρων, ὁ ἐπίσκοπος εἶναι «εἰς τύπον Χριστοῦ» καί ἀπό τήν ἐνότητα τῶν ἱερέων καί τῶν πιστῶν μέ αὐτόν ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξη κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἴδιος σέβεται τήν παραδοσιακή τάξη τῆς Ἐκκλησίας καί ἔχει εὐλάβεια καί σεβασμό στους ἐπισκόπους καί μέ τό παράδειγμά του προτρέπει καί τούς ἄλλους, κληρικούς καί λαϊκούς, νά τούς σέβονται. Προβάλλει μέ κάθε εὐκαιρία τόν καθοριστικό πνευματικό ρόλο τοῦ

δέονται», γιατί αὐτός ὁ πόνος καί ἡ σπουδή γίνεται πρόξενος σωτηρίας στους ἀγαθοῦς. Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περὶ ἱερωσύνης*, PG 48, 671- 672.

³⁹¹ Γέροντος Παΐσιου, *Διδαχές*, σσ. 67-68. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 20, 202. Γιά τήν συμπεριφορά τῶν κληρικῶν στήν Ἐκκλησία, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Ὁμιλία Γ*, PG 151, 112-124 D.

³⁹² Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 47.

ἐπισκόπου καί τήν εὐθύνη του στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ὀρθόδοξη διαποίμανση τῶν πιστῶν μέ ἔργα καί ὄχι μόνον λόγια³⁹³.

Πονώντας ὁ ἅγιος Παῖσιος γιά παρεκτροπές τῶν ἐπισκόπων εἶτε στό ἦθος εἶτε στό δόγμα ἀπό τήν Ὄρθόδοξη Παράδοση, δέν διστάζει νά τούς νουθετήσει προσωπικά ἢ καί δημόσια, στήν κατάλληλη στιγμή. Γιά τά ὑπερβολικά ἀνοίγματα στήν οἰκουμενιστική κίνηση καί τίς αἰρέσεις ὁ Γέροντας Παῖσιος συνιστᾷ προσευχή στους κληρικούς, ἀλλά καί μέ καλό τρόπο ἀντίσταση. Δέ δικαιολογεῖ τό σχίσμα μέσα στήν Ἐκκλησία ἐκ μέρους τῶν πιστῶν, ὅταν βλέπουν νά παρεκτρέπονται οἱ ἐπίσκοποι, γιατί φρονεῖ ὅτι, ἂν κάθε φορά, πού λοξοδρομεῖ ἕνας ἐπίσκοπος, Πατριάρχης, ἀποσχίζομαστε καί κάνουμε δικές μας Ἐκκλησίες, θά ξεπεράσουμε καί τούς Προτεστάντες. Τότε πού συμφωνεῖ μέ τή διακοπή τοῦ μνημοσύνου, τό κάνει παιδαγωγικά, μέ πολύ πόνο καί ἀγάπη γιά τήν Ἐκκλησία. Βλέπουμε ὅτι ὁ Γέροντας Παῖσιος ἀκολουθεῖ ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση δύο στάσεις. Α') Ἀκολουθεῖ γιά ἕνα διάστημα τήν κοινή ἀγιορειτική γραμμή διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀλλά δείχνει ὅτι τό κάνει μέ πόνο, καθώς ὁμολογεῖ ὅτι: «Κάνω προσευχή γιά νά κόβῃ ὁ Θεός μέρες ἀπό μένα καί νά τίς δίνῃ στόν πατριάρχη Ἀθηναγόρα, γιά νά ὀλοκληρώσῃ τήν μετάνοιά του»³⁹⁴. Β') Δέν συμφωνεῖ μέ τή διακοπή τοῦ μνημοσύνου, ὅταν αὐτή ἡ ἐνέργεια δέν ἐκφράζει αὐθεντικό ἐκκλησιαστικό φρόνημα, ἀλλά ἔχει σχισματικό χαρακτήρα: «Εἰς τούς καιρούς μας βλέπομεν ὅτι πολλά πιστά τέκνα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας, μοναχοί καί λαϊκοί, ἔχουν, δυστυχῶς, ἀποσχισθῆ ἀπό Αὐτήν ἐξ αἰτίας τῶν φιλενωτικῶν. Ἐχω τήν γνώμην ὅτι δέν εἶναι καθόλου καλό ν' ἀποχωριζόμεθα ἀπό τήν Ἐκκλησίαν κάθε φοράν πού θά πταίῃ ὁ Πατριάρχης· ἀλλά ἀπό μέσα, κοντά στή Μητέρα Ἐκκλησία, ἔχει καθῆκον καί ὑποχρέωσιν ὁ καθένας νά διαμαρτύρεται καί ν' ἀγωνίζεται μέ τόν τρόπον του. Τό νά διακόψῃ τό μνημόσυνον τοῦ Πατριάρχου, νά ἀποσχισθῆ καί νά δημιουργήσῃ ἰδικήν του Ἐκκλησία καί νά ἐξακολουθῆ νά ὀμιλῆ ὑβρίζοντας τόν Πατριάρχη, αὐτό, νομίζω, εἶναι παράλογον»³⁹⁵.

³⁹³ Ὁ σεβασμός του αὐτός, φαίνεται καί ἀπό τό ὅτι ὁ ἴδιος, ποτέ δέν ἐπισκέφτηκε κάποιο μέρος χωρίς νά πάρῃ τήν ἄδεια τοῦ οἰκείου ἱεράρχου, ὅπως προκύπτει καί ἀπό μιᾶ ἐπιστολή του, πού ἔγραψε τό 1989, σέ μιᾶ ἡλικία πού εἶχε γίνει πλέον πολύ γνωστός στό εὐρύ κοινό: «Αὐτό πού ἤθελα», γράφει, «νά εἶχα ἀπλῶς τήν εὐλογία τοῦ Ἐπισκόπου». Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 283. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 689-690.

³⁹⁴ Ὁ. π., σσ. 690-691.

³⁹⁵ Βλ. Νικολάου Ζουρναζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 21-22. Πρβλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 222.

Ἐπειδή εἶναι πολύ αὐστηρός, ὅσον ἀφορᾶ τήν ὑπακοή καί τό σεβασμό πρὸς τόν ἐπίσκοπο³⁹⁶, γι' αὐτό μέ πολύ διακριτικό τρόπο προσπαθεῖ νά διορθώσει κάποιον ἐπίσκοπο τῆς διασπορᾶς, πού εἶχε παρασυρθεῖ ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα Παροτρύνει τόν ἱερέα τῆς διασπορᾶς, ὁ ὁποῖος, βλέπει ὅτι οἱ ἐνορίτες του, σκανδαλιζόμενοι ἀπό τίς ἀντιπαραδοσιακές ἐνέργειες τοῦ ἐπισκόπου του, καταφεύγουν σέ σχισματική Ἐκκλησία, νά ἀκολουθήσει τόν παρακάτω τρόπο, γιά νά τούς βοηθήσει ὅλους: «Ἄν θέλεις νά βοηθήσης τόν κόσμον δέν πρέπει νά ἀναπαύεσαι σ' αὐτά πού κἀνη ὁ Δεσπότης σου. Μ' αὐτά πετυχαίνει νά φεύγη ὁ κόσμος ἀπό τήν Ἐκκλησία. Δέν λέω νά σταματήσης τήν κοινωνία μαζί του καί νά κἀνης σχίσμα, οὔτε νά μιλᾶς δημόσια ἐναντίον του, ἀλλά οὔτε καί νά τόν ἐπαινῆς»³⁹⁷.

Πάντοτε ἐνδιαφερεται γιά τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας καί παρακολουθεῖ ἀθόρυβα ἀπό τό ἀσκητήριό του τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση. Προσεύχεται, μιλᾶ, γράφει καί, ὅταν τό κρίνει ἀναγκαῖο, ἐξέρχεται στόν κόσμο γιά κάποια ἐκκλησιαστική ὑπόθεση³⁹⁸. Ἡ δύσκολη κατάσταση, γιά παράδειγμα, στήν ὁποία βρέθηκε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στά μέσα τῆς δεκαετίας του 1970, τόν ὀδηγεῖ νά ἐκφράσει τόν πόνο του καί σέ ἐπιστολές του, ἐκφράζοντας μέ θάρρος τίς θέσεις του, ἔχοντας πλήρη συνείδηση τοῦ καθήκοντός του, ὡς ταπεινό τέκνο τῆς Ἐκκλησίας, πού ἀγωνίζεται γιά τό καλό της. Σέ μιά ἐπιστολή του, στίς 12.4.1975, ὁ ταπεινός μοναχός ἔγραφε: «Οἱ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας, δυστυχῶς, ἀντί νά ἐτοιμάσουν τόν Λαό γιά τήν μετάνοια, [γιά] νά ἀποφύγουμε τήν δικαία ὀργή τοῦ Θεοῦ, μαλώνουν γιά τά βοσκοτόπια... καί γιά μεγάλα κοπάδια... Λείπει ἡ Πατερική Πνευματική Ἀρχοντιά, καί ἐπόμενον εἶναι νά μαλώνουμε σάν τούς γύφτους»³⁹⁹. Λίγα χρόνια πρίν, στίς 23.1.1969, σέ ἄλλη ἐπιστολή του, γράφει: «Ἄς γνωρίζωμεν καλά, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας δέν ἔχει καμμίαν ἔλλειψιν. Ἡ μόνη ἔλλειψις, πού παρουσιάζεται, εἶναι ἡ ἔλλειψις σοβαρῶν Ἱεραρχῶν καί Ποιμένων μέ Πατερικές ἀρχές. ... Ὁ Κύριος, ὅταν θά πρέπη, θά παρουσιάση τούς Μάρκους τούς Εὐγενικούς καί τούς Γρηγορίου Παλαμάδες διά νά συγκεντρώσουν ὅλα τά κατασκανταλισμένα ἀδέλφια μας, διά νά ὁμολογήσουν τήν ὀρθόδοξον πίστιν, νά στερεώσουν τήν Παράδοσιν καί νά δώσουν χαράν μεγάλην εἰς τήν Μητέρα μας»⁴⁰⁰. Πέρα ἀπό τά παραπάνω, ὁ

³⁹⁶ Γιά τό θέμα αὐτό, βλ. Αγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Πηδάλιον*, εκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 488.

³⁹⁷ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 696.

³⁹⁸ Ὁ. π., σ. 688.

³⁹⁹ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 201-202. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 689.

⁴⁰⁰ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 21. Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 318.

Ἅγιος Παῖσιος ἀπέφευγε νά πέφτει σέ ἀκρότητες λόγω τῆς μεγάλης του διάκρισης. Αὐτό φαίνεται καί ἀπό τό ὅτι ἤλεγξε μοναχό, πού ἐνώ δέν εἶχε τίς προϋποθέσεις ἔλεγε μέ ἐπιστολές του κάποιους ἱεράρχες, θεωρώντας τόν ἑαυτό του μοναδικό ὑπερασπιστή τῆς Ἐκκλησίας⁴⁰¹.

Σταχυολογοῦμε ἀπό τίς σωζόμενες ἐπιστολές του ἢ ἄλλα κείμενα καί ἄλλες ἀναφορές του γιά τόν ἐπίσκοπο καί τό ἔργο του. Θεωρεῖ ὅτι, ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νά προσέχει καί νά εξετάζει μέ ἀκρίβεια, σέ ποιούς ἀνθρώπους θά ἀναθέσει διάφορα καθήκοντα στήν ἐπαρχία του, ὥστε νά μή γίνουν αὐτοί ἀφορμή γιά τόν σκανδαλισμό ἢ ἀκόμη χειρότερα γιά τήν πτώση πιστῶν σέ διάφορες πλάνες⁴⁰². Ὡς μέλος τῆς κοινωνίας, πού ἔχει συχνές ἐπαφές μέ τούς συμπολίτες του, πρέπει νά εἶναι πάντα σέ ἐγρήγορη, ὥστε νά μή σκανδαλίζει κανένα, οὔτε μέ τήν ἐνδυμασία του, οὔτε μέ τή συμπεριφορά του⁴⁰³. Ἐπίσης ὀφείλει, νά προσέχει τίς ἀφορμές, πού θά μπορούσαν νά τοῦ δημιουργήσουν κώλυμα στήν ἄσκηση τῆς ἱερωσύνης. Μ' αὐτό τό πνεῦμα, συνιστᾷ στούς κληρικούς, νά μήν ὀδηγοῦν, γιά νά ἀποφεύγουν τόν κίνδυνο τοῦ δυστυχήματος, πού θά τούς ἀνάγκαζε νά «κρεμάσουν τό πετραχήλι τους»⁴⁰⁴.

Ὁ Γέροντας Παῖσιος τονίζει ὅτι, ἐκτός ἀπό τή διαφάνεια, πού πρέπει νά ἔχει ὅλη ἡ ζωή τοῦ κληρικού, ἀφοῦ εἶναι ὁ «λύχνος ὁ καιόμενος ἐπί τῆς λυχνίας καί λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ» (Ματθ. 5,15), πρέπει νά χαρακτηρίζεται καί ἀπό τήν παντοτινή διαθεσιμότητά του: «Τοῦ παπαῦ τό σπίτι πρέπει νά εἶναι ἀνοικτό ὅλο τό εἰκοσιτετράωρο καί πρέπει νά δέχεται

⁴⁰¹ Βλ. Ἀθανασίου Γ. Μελισσάρη, *Παῖσιος*, σσ. 84-85· Πρεσβυτέρου Διονυσίου Δ. Τάτση, *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον*, σσ. 43-44.

⁴⁰² Στήν περίπτωση ἑνός ὀπαδοῦ τοῦ Μακράκη, πού προσπαθοῦσε νά σπείρει τίς πλανεμένες ιδέες του στήν Κόνιτσα, ὁ Γέροντας Παῖσιος ἀποροῦσε: «Πῶς δίδουν ἄδειαν οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας στούς λύκους, διά νά ἀρπάζουν τά ἀρνάκια μέσα στά κέντρα;» Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 260.

⁴⁰³ Ὁ. π., σ. 67. Τό θέμα αὐτό ἀπασχολοῦσε ἀνέκαθεν τούς ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι φρόντιζαν νά μή γίνονται οἱ ἱερεῖς σκάνδαλο γιά τούς πιστούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οἱ πολλές ἐλεγκτικές ἐπιστολές τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου πρὸς κάποιον μέ τό ὄνομα Ζωσιμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐνώ δέν ζοῦσε ἐνάρετα, ἐπιθύμησε τήν ἱερωσύνη καί παρά τήν ἀποτρεπτική στάση τοῦ ἁγίου, ἔγινε ἱερέας, συνεχίζοντας τόν ἀνίερο βίο του, γενόμενος ἔτσι σκάνδαλο σέ ὅλους. Ἐνδεικτικά σταχυολογοῦμε τίς ἐπιστολές, πού βρίσκονται στήν PG 78, 195 C, 199 B-C, 201 A-B, 261 B-C, 275, 793 D-796 B, 805 A-B. Στήν περίπτωση αὐτή, πού ὄντως οἱ κληρικοί σκανδαλίζουν τούς πιστούς, ὁ Γέροντας συμβουλεύει τούς τελευταίους, νά μήν ἐπηρεάζονται ἀπό ὅ,τι βλέπουν, ἀλλά νά ψάχνουν γιά τά θετικά στοιχεῖα τους, μιμούμενοι τή μέλισσα καί ὄχι τή μύγα. Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σσ. 89-90.

⁴⁰⁴ Ὁ. π., σ. 251.

ἐπισκέπτες ὅποιαδήποτε ὥρα»⁴⁰⁵. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει καί ἡ οἰκογένεια τοῦ κληρικοῦ, κυρίως ἡ πρεσβυτέρα, ἡ ὁποία πρέπει νά διακρίνεται γιά τήν ἐσωτερική ὁμορφιά τῆς ψυχῆς της, ὅπως συστήνει σέ γράμμα, πού ὁ Γέροντας ἔστειλε, σέ ἀνύπανδρο ὑποψήφιο ἱερέα⁴⁰⁶.

Στό κέντρο τῆς ἀποστολῆς τοῦ κληρικοῦ πρέπει νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί ὄχι οἱ οἰκοδομές. Πιό συγκεκριμένα, δέν χρειάζεται νά μεριμνᾷ γιά τήν οἰκοδομή μεγάλων ἐνοριακῶν ναῶν, πού ἀπαιτοῦν πολύ κόπο, χρόνο καί ἔξοδα, μέ κίνδυνο νά ἀμελήσει τό κύριο πνευματικό του ἔργο, πού εἶναι ἡ προσωπική του οἰκοδομή καί τῶν ἐνοριτῶν του. Ἄν ὑπάρχει ἀνάγκη, νά γίνουν κάποια ἔργα τότε, νά μή γίνονται βιαστικά καί νά συνοδεύει πάντα τήν ἐργασία μέ τήν προσευχή, ἐμπιστευόμενος τά ἔργα στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ⁴⁰⁷.

Ὁ ἀληθινός πνευματικός χρησιμοποιεῖ τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως καί τήν Θεία Κοινωνία - τότε πού ἐπιτρέπεται⁴⁰⁸ - ὡς τά πιό δυνατά ὄπλα στόν ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ. Ἡ εἰλικρινής καί καθαρή ἐξομολόγηση τοῦ πιστοῦ τόν προστατεύει καί ἀπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων. Στήν περίπτωση τῶν δαιμονισμένων, ὅταν ἔχουν τά λογικά τους, πρέπει ὁ πνευματικός νά τοὺς βοηθάει, νά βροῦν σέ τί ἔφταιξαν καί δαιμονίστηκαν, ὥστε νά μετανοήσουν, νά ἐξομολογηθοῦν καί ἂν εἶναι ἀνάγκη μετά τοὺς διαβάξει ἐξορκισμούς, γιατί καί μόνο μέ τή συγχωρητική εὐχή μπορεῖ νά φύγει τό δαιμόνιο⁴⁰⁹.

⁴⁰⁵ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, σ. 266. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 312.

⁴⁰⁶ Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 246. Τό θέμα τῆς ἐπιλογῆς πρεσβυτέρας εἶναι συνεχῶς καί δυσκολότερο στή σύγχρονη κοινωνία τῆς Ἑλλάδος καί ἀπειλεῖ τό μελλοντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας λόγω ἔλλειψης πρεσβυτερῶν.

⁴⁰⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 297. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σσ. 253-254.

⁴⁰⁸ Τό θέμα τῆς θείας Κοινωνίας τό ἀφήνει πάντα στή διάκριση τοῦ πνευματικοῦ, συνιστώντας τή συχνή συμμετοχή στό σωτήριο αὐτό μυστήριο, ἀπό ἀνάγκη καί ὄχι ἀπό συνήθεια. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 238. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 274-275.

⁴⁰⁹ Ὁ. π., σσ. 204-206. Τό θέμα τοῦ ἔργου τοῦ πνευματικοῦ ἀναπτύσσεται στόν τόμο αὐτό μεταξύ τῶν σελίδων 271-292. Διαφαίνεται στά γραφόμενα ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Ἁγίου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πού περίμεναν εἰλικρινά τή βοήθεια, ἀλλά καί ἡ προσοχή καί ἡ ὑπομονή πού χρειάζεται νά διαθέτει ὁ πνευματικός, γιά νά μή βιάσει τήν ἐλευθερία τῶν ἐξομολογουμένων.

2. Οί μοναχοί

2.1. Ο Γέροντας Παΐσιος – πρότυπο του τελείου μοναχοῦ.

Ο Άγιος Γέροντας Παΐσιος ἔχοντας κύριο καθημερινό ἔργο του τήν μελέτη τοῦ ἑαυτοῦ του, καθρεπτιζόμενος στούς θεοπνεύστους λόγους τῶν Πατέρων, ἔφθασε στήν τελειότητα τοῦ μοναχοῦ, ὅπως ὁ ἀγαπημένος του Άγιος, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ, μᾶς τήν παραδίδει: «Τῶν δέ φθασάντων τήν τελειότητα, τοῦτό ἐστι τό τεκμήριον. Ἐάν καθ' ἡμέραν δεκάκις εἰς καῦσιν παραδοθῶσιν ὑπέρ τῆς ἀγάπης τῶν ἀνθρώπων, οὐ κορέννυνται ἐκ τούτων... Καί τοῦτο τό σημεῖον ζητοῦσιν ἑαυτοῖς οἱ ἅγιοι ἀφομοιωθῆναι τῷ Θεῷ, ἐν τῷ τελειωθῆναι τῷ πόθῳ τοῦ πλησίον. Οὕτω καί οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ μονασταί ἐποιοῦν, ὅταν πρός ἐκείνην τήν τελειότητα καί ὁμοίωσιν, τήν πλήρη ζωῆς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐλάμβανον πάντοτε»⁴¹⁰.

Τό πίο σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἀγίου Παΐσιου ἀποτελεῖ ἡ ιδιότητά του ὡς Πνευματικός Πατήρ, Γέροντας, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει νά ἀποκαλεῖται αὐτός, πού μπορεῖ νά καθοδηγεῖ ἀπλανῶς καί ἄλλους στό δρόμο τῆς σωτηρίας καί ὁ ὁποῖος συμβαίνει κάποιες φορές νά μὴν εἶναι κληρικός.

Παρατηρουμένη ἀπό κοντά, ὅλη ἡ ζωή τοῦ ἀγίου, ἀπό τήν μικρότερη ἡλικία του, χαρακτηρίζεται ἀπό τόν ἀγῶνα του νά καλλιεργήσει τίς ἀρετές, πού καλλιεργοῦνται πρωτίστως ἀπό τούς μαχητές τοῦ Πνεύματος, οἱ ὅποιοι, ἀπαρνούμενοι τόν ἑαυτό τους, θυσιάζονται γιά τόν πλησίον καί τελικῶς «τό πρόγραμμα τους τό ὀρίζει ὁ κόσμος», ὅπως χαρακτηριστικά ἔλεγε γιά τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό⁴¹¹, γενόμενοι στήριγμα καί φάρος πνευματικῆς καθοδήγησης. Βάσει αὐτοῦ τοῦ γνωρίσματος, θά παρουσιάσουμε στή συνέχεια τά κυριότερα σημεῖα ἀπό τό βίῳ τοῦ ἀγίου Παΐσιου πού, κατά τή δική μας γνώμη, ἀποτελοῦν τήν εἰκόνα τοῦ αὐθεντικοῦ μοναχοῦ τοῦ βιοῦντος κατά τήν παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, τήν ὁποία αὐτός ζωντανεύει καί ἐκπροσωπεῖ σέ ὅποιο τόπο καί ὅποια ἐποχή καί ἂν ζήσει.

Ἐνα ἀπό τά πρῶτα σημεῖα τῆς κλίσης του γιά τή μοναχική ζωή τοῦ ἀγίου Γέροντος Παΐσιου ἦταν ἡ πρόρρηση καί συνάμα εὐχή τοῦ ἀγίου Ἀρσενίου, κατά τή βάπτισή του, «νά γίνει καλόγερος στό πόδι του»⁴¹², δίνοντάς του καί τό ὄνομά του, Ἀρσένιος καί ὄχι Χρηστος, πού ἦταν τό ὄνομα τοῦ

⁴¹⁰ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἄπαντα*, σσ. 307-308.

⁴¹¹ Προβλ. *Ο Άγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σ. 461.

⁴¹² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 38.

παπποῦ. Ἡ ἀπόφασί του νά γίνει μοναχός, καλλιεργήθηκε ἤδη ἀπό τὰ παιδικά του χρόνια. Ἀκούγοντας τήν ἱστορία αὐτή καί θαυμάζοντας τό βίο τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, πόθησε νά τόν μιμηθεῖ, στοιχειῶ πού δείχνει μιά ξεχωριστή γιά τήν ἡλικία του ὠριμότητα. Ἡ εὐλάβεια τῆς μητέρας του Εὐλογίας μεταγγίστηκε στήν φιλότιμη ψυχή του. Ἡ μητέρα του, κυρίως μέ τήν ἀρχοντική της ἀγάπη, συνήργησε στό νά μάθει νά λύνει τὰ προβλήματά του μέ τήν προσευχή καί νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τίς μικρότητες καί ἐνῶ ἦταν μόλις ὀκτώ ἐτῶν «νά συλλάβῃ τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς»⁴¹³. Διαβάζοντας σέ καθημερινή βάση τήν Ἁγία Γραφή καί Βίους Ἁγίων-Συναξάρια ἐπιταχυνόταν ἡ πνευματική του ἐξέλιξη, καθώς προσπαθοῦσε μέ ζῆλο νά ἐφαρμόσει ὅσα διάβαζε, ὅπως: νηστεία, προσευχή, ἐλεημοσύνη κ.λπ.⁴¹⁴. Τήν ἀγάπη του γιά τήν προσευχή προσπαθοῦσε νά τήν ἐμφυτεύσει καί στήν καρδιά τῶν ἄλλων παιδιῶν, παρακινώντας τα σέ κοινές προσευχές, συνεχίζοντας ἔτσι τήν παράδοση τῶν προγόνων του πού, σέ δύσκολες ἱστορικά συνθήκες, μαζεύονταν στίς σπηλιές τῆς Καππαδοκίας γιά νά προσευχηθοῦν καί νά ἀκούσουν τό μήνυμα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πιό κατάλληλος τόπος γιά τήν πραγματοποίηση τῶν πόθων του γιά ἀσκητική ζωή ἦταν τό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου, μετά ἀπό πολλές ἀναζητήσεις καί περιπέτειες, κατόρθωσε νά βρεῖ κατάλληλους πνευματικούς ὁδηγούς, πού μποροῦσαν νά τόν ἀναπαύσουν. Ὁ πνευματικός του στόχος ἦταν ἡ τελείωσή του καί ἡ ἐφαρμογή μέ ἀκρίβεια τῶν κανόνων τῆς μοναχικῆς ζωῆς, ἐπιθυμώντας πάντα τήν ἐρημητική ζωή, περνώντας διαδοχικά ἀπό ὅλα τὰ στάδια τοῦ μοναχοῦ, πού προβλέπονται στίς σχετικές διατάξεις: δόκιμος, ἀπλός μοναχός, μεγαλόσχημος. Διῆλθε ἐπίσης καί ἀπό ὅλες τίς μορφές τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος: κοινόβιο, ἰδιόρρυθμο, στόν κόσμο, στήν ἔρημο, σέ σκήτη, σέ καλύβα. Θέλοντας νά δείξει τήν ἀτμόσφαιρα, πού ἐπικρατοῦσε στό Ἅγιον Ὄρος, χωρίς νά κατακρίνει τήν πνευματική κατάσταση κάποιων μελῶν τῆς Ἁγιορειτικῆς Πολιτείας, ἀναφέρει ὅτι, στήν ἀρχή εἶχε ἀπογοητευθεῖ ἀπό αὐτά, πού ἔβλεπε, ἐπειδή δέν συμφωνοῦσαν μέ τήν εἰκόνα, πού ὁ ἴδιος εἶχε γιά τό Περιβόλι τῆς Παναγίας. Δέν κλονίστηκε ὅμως, ἀλλά ἐνδυναμώθηκε

⁴¹³ Πρβλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 33-38.

⁴¹⁴ Ὁ Ἅγιος θά θυμηθεῖ ἀργότερα: «Ὅταν ἀκόμη ἤμουν στό σχολεῖο, διάβαζα τούς βίους τῶν Ἁγίων καί ἐπιθυμοῦσα ἀπό τότε νά γίνω ἀσκητής». Ἐτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀπόπειρά του, στήν ἡλικία τῶν 11 χρόνων, νά μιμηθεῖ τούς ἀσκητές, ἀνεβαίνοντας ἐπάνω σ' ἕνα βράχο, βάζοντας σέ κίνδυνο τήν ἴδια τή ζωή του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 47. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα θά ζητήσει ἀπό τή Μητρόπολή του ἄν μπορεῖ νά γίνει μοναχός. Ἡ αἴτησή του δέν ἔγινε δεκτή λόγω τῆς μικρῆς του ἡλικίας. Ὁ. π., σ. 51.

συλλέγοντας ὅ,τι καλύτερο μπορούσε ἀπό τόν πνευματικό πλοῦτο, πού βρῆκε γύρω του⁴¹⁵.

Αὐτό πού τόν διέκρινε παντοῦ ἦταν **τό φιλότιμό** του καί **ὁ ζῆλος** του νά προσαρμόζεται συνεχῶς στίς πνευματικές ἀπαιτήσεις τῆς μοναχικῆς ζωῆς, πού ἐγκαινιάζεται μέ τήν κουρά καί ἀποτελεῖ ἕνα νέο καί ἀνακαινιστικό στάδιο στήν πνευματική πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κουρά ἰσοδυναμεῖ μέ ἕνα δεύτερο Βάπτισμα, πού σβῆνει ὅλες τίς προηγούμενες ἁμαρτίες, πού ἔχει πράξει κάποιος καί τόν ἐπαναφέρει στήν καθαρότητα τοῦ Βαπτίσματος⁴¹⁶. Ἄν καί γνώριζε αὐτή τήν ιδιότητα τῆς κουράς, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος δέν ἐπαναπαύτηκε στήν δυνατότητα τῆς εἰδικῆς συγχώρησης, πού αὐτή προσφέρει, ἀλλά ἐπέμεινε ἀπό μικρό παιδί στή διατήρηση τοῦ ἑαυτοῦ του καθαροῦ ἀπό αὐτά, πού δέν ἄρμοζαν σ' ἕνα μελλοντικό μοναχό, προσπαθώντας ταυτόχρονα νά ἐξοικειωθεῖ μέ τόν αὐστηρό τρόπο τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ζοῦσε ζωή μοναχοῦ προτοῦ νά γίνει μοναχός, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἁμαρτία, πού μᾶς ἀπειλεῖ ὅλους, ἀπό τόν Ἀδάμ μέχρι τόν τελευταῖο ἄνθρωπο, ἀφοῦ καταφέρει νά διεισδύσει στήν ψυχή μας, μπορεῖ νά μᾶς γίνει συνήθεια, πού δέν ἐξουδετερώνεται μέ τήν συγχώρηση, πού παρέχει ἡ κουρά. Κατά συνέπεια, προετοιμαζόταν ὅσον τό δυνατόν καλύτερα, κάνοντας καθημερινό αὐτοέλεγκο τῶν πράξεών του, τῶν λόγων του, τῆς συμπεριφορᾶς του⁴¹⁷.

Παρόλο ὅμως, πού τό κυριότερο ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ προσευχή, ἐπιβάλλεται σήμερα, πού ὁ κόσμος καίγεται, ὁ μοναχός **νά μὴν ἀδιαφορεῖ**. Ἀφήνει τήν ἡσυχία του καί ὑπερασπίζεται τήν πίστη του καί βοηθάει τόν

⁴¹⁵ Μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει: «Στήν ἀρχή, μέχρι νά βγάλω τά πνευματικά φτερά, κανείς δέν μέ βοήθησε, ὅλοι μέ ἔσπρωχναν. Ὑστερα συνάντησα Ἁγίους». Βλ. Ὁ. π., σ. 79. Μαρτυρία ἀγνώστου Γέροντος ἐνισχύει αὐτή τήν τοποθέτηση: «Δέν μπορῶ νά κρίνω τήν σημερινή κατάσταση, ἀλλά αὐτό πού μέ στενοχωρεῖ καί μέ κάνει νά πονῶ εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀγάπης μεταξύ τῶν μοναχῶν». Βλ. *Ἀπό τήν ἀσκητική καί ἡσυχαστική ἀγιορειτική παράδοση*, ἄ. σ., Ἅγιον Ὄρος, 2011, σ. 811.

⁴¹⁶ Στόν ἄνθρωπο, πού συνειδητοποιεῖ τήν ἄθλια πνευματική κατάστασή του καί ἐπιθυμεῖ νά γίνει μοναχός, ὁ Ὅσιος Θεόληπτος, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, λέει: «Ἀναλογίστηκες νά ξανακερδίσεις τήν εὐγένεια πού ἔλαβες κατά χάρη μέ τό βάπτισμα, ἀλλά τήν ἔχασες θεληματικά ἀπό τά πάθη σου ζώντας στόν κόσμο. Ἔτσι λοιπόν ἔκανες πράξη τήν ἀγαθή αὐτή γνώμη μέ τό νά ἔρθεις στό ἱερό φροντιστήριο, νά φορέσεις τά σεμνά ἄμφια τῆς μετανοίας καί νά ὑποσχεθεῖς ὀλόψυχα τήν παραμονή σου στό μοναστήρι μέχρι θανάτου». Βλ. *Λόγος γιά τήν ἐν Χριστῶ ἐσωτερική ἐργασία καί τή μοναχική ζωή*, Φιλοκαλία Δ', σ. 145.

⁴¹⁷ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 51 κ.ε. Χαρακτηριστική εἶναι, μεταξύ ἄλλων, ἡ ἐπίμονη προσευχή του νά μὴ σκοτώσει ἄνθρωπο στόν πόλεμο γιά νά ἀξιωθεῖ νά γίνει μοναχός. Γιά περαιτέρω πληροφορίες γιά τό θέμα τῆς ἁμαρτίας ὡς ἐμπόδιο στήν προσπάθεια πνευματικῆς τελειότητος, βλ. Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Περί ἐπιμελείας ψυχῆς*, Ἐκδ. Αποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1999, σ. 41 κ. ἐξ.

κόσμο, όταν παραστεί ανάγκη. Διαφώνησε ο Άγιος με «διακριτικούς» και «γνωστικούς» άγιορεΐτες, οι οποίοι δέν θεώρησαν ως πνευματική τήν ένασχόλησή τους σέ αντίδραση γιά τήν προβολή ταινίας, πού βλασφημοῦσε τόν Κύριο, νομίζοντας ὅτι ἡ περιφρόνησή τους στό ἔργο, θά εἶχε καλύτερα ἀποτελέσματα⁴¹⁸.

Στό πρόσωπο τοῦ ἀγίου Παΐσιου συναντᾶται μιά πνευματική διαλεκτική, ἡ ὁποία ἐκφράζει ὅλο τό γίνεσθαι τῆς μοναχικῆς κλίσεως. Ἀπό τό ἕνα μέρος ἔχουμε τήν ἀνωτερότητα καί τήν τελειότητα τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπό τό ἄλλο μέρος, συνυπάρχει ἡ ἀπόλυτη **ταπεινοφροσύνη**, πού κάνει τό μοναχό, νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ὡς τόν τελευταῖο ἄνθρωπο, τόν πιό ἁμαρτωλό, πού ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του δέν ἐπεμβαίνει σέ βοήθεια τῶν συνανθρώπων του ὁ Θεός. Μέ ἄλλα λόγια ὁ μοναχός ὁμοιοῦται μέ τούς ἀγγέλους διά τῆς καθαρῆς του ζωῆς τῆς θεμελιωμένης στούς ἀρχικούς του ὄρκους, ἐνῶ παράλληλα αὐτός ὁ ἴδιος θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἀνάξιο καί ἁμαρτωλό, χωρίς κανένα δικαίωμα ἐνώπιον τῶν ἄλλων. Τό μόνο, πού ὀφείλει, ὡς μοναχός νά πράξει, εἶναι νά θυσιάσεται ὑπέρ τοῦ συνανθρώπου του, ἀφοῦ γνωρίζει ὅτι ἡ πορεία του πρὸς τό Θεό περνάει ἀπό τήν ἀγάπη του πρὸς τόν πλησίον του, ὁ ὁποῖος γι' αὐτό καί εἶναι πάντα παρών στή ζωή του. Καί ὅταν ἀποσύρεται ἀπό τά μάτια του κόσμου

⁴¹⁸ Τό 1988, δημιουργήθηκε σάλος στό πανελλήνιο ἐξ αἰτίας τῆς προβολῆς τῆς βλάσφημης ταινίας «Ὁ τελευταῖος πειρασμός» τοῦ Σκορτσέζε. Ὁ ἐξαιρετικά ἐνεργός ρόλος, πού ἔπαιξε ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, στήν ἀπαγόρευση τῆς προβολῆς τῆς ἀπό τήν Πολιτεία εἶχε καταλυτικό χαρακτήρα τόσο γιά τούς κληρικούς, ὅσο καί γιά τούς λαϊκοῦς, οἱ ὁποῖοι ἐνεργοποίησαν ἀκόμη μιά φορά τό μαχητικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας σέ κρίσιμες στιγμές γι' αὐτήν. Ἐλεγε μέ ἀγανάκτηση: «Αὐτό εἶναι τό φοβερό! Τήν πτώση μας, τήν δειλία, τό βόλεμά μας τό παρουσιάζομε σάν κάτι ἀνώτερο!». Βλ. ὁ.π., σσ. 304-305. Ὑπήρξαν πολλές ἀνάλογες περιπτώσεις, πού ἡ δυναμική ἐπέμβαση μοναχῶν σέ διάφορα θέματα, κυρίως δογματικά, βοήθησε στήν ἀποκατάσταση τῆς ἀληθείας στήν Ἐκκλησία. Ἐνδεικτικά, βλ. Pr. prof. Dr. Ioan Rămureanu, pr. Prof. dr. Milan Šesan, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, τομ. Α', Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1987, σ. 426. Γιά τή βοήθεια, πού πρέπει νά προσφέρουμε στούς ἄλλους, ἡ πατερική διδασκαλία εἶναι σαφής: «Πᾶς ὁ πλέων ἐγγύς ἐστι τοῦ ναυαγίου, καί τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσω σφοδρότερον πλέει· καί πᾶς ὁ σῶμα περικείμενος, ἐγγύς ἐστι τῶν τοῦ σώματος κακῶν, καί τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσω περ ἄν ὀρθῶς βαδίζει, καί μὴ βλέπει τούς πρὸ αὐτοῦ κειμένους. Ἔως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῶ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα· ἕως εὐεκτεῖς, καί πλουτεῖς, τῶ κακοπαθοῦντι βοήθησον. Μὴ ἀναμείνης ἐπὶ σεαυτοῦ μαθεῖν, ὅσον κακόν ἐστιν ἀπανθρωπία, καί οἷον ἀγαθόν σπλάχνα τοῖς χηρῶσιν ἀνοιγόμενα». Βλ. Ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ ἀδικουμένων*· ὅτι χρῆ βοηθεῖν αὐτοῖς, P.G. 95, 1193 Α. Γιά τήν προσφορά τῶν μοναχῶν στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή του ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας (Συμβολή στήν Ποιμαντική)*, Διατριβή ἐπὶ διδασκαλία, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 217. Πρβλ. Δ. Κωνσταντέλου, *Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καί κοινωνικὴ πρόνοια*, Ἑλληνικὴ Ἔκδοση, Ἀθήνα 1983.

στήν αγαπημένη του ήσυχία «ποθῶν καί ἐκζητῶν τόν Θεόν», γιά ἕνα μικρό χρονικό διάστημα, τό κάνει γιά νά προσεύχεται καί νά ἀντλεῖ δύναμη γιά τή στήριξη τῶν ἄλλων. Λίγοι κατανοοῦσαν τή μεγάλη θυσία, πού ἔκανε, νά βγαίνει ἀπό τήν κατάσταση τῆς «θεοκοινωνίας», στήν ὁποία βρισκόταν προσευχόμενος, γιά νά βοηθήσει τόν πάσχοντα συνάνθρωπό του, γιά τόν ὁποῖο ἡ εὐαίσθητη συνείδησή του, δέν τόν ἄφηνε νά ἀδιαφορήσει⁴¹⁹.

Ἐκπληρώνοντας τό Ἄγιογραφικό ρητό: «Δοξάσατε δὴ τόν Θεόν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καί ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν»⁴²⁰, ὁ ταπεινός Ἄγιορείτης αἰσθανόταν τήν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία θεωροῦσε ὡς τήν κύρια ἀπασχόληση τοῦ μοναχοῦ. Ἐλεγε: «Ἐγώ μπορῶ νά περάσω ὀλόκληρη μέρα κάνοντας ἐργόχειρο καί λέγοντας: Δόξα σοι ὁ Θεός. Δόξα σοι ὁ Θεός, γιατί ζῶ. Δόξα σοι ὁ Θεός, γιατί θά πεθάνω καί θά πάω κοντά στό Θεό... Ἐγώ, ὅταν πονάω, τό "δόξα σοι ὁ Θεός" ἔχω γιά χάπι τοῦ πόνου...»⁴²¹. Κάθε ἐξωτερική πράξη καί κίνηση τοῦ σώματος πρέπει νά ὠθήσουν τήν ψυχή, νά ὑψωθεῖ στό Θεό, γιά νά γίνουν προσευχή καί δοξολογία.

Στόν ἅγιο Παῖσιο, ἡ **προσευχή**, ὡς ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο πραγματοποιοῦσε τήν ἐπικοινωνία μέ τόν Θεό, ἦταν ἀπόλυτη. Ἡ ἀπό τήν μικρή του ἡλικία ἐπίδοσή του στήν προσευχή τόν βοήθησε ἀργότερα, σάν μοναχός, νά βυθίζεται ἐντελῶς σ' αὐτήν. Ἡ συνεχῆς ἀδιάλειπτη ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξε τό βασικό ἐργόχειρο τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, ὅπως ὄλων τῶν νηπτικῶν Πατέρων⁴²². Γνωρίζοντας τή δύναμη, καθώς καί τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς νοερᾶς προσευχῆς συνήθιζε νά ἀντικαταθιστᾶ τίς ἀκολουθίες μέ τήν εὐχή, ὅπως συνηθίζεται στό ἁγιορείτικο περιβάλλον, κυρίως σέ κελλιά καί καλύβες⁴²³. Τόνιζε συχνά τή σημασία τῆς καρδιακῆς

⁴¹⁹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 132-133. Μιά καλή ἀνάλυση τοῦ θέματος γίνεται στό ὑποκεφάλαιο «Ἡσυχίας ἐραστής» τοῦ παραπάνω ἔργου, σσ. 476-484.

⁴²⁰ Α' Κορ. 6, 20.

⁴²¹ Γέροντος Παΐσιου Ἄγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σσ. 229-248. Ἄξια προσοχῆς εἶναι ἡ μαρτυρία πολλῶν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου, τούς ὁποίους συναντήσαμε προσωπικά, οἱ ὁποῖοι ἐξιστοροῦν διάφορα περιστατικά, πού φανερώνουν τή δοξολογική αὐτή στάση του, ἡ ὁποία τοῦ εἶχε γίνει τρόπος ζωῆς, δευτέρα φύσις. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 565.

⁴²² Τῆ διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων συνοψίζουν οἱ Ἄγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος στό ἔργο τους «Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβῆς γιά ὅσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωή» λέγοντες: «Ἀρχή λοιπόν κάθε ἐργασίας θεάρεστης εἶναι ἡ ἐπίκληση μέ πίστη τοῦ σωτηρίου ὀνόματος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Βλ. *Φιλοκαλία*, τομ. Ε', σ. 25.

⁴²³ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 562. Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Ἐπίσκοπος Κύπρου ἀπαντώντας σέ ἡγούμενο μονῆς τῆς Παλαιστίνης, ὁ ὁποῖος τοῦ διηγείτο ὅτι, μαζί μέ τή συνοδεία του ἐκπληρώνει ὅλο τό μοναχικό κανόνα, τίς Ὁρες κ.λπ., ἀπαντάει, τονίζοντας τή σημασία τῆς εὐχῆς: «Φανεροί ἐστε ἀμελοῦντες τὰς ἄλλας ὥρας τῆς ἡμέρας ἀργοῦντες ἀπό τῆς εὐχῆς· δεῖ γάρ τόν ἀληθινόν μοναχόν, ἀδιαλείπτως ἔχειν τήν εὐχήν καί τήν ψαλμωδίαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». *Τό Γερωντικόν*, σ. 30.

προσευχῆς καί δέ συμφωνοῦσε μέ τήν τυπική προσευχή, ἀπαγγελία, πού δέν συμμετέχει ἡ καρδιά, ἔστω καί ἄν εἶναι πολύωρη⁴²⁴. Ζητοῦσε ὅλη ἡ ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, νά ἐνεργοποιεῖται στήν προσπάθεια ἐπικοινωνίας μέ τό Θεό γιά τό καλό τοῦ πλησίον, ὥστε νά προσεύχεται μέ τή δύναμη τῆς προσευχῆς μιᾶς μάνας γιά τό ἄρρωστο παιδί της⁴²⁵.

Ὁ Γέροντας Παῖσιος αἰσθανόταν τήν ἀνάγκη νά προσεύχεται γιά ὅλη τήν κτίση, γιά τούς ἀνθρώπους, γιά τά ζῶα, γιά τή φύση, ἀκόμη καί γιά τόν διάβολο⁴²⁶. Θεωροῦσε ὅτι εἶχε τήν φυσική ὑποχρέωση νά τούς ἀγαπάει ὅλους καί νά τούς μνημονεύει ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτό ἀναπαυόταν, νά χαρακτηρίζει τό μοναχό, ὡς «ἀσυρματιστή τοῦ Θεοῦ», ἐκφράζοντας μ' αὐτόν τόν τρόπο τήν σωτηριολογική διάσταση τῆς προσευχῆς γιά ὅλο τόν κόσμο, τῆς ἀπελευθερωμένης ἀπό τά δεσμά τοῦ ἐγωισμοῦ. Ἡ ἴδια ἡ κλίση, ὅπως καί ἡ κλήση γιά τή μοναχική ζωή κάποιου εἶναι μέρος ἑνός θεϊκοῦ σχεδίου, στό ὁποῖο ὁ Θεός ἐνεργεῖ καί ὁ ἀνθρώπος συνεργεῖ καί συμβάλλει στή σωτηρία περισσότερων ἀνθρώπων, συγγενῶν ἤ μή. Γιά τόν Γέροντα ἡ προσευχή ἦταν καί ὁ ἄριστος τρόπος κοινωνίας καί ἐπικοινωνίας μέ τά πνευματικά του τέκνα⁴²⁷. Συμβούλευε συχνά τούς μοναχοῦς, ἀλλά καί τούς προσκυνητές νά κάνουν προσευχή γιά κάποιον, πού περνοῦσε δυσκολίες, σάν νά μήν ἀρκοῦσε ἡ δική του προσπάθεια. Ἐπιπλέον, ζητοῦσε νά κάνουν προσευχή ἀκόμη καί γιά τόν ἴδιο, πιστεύοντας εὐλικρινῶς ὅτι, τήν ἔχει ἀνάγκη γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Χαρακτηριστικό δεῖγμα τῆς ἀπόλυτης ταπεινώσεώς του εἶναι καί ἡ παράκλησή του τήν παραμονή τῆς κοιμήσεώς του στόν ἀγαπητό του Ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ Δαμιανό, νά τόν μνημονεύει: «Νά μέ μνημονεύης, γιατί

⁴²⁴ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 305-307. Ἐλεγε: «Καί ἕνας ἀναστεναγμός πολλές φορές ἰσοδυναμεῖ μέ προσευχή, μέ ὥρες προσευχῆς, μέ ἀγρυπνία». Βλ. *Τερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος*, σ. 556.

⁴²⁵ «Πολύ βοηθᾷ ἡ προσευχή γιά τόν κόσμο, ὅταν μάλιστα ὑπάρχη καρδιακός πόνος. Δέν συμμετέχω στόν πόνο τοῦ ἄλλου, ὅταν ἔχω τό ἕνα πόδι πάνω στό ἄλλο καί κάθωμαι ἀναπαυτικά καί ἔχω ὅλες τίς ἀνέσεις». Βλ. *Ὁ π.*, σ. 558. Γιά τίς δύο φτεροῦγες τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς – ταπείνωση καί πόνο καρδιάς –, βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 313. Γιά τήν εὐαισθητοποίηση τῆς καρδιάς, ὁ Ἀββᾶς Παμβῶ ἀναφέρει: «Εἰ ἔχεις καρδίαν, δύνασαι σωθῆναι». Βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 102.

⁴²⁶ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *ὁ.π.*, σ. 171.

⁴²⁷ Ὅταν ἔλαβε τόν Μάϊο τοῦ 1983 ἀπό τόν Θεό πληροφορία γιά ἐπικείμενη ἐπίθεση τῆς Τουρκίας κατά τῆς Ἑλλάδος τόν Ὀκτώβριο, ἀμέσως ἔκανε «ἐπιστράτευση προσευχῆς», παρακινώντας καί ἄλλους μοναχοῦς νά προσευχηθοῦν, γιά νά ἀποσοβηθεῖ ὁ πόλεμος, ὅπως καί ἔγινε. Λεπτομέρειες γιά τό συμβάν αὐτό καταγράφονται στό: *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά*, σσ. 420-421. Ἀναλόγως καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος μέ πνευματικά του τέκνα συνιστοῦσε μιά συγκεκριμένη ὥρα γιά προσευχή, δημιουργώντας ἔτσι ἕνα πνευματικό δίκτυο, πού ἔνωνε ἄτομα ἀπό διάφορα μέρη σέ ἕνα κοινό πνευματικό στόχο, σκοπό.

πολλοί ἄλλοι θά μέ ἐγκαταλείψουν· θά νομίζουν ὅτι δῆθεν δέν ἔχω ἀνάγκη»⁴²⁸.

Ἡ προσευχή του συνοδεύεται πάντα ἀπό αὐστηρή **ἄσκηση**. Ἐνα ἐλάχιστο μόνο μέρος τῶν σωματικῶν του ἀσκήσεων, ἄφησε νά διαφανεῖ μέσα ἀπό τίς διηγήσεις του, ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας Παῖσιος. Ἐνα ἄλλο ἀκόμη μικρότερο μέρος ἀποκαλύπτεται ἀπό μαρτυρίες ἐκείνων, πού τόν γνώρισαν ⁴²⁹. Παρατηροῦμε ὅτι ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία καί τόν ὄργανισμό συνιστοῦσε τό μέγεθος τῆς ἄσκησης. Οἱ μετάνοιες, ὡς σημαντικό μέρος τοῦ μοναχικοῦ κανόνος, ἦταν ἀπαραίτητες. Μάλιστα ἔδινε λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιά τήν ἐκτέλεσή τους. Ὁ ἴδιος ἀπό μικρός ἔκανε μετάνοιες μέ τόση αὐτοθυσία, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό. Ὑπογράμμιζε τή χαρά, πού κανονικά πρέπει νά δοκιμάζει κάποιος κάνοντας αὐτή τήν ἄσκηση, ἀφοῦ, ἦταν ἀπό ἐκείνους πού, «ὁ κόπος ἀποτελεῖ ἀνάπαυση καί ἡ ταλαιπωρία ψυχαγωγία»⁴³⁰. Προέτρεπε τούς νέους νά ἀσκοῦνται, ὅσο μπορούσαν περισσότερο, σωματικά, ἀφοῦ καί ὁ ὄργανισμός τοῦ νέου τό ἐπιτρέπει. Γι' αὐτό, τουλάχιστον στήν ἀρχή πρέπει νά ἐπιμένουν μέ φιλότιμο. Πρός τό τέλος τῆς ζωῆς ἡ ἄσκηση ἀποκτᾶ πιο ἥπιο χαρακτήρα γιά δύο λόγους: πρῶτον, οἱ σωματικές δυνάμεις μειώνονται καί δεύτερον, ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος ἔχει ἤδη ἐνδυναμωθεῖ καί περνάει σέ ἄλλο ἐπίπεδο⁴³¹.

⁴²⁸ Ὁ. π., σσ. 553-554.

⁴²⁹ Ἀπό τίς πολλές καί ὑπεράνθρωπες ἀσκήσεις τοῦ Ἁγίου Παῖσιου παρουσιάζονται στό κοινό λίγα μὲν, ἀρκετά δέ, γιά νά μᾶς ὁδηγήσουν, νά κατατάξουμε τόν Ἅγιο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἀσκητές τῆς Ἐκκλησίας μας. Πέραν τῶν μεμονωμένων στοιχείων, πού θησαυρίζονται σέ ἀρκετά βιβλία, πού ἀναφέρονται στόν Ἅγιο, πολύ καλές ἀναφορές τῶν πνευματικῶν κόπων τοῦ Ἁγίου γίνονται στό βιβλίο, πού πολλές φορές ἀναφερθήκαμε, τοῦ μακαριστοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, καί πιο συγκεκριμένα στά ὑποκεφάλαια: «Ἀγῶνες ἀρχαρίου» (σσ. 88-89), «Κόποι, ἀσκήσεις καί ἡσυχία» (σσ. 130-133) καί στό «Ἀσκήσεως ἀπληστία» (σσ. 416-429), ὅπου ὁ βιογράφος του κάνει μιά πνευματική ἀκτινογραφία τῆς ζωῆς τοῦ ἐναρέτου μοναχοῦ. Κατά τή μαρτυρία του, ὁ λόγος γιά τήν σχετικά ἐλλειπή ἀπαρίθμηση τῶν ἀσκήσεων του διακρίνεται σέ δύο μέρη. Ἀπό τό ἕνα, οἱ κόποι του εἶχαν προσωπικό καί, κατά συνέπεια, κρυφό χαρακτήρα. Ἀπό τό ἄλλο, παρουσιάστηκαν μόνο τά στοιχεῖα, πού θά ἦταν δυνατόν νά κατανοηθοῦν ἀπό τό κοινό. Ἐκεῖνα, πού ξεπερνοῦσαν τά συνηθισμένα μέτρα δέν καταγράφηκαν, ἂν καί ἦταν γνωστά στό συγγραφέα (σ. 416).

⁴³⁰ Ὁ. π., σσ. 425-426.

⁴³¹ Τό φιλότιμο στήν ἄσκηση φανερώνεται ἀπό τή διάθεσή μας, νά μὴ μείνουμε στό καθορισμένο, σ' αὐτό, πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, νά κάνουμε, ἀλλά νά ἀγωνιστοῦμε καί πάνω ἀπό τήν ἀντοχή μας. «Ὅ,τι γίνεται πέρα ἀπό καθῆκον καί ὑποχρέωση, χωρίς νά ζητηθῆ, ἀπό ἀνιδιοτελεῆ ἀγάπη, αὐτό εἶναι τό φιλότιμο». Βλ. Ὁ. π., σ. 454. Στήν ἀντιμετώπιση τῶν πνευματικῶν καθηκόντων παρατηρεῖται μιά φαινομενική διαφοροποίηση ἀνάμεσα στόν Ἅγιο Παῖσιο καί στόν Ἅγιο Πορφύριο τόν Κουσοκαλυβίτη. Ἐνῶ ὁ πρῶτος συνιστᾶ στούς σωματικούς ἀγῶνες, ἀσκήσεις, τή βία, μέ τήν καλή τῆς ἔννοια (χωρίς ζόρισμα, ἄγχος), χωρίς ταυτόχρονα νά παραμεληθεῖ ὁ ἀγῶνας πρὸς τά ψυχικά πάθη (βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου,

Παρουσιάζουμε ένδεικτικά κάποιους από τους παλαιούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας καί τήν τοποθέτησή τους ἀπέναντι στήν ἐπίμονη ἄσκηση. Ἀββᾶς Ζαχαρίας: «Τὸ ἑαυτὸν βιάζεσθαι εἰς πάντα, οὗτός ἐστιν ὁ μοναχός»⁴³². Ὁ Μέγας Αντώνιος, χωρὶς νὰ εἶναι σαφῆς στή θέση, πού παίρνει, ἀναφέρει μερικούς πού, «κατατρίψαντες τὰ ἑαυτῶν σώματα ἐν ἀσκήσει», ἐπειδὴ δέν εἶχαν διάκριση, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸ Θεό⁴³³. Τὸν κίνδυνο αὐτό, νὰ πᾶνε χαμένοι οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως, λόγω ἰδιορρυθμίας καί ἀδιακρισίας τονίζει καί ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητὴς στήν Ἐπιστολή του πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο⁴³⁴. Ὁ Ἀββᾶς Ποιμὴν, λέγει ὅτι ὁ μοναχός: «ὅσον ἐπιμένει ταῖς πνευματικαῖς πράξεσιν, οὐχ εὐρίσκει ὁ ἐχθρὸς κατενεγκεῖν αὐτόν»⁴³⁵. Ὁ Ἀββᾶς Παμβώ στήν ἐρώτηση, πῶς ὀφείλουν οἱ ἀδελφοί νὰ ζήσουν, ἀπαντᾷ: «ἐν μεγάλῃ ἀσκήσει»⁴³⁶. Ἀββᾶς Πιστός: «Ὁ Θεὸς ἐκείνου ἐστὶ, τοῦ πλεονεκτοῦντος ἤτοι βιαζομένου ἑαυτὸν εἰς πάντα»⁴³⁷. Ὁσιος Νικήτας Σπηθαῖος: «Ἔως ὅτου μέ τούς ἀσκητικούς ἀγῶνες, μέ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου μας, κατευθυνόμαστε φιλόπονα πρὸς τὸ Θεὸ τιθασεύοντας τὰ πάθη τῆς σάρκα, ὁ Κύριος τρώει μαζί μας, στό τραπέζι τῶν χαρισμάτων Του, τὸν ἐπιούσιο ἄρτο...»⁴³⁸.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, στήν ἴδια γραμμὴ μέ τὸν Ἅγιο Πορφύριο, ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητὴς, ἂν καί προτείνει σωματικὴ ἄσκηση: «μέ λίγη πόση νεροῦ καί ἀγρυπνία πολλή καί προσευχή», γιὰ τὸ μαρασμὸ κάθε σαρκικῆς ἐπιθυμίας, παρουσιάζει καί ἄλλη μέθοδο, ἡ ὁποία: «δέν χρειάζεται σωματικὸ κόπο ἢ ἀγῶνα, ἀλλὰ χρειάζεται πόνο ψυχικὸ καί γνώση τοῦ νοῦ καί διάνοια προσεκτικὴ πού βοηθεῖται ἀπὸ τὸ φόβο καί τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ»⁴³⁹.

Ὁ Γέροντας Παῖσιος φρόντιζε νὰ διατηρεῖ τὸ νοῦ του καθαρὸ ἀπὸ **λογισμούς**. Ἡ συνεχὴς παρακολούθηση τῶν λογισμῶν του ἀπὸ τὴ μικρὴ του ἡλικία καί ἡ συνεχὴς ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, τὸν βοήθησε νὰ

Μαρτυρίες προσκνητῶν, σ. 316, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 428), ὁ δεῦτερος συμβουλεύει: «Ν' ἀγωνίζεσθε στήν πνευματικὴ ζωὴ, ἀπλά, ἀπαλά, χωρὶς βία», τονίζοντας ὅτι ὑπάρχουν δύο δρόμοι πού ὀδηγοῦν στό Θεό, «ὁ σκληρὸς καί κουραστικὸς μέ τίς ἄγριες ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ κακοῦ καί ὁ εὐκόλος μέ τὴν ἀγάπη». Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 292-293.

⁴³² Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 35.

⁴³³ Βλ. ὁ.π., σ. 2.

⁴³⁴ Βλ. *Φιλοκαλία*, τ. Α', σ. 168.

⁴³⁵ Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 95.

⁴³⁶ Βλ. ὁ.π., σ. 102.

⁴³⁷ Ὁ.π., σ. 103.

⁴³⁸ Βλ. *Β' ἑκατοντάδα φυσικῶν κεφαλαίων περὶ καθάρσεως τοῦ νοῦ*, *Φιλοκαλία*, τ. Δ', σ. 105.

⁴³⁹ Βλ. *Ἐπιστολή πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο*, *Φιλοκαλία*, τ. Α', σσ. 169, 174-175.

βυθίζεται στην προσευχή μέ πολλή εύκολία⁴⁴⁰, ἀφοῦ ἡ καρδιά του συνεχῶς φλεγόταν ἀπό τό θεῖο ἔρωτα. Παρά τό πλῆθος τῶν προσκυνητῶν καί τά πολλά του καθήκοντα δέν παρέλειπε τό πιό δυνατό πνευματικό ὄπλο, πού εἶχε στή διάθεσή του, τήν προσευχή. Παρατηροῦμε μιά ἐξέλιξη στόν τρόπο, πού ἀντιμετωπίζει τήν προσευχή, ἡ ὁποία ἦταν ἀνάλογη μέ τήν πνευματική του ὠριμότητα. Γιά παράδειγμα σέ ἐπιστολή του μέ ἡμερομηνία 18-9-1967⁴⁴¹ ὁμολογεῖ τήν ἀλλαγὴ τῆς τακτικῆς του: «Πολλές φορές ἐπέμεινα στήν προσευχή διά διάφορα θέματα (ἀπαιτητικῶς) ἢ ἀτομικά μου ἢ ἄλλων ἀδελφῶν καί μετά ἀναγκάστηκα νά ζητήσω συγγνώμην ἀπό τόν Θεό καί νά ζητῶ ξανά τό ἀντίθετο. Ἐκτοτε παρακαλῶ ὅ,τι εἶναι συμφέρον τῆς ψυχῆς νά δίδῃ σάν καλός πατέρας, διότι ὅλη ἡ θυσία Του ἔγινε διά νά ἀποκαταστήσῃ τίς ψυχές μας στόν παράδεισο κοντά Του»⁴⁴². Ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στό θέλημα τοῦ Θεοῦ σέ συνάρτηση μέ τήν προσευχή γιά τήν ἐκζήτηση αὐτοῦ, τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο ἕνα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα. Συχνά συμβούλευε τούς ἀκροατές του, νά ἐνεργοῦν μέχρι κάποιου σημείου, νά κάνουν τό ἀνθρώπινο καί στή συνέχεια νά ἀφήνουν ὅλα τά ὑπόλοιπα στήν ἀγάπη καί στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τήν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς τῆς ἀντιμετώπισης τήν εἶχε δεῖ ἀπό νωρίς στή ζωὴ ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλά καί στή δική του⁴⁴³.

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα, ἡ ἐσωτερική πίστη πρέπει νά ἐκφράζεται, ἐκτός ἀπό τήν προσευχή, καί μέ συγκεκριμένες ἐξωτερικές χειρονομίες. Γι' αὐτό, μεταξύ ἄλλων, ἀναβε κεριά κάθε φορά πού προσευχόταν, ἰδίως γιά

⁴⁴⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 248. Γιά τό πόσο γρήγορα ἐνεργεῖ ἡ προσευχή στήν ψυχή, παρουσιάζουμε τήν ἀπό τήν προσωπική του ἐμπειρία διδαχὴ τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου τοῦ Κουσοκαλυβίτου: «Ὅταν κινηθεῖ γιά προσευχή ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, στό δευτερόλεπτο τοῦ δευτερολέπτου ἔρχεται ἡ θεία Χάρις». Γέροντος Πορφυρίου Κουσοκαλυβίτου, *Βίος*, σ. 246.

⁴⁴¹ Γραμμένη τότε, πού ἦταν σέ ἡλικία 43 χρόνων.

⁴⁴² Ἰερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 637. Στήν ἀλληλογραφία τοῦ Ἁγίου Παΐσιου, ὅπως εἶναι φυσικό διακρίνεται μιά ἐξέλιξη, ἡ ὁποία δείχνει τή σταδιακή πνευματική του ὠρίμανση καί τό μετασχηματισμό τοῦ χαρακτηριστικοῦ νεανικοῦ ζήλου σέ σοφότερη διάκριση. Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 123.

⁴⁴³ Κατά τή γνώμη μας, αὐτή του ἡ στάση ἐπηρεάστηκε ἀποφασιστικά ἀπό ἕνα γεγονός, πού βίωσε κατά τήν περίοδο τῆς στρατιωτικῆς του θητείας καί τόν συγκλόνησε. Πρόκειται γιά τήν προσπάθεια μιᾶς νέας κοπέλας, πού προκειμένου, νά ἀποφύγει τίς ἀνήθικες προτάσεις ἑνός ὑπολοχαγοῦ, ἐγκατέλειψε τίς πρόχειρες στρατιωτικές ἐγκαταστάσεις, ὅπου διέμενε προσωρινά καί, προτιμώντας τό θάνατο ἀπό τό κρῦο, παρά τήν ἀτίμωση, βάδισε σέ χιόνια ὕψους ὀγδόντα ἑκατοστά, γιά νά βρεῖ καταφύγιο σ' ἕνα ἀπομακρυσμένο ἐξωκκλήσι. Τά λόγια τῆς νέας αὐτῆς, πού τή βρῆκε, ὁ Ἅγιος, κατόπιν θείας παρορμήσεως, μελανιασμένη ἔξω ἀπό τό ἐξωκκλήσι, θά ἐπαναλάβει ἀργότερα πολλές φορές ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος, καθώς θά τοῦ ἔχουν γίνει στάση ζωῆς: «Ἐγώ ἔκανα ὅ,τι μποροῦσα. Ἀπό ἑκεῖ καί πέρα, ἄς κάνῃ καί ὁ Θεός τά ὑπόλοιπα». Βλ. Ἰερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 69.

τούς κεκοιμημένους, σάν συμβολική πράξη ευάρεστη στό Θεό και σάν προσφορά για τούς νεκρούς⁴⁴⁴. Δέν τοῦ ἦταν ἀρκετό μόνο, τό νά χρησιμοποιεῖ ὁ ἴδιος κεριά ἀρίστης ποιότητας, ἀλλά συνιστοῦσε καί στους ἄλλους νά κάνουν τό ἴδιο ὡς ἔνδειξη σεβασμοῦ πρὸς τό Θεό⁴⁴⁵.

Ἡ συνεχῆς φιλότιμη προσπάθειά του τῆς στοίχησῆς του μέ τήν ιδιότητά του, ὡς μοναχός, τόν ἔκανε νά σέβεται καί νά ἐκτελεῖ μέχρι τελευταίας λεπτομερείας τά ἀρμόζοντα σ' αὐτή καθήκοντά του, κυρίως τίς **τρεις ὑποσχέσεις-ὄρκους**, πού ἔδωσε κατά τήν ἀκολουθία τῆς κουράς, ὡς μοναχός.

Ὁ πρῶτος ὄρκος ἀναφέρεται στήν τελεία **ὑπακοή**, πού θεωρεῖται ὡς ἡ ἀσφαλέστερη ὁδός γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀπαρνούμενος κάθε θέλημά του, ἔβαλε τόν ἑαυτό του στήν ἀποκλειστική διάθεση τῶν ἄλλων. Σύμφωνα μέ τή σοφία τῶν Γερόντων, μπορούμε νά διακρίνουμε τέσσερις τύπους μοναχῶν: τόν ὑπηρετοῦντα ἀσθενεῖς, τόν φιλοξενοῦντα, τόν ζῶντα στήν ἔρημο καί τόν ζῶντα κάνοντας ὑπακοή. Ἀπό αὐτούς ὁ πιό σπουδαῖος εἶναι ὁ τελευταῖος, ἀφοῦ τό ἔργο του προϋποθέτει τή μεγαλύτερη θυσία⁴⁴⁶. Σημειωτέον ὅτι, ὁ ἅγιος, ποθώντας πάντα τήν ἐρημιτική ζωή, πέρασε ἀπό ὅλες τίς προαναφερθεῖσες μορφές ζωῆς τοῦ μοναχοῦ, κάνοντας ὑποδειγματική τέλεια ὑπακοή, γιατί σ' αὐτήν ἔβρισκε τήν ἀπόλυτη ἀνάπαυση. Ἡ μεγάλη ἐκτίμηση, πού εἶχε γιά τήν ὑπακοή φανερώνεται εὐκόλα καί ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τή χαρακτηρίζει, χρησιμοποιώντας τά ἀκόλουθα λόγια: «Ἡ ὑπακοή εἶναι ὁ πιό σύντομος καί εὐκόλος δρόμος. Εἶναι τό κλειδί τοῦ παραδείσου. Μέ αὐτήν κόβεται τό θέλημα, ὁ ἐγωισμός, τά πάθη καί ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καί γίνεται ἡ ζωή παράδεισος»⁴⁴⁷.

Δέν εὐσταθεῖ ἡ ἀποψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Γέροντας Παῖσιος δέν ἔκανε ὑπακοή σέ κανένα, ζῶντας πάντα κατά τό θέλημά του. Μελετώντας τό βίο του, παρατηροῦμε τό ἀντίθετο. Τό πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας καί τῆς αὐταπάρνησης, πού τόν χαρακτήριζε ἀπό τή νεότητά του, δημιουργοῦσε τό καλύτερο ὑπόβαθρο γιά τήν καλλιέργεια καί τήν καρποφορία τῆς σωτήριας ἀρετῆς τῆς ὑπακοῆς. Μιά προσεκτική ἔρευνα στή πνευματική του πορεία μᾶς δίνει πλῆθος ἀποδεικτικῶν στοιχείων. Ἀπό τήν ἐποχή ἤδη, πού ἦταν ὑποτακτικός στήν Ἱερά Μονή Ἐσφιγμένου διακρινόταν γιά τήν ἕως αἵματος ὑπακοή του καί στόν Γέροντα, ἀλλά καί στους ἄλλους ἀδελφούς. Ὑποδειγματική ἦταν ἡ ὑπακοή του, ὡς διακονητής στό ξυλουργεῖο, στόν πολύ

⁴⁴⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 143.

⁴⁴⁵ Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, σ. 55.

⁴⁴⁶ *Γεροντικόν*, σ. 109.

⁴⁴⁷ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 387.

αυστηρό μαραγκό τῆς Μονῆς, πού δέν καταλάβαινε τήν κατάσταση τοῦ Ἁγίου, -ἔκανε αίμοπτύσεις καί ἦταν ἐξαντλημένος-, καί τόν ἔβαζε νά κάνει ἐπώδυνες γι' αὐτόν ἐργασίες. Ὁ Ἅγιος μέ πνεῦμα αὐτοθυσίας πάντοτε ἔτρεχε πρόθυμα, νά ἐκτελέσει τό θέλημα τοῦ μαραγκοῦ. Πολλά χρόνια ἀργότερα, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος, θά ὁμολογήσει ὅτι, αὐτή ἡ ὑπακοή, πολύ τόν ὠφέλησε πνευματικά, ἀφοῦ τόν βοήθησε νά ταπεινωθεῖ καί νά καλλιεργήσει τήν ἀρετή τῆς ὑπομονῆς⁴⁴⁸. Στή συνέχεια, διακρίθηκε γιά τήν ὑπακοή του σέ κάθε μοναστήρι ἢ σκήτη, ὅπου κατά καιρούς εἶχε ἐγκατασταθεῖ⁴⁴⁹. Ἐκτελοῦσε τά διακονήματα, πού τοῦ ἀνέθετε ὁ Ἡγούμενος, καθώς καί οἱ Προϊστάμενοι, ἀλλά καί ταυτόχρονα ὁ ἴδιος βοηθοῦσε μέ χαρά καί σέ ἄλλα μέ ζῆλο καί αὐταπάρνηση, προκαλώντας τό θαυμασμό τῶν ἀδελφῶν. Πολλές φορές ἔκανε ὑπακοή στους μαθητές του, ὅπως ἄλλοτε ἔκαναν οἱ γνωστοί ἀσκητές τῆς ἐρήμου⁴⁵⁰. Μπορεῖ κάποιος νά διαπιστώσει ὅτι, ὁ Ἅγιος, ζοῦσε τό μυστήριο τῆς ὑπακοῆς καί ἀπό ἓνα γεγονός, πού σέ κάποιους προκάλεσε ἀπορία καί σέ κάποιους καί γέλιο. Συνέβη τήν περίοδο, πού ζοῦσε στό Στόμιο. Ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος χαρακτηριστικά: «Νά ξέρετε ὅλο τό νόημα, τό μυστικό στήν μοναχική ζωή, βρίσκεται στήν ὑπακοή· στό νά κόβης τό θέλημά σου, ἄν εἶναι δυνατό καί στόν μικρότερο, ὅταν δέν ὑπάρχη φόβος νά τοῦ κάνης κακό. Τότε ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἔφυγα ἀπό τό Κοινόβιο, αἰσθανόμουν ἔντονη τήν ἀνάγκη νά κάνω κάπου ὑπακοή. Ὅταν πῆγα στό Στόμιο, ἐπειδή ὁ π. Σεραφεῖμ ἦταν ἐννέα ὠρες μακριά μέ τά πόδια, πῆρα κοντά μου ἓνα νόθο παιδί δώδεκα χρονῶν, πού ὅλοι τό περιφρονοῦσαν, καί τό ἔκανα Γέροντα. Ρωτοῦσα: "Τί λές, παιδί μου, νά κάνω αὐτό;" καί ἔκανα ὅτι μοῦ ἔλεγε»⁴⁵¹. Θεωροῦμε ὅτι, καί μόνον αὐτή, ἡ τελευταία μαρτυρία, καταρρίπτει τίς κακόβουλες γνώμες ἐκείνων, πού ἀμφισβητοῦν στόν Γέροντα Παῖσιο τή διάθεση γιά τήν

⁴⁴⁸ Ὁ. π., σσ. 93-95· Βλ. καί Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 127-138.

⁴⁴⁹ Ὁ πιστός βιογράφος του, ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, διατυπώνει πολύ σωστά τή στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου ἀπέναντι στήν ὑπακοή: «Ὡς ὑποτακτικός πέρασε τά στάδια τῆς ὑπακοῆς καί ἀνέπαυσε τούς Γέροντές του. Ἔμαθε τήν ὑπακοή πρακτικά καί ὄχι ἀπό τά βιβλία. Γι' αὐτό καταλάβαινε καί βοηθοῦσε τούς ὑποτακτικούς... Ἦθελε ἡ ὑπακοή νά πηγάζη ἀπό τήν ἐλευθερία καί νά γίνεται μέ χαρούμενη διάθεση. Νά μήν εἶναι τυπική, ἐξωτερική καί στρατιωτική, ἀλλά ὑποταγή στό φρόνημα τοῦ Γέροντα. Τήν θεωροῦσε θεραπεία κάθε ψυχικοῦ νοσήματος καί προ παντός τῆς ὑπερηφανείας». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σσ. 386-387.

⁴⁵⁰ Το νά ρωτᾷ κάποιος κάποιον κατώτερό του, εἶναι μιᾶ πρακτική, πού παρατηρεῖται καί στή ζωή τῶν μεγάλων ἀσκητῶν τῆς ἐρήμου τῶν πρώτων αἰώνων. Παρόμοια περιστατικά βλ. Γεροντικό, σ. 5.

⁴⁵¹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 383.

καλλιέργεια τῆς ὑπακοῆς⁴⁵². Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπιφανειακά ἐξεταζόμενο τό γεγονός, δημιουργεῖ ἀπορία γιά τήν τοποθέτηση αὐτή τοῦ ἁγίου. Ὅμως ἂν τό ἐξετάσουμε μέ πνευματικά κριτήρια διαπιστώνουμε τήν πλούσια ταπείνωση τοῦ ἁγίου. Ὁ ἴδιος ἀργότερα μᾶς ἐξηγεῖ: «Κατάλαβα ὅτι δέν πρέπει νά ἀποφασίζουμε μόνοι μας, ἀλλά νά ζητᾶμε συμβουλή. Ἀκόμη καί ἓνα παιδί νά ρωτήσουμε, ὁ Θεός, βλέποντας τήν διάθεση καί τήν ταπείνωσή μας, θά τό φωτίσει νά μᾶς πῆ τό σωστό»⁴⁵³.

Ἐπάρχει ὅμως στή συνέχεια μιά ἀνώτερη πνευματική κατάσταση, πού φθάνει ὁ προχωρημένος στήν ἀρετή ἀγωνιστής. Αὐτός, τότε, ἔχοντας κατορθώσει τήν νοητή ὑπακοή, δέν χρειάζεται πλέον τήν ἀνθρώπινη καθοδήγηση, καθῶς ἔχει φθάσει στό σημεῖο, νά ὑποτάξει τό φρόνημά του στή χάρη τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐγνώμων ὑπήκοος. Αὐτός καθοδηγεῖται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Σ' αὐτό τό ἐπίπεδο, δέν ἔχει πλέον δικό του θέλημα, ἀλλά κινεῖται σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖο τοῦ ἀποκαλύπτεται διά πληροφορίας⁴⁵⁴.

Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ ὑπακοή δέν πρέπει νά ἀποτελεῖ δικαιολογία γιά τήν ἀπαίτηση στρατιωτικῆς πειθαρχίας τοῦ ὑποτακτικοῦ ἐκ μέρους τοῦ Γέροντά του. Ὁ ἐνάρετος μοναχός λυπόταν τούς Γέροντες πού, θύματα τοῦ ἐγωισμοῦ τους καί τῶν πνευματικῶν τους ἐλλείψεων, ἔθεταν στούς ὤμους τῶν ὑποτακτικῶν τους ἀφόρητα καί ἀλόγιστα βάρη. Ὡς ὑπόδειγμα συνετοῦ Γέροντα, ὑποδεικνύει τόν παπα-Τύχωνα, τόν πνευματικό, πού τόν ἐπηρέασε βαθύτατα. Στήν πνευματική τους σχέση ἀναφαίνεται ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ ἀνατολικοῦ μοναχισμοῦ: ἡ ἐμφύτευση τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου στό μαθητή προϋποθέτει τήν πατρική ἀγάπη τοῦ ἔμπειρου καθοδηγητῆ καί τήν ἀποδοχή ἐκ μέρους τοῦ μαθητῆ ὅλης τῆς πνευματικῆς κληρονομιάς, πού προέρχεται ἀπό τόν πνευματικό πατέρα μέ τήν πεποίθηση ὅτι, διά μέσου ἐκείνου ἐκφράζεται ὁ Ἰδιος ὁ Θεός⁴⁵⁵.

⁴⁵² Στά βιβλία, πού ἔχουν γραφεῖ γιά τόν Γέροντα Παῖσιο, ὑπάρχει πλήθος μαρτυριῶν, πού βεβαιώνουν τό γεγονός ὅτι, εἶχε, κατά καιρούς, διάφορους πνευματικούς. Παρουσιάζουμε ἐνδεικτικά κάποιους ἀπό αὐτούς, ὅπως ἀναφέρονται ἀπό τό βιογράφο του, τόν μακαριστό Ἱερομόναχο Ἰσαάκ, στό βιβλίο του, *Βίος: παπα-Κύριλλος* (σ. 102), *παπα-Τύχων* (σ. 204), π. Παῦλος Ζησάκης, προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους (σ. 252), π. Σεραφεῖμ (σ. 383), *παπα-Νικόδημος* (σ. 385).

⁴⁵³ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σσ. 197-198.

⁴⁵⁴ Ὁσίου Θεογνώστου, *Περί πράξεως καί θεωρίας*, Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 329. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 384.

⁴⁵⁵ Ὁ. π., σσ. 387-388. Στή σελίδα 677, ὁ συγγραφέας ἐκφράζει τή διδαχή τοῦ Ἁγίου περί τοῦ θέματος: «Ὁ νέος μοναχός μαθητεύει σέ γέροντα, γιά νά μάθῃ τόν τρόπο ζωῆς καί ἀσκήσεως πού παρέλαβε ὁ πνευματικός του ὁδηγός ἀπό τούς προηγούμενους πατέρες, καί ἔτσι ἀναγωγικῶς ἀπό γέροντα σέ γέροντα, τό ρεῦμα τῆς παραδόσεως φθάνει ὡς τούς πρῶτους

Ὁ δεύτερος ὄρκος τοῦ μοναχοῦ ἀφορᾷ τὴν ἀκτημοσύνη. Σύμφωνα μέ τή διδαχή τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι μιὰ ἀπό τίς χαρακτηριστικές ἀρετές, πού κοσμοῦν τόν μοναχό. Κατά τόν Μέγα Βασίλειο: «δεῖ τόν μοναχόν πρὸ πάντων ἀκτήμονα βίον κεκτῆσθαι· σώματος ἐρημίαν καὶ κοσμιότητα σχήματος, φωνὴν σύμμετρον, καὶ λόγον εὐτακτον· τροφήν καὶ ποτὸν ἀθόρυβον· καὶ μετὰ ἡσυχίας ἐσθίειν· ἐπὶ πρεσβυτέρων σιωπᾶν, ἐπὶ σοφωτέρων ἀκροᾶσθαι· πρὸς τοὺς ἴσους ἀγάπην ἔχειν, πρὸς τοὺς ἐλάττους ἀγαπητικὴν συμβουλίαν»⁴⁵⁶. Θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ὑποστηρίξει ὅτι, αὐτὴ πραγματώνεται μέ μεγαλύτερη εὐκολία ἀπὸ τοὺς ἡσυχαστές, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀπομονωμένοι ἀπὸ τόν κόσμον, σέ σχέση μέ τοὺς μοναχοὺς, πού ζοῦν κοντὰ στόν κόσμον. Στὴν περίπτωση τοῦ ἁγίου Παΐσιου δέν παρατηροῦμε καμιὰ διαφορὰ: ὁ ἀκτῆμων τρόπος ζωῆς του στό Ἅγιον Ὅρος, εἴτε σέ Κοινόβιο εἴτε σέ Κελλί, συνεχίστηκε ἀκέραια καὶ στόν κόσμον, σέ μοναστήρια, ὅπου ἐπὶ χρόνια ἔζησε ἀνάμεσα σέ λαϊκοὺς, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν κλήθηκε ἀπὸ τὴν Παναγία, νὰ ἀποκαταστήσει τὸ πυρπολημένο Μοναστήρι της στό Στόμιο στὴν Κόνιτσα. Χρήματα δέν εἶχε, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἄφησε μέ ἐμπιστοσύνη στὴν πρόνοια τῆς Παναγίας⁴⁵⁷. Ἡ ἀκτημοσύνη τοῦ Γέροντος Παΐσιου, εἶναι ἀπόρροια τῆς μοναχικῆς του συνείδησης, ἡ ὁποία δέν τὸν ἄφηνε νὰ δώσει οὔτε λίγη ἀνάπαυση καὶ ἄνεση στό σῶμα του. Χαρακτηριστικὴ τοῦ ἀνυποχώρητου ἀσκητικοῦ φρονήματός του εἶναι ἡ ἀπάντηση, πού ἔδωσε στόν Οἰκονόμο τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, πού τὸν ρώτησε: «Γιατί δέν κρατᾶς αὐτὰ τὰ λίγα πράγματα πού εἶναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ ζήσης ἐδῶ;» «Εἶμαι ἀμαρτωλός», ἀπάντησε, «καὶ ἦρθα νὰ ἀσκητέψω γιὰ τίς ἀμαρτίες μου καὶ ὄχι νὰ ζήσω ἔστω καὶ λίγο ἄνετα»⁴⁵⁸.

Ὡς λαϊκός, μέ τὰ χρήματα, πού τίμια κέρδιζε μέ τὴν ἐργασία τοῦ μαραγκοῦ, τακτοποίησε τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας του, κάνοντας ταυτόχρονα κρυφὰ ἐλεημοσύνη στοὺς πτωχοὺς⁴⁵⁹. Ὡς μοναχός, δέν κρατοῦσε ἀπὸ αὐτὰ, πού τοῦ πρόσφεραν οἱ προσκυνητές καὶ οἱ γνωστοί του, ἀλλὰ τὰ χάριζε στοὺς φτωχοὺς καὶ ἀνήμπορους. Ἐνδιαφερόταν πάντα γιὰ τοὺς ἄλλους

ἀσκητές τῆς ἐρήμου». Ἡ παραπάνω θέση ἀπορρίπτεται, δυστυχῶς, ἀπὸ σύγχρονο μοναχό, πού ζεῖ στόν κόσμον, ὁ ὁποῖος, πέρα ἀπὸ κάποιες σωστὲς τοποθετήσεις του ἀπέναντι στὴν ἐκμετάλλευση τῆς ἔννοιας τῆς ὑπακοῆς, προβάλλει τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τὸ θεσμό τοῦ Γέροντα. Ὁ αὐτοχαρακτηρισμὸς του στό τέλος τοῦ Προλόγου τοῦ βιβλίου του φανερῶνει τὴν ἐπικίνδυνη καὶ πλανεμένη ἀνεξαρτησία του, ὡς μοναχός: «Ἐνας ἀγρότης ρασοφόρος πού ἀνήκει στόν ΟΓΑ καὶ στόν Θεό καὶ μόνο σ' αὐτούς». Βλ. Μοναχοῦ Μιχαήλ, *Ἡ ὑπακοή καὶ ἡ ἐκμετάλλευσή της*, Σειρά: «Ἡ ἐπικηρυγμένη Ὁρθοδοξία 1», Ἀθήνα 1998, σσ. 14, 27 κ.έ.

⁴⁵⁶ Βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχόν*, PG 31, 648 C-D.

⁴⁵⁷ Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σσ. 175-181.

⁴⁵⁸ Ὁ. π., σ. 223.

⁴⁵⁹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 81.

μοναχούς ἢ λαϊκούς, πού χρειάζονταν βοήθεια. Ἐξαιρετική εἶναι ἡ προσφορά του πρὸς τοὺς φτωχοὺς συμπατριῶτες του κατὰ τὴ διαμονή του στὴν Ἱερά Μονὴ Στομίου Κονίτσης, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ἐξαθλιωμένους Βεδουϊνοὺς στό Θεοβάδιστο Ὅρος Σινᾶ. Κάποια στιγμή ἔφθασε στό σημεῖο νὰ ἀναρωτηθεῖ ἂν πρέπει νὰ συνεχίζει νὰ μεσολαβεῖ ἀνάμεσα στοὺς οἰκονομικά εὐκατάστατους, πού εἶχαν διάθεση γιὰ ἐλεημοσύνη καὶ στοὺς φτωχοὺς, γιατί τό ἔργο αὐτό τὸν ἀποσποῦσε ἀπὸ τό πνευματικό του ἔργο⁴⁶⁰ καὶ ἀπὸ τίς μοναχικές ἀρχές, πού εἶχε ἐνστερνωθεῖ μέ ὅλη τὴν ψυχὴ του⁴⁶¹. Παρὰ τὴν φτώχεια του, λόγω τῆς πολὺ λεπτῆς συνειδήσεώς του, δέν ἤθελε νὰ ἀδικήσει κανέναν, οὔτε πρόσωπο, ἀλλὰ οὔτε καὶ τό Κράτος⁴⁶². Ἡ στάση του ἀπέναντι στά ὑλικά ἀγαθὰ βασιζόταν στὴν Ἁγία Γραφή, καθὼς καὶ στὴν μακρόχρονη μοναχική παράδοση, πού θεωρεῖ τον πλοῦτο ἐμπόδιο στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ μοναχοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ τὴ φιλαργυρία, ὡς τὴν ρίζα πάντων τῶν κακῶν (Α' Τιμ. 6,10) καὶ τὴν πλεονεξία, ὡς εἰδωλολατρία (Κολ. 3,5). Συμφωνώντας οἱ Ἅγιοι Πατέρες καὶ γνωστοὶ Γέροντες τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς χαρακτηρίζουν τὴ φιλαργυρία, ὡς τὴν ἀρχὴ ὅλων τῶν κακῶν, ὑπονοώντας, κατὰ τὴ γνώμη μας, τό ἀρνητικό ὑπόδειγμα τοῦ Ἰούδα, ὁ ὁποῖος δυστυχῶς ἔγινε τό πρότυπο αὐτοῦ τοῦ καταστρεπτικοῦ πάθους. Ὁ ἅγιος Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος τὴν θεωρεῖ «ρίζα ὅλων τῶν κακῶν». Ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπιστία, δηλαδή εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μπορεῖ νὰ νικηθεῖ εὐκολότερα ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, πού ἔχουν ἀφορμὲς ἀπὸ τό σῶμα, μέ προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια. Ἄν ὅμως παραμεληθεῖ φεύγει δύσκολα καὶ γίνεται τό πιὸ καταστρεπτικό πάθος⁴⁶³. Τὴν ἴδια διδαχὴ ἔχει καὶ ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής, διευκρινίζοντας ὅτι, ἡ φιλαργυρία ἀποτελεῖται ἀπὸ

⁴⁶⁰ Πρὸβλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σ. 250 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σσ. 409-415.

⁴⁶¹ Ἡ ἀσκητικὴ πείρα τῶν παλαιῶν Γερόντων δέν ἀπορρίπτει τό νὰ λαμβάνουν οἱ μοναχοὶ κάτι ἀπὸ αὐτοὺς, πού θέλουν νὰ τοὺς προσφέρουν καὶ τό νὰ δίνουν σέ ἐκείνους, πού τοὺς ζητοῦν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐξῆς διήγηση γιὰ τὸν Ἀββᾶ Ζήωνα: «Ἐλεγον περὶ τοῦ Ἀββᾶ Ζήωνος, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἤθελε λαβεῖν παρὰ τινός τι ποτέ· καὶ ἐντεῦθεν οἱ φέροντες, ἀπῆρχοντο λυπούμενοι, ὅτι οὐκ ἐλάμβανε· καὶ ἄλλοι ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, λαβεῖν θέλοντες ὡς παρὰ μεγάλου γέροντος, καὶ οὐκ εἶχε τι δοῦναι αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ὑπῆγον λυπούμενοι· λέγει ὁ γέρον· τί ποιήσω; ὅτι καὶ οἱ φέροντες λυποῦνται, καὶ οἱ λαβεῖν θέλοντες· τοῦτο μᾶλλον συμφέρει· εἴ τις φέρει λαμβάνω, καὶ εἴ τις αἰτεῖ παρέχω αὐτῷ· καὶ οὕτω ποιήσας ἀνεπαύετο καὶ πάντας ἐπληροφόρει». Βλ. Γεροντικόν, σ. 34.

⁴⁶² Γι' αὐτό τό λόγο κολλοῦσε γραμματόσημα ἀκόμη καὶ στά γράμματα, πού ἔστελνε διὰ μέσου προσκυνητῶν, ὥστε τό Κράτος, νὰ πάρει τό φόρο, πού τοῦ ἀναλογοῦσε. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, Λόγοι Α', σ. 93.

⁴⁶³ Βλ. Περί τῶν 8 λογισμῶν τῆς κακίας, Φιλοκαλία τ. Α', σ. 95.

τήν κενοδοξία καί τήν ἡδονή⁴⁶⁴, ἐνῶ γιά τόν Ὅσιο Πέτρο τό Δαμασκηνό, εἶναι τό πιό γελοῖο ἀπό τά πάθη⁴⁶⁵.

Ὁ τρίτος ὄρκος τοῦ μοναχοῦ ἀφορᾷ τήν ἀρετή τῆς παρθενίας. Οἱ ἠθικές ἀρχές, πού ὁ ἅγιος Παῖσιος εἶχε μάθει ἀπό μικρό παιδί μέσα στήν οἰκογένειά του, τοῦ ἔγιναν τά σταθερά θεμέλια στήν μελλοντική του μοναχική ζωή, ὅταν καλλιεργοῦσε τήν τελειότητα τῆς μοναχικῆς κλίσεώς του (καί κλήσεώς του), προσπαθώντας νά ἐλέγχει ἀκόμη καί τίς πιό λεπτές σκέψεις, πού δέν ἄρμοζαν μέ τήν ιδιότητά του, ὡς μοναχοῦ. Σύμφωνα μέ τίς πηγές – ἀπό αὐτοβιογραφία ἢ μαρτυρίες γνωστῶν - ὁ Γέροντας Παῖσιος δέν ἐνοχλήθηκε ὑπερβολικά ἀπό τό δαίμονα τοῦ σαρκικοῦ πάθους. Εἶχε κατορθώσει νά μετατρέψει τίς φυσικές ὁρμές του σέ κινήσεις τοῦ πνεύματος, πού τόν ὕψωναν πνευματικά πρὸς τά μέτρα τοῦ τελείου ἀνθρώπου, σύμφωνα μέ τή σχετική Πατερική διδασκαλία. Κατά τή γνώμη μας, αὐτό, πού τόν κατέστησε δυνατό ἀπέναντι στίς προκλήσεις τοῦ σώματος, οἱ ὁποῖες ἐκδηλώνονταν διαφόρως κατά καιρούς, ἦταν τό, ἀπό μικρό παιδί, ἀπόλυτο δόσιμο του στό Θεό, μέ ταπείνωση καί συναίσθηση τῆς ἀμαρτωλότητός του. Οἱ ἐξαντλητικές νηστεῖες του καί ἡ ὑπέρμετρη ἄσκησή του συνεργοῦσαν στό ἔργο τῆς ὑποταγῆς τῶν ἐμπαθῶν κινήσεων τοῦ σώματος, στό πνεῦμα. Κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, οἱ ὁρμές τῆς ψυχῆς παρμένες ἀπό τήν ἄλογο φύση κάνουν δυνατή τήν ἔκφραση τῆς λογικῆς δυνάμεως. Γι' αὐτό, οἱ αἰσθήσεις καλοῦνται, νά μᾶς βοηθήσουν, νά μιμηθοῦμε τό Θεό. Γιά παράδειγμα, ὁ φόβος θά γεννήσει ὑπακοή, ὁ θυμός ἀνδρεία, ἡ δειλία ἀσφάλεια, ἡ ὁρμή τῆς ἐπιθυμίας θά μετατραπῆ σέ ἀγία ἡδονή⁴⁶⁶. Κατά τόν Ὅσιο Νικήτα Στηθάτο, τά πάθη τῆς ψυχῆς «προέρχονται ἀπό παρά φύση κίνηση τῶν δυνάμεων της»⁴⁶⁷. Ἀπό τή ζωή τοῦ Ἁγίου Παῖσιου, μᾶς τραβοῦν τήν προσοχή δύο γεγονότα, πού σχετίζονται μέ τό θέμα μας. Τό πρῶτο - στήν φυλακή - τόν ἀνέδειξε νέο λαϊκό μέ ἠθικό φρόνημα, χωρίς ἐκδήλωση τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐνῶ στό δεύτερο ἐμφανίζεται, ὡς νέος μοναχός, πού ἀδυνατεῖ, νά ἐλέγξει τίς ἄγνωστες μέχρι τότε σαρκικές ὁρμές πού, κατά παραχώρηση Θεοῦ κινήθηκαν, ἔχοντας παιδαγωγικό χαρακτήρα⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ Βλ. *Περί πνευματικοῦ νόμου*, σ. 136.

⁴⁶⁵ Βλ. *Ἀπόρριψη τῆς ἀπογνώσεως*, σ. 142.

⁴⁶⁶ *Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 61 B.

⁴⁶⁷ *Φιλοκαλία τ. Β'*, σ. 62.

⁴⁶⁸ Βλ. *Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος*, σσ. 57, 135-137. Παρόμοιο μέ τό τελευταῖο περιστατικό συναντᾶμε στούς Πατέρες τῆς ἐρήμου, βλ. *Τό Μέγα Γεροντικόν*, τόμ. Β', Ἔκδοση Ἱ. Ἰουχαστηρίου «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου» Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2006, σσ. 119-125. Γιά τήν ἀπάθεια τοῦ Γέροντος Παῖσιου, βλ. *Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος*, σσ. 514-517.

Στίς διδαχές του σέ ἄλλους, κυρίως στούς νέους, τόνιζε τή σημασία τῆς πνευματικῆς καί τῆς σωματικῆς καθαρότητος. Δεδομένης τῆς ἀδυναμίας τῆς νεανικῆς ἡλικίας, ἀλλά καί τῶν πολλῶν ἐξωτερικῶν προκλήσεων, εἶναι πολύ εὐκόλο νά πέσει κάποιος στήν παγίδα τῆς ἁμαρτίας ἂν δέν φυλάξει καταλλήλως, μέ ἐπιμέλεια καί προσοχή τίς θύρες διά τῶν ὁποίων εἰσέρχονται στήν ψυχή οἱ πειρασμοί. Κατά τούς Φιλοκαλικούς Πατέρες, ἡ σημαντικότερη καί ἡ πιό εὐάλωτη θύρα εἶναι τά μάτια. Γι' αὐτό, ὁ Γέροντας Παῖσιος συνιστοῦσε σέ ὅλους νά ἀποφεύγουν τά αἷτια καί νά διαφυλάττουν τά μάτια ἀπό κάθε τι, πού μπορεῖ νά προκαλέσει ἐσωτερική ζημιά⁴⁶⁹.

Ἐνα ἀνώτερο ἐπίπεδο, παρθενικῆς ἀγνότητος, στό ὁποῖο φθάνουν λίγοι μόνον ἀγωνιστές, εἶναι ἡ τελεία διαφύλαξη τοῦ νοῦ καθαροῦ. Ὁ ἅγιος Παῖσιος, κατόρθωνε νά διαφυλάττει τό νοῦ του καθαρό μέ τό συνεχῆ ἔλεγχο τῶν λογισμῶν του καί μέ τήν ἀδιάκοπη προσπάθειά του νά μήν κάνει συμβιβασμούς, πού θά μπορούσε νά τούς ἐκμεταλλεῖ ὁ πονηρός. Σ' αὐτήν, τήν ἀγνότητα –παρθενία, ἀναφέρεται ὁ Μέγας Βασίλειος μέ ταπεινωση, ὅταν λέει ὅτι ἂν καί μέ τό σῶμα εἶναι παρθένος, δέν μπορεῖ νά πεῖ τό ἴδιο καί γιά τό νοῦ του⁴⁷⁰.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀποτελεῖ στά χρόνια μας ἕνα σημαντικότερο σημεῖο ἀναφορᾶς γιά ἀναρίθμητους μοναχοὺς καί λαϊκοὺς, πού ἀναγνώρισαν στό πρόσωπό του τό πρότυπο τοῦ ἀυθεντικοῦ καί τελείου μοναχοῦ. Χωρίς νά τό ἐπιδιώκει, ἔγινε γνωστός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἀφοῦ ἡ θεία Χάρη ἦταν ἐκεῖνη, πού τόν πρόδιδε παντοῦ, ὅπου πήγαινε⁴⁷¹.

⁴⁶⁹ Βλ. Γέροντος Παῖσιου, *Διδαχές*, σ. 142. Γιά τήν ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς στάσης ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 92, ὅπου παρομοιάζεται ὁ ἄθλος του μέ ἀντίστοιχο τοῦ Ἀββᾶ Ἰσιδώρου τῆς Σκήτεως, ὁ ὁποῖος πηγαίνοντας στήν Ἀλεξάνδρεια γιά νά δεῖ τόν Πατριάρχη, δέν εἶδε κανέναν ἄλλο, ἀπό αὐτούς, πού συνάντησε στό δρόμο του, παρά μόνον τόν Πατριάρχη. Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 50, η'.

⁴⁷⁰ Βλ. PG. 32, 356 B. Κατά τόν Ἀββᾶ Ἡσαΐα, καί μόνον ἡ διαφύλαξη τοῦ σώματος ἀγνοῦ, θεωρεῖται ἀξιέπαινο κατόρθωμα. Βλ. 27 *Κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία, τ. Α', σ. 60. Ἄν καί συμφωνεῖ μέ τήν παραπάνω θέση, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος, προειδοποιεῖ ὁμως ἐκείνους, πού ἐπαναπαύονται στή διατήρηση τῆς σωματικῆς μόνον καθαρότητος: «πολλές φορές ἡ σωματική καθαρότητα (ἀγνότητα) εἶναι ἡ μάσκα ὅλων τῶν παθῶν». Βλ. *Από τῆν ασκητική*, σ. 702.

⁴⁷¹ Ἀπευθυνόμενος κάποτε σέ κληρικούς, τούς συμβούλευσε νά μήν προβάλλουν τόν ἑαυτό τους, ἀλλά νά ἐργάζονται ταπεινά στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου καί ὁ Θεός θά τούς φανερώσει στόν κόσμο. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

2.2. Τό πνευματικό σκιαγράφημα του μοναχού

Ο ἅγιος Παΐσιος εἶχε πάντα μπροστά στά μάτια του τήν εἰκόνα τοῦ τελείου μοναχοῦ καί προσπαθοῦσε μέ ὅλη του τή δύναμη, νά ταυτίζεται μέ αὐτή τόσο μέ τίς πράξεις του, ὅσο καί μέ τά λόγια του⁴⁷². Τόνιζε τήν ιδιότητά του ὡς μοναχοῦ, κυρίως γιά νά δηλώσει ὅτι, **ἡ αὐταπάρνηση**⁴⁷³ εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τοῦ μοναχοῦ, καθώς, ἀρνούμενος τίς ἀνθρώπινες παρηγοριές, δικαιоῦνται τίς θείες, τίς ὁποῖες πλουσίως ἀπήλαυσε ἀπό τήν παρούσα ζωή ὁ ἅγιος. Ἐνοιωθε τήν ἀνάγκη νά ἀφοσιωθεῖ πλήρως στήν ἀποστολή του, ὡς μοναχός, πού εἶναι **ἡ προσευχή**. Οἱ συμβουλές του, ἀποτέλεσμα τοῦ θείου φωτισμοῦ του, εἶναι αὐθεντικά ἀποφθέγματα ἰσάξια μέ τά ρητά τῶν Πατέρων τῆς ἐρήμου. Στό πρόσωπο τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ μοναχοῦ σαρκώνονται σέ βαθμό, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό ὄλων μας κυρίως σήμερα πού ἡ ἐκκοσμίκευση ἔχει ἀλλοιώσει ἀκόμη καί τό μοναχικό πρότυπο. Αὐτή τήν ἐκκοσμίκευση ὡς τόν μεγαλύτερο ἐχθρό τοῦ μοναχοῦ, μεγαλύτερο καί ἀπό τό διάβολο, στηλίτευσε καί τότε πού, ἄρχισαν νά θέλουν κοσμικές ἀνέσεις στό Ἅγιον Ὄρος⁴⁷⁴. Ἡ ἀρετή του, ὡς «ἀρμονία τοῦ ἠθικοῦ βίου πρὸς τόν ἔμφυτον ἠθικόν νόμον»⁴⁷⁵, ἐκφραζόταν μέ διάφορους τρόπους (ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, αὐταπάρνηση, φιλότιμο κ.ἄ.) καί τόν συνόδευε σ' ὅλες τίς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς του, πού σχετίζονταν μέ τόν Θεό, μέ τόν συνάνθρωπο καί μέ τόν ἑαυτό του.

Ἀρνούμεθα στοιχείων, προκειμένου νά «ζωγραφήσουμε» τήν εἰκόνα τοῦ μοναχοῦ κατά τόν Γέροντα Παΐσιο, ἀπό τίς συμβουλές του πρὸς τοὺς μοναχοὺς, ἀπό τίς ἀναφορές του γιά τόν ἑαυτό του καί, τέλος, ἀπό περιστασιακές τοποθετήσεις του γιά τό θέμα αὐτό.

⁴⁷² Μιά ἀπό τίς χειρονομίες του, πού δείχνει τό ἀνεπτυγμένο μοναχικό του φρόνημα ἔγινε στό Σινᾶ. Βλέποντας τή φτώχεια, πού κυριαρχοῦσε στοὺς Βεδουῖνους, ξερρίζωσε τή μοναδική ρίζα ντομάτας, πού εἶχε φυτέψει στό ἀσκητήριό του, γιά νά μή σκανδαλιστοῦν ἀπό τό μοναχό πού, παρά τόν ὄρκο ἀκτημοσύνης, κατεῖχε ἔστω καί λίγα ἀγαθά. Βλ. Ὁ. π., σσ. 162-163. Πόσο πόνεσε ἀργότερα, ὅταν ἐπισκέφθηκε μετὰ ἀπό πολλά χρόνια (τό 1982) τό ἀσκητήριό του αὐτό καί εἶδε τίς ἀλλαγές, πού ἔγιναν καί πού δέν ταίριαζαν σέ ἀσκητή. Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά, σσ. 418-419.

⁴⁷³ Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 518-532.

⁴⁷⁴ Βλ. Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά, σσ. 454-456· Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 91.

⁴⁷⁵ Ἁγίου Νεκταρίου, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ*, Ἐκδόσεις Νεκτάριος Δ. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1992, σ. 93.

Ὁ Θεός οἰκονόμησε νά τοῦ δείξει σέ ὄραμα, τό πόσο σημαντικό εἶναι νά καρεῖ μοναχός καί νά μή μείνει μόνο στόν πόθο του, νά κάνει μοναχό τόν «ἔσω ἄνθρωπο», γιατί ἔτσι προχωρεῖ στήν κάθαρση καί στήν ἔνωση μέ τό Θεό⁴⁷⁶. Κατά τόν Ἅγιο, ὁ πόθος κάποιου νά γίνεῖ μοναχός ἀποτελεῖ τήν ἀνώτερη μορφή μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐκφράσει τήν ἀγάπη του πρὸς τό Θεό καί πρὸς τό συνάνθρωπο⁴⁷⁷. Στήν ἐπιλογή αὐτή, δέν θά πρέπει νά ἐπηρεαστεῖ ἀπό τή λογική ἢ ἀπό τά συναισθήματα ἢ καί κάποιες κοσμικές συγκυρίες. Ἡ ἀπόφαση πρέπει νά εἶναι καρπός προσευχῆς καί ὑπακοῆ στή φωνή τῆς καρδιᾶς του⁴⁷⁸. Γιά νά πετύχει τό στόχο του, χρειάζεται **ζήλος, διάθεση γιά ἀγώνα**, πρὶν ἀκόμη γίνεῖ μοναχός. Αὐτή τή διάθεση θά πρέπει νά ἐξετάζει καί ὁ κάθε ἡγούμενος πρὶν δεχτεῖ στή συνοδεία του τόν καινούργιο δόκιμο⁴⁷⁹.

Μετά τήν κουρά του, ὁ μοναχός πρέπει νά ἐνταχτεῖ ἐντελῶς στήν καινούργια πραγματικότητα, πού θά γίνεῖ τό σκαλοπάτι γιά τή σωτηρία του. Μᾶς παρακινεῖ τό ἐνδιαφέρον ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο, ὁ ἅγιος, ὑφαίνει τήν ὅλη μοναχική βιωτή γύρω ἀπό δύο ὄρους, «μοναχός» καί «πνεῦμα»: «Οἱ μοναχοί νά κάνουν τά καλογερικά τους καθήκοντα, ἀλλά νά ἀποκτήσουν καί **καλογερικό πνεῦμα**, μοναχική συνείδηση καί συμπεριφορά, μοναχικό ἦθος καί ὕφος. Νά ἀντιμετωπίζουν πνευματικά τά πράγματα, γιατί ἀλλιῶς δέν θά χαροῦν οὔτε μία μέρα. Νά γίνεῖται πρῶτα ἐργασία στίς ψυχές καί μετά νά γίνονται σιγά-σιγά οἱ ἐξωτερικές ἐργασίες τῶν οἰκοδομῶν. Αὐτό οὔτε καί κουράζει ἀλλά ἔχει καί τό πνευματικό πλεονέκτημα νά ἀγιάζη τό ἔργο. Ὁ σκοπός τοῦ μοναχοῦ εἶναι ὁ καθαρισμός τῆς καρδιᾶς του. Νά γίνῃ εὐαίσθητη σάν τό φύλλο τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἀγιογράφου καί νά προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο. Στό μοναστήρι ἐρχόμαστε νά ζήσουμε πνευματικά καί νά βοηθήσουμε πνευματικά ὅλους τούς ἀνθρώπους»⁴⁸⁰.

Ἡ ἐπαφή τοῦ μοναχοῦ μέ λαϊκούς -προσκυνητές-, πού ἐπισκέπτονται τό μοναστήρι του, πρέπει, γιά νά μήν προκαλέσει πνευματική ζημιά στό μοναχό, νά γίνεῖται μέ διάκριση. Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τό κοσμικό πνεῦμα τῶν ἀνέσεων καί τῆς εὐκολίας, πού ὑπάρχει στήν κοινωνία, νά σβήσει τό ζήλο τοῦ μοναχοῦ γιά ἀγώνα. Τότε αὐτός, πού ὑποσχέθηκε νά ἀποκολληθεῖ ἀπό τά γήινα καί νά γίνεῖ ἰσάγγελος, παραμένει, δυστυχῶς, δέσμιος τοῦ κόσμου⁴⁸¹.

⁴⁷⁶ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 124-125.

⁴⁷⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 32' Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 527.

⁴⁷⁸ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 232.

⁴⁷⁹ Ὁ. π., σ. 135.

⁴⁸⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 655. Γιά τή χαρά, πού νιώθει ὁ μοναχός, βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 372.

⁴⁸¹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 678-686. Ἡ μοναχική, Πατερική, ἀντιμετώπιση τοῦ «κόσμου», μέ τή βιβλική του ἔννοια (Α' Ἰωάν. 2, 15-17), ἐκφράζεται σαφῶς μέ τήν ἐξῆς προτροπή: «Μή

Ὁ ἀληθινὸς μοναχὸς πρέπει νὰ κοσμεῖται ἀπὸ ἀρετές, πού πολλές φορές γιὰ τὸ κοσμικὸ φρόνημα εἶναι καὶ «παράλογες». Ὁ μοναχὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ κάθε Χριστιανός, δὲν ἔχει δικαίωμα: «Νὰ χαίρεται ὁ μοναχός, ὅταν τὸν ἀδικοῦν. Δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα, γιατί ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ ἀδικημένου Χριστοῦ... Τὸν μοναχό, ὅσο καὶ ἂν τὸν ἀδικοῦν, δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα, ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βρῖσουν. Ὁ Θεὸς τὰ οἰκονομεῖ ἔτσι, γιὰ νὰ ξοφλήσουμε καμμιά ἀμαρτία ἢ γιὰ νὰ οἰκονομήσουμε κανένα φράγκο. Ὅταν ἀδικούμεστε καὶ πᾶμε νὰ βροῦμε τὸ δίκαιό μας, τότε δὲν ἀφήνουμε τίποτε στό ταμιευτήριον». Ὁ μοναχὸς ὅταν προσπαθεῖ νὰ δικαιωθεῖ, ζημιώνεται πνευματικά ἐπειδὴ «ἡ δικαιοσύνη ἀδικεῖ τὸν μοναχό»⁴⁸². Ὑπάρχει ἡ θεία δικαιοσύνη, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη. Ὅταν κάποιος κινεῖται μέ φιλότιμο, θέλοντας νὰ προσφέρει στόν ἄλλο, ὄχι ὅτι δικαιοῦται, ἀλλὰ ὅσα τὸν ἀναπαύουν, τότε ἔχει τὴ θεία δικαιοσύνη, τὴν ἀρχοντική. Ἐκεῖνος ὅμως, πού κινεῖται μέ τὴν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, δίνει στόν ἄλλο, μόνον ὅσα εἶναι ὑποχρέωσή του, νὰ τοῦ δώσει καὶ τίποτα παραπάνω⁴⁸³.

Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ διακρίνεται γιὰ τὴν εὐλάβειά του. Κυρίως ὁ νέος μοναχὸς πρέπει νὰ τὴν καλλιιεργεῖ, συναναστρεφόμενος μέ εὐλαβεῖς καὶ μελετώντας Πατερικά κείμενα, προσπαθώντας νὰ τὰ ἐφαρμόσει. Ἡ εὐλάβεια φανερώνεται σέ κάθε τι καὶ δείχνει τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πνευματικὴ εὐαισθησία τοῦ μοναχοῦ. Ὁ εὐλαβὴς συμπεριφέρεται μέ προσοχή καὶ συστολή. Ὁ εὐλαβὴς φυλάσσεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἐνῶ ὁ ἀνευλαβὴς χάνει τὴ θεία Χάρη καὶ μπορεῖ ἀκόμα καὶ νὰ δαιμονιστεῖ⁴⁸⁴.

Ἐπανελημμένως ὑποστήριξε ὅτι, τὸ κυριότερο ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἢ μέ πόνο προσευχή του γιὰ ὅλο τὸν κόσμον καὶ ὄχι ἢ ἐνασχόλησή του μέ τὰ ιδιαίτερα προβλήματα τοῦ κόσμου⁴⁸⁵. Ὁ Γέροντας ἐπέμενε γιὰ μιά δυναμικὴ

ἀγαπήσης τὴ σὴ ψυχὴ τι τῶν κοσμικῶν». Βλ. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἀπαντα*, σ. 35. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ἀντιστάθηκε στή δημιουργία νέου δρόμου πρὸς τὸ Ἅγιο Ὄρος ἀπὸ τὰ Νέα Ρόδα, πού θὰ ἐξυπηρετοῦσε μέν τίς Μονές, ἀλλὰ θὰ ἀλλοίωνε σιγά – σιγά τὸ φρόνημα τῶν μοναχῶν, καθὼς θὰ ἔκαναν συνεχῶς νέες ὑπαναχωρήσεις καὶ σέ ἄλλες εὐκολίες. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 222. Σήμερα γίνεται προσπάθεια ἄρσης τοῦ ἀβάτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

⁴⁸² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 450-451 Ἱερομόναχος Παῖσιος Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ*, σ. 71 κ. ἐ.

⁴⁸³ Ὁ. π., σσ. 99-101.

⁴⁸⁴ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 440-448.

⁴⁸⁵ Ὁ. π., σ. 561. Γιὰ παράδειγμα ἡ ἱεραποστολή, ἢ κατ' ἰδίαν συζήτηση μέ λαϊκοὺς γιὰ τὰ προβλήματά τους, εἶναι ἔργο τῶν πνευματικῶν, γιατί στό μοναχό αὐτὰ φέρνουν περισπασμό καὶ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πορεία του. Βλ. Γέροντος Παῖσιος Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ*, σ. 251. Μέ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ἀπευθυνόμενος στίς ἀδελφές τῆς νεοσύστατης Ἱερᾶς Μονῆς στή Σουρωτή, οἱ ὁποῖες σκόπευαν νὰ κτίσουν ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς καὶ ἓνα φιλανθρωπικὸ ἴδρυμα συνέστησε: «Ἄν σκέφτεσθε ἔτσι, καλύτερα καθήστε στόν κόσμον. Ἄν θέλετε νὰ ἀσχοληθῆτε μέ

πνευματική ζωή. Μεγάλη σημασία έδινε στον εύλογημένο κόπο. Γι' αυτόν ο κόπος ήταν ή ανάπαυσή του και ή ταλαιπωρία ή ψυχαγωγία του. Ήθελε οί νέοι μοναχοί νά αγωνίζονται. Τό μήνυμά του ήταν: «Νά έχετε λεβεντιά, νά μίν είστε μουχλιασμένη γενεά»⁴⁸⁶.

2.3. Αναγέννηση του μοναχικού βίου

Η ύποδειγματική ενάρετη ζωή του Γέροντος Παΐσιου τον ανέδειξε «καθηγητή της έρήμου και πρακτικό διδάσκαλο της μοναχικής ζωής», και «αλείπτη των μοναχών», όπως σημειώνει ο βιογράφος του ο μακαριστός Ίερομόναχος Ίσαάκ⁴⁸⁷. Βοήθησε πολλούς μοναχούς από τό Άγιον Όρος ή από μοναστήρια, πού βρίσκονται στον κόσμο⁴⁸⁸. Ο θαυμαστός βίος του, τό πιστεύω του, αλλά κυρίως τό παράδειγμά του συνεισέφεραν, ώστε νά γεμίσει τό Άγιον Όρους μέ νέους μοναχούς πού ένιωθαν ότι, και σήμερα, όπως και παλαιά, επιτυγχάνεται ή πνευματική τελείωση, διά της μοναχικής ζωής μέ την ύπακοή και την καθοδήγηση από εμπειρους και χαρισματούχους Γέροντες. Καταγράφονται πάρα πολλές μαρτυρίες μοναχών, καθώς και ιεραρχών, οί όποιοι όμολόγησαν τον καθοριστικό ρόλο πού διαδραμάτισε ο Γέροντας Παΐσιος στην έκλογή του μοναχικού πολιτεύματος από αυτούς⁴⁸⁹. Τό πλήθος των μαρτυριών κάνει τό μακαριστό βιογράφο του νά ύποστηρίξει χωρίς δισταγμό ότι, ο Γέροντας Παΐσιος ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για την επάνδρωση του Αγίου Όρους. Η αποτελεσματικότητα της

Ίδρύματα, δέν ύπάρχει λόγος νά κλεισθήτε στό Μοναστήρι». Βλ. *Ιερών Ησυχαστήριον «Εύαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος»*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010, σ. 23.

⁴⁸⁶ Ίερομόναχου Ίσαάκ, *Βίος*, σσ. 416-429.

⁴⁸⁷ Ο. π., σσ. 653-655.

⁴⁸⁸ Χαρακτηριστική είναι ή μαρτυρία του μακαριστού Καθηγουμένου της Ίερās Μονής Γρηγορίου, Αρχιμανδριτου Γεωργίου, πού δείχνει και την ποιμαντική διάσταση του έργου του αγίου Γέροντος Παΐσιου: «Ο Πατήρ Παΐσιος ανήκει στους Γέροντες εκείνους, πού έβοήθησαν πολλούς νέους νά πάρουν την απόφασι νά γίνουν μοναχοί. Και ακόμη έβοήθησε πολλούς νέους μοναχούς νά ριζώσουν στό Άγιον Όρος και νά καρποφορήσουν. Τόν νιώθαμε συμπαραστάτη στον αγώνα μας για την διαποίμανσι των νέων μοναχών μας, αλείπτη πολλών πού ήγωνίζοντο κατά του διαβόλου, των παθών και του κόσμου». Βλ. Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητών*, σ. 66.

⁴⁸⁹ Ο. π., σσ. 303-304, 323-324, 370-372. Πρβλ. Ίερομόναχου Ίσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

προσφορᾶς του σ' αὐτόν τόν τομέα εἶναι θεαματική⁴⁹⁰. Ἡ ἐξήγηση εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη πού εἶχε ὁ ἅγιος Γέροντας γιά ὅλους καί ἰδιαίτερα γιά τούς νέους μοναχοῦς, πού προσπαθοῦσαν νά προοδεύουν πνευματικά μιμούμενοι τό στοργικό τους διδάσκαλο. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ εὐχή, πού ἐξέφραζε ἀπό ὅλη τήν καρδιά του: «Ἐγώ νά γίνω φυτόχωμα, γιά νά ἀναπτυχθῆ καί νά καρποφορήσῃ ἕνας νέος μοναχός»⁴⁹¹.

Ἐξετάζοντας τίς μαρτυρίες μοναχῶν τίς καταγραμμένες σέ διάφορα βιβλία, πού προβάλλουν τήν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου μας, παρατηροῦμε ὅτι, οἱ περισσότερες προέρχονται ἀπό μοναχοῦς, πού εἶχαν ἄμεση ἐπαφή μέ τόν Γέροντα. Μερικοί ἀπό αὐτούς τόν ἐπισκέπτονταν τακτικά, κυρίως οἱ Ἄγιορειῖτες, πού εἶχαν εὐκόλη πρόσβαση λόγω τῆς μικρῆς ἀποστάσεώς τους μέχρι τό κελλί του⁴⁹². Δέν ἦταν λίγοι, ὅμως, καί οἱ λαϊκοί, πού πηγαιναν συχνά νά τόν συμβουλευτοῦν ἢ ἀξιοποιοῦσαν τήν παρουσία του σέ διάφορες Ἄγιορειτικές πανηγύρεις, ὅπου ὁ Γέροντας ἦταν καλεσμένος⁴⁹³. Ἄλλοι τόν συνάντησαν λίγες φορές, ἄλλοι μόνο μιά φορά, ἀλλά ἡ ἐπίδραση ἦταν ἐξίσου μεγάλη. Ἀρκοῦσε μιά συμβουλή του, ἢ χρειαζόταν ἕνα θαῦμα, γιά νά πεισθοῦν νά κάνουν τή μεγάλη ἀλλαγὴ στή ζωή τους. Συγκινημένοι, πολλοί, ἐγκατέλειπαν τά πάντα γιά νά γίνουν κοινωνοί τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος. Ἔτσι θά εἶχαν πάλι τόν Γέροντα Παῖσιο ὑπόδειγμα ἐναρέτου μοναχοῦ, στήν προσπάθειά τους νά βαδίσουν τό δρόμο τῆς τελειώσεως.

Κάποιες φορές ἔκανε εὐθέως τήν πρόσκληση σέ κάποιους νά γίνουν μοναχοί, ἂν καί συνήθως περίμενε νά ἀποφασίσουν μόνοι τους, χωρίς νά τούς ἐπηρεάσει. Μερικοί ἀνταποκρίθηκαν ἀμέσως, ἄλλοι μετά ἀπό κάποιο χρονικό διάστημα. Κάποιοι ἀρνήθηκαν ἀμέσως. Κάποιοι ἐξέφρασαν τήν ἐπιθυμία, ἀλλά δέν μπόρεσαν νά ἀκολουθήσουν τήν κλήση. Ὁ λόγος κυρίως ἦταν ἡ προσκόλλησις στήν κοσμική ζωή, πού συχνά συνδεόταν μέ τήν ὑποδούλωσις σέ κάποια πάθη, ἢ τό προβληματικό παρελθόν τους⁴⁹⁴. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ

⁴⁹⁰ Ὁ. π., σ. 654.

⁴⁹¹ Ὁ. π., σ. 395.

⁴⁹² Ὁ. π., σ. 553.

⁴⁹³ Στήν τελευταία περίπτωση μποροῦσαν νά λάβουν τήν εὐλογία του, ἀλλά καί νά τόν τραβήξουν φωτογραφίες, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος δέν εἶχε τή δυνατότητα νά ἀντισταθεῖ, ὅπως ἔκανε συνήθως.

⁴⁹⁴ Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός νεαροῦ Ἑλληνα, πού ἐπηρεάστηκε ἀπό τούς γιόγκι στό Θιβέτ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ γνώρισε τόν Ἅγιο καί ὠφελήθηκε ἀπό αὐτόν, ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία του νά γίνῃ μοναχός, ἀλλά δέν τά κατάφερε. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 234-236.

περιπτώσεις πού ὁ Γέροντας προχώρησε, κάνοντας τήν πρόταση σέ κάποιους, νά γίνουν ὑποτακτικοί του⁴⁹⁵.

Ἐνα πολύ σημαντικό στοιχεῖο, πού δείχνει τήν πνευματική ἐπίδραση τοῦ ἁγίου Παΐσιου στή σύγχρονη μοναχική ζωή εἶναι ἡ ἴδρυση νέων Ἱερῶν Μονῶν μέ τήν πνευματική του καθοδήγηση. Πρόκειται γιά μοναχικά συγκροτήματα, Ἀνδρικά καί Γυναικεῖα, τά ὁποῖα κοσμοῦν τήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης καί τῆς Χαλκιδικῆς καί ὑπάγονται στήν δικαιοδοσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κασσανδρείας⁴⁹⁶.

Τό πρῶτο καί πιό ἀντιπροσωπευτικό εἶναι τό Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης⁴⁹⁷. Ἡ ἴδρυσή του ἦταν καρπός τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου πρός τίς ἀγνές κοπέλες, πού τόν εἶχαν βοηθήσει δίδοντας τό ἴδιο τό αἷμα τους, γιά τή γρήγορη ἀνάρρωσή του, εὐρισκομένου σέ Νοσοκομεῖο τῆς Θεσσαλονίκης, κατά τό 1966. Οἱ ἐργασίες ξεκίνησαν τό 1967 μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ Ἁγίου Γέροντος, καί στή συνέχεια προχώρησαν σύμφωνα μέ τίς γραπτές ἢ καί προφορικές συμβουλές του. Ἡ ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ Ἡσυχαστηρίου ἔγινε τό 1972. Τήν ἴδια χρονιά ἐκλέχτηκε καί ἐπισήμως ἡ Καθηγουμένη Φιλοθέη, τήν ὁποῖα εἶχε ὀρίσει ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας σ' αὐτό τό διακόνημα ἀπό τό 1967. Οἱ ἴδιες οἱ ἀδελφές ἐργάστηκαν καί κατέβαλαν πολλούς κόπους στήν ἀνέγερση τῆς Μονῆς, μέ τήν προτροπή του γιά παράλληλη πνευματική ἐργασία στόν ἑαυτό τους. Γιά τόν Γέροντα Παῖσιο ὑπῆρχε τό πιό ἀγαπητό του μοναχικό συγκρότημα ἐκτός τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τό ὁποῖο ἐπισκεπτόταν τακτικά. Εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἔβλεπε συνήθως τόν κόσμο, πού κατά χιλιάδες περίμενε μέχρι καί δεκάδες ὥρες γιά νά πάρει τήν εὐλογία του καί νά ἀκουμπήσει τόν πόνο του.

Τό Τυπικό καί τό ὅλο πρόγραμμα τῆς Μονῆς ἔχουν αὐθεντικό μοναστικό πατερικό χαρακτήρα. Ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα εἶναι ἡ ἀποθησαύριση ἐντός τῆς Μονῆς τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου ἀπό τό 1970. Τά λείψανα μεταφέρθηκαν ἀπό τήν Κόνιτσα, ὅπου τά εἶχε ἀφήσει ὁ Γέροντας Παῖσιος μετά τήν ἐκταφή τους ἀπό τό Κοιμητήριο τῆς Κέρκυρας τό 1958. Τό γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος ἐτάφη στό χῶρο τῆς Μονῆς, καί

⁴⁹⁵ Ὁ. π., σσ. 331-332. Στήν πράξη, ὁ Γέροντας δέν εἶχε ὑποτακτικούς, πού νά μένουν στό ἴδιο κελλί. Ἐννοοῦσε μιὰ πολλή στενή καί σέ καθημερινή βάση καθοδήγηση.

⁴⁹⁶ Ἡ σημασία πού ἔδινε στήν ὑπαρξη τῶν μοναχικῶν συγκροτημάτων ἀντικατοπτρίζεται καί στόν ἐξῆς χαρακτηρισμό, πού ἐξέφρασε γι' αὐτά, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπίσκεψής του στήν Αὐστραλία: «Τά μοναστήρια εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅπου ὑπάρχουν ὀρθόδοξα μοναστήρια, ὑπάρχει καί ζῶσα Ἐκκλησία». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 273.

⁴⁹⁷ Πληροφορίες ἀντλοῦμε ἀπό τίς ἐξῆς πηγές: *Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010· Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π.

ὄχι στό Ἅγιον Ὅρος, δείχνει τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στήν σύγχρονη κοινωνία καί κυρίως σέ ἐκείνους πού, γιά διάφορους λόγους, δέν ἔχουν πρόσβαση στό Ἅγιον Ὅρος.

Τό Ἡσυχαστήριο ἐπιμελήθηκε, ὅπως προαναφέραμε, τήν ἔκδοση τῶν βιβλίων τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου καθώς καί τῶν διδαχῶν του, ἀποδίδοντάς μας, ἕως σήμερα, 6 Τόμους Λόγων του. Ὁ τρόπος τέλεσης τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, τῶν Πανηγύρεων, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Παΐσιου στίς 12 Ἰουλίου, καθώς καί ἡ φιλοξενία τῆς ἀδελφότητας ἀποτελοῦν στοιχεῖα, πού ἀναδεικνύουν τήν Μονή, ὡς ἀληθινό πνευματικό φάρο καί στήριγμα γιά χιλιάδες πιστούς, πού ἔρχονται ἀπό τά πέρατα τῆς γῆς, γιά νά προσκυνήσουν τόν τάφο του. Για ἕνα χρονικό διάστημα, τήν πνευματική καθοδήγηση τῆς ἀδελφότητας ἔχει ἀναλάβει ὁ Ἀθωνίτης Ἱερομόναχος Παῖσιος Κυριακοῦ, πού διετέλεσε ἐπί μακρόν μαθητής τοῦ Ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἁγιορείτου.

Στήν ἔκδοση, πού παρουσιάζει τό ἱστορικό τοῦ Ἡσυχαστηρίου, ἡ Ἡγουμένη Φιλοθέη, ἀφοῦ ἀναφερθεῖ στίς πρῶτες ἐνέργειες, πού ἔγιναν μέχρι τό 1967, συνοψίζει τήν μετέπειτα πνευματική προσφορά τοῦ ἁγίου Παΐσιου, λέγοντας: «Ἀπό τότε, καί μέχρι τήν κοίμησή του, ὁ Γέροντας Παῖσιος καθοδηγοῦσε διακριτικά καί στήριζε πνευματικά τό Κοινόβιο μέ τήν κατά Θεόν σοφία καί ἀγάπη του. Ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος ἔστειλε ἐπιστολές εἴτε ἀπαντώντας προσωπικά σέ ἐπιστολές τῆς Γερόντισσας καί τῶν Ἀδελφῶν εἴτε ἀπευθυνόμενος σέ ὅλη τήν Ἀδελφότητα. Δύο φορές ὅμως τόν χρόνο, καθώς καί ὅταν ὑπῆρχε ἰδιαίτερη πνευματική ἀνάγκη, ἐρχόταν στό Ἡσυχαστήριο καί παρακολουθοῦσε καί ἀπό κοντά τόν ἀγῶνα κάθε Ἀδελφῆς καί γενικότερα τήν λειτουργία τοῦ Κοινοβίου»⁴⁹⁸. Κατά τό ἔτος 2012, ἡ Συνοδεία ἀριθμοῦσε 58 Ἀδελφές.

Ἐνα ἀκόμη μοναστικό ἴδρυμα, πού σχετίζεται μέ τόν Ἅγιο Παῖσιο, εἶναι τό Ἀνδρῶν Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς. Κτίστηκε μέ τήν πρωτοβουλία καί τήν τακτική ἐπίβλεψη τοῦ Ἁγίου ἀμέσως μετά τήν ἀγιοκατάταξη τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου. Τά ἐγκαίνια ἔγιναν τό 1986. Τό διακόνημα τοῦ Καθηγουμένου ἐμπιστεύθηκε ὁ Γέροντας Παῖσιος στόν Ἱερομόναχο Θεόκλητο Μπόλκα, μέ τόν ὁποῖο γνωριζόταν 35 χρόνια. Στό Ἡσυχαστήριο φυλάσσονται τεμάχια ἀπό τό ἱερό λείψανο τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, προσφορά τοῦ ἰδίου τοῦ

⁴⁹⁸ Βλ. «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», σ. 29. Πέρα ἀπό τήν ἀγάπη του πρὸς τίς ἀδελφές, ὁ Γέροντας Παῖσιος δέ διστάζει νά τίς ἐλέγχει καί νά ἐκφράζει τήν ἀπογοήτευσή του τότε πού καταλαβαίνει ὅτι δέν ἀξιοποιοῦν τίς συμβουλές του.

Γέροντος Παΐσιου. Τό Ἡσυχαστήριον διαθέτει μετόχι στήν Σάρτη Χαλκιδικῆς, καθώς καί στήν πατρίδα τοῦ ἁγίου Παΐσιου, στήν Κόνιτσα, διατηρώντας στενή πνευματική σχέση μέ τήν οἰκογένειά του. Διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στήν Ὁρθόδοξη ἱεραποστολή, καθώς καί στήν ἀντιμετώπιση τῆς δράσης τῶν διαφόρων αἰρέσεων καί καταστροφικῶν λατρειῶν, πού δροῦν καί στήν Ἑλλάδα. Μέ τό καταλυτικό λατρευτικό πρόγραμμά του, στό ὁποῖο κυρίαρχη θέση ἔχουν οἱ τακτικές Ἀγρυπνίες, δίνει τή σύγχρονη μαρτυρία τῆς αὐθεντικότητας τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος. Εἶναι τό πρῶτο μοναχικό συγκρότημα στήν Ἑλλάδα ὑπό τήν προστασία τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου. Ἡ Συνοδεία ἀριθμεῖ 18 μοναχούς.

Τρίτο μοναστικό συγκρότημα, τό ὁποῖο εὐλογήθηκε νά ἔχει ἰδρυτή καί καθοδηγητή τόν Γέροντα Παῖσιο, εἶναι τό Γυναικεῖον Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, στή Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς. Ἔτος ἰδρύσεως εἶναι τό 1977. Πνευματικός τοῦ Ἡσυχαστηρίου εἶναι, κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ ἁγίου Παΐσιου, ὁ Ἱερομόναχος Γρηγόριος Παπασωτηρίου, πού εἶναι καί ὁ κτίτορας. Ἡ Ἀδελφότητα, πού ἀριθμεῖ 46 μοναχές, καθοδηγεῖται ἀπό τήν Καθηγουμένη Εὐφημία Μοναχή.

Τέλος, ἀναφέρουμε καί τόν σημαντικότερο ρόλο τοῦ ἁγίου Παΐσιου στήν ἀνοικοδόμηση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Στομίου Κονίτσης (18 αἰ.). Ἡ ἀνακαίνιση τῆς ἐρειπωμένης Μονῆς ξεκίνησε μέ τήν ἐγκατάστασή του σ' αὐτήν κατά τό 1958. Παράλληλα μέ τίς πολύκοπες οἰκοδομικές ἐργασίες, ἔκανε ἐξαιρετικά ἔργα ποιμαντικοῦ, φιλανθρωπικοῦ καί ἱεραποστολικοῦ χαρακτήρος⁴⁹⁹. Τό ἀνδρικό μοναστήρι Στομίου ἔχει Ἡγούμενο τόν Ἀρχιμ. Κοσμά καί ὑπάγεται στήν Ἱερᾶ Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτσης. Πανηγυρίζει στίς 8 Σεπτεμβρίου.

⁴⁹⁹ Ἐκτενής παρουσίαση τῆς δραστηριότητάς του στό Στόμιο γίνεται στό: Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 121-154 καί *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά*, σσ. 167-219.

1. Ποιμαντική καί οικογένεια

1.1. Προσωπικές αναμνήσεις του Γέροντος Παϊσίου

Από τά εύρισκόμενα κείμενα ἢ προφορικές διδαχές τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου, καθὼς καί ἀπό αὐτά, πού ἐγράφησαν γι' αὐτόν προκύπτει ὅτι, ἀντιλαμβάνεται τήν οικογένεια ὡς κάτι τό ἱερό, τόσο τή δική του μικρή οικογένεια, πού τόν δένουν σαρκικοί-συγγενικοί δεσμοί, ὅσο καί τή μεγάλη οικογένεια τήν Ἐκκλησία, πού τόν δένουν πνευματικοί-αἰώνιοι δεσμοί. Μποροῦμε νά ποῦμε μέ βεβαιότητα, ἔχοντας μελετήσει τό βίο του, ὅτι παράλληλα μέ τήν πνευματική του ἐξέλιξη, ἡ εὐρύτερη οικογένεια τῆς Ἐκκλησίας ἀπέκτησε γι' αὐτόν τήν πρώτη προτεραιότητα μέχρι τοῦ σημείου, νά παραθεωρεῖ τή στενή-συγγενική, πραγματικότητα, πού ἀρκετές φορές προκαλοῦσε τήν ἀπορία, ἀλλά καί καμιά φορά τό παράπονο τῶν συγγενῶν του. Καί γιά τόν ἴδιο, πού ἀγαποῦσε πάρα πολύ τούς συγγενεῖς του, αὐτή ἡ ἀλλαγή ἦταν δύσκολη καί ἀπαιτήσε μεγάλη θυσία, ὅπως βλέπουμε καί κατά τή δική του προσωπική μαρτυρία, «στήν ἀρχή εἶναι πολύ ὀδυνηρό νά βγεῖ κανεῖς ἀπό τήν μικρή του οικογένεια καί νά μπεῖ στήν μεγάλη οικογένεια τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ»⁵⁰⁰.

Ὅτι πληροφορίες σχετίζονται μέ τήν κατά σάρκα οικογένεια τοῦ ἁγίου Παϊσίου, μᾶς παρέχονται ἀπό τόν ἴδιο. Τίς ἐκμυστηρεύεται σέ συνανθρώπους του, πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό πνευματική στήριξη. Ἀποκαλύπτει πράγματα, πού εἶχε κρατήσει μυστικά πάρα πολλά χρόνια, ἔχοντας μοναδικό σκοπό τήν ὠφέλεια τοῦ ἄλλου⁵⁰¹. Διηγούμενος περιστατικά ἀπό τήν νεανική του ἡλικία φέρνει στήν ἐπιφάνεια καί κάποια στοιχεῖα, πού χαρακτηρίζαν ἐκείνη τήν ἐποχή, κάνοντας συγκρίσεις μέ τή σύγχρονη.

Προβάλλει τήν μεγάλη ἐπίδραση, πού ἔχει στά παιδιά ἡ ζωή-παράδειγμα τῶν γονέων καί γι' αὐτό συνιστᾶ στούς γονεῖς νά ἔχουν προσεκτική πνευματική ζωή, γιά νά ὠφελοῦνται τά παιδιά τους. Ταυτόχρονα τονίζει καί τό χρέος τῶν παιδιῶν νά σέβονται τούς γονεῖς τους. Τοῦ ἦταν ἀδιανόητο νά μήν ὑπάρχει καί νά μήν ἐκφράζεται αὐτός ὁ σεβασμός. Γιά παράδειγμα, ἀκόμη καί τότε πού ὁ ἴδιος ἀποφάσισε νά μήν ξαναφιλήσει τό χέρι τοῦ πατέρα

⁵⁰⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 90, 375.

⁵⁰¹ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 46.

του – σάν ἔνσταση στήν ἐπιμονή του νά τόν παντρέψει, δείχνοντας ὅτι ἐπιθυμοῦσε νά γίνει ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, νά γίνει καλόγερος– δέν ἔπαψε νά τόν σέβεται καί νά τόν ὑπακούει⁵⁰².

Αναφερόμενος στήν παιδική του ἡλικία, μιλά μέ θαυμασμό γιά τούς γονεῖς του, κυρίως γιά τή μητέρα του. Ὅπως οἱ γνωστές ἅγιες μητέρες πού πλούτισαν τήν Ἐκκλησία μέ μεγάλους ἁγίους (Εμμέλια, Νόνα, Ἀνθούσα κ. ἄ.), ἔτσι καί ἡ μητέρα του, Εὐλογία⁵⁰³, προσπαθοῦσε μέ πολλή ἐπιμονή νά φυτεύει στήν καρδιά τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου τήν πίστη, τήν εὐλάβεια, τήν ταπείνωση, τήν αὐταπάρηση, τήν αὐτοθυσία, πού γι' αὐτήν ἦταν οἱ κυριότερες ἀξίες τοῦ χριστιανοῦ. Προσπαθοῦσε μέ ἀρχοντικό τρόπο, νά διορθώνει τίς ἀταξίες τῶν παιδιῶν καί ὄχι μέ τόν αὐστηρό τρόπο, πού ἀκολουθοῦσε ὁ πατέρας τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου. Αὐτός ὁ ἀρχοντικός τρόπος ἦταν πού ἔλειωνε τήν εὐαίσθητη-φιλότιμη καρδιά τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου καί διορθωνόταν, παίρνοντας ἀπόφαση νά μή τήν στενοχωρεῖ. Ἐτσι μέ τόν καλό της τρόπο βοηθοῦσε τά παιδιά της, νά αισθανθοῦν τό καλό, ὡς ἀνάγκη⁵⁰⁴, πράγμα πού καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος ἐφαρμόζει σέ ὅλη του τή ζωή στήν διακονία του πρός τούς συνανθρώπους του. Αὐτή μέ τήν προτροπή της καί τό παράδειγμά της, τοῦ μαθαίνει ἀπό μικρό νά λέγει τήν εὐχή, καθοριστικό στοιχεῖο στήν ἐξέλιξη τῆς μετέπειτα πνευματικῆς του πορείας⁵⁰⁵. Ταυτόχρονα, ὁ εὐσεβῆς πατέρας του Πρόδρομος, ὅπως ὁ ἅγιος μᾶς καταθέτει τούς ἔλεγε: «Δέν ξέρω τί θά κάνετε, δύο φορές τήν ἡμέρα θά πρέπει νά δίνετε τό παρόν στόν Θεό, γιά νά ξέρη πού βρίσκεστε». Συνόδευε τά λόγια του καί μέ τήν πράξη του, μαζεύοντας τήν οἰκογένειά του δύο φορές τή μέρα μπροστά στό εἰκονοστάσι γιά τήν κοινή προσευχή, βάζοντας μετάνοια στό τέλος ὅλοι στό Χριστό. Στήν προσευχή κατέφευγε καί γιά ὅποιοδήποτε πρόβλημά τους. Ἐτσι μ' αὐτόν τόν τρόπο ἔδωσε τό καλό παράδειγμα στά παιδιά του. Μέ εὐχαρίστηση θυμᾶται ὁ Ἅγιος, πόσο τούς ἔνωσε ἡ κοινή προσευχή: «Κάθε πρωί καί κάθε βράδυ κάναμε προσευχή μπροστά στό εἰκονοστάσι ὅλοι μαζί, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καί τά παιδιά, καί στό τέλος βάζαμε μετάνοια στήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ». Γι' αὐτό, ἀργότερα, ὁ ἅγιος Γέροντας τονίζει τή σημασία τῆς κοινῆς προσευχῆς τῆς οἰκογένειας καί δίνει καί τόν τρόπο, πού θά μπορούσαν καί τά παιδιά ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους νά συμμετέχουν. Δεχόταν ἀπό συγκατάβαση, ἄν

⁵⁰² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 52.

⁵⁰³ Οἱ γνωστοί της τήν ἀποκαλοῦσαν Εὐλαμπία. Βλ. ὁ. π., σ. 37. Στο Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 25-27, γίνεται ἀναφορά γιά τό πῶς γνωρίστηκε ἡ ἀπλή καί ταπεινή μητέρα τοῦ Ἁγίου, Εὐλογία, μέ τόν ἐλεήμονα πατέρα του Πρόδρομο.

⁵⁰⁴ Ὁ. π., σσ. 36-38.

⁵⁰⁵ Ὁ. π., σ. 39. Βλ. καί Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 495.

κάποιος είναι κουρασμένος, νά μειώσει τόν χρόνο τῆς προσευχῆς, ἀλλά νά μήν τήν παραλείψει τελείως⁵⁰⁶.

Αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς τῶν γονέων ἔδωσε καρπούς ἀπό πολύ νωρίς, σάν φυσιολογική συνέπεια. Ὁ μικρός Ἀρσένιος, πίστεψε ὅτι, ἡ προσευχή εἶναι ἡ μόνη ἰκανή λύση ὅλων τῶν προβλημάτων. Ἐνθυμούμενος τά παιδικά του χρόνια, ὁ ἅγιος προτρέπει: «Μέ τίς προσευχές τῶν μικρῶν παιδιῶν μποροῦν νά γίνουν θαύματα. Ὅτι ζητοῦν ἀπό τόν Θεό, τούς τό δίνει, γιατί ἔχουν ἀθωότητα καί ὁ Θεός ἀκούει τήν καθαρή προσευχή τους. Θυμᾶμαι, μιά φορά πού οἱ γονεῖς μας εἶχαν πάει στό χωράφι, μέ εἶχαν ἀφήσει στό σπίτι μέ τά δύο μικρότερα ἀδέλφια μου. Ξαφνικά ὁ οὐρανός μαύρισε καί ἄρχισε καταρρακτώδης βροχή. "Τί θά κάνουν τώρα οἱ γονεῖς μας; εἶπαμε. Πῶς θά ἔρθουν στό σπίτι;". Τά δύο μικρά ἄρχισαν νά κλαῖνε. "Ἐλᾶτε, τούς εἶπα, θά παρακαλέσουμε τόν Χριστό νά σταματήσει τήν βροχή". Γονατίσαμε καί τά τρία μπροστά στό εἰκονοστάσι καί προσευχηθήκαμε. Σέ λίγα λεπτά ἡ βροχή σταμάτησε»⁵⁰⁷.

Ὁ Γέροντας ὁμολογεῖ ὅτι, ἦταν τό πιό ἀγαπητό παιδί ἀπό ὅλα τά ἀδέλφια του, προσθέτοντας: «Ὁ μέν πατέρας μου μέ ἀγαποῦσε, γιατί εἶχα κλίση στά τεχνικά καί ἔπιαναν τά χέρια μου, ἡ δέ μητέρα μου γιά τήν ψεύτικη (λίγη, μικρή) εὐλάβεια πού εἶχα»⁵⁰⁸, γιά νά μήν παρασυρθεῖ ἀπό τήν ψυχοφθόρο ὑπερηφάνεια.

Ὁ πατέρας του ἦταν ἄνθρωπος γενναῖος⁵⁰⁹ καί ἀκόμη καί τίς ἀρρώστειες τίς ἀντιμετώπιζε μέ αὐτό τό φρόνημα. Θυμᾶται ὁ ἅγιος, τό πῶς κάποια φορά ὁ πατέρας του θεραπεύτηκε, ἐνῶ εἶχε πυρετό καί δυνατό πονοκέφαλο, δημιουργώντας μιά ἀτμόσφαιρα χαρούμενη. Ἐφαγε καί ἤπια κάτι, μετά ξεκίνησε νά τραγουδάει τό «Ξύπνα, καημένε μου ραγιᾶ». Ἀργότερα, ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας ἐφαρμόζοντας αὐτό τόν τρόπο ἔγινε καλά ἀπό κάποιο δυνατό πονοκέφαλο, μέ τή διαφορά ὅτι, ὡς φάρμακο χρησιμοποίησε μιά ὠραία ψαλμωδία. Γι' αὐτό καί συστήνει: «Πράγματι ἡ ψαλμωδία μαζί μέ τήν εὐχή πολύ βοηθάει σ' αὐτές τίς περιπτώσεις· ἀπαλαίνει τήν ψυχή, τήν γλυκαίνει, γιατί οἱ συνεχεῖς θλίψεις καί οἱ πόνοι τήν καταβάλλουν καί τῆς δημιουργοῦν ψύξη»⁵¹⁰.

Ἡ μητέρα του ἐπίσης τοῦ ἔμαθε καί τή νηστεία καί τήν ἐγκράτεια· τό νά μή τρώει πρὶν τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Τήν παράβαση τήν θεωροῦσε

⁵⁰⁶ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 155-157. Πρβλ. Ὁ ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σσ. 34-35.

⁵⁰⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 160.

⁵⁰⁸ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 44.

⁵⁰⁹ Βλ. Ὁ ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σ. 26.

⁵¹⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 216.

πορνεία⁵¹¹, ὅπως διδάσκουν καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας: «Ὁ χορτασμός ἀπό φαγητά εἶναι πατήρ τῆς πορνείας»⁵¹².

Ἐπηρεασμένος ἀπό τήν καλή πνευματική ἀτμόσφαιρα πού κυριαρχοῦσε στήν οἰκογένειά του⁵¹³, ὁ μικρός Ἀρσένιος ἐμπλούτιζε συνεχῶς τήν ψυχή του μέ νέα ἐφόδια: «Ἐγώ μικρός ἔπαιρνα κάτι Συναξαράκια πού ὑπῆρχαν ἐκεῖνα τά χρόνια καί ἔφευγα στό δάσος· μελετοῦσα, προσευχόμουν. Πετοῦσα ἀπό τήν χαρά μου. Ἀπό δέκα μέχρι δεκαέξι ἐτῶν, πού ἄρχισε ὁ ἑλληνοἰταλικός πόλεμος, ἔζησα ἀμέριμνος τήν πνευματική ζωή. Οἱ παιδικές χαρές εἶναι καθαρές· τυπώνονται στόν ἄνθρωπο καί πολύ τόν συγκινοῦν, ὅταν μεγαλώσει»⁵¹⁴.

Γνωρίζοντας πόσο σημαντικό εἶναι γιά τά παιδιά, νά ἔχουν σωστά ὑποδείγματα γιά τή ζωή τους, ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐκτός ἀπό τίς συνηθισμένες προσευχές, τούς μιλοῦσε συχνά γιά τόν Ὅσιο Ἀρσένιο, γιά τόν ὁποῖο ὁ μικρός Ἀρσένιος ἔτρεφε ιδιαίτερη εὐλάβεια, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νά βαπτιστεῖ ἀπό αὐτόν καί νά τοῦ δώσει, ὅπως ἀναφέραμε ἤδη, τό ὄνομά του. Αὐτή ἡ πρωτοβουλία της τήν κάνει νά ὁμοιάζει μέ τίς ἅγιες μητέρες τῆς Ὁρθοδοξίας μας, πού φύτευαν μ' αὐτόν τόν τρόπο τήν πίστη στίς ἀθῶες καρδιές τῶν παιδιῶν τους. Μιά ἀπό αὐτές, ἡ ἁγία Νόνα, ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου χρησιμοποιοῦσε κάθε μέρα διηγήσεις, γιά νά παρουσιάσει στοιχεῖα ἀπό τούς βίους τῶν Ἁγίων τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης, καθὼς καί τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος γι' αὐτήν, ἦταν πεπεισμένη ὅτι τά παιδιά χρειάζονται πνευματική τροφή ἀπό μικρῆς ἡλικίας: «Μή γάρ μοι λεγέτω τις, ὅτι τὰ παιδιά πρὸς ταῦτα ἡμῖν ἀπησχολῆσθαι οὐ χρή· ἐχρῆν μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπησχολῆσθαι, ἀλλὰ καί ἐν τούτοις μόνοις ἔχειν τήν σπουδὴν (...) Καὶ γὰρ αὕτη μάλιστα ἡ ἡλικία τούτων δεῖται τῶν ἀκουσμάτων. Ἀπαλὴ γὰρ οὖσα, ταχέως ἐναποτίθεται τὰ λεγόμενα, καθάπερ τινὸς σφραγίδος τῆς ἀκροάσεως ἐν κηρῷ τῇ διανοίᾳ τῇ τούτων

⁵¹¹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 43.

⁵¹² Κλίμαξ, μετάφραση Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, σ. 197.

⁵¹³ Γιά τό πόσο βοηθητικό γιά τά παιδιά εἶναι τό καλό παράδειγμα τῶν γονέων, ἀναφέρουμε: «Ὅσπερ οὖν ἐκείνῳ συμβέβηκεν εὖ ποιοῦν οἴκοθεν ἔχοντι τῆς ἀρετῆς τὸ παράδειγμα, πρὸς ὃ βλέπων εὐθύς ἀριστος ἦν. Ὅσπερ τοὺς πάλους καὶ τοὺς μόσχους ὀρῶμεν, ὁμοῦ τῇ γενέσει ταῖς μητράσιν ἑαυτῶν παρασκαίροντας οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ πατρὶ παραθέων ἐγγύθεν ἐν πωλικῷ τῷ φρυγάματι, καὶ τῶν ἄκρων τῆς ἀρετῆς κινήματων, οὐ παραπολὺ λειπόμενος· εἰ βούλει δέ, κἂν τῇ σκιαγραφίᾳ τὸ μέλλον τῆς ἀρετῆς κάλλος ὑποσημαίνων, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀκριβείας, τὰ τῆς ἀκριβείας προχαρᾶττόμενος». Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΜΓ', *Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον, ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐπιτάφιος*, P. G. 36, 509 C – 512 A.

⁵¹⁴ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 161.

έντυπουμένης. Ἄλλως τε καὶ ὁ βίος αὐτοῖς τότε ἀρχὴν ἔχει πρὸς κακίαν ἀποκλῖναι ἢ ἀρετὴν»⁵¹⁵.

Σ' αὐτό τό πνεῦμα καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γράφει ὅτι, ἀπὸ μικρὸ παιδί μελετοῦσε τὴν Ἁγία Γραφή⁵¹⁶ καὶ ὅτι, πολὺ τὸν βοήθησε τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆ τῶν γονέων του. Προσεύχεται νὰ τὸν ἐνισχύσουν σὸ δρόμο τῆς μοναχικῆς ζωῆς, πού διάλεξε βιαστικά. Μὲ ταπείνωση ἀναγνωρίζει ὅτι, ὁ ἴδιος δὲν ἔκανε τίποτα γιὰ νὰ ἀξίζει τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ζωὴ τῶν γονέων του θὰ πείσει τὸ Θεό:

«Λίσσομαι, εἰ πότε δὲ σὲ πατήρ, καὶ πότνια μήτηρ
δάκρυσι, καὶ στοναχῆσι, καὶ εὐχολῆσιν ἔτισαν,
ἢ τινὰ τοι κτεάνων τυτθὴν ἀπὸ μοῖραν ἔνειμαν
ἢ θυσίαις καθαρῆσι καὶ εὐαγγέεσσι γέρησαν
(οὐ γὰρ ἐγὼ ποτε σεῖο ἐπάξιον οὐδὲ ἔρεξα),
τῶν μνήσαι, καὶ ἄλαλκε· κακὰς δ' ἀπόπεμπε μερίμνας·
μηδέ με συμπνίξιαν ἐοῖς πτόρθοισιν ἄκανθαι,
μηδ' ἄρ' ἐπειγόμενον θεῖην ὁδὸν ἄψ ἐρύσειαν,
ἄλλαρ ἐμόν, πέμπους δὲ μ' ἀπήμονα»⁵¹⁷.

Οἱ συμβουλές τῆς μητέρας τοῦ Γέροντος Παϊσίου νὰ σκέφτεται πρῶτα, ὁ μικρὸς Ἀρσένιος, τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου (γιὰ παράδειγμα νὰ τοῦ δώσει τὴ χαρὰ νὰ τὸν νικήσει στοὺς παιδικούς τους ἀγώνες) ἐγχαράσσονται στὴ μνήμη του γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ. Ὁ ἄλλος στὴν ἀρχὴ ἦταν ἡ μικρὴ του οἰκογένεια, καθὼς καὶ τὰ συγχωριανόπουλά του. Ἀργότερα εἶναι ὁ κάθε προσκυνητὴς καὶ ὁ κάθε ταλαιπωρημένος ἄνθρωπος, πού «παλεύει» νὰ τὸν «νικήσει», δηλαδή νὰ τοῦ «κλέψει» τὸ χρόνο, τὴν προσοχή του καὶ κυρίως τὴν προσευχή του. Καὶ ὁ ἅγιος Γέροντας πάντα «χάνει», ἐξαιτίας τῆς ἀρχοντικῆς του ἀγάπης, σ' αὐτό τό «παιχνίδι». Δὲν ὑπολογίζει χρόνο, κόπωση, ταλαιπωρία, ἀλλὰ προσφέρεται ὀλόκληρος στὸν ἄλλο, ὅπως ἀκριβῶς ἔμαθε ἀπὸ τὴ μητέρα του. Σ' αὐτό ἀναπαύοταν καὶ μ' αὐτό χαιρόταν. Αὐτὸ ἀγαποῦσε καὶ αὐτὸ θεωροῦσε ὡς τὴ σίγουρη ὁδὸ πρὸς τὸν γλυκύτατο Χριστό. Στὴν περίπτωση τοῦ ἀγίου Γέροντος Παϊσίου ἐπαναλαμβάνεται αὐτό, πού διαβάζουμε στὴ ζωὴ τῶν μεγάλων ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐνας ἀπὸ αὐτούς, ὁ Μέγας Βασίλειος, σὲ ὠριμὴ πνευματικὴ ἡλικία, ὁμολογεῖ σὲ μιά ἐπιστολὴ του: «Ἄλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον

⁵¹⁵ Ἀγίου Ἰωάννου του Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Απόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν*, Ὁμιλία Γ', 1, P.G. 59, 37.

⁵¹⁶ «Θείοις μὲν λογίοισιν ἐμόν νόον ἀγνὸν ἔτευξα, Γράμματος ἐξ ἱεροῦ Πνεῦμ' ἀναμαξάμενος». Βλ. Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστεῖαις σιωπὴν*, PG 37, 1318, 157-158.

⁵¹⁷ Τοῦ αὐτοῦ, *Περὶ ἑαυτοῦ*, P.G. 37, 1001 A.

ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρός μου καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἑμαυτῷ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα»⁵¹⁸.

Ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὴν οἰκογένειά του φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησή του γιὰ νὰ γίνῃ μοναχὸς γιὰ χάρη της. Γιὰ νὰ ἀπαλύνῃ τὸν πόνο τῆς μητέρας του, πού στενοχωριόταν γιὰ τὰ μεγαλύτερα ἀγόρια της, πού πολεμοῦσαν, ὁ νεαρὸς Ἀρσένιος παρέμεινε σπίτι του γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα, πιέζοντας τὸν ἑαυτό του. Ἐνας ἀκόμη λόγος ἦταν καὶ ἡ τακτοποίηση τῆς ἀδελφῆς του, πού χρειαζόταν τὴν οἰκονομική του ὑποστήριξη, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παντρευτεῖ. Ἀκόμη καὶ ἀργότερα, ὅταν ἤδη εἶχε εἰσέλθει στό Ἅγιον Ὄρος, ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στό σπίτι του, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν πατέρα του⁵¹⁹. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀναβολὴ τῆς ἀναχωρήσεώς του λέγει ἀργότερα: «Ξενιτεία δὲν εἶναι νὰ βουλευτῶ ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι τσιμέντο νὰ γίνουν»⁵²⁰.

Παρ' ὅλη αὐτὴ, τὴ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὴν οἰκογένειά του, μετὰ τὴν κουρὰ του, ἡ στάση του ἄλλαξε ἐντελῶς καὶ σταμάτησε κάθε ἐπαφή μαζί τους, ἐφαρμόζοντας μὲ ἀκρίβεια τίς σχετικὲς μοναχικὲς διατάξεις, ἀναθέτοντάς τιν ἐπὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ⁵²¹. Εἶναι δηλωτικὴ τῆς στάσεώς του, ἡ ἐπιστολὴ πού ἔστειλε στὴ μητέρα του ἀμέσως μετὰ τὴν κουρὰ του σὲ μικρόσχημο μοναχό, στὴν Ἱερά Μονὴ Φιλοθέου στό Ἅγιον Ὄρος, δείχνοντας ταυτόχρονα τίς δύο πνευματικὲς διαστάσεις τῆς ἐπιλογῆς του - ἀπόσταση μὲν σωματικὴ, παρουσία δὲ πνευματικὴ: «Μανούλα μου σὲ χαιρετῶ ἐγὼ πάω νὰ μονάσω... Καὶ εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ εὐχομαι νὰ σὲ συναντήσω ... Θὰ εὐχομαι πάντα διὰ σὲ καὶ δι' ὅλη τὴν πολιτείαν»⁵²². Μητέρα του πλέον εἶναι ἡ Παναγία καὶ ὁ κόσμος ὅλος, ἡ μεγάλη οἰκογένειά του. Δὲν θέλει νὰ εἶναι προσκολλημένος στοὺς συγγενεῖς του, γιατί: «Ὁ μοναχὸς πού ἀγαπᾷ πολὺ

⁵¹⁸ Βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Πρὸς Εὐστάθιον τὸν Σεβαστηνόν*, P.G. 32, 825 C.

⁵¹⁹ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σ. 96.

⁵²⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 59.

⁵²¹ Παρόμοια περίπτωση συναντᾶμε στὴν οἰκογένεια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀρρώστου πατέρα του στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας τὸν ἔκανε νὰ μὴ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὴν προστασία τῶν παιδιῶν του: «Ἐγὼ γὰρ οὐ τοῖς ἐπιγείοις καὶ μερικοῖς τουτοισὶ βασιλεῦσιν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ τῶν ὅλων Δεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν». Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητρικόν*, τομ. ΣΤ', Ἔκδοση Ἰ. Ἰψυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 84.

⁵²² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 112. Τὸ κείμενο μᾶς παραπέμπει στὸν Ἀββᾶ Ποιμένα, ὁ ὁποῖος ἀποφεύγοντας τὴ συνάντησή μὲ τὴν μητέρα του, τὴν καθησυχάζει μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι, θὰ εἰδωθοῦν στὴν ἄλλη ζωὴ. Ἡ ἀνάπαυση τῆς μητέρας στὴν πρότασή του δείχνει τὴν ἀποτελεσματικότητά της αὐτοθυσίας. Βλ. *Τὸ Γερωντικόν*, σ. 92.

τούς γονεῖς του μένει υπανάπτυκτος πνευματικά καί δέν τοῦ δίνει ὁ Κύριος αὐτήν τήν χάρι, νά νιώθει ὅλους τούς ἀνθρώπους ὡς συγγενεῖς του καί νά τούς ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου⁵²³. Ἐξ ἄλλου ὑποσχεθήκαμε ἀπομάκρυνση ἀπό τούς συγγενεῖς γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»⁵²⁴.

Ἡ ἀπομάκρυνση αὐτή ἐφαρμόστηκε ἀπό τόν Ἅγιο σέ ὅλη τή ζωή του. Οἱ συγγενεῖς του ἄν καί δέν καταλάβαιναν πλήρως τό νέο τρόπο ζωῆς του, τόν ἐμπιστεύονταν καί προσπαθοῦσαν νά προσαρμοστοῦν. Οἱ μετρημένες ἐξαιρέσεις πού ἔκανε δέν ἔγιναν γιά προσωπικούς λόγους, ἀλλά εἴτε γιά τίς ἀνάγκες τοῦ κελλιῦ του εἴτε γιά τήν πνευματική ὠφέλεια τοῦ συγγενῆ, τόν ὁποῖο ἀντιμετώπιζε ὅπως κάθε προσκυνητή χωρίς καμιά διάκριση⁵²⁵.

Ὁ Γέροντας Παῖσιος ἐκτιμᾷ τούς νέους μοναχοῦς, πού διάλεξαν τήν ὁδό τῆς ξενιτείας, ἀλλά δέν τήν ἐπιβάλλει σέ κανέναν λόγῳ τῆς μεγάλης δυσκολίας στήν ἐφαρμογή της. Γνωρίζει ὅτι χρειάζεται εἰδική κλίση γι' αὐτήν ἀπό τήν μικρή ἡλικία καί μεγάλη αὐταπάρνηση καί ἀποφασιστικότητα⁵²⁶.

⁵²³ Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, μιλώντας γιά τόν Απόστολο Παῦλο, εἶναι ὡς νά ἀναφέρεται στήν πατρική ἀγάπη, μέ τήν ὁποία συμπεριφερόταν στόν κάθε ἀνθρώπο ὁ Ἅγιος Παῖσιος, ἀφοῦ βγήκε ἀπό τήν ἀγάπη τῆς μικρῆς του οικογένειας, λέγοντας: «Τοιαύτη γάρ ἡ ἀγία ἐκεῖνη ψυχή· πᾶσαν περιελάμβανε τήν οἰκουμένην, καί ἐν ἑαυτῷ περιέφερεν ἅπαντας, συγγένειαν μεγίστην τήν κατά Θεόν εἶναι νομίζων· καί ὡσπερ πάντας αὐτούς ἀποτεκῶν, οὕτως ἐφίλει, μᾶλλον δέ πατρός παντός μείζονα ἐπεδείκνυτο φιλοστοργίαν. Τοιαύτη γάρ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις· νικᾷ τὰς σαρκικάς ὠδύνας καί θερμότερον ἐπιδείκνυται τόν πόθον». Ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Υπόθεσις τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς*, PG. 60, 394.

⁵²⁴ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 380. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Ἰωάννη τό Σιναῖτη, ὑπάρχουν δύο κατηγορίες μοναχῶν, πού ἐπιδιώκουν τήν ξενιτεία. Στήν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν ἐκεῖνοι πού, ἐνῶ ἐγκαταλείπουν τήν οικογένειά τους, ζοῦν ἀνάμεσα σέ ξένους καί ἀγνώστους ἀνθρώπους, ἔχοντας κάπως μιά παρηγοριά. Στή δεύτερη, ἀνήκουν οἱ ἀναχωρητές, πού δέν ἔχουν ἐπαφή μέ κανέναν. Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναῖτου, *Κλίμαξ*, σ. 296. Σ' αὐτόν τόν τελευταῖο τρόπο ζωῆς, τόν πιό αὐστηρό, ἀλλά καί πιό ἀποτελεσματικό, γιά κάποιο χρονικό διάστημα, ἀσκήθηκε καί ὁ Γέροντας Παῖσιος ὅταν ἦταν στό Σινᾶ.

⁵²⁵ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 375-381.

⁵²⁶ Τήν ὁδό αὐτή τῆς ξενιτείας ἀκολούθησε καί ὁ ἄλλος σύγχρονός Ἅγιος, ὁ Γέροντας Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ ὁποῖος ἀναχώρησε γιά τό Ἅγιον Ὅρος στήν ἡλικία τῶν 12 χρόνων, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ. Βλ. Αἰκατερίνης Μοναχῆς, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος. Ἡ ἀγαπῶσα καρδιά*, Ἐκδόσεις Ἐφραιμίας, Ἱερά Γυναικεῖα Κοινοβιακή Μονή Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου Κονταριώτισσας Κατερίνης, σ. 136.

1.2. Συμβουλές προς τούς γονεῖς

Ἐνα ἀπό τὰ «παράδοξα» στοιχεῖα, πού συναντῶνται καί χαρακτηρίζουν τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση εἶναι καί ἡ πνευματική σχέση τῶν μοναχῶν μέ τούς λαϊκούς. Ἐπιφανειακά ἐξεταζόμενα τά πράγματα, θά μπορούσε νά ἰσχυριστεῖ κάποιος ὅτι, δέν υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεῖα μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν τρόπων ζωῆς. Μελετώντας ὅμως τήν Εὐαγγελική διδασκαλία, πού ἀποτελεῖ κοινό κανόνα ζωῆς καί γιά τούς δύο τρόπους ζωῆς τῶν χριστιανῶν, παρατηροῦμε εὐκολα πώς, ὁ μοναχός «εἶναι φάρος, ἀπομακρυσμένος, στημένος ψηλά στά βράχια, πού μέ τίς ἀναλαμπές του φωτίζει τά πελάγη καί τούς ὠκεανούς, γιά νά κατευθύνωνται τά καράβια καί νά φθάνουν στόν προορισμό τους στόν Θεό»⁵²⁷, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος, δίνοντάς μας μέ ἀπλό τρόπο νά καταλάβουμε τήν Πατερική ρήση: «Οἱ ἄγγελοι εἶναι τό φῶς γιά τούς μοναχοὺς καί οἱ μοναχοί εἶναι τό φῶς γιά τούς κοσμικούς»⁵²⁸.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος δέν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση. Μέλος μιᾶς πιστῆς οἰκογένειας, πού μέ μεγάλο ἀγῶνα τήν «ξέχασε»⁵²⁹, γιά νά μπεῖ στήν μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ, κινεῖται πάντα ἀνάμεσα στά μοναχικά του καθήκοντα καί τίς ὑποχρεώσεις, πού ἔχει ἀπέναντι σ' αὐτούς, πού τόν ἀναζητοῦν γιά πνευματική ὑποστήριξη – παντρεμένοι καί ἀνύπαντροι, γονεῖς καί παιδιά. Παραβλέπει καί παραμερίζει κάθε δική του ἀνάγκη, γιά νά μπορεῖ νά τούς προσδράμει καί νά τούς βοηθήσει ὅλους, γιά νά μπεῖ στή δική του πνευματική πορεία καθένας. Ταυτόχρονα, συμμετέχει καί στίς δικές τους ἀγωνίες, πού τίς κάνει δικές του, γιά νά αἰσθανθεῖ τόν πόνο τους, πόνοι μέ πολλά «κοσμικά» ὀνόματα: υγεία -σωματική καί ψυχική-, ἐργασία, οἰκογενειακή ἀποκατάσταση καί τόσα ἄλλα. Πολλές φορές ρωτᾷ τούς προσκυνητές του γιά κοινούς

⁵²⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 320.

⁵²⁸ Βλ. Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, σ. 313. Ἐμφορούμενος ἀπό τό πνεῦμα αὐτό, ἕνας ἔγγαμος ἱερέας, στηριζόμενος στήν ἀποψη τοῦ Ὁσίου Γέροντος Ἰουστίνου Πόποβιτς σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ἡ στάση τοῦ χριστιανοῦ ἀπέναντι στό μοναχισμό δείχνει καί τό πόσο ὀρθοδόξως σκέφτεται αὐτός, προβάλλει τίς ὁμοιότητες, πού υπάρχουν μεταξύ μοναχισμοῦ καί οἰκογενειακῆς ζωῆς μέσα στό πλαίσιο τῆς Ἐκκλησίας: «Καί οἱ δύο τρόποι ζωῆς πραγματοποιοῦνται ἐντός μίας συνοδείας, δηλαδή συμφωνεῖς νά προχωρᾶς πρὸς ἕναν τελικό στόχο μαζί μέ κάποιον μέ τόν ὅποιον μοιράζεσαι ὅλη σου τήν ὑπαρξη. Ἀμφότερες οἱ συνοδεῖες συναντιοῦνται καί τελειοποιοῦνται μέ τήν ὀλοκληρωτική λατρευτική καί μυστηριακή ὄντολογική τους ἔνταξη στό Μοναδικό καί Μυστικό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν Ἐκκλησία». Pr. Dr. Constantin Petrache, *Asceza în familia ortodoxă azi*, στο «Familia ortodoxă», 23 (2010), σ. 48.

⁵²⁹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 90.

γνωστούς του καί τούς στέλνει χαιρετίσματα, πού αὐτά τὰ χαιρετίσματα εἶχαν μεγάλη ἀξία, γιά τούς παραλήπτες, γιατί γνώριζαν ὅτι αὐτές οἱ εὐχές συνοδεύονταν ἀπό θερμές προσευχές πρὸς τόν Κύριο. Δέν ἦταν ἀπλές χειρονομίες χωρίς περιεχόμενο.

Ὁ ἅγιος Γέροντας τούς ἔχει ὅλους στήν καρδιά του καί πονᾷ γιά τόν καθένα ξεχωριστά. Συχνά ἐκφράζει τόν πόνο, πού νιώθει γιά τήν προβληματική κατάσταση τῆς κοινωνίας: «Τί πόνο ἔχει ὁ κόσμος! Πόσες μητέρες, οἱ καημένες, κάνουν ἐπεμβάσεις, σκέφτονται τὰ παιδάκια τους καί ἔχουν τήν ἀγωνία ὅλης τῆς οἰκογένειας! Πόσοι οἰκογενειάρχες ἔχουν καρκίνο, κάνουν ἀκτινοβολίες καί τί βάσανο ἔχουν! Νά μήν μποροῦν νά δουλέψουν, νά πρέπη νά πληρώσουν νοίκια, νά ἔχουν ἕνα σωρό ἔξοδα! Ἐδῶ ἄλλοι ἔχουν τήν υἰεία τους καί πάλι δέν μποροῦν νά τὰ βγάλουν πέρα, πόσο μάλλον νά μήν ἔχη κανείς τήν υἰεία του καί νά ζορίζεται νά δουλέψη, γιά νά ἀνταποκριθῆ λίγο στίς ὑποχρεώσεις του! Πολύ μέ ἔχουν καταβάλει τὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Πόσα ἀκούω κάθε μέρα! Συνέχεια βάσανα, δυσκολίες!...»⁵³⁰. Μιλώντας γιά τήν ὑποστήριξη, πού προσφέρει ὁ σωστός μοναχός στούς ἀνθρώπους, οὐσιαστικά δείχνει καί τή δική του κατάσταση, ὅπως τή διαπιστώνουμε ἀπό τό ἔργο του: ὁ ἀληθινός μοναχός σ' αὐτή τή ζωή συμπάσχει, συμπαρίσταται μέ τήν προσευχή τους στούς ἄλλους μέ πόνο καρδιάς, ἐνῶ στήν ἄλλη ζωή, ὡς μέλος πιά τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας, τούς βοηθάει, ἀπαλλαγμένος ὁμως πιά ἀπό τόν ἀνθρώπινο πόνο⁵³¹.

Ἐπικοινωνεῖ μέ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων κυρίως μέ ἄμεσο τρόπο, εἴτε κατά τήν ἐπισκέψή τους σ' αὐτόν στό Ἅγιον Ὅρος εἴτε σέ διάφορους τόπους, «ἔξω» στόν κόσμο, ὅπου ὁ Γέροντας πῆγαινε τακτικά ἢ σέ εἰδικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα στήν Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Σουρωτή. Μιά εἰκόνα ἐκείνου τοῦ ὁποίου συνέβαινε, ὅταν ἐνημερώνονταν οἱ ἀνθρώποι, γιά τήν παρουσία τοῦ ἁγίου στή Σουρωτή, μᾶς δίνει τό κείμενο, πού ἀκολουθεῖ: «Ὅταν ἔβγαινε ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος, γιά νά δεῖ τίς γυναῖκες καί τούς ἀνήμπορους ἀρρώστους, πού δέν μποροῦσαν νά ἔρθουν νά τόν βροῦν ἐκεῖ χιλιάδες ἀνθρώποι περνοῦσαν νά πάρουν τήν εὐχή του. Τά παρκαρισμένα αὐτοκίνητα στίς ἄκρες τοῦ δρόμου ξεπερνοῦσαν τό χιλιόμετρο. Συνεχῶς ἔρχονταν καί ἔφευγαν αὐτοκίνητα στό γυναικεῖο ἱερό ἡσυχαστήριον τοῦ Ἁγίου

⁵³⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 209.

⁵³¹ Ὁ. π., σ. 280. Δέν θά πρέπει νά μᾶς διαφεύγει τό γεγονός, στό ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε, στό ὑποκεφάλαιο «Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον», ὅτι, ὁ ἅγιος Παῖσιος, ἐπιθυμώντας νά ζεῖ ἀσκητικά καί ἀφανῶς ἔφτασε σέ τέτοια μέτρα ἀγάπης πρὸς τόν Θεό καί τόν κόσμο, πού ἔλαβε «πληροφορία», γιά τήν διακονία του αὐτή πρὸς τόν κόσμο.

Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης. Χιλιάδες οἱ ἄνθρωποι πού εὐεργετήθηκαν»⁵³².

Ἐπικοινωνεῖ ἐπίσης διά μέσου τῆς ἀλληλογραφίας, κυρίως στά πρῶτα χρόνια τῆς μοναχικῆς του ζωῆς. Δέ δέχτηκε νά χρησιμοποιεῖ τηλέφωνο. Κατά τή γνώμη του, δέ χρειαζόταν, ἀφοῦ εἶχε τήν ἀσύρματη ἐπικοινωνία τῆς προσευχῆς. Εἶναι μιά ἰδιαιτερότητά τοῦ ἁγίου, τήν ὁποία πρέπει νά σεβαστοῦμε. Ἄλλοι ὀνομαστοί σύγχρονοι πνευματικοί βλέπουμε νά τηροῦν μιά διαφορετική στάση. Αναφέρουμε, ὡς παράδειγμα, τόν ἅγιο Πορφύριο, γνωστό γιά τή συνεχή τηλεφωνική του ἐπικοινωνία μέ τόν κόσμον⁵³³.

Ὁ ἀποτελεσματικότερος ὁμως τρόπος ἐπικοινωνίας εἶναι πράγματι ἡ ἴδια ἡ προσευχή του. Ἀπό τό κομποσκοῖνι του κρέμονται πολλές ἐλπίδες καί ὄνειρα. Οἱ κόμβοι του ἐξασφαλίζουν τόν πνευματικό δεσμό μέ χιλιάδες πιστούς, τούς ὁποίους διακρίνει σέ κατηγορίες. Κάνοντας προσευχή γιά κάποια συγκεκριμένη κατάσταση ἢ συγκεκριμένο ἄτομο, προσθέτει ὅλους ὅσους ἔχουν τό ἴδιο πρόβλημα γιά τό ὁποῖο ζητᾶ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Γιά παράδειγμα ἂν τοῦ ζητοῦν νά προσευχηθεῖ γιά κάποιον καρκινοπαθή, στήν προσευχή του βάζει καί ὅλους ὅσους ὑπέφεραν ἀπό καρκίνο. Σέ ἄλλη περίπτωση ἂν τοῦ ζητοῦν νά προσευχηθεῖ γιά κάποιον μέ τό ὄνομα Νικόλαο, ἐκεῖνος στήν προσευχή του βάζει ὅλους ὅσους εἶχαν τό ὄνομα Νικόλαος κ.ο.κ. Ἐντυπωσιακός εἶναι ὁ μακρὺς κατάλογος τῶν κατηγοριῶν τῶν ἀνθρώπων, γιά τίς ὁποῖες ἔκανε προσευχή στίς ἀγρυπνίες, ὅπως μᾶς τόν διασώζουν στόν περίφημο *Βίο* του, ἡ ἀγιορειτική Συνοδεία τοῦ μακαριστοῦ γέροντος Ἰσαάκ τῆς Καλύβης τῆς Ἀναστάσεως στήν Καψάλα. Συνδυάζει τό κομποσκοῖνι μέ τίς μετάνοιες γιά τούς πατέρες, γιά τούς κεκοιμημένους, γιά τούς εὐεργέτες, γιά τόν κόσμον, γιά τούς ἀσθενεῖς, γιά τήν ἀδελφότητα κ.λπ. Μεταξύ αὐτῶν προσεύχεται καί γιά τίς οἰκογένειες: «Μνήσθητι Κύριε τά παιδιά πού προέρχονται ἀπό προβληματικές οἰκογένειες. Μνήσθητι Κύριε τίς προβληματικές οἰκογένειες καί τούς διαζευγμένους. Μνήσθητι Κύριε τά ὀρφανά ὅλου τοῦ κόσμου, ὅλους τούς πονεμένους καί τούς ἀδικημένους στήν ζωή, τούς χήρους καί τίς χῆρες»⁵³⁴.

Ἀναγκάζεται νά ἀπαντᾶ σέ κάθε εἶδους προβλήματα καί ἀνησυχίες τῶν ἀνθρώπων, πού περιμένουν ἀπό αὐτόν τή λύση ἢ τήν παρηγοριά. Ὅλα αὐτά τά θέματα δέν ἔχουν πάντα ἄμεση σχέση μέ τή μοναχική ζωή. Παρ' ὅλα αὐτά δέν μπορεῖ ἡ εὐαίσθητη καρδιά του, νά μή συμμερίζεται τόν πόνο τῶν

⁵³² Γερόντων Πορφυρίου (1906-1991) & Παΐσιου (1924-1994), *Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια*, Ἀλεξανδρούπολη 2011, σ. 9.

⁵³³ Προβλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σ. 376.

⁵³⁴ Ἱερομοναχοῦ Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 506-512.

ανθρώπων. Σέ μιά ἐπιστολή του, πού κατά τή γνώμη μας ἀποτελεῖ ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τοῦ θείου φωτισμοῦ του καί τῆς θείας ἀρετῆς τῆς διακρίσεως, μέ τήν ὁποία εἶναι στολισμένος ὁ Γέροντας, ἀφοῦ πρῶτα συμβουλεύει καί διαφωτίζει τόν παραλήπτη της, πού τοῦ ζήτησε τή γνώμη του, γιά τίς συζυγικές σχέσεις, τελειώνει, γράφοντας μέ ταπείνωση: «Συγχώρησέ με πού μπῆκα σέ ξένα ἀμπέλια, διότι τό ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι τό κομβοσχοῖνι καί ὄχι αὐτά τά θέματα, ἀλλά, γιά νά μή σέ λυπήσω, ἀναγκάστηκα νά σοῦ γράψω μερικά ἀπό αὐτά (πού γνωρίζω ἀπό μακριά), τά ὁποία ταλαιπωροῦν τά ἀδέλφια μας στόν κόσμο καί δίνουν χῶρο στόν ἐχθρό»⁵³⁵. Ἡ διδαχή τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι φυσικά ἀπολύτως ἑναρμονισμένη μέ τή διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ προέρχεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού φωτίζει τούς ἁγίους σέ κάθε ἐποχή καί ἀποκαλύπτει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στή σημερινή σύγχρονη προβληματική κοινωνία.

1.2.1. Σχέσεις μεταξύ τῶν γονέων

Ἡ μεγάλη ἀγάπη του γιά τούς γονεῖς του καί τήν οἰκογένειά του, καθώς ἀνακαινίσθηκε καί συμπεριέλαβε ὅλο τόν κόσμο καί ταυτόχρονα ἡ ἐπαφή του μέ ἀνθρώπους οἰκογενειάρχες μέ προβλήματα, τόν κάνουν, νά ἀπασχολεῖται συνεχῶς μέ τό θέμα τῶν γονέων. Μιλᾷ καί συμβουλεύει τούς γονεῖς γιά τό πῶς θά κερδίσουν τά παιδιά τους μέ τό δικό τους ἅγιο παράδειγμα⁵³⁶. Δίνει συμβουλές καί στούς συζύγους, νά ἔχουν μεταξύ τους τήν ἀκριβή, ἀρχοντική ἀγάπη, δηλαδή ὁ ἕνας νά θυσιάζεται γιά τόν ἄλλο⁵³⁷.

Κατά τή διδαχή του, ὅταν ἕνας ἄνθρωπος ἔχει τήν εὐλογία νά γίνει γονιός, ταυτόχρονα ἐπωμίζεται μεγάλη εὐθύνη, καθώς ὁ σκοπός τοῦ γάμου εἶναι ἡ σωτηρία ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Οἱ γονεῖς ἀναλαμβάνουν ἀπό κοινοῦ νά φροντίσουν γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν «ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου»⁵³⁸, «καθένας μέ τόν τρόπο του»⁵³⁹. Οἱ οἰκογενειακές εὐθύνες

⁵³⁵ Νικολάου Ζουρντζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 44-60. Βλ. καί Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, ὑποσ. 4, σσ. 63-65.

⁵³⁶ Ὁ. π., σ. 96.

⁵³⁷ Ὁ. π., σσ. 43-46. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 106.

⁵³⁸ Ἐφεσ. 6, 4.

⁵³⁹ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 94.

δέ βαραίνουν μόνο τή μητέρα, αλλά και τόν πατέρα εξίσου. Ὁ καθένας πρέπει νά φροντίζει νά ἀναπαύει τόν ἄλλο, θυσιάζοντας τόν ἑαυτό του ἀπό ἀγάπη. Ἐκπληκτική, καί γιά τήν προόρασή του καί γιά τή διάκρισή του, εἶναι ἡ συμβουλή, πού δίνει σέ ἕνα νεαρό, πού ἐπιθυμοῦσε μέν νά γίνει μοναχός, ἀλλά δέ γνώριζε, ἂν θά ἄντεχε σ' αὐτή τή μορφή ζωῆς. Ὁ ἅγιος Γέροντας τοῦ ἀπαντᾷ: «Στά μάτια σου διαβάζω τή διαίωσιση τοῦ εἴδους. Πήγαινε, παντρέψου καί τή νύχτα, ὅταν θά κλαίει τό μωρό, νά σηκώνεσαι, νά λές μερικά “Κύριε ἐλέησον”, τήν ὥρα τοῦ θηλασμοῦ καί θά ζεῖς καί σάν μοναχός μ' αὐτόν τόν τρόπο ζωῆς»⁵⁴⁰.

Οἱ δυσκολίες ξεπερνοῦνται εὐκόλα ἀπό ἐκεῖνον, πού μπαίνει στό νόημα τοῦ γάμου. Αὐτός γεύεται πρωτόγνωρες χαρές, πού πηγάζουν ἀπό συνηθισμένα πράγματα, πού μέχρι τότε θά μπορούσαν νά τοῦ προκαλέσουν ἀκόμη καί ἔντονες ἀντιδράσεις⁵⁴¹.

Ὁ ἄνθρωπος, πού εἰσέρχεται στήν οἰκογενειακή ζωή, ὅπως ἀντίστοιχα καί στή μοναχική, ὁμοιάζει μέ κάποιον ὁ ὁποῖος μπαίνει σέ ἕνα στάδιο πνευματικοῦ ἀγώνα, στό ὁποῖο δέν ἀνταγωνίζεται, ἀλλά συναγωνίζεται μέ τά υπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειας σέ πολλά καί διάφορα ἀγωνίσματα, ἔχοντας τά μάτια του στραμμένα πρὸς τόν ἀγωνοθέτη Χριστό, ὥστε νά φθάσει μαζί μέ ὅλα τά ἄλλα μέλη στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐχοντας αὐτό ὑπόψη του, ὁ Ἅγιος δίνει συμβουλές σέ οἰκογένειες, προσπαθώντας νά κρατάει τήν ἰσορροπία τους, ἐμβαθύνοντας μέ ἀγάπη καί διάκριση σέ διάφορα θέματα ζωτικῆς σημασίας γι' αὐτές, ὅπως: ἡ σχέση μεταξύ τῶν συζύγων, ἡ σχέση μέ τούς συγγενεῖς, ἡ πνευματική ζωή τῆς οἰκογένειας, ἡ ἀπόκτηση καί ἀνατροφή παιδιῶν, ἡ ἀλληλοβοήθεια στίς οἰκιακές ἐργασίες κ.λπ.⁵⁴².

Θεμέλιο τοῦ οἰκογενειακοῦ συνδέσμου εἶναι ἡ μεγαλύτερη τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀγάπη. Στήν περίπτωση τῶν δυσκολιῶν πού μπορεῖ νά ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκογένεια, αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ συνεκτικός δεσμός τῆς οἰκογένειας καί ὄχι ἡ ὑπαρξη τῶν παιδιῶν. Κατά συνέπεια, εἶναι ἀνεπαρκῆς ἡ υπομονή, πού κάνουν μερικοί «χάριν τῶν παιδιῶν»⁵⁴³.

Ἡ ὑπερβολική ἀγάπη τοῦ ἑνός γονέα πρὸς τόν ἄλλο μπορεῖ νά δημιουργήσει στά παιδιά τήν λανθασμένη ἐντύπωση ὅτι εἶναι παραμελημένα καί δέν τούς προσφέρεται ἀρκετή ἀγάπη. Ἔτσι δημιουργοῦνται σ' αὐτά πληγές καί ἔχουν παράπονα, πρὸς τούς γονεῖς τους, πού μποροῦν νά βλάψουν

⁵⁴⁰ Τοῦ αὐτοῦ, ὁ.π., σ. 68.

⁵⁴¹ Ὁ. π., σ. 40.

⁵⁴² Μποροῦμε νά μελετήσουμε τίς συμβουλές τοῦ Ἁγίου Παΐσιου γιά τό γενικό αὐτό θέμα τῆς οἰκογενείας στόν 4^ο τόμο τῶν *Λόγων* του, «*Οἰκογενειακή ζωή*», στόν ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε ἐκτενῶς.

⁵⁴³ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 109.

τίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο γενεῶν. Γι' αὐτό ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά τους πρέπει νά ἐκφράζεται μέ κάθε τρόπο, γιά νά τά γεμίσει, ἀλλά μέ προσοχή. «Τά παιδιά θέλουν στοργή, ἀλλά νά τήν προσφέρουμε μέ διάκριση» θά ὑποστηρίξει ὁ ἅγιος Γέροντας⁵⁴⁴. Μέ τό νά ἀγαπάει κάποιος ὑπερβολικά-παθολογικά τό παιδί του, δημιουργεῖται στό τελευταῖο μιά αὐτοπεποίθηση «μάρμαρο», πού θά τό συνοδεύει στή ζωή του καί θά τό κάνει ὄχι μόνο νά μὴν ὑπακούει στούς γονεῖς του, ἀλλά καί νά τοὺς ὑποτιμᾷ, θεωρώντας τόν ἑαυτό του ἀνώτερο⁵⁴⁵.

Ἀξιοπρόσεκτες εἶναι κάποιες πρακτικές τοποθετήσεις τοῦ ἀγίου, γιά τή σημασία τῆς γέννησης παιδιῶν. Αὐτή ἐντάσσεται στό σωτηριολογικό σχέδιο τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀνατροφή τους χριστιανικά θεωρεῖται πνευματική ἐργασία γιά τοὺς γονεῖς⁵⁴⁶. Οἱ γονεῖς προτρέπει ὁ ἅγιος, νά γεννοῦν παιδιά ὅταν εἶναι νέοι, γιά νά μποροῦν νά ἀνταποκριθοῦν στίς ἀπαιτήσεις τους ἀκόμη καί στό παιχνίδι, τό ὁποῖο ἔχει τή σημασία του στήν ἀνάπτυξη καί τήν σύσφιξη τῶν οικογενειακῶν δεσμῶν⁵⁴⁷. Μετά τή συνεισφορά τους στό καθῆκον τῆς γέννησης τέκνων, οἱ γονεῖς μποροῦν νά ζοῦν μέ ἐγκράτεια, ἀδελφικά, προσπαθώντας νά καλλιεργήσουν τίς ἀρετές. «Στήν ἀρχή φυσικά δέν βοηθαί ἡ ἡλικία, ἀλλά, ὅσο περνᾶνε τά χρόνια καί ἐξασθενεῖ ἡ σάρκα, μπορεῖ νά ἐπιβληθεῖ τό πνεῦμα καί παράλληλα ἀρχίζουν νά γεύονται καί οἱ ἔγγαμοι λίγες ἀπό τίς θεῖες ἡδονές. Αποσύρονται φυσιολογικά ἀπό τίς σαρκικές ἡδονές, τίς ὁποῖες τότε τίς βλέπουν πολύ τιποτένιες. Ἔτσι ἐξαγνίζονται κατὰ κάποιον τρόπο καί οἱ ἔγγαμοι καί φθάνουν στόν Παράδεισο ἀπό τό ξεκούραστο μονοπάτι μέ τίς στροφές»⁵⁴⁸.

Σέ ἀντίθεση πρὸς τή μεγάλη ἀγάπη του γιά τοὺς πολυτέκνους, ἐκφράζει συνεχῶς τήν ἀγανάκτησή του γιά τίς ἐκτρώσεις. «Ἡ ἔκτρωση εἶναι φοβερή ἁμαρτία. Εἶναι φόνος, καί μάλιστα πολύ μέγας φόνος, γιατί σκοτώνονται ἀβάπτιστα παιδιά» καί συμβούλευε: «Πρέπει νά καταλάβουν οἱ γονεῖς ὅτι ἡ ζωή ἀρχίζει ἀπό τήν στιγμή τῆς συλλήψεως»⁵⁴⁹. Ἀναλύοντας τήν εὐθύνη κάθε ἀτόμου, ἀλλά καί τοῦ κράτους πού ψηφίζει νόμους ὑπέρ αὐτῆς

⁵⁴⁴ Ο. π., σσ. 107-109.

⁵⁴⁵ Ἱερομον. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ γέρον Παῖσιος*, σ. 233.

⁵⁴⁶ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 56.

⁵⁴⁷ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 154.

⁵⁴⁸ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 63-64. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 56. Πολλά κείμενα στήν Πατερική Γραμματεία ἀναφέρουν τέτοιες περιπτώσεις ἀνδρογύνων, πού ἔζησαν μέ ἐγκράτεια. Ἐνδεικτικά βλ. *Τό Γερροντικόν*, σ. 32.

⁵⁴⁹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 77. Βλ. καί Mirela-Nicoleta Sandei, *Familia creștină în viziunea Cuviosului Paisie Aghioritul*. *Lucrare de diplomă în cadrul Facultății de Teologie "Andrei Șaguna" din Sibiu, România, secția Teologie Socială, Coordonator științific: Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Sibiu 2008, σ. 49.*

τῆς ἁμαρτίας, τονίζει τὴν ἐπικειμένη ὀργή τοῦ Θεοῦ, πού ἔρχεται σέ ὄλο τό ἔθνος, γιά νά παιδαγωγηθεῖ⁵⁵⁰. Ὁ Ἅγιος ἐκφράζει μέ παρηρησία τίς θέσεις του: σέ καμία περίπτωση δέν ἐπιτρέπεται ἡ δολοφονία τῶν ἀνυπεράσπιστων ἀγέννητων παιδιῶν, ἀκόμη καί ἐκείνων πού, κατά τή διαπίστωση τῶν γιατρῶν, θά εἶναι ἀνάπηρα ἢ διανοητικά καθυστερημένα⁵⁵¹. Ἐνα φοβερό ὄραμα γιά τό θέμα τῶν ἐκτρώσεων ἐπισφραγίζει τή στάση του, τὴν ὁποία μέ κάθε εὐκαιρία γνωστοποιεῖ⁵⁵².

Ὁ Γέροντας συμβουλεύει τοὺς γονεῖς νά γεννήσουν, ὅσα παιδιά τοὺς χαρίσει ὁ Θεός. Νά μὴ διστάσουν νά γεννοῦν οἱ μητέρες, ἔστω καί ἂν διαγνωσθοῦν στά παιδιά προβλήματα ὑγείας, ὅταν εἶναι ἀκόμη ἔμβρυα. Στίς προτροπές τῶν γιατρῶν ἢ τῶν συγγενῶν πού, σύμφωνα μέ τά κριτήρια τῆς ἱατρικῆς, συνιστοῦν τὴν ἔκτρωση, εἴτε τὴν ἀποφυγή μιᾶς νέας γέννας, νά ἀνθίστανται καί νά ἐμπιστεύονται στό Θεό. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση μιᾶς οἰκογενείας πού, ἡ μητέρα, ἔχοντας κάνει ἤδη δύο καισαρικές, κάνοντας ὑπακοή στόν Γέροντα, γέννησε ἀκόμη δύο παιδιά μέ τόν ἴδιο τρόπο, προκαλώντας τὴν ἔντονη ἀντίδραση τῶν γιατρῶν, οἱ ὁποῖοι στό τέλος ἀναγκάστηκαν νά παραδεχθοῦν ὅτι, ὅλα πῆγαν καλά⁵⁵³. Οἱ μαρτυρίες γονέων, πού ἀπέκτησαν παιδιά χάρι στίς προσευχές του, εἶναι πάρα πολλές⁵⁵⁴.

Στὴν περίπτωση τῆς ἀτεκνίας, κάποιου ζευγαριοῦ, ὁ ἅγιος συνιστᾷ μέ ταπείνωση καί χωρίς ἀντιδράσεις νά δεχθοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί μέ ἀγάπη νά ἀγκαλιάσουν, ὡς δικά τους τὰ ὄρφανά καί προβληματικά παιδιά, πράγματα πού συγκινοῦν πολύ τό Θεό καί ἔλκουν τὴ χάρι Του, πού πολλές φορές ἐκπληρώνει καί τὴν ἐπιθυμία τοῦ ζευγαριοῦ, νά γεννήσει τέκνα⁵⁵⁵. Σέ ζευγάρι πού, λόγω τοῦ ἄγχους τους, πού τοὺς προκαλοῦσε τό ζόρισμα, νά τεκνογονήσουν, δυσκολεύονταν νά ἀποκτήσουν παιδιά, ὁ Ἅγιος προτείνει,

⁵⁵⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 78.

⁵⁵¹ Ὁ. π., σ. 241.

⁵⁵² Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 295-296.

⁵⁵³ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 168. Πρβλ. Ἰωάννου Ζαλίδη, *Ποιμαντική τῆς οἰκογένειας κατὰ τόν Γέροντα Παῖσιο*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. Ὑπεύθυνος καθηγητής: π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 64.

⁵⁵⁴ Παραπέμπουμε σέ κάποιες ἀπό αὐτές: Ὁ. π., σσ. 79, 142, 247· Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 632, 633. Σέ μιά ἀνέκδοτη *Ἀκολουθία* ἀφιερωμένη στόν Ἅγιο Παῖσιο, ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, καί αὐτό τό θαυμαστό στοιχεῖο: «Πάθη ἐκδιώκεις τὰ χαλεπά, νόσους θεραπεύεις, λύεις στεῖρωσιν γυναικῶν, δαίμονας ἐλαύνεις, ὡς παρηρησίαν ἔχων, πολλήν πρὸς τόν Δεσπότην· πάτερ Παῖσιε». Βλ. *Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην*, Ἅγιον Ὅρος, α.χ., σ. 17.

⁵⁵⁵ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 70-71.

πρῶτα νά διώξουν τήν ἀγωνία καί τό ἄγχος τους⁵⁵⁶. Πολύ σημαντική εἶναι ἡ προσευχή. Μέσω αὐτῆς, τό ζευγάρι θά καταφέρει νά ξεπεράσει τή δύσκολη κατάσταση, ἡ ὁποία κυρίως στενοχωρεῖ καί ταλαιπωρεῖ μέ λογισμούς τή γυναῖκα. Ἄν ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει τήν τεκνογονία, ὑπάρχουν πολλοί λόγοι. Κάποιες φορές δουλεύουν καί οἱ πνευματικοί νόμοι. Δέν πρέπει νά ἐπιμένουν, ἀλλά νά ἔχουν ἐλπίδα στό Θεό καί νά ἀφήσουν στό θέλημά Του τό θέμα τῆς τεκνογονίας. Στήν ἐρώτηση γιατί μερικά ἀνδρόγυνα, ἐνῶ ζοῦν πολύ πνευματικά καί θέλουν νά ἀποκτήσουν ἀπογόνους, δέν μποροῦν, ὁ ἅγιος ἔδωσε κάποιες αἰτίες: α) μπορεῖ ὁ Θεός νά περιμένει ἀπό αὐτούς, νά ἀγαπήσουν καί νά βοηθήσουν πνευματικά τά παιδιά ὅλου τοῦ κόσμου, σά νά ἦταν δικά τους, β) δίδεται ἡ εὐκαιρία μέ τόν τρόπο αὐτό, νά βολεύεται καί κανένα ὄρφανό. Ἡ υἱοθεσία παιδιῶν εἶναι μιά λύση, τήν ὁποία ἐπικροτεῖ καί ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος, μέ τήν προϋπόθεση ὅτι, κάποια κατάλληλη στιγμή οἱ γονεῖς θά ἀποκαλύψουν στό παιδί τήν υἱοθεσία του⁵⁵⁷. Γιά τό θέμα τῆς ἀτεκνίας, ὁ Ἱερός Χρυσόστομος μᾶς προτείνει μιά πνευματική ἀντιμετώπιση, μέ τήν ὁποία ἡ στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παῖσιου ταυτίζεται ἀπόλυτα: «Ὅταν οὖν ἴδης ἄνδρα καί γυναῖκα ἐν ἀρετῇ ζῶντας, καί ἐν ἀπαιδία τυγχάνοντας· ὅταν ἴδης θεοσεβεῖς ὄντας, καί εὐλαβείας ἐπιμελομένους, ἄπαιδας, μὴ νομίσης ἀμαρτιῶν εἶναι ἔργα. Πολλοὶ γάρ τοῦ Θεοῦ τῆς οἰκονομίας οἱ λόγοι καί ἡμῖν ἀπόρητοι, καί ὑπὲρ πάντων εὐχαριστεῖν δεῖ, καί μόνους ἐκείνους ταλανίζειν τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας, οὐ τοὺς παιδιά μὴ κεκτημένους. Πολλὰ γὰρ πολλάκις ὁ Θεός συμφερόντως οἰκονομεῖ, ἡμεῖς δὲ τήν αἰτίαν τῶν γεγενημένων οὐκ ἴσμεν. Δία τοῦτο πανταχοῦ θαυμάζειν αὐτοῦ τήν σοφίαν χρή, καί δοξάζειν αὐτοῦ τήν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον»⁵⁵⁸.

Ὅσον ἀφορᾷ τίς σχέσεις μεταξύ τῶν συζύγων, ὁ Γέροντας τονίζει τή σημασία τῆς ἀλληλοὑποστήριξης. Διαβάζοντας τίς συμβουλές του, εὐκολα παρατηρεῖ κάποιος τήν ὁμοιότητα μέ τό μήνυμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς πάνω σ' αὐτό τό θέμα: «Νά συμπεριφέρεστε ὁ ἕνας στόν ἄλλον ἀρχοντικά, νά σκέπτεστε δηλ. καί νά κάνετε ὅ,τι εὐχαριστεῖ τόν ἄλλον κι ὄχι ἐσᾶς»⁵⁵⁹. Ἄν εἶναι μάλιστα, νά διαλέξει κάποιος μέ ποιόν εἶναι προτιμότερο, νά τά ἔχει

⁵⁵⁶ Ὁ. π., σ. 69.

⁵⁵⁷ Ὁ. π., σσ. 71-73..

⁵⁵⁸ Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὁμιλία ΜΘ', «Αὐταὶ δὲ αἱ γενέσεις, φησὶν, Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ», P.G. 54, 445 B.

⁵⁵⁹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 106. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει: «Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καί μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν». Βλ. *Ρωμ.* 15, 2-3.

καλά, μέ τόν κόσμο ἢ τό σύντροφό του, πρέπει νά προτιμάει πάντα τόν τελευταῖο⁵⁶⁰.

Ἡ ἀγάπη ὁμως πρός τό σύζυγο ἢ τή σύζυγο δέν πρέπει νά ξεπερνᾷ τήν ἀγάπη, πού ὠφείλουμε στό Θεό. Στήν ἀντίθετη περίπτωση χάνεται ἡ πνευματική ἰσορροπία καί τό ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ καταστροφή τῆς σχέσεως στήν ὁποία ὁ Θεός δέν εἶχε τόν πρωτεύοντα ρόλο. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός ἀνδρα πού, παραλίγο νά φθάσει στό διαζύγιο μέ τή σύζυγό του, τήν ὁποία λάτρευε στήν ἀρχή «περισσότερο ἀπό τόν Θεό»⁵⁶¹. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ λανθασμένη ἀντιμετώπιση ἦταν αὐτό, πού ἀνάγκασε τό Θεό νά ἀποσύρει τή Χάρη Του, γιά νά διορθωθεῖ, ὁ ἀνδρας καί νά βάλει τά πράγματα στή σωστή θέση τους. Νά ἀγαπᾷ τό Θεό ὡς Θεό καί τή γυναίκα του ὡς γυναίκα του καί νά ἔχει πνευματική ζωή. Ἐτσι μέ τίς συμβουλές τοῦ Ἁγίου, ἡ οἰκογένεια ξεπέρασε τόν κίνδυνο τοῦ διαζυγίου, βρίσκοντας ταυτόχρονα καί τό δρόμο τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Μ' αὐτό τό πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γέροντας συμβουλεύει, νά ἔχουμε μέτρο καί διάκριση σέ ὅλα τά πράγματα τῆς ζωῆς. Καταδικάζει γιά παράδειγμα, τόν ὑπερβολικό χωρίς διάκριση ζῆλο μιᾶς γυναίκας, ἡ ὁποία ἀπόφευγε συνεχῶς νά βγαίνει μέ τό σύζυγό της, προτιμώντας, νά πηγαίνει σέ ἀγρυπνίες στήν Ἐκκλησία, μέ συνέπεια νά τόν παραμελεῖ. Ὁ ἀνδρας ἔμπλεξε μέ μιᾶ ἄλλη γυναίκα καί διάλυσε τήν πρώτη του οἰκογένεια. Τό γεγονός αὐτό ρίχνει τό βάρος τῆς εὐθύνης στό «χριστιανό», πού δέν ἔχει τήν ἀρχοντική ἀγάπη, ὥστε νά λαμβάνει ὑπόψη του, τί ἀναπαύει τό ἄλλο μέλος τῆς συζυγίας, ὥστε νά τοῦ τό προσφέρει μέ διάκριση πάντα⁵⁶².

Μιά ἀκόμη ἀρετή, πού πρέπει νά διακρίνεται μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, εἶναι ὁ σεβασμός. Τά παιδιά μπορεῖ νά ἐπηρεαστοῦν ἀρνητικά, βλέποντας τήν ἔλλειψη σεβασμοῦ τῆς μητέρας πρός τόν πατέρα ἢ τοῦ πατέρα πρός τή μητέρα. Ἡ κατάσταση μάλιστα χειροτερεύει, ὅταν οἱ γονεῖς προσπαθοῦν νά διορθώσουν τά σφάλματα τους, πού ἔκαναν μπροστά στά παιδιά (μαλώματα, ἔλλειψη σεβασμοῦ κ.λπ.), πραγματοποιώντας τους ὅλα τά χατίρια, κάνοντάς τα ἔτσι ἀπαιτητικά καί κακομαθημένα. Ἡ καλύτερη λύση, λέει ὁ Ἅγιος, εἶναι πάντοτε τό καλό προσωπικό παράδειγμα⁵⁶³.

⁵⁶⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, ὁ.π., σ. 114.

⁵⁶¹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 56.

⁵⁶² Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 77.

⁵⁶³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 95. Μέ τή γνώμη τοῦ Ἁγίου Γέροντος ταυτίζεται ἀπολύτως καί ἡ Ποιμαντική, ὡς τέχνη τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης τῶν πιστῶν: «Τά παιδιά γίνονται ἄμεσοι δέκτες τῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων πρός αὐτά, ἀλλά καί τῶν γονέων μεταξύ τους, καθῶς ἐπίσης καί τῆς συμπεριφορᾶς πρός τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 144.

Πολύ σημαντικός είναι επίσης και ο ρόλος του πατέρα μέσα στην οικογένεια. Και αυτός καλείται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της οικογενειακής ζωής με πνεύμα αγάπης, αυθουσίας, κατανόησης, σεβασμού κ.λπ. «Ο άνδρας δεν πρέπει ποτέ να ξεχνά ότι η γυναίκα είναι τό ασθενές σκεῦος και τήν συμπεριφορά του να τήν κανονίζει εν ὄψει τῆς ἀσθενείας αὐτῆς» θά πει ὁ ἅγιος Γέροντας⁵⁶⁴. Ἄν και θεωρεῖται τό δυνατό μέλος τῆς οἰκογενείας ὁ ἄνδρας, κάποιες φορές ἀντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες, πού ἔχουν ὡς αἰτία τή γυναίκα του. Συνιστᾶ ὑπομονή και πίστη στόν Κύριο, ὁ Ὅποιος τελικά θά ἐπεμβεῖ και θά δώσει αἰσιο τέλος στόν καλό ἀγώνα, πού βασιίζεται στήν ἀγάπη⁵⁶⁵.

Συμβουλεύει τό σύζυγο, νά ἀγαπᾶ τή γυναίκα του περισσότερο ἀπό τή μητέρα του⁵⁶⁶, ἀλλά και νά μή διακόπτει τή σχέση του μέ τούς γονεῖς του, στους ὁποίους χρωστᾶ σεβασμό, ἀγάπη και εὐγνωμοσύνη. Τά παράπονα τῶν γονέων, ὅτι τά παιδιά τους ἀπομακρύνθηκαν, δέν δικαιολογοῦνται, γιατί «ὁ Καλός Θεός οἰκονόμησε, ὥστε τό ἀνδρόγυνο νά συνδέεται μέ τέτοιου εἴδους ἀγάπη, πού νά ἐγκαταλείπουν ἀκόμη και τούς γονεῖς τους και ὁ ἄνδρας και ἡ γυναίκα»⁵⁶⁷. Αὐτά τά παράπονα ἀποτελοῦν ἐνδείξεις ὅτι, τά πάθη τῆς ζήλειας και τοῦ ἐγωισμοῦ ζοῦν ἀκόμη μέσα στους γονεῖς⁵⁶⁸. Οἱ προστριβές ἀνάμεσα στους γονεῖς και στό νέο ζευγάρι ἀποφεύγονται μέ τή σωστή τοποθέτηση τῶν σχέσεών τους κατά τό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς⁵⁶⁹.

⁵⁶⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 109.

⁵⁶⁵ Ἐνα ἀπό τά παραδείγματα, πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἅγιος γιά νά νουθετεῖ και νά παρηγορεῖ σέ τέτοιες περιστάσεις, ἦταν ἡ περίπτωση ἑνός νεοβαπτισθέντα Πομάκου τῆς Δυτικῆς Θράκης, πού ἦταν παντρεμένος μέ μιά ἐπιθετική και ἄδικη γυναίκα, πού ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι ἀλλόθρησκη και νά τόν τυρανεῖ ἐπειδή ἀλλαξοπίστησε. Ἡ ταπείνωσή του και ἡ ὑπομονή του τήν ἐπεισαν γιά τήν ἀνωτερότητα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Βλ. στό ἴδιο, σ. 113. Παρόμοιες περιπτώσεις ὑπομονῆς βλ. Γερόντων Πορφυρίου & Παΐσιου, *Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια*, σσ. 23-24.

⁵⁶⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 175· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 135-137.

⁵⁶⁷ Ὁ. π., σ. 135. Μία μαρτυρία, πού προέρχεται ἀπό ἕναν ἄγαμο και ἐξαιρετικό πνευματικό ἀποκαλύπτει ὅλη τήν τραγικότητα τῆς κατάστασης, πού δημιουργεῖται, ὅταν οἱ γονεῖς ἐπεμβαίνουν: «Δυστυχῶς, ἡ διάθεση ἐπεμβάσεως ἐκ μέρους τῶν γονέων δέν περιορίζεται μόνον στήν ἐπαγγελματική ἐπιλογή και τήν ἐπιλογή συζύγου, ἀλλά συχνότατα ἐξακολουθεῖ νά συνεχίζεται ἀντιευαγγελικά και ἐντός τῆς νέας οἰκογένειας τῶν τέκνων, δημιουργώντας ψυχρότητες, ψυχικές πιέσεις και ὠθηση πρὸς τό διαζύγιο». Αρχιμ. Ἀθανασίου Ἀναστασίου, *Χειραγωγία στή μετάνοια. Πρακτικός ὁδηγός γιά τό Ἱερό Μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως*, Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου, Ἁγία Μετέωρα, 2001, σ. 129.

⁵⁶⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, ὁ.π., σ.136.

⁵⁶⁹ Ἡ λύση, πού προτείνει ὁ ἅγιος Γέροντας, εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἄν ἔρθουν τά παιδιά στήν θέση τῶν γονέων τους πού γέρασαν ἢ ἂν ἔρθη ἡ νύφη στή θέση τῆς πεθερᾶς τῆς και σκεφτῆ: “κι ἐγώ θά

Αφοῦ, ἡ οἰκογένεια εἶναι τό στάδιο, πού καλούμαστε νά ἀγωνιστοῦμε, ὅπου ὁ καθένας μας συν-αγωνίζεται χωρίς νά ἀντ-αγωνίζεται, γιά τήν αἰώνια σωτηρία του, χρειάζεται νά ἐφοδιαστοῦμε τίς ἀρετές, ὡς ἐφόδια, γιά νά πετύχουμε τό στόχο μας. Στήν ἐρώτηση κάποιου τί ἐνώνει περισσότερο τόν ἄνδρα μέ τή γυναίκα, ὁ ἅγιος ἀπαντᾷ: «Ἡ εὐγνωμοσύνη. Ὁ ἕνας ἀγαπάει τόν ἄλλον γι' αὐτό πού τοῦ χαρίζει. Ἡ γυναίκα δίνει στόν ἄνδρα τήν ἐμπιστοσύνη, τήν ἀφοσίωση, τήν ὑπακοή. Ὁ ἄνδρας δίνει στήν γυναίκα τήν σιγουριά ὅτι μπορεῖ νά τήν προστατέψῃ. Ἡ γυναίκα εἶναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καί ἡ μεγάλη ὑπηρέτρια. Ὁ ἄνδρας εἶναι ὁ κυβερνήτης τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καί ὁ χαμάλης»⁵⁷⁰. Σημειωτέον ὅτι, ἐδῶ ὁ ἅγιος προβάλλει αὐτό, πού πρέπει νά προσφέρει ὁ ἕνας στόν ἄλλο καί ὄχι αὐτό, πού περιμένει ὁ ἕνας ἀπό τόν ἄλλο. Αὐτό εἶναι τό μεγάλο μυστικό καί ἔτσι ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιτυχία μιᾶς ἀρμονικῆς οἰκογενειακῆς συνυπάρξεως. Ἀπό τή μιᾶ ἀνυψώνει τόν ἄνδρα, λέγοντας τον κυβερνήτη καί ἀπό τήν ἄλλη ἀμέσως μετά τόν κατεβάζει στό ἐπίπεδο τοῦ χαμάλη, δηλαδή ἐκείνου, πού εἶναι ὑποχρέωσή του, νά ἐξασφαλίσει τήν ἐπιβίωση τῆς οἰκογενείας, χωρίς νά τόν ὑποβαθμίσει ὁμως μ' αὐτόν τόν τρόπο. Τό ἴδιο συμβαίνει ἀντίστοιχα καί μέ τή γυναίκα. Ἀρχόντισσα καί ὑπηρέτρια μέ τήν πρώτη ματιά δέ συμβιβάζονται, ἀλλά, ἐμβαθύνοντας στήν πνευματική ἔννοια τῶν λέξεων, ἀνακαλύπτουμε τήν ἀκρίβειά τους καί τήν πλήρη συμφωνία τους μέ τήν Ἁγία Γραφή καί τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση γενικά⁵⁷¹. Συνεχίζει ὁ Γέροντας: «Γιά νά ζήσουν ἀρμονικά, χρειάζεται νά βάλουν ἐξαρχῆς ὡς θεμέλιο τῆς ζωῆς τους τήν ἀγάπη, τήν ἀκριβή ἀγάπη, πού βρίσκεται μέσα στήν πνευματική ἀρχοντιά, στήν θυσία, καί ὄχι τήν ψεύτικη, τήν κοσμική, τήν σαρκική. Ἄν ὑπάρχει ἀγάπη, θυσία, πάντα ἔρχεται ὁ ἕνας στήν θέση τοῦ ἄλλου, τόν καταλαβαίνει, τόν πονάει. Καί ὅταν παίρνη κανεῖς τόν πλησίον του στήν πονεμένη του καρδιά, παίρνει τότε μέσα του τόν Χριστό, ὁ Ὅποιος τόν γεμίζει καί πάλι μέ τήν ἀνέκφραστη ἀγαλλίασή Του»⁵⁷². Αὐτή ἡ τελευταία πρόταση δείχνει πῶς τόσο ὁ/ἡ σύζυγος, ὅσο καί ὁ πλησίον γενικά, ὡς δημιουργήματα κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, διαδραματίζουν τόν ἴδιο σωτηριολογικό ρόλο στή ζωή μας. Ἡ προσπάθεια ἀξιοποιήσεως πνευματικά τῆς σχέσης μας μέ τόν ἄλλο μέσα στήν οἰκογένεια ἐντάσσεται στήν κοινή παρόμοια προσπάθειά μας ἀπέναντι σέ ὅλους, χωρίς τήν ὁποία δέν μπορούμε νά σωθοῦμε. Ἐνα ἀκόμη στοιχεῖο τῆς τελευταίας φράσης, πού ἀξίζει νά

γεράσω καί θά γίνω μιᾶ μέρα πεθερά' θά ἤθελα νά μή μοῦ δίνη σημασία ἡ νύφη μου;», τότε δέν θά ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα», Ὁ. π., σ. 142.

⁵⁷⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 43. Τό παραπάνω κείμενο μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς ἕνας ὑπέροχος ὕμνος τῆς συζυγικῆς ἀγάπης.

⁵⁷¹ «Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καί πάντων διάκονος». Βλ. *Μάρκ.* 9, 35.

⁵⁷² Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 44.

προσεχθεῖ, εἶναι ὅτι, ὁ Χριστός ἔρχεται καί γεμίζει ἀγαλλίαση τόν ἄνθρωπο, πού συμπονᾷ τόν πλησίον του, πρῶγμα πού βίωνε καί γι' αὐτό ἐξέφραζε, ὁ Ἅγιος, πού ἔκανε τόν πόνο τοῦ ἄλλου πόνο δικό του σέ ὅλη του τή ζωή⁵⁷³.

Ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν γίνεται μέ τρόπο ἀφανή, ἀποτελεῖ ἔνδειξη ἀρχοντικῆς ἀγάπης καί αὐταπάρνησης, ἀλλά δέν ἔχουν ὅλοι τήν ἴδια ὑποχρέωση ἀπέναντί της. Πρέπει νά ἐφαρμόζεται μέ διάκριση. Οἱ ἄτεκνοι μποροῦν νά μοιράσουν καί ὀλόκληρη τήν παρουσία τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν παιδιά πρέπει πρῶτα νά τά τακτοποιήσουν, γιά νά μή γογγύσουν καί και στή συνέχεια νά δώσουν καί στούς ἄλλους⁵⁷⁴. Ἐνδεικτική καί γιά τή διάκριση, πού εἶχε ἡ κατά σάρκα οἰκογένεια τοῦ ἁγίου, εἶναι αὐτό, πού ἐφάρμοσε γιά τήν περίπτωση τοῦ ἐλεήμονα πατέρα του, πού δέν μπορούσε νά κρατήσῃ τίποτα στά χέρια του, ἀλλά τά μοίραζε. Γιά τό λόγο αὐτό στήν οἰκογένεια τό ταμεῖο τοῦ σπιτιοῦ τό κρατοῦσε ἡ γιαγιά Χατζηχριστίνα⁵⁷⁵.

Ὁ Θεός εἶναι Αὐτός, πού ἐπιβλέπει καί καθοδηγεῖ ὅλα τά γεγονότα τῆς ζωῆς, γι' αὐτό «οἱ σύζυγοι πρέπει νά εἶναι πάντα ἔτοιμοι νά δεχθοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στήν ζωή τους»⁵⁷⁶, ἔστω καί ἂν πρόκειται γιά δοκιμασίες καί ἀνεξήγητες δυσκολίες. «Ἐάν ἐξετάσουμε κοσμικά τίς δοκιμασίες τῆς οἰκογένειάς σου, φαίνεστε δυστυχισμένοι», ἀπαντᾷ σέ μιά ἀδελφή ἀπό τήν Ἰ. Μ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή. «Ἐάν ὁμως», συνεχίζει, «τίς ἐξετάσουμε πνευματικά, εἶστε εὐτυχισμένοι, καί στήν ἄλλη ζωή θά σᾶς ζηλεύουν ὅσοι θεωροῦνται σέ τούτη τήν ζωή εὐτυχισμένοι. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἀσκοῦνται καί οἱ γονεῖς σου, μιά πού τόν ἀρχοντικό τρόπο, τόν πνευματικό, δέν τόν γνωρίζουν ἢ δέν τόν καταλαβαίνουν»⁵⁷⁷.

1.2.2. Γονεῖς καί παιδιά

Σύμφωνα μέ τή διδαχή του Γέροντος Παΐσιου, ἡ ἀγωγή τῶν παιδιῶν εἶναι ἔργο κυρίως τῶν γονέων. Ἔπονται τό σχολεῖο, ἡ Ἐκκλησία κ.λπ. Αὐτή ἡ

⁵⁷³«Τό παιδί τοῦ πόνου, ὅπως τόν ἔλεγε ἡ μητέρα του». Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σ. 31.

⁵⁷⁴ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι Δ', σ. 115. Τοῦ αὐτοῦ, Διδαχές, σ. 107.

⁵⁷⁵ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 26-27.

⁵⁷⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι Δ', σ. 69.

⁵⁷⁷ Ὁ. π., σσ. 192-193.

προσπάθεια ξεκινᾷ πρὶν ἀκόμη γεννηθεῖ τό μωρό. «Ἄν οἱ γονεῖς», θά πει ὁ ἅγιος, «κατά τό διάστημα πού τό παιδάκι εἶναι ἀκόμη στήν κοιλιά τῆς μητέρας, προσεύχονται, ζοῦν πνευματικά, τό παιδάκι θά γεννηθῆ ἁγιασμένο. Καί στήν συνέχεια, ἂν τό βοηθήσουν πνευματικά, θά γίνει ἁγιασμένος ἄνθρωπος καί θά βοηθάει τήν κοινωνία, εἴτε στήν Ἐκκλησία θά διακονῆ εἴτε στήν ἐξουσία θά ἀνεβῆ κτλ.»⁵⁷⁸. Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τά παιδιά τους μειώνεται ἀνάλογα μέ τήν ὠρίμανση τῶν τελευταίων. Περισσότερη προσοχή χρειάζεται ὅταν τά παιδιά εἶναι μικρά, ἐπειδή τότε τά ἐλαττώματα διορθώνονται πιό εὐκόλα, ἐνῶ ἀργότερα θά χρειαστεῖ «μαχαίρι». Ἐάν θά γεμίσουν Χριστό ἀπό μικρά, στήν περίπτωση ἀπομάκρυνσής τους ἀπό τό δρόμο τῆς ἀρετῆς σέ μεγαλύτερη ἡλικία, ὑπάρχουν πολλές ἐλπίδες νά συνέλθουν.

Ὁ ἴδιος συμπεριφέρεται σά στοργικός πατέρας στούς προβληματικούς ἀνθρώπους, πού ἴσως δέν βρήκαν ἢ δέν μπορούσαν νά ἀντιληφθοῦν τήν ἀναζητούμενη ἀπό αὐτούς ἀγάπη μέσα στήν οἰκογένειά τους. Πολλές μητέρες ἔστειλαν ἐπιστολές στόν ἅγιο Γέροντα, γιά νά τόν εὐχαριστήσουν γιά τήν καθοδήγηση τῶν παιδιῶν τους. Κατά τή μαρτυρία τοῦ μακαριστοῦ βιογράφου του, ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ ἅγιος μέ ταπείνωση ἔλεγε ὅτι, θά σωθεῖ ἀπό τίς προσευχές τῶν μανάδων αὐτῶν τῶν νέων, πού βοήθησε⁵⁷⁹. Οἱ γονεῖς πού κατάλαβαν τή σημασία, πού ἔχει ἡ γνωριμία καί ἡ σύνδεση τῶν νέων παιδιῶν μέ ἕναν ἁγιασμένο καί ἔμπειρο γέροντα προσπαθοῦσαν, νά τά ὀδηγοῦν σ' αὐτόν, ὅσο πιό συχνά τοῦς ἦταν δυνατόν. Ἡ μαρτυρία μιᾶς μητέρας γιά τή συνάντηση τῶν παιδιῶν της μέ τόν Ἄγιο τρεῖς μόλις μῆνες πρὶν τήν κοίμησή του εἶναι πολύ χαρακτηριστική: «Θεωρῶ μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὅτι μπόρεσαν ἐπί γῆς νά ἀντικρῦσουν τήν ἁγία μορφή του τά παιδιά μου, πού δέν τόν εἶχαν δεῖ μέχρι τότε»⁵⁸⁰. Ὁ ἅγιος ὑπογραμμίζει τή σημασία τῶν Πνευματικῶν Πατέρων πού, ἂν καί δέν ἔχουν παιδιά, βοηθοῦν πάρα πολύ στήν ἀνατροφή ξένων παιδιῶν, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τήν πνευματική τους ἀναγέννηση⁵⁸¹.

Οἱ γονεῖς κάθε παιδί πρέπει νά τό ἀντιμετωπίζουν ἀνάλογα μέ τό χαρακτήρα του. Τά ἀγαπᾶνε ὅλα ἐξίσου, ἀλλά ἐφαρμόζουν διαφορετική τακτική ἀνάλογα μέ τί ἀπαιτεῖ κάθε περίπτωση. «Υπάρχει παιδί πού τοῦ ἀρκεῖ νά τοῦ δώσεις μιᾶ συμβουλή, μιᾶ ἐντολή ἀπό μακριά καί προχωρεῖ στήν ζωή σωστά. Καί ὑπάρχει ἄλλο, πού κολλάει πάνω σου καί θέλει στοργή, χἀδι.

⁵⁷⁸ Γερόντων Πορφυρίου (1906-1991) & Παΐσιου (1924-1994), *Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, Ἀλεξανδρούπολη 2011, σσ. 35-36.

⁵⁷⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 327.

⁵⁸⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 57.

⁵⁸¹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 94.

Ἀλλοίμονο, ἄν τοῦ πεῖς κι αὐτοῦ τά ἴδια ἢ, ἀκόμα χειρότερα, ἄν τοῦ πεῖς: "Ἄ, δέν ἔχω καιρό". Τό σκότωσες»⁵⁸². Τά παιδιά πρέπει νά ἀντιμετωπίζονται ὡς ὑπεύθυνα ἄτομα ἀπό τή μικρή τους ἡλικία, ὅταν ἡ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τους εἶναι πιό εὐκόλη. Ἡ παρομοίωση μέ τό δενδράκι πού μέ προσοχή, φυτεύει ὁ κηπουρός, δένει ἀπαλά γιά νά ψηλώσει χωρίς νά τό στραβώσουν οἱ ἄνεμοι, βάζει φράκτη, γιά νά μή τό φᾶνε τά ζῶα, ποτίζει, φροντίζει μέχρι νά μεγαλώσει, καί νά μπορεῖ νά δώσει καρπό, εἶναι πολύ ταιριαστή γιατί δείχνει τόν τρόπο, πού πρέπει νά ἀκολουθοῦν οἱ γονεῖς στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους⁵⁸³. Τό θρησκευτικό στοιχεῖο στή ζωή τῶν παιδιῶν εἶναι καθοριστικό. Οἱ χριστιανικές ἀξίες μέ τίς ὁποῖες τά ἐφοδιάζουν οἱ γονεῖς κυρίως μέ τό παράδειγμά τους, γίνονται τό σταθερό θεμέλιο ὅλης τῆς ζωῆς τους. Ἄν ἀμελήσουν τό ἔργο αὐτό οἱ γονεῖς, τότε ὅπως λένε οἱ Ἅγιοι Πατέρες, εἶναι παδοκτόνοι: «...Ὅθεν οὐδὲ προσταγμάτων ὑπὲρ τούτου χρεῖα καὶ νόμων, ἵνα τὰ ἔκγονα τρέφωσιν αἱ χῆραι· ἀλλὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιμέλειαν, τὴν ἀνατροφὴν τὴν μετ' εὐλαβείας ἐνταῦθα φησίν· ὡς αἱ γε μὴ οὕτω τρέφουσαι, παιδοκτόνοι μᾶλλον εἰσιν ἢ μητέρες. Τοῦτο οὐ πρὸς γυναῖκας μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄνδρας. Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλάκις τῶν πατέρων, ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς τῷ παιδί, καὶ ὅπως οἰκία λαμπρά, καὶ ὅπως πολυτελεῆς ἀγρός, πάντα ποιοῦσι καὶ πραγματεύονται· ὅπως δὲ αὐτῷ ψυχὴ γένοιτο καλὴ καὶ προαίρεσις εὐσεβῆς, οὐδένα ἔχουσι λόγον. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων, καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας πράγμα ὑπομένοντες»⁵⁸⁴. Ἐκφράζοντας τὴν πεποίθησή του γιά τὴ βοήθεια πού προσφέρει στά παιδιά αὐτὴ ἡ σωστὴ ἀνατροφή, λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος ὅτι, στήν περίπτωση πού, κάποια στιγμή τά παιδιά παρασυρθοῦν ἀπὸ τά κοσμικά ρεύματα, καὶ γιά λίγο ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τό δρόμο, πού τοὺς ἔμαθαν οἱ εὐσεβεῖς γονεῖς, τά πνευματικά ἐφόδια, μέ τά ὁποῖα τά προμήθευσαν, θά τά βοηθήσουν νά ἐπανέλθουν⁵⁸⁵.

Οἱ μητέρες εἶναι ὑπεύθυνες γιά τὴ σωματικὴ καθὼς καὶ τὴν πνευματικὴν ζωή τῶν παιδιῶν τους, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐγκυμοσύνη τους. Ὁ ἅγιος

⁵⁸² Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 111.

⁵⁸³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 110.

⁵⁸⁴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ε', *Εἰς τὸ «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα· καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης*, P.G. 51, 327, ζ'.

⁵⁸⁵ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 112-113' Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 92' Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 278. Οἱ μαρτυρίες νέων πού κατάλαβαν - ἔστω καὶ μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια - τό πόσο ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ἀγωγή, πού εἶχαν λάβει στίς οἰκογένειές τους εἶναι ἐντυπωσιακές. Μιά ἀξιέπαινη συλλογὴ βλ. στο Monahia Siluana Vlad, *Scrisori către părinți*, Ed. Doxologia, Iași, 2012.

δίνει πρακτικές συμβουλές, πού εξασφαλίζουν ένα σωστό μέλλον για την οικογένεια: «Όταν ή μάνα προσεύχεται και ζή πνευματικά, τό παιδάκι στην κοιλιά της μάνας αγιάζεται. Γι' αυτό ή γυναίκα, όταν είναι έγκυος, πρέπει νά λή την εύχή, νά μελετά ή λίγο από τό Εὐαγγέλιο, νά ψάλλη, νά μήν έχη άγχος, αλλά και οί άλλοι νά προσέχουν νά μήν την στενοχωροῦν»⁵⁸⁶.

Επίσης, συμβουλεύει τίς μητέρες νά θηλάζουν τά μωρά τους. Αυτές καταλάβαιναν ότι αυτή ή ένδειξη αγάπης είναι σημαντική τόσο για την υγεία τῶν παιδιῶν, όσο και για την καλλιέργεια της μητρικής στοργής⁵⁸⁷. Στή συνέχεια είναι απαραίτητο νά τούς προσφέρουν και την πνευματική τροφή, όχι μόνο τή δυνατότητα νά σπουδάσουν και νά ζοῦν μιά άνετη ζωή. Θά πει, ό άγιος: «Η καλύτερη κληρονομιά πού μπορούν νά αφήσουν οί γονεῖς στά παιδιά τους είναι νά τούς μεταδώσουν την δική τους εὐλάβεια»⁵⁸⁸. «Όσο μεγαλώνει τό παιδί, τόσο οί γονεῖς απαλλάσσονται από τίς εὐθύνες... Ό,τι δέν μπορούν νά κάνουν γιατί ξεπερνάει τίς δυνάμεις τους, άς τό αναθέτουν στον Παντοδύναμο Θεό»⁵⁸⁹.

Μιά από τίς παγίδες, πού μπορεί νά πέσουν οί γονεῖς κατά την άνατροφή τῶν παιδιῶν τους, προέρχεται από τόν έγωισμό τους. Αυτό συμβαίνει όταν οί γονεῖς «προσπαθοῦν νά βοηθήσουν τά παιδιά τους νά γίνουν καλά παιδιά, όχι γιατί τούς άπασχολεί ή σωτηρία της ψυχής τους, αλλά γιατί θέλουν νά έχουν καλά παιδιά», για νά τούς επαινεῖ ό κόσμος⁵⁹⁰.

Άγχος τῶν γονέων για τό μέλλον τῶν παιδιῶν τους δέν δικαιολογεῖται. Χρειάζεται έμπιστοσύνη στό Θεό. Η ζωή κυλάει και οί δυσκολίες πού κάποια στιγμή φαίνονται άξεπέραστες εξαφανίζονται. Βοηθάει πάρα πολύ τό νά απαλλαγοῦμε από τά περιττά άγαθά και έτσι νά μάθουμε και στά παιδιά μας νά ζοῦν άπλά, για νά γίνει ή ζωή πίο ευχάριστη⁵⁹¹. Μεγαλώνοντας σέ μιά τέτοια άτμόσφαιρα, τά παιδιά θά κάνουν άργότερα και αυτά τό ίδιο. Θά αγαπιοῦνται και θά αλληλοβοηθοῦνται, όπως βλέπουμε νά συμβαίνει κυρίως σέ πολύτεκνες οικογένειες, οί όποιες συγκινοῦσαν πάντα πάρα πολύ τόν άγιο Παῖσιο. Αναφερόμενος σέ ζευγάρι μέ πολλά παιδιά έλεγε ότι είχε «πλούσια καρδιά». Μπορεί στην αρχή νά έχουν κάποιες δυσκολίες, αλλά ό Θεός δέν θά τούς αφήσει⁵⁹².

⁵⁸⁶ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, ό.π., σ. 84.

⁵⁸⁷ Τοῦ αὐτοῦ, Διδαχές, σ. 42

⁵⁸⁸ Τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι Δ', σ. 96.

⁵⁸⁹ Ό. π., σσ. 90-91.

⁵⁹⁰ Ό. π., σ. 159.

⁵⁹¹ Τοῦ αὐτοῦ, Διδαχές, σ. 115.

⁵⁹² Τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι Δ', σ. 74. Θαυμάσιοι έπαινοι άπευθύνθηκαν και στην περίπτωση της Αγίας Έμμελίας, της μητέρας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ή όποία διακρίθηκε διά της άνατροφής τῶν

Τά βρέφη, πού ἀντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας, πρέπει νά βαπτιστοῦν ἀμέσως, πρὶν ἀκόμη γίνουν οἱ ἰατρικές ἐπεμβάσεις. Ἐτσι στήν περίπτωση τοῦ προώρου θανάτου τους – πού συνήθως ματαιώνει καί ὅλες τίς προσπάθειες τῶν γιατρῶν – οἱ ψυχές τους θά πᾶνε στόν Παράδεισο. Οἱ γονεῖς, πού ἤθελαν νά τά βαπτίσουν, ἀλλά δέν πρόλαβαν, ἔχουν ἐλαφρυντικά⁵⁹³.

Ἡ Εὐλογία ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἔκανε τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ μέ ὑπομονή, ἐπαναλαμβάνοντας κάθε λίγο τήν εὐχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με». Ἐργαζόταν ἀσταμάτητα, γιά νά τούς φροντίζει ὅλους. Κι ὅταν τῆς ἔλεγαν ὅτι κουράζεται πολύ, ἀπαντοῦσε: «Εἶναι καθῆκον μου, εἶμαι ὑποχρεωμένη νά τά κάνω ὅλα χωρίς νά γογγύζω, ἐπειδή εἶμαι μάνα»⁵⁹⁴.

Ποιά ἄλλη περιγραφή θά μπορούσε μέ τέτοια σαφήνεια καί μέ τέτοια ἀκρίβεια, νά ἀποδώσει τή θυσιαστική ἀγάπη τῆς μάνας, πού γνωρίζει τίς ὑποχρεώσεις της ὡς μάνας καί ὡς συζύγου καί μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, χωρίς γογγυσμό, ἀκούραστα ἐργάζεται στό σπίτι της, ὡς νά εὐρίσκεται στό χωράφι τοῦ Κυρίου καί νά σπέρνει τό Λόγο Του στίς ψυχές τῶν παιδιῶν της μέ τό καλό παράδειγμά της; Αὐτήν ἀκριβῶς τή χαρά, πού βίωνε σπίτι του ὁ Ἅγιος Γέροντας στή μητέρα του, θέλει νά μεταδώσει καί στίς ἄλλες οἰκογένειες. Ἀπό ἐδῶ θά πάρει ἀφορμή ὁ ἐνάρετος μοναχός, νά ὑποστηρίξει ἀργότερα μ' ἓναν τρόπο, πού μπορεῖ νά ἐκπλήττει πολλούς: «Ὁ Θεός εἶναι κατά κάποιον τρόπο ὑποχρεωμένος νά νοιαστῆ γιά τά παιδιά», ἀφοῦ Αὐτός εἶναι ὁ δημιουργός τῆς ψυχῆς του, δηλαδή τοῦ σημαντικότερου καί οἱ γονεῖς δημιουργοί μόνο τοῦ σώματός του⁵⁹⁵. Ἀναγνωρίζει ἔτσι, ὁ ἅγιος, ὅτι βασικός παράγοντας στήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν ἀποτελεῖ ἡ μάνα, πού τά δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματά της εἶναι ἡ ἀγάπη καί ἡ θυσία. Ὅσο θυσιάζεται, τόσο παίρνει δύναμη ἀπό τό Θεό, γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων της καί συνεχῶς ὅλα τά κάνει μέ χαρά, πολλές φορές καί πράγματα, πού σάν κοπέλλα ἀπαιτοῦσε ἀπό τή μητέρα της, νά τή φροντίζει. Ὁ γάμος καί ἡ γέννα ὠριμάζουν τή γυναίκα καί τήν κάνουν νά ἀντιμετωπίζει ἐντελῶς διαφορετικά τή ζωή. Ἀντίθετα ἡ ἄτεκνη

πολλῶν παιδιῶν της ἐκ τῶν ὁποίων κάποια κοσμοῦν τήν Ἐκκλησία ὡς ἅγιοι. Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΜΓ', *Εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον, ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐπιτάφιος*, PG 36, 505 C.

⁵⁹³ Γέροντος Παϊσίου Ἀγορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 227. Στό πνεῦμα αὐτῆς τῆς παράδοσης τῆς διαχρονικῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό ποιμαντικῆς πλευρᾶς εἶναι ἀκατανόητο τό πόσο εὐκολα ἔπιασε βαθιές ρίζες στή σημερινή κοινωνία ἡ συνήθεια νά καθυστερεῖ ἡ βάπτισμα τῶν παιδιῶν, φθάνοντας αὐτά καί μέχρι τήν ἡλικία τῶν δύο ἐτῶν ἀβάπτιστα, αὐξάνοντας ἔτσι τόν κίνδυνο οἱ γονεῖς, νά πεθάνει τό παιδί τους ἀβάπτιστο, πράγμα πού ἀποτελεῖ σύμφωνα καί μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, «βαρὺ ἀμάρτημα» τῶν γονέων. Βλ. ὁ.π., σ. 123.

⁵⁹⁴ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σ. 34.

⁵⁹⁵ Γέροντος Παϊσίου Ἀγορείτου, ὁ.π., σ. 91.

γυναίκα πού, δέν ἀντιμετωπίζει αὐτό τό θέμα πνευματικά, πολλές φορές ταλαιπωρεῖται ἀπό τήν ἀκηδία, τή στενοχώρια κ.λπ. καί ἀχρηστεύεται⁵⁹⁶.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἐργασία τῆς γυναίκας ἔξω ἀπό τό σπίτι, βλέπουμε τόν Γέροντα Παῖσιο νά τηρεῖ μιᾶ στάση ἀρνητική: «Ἄν ἔχει παιδιά, τό καλύτερο εἶναι νά μείνη στό σπίτι. Γιατί τά παιδιά πῶς θά βοηθηθοῦν;»⁵⁹⁷. Γιά νά ἐξοικονομηθοῦν χρήματα, πού ἀποτελοῦν τήν πρόφαση γιά τήν ἐργασία τῶν γυναικῶν, ὁ ἅγιος συμβουλεύει, νά ἀπλοποιήσουν τή ζωή τους, ἀρκούμενοι στά λιτά καί ἀπαραίτητα, ὥστε νά φροντίζουν τά παιδιά τους σωστά καί νά προσεύχονται ἀπερίσπαστες⁵⁹⁸. Ἐπίσης συμβουλεύει νά μή φροντίζουν πολύ γιά τά περιουσιακά στοιχεῖα, πού θά ἀφήσουν στά παιδιά τους, ἀλλά νά δίνουν προτεραιότητα στήν πνευματική κληρονομιά-παρακαταθήκη, μέ τήν ὁποία πρέπει νά τούς πλουτίσουν, μαθαίνοντάς τα, νά ἐκτιμοῦν αὐτά πού τούς δίνουν. Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι θά παραμελήσουν τό μέλλον τῶν παιδιῶν, γιά τό ὁποῖο οἱ γονεῖς ἔχουν τό μερίδιο τῆς εὐθύνης τους. Ἄν ὑπάρχει περιουσία, θά μοιραστεῖ ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση ἔτσι ὥστε νά ἐνισχυθοῦν περισσότερο τά πιο ἀδύνατα παιδιά μέ τίς περισσότερες ἀνάγκες. Τό ἐνδιαφέρον καί ἡ προσοχή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου στρέφεται πρὸς τίς ἀνάγκες κάθε παιδιοῦ στό μοῖρασμα τῆς περιουσίας, ἐπειδή καί γι' αὐτά λειτουργεῖ ὁ πνευματικός κανόνας τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης, τόν ὁποῖο πρέπει νά προσέχουν. Τά ἀδέρφια, βλέποντας τό καλό παράδειγμα τῶν γονέων, πού ζοῦν πνευματικά, ἀλληλοβοηθοῦνται καί ὁ καθένας θυσιάζεται γιά ἐκεῖνον πού ἔχει περισσότερη ἀνάγκη⁵⁹⁹.

Γιά τίς μητέρες, πού δέν ἐργάζονται, ὁ ἅγιος Γέροντας τίς προειδοποιεῖ ὅτι, ὑπάρχει περίπτωση νά πέσουν σέ μιᾶ ἄλλη παγίδα. Τούς ἐπισημαίνει τόν κίνδυνο, νά θεωρήσουν ὅτι κάνουν τό καθῆκον τους ἐπειδή φροντίζουν σχολαστικά τό νοικοκυριό τους. «Ἡ μάνα», λέει, «καλύτερα εἶναι νά ἀσχολῆται μέ τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, παρά νά καταπιάνεται σχολαστικά μέ τό νοικοκυριό, μέ τά ἄψυχα πράγματα. Νά τούς μιλάη γιά τόν Χριστό, νά τούς διαβάζη βίους Ἁγίων. Παράλληλα νά ἀσχολῆται καί μέ τό ξεσκόνισμα τῆς ψυχῆς της, γιά νά λαμποκοπάη πνευματικά. Ἡ πνευματική ζωή τῆς μητέρας θά βοηθήσῃ ἀθόρυβα καί τίς ψυχές τῶν παιδιῶν της»⁶⁰⁰. Εἶναι τόσο σημαντική ἡ προσφορά τῆς μητέρας στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν της,

⁵⁹⁶ Ὁ. π., σσ. 79-82.

⁵⁹⁷ Ὁ. π., σ. 86.

⁵⁹⁸ Ὁ. π., σσ. 86-88.

⁵⁹⁹ Ὁ. π., σ. 115.

⁶⁰⁰ Ὁ. π., σ. 89.

πού ο Γέροντας θά πει συμπερασματικά: «Από τά παιδιά καταλαβαίνω σέ τί κατάσταση βρίσκονται οί μητέρες»⁶⁰¹.

Όπως ήδη αναφέραμε, ή μεγαλύτερη ευθύνη για τήν ανατροφή τῶν παιδιῶν πέφτει στους ὤμους τῆς μητέρας, ἐνῶ ὁ πατέρας ἐξασφαλίζει κυρίως τά οικονομικά τῆς οικογενείας. Αὐτή ή διδαχή ταυτίζεται καί μέ τή στάση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρθηκε πάρα πολύ για τό θέμα τῆς ανατροφῆς τῶν παιδιῶν. Μᾶς λέγει ἐνδεικτικά: «Ὅστε ἀμφοτέρων ἡμῖν ἐπιμελητέον τῶν παιδιῶν, καί μάλιστα ταῖς γυναιξίν, ὅσω καί τά πλείονα οἴκοι κάθηνται. Τοῦς μὲν γάρ ἄνδρας καί ἀποδημίας, καί αἱ τῆς ἀγορᾶς φροντίδες, καί τά τῆς πόλεως πράγματα περιέλκουσι πολλάκις· ή δὲ γυνή, πάσης τοιαύτης φροντίδος ἀτέλειαν ἔχουσα, εὐκολότερον δύναται ἄν τῶν τεχθέντων ἐπιμελεῖσθαι, πολλῆς ἀπολαύουσα τῆς σχολῆς»⁶⁰².

Ἡ σχέση μεταξύ μητέρας καί παιδιοῦ πρέπει νά εἶναι πολύ στενή καί νά ὑπάρχει ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη. Ἐχει τόση σημασία αὐτό τό στοιχεῖο, πού ὁ Γέροντας συνιστᾷ στά παιδιά, πρῶτα νά ἐξομολογοῦνται στή μητέρα τους, για νά εἶναι κοινῶν τῶν δυσκολιῶν τους καί συμπαραστάτης τους σ' αὐτές καί στή συνέχεια στόν πνευματικό τους⁶⁰³. Ἡ διακριτική ἀγάπη πρέπει, ὅπως προαναφέραμε, νά εἶναι ή κινητήρια δύναμη τῆς μητέρας στή διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ της. Κατά συνέπεια, ὅταν χρειάζεται, ή μάνα πρέπει νά φερθεῖ αὐστηρά, για νά τοῦ διορθώσει τίς στραβές τάσεις. Ἡ αὐστηρότητά της ὁμως πρέπει νά ἔχει παιδαγωγικό χαρακτήρα καί νά μὴν ὑπερβαίνει τά ὅρια⁶⁰⁴.

Στήν πνευματική του ζωή, ὁ νέος κινδυνεύει ἀπό τήν ἀδιάκριτη ὑπερβολική ἀγάπη τῶν γονέων του, νά καλλιεργήσει τήν ὑπερηφάνεια καί

⁶⁰¹ Ὁ. π., σ. 90. Βλ. καί Γιώργου Ζ. Μαρίνου, *Γονεῖς: ή εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ σας βρίσκεται στά χέρια σας*, Ἑλληνικές Ἐκδόσεις, α. τ. χ., σσ. 81-82.

⁶⁰² Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἄννης*, Α', P.G. 54, 638 D.

⁶⁰³ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 130.

⁶⁰⁴ Ὁ. π., σσ. 107-113. Αὐτή εἶναι καί ή στάση τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀλλά καί τά πορίσματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης τῆς παιδαγωγικῆς μᾶς λένε: «Σωστή εἶναι ή τιμωρία, πού ὁ γονέας πιστεύει ὅτι, εἶναι σωστή καί πού φέρνει θετικό ἀποτέλεσμα. Τά πάντα λοιπόν ἐξαρθῶνται ἀπό τόν γονέα, τό παιδί καί ἀπό τό εἶδος τῆς ἀνεπιθύμητης συμπεριφορᾶς. Ἡ τιμωρία, μόνη της, ποτέ δέν μετέτρεψε ἕναν κακό χαρακτήρα σέ καλό· δέν μπορεῖ οὔτε κἂν νά ἐξασφαλίσει, ἔστω καί προσωρινά, μιά καλή συμπεριφορά». Στή συνέχεια ὁ συγγραφέας αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά ἐξηγήσει τήν παραπάνω τοποθέτηση προσθέτοντας: «Δέν μιλάμε ἐδῶ για σοβαρές σωματικές τιμωρίες πού μᾶς θυμίζουν μαστίγωμα ή ξυλοδαρμό. Καί σίγουρα, τά χαστούκια καί οἱ «ξυλιές» πού δίνονται ἀπό τίς περισσότερες μητέρες ἔχουν τό στιγμιαῖο, ὀξύ καί καταπληξιακό χαρακτήρα πού διακρίνει τίς προειδοποιήσεις (τσιμπιές καί μπάτσους) πού δίνονται ἀπό τίς μητέρες πολλῶν ζωικῶν εἰδῶν στά μικρά τους: ἀποτελοῦν μιά ἡπια μορφή ἀποστροφικῆς ἀνταντακλαστικῆς μάθησης». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικῆς ἡλικίας*, τομ. 2^{ος}, IB' ἔκδοση, Ἐκδόσεις Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1998, σ. 282.

τήν ἀρρωστημένη αὐτοπεποίθηση. Γι' αὐτό οἱ γονεῖς πρέπει νά μάθουν στά παιδιά τους ἀπό τή μικρή τους ἡλικία, νά ταπεινώνονται καί νά ἀναλαμβάνουν τήν εὐθύνη τοῦ ἑαυτοῦ τους, συμβουλεύει ὁ ἅγιος⁶⁰⁵.

Ἐνα ἀπό τά προβλήματα, πού παρατηρεῖ κάποιος σέ μερικές οἰκογένειες, εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῶν γονέων γιά τήν πνευματική ζωή. Ἐκεῖ, τά παιδιά δέ βρίσκουν ὑποστήριξη στήν προσπάθειά τους νά ζήσουν πνευματικά. Αὐτά τά παιδιά τά βοηθᾷ ὁ Θεός, ὅπως τά ὀρφανά, μᾶς λέγει ὁ ἅγιος. Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις, πού οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς βοηθήθηκαν ἀπό τά παιδιά τους, ὥστε νά ἀλλάξουν τρόπο ζωῆς καί νά γίνουν καλοὶ χριστιανοί⁶⁰⁶.

Στήν ἀπορία ἂν σήμερα οἱ λαϊκοὶ μποροῦν νά ζοῦν τή χριστιανική ζωή στίς δύσκολες συνθηκῆς τῆς ἐκκοσμικευμένης σύγχρονης κοινωνίας, ὁ στοργικός πνευματικός πατέρας ἀπαντᾷ: «Ὑπάρχουν λαϊκοὶ πού ζοῦν πολύ πνευματικά, σάν ἀσκητές, μέ τίς νηστεῖες τους, τίς ἀκολουθίες τους, τά κομποσχοίνια τους, τίς μετάνοιές τους, καί ἄς ἔχουν παιδιά καί ἐγγόνια. Τήν Κυριακή πηγαίνουν στήν ἐκκλησία, κοινωνοῦν, καί γυρίζουν πάλι στό "κελλί" τους, ὅπως οἱ ἐρημίτες πού πηγαίνουν τήν Κυριακή στό Κυριακό καί μετά ἡσυχάζουν στά κελλιά τους. Δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουν πολλές τέτοιες ψυχές στόν κόσμο»⁶⁰⁷.

Τό παράδειγμα τῶν γονέων ἐπηρεάζει ἀποφασιστικά τά παιδιά σέ ὅλη τους τή ζωή. Τόν καθοριστικό ρόλο τοῦ προσωπικοῦ παραδείγματος μέσα στήν οἰκογένεια τόν τονίζει, μεταξύ πολλῶν ἄλλων πνευματικῶν πατέρων, ἕνας ἔγγαμος ἱερέας, πού διακρίθηκε στό ποιμαντικό του ἔργο: «Τό καλύτερο πού μπορεῖς νά κάνης γιά τό παιδί σου εἶναι ἡ δική σου ἀγιοσύνη (δηλαδή ἡ ἀρετή), τό καλό σου παράδειγμα, ἡ γλυκύτητα, νά προσπαθῆς νά εἶσαι εὐχάριστος μαζί του ὅσο ἄσχημα καί νά φέρεται, ὅτι κακό καί νά κάνη. Τά παιδιά χρειάζονται πολλή ἀγάπη, πολλή προσευχή καί τό καλό μας παράδειγμα»⁶⁰⁸.

⁶⁰⁵ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 112- 114.

⁶⁰⁶ Ὁ. π., σσ. 100-101.

⁶⁰⁷ Ὁ. π., σ. 154.

⁶⁰⁸ Ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Κογιώνης (1928-2006). *Μιά φωτισμένη καί ἁγιασμένη ἱεραποστολική μορφή τῶν ἡμερῶν μας*, (α. σ.), Γ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 2009, σ. 91.

1.3. Οί νέοι – τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας

Ὁ ἅγιος Παῖσιος συμπεριφέρεται μέ ιδιαίτερη προσοχή στά μικρά παιδιά καί στούς νέους, γενικά. Τούς ἀγκαλιάζει μέ τή θερμή ἀγάπη του, δημιουργώντας ἕνα κλίμα ἐμπιστοσύνης, πού τούς ζεσταίνει καί τούς προσελκύει ὅλους. Αὐτή του ἡ ἀγάπη συνοδεύεται μέ λόγια, μέ χειρονομίες, μέ χαϊδέματα, ἀκόμη καί μέ πατρικά φιλιὰ. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ, κ. Ἀθανασίου, πού τόν γνώρισε καλά, ὁ Ἅγιος Γέροντας ἦταν πολύ ἐκδηλωτικός⁶⁰⁹. Ἀπό ἐδῶ ξεκινᾷ καί ἡ ἀποτελεσματικότητα στό ποιμαντικό του ἔργο. Αἰσθάνεται ὅτι, ὁ πονεμένος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νά νιώθει κάποιον, ὅτι εἶναι κοντά του καί τοῦ συμπαραστέκεται. Ἕνα χᾶδι πολλές φορές ἀξίζει περισσότερο ἀπό ἕνα κήρυγμα. Αὐτός ὁ τρόπος ἀποτελεῖ καί μιά ἀπό τίς κυριότερες ἀρχές τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς, πού ἀφορᾷ τή σχέση δασκάλου-μαθητή.

Ἡ μεγάλη του ἀγάπη γιά κάθε οἰκογένεια καί ιδιαίτερα γιά τά παιδιά φαίνεται καί στίς ἐπιστολές του. Ἐκφράζεται μέ κάθε τρόπο, πού θεωρεῖ κατάλληλο, γιά τήν οἰκοδομή τους. Μιά ἐπιστολή του, γραμμένη στίς 30. 8. 1960, ὅταν μόναζε στήν Ἱ. Μονή Στομίου, κλείνει μ' ἕνα πολύ χαριτωμένο-γλυκό τρόπο-τόνο: «Τελειώνοντας σᾶς στέλλω πολλές πολλές εὐχάς τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας, καθὼς στήν σύζυγόν σας καί στά παιδάκια σας. Δέν φαντάζομαι νά μέ παρεξηγήσετε διά τήν μικράν εὐλογία μου, πού προορίζεται διά καραμελίτσες στά μικρά ἀγγελουδάκια»⁶¹⁰. Ὅπως πάντα τίποτα δέν κρατοῦσε γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά ὅτι τοῦ ἔδιναν εὐλογία, χαιρόταν νά τό μοιραστεῖ μέ ἐκείνους, πού εἶχαν ἀνάγκη. Τά παιδιά πάντα εἶχαν προτεραιότητα. Μιά βαθμιαία καί ἀνάλογη μέ τήν ἡλικία ἀνάλυση τῆς εἰκόνας πού εἶχε ὁ Γέροντας γιά τούς νέους μᾶς ἀποκαλύπτει τά ἐξῆς.

1.3.1. Μικρά παιδιά καί ἔφηβοι

Τά παιδιά εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Γεννιοῦνται γιά νά ἐξασφαλίζεται ἡ συνέχιση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπό νωρίς δέχονται μεγάλες επιδράσεις ἀπό τό περιβάλλον τους. Πρῶτα ἀπό τούς γονεῖς. «Τά παιδιά ἀπό τήν κούνια

⁶⁰⁹ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητηῶν*, σ. 54.

⁶¹⁰ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 263.

ἀκόμη ἀντιγράφουν τούς γονεῖς. Ξεσηκώνουν ὅ,τι βλέπουν νά κάνουν οἱ μεγάλοι καί τά γράφουν ὅλα στήν ἄδεια κασέτα τους»⁶¹¹. Τήν ἴδια διαπίστωση μπορούμε νά ἐκφράσουμε μέ ἕναν ἄλλο τρόπο, χρησιμοποιώντας σύγχρονους ἐπιστημονικούς ὅρους: «Σύμφωνα μέ τή θεωρία τῆς ἀντανεκλαστικῆς ταύτισης, τό παιδί ταυτίζεται καί μιμεῖται τή συμπεριφορά τοῦ γονέα, μέ τόν ὁποῖο διατηρεῖ μιά ζεστή καί στενή σχέση»⁶¹².

Γιά τά παιδιά εἶναι καλό νά τά μάθουν ἀπό μικρά νά ἐκκλησιάζονται, νά πηγαίνουν στίς ἀγρυπνίες, νά τά μάθουν νά προσεύχονται στό σπίτι ἐπειδή μέ τίς προσευχές τους μπορούν νά γίνουν θαύματα. Ἐπίσης, καλό εἶναι νά διαβάζουν Συναξάρια. Ὅλα αὐτά ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τά παιδιά ἀπό μικρά νά γεύονται καί τίς πνευματικές χαρές μαζί μέ τίς ἐπίγειες: «Ἄν τά παιδιά ζοῦν πνευματικά, θά ζοῦν χαρούμενα σ' αὐτήν τήν ζωή καί στήν ἄλλη θά χαίρωνται αἰώνια κοντά στόν Χριστό»⁶¹³.

Τό παιδί γιά νά μεγαλώσει φυσιολογικά χρειάζεται σπίτι μέ αὐλή, γιά νά ἔχει χῶρο, νά παίξει καί νά ξεσπάει τή ζωηράδα του, χωρίς στριμώγματα καί χωρίς ἄγχος, συμβουλεύει ὁ ἅγιος⁶¹⁴. Θά μπορούσε νά πεῖ κάποιος ὅτι, αὐτή ἡ συμβουλή εἶναι περιττή γιατί τό παιχνίδι δέ σχετίζεται μέ τήν πνευματική ζωή τοῦ παιδιοῦ. Καί ὅμως, μεγάλοι ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἀσχολήθηκαν μέ διάφορα θέματα ἀπό τή ζωή τῶν μικρῶν χριστιανῶν καί ἕνα ἀπό αὐτά ἀφορᾷ τό θέμα τῶν παιχνιδιῶν, ἀφοῦ αὐτά ἀποτελοῦν σημαντικό μέρος τῆς ὑπάρξεώς τους καί προσφέρουν στά παιδιά τή δυνατότητα νά ἀσκοῦνται στήν ἀρετή. Στό παιχνίδι τά παιδιά ἀναπτύσσουν τόν ἀλτρουισμό τους καί ταυτόχρονα ἀποσπῶνται ἀπό τήν προσκόλλησή τους στήν τηλεόραση, πού τά βλάπτει σωματικά, ψυχικά καί πνευματικά.

Ὁ ἅγιος χρησιμοποιεῖ τό παράδειγμα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, πού συναντᾷ μιά δυσκολία, γιά νά μᾶς δείξει τό πῶς ὁ Θεός μᾶς βοηθάει ὅταν ἔχουμε δυσκολίες στήν πνευματική μας ζωή. Ὁ χριστιανός πρέπει νά κάνει τήν προσπάθειά του, ὅπως τό μικρό παιδάκι, γιά νά ξεπεράσει τό ἐμπόδιο καί ἡ βοήθεια δέ θά ἀργήσει⁶¹⁵.

Ἡ ἐφηβεία, μᾶς λέγει ἅγιος, εἶναι ἡ πιό δύσκολη περίοδος στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Τότε ἀκριβῶς στή δύσκολη αὐτή περίοδο, ἄς σηκώνουν τά χέρια

⁶¹¹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 101.

⁶¹² Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 127. Γιά περισσότερα στοιχεῖα, βλ. Γιώργου Ζ. Μαρίνου, *Γονεῖς*, σ. 79, John C. Friel, Linda D. Friel, *Τά 7 λάθη πού κάνουν οἱ γονεῖς. Τό πιό χρήσιμο βιβλίο γι' αὐτούς πού εἶναι ἢ θά γίνουν γονεῖς*, Μετάφραση ἀπό τά Ἀγγλικά: Δημήτρης Μήλας, Ἐκδόσεις Ἐνάλιος, Νέα Χαλκηδόνα 1999, σ. 86.

⁶¹³ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 160-161.

⁶¹⁴ Ὁ. π., σ. 109.

⁶¹⁵ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 293.

τους στό Θεό περισσότερο, κάνοντας ό,τι είναι ανθρώπινο και αναθέτοντας μέ εμπιστοσύνη στό Θεό τά υπόλοιπα⁶¹⁶. Άλλωστε όλοι πρέπει νά γνωρίζουμε ότι, πρώτα έχουμε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Φύλακα Ἀγγέλου μας, καί μετά ἔρχεται ἡ προστασία τῶν γονέων. Γι' αὐτό δέν δικαιολογεῖται τό ἄγχος, πού ἔχουν κάποιοι γονεῖς, γιά τό μέλλον τῶν παιδιῶν τους, ἀλλά χρειάζεται εμπιστοσύνη στό Θεό συνοδευόμενη ἀπό ταπείνωση⁶¹⁷.

Τά παιδιά καλοῦνται νά προσέχουν τίς παρέες τους. Καλύτερα νά κάνουν παρέα μέ μικρότερα παιδιά, ἐπειδή εἶναι πιά άγνά. Νά γίνουν τά ἴδια πρότυπα στά μικρότερα, καί νά μή μιμοῦνται τά προβληματικά ἄτακτα παιδιά⁶¹⁸.

Ο Γέροντας συμπονᾷ τά παιδιά, πού θέλουν νά εἶναι κοντά στήν Ἐκκλησία καί νά ζοῦν πνευματικά, ἀλλά ἀντιμετωπίζουν τήν κοροϊδία τῶν συμμαθητῶν τους, κατάσταση πού δυστυχῶς χαρακτηρίζει τόσο πολύ τή σημερινή κοινωνία⁶¹⁹. Προσπαθεῖ νά τά παρηγορήσει, ἐξηγώντας τους ότι, ἐκεῖνοι πού δέ ζοῦν πνευματικά ἐλέγχονται ἀπό τή σωστή συμπεριφορά τῶν καλῶν παιδιῶν καί γι' αὐτό δέν τά ἀποδέχονται στήν παρέα τους. Σέ παρόμοια περίπτωση, ἐνθαρρύνει ἕνα παιδί, καταλήγοντας: «Ο κακός ἄνθρωπος θέλει καί οἱ ἐνάρετοι νά γίνουν σάν κι αὐτόν, δηλαδή κακοί. Γι' αὐτό νά προσέχης στή ζωή σου καί νά διαλέγης ὡς φίλους σου τούς ἐνάρετους». Μάλιστα, γιά νά κατανοήσει τήν προτροπή του τό παιδί, τοῦ ἔφερε ἕνα παράδειγμα, πού θά τό καταλάβαινε⁶²⁰.

⁶¹⁶ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 91-92. Γιά τήν κατανόηση πού συνιστοῦν οἱ ψυχολόγοι στους γονεῖς, βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 131.

⁶¹⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σ. 93.

⁶¹⁸ Ο ἴδιος εἶχε ἐμπειρίες ἀπό τήν συναναστροφή του μέ τρεῖς κατηγορίες παιδιῶν. Α') Ἡ παρέα μέ συνομήλικα του παιδιά τόν ὀδήγησε, νά τούς εἰσάγει στό δικό του πνευματικό περιβάλλον. Πήγαιναν στό δάσος, ἔκαναν προσευχές, διάβαζαν Συναξάρια, νήστευαν. Αὐτό εἶχε σάν συνέπεια οἱ μητέρες τῶν ἄλλων παιδιῶν, νά ἀπαγορεύσουν τή συναναστροφή μαζί του, φοβούμενες μήπως ἐπηρεαστοῦν ὑπερβολικά στά πνευματικά. Β') Ἡ δεύτερη προσπάθεια του, γιά νά μή νοιώθει μόνος, ἦταν ἡ παρέα μέ μεγαλύτερα παιδιά. Τό ἀποτέλεσμα δέν τόν ἱκανοποίησε καθόλου: ἔφθασε στό σημεῖο νά κάνει πράγματα γιά τά ὁποῖα εἶχε μαλώσει ἀκόμη καί τόν ἀδελφό του, ὅπως νά κυνηγήσει πουλιά, δραστηριότητα πού δέν ἄρμοζε καθόλου στήν εὐαίσθητη ψυχή του. Ἔτσι, ἀποφάσισε νά σταματήσει αὐτή τήν παρέα. Γ') Ἡ καλύτερη λύση γι' αὐτόν ἀποδείχθηκε ἡ παρέα μέ παιδιά μικρότερης ἡλικίας, ὥστε νά συνεχίζουν μαζί τίς θεάρεστες συνήθειές του. Βλ. Ὁ. π., σ. 104 καί Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 54.

⁶¹⁹ Φαίνεται νά ἐκπληρώνεται ὁ λόγος τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ότι «ἔρχεται καιρός, ἵνα οἱ ἄνθρωποι μανῶσι, καί ἐπ' ἄν ἴδωσί τινα μή μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῶ λέγοντες, ὅτι σὺ μαίνῃ, διὰ τὸ μή εἶναι ὁμοιον αὐτοῖς». Βλ. *Το Γεροντικόν*, σ. 4.

⁶²⁰ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 268.

Δείχνει ιδιαίτερη αγάπη στα παιδιά, που είναι μαθητές της Αθωνιάδος Σχολής ή όποια στεγάζεται στην Ίερά Σκήτη Αγίου Ανδρέου Αγίου Όρους. Οί μαθητές, λόγω της σχετικά μικρής απόστασεως μέχρι τό κελλί του Γέροντος Παΐσιου, τόν επισκέπτονταν συχνά, πολλές φορές οργανωμένοι σε μεγάλες ομάδες. Υπάρχουν πολλές μαρτυρίες προσκυνητῶν, που ἔβλεπαν στήν αὐλή της Παναγούδας τά «ἀγγελούδια» - ὅπως τά ἀποκαλοῦσε ὁ ἅγιος - που προετοιμάζονταν νά ἀφοσιωθοῦν ἀργότερα στό ἔργο της Ἐκκλησίας⁶²¹. Τά παιδιά γεύονταν τήν γεύση της ἀγιότητος εἴτε διά μιᾶς ὀμιλίας εἴτε καί μέ μιᾶ ἀπλή συνάντηση μέ τόν ἅγιο, τά ὅποια θά μείνουν χαραγμένα γιά πάντα στή μνήμη τους καί θά τούς ἐπηρεάζουν θετικά.

Ἐνα ἀπό τά σημαντικότερα θέματα, που ἀπασχολοῦν τούς ἐφήβους, εἶναι ἡ σχέση τους μέ τό ἄλλο φύλο. Καί γιά τό θέμα αὐτό ὁ ἅγιος μιλάει μέ σαφήνεια, τονίζοντας τή σημασία της ἀληθινῆς ἀγάπης, της ἀπαλλαγμένης ἀπό κάθε τι αἰσχροῦ καί ἀμαρτωλοῦ, καθώς καί τήν προτεραιότητα της πνευματικῆς ὁμορφιάς ἔναντι της πρόσκαιρης ἐξωτερικῆς. Οί μαρτυρίες ἑνός νέου εἶναι πολύ χαρακτηριστικές καί δείχνουν τό πῶς ἀποτυπώθηκαν οί συμβουλές του ἁγίου Παΐσιου στή μνήμη του κατά τή διάρκεια της ἐφηβείας του: «Ὁ Γέροντας μιλοῦσε γιά τήν ἀγάπη τήν ὅποια ἐπαγγέλονται οί νέοι μέ τίς σχέσεις τους. Ἐλεγε ὅτι μέ πικρία διεπίστωνε τίς περισσότερες φορές τήν ἔλλειψη ἀληθινῆς ἀγάπης μέσα στίς σχέσεις αὐτές. Μοῦ ἔλεγε: "Ἄν ἔχεις κοπέλα καί λές ὅτι τήν ἀγαπᾶς, γιά νά δῆς ἄν πραγματικά τήν ἀγαπᾶς, φαντάσου τό πρόσωπό της καμμένο καί μεταμορφωμένο σε μιᾶ ἄμορφη καί ἄσχημη μάζα. Ἄν, βλέποντας τό ἄσχημο πρόσωπο, συνεχίζεις νά τήν ἀγαπᾶς τό ἴδιο ὅπως πρίν, τότε νά εἶσαι σίγουρος ὅτι τήν ἀγαπᾶς ἀληθινά"⁶²².

Τέλος, ὁ ἔφηβος πρέπει νά σέβεται τούς γονεῖς, ἀλλά καί τά μεγαλύτερα ἀδέρφια του⁶²³, νά αἰσθάνεται ὡς ἀνάγκη τίς συμβουλές τῶν γονέων του καί νά τούς ὑπακούει μέ χαρά⁶²⁴.

⁶²¹ Ὁ. π., σ. 292.

⁶²² Ὁ. π., σ. 226.

⁶²³ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 134.

⁶²⁴ Ὁ. π., σ. 129.

1.3.2. Καθοδήγηση τῶν νέων

Ὁ Γέροντας ἐνδιαφέρεται πάντα γιά ὄλους τούς νέους, ὅμως ἐκεῖ πού βλέπει ὅτι χρειάζεται περισσότερο προσοχή γινόταν θυσία. Ἡ ἀγάπη του εἶναι ἀπεριορίστη. Μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τό τί σήμαινε ὁ ἅγιος Γέροντας γιά τούς νέους βρίσκουμε στίς σελίδες τοῦ καλύτερου - κατά τή δική μας γνώμη - βιογράφου του, που γιά πάρα πολλά χρόνια εἶχε τή δυνατότητα, μαζί μέ τή συνοδεία του, νά παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τό φαινόμενο: «Ἐβλεπες στό Κελλί του ναρκομανεῖς, ἀναρχικούς, παραστρατημένους, ψυχασθενεῖς, μπερδεμένους, ἀπελπισμένους μέχρι αὐτοκτονίας... Ἀφοῦ μέ τίς συμβουλές τοῦ Γέροντα μετανοοῦσαν καί συνέρχονταν, στήν συνέχεια τόν ἐπισκέπτονταν ἀλλοιωμένοι πνευματικά, ἀλλά καί κήρυκες μετανοίας στούς φίλους τους, πού τούς ἔφερναν μαζί τους στόν Γέροντα»⁶²⁵. Ὁ μακρὺς κατάλογος συνεχίζεται μέ: ἀδιάφορους πρὸς τα πνευματικά ἢ κατακυριευμένους ἀπό διάφορα πάθη, ὅπως τό κάπνισμα, τό ποτό, τή μοιχεία κ.ἄ., μέ νέους πού ἀπόφευγαν νά πᾶνε στρατιώτες ἢ ἔφαχναν ἀπελπισμένα νά βροῦν ἐργασία κ.λπ. Πολλοί ἀπό αὐτούς, πού περνοῦσαν τό κατώφλι τοῦ κελλιῦ του, παρουσίαζαν συμπτώματα κατάθλιψης, γιά τήν ὁποία ἀνησυχοῦν ιδιαίτερα οἱ ἐπιστήμονες σήμερα, βλέποντας πῶς ὄλο καί περισσότεροι ἄνθρωποι ὑποφέρουν ἀπό αὐτή στό σύγχρονο κόσμο⁶²⁶. Ὁ μεγάλος ἀγώνας τοῦ ἁγίου ἦταν ἡ προσπάθειά του νά πείσει τό νέο νά ἀλλάξει ζωή, γιατί μέ τόν τρόπο πού ζεῖ ἡ νεολαία σήμερα «ἀχρηστεύεται μόνη της». Ἡ προσπάθειά του καρποφοροῦσε ἀνάλογα μέ τή διάθεση καθενός, κάνοντας ὑπακοή νά ἐφαρμόσει τίς συμβουλές του. Μερικοὶ δέν μποροῦσαν νά συμμορφωθοῦν τελείως. Ὁ Γέροντας ἀφήνει σέ ὄλους τήν ἐλευθερία νά κάνουν ὅ,τι θέλουν, ἂν καί θλιβόταν καί πονοῦσε πολύ γιά

⁶²⁵ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 322. Περισσότερα στοιχεῖα, θά δώσουμε στό ὑποκεφάλαιο ὅπου θά παρουσιάσουμε τήν ποιμαντική προσφορά τοῦ Ἁγίου στίς προβληματικές κατηγορίες νέων προσκυνητῶν.

⁶²⁶ «Ἄν ἓνα παιδί παρουσιάζει σωματικό λήθαργο καί ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος, μπορεῖ νά πάσχει ἀπό κατάθλιψη. Στίς ἠπιότερες μορφές της, ἡ κατάθλιψη μπορεῖ νά ἐκδηλωθεῖ ὡς ἔλλειψη σωματικῆς ἐνεργητικότητας καί εὐεξίας. Στίς σοβαρότερες μορφές της, τό παιδί τείνει νά εἶναι εὐέξαπτο καί κακοδιάθετο, ἐνῶ, στά χειρότερα στάδια της, τό παιδί ἔχει ἀνήσυχον ὕπνον, ἀμφανίζει ἀνορεξία καί εἶναι συνεχῶς κακοδιάθετο, ἀπαθές καί ἄτονο – χωρίς ζωντάνια. Τό παιδί, πού (γιά ὅποιοδήποτε λόγο) ὑποφέρει ἀπό κατάθλιψη, ἀρνεῖται νά ἀντιμετωπίσει τίς προκλήσεις τῆς ζωῆς. Παύει νά ἀγωνίζεται καί νά χρησιμοποιεῖ ὄλες του τίς δυνατότητες, σέ ὅποιοδήποτε τομέα δραστηριότητας καί ἂν βρεθεῖ». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 158.

εκείνους, πού δέν ἀξιοποιοῦσαν τή βοήθειά του. Ἀντιθέτως, χαιρόταν ὅταν ἄκουγε γιά περιπτώσεις νέων, πού μετανοοῦσαν καί, πρόκοπταν στήν πνευματική τους πορεία, μιμούμενος τούς ἀγγέλους πού, κατά τήν Ἁγία Γραφή, χαίρονται γιά τή σωτηρία ἑνός ἁμαρτωλοῦ⁶²⁷. Σ' αὐτό τό πλαίσιο ἀναφέρουμε τήν περίπτωση ἑνός νέου μέ μεγάλες ἠθικές παρεκτροπές. Ἡ συνάντηση μέ τόν ἅγιο τοῦ ἄλλαξε ριζικά τή ζωή καί τόν ἔκανε νά ὀδηγεῖ στήν Παναγούδα καί ἄλλους νέους, πού βασανίζονταν ἀπό τό ἴδιο πάθος, γιά νά βοηθηθοῦν καί αὐτοί⁶²⁸. Ἦταν ἀκριβῶς αὐτό, πού προσδοκοῦσε ὁ Γέροντας.

Μιά ἀκόμη κατηγορία νέων μέ τήν ὁποία ὁ μοναχός τῆς Παναγούδας ἀσχολήθηκε πάρα πολύ εἶναι οἱ φοιτητές. Ὅλους τούς δέχεται μέ ἀγάπη καί ἔχει γιά τόν καθένα ἕναν λόγο παρηγοριᾶς. Γι' αὐτό καί τόν ἐπισκέπτονται μέ ἐμπιστοσύνη, γνωρίζοντας ὅτι, θά βροῦν ἀπέραντη ἀγάπη καί κατανόηση. Ὁ Ἅγιος ἄλλαξε πολλές ζωές. Πολλοί ἔγιναν ἀργότερα μοναχοί, γιά νά τόν μιμηθοῦν, οἱ ἄλλοι διάλεξαν τόν δρόμο τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ζώντας χριστιανικά σύμφωνα μέ αὐτά, πού εἶχαν δεῖ καί ἀκούσει ἀπό τόν πνευματικό τους ὀδηγό. Ἐνας ἁγιορείτης μοναχός θυμᾶται τήν πρώτη του ἐμπειρία κοντά στόν ἅγιο τότε πού, σάν φοιτητής, τόν ἐπισκέφθηκε μαζί μέ ἄλλους δέκα συμφοιτητές του: «Ἐκείνη ἡ πρώτη συνάντηση θά μοῦ μείνει ἀξέχαστη. Ὅλη ἡ ὑπαρξή του, καί ἡ φωνή του ἀκόμη, ἦταν τόσο χαριτωμένη καί μέ πνευματική γλυκύτητα ζυμωμένη, πού δέ θέλαμε νά ξεκολλήσουμε ἀπό κοντά του. Βλέπαμε τό ἀπέριττο κελλάκι, τήν ἀπλή καί ἄδολη συμπεριφορά του, τήν ἐγκάρδια ἀγάπη καί τό ἐνδιαφέρον του γιά μᾶς τούς νέους, πού ἂν καί ποτέ του δέ μᾶς εἶχε δεῖ, ὅμως μᾶς μιλοῦσε σάν νά ἦταν ὁ καλύτερος παιδικός μας φίλος. Στό πρόσωπό του βλέπαμε τήν εἰκόνα τοῦ ἀνακαινισθέντος Πατέρα μας, τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ ἢ, καλύτερα, τήν εἰκόνα τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ. Καί τόν ἀγαπήσαμε τόσο πολύ, ὥστε δέν μπορεῖ γλῶσσα ἀνθρωπίνη ν' ἀποδώσει τήν πραγματικότητα ἐκείνης τῆς ὑπέροχης, ἀλλά τόσο προσιτῆς σέ μᾶς ἐντυπώσεως»⁶²⁹.

Ἀξιοπρόσεκτο στοιχεῖο ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι, ὁ Γέροντας δίνει μεγάλη σημασία στίς σπουδές, ἂν καί ὁ ἴδιος εἶχε τελειώσει μόνο τέσσερις τάξεις Δημοτικοῦ. Ἐνθαρρύνει τούς νέους νά σπουδάζουν ὄχι γιά νά καλλιεργήσουν τήν ὑπερηφάνεια, ἀλλά γιά νά ἐφοδιαστοῦν μέ τά ἀπαραίτητα γιά νά ὑπηρετήσουν ἀποτελεσματικά τήν Ἐκκλησία καί τήν κοινωνία. Σέ ἐπιστολή του πρὸς κάποιον νέο τονίζει τήν ἀνάγκη νά ἀξιοποιήσει τίς σπουδές του πνευματικά. Αὐτές δέν μᾶς ἀποκόπτουν ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀλλά,

⁶²⁷ Λουκ. 15, 10.

⁶²⁸ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 325.

⁶²⁹ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 187-188.

ἀντιθέτως, μᾶς βοηθοῦν νά γίνουμε πιά ἀυθεντικά τέκνα τῆς: «Μετά, ὅταν τελειώσης τίς σπουδές, νά κάνης ὅ,τι σέ ἀναπαύει ἐντός τῶν κόλπων τῆς μητέρας Ἐκκλησίας»⁶³⁰. Οἱ σπουδές ἐπίσης ἀποτρέπουν τό νέο ἀπό τούς πειρασμούς, πού χαρακτηρίζουν τή σημερινή κοινωνία. Στίς ἀνησυχίες μιᾶς κοπέλας πού σπούδαζε στό ἐξωτερικό καί ἔβλεπε ὅτι ἐκεῖ δέ βρῖσκει τίς κατάλληλες συνθήκες γιά τήν πνευματική τῆς προκοπή, ὁ ἅγιος τῆς ἀπαντᾷ ὅτι: «Ἡ προσπάθεια τήν ὁποία θά καταβάλῃ γιά τήν πρόοδο στά μαθήματα θά τήν βοηθήσῃ νά ἀπορροφηθῇ ἀπό αὐτήν καί νά ἀποξενωθῇ ἀπό κάθε λογισμό κακό ἢ πειρασμό νεανικό»⁶³¹.

Πολλές φορές χρειάζεται νά ἀπαντήσῃ στήν ἀπορία κάποιων νέων, ἄν πρέπει νά συνεχίσουν τίς σπουδές, ἀφοῦ ἔχουν ἀποφασίσει νά γίνουν μοναχοί. Ἡ ἀπάντηση εἶναι πάντα ἡ ἴδια: πρῶτα νά ὀλοκληρώσουν τίς σπουδές τους καί μετά νά πᾶνε στό μοναστήρι. Ἐτσι καί θά μάθουν νά τελειώνουν ὅ,τι ἀρχίζουν καί ἄν χρειαστεῖ, θά μπορέσουν νά προσφέρουν τίς γνώσεις τους γιά τήν οἰκοδομή τῶν ἀδελφῶν. Αὐτή ἡ στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος δέν ἄλλαξε ποτέ, σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες ὅσων τόν συμβουλευτήκαν: «Ὁ σκοπός εἶναι νά μήν χάνεις τά χρόνια ἄσκοπα καί θά πρέπει νά πάρεις ἕνα πτυχίο πού εἶναι ἀπαραίτητο μιά πού δέν σκέπτεσαι νά ἀκολουθήσεις ἐργασία πού δέν χρειάζονται πολλά γράμματα». Καί ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς συμπληρώνει: «Τά ἴδια πράγματα θά μοῦ πεῖ περίπου εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, αὐτή τή φορά γιά τά παιδιά μου»⁶³². Αφοῦ ξεκίνησε κάποιος τίς σπουδές του, δέν πρέπει νά χάνει τό χρόνο του ἀπασχολούμενος μέ διάφορα πράγματα, πού μποροῦν νά τοῦ προκαλέσουν τή διάσπαση τῆς προσοχῆς. Πρέπει νά βάλῃ ἕνα πρόγραμμα γιά νά τελειώσῃ τίς σπουδές του, καί ὅλα τά ἄλλα θέματα πρέπει νά τά βάλῃ «στό ψυγεῖο» μέχρι νά τίς ἀποπερατώσῃ. Μετά, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὅλα θά τακτοποιηθοῦν, μέ μιά σειρά ὅμως⁶³³.

Μόνιμη προσπάθεια τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι νά βοηθᾷ τό συνάνθρωπό του, νά ἀνεβάξῃ τό νοῦ του ἀπό τά γήινα στά οὐράνια. Μόνο ἔτσι ἀποκοτοῦν νόημα καί μποροῦν νά μᾶς ὠφελήσουν. Μέ τούς νέους ἐφαρμόζει τήν ἴδια τακτική. Μέ ἀφορμή τίς σπουδές τους, τούς μιλά μέ τέτοιο τρόπο, στή γλῶσσα τους γιά νά τόν κατανοοῦν, ὥστε νά ἀγγίξει τίς καρδιές τους καί νά ἀλλοιωθοῦν πνευματικά. Ἐνας ἀπό αὐτούς, πού σήμερα εἶναι ἱεράρχης, θυμᾶται τό διάλογό του μέ τόν ἅγιο: «— Τί σπουδάχετε παλληκάρια; μᾶς

⁶³⁰ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 687.

⁶³¹ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 132.

⁶³² Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 44.

⁶³³ Ὁ. π., σ. 52.

ρώτησε. – Φυσική, τοῦ ἀπαντοῦμε. – Καί οἱ δύο φυσικοί εἶστε; Ἐ, τότε πρέπει νά μάθετε καί τήν φυσική τῆς μεταφυσικῆς. Ξέρετε γιά τήν πνευματική διάσπαση τοῦ ἀτόμου; Ὅταν γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας, ὅταν δηλαδή φθάσουμε σέ αὐτογνωσία, τότε γίνεται ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου μας. Ἄν δέν ταπεινωθοῦμε ὥστε νά διασπάσουμε τό ἄτομό μας, δέν θά βγεῖ ἡ πνευματική ἐνέργεια πού χρειάζεται γιά νά ξεπεράσουμε τήν βαρύτητα τῆς φύσεώς μας. Μόνον ἔτσι, παλληκάρια, θά μπορέσουμε νά διαγράψουμε πνευματική τροχιά». Τό γεγονός ὅτι, ἡ τακτική τοῦ Γέροντος ἦταν ἀποτελεσματική φαίνεται ἀπό τά ἀκόλουθα λόγια τοῦ ἐν λόγῳ φοιτητή: «Τί ὠραῖος αἰφνιδιασμός! Μᾶς μίλησε στήν γλῶσσα μας μέ τήν γλῶσσα του»⁶³⁴.

Πολλοί νέοι συμβουλευόνταν τόν περίφημο μοναχό, ἐπιθυμώντας νά καταλάβουν, τί δρόμο πρέπει νά ἀκολουθήσουν στή ζωή τους: οἰκογένεια ἢ μοναστήρι. Ὁ Γέροντας δέ βιάζει κανέναν. Τούς ἀκούει ὅλους, μέ μεγάλη προσοχή, βλέπει τήν κλίση, πού ἔχουν καί μετά ἀνάλογα συμβουλεύει. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι, κάποιες φορές «ἔσπρωχνε» λίγο πρὸς τήν κατεύθυνση, πού ταίριαζε καλύτερα σ' αὐτόν, πού ζητοῦσε τή συμβουλή του. Τονίζει ὅτι, γιά νά ἔχει προκοπή κάποιος, πρέπει νά ἀκολουθήσει τήν κλίση του⁶³⁵.

Ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἁγίου Γέροντος στή ζωή τῶν νέων φαίνεται πολύ καθαρά σέ ἀναρίθμητες περιπτώσεις. Αὐτοὶ ἔβρισκαν τόν ἑαυτό τους, τήν αὐτοπεποίθησή τους, τίς θαμμένες ἐλπίδες τους. Ὅλη τους ἡ ζωή ἔμπαινε σέ μιᾶ νέα πορεία, πολλές φορές ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπό τήν προηγούμενη. Ἐνας νέος, πού οἱ δυσκολίες τῆς ζωῆς τόν εἶχαν ὀδηγήσει στήν ἀπόφαση νά αὐτοκτονήσει, μετά ἀπό τή συνάντησή μέ τόν Ἅγιο ἔφυγε καταχαρούμενος, λέγοντας μέ πάρα πολύ αὐτοπεποίθηση: «Καί βουνό νά μοῦ τύχη τώρα θά τό κάνω στήν ἄκρη νά περάσω»⁶³⁶. Αὐτό ἀποτελεῖ ἕνα πολύ καλό παράδειγμα γιά τό ποιός εἶναι ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ ὀδηγοῦ. Αὐτός καλεῖται ὄχι μόνο νά βοηθήσει κάποιον νά γλυτώσει τό θάνατο, ἀλλά καί νά τοῦ ἐμπνεύσει θάρρος, νά τόν ἐνδυναμώσει προκειμένου νά προχωρᾷ στή ζωή μέ τήν πίστη ὅτι, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὅλα εἶναι δυνατά. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ὁ Ἅγιος δημιουργοῦσε μιᾶ σχέση ἐμπιστοσύνης, ἡ ὁποία κρατοῦσε χρόνια ἢ καί ὀλόκληρη τή ζωή. Ἄλλος νέος πού βοηθήθηκε νά ξεπεράσει τά σοβαρά προβλήματα καί τά ψυχικά τραύματα, πού ἀντιμετώπιζε κατά τή διάρκεια τῶν σπουδῶν του, τόν ἀποκαλοῦσε ἀργότερα, πολύ τρυφερά,

⁶³⁴ Νικολάου, Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, «Στό καλυβάκι τοῦ π. Παΐσιου», Πειραιϊκή Ἐκκλησία 228 (2011) 30.

⁶³⁵ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 327.

⁶³⁶ Ὁ. π., σ. 571.

«μπαμπακούλη μου γλυκέ», δείχνοντας ἔτσι ὅλη τήν υἱική του ἀγάπη καί τήν εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸ σωτῆρα του⁶³⁷.

Ἐκτός ἀπὸ τήν πνευματική ὑποστήριξη τῶν νέων, ὁ Γέροντας τους προσφέρει καί υἱική βοήθεια. Ὅμως δέν εἶναι σκοπὸς του νὰ διαχειρίζεται χρήματα. Ἄν καί πολλοὶ εὐκατάστατοι οἰκονομικά ἐπιθυμοῦσαν, νὰ τοῦ δίνουν μεγάλα χρηματικά ποσά, γιὰ νὰ τὰ μοιράζει ὁ Γέροντας στοὺς φτωχοὺς, αὐτὸς δέν τὰ δεχόταν, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ κυριότερο του ἔργο, τήν προσευχή καί τὴ διακονία του γιὰ τὸν κόσμον⁶³⁸.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος συμπονᾷ καί δείχνει ἀπεριόριστη ἀγάπη στά παιδιά, πού ἀντιμετώπιζαν προβλήματα ἐξαιτίας τῶν γονέων τους. Ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπε ἢ στοργή, ἀπελπίζονταν, καταλήγοντας νὰ ἔχουν πολλαπλά προβλήματα. Μιά ἀπὸ τίς κυριότερες αἰτίες, πού τὰ παιδιά φτάνουν σ' αὐτὴν τήν κατάσταση εἶναι ὁ χωρισμὸς τῶν γονέων. Αὐτὰ τὰ παιδιά τὰ ὀνομάζει παιδιά τοῦ «αὐτομάτου διαζυγίου», πού ταλαιπωρεῖ ἀφάνταστα τὴ σημερινή κοινωνία⁶³⁹.

Τὸ παιδί, συμβουλεύει ὁ ἅγιος, μὲ τὴ βοήθεια τῶν γονέων του, μὲ τὸν ἀρχοντικό τρόπο, δηλαδή, καλλιεργώντας του τὸ φιλότιμο καί ὄχι μὲ τὴν πίεση, πρέπει νὰ φτάσει στό σημεῖο, νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ καλὸ ὡς ἀνάγκη⁶⁴⁰. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ παιδιά ὀδηγοῦνται φυσιολογικά: «Νὰ αἰσθάνονται ὡς ἀνάγκη τὸν σεβασμὸ, τὴν ὑποταγή καί τὴν εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν μεγάλο⁶⁴¹». Ἐπίσης οἱ γονεῖς πρέπει νὰ δώσουν στό παιδί νὰ καταλάβει ὅτι, πρέπει νὰ προσέχει, νὰ μὴ δίνει δικαιώματα στόν πειρασμό, γιὰ νὰ διατηρήσει τὴ Χάρη τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος⁶⁴².

Τὰ παιδιά χρειάζεται νὰ νηστεύουν. Δέ ζημιώνονται ἀπὸ τὴ νηστεία ἂν ὅλα γίνονται μὲ μέτρο καί μὲ τὴ συμβουλή τοῦ Πνευματικοῦ: «Ἄν ἔχη κανεῖς

⁶³⁷ Ὁ. π., σσ. 527-528. Τὸ ρόλο τοῦ Γέροντος Παῖσιου στὴ ζωὴ τῶν νέων δέν τὸν καταλάβαιναν μόνο οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καί οἱ καθηγητές τους. Ἀρκετοὶ ἦταν ἐκεῖνοι πού ἔστειλαν τοὺς φοιτητές τους στό Ἅγιον Ὅρος ἢ τοὺς πήγαιναν οἱ ἴδιοι στό Γέροντα μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι θὰ ὠφεληθοῦν πνευματικά. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φθιώτιδος, κ. Νικόλαος, θυμᾶται ὅτι, τὸ 1988, σὰ διευθυντὴς τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, διοργάνωσε μιὰ προσκυνηματικὴ ἐκδρομὴ στό Ἅγιον Ὅρος μὲ τοὺς φοιτητές του. Ἡ πρώτη στάση ἔγινε στό κελλί τοῦ Γέροντος Παῖσιου. Ἡ συνάντηση χαρακτηρίζεται ἀπὸ κάποιες συγκεκριμένους λέξεις: χαρὰ, ἀγάπη, πνευματικὴ ὠφέλεια, συνειδητοποίηση τῆς ἀγιότητος τοῦ Γέροντος Παῖσιου μπροστὰ στὴν διορατικότητά του κ.λπ.. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σσ. 47-48.

⁶³⁸ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 520.

⁶³⁹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 54 - 55.

⁶⁴⁰ Ὁ. π., σ. 111.

⁶⁴¹ Ὁ. π., σ. 134.

⁶⁴² Ὁ. π., σ. 112.

ἀπλότητα, ταπείνωση, δέχεται τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ, νηστεύει ταπεινά καὶ τρέφεται θεϊκά», θὰ πει ὁ Γέροντας, προβάλλοντας ταυτόχρονα τὴν περίπτωση ἑνὸς εἰκοσιεπτάχρονου νεαροῦ, πού ἀξιώθηκε, ἔχοντας βάλει ταπεινό λογισμό, μέ τὴν εὐλογία τοῦ Πνευματικοῦ του, νά μὴ φάει τίποτα οὔτε νά πιεῖ νερό γιὰ 28 μέρες, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀποκλειστικὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ στὴν πρωτοβουλία του⁶⁴³.

Σέ μιά ἐποχὴ ὅπως τὴ δική μας, πού ἡ ὑπέρ-κατανάλωση ἔγινε ὁ βασικὸς τρόπος τῆς ζωῆς, ἡ οἰκονομικὴ κρίση, πού ἔχουμε τώρα, μαστίζει ἀνθρώπους καὶ λαούς, πού δέν ἦταν συνηθισμένοι νά περιορίζουν τίς δαπάνες τους, ἢ στάση τοῦ ἀγίου Παϊσίου ἀπέναντι στὴ νηστεία, ὡς ἀγώνας γιὰ ἐγκράτεια, προσφέρει παρηγοριά καὶ πρακτικὴ λύση, γιὰ νά ξεπεραστοῦν ὑπερβολές καὶ φοβίες. Ἡ νηστεία, πού συνοδεύεται ἀπὸ ταπείνωση καὶ ἀπλότητα, δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τίς κατάλληλες προϋποθέσεις, νά προσελκύσει τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ νά ἡμερέψει: «Ὁ ἄνθρωπος μέ τὴν νηστεία γίνεται ἀρνί»⁶⁴⁴. Ἔτσι μπορεῖ νά σπλαχνιστεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸ συνάνθρωπο καὶ νά στερηθεῖ κάποια ἀγαθὰ του, ὥστε νά τὰ προσφέρει, κατανοώντας τὴν ἀνάγκη τοῦ ἄλλου, παραμερίζοντας τὸν ἐγωισμό του, πού περιορίζει καὶ καταστρέφει τὴν αἴσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας.

Βασιζόμενος στὸν Ἀγιογραφικὸ λόγο: «Ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁶⁴⁵, ὁ ἅγιος Γέροντας συμβουλεύει, νά διατηρήσουμε μέ προσοχὴ τὴν παιδικὴ ἀγνότητα: «Τὸ ἀθῶο μωρό, ὅλο ἀθῶα βλέπει, καὶ ὅλοι σάν Ἀγγελούδι τὸ βλέπουν, ἀκόμη καὶ γυμνὸ νά εἶναι, διότι εἶναι ντυμένο μέ τὴν θεία χάρη τῆς ἀθωότητος. Ἐνῶ οἱ μεγάλοι στὴν ἡλικία, ἐάν δέν ἐξαῦλωθοῦν λίγο μέ τὴν ἄσκηση, γιὰ νά ἔλθῃ ἡ θεία χάρη τῆς ἀθωότητος, καὶ λίγο γυμνοὶ νά εἶναι, πολὺ σκανδαλίζουν τοὺς σαρκικούς ἀνθρώπους καὶ πολὺ ἄσχημοι φαίνονται στοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους»⁶⁴⁶. Καὶ καταλήγει, ἐξηγώντας πότε ὁ ἄνθρωπος φθάνει, ἢ μᾶλλον, θὰ λέγαμε καλύτερα, ἐπιστρέφει στὴν παιδικὴ ἀθωότητα: «Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος πάψῃ νά σκέφτεται καὶ νά ἐνεργῇ κακὰ, τότε τὸν πλησιάζει ἡ καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔρχεται ἡ παιδικὴ πιά ἀθωότητα μέσα στὴν πνευματικὴ ὠριμότητα μέ τὴν διάκριση τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωρίζει πιά καρδιές ἀνθρώπων καὶ δέν βγάζει ἀνθρώπινα συμπεράσματα⁶⁴⁷».

Ἐξετάζοντας τὴν ἐπιστολή, πού ὁ ἅγιος ἔστειλε σέ μιά νεαρὴ κοπέλλα, ἀνασύρουμε ἀπὸ αὐτὴ, τὰ σημαντικότερα πνευματικὰ στοιχεῖα, πού αὐτὴ

⁶⁴³Ο. π., σσ. 184-185.

⁶⁴⁴Ο. π., σ. 186.

⁶⁴⁵Ματθ. 18, 3.

⁶⁴⁶Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σσ. 95-96.

⁶⁴⁷Ο. π., σ. 56.

πρέπει νά προσέχει, γιά νά βάλει τέλος στήν ψυχική της ταλαιπωρία καί νά ἔχει μιά γνήσια ἀληθινή χριστιανική ζωή. Πρῶτα, νά μή λυπᾶται, σά νά μήν ἔχει χαρίσματα ἀπό τό Θεό, ἀπό τά ὅποια ὁ ἅγιος βλέπει νά εἶναι πλούσια. Μετά νά ἀποφεύγει τίς παρέες μέ φίλες κενόδοξες καί ἐγωϊστριες, γιατί ἐπιδροῦν ἄσχημα στόν ἀθῶο της χαρακτήρα⁶⁴⁸. Ἐπειτα νά μή συγκινεῖται ἀπό ἐξωτερικά πράγματα, πού ἔχουν ἄλλες κοπέλλες. Ἐτσι ἀργότερα θά μπορέσει, νά διακρίνει τά χαρίσματα, πού εἶναι ἀπό τό Θεό προικισμένη καί θά Τόν εὐγνωμονεῖ. Νά μήν ἐπιδιώκει νά τήν προσέχουν οἱ ἄλλοι. Νά προσπαθήσει, προστρέχοντας στήν προσευχή καί τή συμβουλή τοῦ τοῦ Πνευματικοῦ της, νά γνωρίσει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τέλος γιά τή φιλική σχέση της μέ ἕνα νέο, συνιστᾶ προσοχή. Νά μή δώσει τήν καρδιά της πρὶν βεβαιωθεῖ – μέ τή βοήθεια τῆς μητέρας της ἢ ἄλλων – ὅτι, ὁ φίλος της εἶναι καλός ἄνθρωπος καί πρόθυμος νά δημιουργήσουν μαζί μιά χριστιανική οἰκογένεια⁶⁴⁹.

Θεωροῦσε, ὁ ἅγιος, τόν ἑαυτό του ἕνα «μεγάλο παιδί», πού δέν ἔπρεπε νά ξεχάσει τό φυσιολογικό γέλιο⁶⁵⁰. Ἦταν πάντα ἕτοιμος, νά ἀστειευτεῖ μέ

⁶⁴⁸ Ἡ ἀποφυγή ἐκείνων, πού μᾶς ἐπηρεάζουν ἀρνητικά εἶναι ἕνα θέμα, πού ἀπασχόλησε τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Αναφέρουμε ἐδῶ ἐνδεικτικά μιά τέτοια μαρτυρία ἀπό τό ἔργο *Παλαδίου πρὸς Λαῦσον Πραιπόσιτον*: «Φεῦγε ὄση σοι δύναμις συντυχίας ἀνδρῶν, οὐδὲν ὄφελος ἐχόντων, καί κοσμούντων μὲν τὸ δέρμα ἀκαταλλήλως, κἂν Μοναχοὶ ὦσι, μὴ τοί γε δὴ κοσμικοί, βλαπτόντων δὲ τῇ ὑποκρίσει τούς συντυγχάνοντας, κἂν δόξωσι πολιαῖς κεφαλῆς ἢ ῥυτίσι προσώπου ἐπισύρεσθαι μῆκος χρόνου, κἂν γὰρ μηδὲν βλαβῆς παρ' αὐτῶν δι' εὐγένειαν τρόπων· τὸ γοῦν ἐλάχιστον εἶναι δοκοῦν τρώσει σε· καί χαυνωθεῖς κατ' αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἐπαρθήσει καταγελῶν τούτους· ὅπερ ἔσται σοι βλάβη εἰς ὑπερηφανίαν ἐμπεπτωκότι». Βλ. *Εὐεργετινός*, τ. 1^{ος}, δίγλωσση ἔκδοση, Ἱερά Μεγίστη Λαύρα Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὅρος 2007, σ. 308.

⁶⁴⁹ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 226-228.

⁶⁵⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 121. Λαμβάνοντας ὑπόψη μας τὴ διδαχὴ τῶν νηπτικῶν Πατέρων, πού συνιστοῦν τό ἀδιάκοπο πένθος, ἴσως νά ἀναρωτηθεῖ κάποιος, ἂν αὐτὴ ἡ περιστασιακὴ χαλαρὴ συμπεριφορὰ τοῦ Γέροντος Παῖσιου ἀρμόζει σ' ἕνα μεγάλο ἀσκητή. Μιά χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἀποτελεῖ ὁ Ἀββᾶς Φιλήμων πού, μιμούμενος τόν περίφημο Ἀββᾶ Ἀρσένιο, ἔχυνε πηγές δακρύων, ἐνῶ στεκόταν σὲ μιά γωνιά τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. *Λόγος περὶ τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος*, Φιλοκαλία, τομ. Β', σ. 311. Τὰ δάκρυα, ὡς ἐνδειξὴ παρόμοιας πνευματικῆς κατάστασης, τὰ βρίσκουμε καί στὴ ζωή τοῦ Γέροντος Παῖσιου, ὁ ὁποῖος ἂν καί προσπαθοῦσε νά τὰ κρύβει, συχνά γινόταν ἀντιληπτός. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 45. Ἡ ζωή του, κυρίως ἡ ἐσωτερικὴ καί ἀγνωστὴ σὲ μᾶς, ἦταν παντελῶς ἑναρμονισμένη μέ τὴ ζωή τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐπειδὴ ὁμως, ἔλαβε ὅπως ἤδη ἀναφέραμε τὴν πληροφορία ἀπὸ τό Θεό, νά παρηγορεῖ τό λαό καί ὡς ἐκ τούτου εἶχε πνευματικὴ σχέση μέ πλῆθος πονεμένων ἀνθρώπων, χρησιμοποιοῦσε καί αὐτὰ τά «κοσμικά» καί ταυτόχρονα ἀθῶα μέσα ἐξαιτίας τοῦ παιδαγωγικοῦ καί παρηγορητικοῦ τους χαρακτήρα. Ἡ ἰλαρότητά του πῆγαζε ἀβίαστα ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγμένη καί καθαρὴ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη ψυχὴ του καί ἐκφραζόταν ἀπλᾶ, σάν κάτι φυσιολογικό, πού δέν ζημιώνει κανέναν. Τό πέρασμα ἀπὸ τὴν πενθηκὴ στὴ χαρούμενη κατάσταση γινόταν ἀβίαστα, ἀνεπιτήδευτα ἀφοῦ, ἀμφοτέρως

μικρούς και μεγάλους επισκέπτες του, για να δημιουργήσει ένα κλίμα ζεστασιάς και οικειότητας, που να τους «αναγκάσει», να ανοίξουν την καρδιά τους, για να τους περάσει τό θεϊκό μήνυμα. Πίσω λοιπόν, από κάθε άστειο ή «παράξενη» πράξη που έκανε για να τους διασκεδάσει, κρύβεται πάντα ένα πνευματικό μήνυμα, μία παιδαγωγία που ενεργεί με απαλότητα, ως λεπτή αύρα⁶⁵¹, στην ψυχή των άλλων⁶⁵².

Φροντίζοντας για την πνευματική εξέλιξη όλων και κυρίως των παιδιών, Ο άγιος Παΐσιος επισημαίνει κατ' επανάληψη στους γονείς τόν άρνητικό-καταστρεπτικό ρόλο της τηλεόρασης. Τονίζει τόν τριπλό κίνδυνο, στόν όποιο αυτά εκτίθενται, παρακολουθώντας πολλές ώρες τά προγράμματά της. Ο πρώτος κίνδυνος έχει πνευματικό χαρακτήρα. Η άνηθικότητα, που προβάλλεται, ή βία και όλα τά προσφερόμενα προγράμματά της, συμπεριλαμβανομένων και των ειδήσεων, παραμορφώνουν τίς συνειδήσεις, απομακρύνουν τά παιδιά και όλους τούς ανθρώπους γενικά από τό Θεό και τόν πλησίον τους και συμβάλλουν στην πνευματική έξαθλίωση - πτώση της ψυχής⁶⁵³. Ο δεύτερος κίνδυνος ό σωματικός έχει έπιστημονική εξήγηση. Η ραδιενέργεια, που εκπέμπει ή τηλεόραση, επιδρά άρνητικά στόν έγκέφαλο, ιδιαίτερα των παιδιών, προκαλώντας διανοητικές διαταραχές. Ο τρίτος κίνδυνος, που είναι σέ άμεση σχέση μέ τόν προηγούμενο, άφορα τό σωμα, κυρίως στά κυοφορούμενα βρέφη και στά μικρά παιδιά. Ως μοναδική λύση

άνηκαν στό ίδιο πρόσωπο, βγαλμένες από μία βαθιά πνευματική ζωή. «Αφού μέ την συντριβή αυτή ή ψυχή έλευθερωθεί από την κακία και την πικρία, παίρνει στή θέση τους την πνευματική χαρά. Αυτή είναι ή παρηγοριά για την όποια μακαρίζει ό Κύριος εκείνους που πενθοούν». Βλ. Φιλοκαλία, τομ. Δ', σ. 264. Κατά συνέπεια, ούτε ό Γέροντας έχανε κάτι από την πνευματικότητά του, γελώντας, ούτε οί πλησίον του σκανδαλιζόνταν, αλλά καθένας προσέφερε ή έλάμβανε αυτό, που χρειαζόταν τή συγκεκριμένη στιγμή.

⁶⁵¹ Γ' Βασιλειών, 19, 12.

⁶⁵² Βλ. παρόμοια περίπτωση του Μεγάλου Αντωνίου, ό όποιος προβάλλει την έσωτερική έλευθερία του ανθρώπου, που βρίσκεται σέ πολύ προχωρημένη πνευματική κατάσταση, στο *Τό Γεροντικόν*, σ. 2.

⁶⁵³ Γνωρίζοντας πολλά δραματικά περιστατικά από τούς γονείς, ό Γέροντας κάνει την άνησυχητική παρατήρηση: «Τά παιδιά που βλέπουν τηλεόραση σάν να δαιμονίζονται. Πιο φυσιολογικά και ήρεμα είναι εκείνα που δέν βλέπουν». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 114. Η παραπάνω θέση βασίζεται σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις, που γνώριζε. Μιά από αυτές άφορούσε ένα παιδί πέντε χρονών, που τό θεωρούσαν δαιμονισμένο οί γονείς του αφού «έκανε σπασμωδικές κινήσεις κι έβγαζε διάφορες κραυγές και, γενικά, ή συμπεριφορά του ήταν απόμακρη». Τελικά, άποδείχτηκε ότι ή αίτία ήταν ή πολύωρη παρακολούθηση τηλεόρασης. Μέ την άφαίρεση της αίτίας, έξαφανίστηκε και τό πρόβλημα. Βλ. Νικολάου Ζουρντζόγλου, *ό.π.*, σσ. 289-290. Έξαιρετική άνάλυση του άρνητικού ρόλου της τηλεόρασης για την πνευματική και την σωματική υγεία του ανθρώπου γίνεται στό βιβλίο του Virgiliu Gheorghe, *Efectele televiziunii asupra mintii umane*, Editura Evanghelistos, 2005.

προτείνει, ὁ ἅγιος, τὴν παντελὴ ἀπομάκρυνση τῆς τηλεόρασης ἀπὸ τὸ σπῆτι ἢ τουλάχιστον τὸν αὐστηρὸ περιορισμὸ τοῦ χρόνου παρακολουθούθησής της, καθὼς καὶ τὴν ἀντικατάστασή της μὲ δραστηριότητες πνευματικῶν χαρακτήρα, ἀθῶα παιχνίδια καὶ ἐκδρομές⁶⁵⁴.

Ἡ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς τους εἶναι ἄλλο σημαντικό θέμα, πού ἀπασχολεῖ τὸν Γέροντα. Μὲ κάθε εὐκαιρία προτρέπει τοὺς νέους, νὰ δείχνουν τὸ σεβασμὸ τους σ' αὐτούς, πού τοὺς γέννησαν καὶ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ σωτηρία τους. Τὰ παιδιά ἔχουν ὑποχρέωση, νὰ προσέχουν τὴ στάση τους πρὸς τοὺς γονεῖς τους⁶⁵⁵. Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία στὴ ζωὴ τους ἔχει ἀντίκτυπο καὶ στοὺς γονεῖς τους, οἱ ὅποιοι χαροποιοῦνται ἢ θλίβονται ἀντίστοιχα: «μισθὸς δ' αὖ τοκέεσσι χάρις, καὶ οὖνομ' ἄριστον»⁶⁵⁶. Τὰ παιδιά καλοῦνται νὰ καλλιεργήσουν τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ νὰ φροντίσουν τοὺς γονεῖς τους, ὅταν αὐτοὶ μεγαλώσουν καὶ ἀντιμετωπίσουν σοβαρὰ προβλήματα υγείας⁶⁵⁷. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ὁ Ἱερός Χρυσόστομος ὑποδεικνύει τὴ σωστὴ συμπεριφορὰ καὶ τίς εὐθύνες καὶ τῶν δύο πλευρῶν: «Ὁ Θεὸς σοὶ τοὺς παῖδας ἔδωκεν, ἵνα σέ γηροκομῶσιν, ἵνα τὴν ἀρετὴν μανθάνωσι παρὰ σοῦ»⁶⁵⁸.

Ἀξίζει νὰ προσπαθήσουμε νὰ μελετήσουμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἅγιος Γέροντας προσεγγίζει τὴν ψυχολογία τῶν παιδιῶν, ἀναλόγως μὲ τίς δυνατότητες, πού προσφέρει ἡ ηλικία τους. Μὴ θέλοντας, νὰ τὰ φορτώνουμε μὲ πράγματα, πού δὲν θὰ μπορούσαν νὰ καταλάβουν, προτείνει, νὰ τοὺς μιλάμε γιὰ τὸ Θεὸ προκειμένου νὰ τοὺς καλλιεργήσουμε μιά κανονικὴ πνευματικὴ ζωὴ, ἀλλὰ μὲ διάκριση. Γιὰ παράδειγμα, δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦν οἱ γονεῖς τὸ γεγονὸς ὅτι, τὰ παιδιά, δὲν ἔχουν μνήμη θανάτου λόγω τῆς ἡλικίας τους. Οἱ νέοι ἐπίσης δυσκολεύονται, νὰ καταλάβουν τί εἶναι ὁ θάνατος. Ὁ Ἅγιος προχωρᾷ, λέγοντας ὅτι, ἀκόμη καὶ οἱ μοναχοί, ὅταν εἶναι νέοι, δὲν μπορούν νὰ ἔχουν μνήμη θανάτου, ὅπως οἱ ἡλικιωμένοι⁶⁵⁹.

Ὁ ἐργατικὸς χαρακτήρας τοῦ Γέροντος Παΐσιου, τὸν κάνει νὰ δίνει πάρα πολὺ σημασία στὴν ἐργασία εἴτε πρόκειται γιὰ μοναχούς, εἴτε γιὰ λαϊκούς. Δὲν παραβλέπει τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα συμβουλεύει, νὰ ἐξοικειωθοῦν

⁶⁵⁴ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 328-329. Γιὰ ἀνάλογη στάση συγχρόνων πνευματικῶν πατέρων, βλ. Ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Κογιώνης, σ. 106.

⁶⁵⁵ Κατὰ τὸν Γέροντα, «τὰ παιδιά πού μιλοῦν μὲ θράσος δέχονται εὐκολότερα τὴν δαιμονικὴ ἐπήρεια». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 114.

⁶⁵⁶ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Νικοβούλου πρὸς τὸν υἱόν*, P.G. 37, 1541 A, 276.

⁶⁵⁷ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 139-142.

⁶⁵⁸ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, *Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν πρώτην*, Ὁμιλία Γ', P.G. 62, 459 γ'.

⁶⁵⁹ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 254-255.

ἀπό νωρίς μέ τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους⁶⁶⁰. Ἀργότερα, ὅταν μεγαλώσουν, θά τοὺς εἶναι πολύ φυσιολογικό τό νά ἐργάζονται, καταλαβαίνοντας ὅτι, ἡ ἐργασία φέρνει στόν ἄνθρωπο πολλά ἀγαθά: οἰκονομικά, πνευματικά, κοινωνικά, ψυχολογικά κ.λπ. Ὑποστηρίζοντας ὅτι «ἡ δουλειά, εἰδικά γιά τόν νέο, εἶναι ὑγεία», ὁ Γέροντας συνεχίζει, ἀναλύοντας τήν ψυχολογία τοῦ μή ἐργαζομένου καί τίς πνευματικές ἐπιπτώσεις, πού ἔχει ἡ ἀεργία. Ὁ ἄνεργος κινδυνεύει καί ἀπό ψυχολογικά προβλήματα, ἐκτός ἀπό τά οἰκονομικά προβλήματα, ἀλλά ταυτόχρονα μπορεῖ νά πέσει καί στήν παγίδα τῆς ἀπελπισίας, λόγω τῆς διαβολικῆς ἐπηρείας⁶⁶¹. Γιά νά ἐργάζονται μέ χαρά καί νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ ἐργασία τους, οἱ νέοι πρέπει νά ἀκολουθήσουν τήν ἐσωτερική τους κλίση, ὅταν διαλέγουν, τί θά σπουδάσουν καί νά μήν ὑποχωροῦν στήν ἐπιμονή τῶν ἄλλων, οὔτε καί τῶν γονέων, ἄν δέν ἀναπαύονται σέ αὐτό, πού τοὺς προτείνουν. Νά κάνουν αὐτό, πού εἶναι «στήν φύση τους», ἀλλά μέ μιά προϋπόθεση: «φθάνει νά τό κάνουν κατά Θεόν»⁶⁶². Μόνον ἔτσι, ἡ ἐργασία ἀποκτᾷ σωτηριολογικό χαρακτήρα. Γι' αὐτό τό σημαντικότερο κομμάτι τῆς ζωῆς μας, ὁ Γέροντας συμβουλεύει: «Ὁ καθένας πρέπει μέ τήν προσευχή του, μέ τή ζωή του, νά ἀγιάζη τήν ἐργασία του καί νά ἀγιάζεται»⁶⁶³.

Γιά νά ἐπιτύχει κάποιος στήν ἐργασία του, ὀφείλει νά ἐργάζεται μέ χαρά, ταπείνωση καί ἀγάπη. Τό νά ἀγαπᾷ τή δουλειά του, δέ σημαίνει ὅτι θά τήν ἐρωτευτεῖ. Ἐργαζόμενος ἔτσι, θά ξεκουράζεται ψυχικά καί σωματικά, ἀφοῦ πρόκειται γιά «ξεκούραση ἀπό τήν κούραση». Μόνο ἐργαζόμενος ὑπό

⁶⁶⁰ Ὁ. π., σ. 114.

⁶⁶¹ Ὁ. π., σσ. 165-167.

⁶⁶² Ὁ. π., σσ. 167-168. Γιά τήν ἀποκλειστικότητα τῆς προσωπικῆς ἐπιλογῆς καί τόν ἀπαρτίαστον χαρακτήρα, βλ. Ἰερὸν Κελλίον Ἁγίου Νικολάου Μπουραζέρη, Ἁγιον Ὄρος, *Ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς μας*, Ἐκδ. Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 222.

⁶⁶³ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 173. Ὁ καθηγητής π. Θεόδωρος Ζήσης, μελετώντας τό θέμα τῆς ἐργασίας καί τῆς πνευματικῆς τῆς διάστασης, ἐπισημαίνει τόν κίνδυνο τῆς μή σωστῆς τοποθέτησης ἀπέναντί της, πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ὑποδούλωση στά ὑλικά ἀγαθά, τήν ὁποία ὁ Γέροντας καταπολέμησε: «Τήν πλήρωσιν ποίων ἀναγκῶν πρέπει νά ἐπιδιώκη ὁ ἄνθρωπος; Ὑπάρχει ἐν ὄριον ἀναγκῶν ἐντός τοῦ ὁποίου κινούμενος πρέπει νά αισθάνεται τις αὐτάρκης; Ὁ καθορισμός τοῦ ὁρίου αὐτοῦ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διά τήν ἠθικήν τοῦ ἀνθρώπου συμπεριφορᾶν καί δρασιν, διά τήν πνευματικήν αὐτοῦ ὑπόστασιν, δεδομένου ὅτι ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν (τῶν ἐργασιῶν) δημιουργεῖ διαρκῶς νέας ἀνάγκας, καί σὺν τῇ ἀνόδῳ τοῦ ὁρίου τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς ἀνόδου τοῦ ὁρίου τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν ὕλην. Εἶναι οὕτω δυνατόν αἰ τήν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐκφράζουσαι καί ὑπηρετοῦσαι τέχναι νά ὑποβοηθοῦν τελικῶς τήν εἰς αὐτόν ὑποδούλωσιν». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου Ζήση, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου*, Πατερικά 2, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 137.

αυτές τις συνθήκες, μπορεί να έφευρίσκει συνεχώς καινούργια πράγματα, αξιοποιώντας τις ικανότητές του και το χρόνο, που έχει στη διάθεσή του. Στην περίπτωση όμως, που κατακυριεύεται από τό άγχος εργαζόμενος, ο άγιος Γέροντας συνιστά, πριν να επιστρέψει στο σπίτι, να μπει σε κάποια Έκκλησία για λίγα λεπτά ή να ήσυχάσει για λίγο σε κάποιο πάρκο, διαβάζοντας ένα πνευματικό βιβλίο, για να μη μεταφέρει τα εργασιακά προβλήματά του στα υπόλοιπα μέλη της οικογενείας⁶⁶⁴.

1.4. Διαζύγιο και οικογενειακά προβλήματα

Μιά από τις τρεις μεγάλες κατηγορίες αβάστακτου πόνου του σύγχρονου ανθρώπου, όπως καταγράφεται στα αναρίθμητα γράμματα, που έπαιρνε στα χέρια του ο άγιος Παΐσιος, για να προσευχηθεί για τό πρόβλημα, ήταν τό διαζύγιο⁶⁶⁵.

Τό κυριότερο αίτιο του χωρισμού των ανδρογύνων είναι ή φιληδονία και ο έγωισμός των συζύγων, που δέν τους αφήνουν να καλλιεργήσουν την θυσιαστική αγάπη μεταξύ τους, όλους τους άλλους λόγους που επικαλούνται, τους εμπνέονται εκ των υστέρων για να δικαιολογούν τον έαυτό τους⁶⁶⁶. Πώς να μη θαυμάσει κάποιος τή θεία σοφία και διάκριση του άγιου Παϊσίου, που μέσα σε μιά πρόταση περιέκλεισε όλες τις αιτίες των διαζυγίων;

Από τή φιληδονία και τόν έγωισμό πηγάζουν όλα τά μεταξύ των συζύγων προβλήματα, τά όποια ή ακαλλιέργητη ψυχή τους στα πνευματικά τά αντιμετωπίζει ανθρώπινα και κοσμικά. Ο Άγιος συνιστά ύπομονή, δείχνοντας μέ παραδείγματα τήν αξία της στή διάσωση του γάμου πολλών οικογενειών, που πολλές φορές ο ένας από τους δύο συζύγους έπεφτε σε φοβερές άμαρτίες, τις όποιες τό άλλο μέλος της συζυγίας υπόμενε μέ αγάπη, προσευχόμενο στο Θεό να του δώσει μετάνοια. Δηγούμενος τά περιστατικά

⁶⁶⁴ Γέροντος Παϊσίου Άγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 168-171. Τό τελευταίο στοιχείο τονίζεται ιδιαίτερος και από τόν άλλο μεγάλο Άγιο Πνευματικό, σύγχρονο του Άγιου Γέροντος Παϊσίου, ο όποιος συνιστά μιά ζωή απαλλαγμένη από τό καθημερινό άγχος, μέσα στη φύση. Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Κουσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 461-464.

⁶⁶⁵ Βλ. Ίερομ. Χριστοδούλου Άγιορείτου, *Ο Γέρων Παΐσιος*, σ. 55.

⁶⁶⁶ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητών*, σ. 329.

αυτά δίνει κουράγιο και δύναμη στο πάσχον μέλος τῆς οικογενείας. Πάντα τό μήνυμα του εἶναι αισιόδοξο. Συνιστᾶ ὑπομονή, προσευχή, κατανόηση καί ταπεινοφροσύνη⁶⁶⁷.

Διακρίνει δύο κατηγορίες ἀνθρώπων, πού ἀντιμετωπίζουν προβλήματα στο γάμο τους. Στήν πρώτη κατηγορία, λέγει, ἀνήκουν ἐκεῖνοι πού, μ' αὐτόν τόν τρόπο, ἐξοφλοῦν τίς ἁμαρτίες τους, ἐνῶ στή δεύτερη συμπεριλαμβάνονται ἐκεῖνοι πού, δέν ἐπιβαρύνονται ἀπό βαριές ἁμαρτίες, ἀλλά τούς συμβαίνει αὐτό προκειμένου νά ἔχουν ἀργότερα καθαρό μισθό ἀπό τό Θεό. Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος θαυμάζει τίς γυναῖκες πού, χωρίς νά ἔχουν διαβάσει Γεροντικό ἢ Συναξάρια, κάνουν ὑπομονή, γιά νά μή φθάσουν στο διαζύγιο ἂν καί περνοῦν ἀληθινό μαρτύριο λόγω τῆς ἀπάνθρωπης συμπεριφορᾶς τῶν συζύγων τους⁶⁶⁸.

Οἱ λύσεις πού προτείνει ὁ ἅγιος Παῖσιος, γιά νά ξεπεραστοῦν οἱ συζυγικές κρίσεις ἔχουν ἀπολύτως πνευματικό χαρακτήρα. Στήν περίπτωση ἑνός οικογενειακοῦ καυγᾶ προτείνει στόν ἐνάρετο σύζυγο, νά ὑποχωρήσει καί νά προσπαθήσει, νά εἰρηνεύσει τόσο τόν ἑαυτό του, ὅσο καί τόν ἄλλο, σιωπώντας καί εὐχόμενος. Οἱ καλοί λογισμοί, πού θά βάλει γιά τόν ἄλλο, θά τόν βοηθήσουν στόν ἀγώνα του αὐτό τῆς εἰρήνευσης⁶⁶⁹. Μιά τέτοια συμπεριφορά ἐπειδή ἀποτελεῖ ἐφαρμογή τοῦ Εὐαγγελίου, προσελκύει τή Θεία Χάρη. Τίς ιδιοτροπίες τοῦ ἄλλου πρέπει νά τίς ἀνεχόμεστε, σκεπτόμενοι τή θυσία τοῦ Χριστοῦ. Αὐτός, ὄντας ἀναμάρτητος, σταυρώθηκε, δηλαδή ὑπέστη ἐπονείδιστο θάνατο, γιά τίς ἁμαρτίες μας, θέλοντας νά μᾶς ἀποδείξει τήν ἀγάπη Του, ἐνῶ ἐμεῖς, ξεπληρώνουμε ὡς ἁμαρτωλοί, ἀνεχόμενοι τήν ἄσχημη συμπεριφορά τοῦ ἄλλου. Ἔτσι, αὐτά, πού φαίνονται σάν «κουσούρια», ἀδυναμίες, ἐλαττώματα, πάθη τοῦ ἄλλου, δέν γίνονται ἀφορμή γιά διαζύγιο, ἀλλά εὐκαιρίες γιά μᾶς, νά ταπεινωθοῦμε καί νά πλοτίσουμε πνευματικά. Σέ ὅλη αὐτή τήν κατάσταση «τό μυστικό εἶναι ἡ ταπείνωση»⁶⁷⁰.

Ἀκόμη καί σέ ἀκραῖες καταστάσεις γιά τίς ὁποῖες ἡ ἴδια ἡ Ἁγία Γραφή συγχωρεῖ τό διαζύγιο, ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστᾶ τήν ὑπομονή βασισμένη στήν ἐλπίδα, τά πράγματα, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νά ὀδηγήσουν σέ μετάνοια. Μέ αὐτή του τή συμβουλή ζητᾶ ἀπό τό σύζυγο, πού ὑποφέρει νά ἀποκτήσει τήν

⁶⁶⁷ Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 47-58· Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 56.

⁶⁶⁸ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σσ. 48-54.

⁶⁶⁹ Ἡ γυναῖκα π. χ., μπορεῖ νά δικαιολογήσει τό σύζυγο ἔτσι: «Ἄνδρα μου εἶναι, θά πῆ καί καμιά κουβέντα. Καί ἐγώ, ἂν ἤμουν στήν θέση του, μπορεῖ νά ἔκανα τά ἴδια», Ὁ. π., σ. 50.

⁶⁷⁰ Ὁ. π., σσ. 50-51.

πνευματική ἀρχοντία, ἡ ὁποία ἀνεβάζει τόν ἄνθρωπο πολύ ψηλά πνευματικά καί τόν γεμίζει μεγάλες εὐλογίες⁶⁷¹.

Ἡ ὑπομονή πού δείχνει ὀή σύζυγος πέρα ἀπό τήν προσωπική του πνευματική ὠφέλεια ἐπιδρᾷ θετικά καί στή ζωή τοῦ ἄλλου. Ἀπό τίς διηγήσεις τοῦ Γέροντος Παϊσίου, ξεχωρίζουμε καί παρουσιάζουμε τήν περίπτωση μιᾶς γυναίκας πού, ἐνῶ βασανιζόταν ποικιλοτρόπως ἀπό τόν ἄσωτο ἄνδρα της, ὅταν αὐτός ἔμεινε κατάκοιτος λόγω ἑνός σοβαροῦ τροχαίου ἀτυχήματος, τόν περιποιήθηκε μέ πολλή καλωσύνη, χωρίς ποτέ νά ἀναφέρει τίποτα ἀπό τό ἄσχημο παρελθόν. Περιγράφοντας τό περιστατικό, ὁ ἅγιος καταλήγει: «Αὐτό πολύ τόν συγκλόνησε καί τόν ἀλλοίωσε πνευματικά. Μετανόησε εἰλικρινά, ζήτησε καί ἐξομολογήθηκε, ἔζησε λίγα χρόνια χριστιανικά, μέ ἐσωτερική εἰρήνη, καί ἀναπαύθηκε ἐν Κυρίῳ»⁶⁷². Τά παιδιά ὠφελήθηκαν ἀπό τή στάση τῆς μητέρας τους, ἀφοῦ, τά προστάτευε ὅλα τά χρόνια, πού ὑπέφερε, ἀπό τόν πατέρα τους, βάζοντάς τους καλούς λογισμούς γι' αὐτόν, ὥστε νά μή μάθουν τά ἁμαρτήματα τοῦ πατέρα τους. Γνωρίζοντας τά παιδιά τά ἐλαττώματα τοῦ γονέα, μπορεῖ νά ἐπηρεαστοῦν ἀρνητικά, εἴτε νά τραυματιστοῦν ψυχολογικά εἴτε νά παρασυρθοῦν καί τά ἴδια καί νά τόν μιμηθοῦν, ἢ σέ ἄλλες περιπτώσεις νά τόν σιχαθοῦν. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ζημιώνονται πνευματικά. Ἡ ἐν λόγω μητέρα, σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, μέ τήν ὑπομονή της, ἀφοῦ ἤπια αὐτή ὅλα τά φαρμάκια, ἀποταμίευσε οὐράνιο μισθό καί ὁ Θεός «θά τήν βάλῃ στήν καλύτερη θέση στόν Παράδεισο»⁶⁷³.

Πολλές φορές ἡ πραγματικότητα δέν εἶναι ὅπως φαίνεται καί χρειάζεται θεία φώτιση καί διάκριση, γιά νά ξεκαθαρίσει μιᾶ κατάσταση καί νά βρεθεῖ ὁ φταίχτης, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά αισθάνεται, μέχρι ἐκείνη τή στιγμή, ὅτι εἶναι τό θῦμα. Μιά τέτοια περίπτωση ξεκαθάρισε μέ τή θεία φώτισή του ὁ Ἅγιος καί ἀφηγεῖται σέ μᾶς τίς λεπτομέρειες, γιά νά προσέχουμε καί ἐμεῖς, μήπως εἴμαστε ὑπαίτιοι, ὅσων μᾶς συμβαίνουν δυσκολιῶν, χωρίς νά τό ἀντιλαμβανόμαστε. Βλέποντας, ὁ ἅγιος, τά λάθη ἑνός συζύγου, πού ἐνῶ στήν ἀρχή ἀγαποῦσε τή γυναίκα του «περισσότερο ἀπό τό Θεό», κατέληξε νά ἐτοιμάζει τό διαζυγίό τους, ἔχοντας ἤδη μιᾶ ἄλλη γυναίκα ὑπόψη του, ὡς ἀντικαταστάτριά της, τοῦ μιᾶ εὐθέως, γιά νά τόν συνετίσει καί νά τόν κάνει νά καταλάβει ὅτι, αὐτός φταίει γιά τήν ἄσχημη ἐξέλιξη τοῦ γάμου του. «Λάτρευες τήν γυναίκα σου περισσότερο ἀπό τό Θεό! Ἡ γυναίκα σου φταίει τώρα ἢ ἐσύ, πού φθάσατε σ' αὐτήν τήν κατάσταση; Ἐξ αἰτίας σου πῆρε τήν

⁶⁷¹ Γιά νά τό ἀποδείξει αὐτό, ἔφερε σάν παράδειγμα τήν περίπτωση μιᾶς νέας γυναίκας, πού ὑπέφερε ἀπό τό σύζυγό της πολύ καί ἡ ὁποία, κατά τήν ὥρα τῆς ἐκταφῆς της, εὐδίαζε, ὡς ἔνδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι, δικαίωθηκε στήν ἄλλη ζωή, γιά τήν καλοσύνη της. Ὁ. π., σσ. 51- 52.

⁶⁷² Ὁ. π., σ. 53.

⁶⁷³ Ὁ. π., σ. 54.

Χάρη Του ὁ Θεός ἀπό τή γυναίκα σου», τόν «τράνταξε», ὁ Ἅγιος. Τό ἀποτέλεσμα δέν ἄργησε νά φανεῖ. Πῆγε ἐξομολογήθηκε, ζήτησε συγνώμη ἀπό τή γυναίκα του, ἄρχισε νά λατρεύει τό Θεό καί νά ἀγαπᾶ τή γυναίκα του. Μετά ἀπό λίγο καιρό ὅλα διορθώθηκαν καί ἦρθε χαρούμενος: «Σ' εὐχαριστῶ, Πάτερ, μᾶς ἔσωσες, μοῦ λέει. Εἴμαστε μιά χαρά, κι ἐμεῖς καί τά παιδιά μας». Ὁ ἐπίλογος τῆς διήγησης δείχνει μιά ἀπό τίς ἀφορμές τοῦ διαζυγίου: «Βλέπεις; Νά εἶναι αὐτός ὁ φταίχτης καί νά νομίζη κιόλας ὅτι σηκώνει πολύ μεγάλο σταυρό!»⁶⁷⁴.

Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις πού, ἔβλεπε ὁ ἅγιος ὅτι, καθένας σύζυγος ρίχνει τό βάρος τῆς εὐθύνης στόν ἄλλο, ἀκολουθεῖ μιά συγκεκριμένη τακτική. Δέν δικαιολογεῖ κανέναν, ἀλλά τούς προβληματίζει, γιά νά καταλάβουν ὅτι, κάτι πρέπει νά διορθώσουν στόν ἑαυτό τους γιά νά ἀναπαύουν τό σύντροφό τους. Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι, δέν ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού καί οἱ δύο σύζυγοι ἔχουν δίκιο. Στήν περίπτωση αὐτή, ὁ πῖο πνευματικός ἔχει μεγαλύτερη εὐθύνη, γιατί δέν ἀντιμετωπίζει τά πράγματα πνευματικά, ἀλλά κοσμικά, μέ τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, ἐνῶ ὁ ἄλλος, πού δέν εἶναι σέ μιά πολύ καλή πνευματική κατάσταση, ἐπειδή εἶναι ἀδύνατος πνευματικά, ἔχει κάποια κατά κάποιο τρόπο ἐλαφρυντικά. Ὁ πνευματικότερος λοιπόν καλεῖται νά ἀντιμετωπίσει τήν κατάσταση μέ τή θεία δικαιοσύνη καί νά βλέπει τί ἀναπαύει τόν ἄλλο⁶⁷⁵.

Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις πού ὁ/ἡ σύζυγος, βλέποντας ὅτι, δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό κάποιο πάθος του, σκέφτεται νά ἐγκαταλείψει τήν οἰκογένειά του, γιά νά μὴν τήν παιδεύει. Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ὁ ἅγιος συμβουλεύει τόν ἄλλο σύζυγο, νά μὴν πιστεύει εὐκόλα αὐτά, πού ἀκούει, ἀλλά νά ἐξετάζει, ἂν προέρχονται ἀπό καθαρό φιλότιμο τοῦ συζύγου της ἢ ἔμπλεξε σέ κάποια ἐξωσυζυγική σχέση καί θέλει νά φύγει⁶⁷⁶.

Θλιβόμενος γιά τό γενικευμένο φαινόμενο τοῦ διαζυγίου ὁ ἅγιος, μιᾶ γιά τή ραγδαία ἐξέλιξή του, πού ἔχει καταστροφικές συνέπειες γιά τήν κοινωνία μας, κυρίως ὅμως γιά τά παιδιά. Ἄν ἤδη παλαιότερα, πού διαλύονταν στά «καλά καθούμενα» πολλές οἰκογένειες, κάνοντας τό γάμο, νά χάσει τό νόημά του, τώρα, (δηλαδή πρὸς τό τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Γέροντα, εἴκοσι χρόνια πρὶν), μπορούμε νά ποῦμε ὅτι, ἔχουμε φθάσει σέ μιά κατάσταση, νά μιᾶμε γιά «αὐτόματο διαζύγιο», κατά τήν ἔκφραση τοῦ ἀγίου. Τά παιδιά

⁶⁷⁴ Ὁ. π., σσ. 56-57.

⁶⁷⁵ Ὁ. π., σ. 58. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σσ. 196-197.

⁶⁷⁶ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 54.

αὐτῶν τῶν διαλυμένων οἰκογενειῶν εἶναι ταλαίπωρα καί βασανισμένα καί ἡ κυριότερη αἰτία γι' αὐτό εἶναι ὅτι, «τούς ἔχει λείψει ἡ ἀγάπη, ἡ στοργή»⁶⁷⁷.

Ἡ μακρόχρονη πνευματική του ἐπαφή μέ ἀνδρόγυνα τόν βοηθᾶ νά καταλάβει καί τούς πειρασμούς «ἐκ δεξιῶν», ὅπως τούς ὀνομάζουν οἱ Πατέρες, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νά φρενάρουν τήν πνευματική πορεία ἑνός ζευγαριοῦ, ἀλλά καί νά ἀπειλήσουν τό γάμο τους. Αναλύοντας τήν ψυχολογία τόσο τοῦ ἀνδρα, ὅσο καί τῆς γυναίκα, ὁ Γέροντας παρουσιάζει ἕναν ἐκ δεξιῶν πειρασμό, πού ἀπειλεῖ τίς οἰκογένειες. Στήν περίπτωση ἑνός συζύγου, πού μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάποια στιγμή ἀλλοιώθηκε πνευματικά καί ἐπέστρεψε ἐν μετανοίᾳ στήν Ἐκκλησία, προσπαθώντας νά ζεῖ πνευματικά, ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστᾶ πολλή προσοχή προκειμένου νά μήν προκαλέσει τή ζήλεια ἢ τήν ἀπελπισία τῆς γυναίκα του πού, ἀπό τή φύση της ὡς γυναίκα ἔχει εὐλάβεια, ἀλλά τώρα αισθάνεται μειονεκτικά, γιατί παρ' ὅλες της τίς προσπάθειες, δέν μπορεῖ νά τόν φθάσει στά πνευματικά καί ἀρχίζει τή γκρίνια καί τούς καυγάδες, ὡς ἀντίδραση, γιά νά τόν κοντράρει. Γιά νά διασώσει τήν κατάσταση, ὁ σύζυγος πρέπει νά ταπεινωθεῖ καί νά ἐξηγήσει, ὅταν βρεῖ σέ μιᾶ καλή ὥρα τή σύζυγό του, τόν μεγάλο ἀγῶνα του, σάν μιᾶ συνεχῆ προσπάθειά του, νά ἀντιμετωπίζει πνευματικά τήν σημερινή «ἐλεεινή κοινωνία», ἀπό τήν ὁποία κινδυνεύει νά παρασυρθεῖ. Μ' αὐτόν τόν τρόπο, θά ἐξουδετερώσει τή διάθεση ἀνταγωνισμοῦ τῆς γυναίκα του καί θά τήν πείσει νά τόν ἀκολουθεῖ ἀπαλά. Ταυτόχρονα νά προσπαθήσει νά τή συνδέσει μέ ἄλλες οἰκογένειες, πού ζοῦν πνευματικά⁶⁷⁸.

Συμπερασματικά, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, ἡ ποιμαντική πνευματική ἀντιμετώπιση τοῦ ἀγίου Γέροντος Παῖσιου τοῦ προβλήματος τοῦ διαζυγίου, διά τῆς ὑπομονῆς στίς δυσκολίες ἔχει σωτηριολογικό χαρακτήρα. Ὁ Γέροντας δέν ὀνειρεύεται μιᾶ κοινωνία μέ ἀρχές, μέ οἰκογένειες, πού ζοῦν μιᾶ ἀτάραχη ὡραία ζωή, μέ μοναδικό σκοπό νά φτιάξουν ἕναν καλύτερο κόσμο! Ὁ ἅγιος ἀλλοῦ τοποθετεῖ τό γάμο καί τό στόχο του. Ὁ γάμος εἶναι μυστήριο καί ἔχει σκοπό τή σωτηρία τῶν ψυχῶν ὅλης τῆς οἰκογένειας συμπεριλαμβανομένων καί τῶν προγόνων της καί τῶν ἐπιγόνων της⁶⁷⁹. «Μέσα στή διαφορά τῶν χαρακτήρων (τῶν συζύγων) κρύβεται ἡ ἀρμονία τοῦ Θεοῦ»⁶⁸⁰, θά μᾶς πει ὁ ἅγιος τινάζοντας στόν ἀέρα τή λογική τῶν «γνωστικῶν κοσμικῶν», πού δίνουν διαζύγιο μέ αἰτία: ἀσυμφωνία χαρακτήρων! «Ἄν ὅλοι ζητοῦν “καλές” κοπέλλες γιά νά παντρευτοῦν, τότε τίς ἄλλες τί θά τίς

⁶⁷⁷ Ὁ. π., σσ. 54-55.

⁶⁷⁸ Ὁ. π., σσ. 158-159. Γιά τή σύνδεση μέ πιστές οἰκογένειες, πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 190.

⁶⁷⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σσ. 279-280.

⁶⁸⁰ Ὁ. π., σ. 39.

κάνουμε; Θά τίς παστώσουμε στόν τενεκέ;»⁶⁸¹, λέγοντας αὐτά ὁ ἅγιος, δίνει ἓνα «χαστούκι» στήν κοσμική λογική μας, γιά νά ξυπνήσουμε ἀπό τόν ὕπνο τόν πνευματικό καί νά ἀρχίσουμε νά βλέπουμε τά πράγματα, ὅπως ὁ Θεός θέλει. Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἐνταγμένη στό θεῖο σχέδιο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό διαζύγιο καταστρέφει αὐτή τή σωτηριολογική ἀλυσίδα καί διακόπτει μιὰ πορεία πού, ξεκίνησε μέ τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, μέ ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις γιά κάθε ἐμπλεκόμενο.

Τό διαζύγιο ἀνοίγει στή ζωή ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας μεγάλες πληγές, ἀλλά ἐκεῖνα πού ὑποφέρουν πιό πολύ εἶναι τά παιδιά. Μέ τόν ἅγιο Παῖσιο συμφωνοῦν καί οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦν τό φαινόμενο καί τό ἀναλύουν μέ τά δικά τους κριτήρια, παρόμοια κάποιες φορές μέ τίς πνευματικές τοποθετήσεις⁶⁸². Στό παρακάτω κείμενο τοῦ Martin Herbert, οἱ δύο τοποθετήσεις ταυτίζονται τόσο πολύ, πού δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση, ὅτι ἀνήκει στόν ἅγιο Παῖσιο: «Τά παιδιά ἔχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες νά γίνουν ἀντικοινωνικά, ἂν μέσα στήν οἰκογένεια βασιλεύουν οἱ ἔριδες καί, ἐπιπλέον, δέν ὑπάρχει ἡ ἀνθρώπινη ζεστασιά»⁶⁸³.

⁶⁸¹ Ἰερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παῖσιος*, σ. 239.

⁶⁸² «Ἄλλα διαζύγια δυστυχῶς συνοδεύονται ἀπό πολλές διαμάχες καί ἔχθρες, γιά νά μὴν ἀναφέρουμε καί τή βία. Τά παιδιά, πού εἶναι μάρτυρες σέ σκηνές ἐχθρότητας μεταξύ τῶν δύο ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν, ὑποφέρουν ἀπό ἄλυτες συγκρούσεις πίστεως (ποιός ἀπό τοὺς δύο γονεῖς ἔχει δίκιο) καί ἀπόλυτης ἀπόγνωσης. Συχνά πιέζονται νά πάρουν τό μέρος ἑνός ἀπό τοὺς δύο γονεῖς. Πάρα πολύ συχνά γίνονται τό πεδίο τῆς διαμάχης τῶν δύο, «ἐμπολέμων» πιά, γονέων τους καί ἀποτελοῦν ἓνα δελεαστικό σημεῖο ἐναντίον τοῦ ἄλλου γιά ἀδιαφορία καί ἐγκατάλειψη, γιά ἀνεπάρκεια καί ἀνικανότητα, γιά μεροληπτική στάση κ.τ.ῶ. Σέ πολλές περιπτώσεις, δυστυχῶς, τά παιδιά, ἀδύναμα καθὼς εἶναι, ἀποτελοῦν πρόσφορα ἐξιλαστήρια θύματα σέ μιὰ περίοδο πού οἱ γονεῖς νιώθουν βαθιά δυστυχισμένοι καί ἀπογοητευμένοι. Σάν γέννημα καί θρέμμα τοῦ ἀνεπιθύμητου (ἀκόμη καί μισητοῦ) συζύγου, ἐκπροσωποῦν τίς ἐνοχλητικές ιδιότητές του. Λίγα παιδιά γλιτώνουν ἀπό τίς ψυχικές ἐντάσεις καί τήν ἐχθρότητα ἑνός ἀποτυχημένου γάμου». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 297.

⁶⁸³ Ὁ. π., σ. 298. Πρὸβλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 144.

2. Ποιμαντική ειδικῶν κατηγοριῶν ἀνθρώπων

2.1. Ἀσθένεια καί ἀσθενεῖς

Μιά προσεκτική ἀνάλυση τῶν αἰτίων πού ἔκαναν τούς ἀνθρώπους, νά ἀναζητοῦν τόν ἅγιο Παῖσιο φανερώνει τόν πρώτιστο ρόλο τῆς ἀσθένειας, μέ τή διπλή της διάσταση: σωματική καί πνευματική. Τό θέμα τῆς ἀσθένειας καί ὁ ρόλος της στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀπασχόλησε ἀνέκαθεν τήν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἓνα ἀπό τά θεόπνευστα κείμενά της εἶναι τό βιβλίον τοῦ «Ἰώβ», ὅπου φαίνεται ἡ πάλη τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νά κατανοήσῃ τό μυστήριον τῆς ἀνθρώπινης ἀσθένειας μέσα στό θεῖο σχέδιον. Κορυφαία στιγμή τοῦ βιβλίου, τοῦ συνώνυμου τῆς ὑπομονῆς ἔκτοτε Ἰώβ, ἡ τελική διαπίστωσή του ὅτι: «ἀκοήν μέν ὡτός ἤκουόν σου τό πρότερον, νυνί δέ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε· διό ἐφαύλισα ἑμαυτόν καί ἐτάκην, ἤγημαι δέ ἑμαυτόν γῆν καί σποδόν» (Ἰώβ 42, 5). Ἡ ἀσθένεια ὡς μία ὁδός πρὸς τήν αὐτογνωσία καί συνεπῶς πρὸς τή θέωση, γνώση ἐμπειρική τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διδαχή καί τό ἔργον τοῦ ἁγίου Παΐσιου, ὅπως θά ἀναλύσουμε στή συνέχεια στό ὑποκεφάλαιον αὐτό, θά δοῦμε ὅτι καί στό θέμα αὐτό ἀποτελοῦν μία αὐθεντική ἔκφραση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος καί προτείνει θεολογικές ἀλλά καί πρακτικές λύσεις στή σύγχρονη κοινωνία τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει χάσει δυστυχῶς τήν κατανόησιν τῆς πνευματικῆς - ἁγιαστικῆς διαστάσεως τοῦ πόνου.

2.1.1. Σωματική ἀσθένεια

Ἀπό τήν πρώτη κατηγορία ἀσθενῶν, τῶν σωματικά ἀσθενῶν, ἓνα μέρος τόν ἐπισκέπτονταν ἀμέσως μετά τή διάγνωσιν τῆς ἀσθένειας εἴτε στούς ἴδιους εἴτε σέ συγγενεῖς ἢ φίλους τους. Τό ἄλλο μέρος τῶν ἀσθενῶν τόν ἐπισκέπτονταν ὅταν ἡ ἀσθένεια εἶχε φθάσει σέ τέτοιο σημεῖον, πού κάθε ἀνθρώπινη προσπάθεια ἦταν μάταιη, οἱ γιατροί σήκωναν τά χέρια, ἀναγνωρίζοντας ὅτι, μόνο ἓνα θαῦμα μπορούσε νά ἀνακόψῃ τήν καταστρεπτική πορεία τῆς ἀσθένειας. Ἀρκετές φορές οἱ πάσχοντες ἔφθαναν στήν ἀπελπισία, βλέποντας τήν ἀδυναμία τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, νά δώσει λύσεις. Ταυτόχρονα, ὅμως, μέσα στήν ψυχή τους ὑπέφωσκε μία ἐλπίδα, πού τούς παρωθοῦσε, νά ἐπιμείνουν καί κάπου ἄλλου, στήν ἀναζήτηση τῆς θεραπείας τους, στό θαῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου. Τό πλῆθος τῶν

ἀσθενῶν, πού ἀναζητοῦσαν τόν ἅγιο, γιά νά τούς θεραπεύσει εἶναι ἀναρίθμητο καί τά εἶδη τῶν ἀσθενειῶν ποικίλα. Ὁ μακαριστός βιογράφος του ἀπαριθμεῖ κάποιες ἀπό αὐτές: «Θεράπευσε πολλούς πού ἔπασχαν ἀπό ἀσθένειες ἀνιάτες, καρκίνο, λευχαιμία, καρδιοπάθεια, παραλυσία, τύφλωση, καί ἔλυσε τήν στειρώση πολλῶν γυναικῶν»⁶⁸⁴.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἐνεργεῖ κάθε φορά διαφορετικά, ἀνάλογα μέ τήν πνευματική κατάσταση τοῦ ἀσθενῆ ἢ καί τῶν συνοδῶν του, μέ τό περιβάλλον ὅπου βρισκόταν, μέ τήν ὠφέλεια πού μποροῦσαν νά ἔχουν οἱ θεατές ἀπό τό περιστατικό κ.λπ. Πολλές φορές κρύβει τή δική του συμβολή στή θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, προβάλλοντας μόνο τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τήν πίστη τῶν ζητούντων βοήθεια. Ἀναγνωρίζει ὅτι, ἔχει τό χάρισμα τῶν ἰάσεων, ἀλλά ἐνεργεῖ πάντα μέ ταπεινοφροσύνη, θεωρώντας τόν ἑαυτό του ἀμαρτωλό καί ἀνάξιο τέτοιας δωρεᾶς⁶⁸⁵.

Πολύ συγκινητική εἶναι ἡ μέριμνα, πού ἐκδηλώνει, γιά τά ἄρρωστα ἢ ἀνάπηρα παιδιά, πού ἔκαναν τήν εὐαίσθητή του καρδιά νά ὑποφέρει πάρα πολύ. Παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τήν πορεία τῆς υἰείας τους. Ὑπάρχουν μαρτυρίες παιδιῶν, ἀλλά καί ἐνηλίκων πού, μετά τό θάνατό του, τόν ἔβλεπαν κοντά τους, στό κρεβάτι τοῦ πόνου⁶⁸⁶. Ἀγωνιζόμενος ὁ ἅγιος στή διακονία του πρὸς τά ἄρρωστα παιδιά προσπαθεῖ πάντα, νά ἐνισχύει, νά ἐνθαρρύνει, νά παρηγορεῖ καί νά θεραπεύει, ὅπου ἡ Θεία Χάρις τό ἐπιτρέπει. Δέν συμβουλεύει μόνο τούς γονεῖς, ἀλλά καί τά ἴδια τά παιδιά. Ἄν καί εἶναι μικρά, καλοῦνται νά δείξουν ὠριμότητα καί νά τοποθετηθοῦν σωστά ἀπέναντι στή δοκιμασία τους, ἀκόμη καί στήν ἀναπηρία τους. Ὅποιος καταλαβαίνει ὅτι, ἡ ἀναπηρία του εἶναι εὐλογία ἀπό τό Θεό, ἀπαλλάσσεται ἀπό τό αἶσθημα τῆς μειονεκτικότητας καί ἀποκτᾷ τή δύναμη νά ἀντιμετωπίζει τήν κοροϊδία καί τίς μικροπρέπειες τῶν ἄλλων. Στό ἀνάπηρο παιδί, συστήνει ὁ ἅγιος: «Νά αἰσθάνεται ὅτι εἶναι μάρτυρας». Κάθε ἄνθρωπος, πού εἶναι ἀνάπηρος, ἂν βοηθηθεῖ, νά καταλάβει τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς, πού εἶναι ἡ αἰώνια ζωή καί νά τοποθετηθεῖ σωστά ἀπέναντι στήν πρόσκαιρη ἀναπηρία του, ὡς εὐλογία, γιά νά κερδίσει τήν αἰώνια ζωή, τότε, τήν βλέπει μέ τά πνευματικά μάτια καί μπορεῖ νά πεῖ στόν ἑαυτό του: «Τώρα ὁ Θεός μέ θέλει ἔτσι (ἀνάπηρο), πρὶν ἀπό λίγα χρόνια μέ ἤθελε ἀλλιῶς (υἰγιή)». Ἡ υἰεία ἢ ἡ

⁶⁸⁴ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 628. Στήν ἀνέκδοτη *Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνο*ς εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παῖσιον τόν Ἁγιορείτην, πού κυκλοφορεῖ στό στενό του κύκλο ἀναφέρει ἕνα τροπάριο: «Πάθη ἐκδιώκεις τά χαλεπά, νόσους θεραπεύεις, λύεις στειρώσιν γυναικῶν, δαίμονας ἐλαύνεις, ὡς παρηρσίαν ἔχων, πολλήν πρὸς τόν Δεσπότην ἄπατερ Παῖσιε».

⁶⁸⁵ Πρὸβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 629.

⁶⁸⁶ Ὁ. π., σ. 356.

ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σωτηριολογικό-ἁγιαστικό χαρακτήρα καί ἐξαρτᾶται ἀπό τό θεῖο θέλημα: «Γι' αὐτό λέω, χίλιες φορές νά εἶχα γεννηθῆ καθυστερημένος διανοητικά, τυφλός, κουφός, γιατί θά εἶχα νά λάβω τότε ἀπό τόν Θεό», καταλήγει ὁ ἅγιος Παῖσιος⁶⁸⁷.

Ὁ Ἄγιος καταλαβαίνει τό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν ἀσθενῶν καί ἀπό τόν τρόπο, πού ἀντιμετωπίζουν τήν ἀρρώστιά τους. Ἐνεργεῖ ἔτσι καταλλήλως πρὸς τόν καθένα, ἀξιοποιώντας τήν πνευματική κατάσταση, πού βρισκόταν, ἀκολουθώντας μιὰ ἀξιοθαύμαστη ποιμαντική τακτική. Διαχωρίζει τούς πονεμένους σέ δύο κατηγορίες. Στήν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἀσθενεῖς, πού πάσχουν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν, πού ἔχουν διαπράξει εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε οἱ κοντινοί συγγενεῖς τους. Πολλές φορές ἡ ἀρρώστεια προέρχεται ἀπό ἀδικίες, πού ἔχουν διαπράξει οἱ ἴδιοι οἱ ἀσθενεῖς ἢ συγγενεῖς τους. Μάλιστα σέ κάποιες περιπτώσεις προέρχεται ἀπό κατάρα τοῦ ἀδικηθέντος. Γι' αὐτό τονίζει: «Αὐτοί πού ἀδικοῦν, βάζουν φωτιά στό κεφάλι τους»⁶⁸⁸. Στή δεύτερη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἀσθενεῖς, πού ἀπλῶς δοκιμάζονται, γιά νά φανεῖ ἡ ἀρετή τους⁶⁸⁹. Ἄν ἔβλεπε ὅτι, ὁ ἀρρωστος, κατακυριευμένος ἀπό τή δική του ἀσθένεια, ζητᾶ ἀπό τό Θεό νά γίνει καλά μόνον αὐτός, συνιστοῦσε, νά προσεύχεται καί γιά τήν υἰεῖα τῶν ἄλλων ἀσθενῶν⁶⁹⁰. Ἐπίσης, ὅταν κάποιος, πού ἀσθενοῦσε ὁ ἴδιος ἢ μέλος τῆς οἰκογενείας του, γόγγυζε καί διαμαρτυρόταν στό Θεό, δέ δίσταζε νά τοῦ μιλήσει, γιά νά τόν συνεφέρει⁶⁹¹. Ταυτόχρονα συναντοῦσε ἀσθενεῖς, πού ἦταν ἱκανοί νά σηκώσουν τό σταυρό τῆς ἀρρώστιας χωρίς νά γογγύζουν. Ζητοῦσαν ὅμως τή θεραπεία τους, γιατί εἶχαν οἰκογενειακές ὑποχρεώσεις (π.χ. νά μεγαλώσουν παιδιά, νά φροντίζουν γονεῖς κ.λπ.). Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις, πού οἱ ἀσθενεῖς εἶχαν φτάσει σέ πνευματική ὠριμότητα, ὁ ἅγιος Παῖσιος προτείνει, νά μή ζητοῦν τή θεραπεία τους, ἀλλά νά κάνουν ὑπομονή, γιά νά ἀποταμιεύσουν γιά τήν ἄλλη ζωή, δίνοντας τους ὁ ἴδιος τό καλό παράδειγμα μέ τήν καρτερία του στις ἀσθενεῖς του, ἐνθαρρύνοντας τους ὅλους⁶⁹². Ὁ Γέροντας ἐνεργεῖ ἀνάλογα μέ τήν κάθε περίπτωση, μέ πρώτιστο σκοπό νά ὠφεληθοῦν ὅλοι πνευματικά⁶⁹³.

⁶⁸⁷ Ὁ. π., σσ. 233-236.

⁶⁸⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 85-91, 101-108.

⁶⁸⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 50.

⁶⁹⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 231.

⁶⁹¹ *Γέρων Παῖσιος (1924-1994), Θαύματα καί θεραπείες*, Ἀλεξανδρούπολη 2014, σσ. 45-46.

⁶⁹² Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 211-218. Μελετώντας τίς καταγεγραμμένες μαρτυρίες, πού ἀφοροῦν τέτοιου εἴδους περιστατικά, προκύπτει ὅτι, ὑπῆρχαν ἔστω καί λίγοι ἀσθενεῖς ἔτοιμοι, νά δεχθοῦν αὐτή τήν πρόταση.

⁶⁹³ Θεωροῦμε ὅτι, ἡ διευκρίνιση πού κάνει ὁ βιογράφος του ὁ μακαριστός π. Ἰσαάκ, δείχνει ξεκάθαρα τό πῶς ἐνεργοῦσε ὁ ἅγιος Γέροντας: «Ἄν ἔβλεπε πίστη στόν ἀσθενῆ, καί ὅτι ἡ θεραπεία δέν θά τόν βλάψει πνευματικά, μέ μόνο τόν λόγο του, “δέν ἔχεις τίποτε, εἶσαι

Οί προσευχές, πού ἔκανε, γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν ἀσθενῶν ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ καθημερινοῦ πνευματικοῦ του προγράμματος. Παραμελοῦσε τόν ἑαυτό του, γιά νά ἀφοσιωθεῖ στόν πόνο τοῦ ἄλλου. Γιά νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ προσευχή γιά τούς ἄλλους, ὁ Γέροντας μᾶς συμβουλεύει, νά συναισθανθοῦμε καί νά πονέσουμε γιά τή δική μας ἄσχημη πνευματική κατάσταση, ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾷ ἀνίκανους, νά βοηθήσουμε τόν ἀρρωστο ἀδελφό μας: Ὅταν, «ἀναγνωρίζουμε τήν μεγάλη ἢ μικρή μας πνευματική ἀρρώστια καί ταπεινά ζητοῦμε τήν σωματική υἰγεία γιά τόν συνάνθρωπό μας, ὡς ἔνοχοι γιά τήν ἀρρώστια του, γιατί, ἐάν εἶχαμε πνευματική υἰγεία, θά εἶχε θεραπευθῆ πρό καιροῦ καί δέν θά παιδευόταν», τότε «τοποθετούμαστε σωστά, ὅτι εἴμαστε ἔνοχοι γιά ὅλη τήν κατάσταση τοῦ κόσμου»⁶⁹⁴.

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι ὁ πόνος του, πού συνόδευε τίς προσευχές του γιά τούς ἀρρώστους. Προσεύχεται ἔνθερμα γιά κάθε περιστατικό καί παραδίδεται μέ ὅλη τήν καρδιά του στήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων. Τονίζει τό ρόλο τῆς καρδιᾶς στήν προσευχή, χρησιμοποιώντας συχνά τίς ἐκφράσεις «καρδιακή προσευχή», «καρδιακός πόνος» κ.λπ.⁶⁹⁵. Ἐχει σημασία, νά σταθοῦμε καί νά δοῦμε τόν τρόπο, πού ὁ ἅγιος καταλαβαίνει ἐδῶ, τήν ἔνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά, θέμα πού ἀπασχόλησε πολλούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἅγιος δίνει βαρύτητα σέ μιά ἐνεργή ἔνωση, βασισμένη ὄχι μόνο στή συνεχή ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλά στόν πόνο πού αἰσθάνεται κάποιος γιά τόν πλησίον του: «Γιά νά προσευχηθοῦμε μέ τήν καρδιά, πρέπει νά πονέσουμε. Ὅπως, ὅταν χτυπήσουμε τό χέρι ἡ κάπου ἄλλου, μαζεύεται ὁ νοῦς μας στό σημεῖο πού πονᾷ, ἔτσι, γιά νά μαζευτῆ ὁ νοῦς στήν καρδιά, πρέπει νά πονέση ἡ καρδιά. Νά κάνουμε τόν πόνο τοῦ ἄλλου δικό μας»⁶⁹⁶.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος, διδάσκει, ὅτι ἡ ἀσθένεια ἔχει ἁγιαστικό-καθαριστικό χαρακτήρα. Ὁ ἀσθενής, ἂν ὑποφέρει καρτερικά, χωρίς γογγυσμό καί μέ

καλά», ὁ ἀσθενής ἔφευγε υἰγῆς». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 628. Γιά ἀνάλογες περιπτώσεις, βλ. Αἰκατερίνης Μοναχῆς, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος*, σ. 314.

⁶⁹⁴ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 314.

⁶⁹⁵ Ὁ. π., σσ. 309-310. Μαθαίνοντας, π.χ., ὅτι μιά νεαρή κινδύνευε, εἶπε στό συνομιλητή του: «Πές μου κάτι γιά νά πονέσω γι' αὐτήν καί νά προσευχηθῶ μέ πόνο ψυχῆς γι' αὐτήν». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 80.

⁶⁹⁶ Βλ. Π.Μ. Σωτήρχος, *Ὁ Γέρων Παῖσιος*, σ. 31. Γιά τή συμπαράσταση χιλιάδων πονεμένων, βλ. † *Γέρων Παῖσιος (1924-1994) Θάματα & Θεραπείες ἐν ζωῇ & μετά τήν Κοίμησή του*, ἐπ. Ἀνέστης Μαυροκέφαλος, Παναγιώτης Φραγγελάκης, Ἀλεξανδρούπολη 2011, σ. 10. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις*, σ. 12. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 666, ὅπου ἀναφέρονται χιλιάδες.

έμπιστοσύνη στή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὁμοιοῦται μέ τούς Μάρτυρες⁶⁹⁷. Ὑπάρχει ὁμως καί ἕνα ἐπίπεδο ἀνώτερο ἀπό αὐτό. Σ' αὐτό βρίσκονται ὅσοι ὄχι μόνο δέ γογγύζουν, ἀλλά καί χαίρονται νά ὑποφέρουν, ἀφοῦ θεωροῦν τόν πόνο ὡς φάρμακο γιά τά πάθη τους: «Στήν πνευματική ζωή συμβαίνει κάτι τό παράδοξο: Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὑπομένῃ γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμη καί μαρτύριο, πλημμυρίζει ἡ καρδιά του ἀπό θεία ἡδονή»⁶⁹⁸.

Στήν περίπτωση προώρου θανάτου τῶν ἄρρωστων παιδιῶν, ἡ παρηγορία πού προσφέρει ὁ στοργικός Γέροντας βασιζέται στήν πεποίθησή του ὅτι, λόγω τῆς ἀγνότητάς τους, συναριθμοῦνται μέ τούς Μάρτυρες καί τούς Ἀγγέλους. Τονίζει ὅτι, χαίρεται γιά ὅποια λύση καί νά δοθεῖ γιατί, ἂν ὁ Χριστός, πού ἀγαπᾷ τά παιδιά, ἀποφασίσει νά τά πάρει κοντά Του σημαίνει ὅτι ἤθελε νά τά προστατέψῃ ἀπό τίς ἁμαρτίες, πού θά ἔκαναν σ' αὐτή τή ζωή. Προσεύχεται γιά νά γίνει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, γιατί «Ὁ Χριστός ἀγαπάει τό παιδί καί θά κάνῃ ὅ,τι εἶναι γιά τό καλό του. Ἄν δῆ ὅτι τό παιδί, ὅταν μεγαλώσῃ, θά γίνῃ καλύτερο, θά ἀκούσῃ τήν προσευχή. Ἄν δῆ ὁμως ὅτι ἀργότερα δέν θά εἶναι σέ καλή πνευματική κατάσταση, τότε, ἐπειδή τό ἀγαπάει, θά τό πάρῃ»⁶⁹⁹. Γι' αὐτόν τόν λόγο δέν πρέπει νά στενοχωρηθοῦμε, γνωρίζοντας ὅτι, ὁ Θεός κάνει τό καλύτερο γιά τόν καθένα⁷⁰⁰.

2.1.2. Πνευματική ἀσθένεια

Ἡ δεύτερη κατηγορία - τῆς πνευματικῆς ἀσθένειας - διακρίνεται σέ πολλές ὑποπεριπτώσεις, λόγω τήν μεγάλης ποικιλίας τῶν παθῶν πού κατακυριεύουν τούς ἄνθρώπους. Ὁ ἅγιος Γέροντας δίνει μεγαλύτερη σημασία στή θεραπεία τῆς πνευματικῆς ἀσθένειας, ἐπειδή ἂν μείνῃ ἀθεράπευτη φέρει τήν αἰώνια ἀπώλεια τῆς ψυχῆς. Ἀκολουθώντας τή διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, τονίζει μέ κάθε εὐκαιρία τήν ὑπεροχή τῆς πνευματικῆς

⁶⁹⁷ Πρβλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σσ. 211 καί 234. Γιά ἕναν ἡλικιωμένο σχεδόν ἀνάπηρο καί τυφλό, ὁ ἅγιος εἶπε χαρακτηριστικά: «Ὁ Θεός τόν καθαρίζει τόν πατριώτη μου». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 48. Γιά τό μαρτυρικό τέλος τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου βλ. Ὁ ἅγιος Παΐσιος, *Βασιλικά*, σσ. 547-554.

⁶⁹⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 302-303.

⁶⁹⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 230.

⁷⁰⁰ Βλ. ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Οὐκ ἔστιν αἴτιος κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 329-354· ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς Γένεσιν*, Ὁμιλία 17, 9, PG 53, 146. Γιά τήν περίπτωση θανάτου τῶν παιδιῶν, βλ. ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Περί νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων πρὸς Ἰέριον*, PG 46, 161-191.

ιάσεως σέ σύγκριση μέ τή θεραπεία τοῦ σώματος, δείχνοντας ὅτι, τό μεγαλύτερο θαῦμα εἶναι ἡ πνευματική νεκρανάσταση τοῦ καθενός⁷⁰¹. Γι' αὐτό, ζητᾶ ἀπό τόν ἄρρωστο, νά βελτιώσει τήν πνευματική του ζωή καί νά προσπαθήσει νά ἀπαλλαγῆ ἀπό τά πάθη του, πού τόν ἔφεραν σ' αὐτήν τήν ὀδυνηρή κατάσταση. Τοῦ συνιστᾶ, νά πάρει ἀποφάσεις καί νά ὑποσχεθεῖ, ὅτι θά τίς ἐκπληρώσει μετά τήν ἴασή του. Ἐπίσης ὡς ἔνδειξη εὐλαβείας στό Θεό, συνιστᾶ νά ἀνάβει κεριά ἀπό καθαρό μελισσοκέρι, ὑπογραμμίζοντας ταυτόχρονα ὅτι, πρέπει νά ἔχει νόημα τό ἀνάμμα τοῦ κεριοῦ, δηλαδή, νά συνοδεύεται ἀπό προσευχή γιά τόν ἄνθρωπο, πού ὑποφέρει εἴτε σωματικά εἴτε ψυχικά. Οἱ κεκοιμημένοι ἰδίως, νιώθουν μεγάλη ἀνάπαυση, ὅταν τούς ἀνάβουμε κεριά. Συγχρόνως συνιστᾶ νά προσφέρει καί ἀγνό θυμίαμα στό Θεό, γιατί, ἐνῶ τό κεριό τό ἀνάβουμε γιά νά ζητήσουμε ἀπό τό Θεό κάτι, τό θυμίαμα τό προσφέρουμε γιά νά τόν εὐχαριστήσουμε⁷⁰².

Ἐνίοτε ὁ Ἅγιος Γέροντας φαίνεται ἀπογοητευμένος ἀπό τήν ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων γιά τήν πνευματική τους κατάσταση, καθῶς καί γιά τήν ἐπιπολαιότητα καί τή βιασύνη μέ τήν ὁποῖα ἔσπευδαν νά γλιτώσουν τόν πόνο. Λυπόταν ἐκείνους, πού χωρίς νά ἔχουν γνήσια χριστιανική ζωή, νόμιζαν ὅτι, κάνοντας προσευχή γιά τήν θεραπεία τους, ἐκπλήρωναν τά πνευματικά τους καθήκοντα καί ἦταν ἔτοιμοι, νά γογγύσουν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ στήν περίπτωση, πού δέν πραγματοποιίονταν ἡ ἐπιθυμία τους⁷⁰³. Ὑπάρχουν, ἐπίσης, καί περιπτώσεις πού ἐνῶ μέ τό προορατικό του χάρισμα προβλέπει κάποια δυσάρεστα μελλοντικά γεγονότα καί συνιστᾶ προσοχή, δέν ἐπεμβαίνει γιά νά τά ἀποτρέψει. Ὁ λόγος τῆς μή ἐπεμβάσεώς του δέν μᾶς εἶναι γνωστός. Νομίζουμε ὅτι ἐνεργοῦσαν οἱ πνευματικοί νόμοι καί ὁ ἅγιος Γέροντας, μέ τή διάκρισή του, δέν ἤθελε νά ἐμποδίσῃ τήν πραγματοποίησή τους⁷⁰⁴.

⁷⁰¹ Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 258.

⁷⁰² Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 148-152. Ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης θεράπευε τούς ἀσθενεῖς ἀμέσως, ἀλλά σέ περιπτώσεις, πού ἔβλεπε ὅτι, ἡ ἀρρώστια ἦταν συνέπεια τῶν παθῶν, δέν τούς θεράπευε ἀμέσως, ἀλλά τούς ζητοῦσε νά ἐρθοῦν ἐπανειλημμένως, ὥστε νά τούς κατηχήσει καί ἀφοῦ θεραπεύσει τίς ψυχές, νά θεραπεύσει καί τά σώματα. Βλ. *Τερὸν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, σ. 136. Παρόμοια τακτική στόν Ἅγιο Παῖσιο βλ. στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 634, 637. Γιά τήν πνευματική ὠφέλεια τῆς θεραπείας, βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητερικόν*, σ. 151.

⁷⁰³ Εἶναι καταγεγραμμένη καί περίπτωση, πού ζητήθηκε ἀπό τόν Ἅγιο, ἀπλῶς νά σταματήσῃ τήν ἐξέλιξη τῆς ἀρρώστιας καί ὄχι νά τήν θεραπεύσῃ ἐντελῶς. Ὁ Ἅγιος, ἐκτιμώντας τό φιλότιμο, πού κρυβόταν πίσω ἀπό τό αἴτημα, δέν ἔκανε τίποτα παραπάνω. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 344-345.

⁷⁰⁴ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Α', σ. 240, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 469.

Τά πνευματικά μέσα πού, κατά τόν ἅγιο Παῖσιο, ἔχουν οἱ ἀσθενεῖς στή διάθεσή τους βρίσκονται στήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό ἀληθινό θεραπευτήριο ψυχῶν καί σωμάτων. Ἀπό τά βασικότερα εἶναι ἡ προσευχή, ἡ Μετάνοια, πού συνοδεύεται ἀπό τήν καθαρή Ἐξομολόγηση καί ἡ συχνή Θεία Κοινωνία⁷⁰⁵. Ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει ὅτι πολλές φορές ὁ Γέροντας μεσολάβησε ἀποτελεσματικά μέ τίς προσευχές του γιά τή θεραπεία ἄρρωστων παιδιῶν. Καμιά φορά - ὅπως καί σέ περιπτώσεις ἐνηλίκων - καταλάβαινε ὅτι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν νά μή θεραπευθοῦν. Τότε, τά συμβουλεῖ μέ στοργική ἀγάπη, ἐνισχύοντας τούς γονεῖς τους, πού πρέπει νά κάνουν στή συνέχεια ὑπομονή. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ἐκφράζει τήν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη του στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πού τόν βοηθοῦσε νά τά δεχτεῖ ὅλα στή ζωή του - θλίψεις καί χαρές - μέ τήν πεποίθηση ὅτι, προορίζονται γιά τήν πνευματική του ὠφέλεια. Ἔτσι, προβάλλει καί τήν πνευματική του ἐλευθερία, πού τόν βοηθοῦσε νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν προσκόλλησι στήν προσωρινή γήινη ζωή, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ὁμολογοῦσε ὅτι: «Ἐμοὶ γάρ τὸ ζῆν Χριστός καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»⁷⁰⁶. Πέρα ἀπὸ αὐτά, οἱ γονεῖς καί οἱ γιατροί πρέπει νά κάνουν ὅ,τι εἶναι στό χέρι τους - τό ἀνθρώπινο -, γιά νά σώσουν τά ἄρρωστα παιδιά. Ὁ ἴδιος, ἀρκετές φορές ἐπιχείρησε ἀκατόρθωτες καί ἀκατανόητες ἀπὸ ἀνθρώπινη πλευρά προσπάθειες θεραπείας παιδιῶν⁷⁰⁷.

Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ προσευχή γιά τόν ἄρρωστο, γιατί ἂν δέν προσευχηθοῦμε, τότε ἡ ἀσθένεια θά ἀκολουθήσει τή φυσική της πορεία, ἐνῶ μέ τήν προσευχή μπορεῖ νά ἀλλάξει πορεία⁷⁰⁸. Ἡ προσευχή γιά τόν ἄρρωστο πρέπει νά εἶναι ἐνεργουμένη, δηλαδή, νά γίνει, ταυτόχρονα, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τόν ἄρρωστο καί μιά θυσία⁷⁰⁹. Οἱ προσπάθειες καί οἱ προσευχές, πού κάνει ἡ

⁷⁰⁵ Ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστοῦσε τή συχνή Θεία Κοινωνία, καθὼς καί τό διάβασμα τοῦ 145^{ου} Ψαλμοῦ στήν περίπτωση τῶν ἀρρώστων παιδιῶν, κυρίως ἐκείνων πού ὑποφέρουν ἀπὸ λευχαιμία. Ὑποστήριζε ὅτι αὐτά περνοῦν μαρτύριο μεγαλύτερο καί ἀπὸ τό μαρτύριο τῶν 14.000 παιδιῶν πού ἔσφαξε ὁ Ἡρώδης. Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 226.

⁷⁰⁶ Φιλιππ. 1, 21. Γιά τήν ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, βλ. Π. Συμεῶν Κραγιόπουλου, *Μέσα στήν ἔρημο του κόσμου. Χριστιανός στον 21ο αἰώνα*, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2009, σ. 338 Γέροντος Πορφυρίου Κausοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 483-485. Πρβλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, «Οἱ γκουρού, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παῖσιος», Θεσσαλονίκη 2000, σ. 264.

⁷⁰⁷ Π.χ., γιά ἓνα 11χρονο παιδί, ἐκ γενετῆς τυφλό, ἀφοῦ προσευχήθηκε καί τοῦ σταύρωσε κατ' ἐπανάληψη τά μάτια γιά μισή ὥρα, εἶπε στόν πατέρα του: «Ὁ Γιάννης σου εἶναι τό πρῶτο ἀγγελουδί στόν Παράδεισο», ἀφήνοντας τον νά καταλάβει ὅτι δέν θά θεραπευθεῖ, ἀλλά μ' αὐτόν τόν τρόπο θά ἀγιάσει. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 243. Γνωρίζοντας τά πνευματικά μέτρα στά ὁποῖα εἶχε φτάσει ὁ Ἅγιος Γέροντας, θεωροῦμε ὅτι δέν τόν ὠθοῦσε ἡ ὑπερηφάνεια στίς ὑπεράνθρωπες προσπάθειές του, ἀλλά ἐνεργοῦσε μέ τήν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του καί μέ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στήν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ.

⁷⁰⁸ Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 232.

⁷⁰⁹ Ὁ. π., σσ. 228-230.

οικογένεια για τό άρρωστο παιδί - και για κάθε άσθενή γενικά - είναι επιβεβλημένες, αλλά μόνο μέχρι κάποιου χρονικού διαστήματος. Μετά, όλοι πρέπει να αφήσουν τό θέμα στό έλεος του Θεου⁷¹⁰.

Θά θέλαμε να επισημάνουμε και μία ιδιαίτερη κατηγορία άσθενων της σύγχρονης έποχής, που διαβλέπει ό άγιος: «τούς άσθενείς από καλοπέραση!». Ό σημερινός τρόπος ζωής, που έπιζητεί την άνεση και την εύκολία, άχρηστεύει τον άνθρωπο, γιατί τον ώθει στην τεμπελιά: «Ένω μπορεί να γυρίση κάτι μέ τό χέρι, σου λέει: "Όχι, καλύτερα να πατήσω ένα κουμπί και να γυρίση μόνο του!". Όταν συνηθίζη κανείς μέ τό εύκολο, θέλει όλο εύκολα μετά. Σήμερα οί άνθρωποι θέλουν να δουλεύουν λίγο και να πληρώνονται πολύ. Αν γίνεται να μή δουλεύουν και καθόλου ακόμη καλύτερα! Αυτό τό πνεύμα έχει προχωρήσει και στην πνευματική ζωή· θέλουμε να αγιάσουμε δίχως κόπο». Ό άγιος φέρει για παράδειγμα κάποιο παιδί, που από την καλοπέραση, που τό είχαν συνηθίσει οί γονείς του, είχαν γίνει άτροφικά τά πόδια του και δέν μπορούσε να περπατήσει και τό έφεραν, ως παράλυτο, για να τό θεραπεύσει!⁷¹¹.

Θά ήταν παράλειψη, να μήν αναφέρουμε επίσης ακόμη μία κατηγορία άσθενων, που ένω φαίνονται, να πάσχουν κυρίως σωματικά, στην πραγματικότητα πάσχουν ψυχικά ή καλύτερα θά λέγαμε, πνευματικά, τούς «κατά φαντασίαν άσθενείς». Αυτοί πάσχουν γιατί έχουν μεγάλη έμπιστοσύνη στό λογισμό τους, που τούς βασανίζει μέ τή σκέψη ότι ύποφέρουν από κάποια άρρώστεια ή έχουν κάποιο μειονέκτημα-κουσούρι, που μπορεί πράγματι να έχουν, αλλά να είναι άσήμαντο. Αυτοί όμως τά μεγαλοποιούν και πανικοβάλονται και ταλαιπωρούνται. Τέτοιες περιπτώσεις ήταν πολύ δύσκολες να θεραπευθούν γιατί έχουν μεγάλο έγωισμό οί άνθρωποι αυτοί και δέν άκούν τίς συμβουλές. Όσοι ταπεινωθούν και άκούσουν αυτοί θεραπεύονται⁷¹².

Για τά καθυστερημένα παιδιά, ό άγιος Γέροντας τονίζει τόσο τό μαρτύριο των γονέων τους, όσο και τό μισθό, που θά έχουν αυτά τά παιδιά

⁷¹⁰ Από την έμπειρία του, συνιστούσε να μήν επιμένουμε ύπερβολικά στην προσευχή. Παρ' όλα αυτά, τον βλέπουμε να προσεύχεται ένα χρόνο, για ένα κορίτσι έπτά ετών, που εκ γενετής δέ μιλούσε. Αναρωτιόμαστε ποιο είναι τό όριο της έπιμονής στην προσευχή, καθώς σέ άλλη περίπτωση αναφέρει ότι, μετά από μακρόχρονη προσευχή, έπαψε να ζητά επίμονα τή λύση του προβλήματος, γιατί ό Θεός αφήνει τή νόσο, ως είδος άσκήσεως, για να κερδίσουν τον Παράδεισο. Νομίζουμε ότι πρόκειται για τό θείο φωτισμό και την άρετή της διάκρισης, τά όποια είχε πλούσια και τά όποια τον καθοδηγούν να επιμένει ανάλογα μέ την περίπτωση. Βλ. Έρρομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σσ. 631-634.

⁷¹¹ Γέροντος Παΐσιου Άγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 153-156.

⁷¹² Πρβλ. Του αυτού, *Λόγοι Γ'*, σσ. 47-54.

ἀπό τό Θεό, καθώς μιά τέτοια κατάσταση ἐξασφαλίζει τόν Παράδεισο καί γιά τό παιδί καί γιά τούς γονεῖς. Πονοῦσε πολύ μέ κάθε περιστάτικό, ἀλλά καί διέκρινε τήν καλοσύνη καί τήν ἀρχοντιά καί τό φιλότιμο, πού ἔχουν αὐτά τά παιδιά, πού δίνονται στούς ἄλλους. Δέν διστάζει νά εὐχηθεῖ, νά βρισκόταν ὁ ἴδιος στή θέση ἑνός τέτοιου παιδιοῦ, πού μπροστά του θά κρύβονται ἀκόμη καί θεολόγοι, ὡς πρὸς τή γνώση τοῦ Θεοῦ⁷¹³.

2.1.3. Ὁ ἅγιος Παῖσιος ὡς ἀσθενής

Τό σημαντικότερο κήρυγμα του πρὸς τούς ἀσθενεῖς, πού περίμεναν τή βοήθειά του εἶναι τό προσωπικό του παράδειγμα ἀντιμετώπισης τῆς ἀσθένειας. Πλήθος μαρτύρων ἀναφέρουν ὅτι ἔβλεπαν τόν ἅγιο, νά ὑποφέρει ἀγόγγυστα ἀπό κάποιο δικό του πρόβλημα ὑγείας σοβαρό καί παρ' ὅλα αὐτά μέ πόνο καί ἀγάπη νά θεραπεύει τούς ἄλλους. Κάποιες φορές καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος μᾶς δίνει λεπτομέρειες, ἔχοντας ὡς σκοπό του, νά μᾶς διδάξει τήν θυσία, τήν αὐταπάρνηση, πού ὁ ἴδιος ἐγκολπώθηκε ἀπό παιδί, ἢ ὅποια φέρνει καί τή θεία παρηγοριά. Μαθητές καί γνωστοί του ἐπίσης, καθώς καί γιατροί, πού τόν περιθάλαψαν, μαρτυροῦν γιά τήν καρτερία του στίς ἀσθενείες του⁷¹⁴.

Μελετώντας τά στοιχεῖα, πού ἀφοροῦν τό παραπάνω θέμα, παρατηροῦμε ὅτι πρῶτα πράττει ὁ ἴδιος καί μετὰ συμβουλεύει τούς ἄλλους. Γι' αὐτό καί ἔχει καί δίνει κουράγιο στούς πονεμένους. Πιστεύει ὅτι «ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πόνου εἶναι ἐπίσκεψη τῆς παιδείας τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι οἱ ἅγιοι περνοῦν ἀπό τόν πόνο, πού εἶναι συχνά μαρτυρικός. Αὐτός εἶναι ὁ Σταυρός τους. Εἶναι ἡ πρόκληση πού δέχονται ἀπό τό Θεό, γιά νά δείξουν τό φιλότιμο καί τήν ἐμπιστοσύνη τους ἀπέναντί Του»⁷¹⁵.

⁷¹³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 238.

⁷¹⁴ Ἐνδεικτικά ἀναφορές γιά τήν κατάσταση τῆς ὑγείας του βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, σσ. 39, 174, 175, 275· Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 44, 57, 114, 132-141· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σσ. 213-214· Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 108-109, 189-192, 302-303, 341-350.

⁷¹⁵ Βλ. Ἄννα Καραμανίδου, *Τό περιεχόμενο τῶν Διδαχῶν τοῦ Παπουλάκου*, στό Πρακτικά τοῦ Α' Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου ἐν Κλειτορία τῆ 26^η καί 27^η τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου 2009 μέ θέμα «Ὁ Ὅσιος Χριστόφορος ὁ Παπουλάκος» & Πρακτικά τῆς Α' Ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας ἐν Θήρα τῆ Πέμπτη 23^η τοῦ μηνός Ἰουλίου 2009 μέ θέμα «Ὁ Ὅσιώτατος μοναχός Χριστόφορος Παπουλάκος στή Θήρα καί στήν Ἄνδρο», Ἰ. Σκήτη Γαρηττοῦ 2010, σ. 216.

Γιά τόν ἅγιο Παῖσιο ἡ ἀσθένεια εἶναι ἀφορμή δοξολογίας. Δέν παραπονέθηκε ποτέ, ἀλλά προσπαθοῦσε νά εἶναι πάντα χαμογελαστός καί νά κρύβει τούς πόνους του ἀκόμη καί τότε πού, κατάκοπος, ἔπρεπε νά διακονεῖ τούς πολλούς προσκυνητές, πού περνοῦσαν τό κατώφλι τοῦ λιτοῦ κελιοῦ του⁷¹⁶. Δοξολογεῖ τό Θεό γιά τή δυνατότητα, πού τοῦ δίνει μέσω τῆς ἀσθένειας, νά ἐξιλεωθοῦν οἱ ἁμαρτίες του διά τοῦ πόνου, τονίζοντας τήν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ «Δόξα Σοι, Κύριε» στόν πόνο. Ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Κουτλουμουσίου, Ἀρχιμανδρίτης Χριστόδουλος, «δέν ἔχασε τή χαρά καί τήν εἰρήνη του ἀκόμη καί κατά τή διάρκεια τῆς ὀδυνηρῆς ἀρρώστιας του»⁷¹⁷.

Ἡ τελευταία ἀσθένειά του, ὁ καρκίνος, εἶχε πόνους, πού ἰσοδυναμοῦσαν μέ μαρτύριο. Δέν προσευχήθηκε γιά νά θεραπευθεῖ, ἀπαντώντας χαρακτηριστικά σ' αὐτόν, πού τοῦ τό πρότεινε: «Τί; Νά κοροϊδεύουμε τόν Θεό; Ἀφοῦ ἐγώ ζήτησα νά μοῦ δώση αὐτή τήν ἀρρώστια...»⁷¹⁸. Ἀξιοθαύμαστο εἶναι μέ πόση ἀνταπάρηση ζητοῦσε ὁ ἅγιος Γέροντας, νά πάρει πάνω του τήν ἀρρώστια τῶν ἄλλων, τό ὅποιο δέν ἐπέτρεπε νά τό μιμηθοῦν οἱ πνευματικά ἀρχαριοί, γιά νά μή γογγύσουν ἀργότερα. Μιά μαρτυρία προσκυνητοῦ ἐπιβεβαιώνει τή στάση τοῦ ἁγίου Γέροντα: «Ὁ παππούλης ἔβλεπε ὅλες τίς ἀρρώστιες ὡς εὐλογία. Γιά ὅλους προσευχόταν νά γιαντρευτοῦν καί τούς ἔκανε καλά μέ τήν προσευχή του, ἐκτός ἀπό τόν ἑαυτό του. Καί, ὄχι μόνο δέ ζητοῦσε νά γιαντρευτῆ, ἀλλά ἔπαιρνε καί τῶν ἄλλων τίς ἀρρώστιες ἐπάνω του. Πολλές φορές τόν ἀκούσαμε πού ἔλεγε:

⁷¹⁶ Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 337-345.

⁷¹⁷ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 63. Ἡ ἀδιάκοπή του ἀναφορά στό Θεό ἦταν ἐφαρμογή τῆς σχετικῆς πατερικῆς προτροπῆς: «Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον». Βλ. Ἀγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περί δοξολογίας Θεοῦ καί ὅτι χρή δοξάζειν τόν Θεόν, καί ὅτι τούς δοξάζοντας αὐτόν δοξάζει ὁ Θεός*. PG 95, 1353 C.

⁷¹⁸ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 343. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 175. Ακριβῶς τήν ἴδια στάση ἀπέναντι στήν ἀσθένειά του εἶχε καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης. Μιλώντας γι' αὐτό τό θέμα περιγράφει σχεδόν τίς ἴδιες καταστάσεις μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο: «Πονάω πολύ, ὑποφέρω, ἀλλά εἶναι πολύ ὠραία ἡ ἀρρώστια μου. Τήν αισθάνομαι ὡς ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Κατανύγομαι κι εὐχαριστῶ τόν Θεό. Εἶναι γιά τίς ἁμαρτίες μου. Εἶμαι ἁμαρτωλός καί προσπαθεῖ ὁ Θεός νά μέ ἐξαγνίσει. ... Γι' αὐτό δέν προσεύχομαι νά μέ κάνει ὁ Θεός καλά. Προσεύχομαι νά μέ κάνει καλό. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Θεός τό ξέρει ὅτι πονάω. Προσεύχομαι, ὁμως, γιά τήν ψυχή μου, νά μοῦ συγχωρέσει τά παραπτώματά μου. Φάρμακα δέν παίρνω, οὔτε πῆγα γιά ἐγχείρηση, οὔτε γιά ἐξετάσεις, οὔτε θά δεχθῶ ἐγχείρηση. Θ' ἀφήσω τόν Θεό νά κανονίσει». Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 474-475. Τό γεγονός ὅτι ὁ Ἅγιος Παῖσιος δέχθηκε τελικά νά κάνει ἐξετάσεις καί μετά νά ἐγχειριστεῖ τό 1993 ἦταν, μεταξύ ἄλλων, καί γιά νά κάνει ὑπακοή στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη, πού τοῦ τό ζήτησε καί ὄχι ἐγωιστική ἐπιλογή γιά νά γλυτώσει τόν πόνο. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 339. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 137.

“Θεέ μου, δώσε μου τήν ἀρρώστια ἐκείνη τοῦ τάδε, τῆς τάδε...”⁷¹⁹. Ἡ συνεχῆς αὐτή πρακτική του ἔδειχνε τή μεγάλη του ἀγάπη πρὸς ὅλους, στό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τοῦ Γεροντικοῦ⁷²⁰.

Πολλές φορές ἐνῶ εἶναι βαριά ἄρρωστος, ἀρνιέται νά κάνει ἐξετάσεις καί νά πάρει φάρμακα, γιά νά μή λείπει ἐντελῶς ὁ πόνος, πού ἀπό μικρό παιδί θεωροῦσε ὠφέλιμη ἄσκηση. Παρά τούς πόνους του, πού πολλές φορές εἶναι ἀνυπόφοροι, δέν παύει νά προσεύχεται καί νά ἐξυπηρετεῖ κυριολεκτικά τούς ἄλλους⁷²¹. Εἶναι ἐντυπωσιακή καί ταυτόχρονα συγκινητική ἡ μαρτυρική αὐτοθυσία του, πού εἶχε ὑπεράνθρωπες διαστάσεις. Χαρακτηριστικά εἶναι τά τελευταῖα λόγια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, τά ὁποῖα δείχνουν τήν ἀληθινή γι’ αὐτόν διάσταση τοῦ πόνου, στό τέλος μιᾶς ὀδυνηρῆς ἀλλά καί ὑπομονετικῆς πορείας: «Μαρτύριο, πραγματικό μαρτύριο»⁷²². Δέ θά πρέπει νά προσπεράσουμε ἀσχολίαστη στό σημεῖο αὐτό, τήν αἰτία, πού πρόβαλλε ὁ Ἅγιος στόν θεράποντα ἰατρό του κάποια μέρα, ἐνῶ πλησίαζε τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, γιά τήν ἐπιθυμία του νά σταματήσει πλέον τή θεραπεία: «Τώρα δέν μπορῶ νά κάνω τίποτε. Χθές θέλησα νά προσευχηθῶ γονατιστός καί δέν μπόρεσα. Δέν μπορῶ νά δῶ κανέναν· ἔληξε ἡ ἀποστολή μου. Αὐτό ἦταν. Ἐδῶ νά μέ ἀφήσετε⁷²³». Ἔχει μέχρι τά τέλη τῆς ζωῆς του τή βεβαιότητα ὅτι ζεῖ, μόνο γιά νά διακονεῖ τόν ἄλλο, ὡς ἄξιος μιμητής τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού καταθέτει: «Ἐμοί γάρ τό ζῆν Χριστός καί τό ἀποθανεῖν κέρδος. Εἰ δέ τό ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπός ἔργου, καί τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω. Συνέχομαι δέ ἐκ τῶν δύο τήν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τό ἀναλῦσαι καί σύν Χριστῶ εἶναι, πολλῶ γάρ μᾶλλον κρεῖσσον, τό δέ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί ἀναγκαιότερον δι’ ὑμᾶς»⁷²⁴.

⁷¹⁹ Ὁ. π., σ. 174.

⁷²⁰ «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τήν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Ἰω. 15, 13· «Ἐλεγεν ὁ Ἀββᾶς Ἀγάθων, ὅτι εἰ δυνατὸν ἦν μοι εὐρεῖν κελεφόν, καὶ δοῦναι αὐτῶ τὸ ἐμὸν σῶμα, καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ, ἠδέως εἶχον· αὕτη γάρ ἐστίν ἡ τελεία ἀγάπη». Βλ. *Το Γεροντικόν*, σ. 14. Στὴ χριστιανικὴ Γραμματεία συναντῶνται παρόμοια παραδείγματα γερόντων, πού ζητοῦσαν νά εἶναι αὐτοὶ οἱ φορεῖς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, πού βασάνιζαν τούς συνανθρώπους τους, ἀλλὰ θεωροῦμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παῖσιος κατέχει ἐξέχουσα θέση. Στηρίζουμε τήν ἀποψή μας στόν μεγάλο ἀριθμὸ τῶν περιστατικῶν καὶ τήν αὐτοθυσία-αὐταπάρνησή του, πού τοῦ εἶχαν γίνει δεύτερη φύση. Γιά περαιτέρω πληροφορίες, βλ. *Νέος Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τομ. 6^{ος}, Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἰνδικτος, Αθήνα 2006, σσ. 85-87.

⁷²¹ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σσ. 173-174.

⁷²² Ἀξίζει νά μελετήσουμε τή λεπτομερῆ παρουσίαση τῆς πορείας τῆς υγείας τοῦ Ἁγίου Παΐσιου, πού μᾶς δείχνει τή μακρόχρονη μαρτυρική του ὑπομονή. Βλ. *Γερομονάχου Ἰσαάκ Βίος*, σσ. 335-350.

⁷²³ Ὁ. π., σ. 346.

⁷²⁴ *Φιλιπ.* 1, 21-24.

Ἡ ἀσθένεια συμβάλλει στή σωτηρία τῆς ψυχῆς, γι' αὐτό καί ἡ πνευματική ὠφέλεια ἀπό τήν ἀσθένεια εἶναι ἀνεκτίμητη καί ξεπερνᾷ καί τήν ἄσκηση. Ὁ ἅγιος Γέροντας εἶχε τήν πεποίθηση ὅτι, πιά πολύ ὠφελήθηκε πνευματικά ἀπό τίς ἀρρώστιές του παρὰ τήν υγεία του καί τήν ἄσκηση, πού εἶχε κάνει⁷²⁵.

2.2. Ἐξαρτημένοι ἀπό οὐσίες

Ἄν καί ἡ γενική στάση τῆς κοινωνίας ἔναντι τῶν ἐξαρτημένων ἀπό οὐσίες ⁷²⁶ εἶναι ἡ δυσαρέσκεια καί, στήν καλύτερη περίπτωση, ἡ παθητική

⁷²⁵ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 52, Ὡς μία ἀπό τίς ὠφέλειες εἶναι καί τό ὅτι ἡ ἀσθένεια ἐμποδίζει τόν ἄνθρωπο νά ἁμαρτάνει. Βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Οὐκ ἔστιν αἴτιος κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 329-354. Οἱ τιμές γιά τίς ὁποῖες μιλοῦν οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ὡς μισθό γιά τόν πόνο, συσχετίζονται μέ τόν Παράδεισο: «Ἄτοπόν ἐστιν διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς πόνους, δι' ὧν αἱ τιμαί». Βλ. Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Λόγος ΑΒ', Περὶ φιλοπονίας*, PG 91, 889, 620.

⁷²⁶ Τά στοιχεῖα, πού παραθέτουμε παρακάτω ἀφοροῦν καί τοὺς ἀνθρώπους, πού κατακυριεύονται ἀπό παρόμοια πάθη ὅπως: τό τσιγάρο, τό πιστό κ.λπ., ἀφοῦ καί αὐτοὶ ἀποτελοῦν θύματα ἐξαρτήσεως ἀπό κάποια οὐσία. Αὐτή ἡ ἐξάρτηση θεωρεῖται ἀπό τόν Ἱερό Χρυσόστομο ὡς ἔσχατο κατάντημα τοῦ χριστιανοῦ: «Βούλει μαθεῖν πῶς ὁ μεθύων καί τοῦ δαιμονῶντός ἐστι χεῖρων; Τόν δαιμονῶντα πάντες ἐλεοῦμεν, τοῦτον δε μισοῦμεν· ἐκείνω συναλγοῦμεν, τοῦτω δέ ὀργιζόμεθα καί ἀγανακτοῦμεν. Τιδήποπε; Ἐκείνω μὲν ἐπήρεια, τούτω δέ ῥαθυμία τό πάθος, ἐκείνω ἐπιβουλή ἐχθρῶν, τούτω δέ ἐπιβουλή λογισμῶν». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Κατά μεθύντων καί εἰς τήν Ἀνάστασιν*, PG 50, 433, α. Παρόμοιους χαρακτηρισμούς κάνει καί γιά τή μέθη, οἱ ὅποιοι ἰσχύουν καί στήν περίπτωση τῶν ναρκωτικῶν: «πάθος γάρ ἐστιν, οὐ φύσεως ἐπιθυμία, ἀλλά νόσος τις διεστραμμένη». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Υπόμνημα εἰς τήν πρός Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολήν δευτέραν Ὁμιλία α'*, PG 62, 471· «ἔκστασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, παρατροπή λογισμῶν, ἐρημία διανοίας, πενία συνέσεως», Τοῦ αὐτοῦ, *Κατά μεθύντων καί εἰς τήν Ἀνάστασιν*, PG 50, 433, α'· «ἀκολασίας ἐστίν υπέκκαυμα, ἡδονῶν χορηγία, νεότητος λύμη, γήρως ἀσχημοσύνη, γυναικῶν ἀτιμία, μανίας φάρμακον, παροινίας ἐφόδιον, ψυχῆς δηλητήριον, διανοίας νέκρωσις, ἀρετῆς ἀλλοτριώσις». Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Υπόμνημα εἰς τόν Ἐκκλησιαστήν τοῦ Σολομώντος Ὁμιλία γ'*, PG 44, 660 Α. Γιά τόν Ἅγιο Βασίλειο εἶναι «κακίας μήτηρ, ἀρετῆς ἐναντίωσις, τόν ἀνδρεῖον δειλόν ἀποδείκνυσι, τόν σώφρονα ἀσελγή· δικαιοσύνην οὐκ οἶδε, φρόνησιν ἀναιρεῖ. Ὡσπερ γάρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἁμαρτία οἴνου λογισμόν κατασβέννυσι». Βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Κατά μεθύντων*, PG 31,448 Α. Στό παραπάνω κείμενο μᾶς παραπέμπει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, προσθέτοντας ἀκόμη ἕνα λόγο, γιά τόν ὅποιο πρέπει κάποιος νά ἀποφεύγει τή μέθη: «Μὴ ἴσθι οἰνοπότης. Πᾶς γάρ μέθυσοσ καί πορνοκοίτης πτωχεύσει». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ μεθύντων*, PG 96, 157 Α-D.

συμπόνια, ὁ Γέροντας Παῖσιος διακρίνεται γιά τή μεγάλη του ἀγάπη, γιά τή συμπαράσταση του καί γιά τήν ἀποτελεσματική προσέγγισή τους. Θεωρώντας αὐτό τό πάθος μιά σοβαρή πνευματική ἀσθένεια, κάνει τό πᾶν, γιά νά σώζει τίς ψυχές αὐτῶν τῶν ἀσθενῶν, γιά νά τούς θεραπεύει καί ταυτόχρονα νά προσφέρει γαλήνη στίς οἰκογένειες, πού ἀντιμετώπιζαν αὐτό τό πρόβλημα⁷²⁷.

Στήν ἐπικοινωνία του μέ τούς τοξικομανεῖς, ἀκολουθεῖ μιά συγκεκριμένη τακτική, ὁ ἅγιος, ἀκολουθώντας διάφορα βήματα. Στήν ἀρχή τούς ξυπνᾷ τό ἐνδιαφέρον, πού εἶναι πολύ δύσκολο κατόρθωμα, ἀφοῦ πρόκειται γιά ἀνθρώπους κατακυριευμένους ἀπό ἀπελπισία καί ἀπογοήτευση, πού τούς προκαλοῦν διάφοροι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀδυναμίας τους, νά ἱκανοποιήσουν τήν συνεχῶς αὐξανόμενη δίψα τους γιά ναρκωτικά⁷²⁸. Τό ἐπόμενο βῆμα του εἶναι, νά κερδίσει τήν ἐμπιστοσύνη τους. Μέ τή στοργική του πρὸς αὐτούς συμπεριφορά καί μέ τήν πατρική του ἀγάπη τούς ἀλλοίωσε θετικά. Τό τρίτο βῆμα του εἶναι ἡ προσευχή του, πού τούς ἐνισχύει, νά γίνουν αὐθεντικοί χριστιανοί, μέ κανονική ζωή. Τέλος, ἀκολουθεῖ ἡ θεραπεία τους. Καμιά φορά θεραπεύει τόν ἀσθενῆ ἐπί τόπου μέ τό λόγο του ἢ μέ διάφορες χειρονομίες, ἐνῶ σέ ἄλλες περιπτώσεις προσφέρει συμβουλές, πού μέ τήν ἐφαρμογή τους θά κερδίσουν τή θεραπεία τους⁷²⁹. Ἀρκετές φορές χρειάζονται μόνο λίγες λέξεις τοῦ Γέροντα γιά νά πεισθοῦν ὅτι, ὁ ἀπλὸς μοναχὸς πού στέκεται μπροστά τους δέν εἶναι ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλά ἔχει τή δύναμη νά τούς ἀλλάξει τή ζωή. Τά λόγια του ἔχουν μιά ἰδιαίτερη δύναμη καί βοηθοῦν στήν ἀλλαγή πρὸς τό καλό. Ὁ Γέροντας συνιστοῦσε ἐπίμονα τήν ἐξομολόγηση καί τήν κοπή τοῦ πάθους μέ ἀποφασιστικότητα. Πολλές ἀπό τίς συμβουλές του εἶχαν πρακτικό χαρακτήρα: νά βροῦν μιά ἐργασία, πού νά τούς ἀπασχολεῖ καί νά τούς δημιουργεῖ τό συναίσθημα ὅτι εἶναι χρήσιμοι⁷³⁰, νά πᾶνε καί σέ κατάλληλο

⁷²⁷ Γιά τή σοβαρότητα τοῦ θέματος τῶν ναρκωτικῶν, πού θίγουν τόσο τό ἄτομο, ὅσο καί τήν κοινωνία καί τήν πολιτεία γενικότερα, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 29.

⁷²⁸ Βλ. Α. Δελημπάση, *Ἡθική*, ἐκδ. Ἀργύρου, Ἀθήνα 1968, σ. 101. Γιά τό συνδιασμό ἡδονῆ-ὀδύνης πού προκαλεῖ ἡ ἐξάρτηση, βλ. Ἀγ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Πρὸς Θαλάσσιον* 61, PG 90, 628-632.

⁷²⁹ Θεαματική εἶναι ἡ ἄμεση θεραπεία ἑνὸς ναρκομανῆ μέ λίγα φουντούκια, πού ἔπαιξαν ρόλο φαρμάκου. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 323. Ἡ μαρτυρία ἑνὸς εὐλαβοῦς πλέον, προσκυνητῆ, πρῶν χρηστοῦ οὐσιῶν, ἐκφράζει μέ σαφήνεια τί σήμαινε ὁ Ἅγιος Γέροντας γι' αὐτούς τούς προβληματικούς ἀνθρώπους: «Ὅλα μοῦ τὰ τακτοποίησε: τήν υἰγεία (τώρα παίρνω μόνο ἓνα χάπι γιά τήν πίεση), τήν οἰκογένεια (ἔχω τώρα καί μιά κορούλα Παῖσια, τήν ἐργασία καί τό κυριώτερο τήν πίστη μου στόν Χριστό)». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 572.

⁷³⁰ Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος, θέλοντας νά δείξει τίς συνέπειες τοῦ πάθους, τονίζει ὅτι, ὁ ὑποδουλωμένος ἀνθρώπος εἶναι ἄχρηστος τόσο στίς ἰδιωτικές ὅσο καί στίς δημόσιες ὑποθέσεις, προκαλώντας ἀηδία μέ τήν ἐμφάνιση καί μέ τήν συμπεριφορά του. Βλ. *Εἰς*

περιβάλλον για άποτοξίνωση⁷³¹, νά κάνουν οικογένεια κ.λπ. Φροντίζει ακόμη και για τή διατροφή τους, γνωρίζοντας τό ρόλο πού παίζει αυτή στην άποκατάσταση τής υγείας τους⁷³².

άνδριάντας, *Όμιλία α'*, PG 49, 22 ε'. Πρβλ. Αντιόχου Μοναχού, *Λόγος Ε', Περι μέθης*, PG 89, 1445 Δ. Ό Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής έδωσε τόση σημασία σ' αυτό τό πάθος, πού συνέταξε μιά όλόκληρη συλλογή μέ κείμενα παρμένα από τούς προγενέστερους Άγίους Πατέρες, από τήν Άγία Γραφή και τούς κλασσικούς φιλοσόφους, πού τό καταπολεμούσαν. Βλ. Άγίου Μαξίμου Όμολογητού, *Λόγος Λ' (30), Περι μέθης*, PG 91, 881-885. Η έλλειψη ένδιαφέροντος έκ μέρους τών γονέων, μαζί μέ τίς άρνητικές συναναστροφές στό σχολείο ή έκτός αυτού είναι κάποιες από τίς αιτίες, πού προκαλούν αυτό τό φαινόμενο. Βλ. Α. Ζιάγκα, *Η οικογένεια και τό σχολείο μπροστά στόν κίνδυνο πού διατρέχουν οί νέοι από τά ναρκωτικά*, στην «Κοινωνία», ΚΖ' (1984) 4, σσ. 526-527. Χ. Βάντσου, *Θέματα Ποιμαντικής Ψυχολογίας*, Θεσσαλονίκη 1990.

⁷³¹ Σχετικά μέ τό θέμα αυτό, σημειώνουμε ότι, έκτός από τά γνωστά Κέντρα άποτοξίνωσης, ύπάρχει και ή άξιοσημείωτη προσπάθεια τής Έκκλησίας στην επίλυση αυτής τής άνοικτης πληγής τής σημερινής κοινωνίας. Έμπνευσμένη, όπως και ό Άγιος Γέροντας Παΐσιος, από τήν άγάπη πρós τόν πάσχοντα, ή Ίερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών ίδρυσε τό 1999 τό Ίδρυμα Ψυχοκοινωνικής Άγωγής και Στήριξης «Διακονία», του όποιου ό κανονισμός δημοσιεύθηκε στό ΦΕΚ 1789/28.9.1999. Για τούς σκοπούς του Ίδρύματος αυτού, βλ. www.archdiocese.gr/diaconia/skorpoi.html. Παρόμοιες προσπάθειες κάνουν οί Μητροπόλεις Φθιώτιδος, Χαλκίδος, Δημητριάδος, Νεαπόλεως κ.λπ., βασισμένες στό νόμο 2161/1993, όποιος έπιτρέπει στην Έκκλησία νά ιδρύσει Συμβουλευτικούς Σταθμούς. Ένθαρρυντική είναι και ή θέση, συνεχώς και έντονότερη, πολλών έπιστημόνων, πού άναγνωρίζουν ότι, οί νέοι πρέπει νά έχουν ήθική άγωγή, προκειμένου νά άντιστέκονται στους πειρασμούς τής σημερινής κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων και τών ναρκωτικών. Άξιοσημείωτη είναι ή περίπτωση του καρδιολόγου Α. Αβραμίδη, καθηγητή Παθολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Βλ. www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/avramidis_narkotika2.html. Πέρα από αυτά, όμως, οί άνάγκες τής σημερινής κοινωνίας είναι τεράστιες και ή Έκκλησία καλείται νά προσφέρει περισσότερο άφου «ή παρουσία τής Έκκλησίας εις τό στράτευμα, εις τας φυλακάς, τά νοσηλευτικά ιδρύματα και τά πάσης φύσεως ιδρύματα, τυγχάνει ύποτονική και τό έργον τής Έκκλησίας δέν έχει τά έπιθυμητά άποτελέσματα». Βλ. Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Έλασσώνος Βασιλείου, «Δυσκολίαί τής Έκκλησίας κατά τήν άσκηση τής Ποιμαντικής της» (Εισήγησις κατά τήν έν Αθήναις Τακτική Συνεδρία τής Ι.Σ. τής Έκκλησίας τής Ελλάδος τής 3. 10. 2012), στό «Έκκλησία», έτος ΠΘ', τεύχος 9, Οκτώβριος 2012, Αθήνα, σσ. 571-574. Τή σχετική άδυναμία τής Έκκλησίας νά προσφέρει όλη τήν άπαραίτητη βοήθεια μέ τά άνεπαρκή μέσα πού διαθέτει τόνιζε πρίν περίπου 20 χρόνια καθηγητής Πανεπιστημίου, χαρακτηρίζοντας τό έργο της ως «προχειρότητα και έρασιτεχνισμό». Παρ' όλα αυτά όμως ή πνευματική της προσφορά στην καταπολέμηση του πάθους είναι άναγνωρισμένη για τό σωτηριολογικό χαρακτήρα. Είναι ακόμη ένας τρόπος μέ τόν όποιο βοηθάει τόν άνθρωπο νά άποκτήσει τήν έλευθερία του έν Χριστώ, δηλαδή νά σώσει τήν ψυχή του. Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Αθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τών ναρκωτικών*, σσ. 189 και 197.

⁷³² Βλ. Ίερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σσ. 322-323. Για τήν ποιμαντική αντιμετώπιση τέτοιου είδους άσθενών, μέ τήν προβολή τής φιλανθρωπίας και τής ευσπλαχνίας του Θεού, βλ. Άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, *Λόγος παραινεντικός εις τήν είσοδον τής Άγίας Τεσσαρακοστής*, Όμιλία κθ', PG 53, 267. Μιά σύγχρονη άνάλυση του θέματος γίνεται στό έργο τής Χριστίνας Δ. Αϊβαλιώτου: «Τό πρόβλημα τών εξαρτημένων παιδιών και ή αντιμετώπισή τους από μέρους τής

Ἡ συμπαράσταση τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐπεκτείνεται ἀνάλογα μέ τήν κατάσταση τῶν ἀσθενῶν, γι' αὐτό ἐκφράζεται συχνά μέ ἔντονο τρόπο καί στενοχώρια. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό μιά συνομιλία του δείχνει τήν τραγικότητα τοῦ προβλήματος καί δικαιολογεῖ ἀπολύτως τήν ἀνησυχία του: «Ἐρχονται στό Καλύβι παιδιά εἴκοσι πέντε, εἴκοσι ἐπτὰ χρονῶν, πού παίρνουν ναρκωτικά κ.λπ., καί τά καημένα ζητοῦν βοήθεια. Ἐτυχε μιά φορά νά βοηθήσω ἕνα-δυό παιδιά νά πάρουν μιά καλή στροφή, καί τώρα φέρνουν τόν φίλο τους, τόν φίλο τοῦ φίλου τους, γιά νά βοηθηθοῦν. Σοῦ σπαράζουν τήν καρδιά. Ἐνα παιδί, τό καημένο, ἔπαιρνε βαριά ναρκωτικά καί ἦταν τελείως γιά πεθαμό. Τά χέρια του, τά δόντια του ἦταν χάλια. Ὑστερα τά σταμάτησε καί βοήθησε καί ἄλλους νέους. Κάπου δεκαπέντε παιδιά ἦταν στήν συντροφιά του καί ὁποιο ἐρχόταν μετά ἔλεγε: “Εἶμαι τοῦ τάδε”. Τόν εἶχαν γιά... Γέροντα! Πολλά ὅμως ἔχουν φθάσει στό γκρεμό, κάνουν ἐνέσεις, πουλοῦν τό αἷμα τους... Καταστρέφουν καί τόν ἑαυτό τους, καταστρέφουν καί τούς γονεῖς τους. Καί βλέπεις, ὁ πατέρας νά πεθαίνει ἀπό ἐγκεφαλικό, ἡ μητέρα ἀπό καρδιά, ἀπό συκώτι...»⁷³³.

Ὁ ρόλος τοῦ ἁγίου στήν καταπολέμηση τῆς ἐξάρτησης εἶναι καθοριστικός, γιατί βοηθᾷ τούς ἐξαρτημένους νά ἐπιθυμήσουν καί πάλι νά ἐπιστρέψουν στήν ἀρχική κανονική τους κατάσταση. Τήν ψυχή τους θερμαίνει ἡ ταπεινή ἀγάπη τοῦ ἁγίου, πού ἐνεργοποιεῖ τό φιλότιμο τους, νά τοῦ ἀνοίξουν τίς καρδιές τους. Ἀναγνωρίζουν τήν ἀδυναμία τους, νά ἐπανέλθουν στήν ἀρχική τους κατάσταση χωρίς βοήθεια. Ταυτόχρονα, συμβουλεύει νά ἐπισκεφθοῦν καί ἄλλα μέρη τοῦ ἁγίου Ὁρους γιά νά στερεωθοῦν πνευματικά. Ἐτσι συναντοῦν ἐνάρετους μοναχούς καί προσκυνητές, πού, μιμούμενοι τό καλό παράδειγμα τοῦ Γέροντος Παϊσίου, προσπαθοῦν νά τούς

Ἐκκλησίας», Διπλωματική ἐργασία στά πλαίσια τοῦ προγράμματος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τοῦ Τομέα Δικαίου, Ὁργάνωσης, Ζωῆς καί Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, στήν εἰδίκευση Παιδαγωγικά-Ποιμαντική Ψυχολογία, Θεσσαλονίκη 2008.

⁷³³ Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 102. Ἀπό τίς καταστροφικές ἐπιπτώσεις τῆς χρήσεως ναρκωτικῶν ἀναφέρουμε: «τό ἄγχος, τήν κατάθλιψη, τήν ἀνάγκη γιά συναισθηματική ἐξάρτηση, τή συναισθηματική ἀστάθεια, τήν ἔλλειψη τάσεως γιά συμμόρφωση, τήν ἐπιθετικότητα, τήν ὑποχονδρίαση, τήν ἀμυντικότητα, τή δυσκολία ἐλέγχου τῶν παρορμήσεων, τήν κοινωνική ἀπόσυρση, τίς τάσεις καί τίς ἀπόπειρες αὐτοκτονίας, τήν ἀνικανότητα προσαρμογῆς στήν πραγματικότητα, τά αἰσθήματα φόβου, ντροπῆς, μοναξιᾶς, τή μείωση τῆς σεξουαλικῆς ἐπιθυμίας κ. ἄ.». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 142. Γιά τή βλάβη τοῦ σώματος ἐξαιτίας τῶν ναρκωτικῶν, βλ. D. Staniloae, *Τό ἀνθρώπινο σῶμα*, στή «Σύναξη», τ. 4 (1982), σσ. 7-13.

ἀντιμετωπίσουν μέ πολλή ἀγάπη καί νά τούς ἐντάξουν στό περιβάλλον τους⁷³⁴.

Ἡ φήμη τοῦ Γέροντος Παΐσιου εἶναι τόσο μεγάλη, μεταξύ τῶν ναρκομανῶν, πού ἀρκετά χρόνια μετά τήν κοίμησή του πολλά ἀπό αὐτά τά δυστυχημένα παιδιά, μή γνωρίζοντας γιά τήν ἀποδημία του, τόν ἔψαχναν μέ τήν πεποίθηση ὅτι, θά τούς βοηθοῦσε νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τό πάθος τους.

Συμπερασματικά μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ Γέροντας Παῖσιος ἀποτελεῖ σταθμό τόσο γιά τούς ἴδιους τούς ἐξαρτημένους, ὅσο καί γιά τήν κοινωνία, γενικά, πού καλεῖται νά συμβάλλει στήν πνευματική καί σωματική τους ἀποκατάσταση.

2.3. Μαγεία

Στό ποικιλόμορφο ἔργο τοῦ ἁγίου Παΐσιου ἐντάσσεται καί ὁ ἀγώνας του, νά πολεμήσει ἐνάντια σέ κάθε μορφῆς παρεκτροπή ἀπό τό σωστό δρόμο τῆς πίστεως, πού ἔχει στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ὀδυνηρές συνέπειες, μέ κυριότερη τήν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς. Μιά τέτοια παρεκτροπή εἶναι ἡ μαγεία. Τό θέμα αὐτό, μέ πνευματικές καί ποιμαντικές προεκτάσεις, εἶναι πολύ ἐπίκαιρο ἀφοῦ, συνεχῶς ἀυξάνεται ὁ ἀριθμός ἐκείνων, πού προστρέχουν γιά τήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τους σέ μάγους, γκουροῦ κ.λπ., ἀγνοώντας τή δύναμη τοῦ Θεοῦ καί τή Χάρη Του, πού θησαυρίζεται στήν Ἐκκλησία Του.

Τίς περισσότερες πληροφορίες γιά τή στάση τοῦ ἁγίου μας, ὡς πρός τή μαγεία καί τούς μάγους, τίς ἀντλοῦμε ἀπό τά βιβλία: «*Βίος Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου*» τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ⁷³⁵, «*Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι Γ', Πνευματικός ἀγώνας*». Πολλά στοιχεῖα βρισκόμε καί σέ ἄλλα βιβλία, κατέχοντας σημαντική θέση τό: «*Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παῖσιος*» τοῦ Διονυσίου Φαρασιώτη, ὅπου παρουσιάζεται βῆμα πρός βῆμα ἡ δραματική πορεία ἑνός νέου ἀπό τήν πλάνη τῶν ἀνατολικῶν θρησκείων στήν Ἀλήθεια τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Σέ ὅλα τά

⁷³⁴ Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν ναρκομανῶν γίνονταν καί στήν Ἱ. Μ. Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, ἀλλά ἡ σχετική ἐπιτυχία της ὀφειλόταν στήν ἔλλειψη τῶν ὑλικῶν μέσων καί στήν ἰδιαιτερότητα τοῦ μοναστικοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος προορίζεται γιά περισυλλογή καί ἡσυχία. Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 218.

⁷³⁵ Στό βιβλίό αὐτό ὑπάρχουν τρία σχετικά ὑποκεφάλαια: «*Ὁ Γιωργάκης ἀπό τό Θιβέτ*» (σσ. 234-236), «*Ὁ Ἰνδουιστής ἀρχηγός*» (σσ. 320-321) καί «*Ὁ μαθητής τοῦ Μαχαράτζι*» (σσ. 321-322).

κείμενα βλέπουμε ένα Γέροντα σταθερά στηριγμένο στην πίστη του μέ δυνατό λόγο και πράξεις, πού ξεπερνούν τά όρια τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων, γεμᾶτο ταπεινοφροσύνη και ἀγάπη πρὸς τό δυστυχημένο πλανεμένο συνάνθρωπο. Στην περίπτωση πού βλέπει διάθεση διορθώσεως, κάνει τά πάντα για νά βοηθήσει και μέ πολλή ὑπομονή δέχεται ἐπανελημμένως τόν πεσόντα ξανά και ξανά στην ἐπιρροή τῶν δαιμόνων⁷³⁶.

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα Παῖσιο, ἡ μαγεία εἶναι «συνδυασμός ἀπάτης και δαιμονικῆς ἐνέργειας»⁷³⁷. Ἐκτός ἀπό τούς γνωστούς τρόπους μέ τούς ὁποίους πραγματοποιεῖται ἡ μαγεία γενικά, μποροῦμε νά διαπιστώσουμε τήν ἐπίδραση τοῦ σατανᾶ σέ ἀναριθμητες μαγικές πρακτικές διαφόρων θρησκείων, ὅπου ὁ μάντης διαδραματίζει κεντρικό ρόλο⁷³⁸. Στίς ἀνατολικές

⁷³⁶ Ἡ εὐλικρινής και δραματική ὁμολογία τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου «Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος και ὁ Γέροντας Παῖσιος» δείχνει τό μεγαλεῖο τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἁγίου Γέροντος στην πνευματική του νεκρανάσταση μετά ἀπό τίς ὀδυνηρές δαιμονικές ἐμπειρίες, πού εἶχε ζήσει προηγουμένως: «Αὐτά πού ὁ γέροντας μέ πολύ κόπο, πόνο, αἷμα και ἀγώνα πνευματικό ἀποκτοῦσε, πλούσια μου τά χάριζε. Ἐγώ σάν κακομαθημένος νέος, χωρίς συναίσθηση, σπαταλοῦσα· κατέστρεφα ὀλόκληρες πνευματικές περιουσίες. Καταντοῦσα νά βόσκω χοίρους. Ὅμως ὁ πατέρας μου πάλι μέ δεχόταν· πάλι γιάτρευε τίς πληγές μου· πάλι μ' ἐπλενε και μέ στόλιζε μέ τήν πανάκριβη φορεσιά· μοῦ ἔβαζε τό δαχτυλίδι στό χέρι· μέ τιμοῦσε· μοῦ ἔδινε πνευματικό ἀξίωμα, χωρίς νά ὑπολογίζει τά προηγούμενα· χωρίς νά μετριάζει τά δῶρα του. Αὐτό δέν ἔγινε μιά φορά, ἀλλά πολλές φορές. Πάρα πολλές φορές. Στό τέλος ἤρθα σέ συναίσθηση. Ντρεπόμουν· δέν τολμοῦσα πιά νά παίρνω τέτοια δῶρα. Ἦξερα ὅτι δέ θά μποροῦσα νά τά κρατήσω καθαρά. Σέ λίγες μέρες θά τά εἶχα χάσει, ἄν δέν τά ἔχανα ἀμέσως σέ μιά στιγμή. Τοῦ τό ἔλεγα, ἔκλαιγα, ὅμως αὐτός μέ παρηγοροῦσε, μέ διασκεδάζε και πάλι μέ... Ξανακαθάριζε ἀγόγγυστα, μέ χαρά, χωρίς τσιγγουνιά, πλούσια, ἀρχοντικά, μέ πολλή ἀγάπη. ... Αὐτός μέ ἀγαποῦσε ἀληθινά, ἄσχετα μέ τό πῶς ἤμουν... ὑγίης ἢ ἄρρωστος, ὁμορφος ἢ ἄσχημος, δυνατός ἢ ἀδύναμος, ἔξυπνος ἢ βλάκας... Αὐτός μέ ἀγαποῦσε πάντα... κάτω ἀπό ὅλες τίς συνθήκες... Τί ἀνακούφιση!!!... τί παρηγοριά!!!... τί χαρά!!!... τί ἄλλο ἤθελα;». Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦ*, σσ. 245-246.

⁷³⁷ Ἡ ἐξήγηση τοῦ Γέροντα εἶναι σαφής: «Ὁ διάβολος προσπαθεῖ πάντοτε νά κρύβεται, για νά ξεγελά τούς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός ὅμως δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά κρύβεται τελείως, ἀλλιῶς θά εἶχε ἐξαπατήσει ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ὅλο και κάποιο “κέρατο”, ὅλο και κάποια “οὐρά” θά φαίνεται για νά τόν παίρνουν εἶδηση οἱ ἀνθρωποι, νά φυλάγονται». Βλ. ὁ.π., σ. 432. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, ἐνθουμούμενος μέ πικρία τίς παραπλανητικές ἐμπειρίες, πού εἶχε στό παρελθόν, ὁμολογεῖ: «Ἐκλεψαν ἕνα κομμάτι ἀπό τή ζωή μου. Ἐχασα χρόνο, ἐνέργεια, χρῆμα, εὐκαιρίες. Πάλεψα χρόνια μ' ἕνα καλοστημένο ψέμα». Ὁ. π., σ. 370. Ἡ δολιότητα εἶναι ἕνα ἀπό τά χαρακτηριστικά γνώρισματά τοῦ διαβόλου: «Δόλος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, και ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μεγαλυνθύσεται, και δόλω διαφθερεῖ πολλούς, και ἐπ' ἀπωλεία πολλῶν στήσεται». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ διαβόλου, ἤτοι Σατανᾶ και δαιμόνων*, PG 95, 1408, C-D.

⁷³⁸ Βλ. Πραξ. Ἀπ. 16, 16-18. Ἐντυπωσιακές εἶναι οἱ ὁμοιότητες τῶν μαντείων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας και τοῦ σημερινοῦ Θιβέτ. Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, ὁ.π., σ. 424.

θησκεῖες καί φιλοσοφικά συστήματα ἐξέχουσα θέση κατέχει ἡ πρακτική τῆς γιόγκα⁷³⁹.

Ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπισημαίνει τό παραπλανητικό ἔργο τῶν μάγων, πού χρησιμοποιοῦν διάφορα θρησκευτικά ἀντικείμενα, ὅπως κεριά, εἰκόνες, κ.λπ., διαβάζουν εὐχές καί Ψαλμούς, γιά νά δημιουργήσουν τήν ἐντύπωση πώς, ὅτι κάνουν εἶναι ἀπολύτως σύμφωνο μέ τήν πίστη μας, γιά νά ἐξαπατήσουν τούς ἀφελεῖς. Οἱ μάγοι μποροῦν νά κάνουν ψεύτικα «θαύματα» γιά νά παραπλανήσουν⁷⁴⁰. Θεραπεύουν ἐκείνους, πού πάσχουν ἀπό δαιμονική ἐπήρεια, στέλνοντας τό δαίμονα σέ ἄλλον ἄνθρωπο, ἐνῶ φυσικές ἀναπηρίες δέν μποροῦν νά θεραπεύσουν. Ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Γέροντας: «Ὁ διάβολος δέν μπορεῖ ποτέ νά κάνη καλό. Μόνον τίς ἀρρώστιες πού προκαλεῖ ὁ ἴδιος μπορεῖ νά θεραπεύση»⁷⁴¹. Ἄλλη τακτική, πού ἀκολουθοῦν οἱ μάγοι γιά νά δελεάσουν

⁷³⁹ Προκειμένου νά δείξουμε τήν ἄμεση ἐπιρροή τοῦ Σατανᾶ στούς ὀπαδοὺς τῶν ἀναφερομένων θρησκευτῶν, παρουσιάζουμε ἐνδεικτικά τρεῖς μαρτυρίες: α') Ἡ πρώτη μαρτυρία ἀφορᾶ τόν «Γιωργάκη», πού ἀπό μικρός ὀδηγήθηκε στό Θιβέτ καί ἀπέκτησε μεγάλη δύναμη-ἐξουσία πάνω του ὁ διάβολος. Μετά ἀπό τίς ἀποτυχημένες προσπάθειές του νά «νικήσει» μέ τίς σατανικές του ἐπιδείξεις τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο, ὁμολογεῖ ὁ «Γιωργάκης»: «Μέ ἔδειξε ὁ Σατανᾶς, γιατί δέν μπόρεσα νά σέ νικήσω». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 235. β') Ἡ δεύτερη μαρτυρία προέρχεται ἀπό νέο, πρῶην ἀρχηγικό στέλεχος τῆς ἰνδουιστικῆς Κινήσεως «Χάρε Κρίσνα», τῆς ὁποίας ὁ ἐπίλογος εἶναι χαρακτηριστικός: «Εἶχα δώσει πολλά δικαιώματα στόν διάβολο, ἀλλά ὁ Γέροντας μέ βοήθησε νά ξεφύγω. Ἄν δέν ἦταν ὁ Γέροντας νά μέ σκεπάζη μέ τίς προσευχές του, δέν θά μπορούσα νά ξεφύγω μέ τίποτα ἀπό τίς σατανικές ἐνέργειές τους». Ὁ. π., σ. 321. γ') Ἡ τρίτη μαρτυρία προέρχεται ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, πού ἐπισημαίνει τήν παρουσία τοῦ διαβόλου σέ μαθητή γνωστοῦ Ἰνδοῦ γκουροῦ, πού τόν ρώτησε γιά τό διαλογισμό καί τίς ἄλλες τεχνικές. Ὁ μαθητής τοῦ γκουροῦ ἐντυπωσιάστηκε ἀπό τά χαρίσματα τοῦ Γέροντα καί προφανῶς τόν ρώτησε, γιατί τόν θεώρησε μεγάλο γκουροῦ! Ὁ Ἅγιος τοῦ ἀπάντησε μέ καλωσύνη: «Δέν ἔχουν σημασία οἱ τεχνικές. Προσπαθεῖτε καί ἐσεῖς, ἀλλά ἐκεῖ πού σκάβετε δέν ὑπάρχει χρυσός, ἀλλά διάβολος. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ χρυσός». Ὁ. π., σ. 322. Ἀναφέρουμε ἐπίσης ἀκόμη μιά μαρτυρία ἑνός αὐτόπτη μάρτυρα γιά τή δαιμονική κατάσταση ἑνός γνωστοῦ γκουροῦ, Κρίσναμουρτι: «Τότε ξαφνικά ὀλόκληρο τό σπίτι φάνηκε σάν νά γέμισε μέ μιά τρομακτική δύναμη κι ὁ Κρίσνα ἔμοιαζε σάν δαιμονισμένος». Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, ὁ.π., σ. 433.

⁷⁴⁰ Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Μακάριο τόν Αἰγύπτιο, ὁ διάβολος, μετά τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ, ἔγινε ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου καί δίνει τή δυνατότητα στούς μάγους νά γίνονται κατὰ παραχώρηση Θεοῦ θαυματοποιοί, δηλαδή νά ἐξουσιάζουν τά φαρμακερά φῖδια καί νά ἀψηφοῦν τό νερό καί τή φωτιά. Βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Λόγοι σέ 150 κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τομ. Γ', σ. 262.

⁷⁴¹ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 185. Προχωρώντας, ὁ Γέροντας ἔνα βῆμα παρακάτω, ἐπισημαίνει ὅτι ὑπάρχει δαιμονική ἐνέργεια καί στά φάρμακα πού χρησιμοποιοῦνται στήν ὁμοιοπαθητική, τονίζοντας χαρακτηριστικά: «Ἐδῶ αὐτοί χρησιμοποιοῦν τά φάρμακά τους, ὅπως ἐμεῖς χρησιμοποιοῦμε τόν Ἁγιασμό!!!». Ἐπίσης εἶχε ἀρνητική τοποθέτηση πρὸς τό βελονισμό, ἀφού σχετίζεται μέ μαγικές πράξεις. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 115-117.

τά θύματά τους, είναι ή προσφορά φυλακτῶν μέ αντικείμενα πού φέρουν σατανική έπιρροή. Μέ πολλά ψέματα προσπαθοῦν νά πείθουν τούς ανθρώπους. Ὁ Γέροντας Παΐσιος, βαθύς γνώστης τῶν μαγικῶν πρακτικῶν διαφόρων μορφῶν - πνευματισμοῦ, βουντοῦ, μέντιουμ κ.λπ. - ἀναλυτικά τίς περιγράφει στίς ἀδελφές τῆς Σουρωτῆς, ἐξηγώντας τόν κίνδυνο στόν ὁποῖο ἐκτίθενται οἱ θαυμαστές τους καί ταυτόχρονα δίνοντας λύσεις θεραπευτικές γιά τούς ανθρώπους αὐτούς⁷⁴².

Ὁ ἅγιος πίστευε ὅτι, σ' ἓνα ἐχθρικό περιβάλλον, ὅπως οἱ χῶρες ὅπου ή μαγεία ἀποτελεῖ ἓνα συνηθισμένο φαινόμενο, γιά νά είναι ἀποτελεσματικός στό ἔργο του ὁ ἱεραπόστολος, πρέπει νά ἔχει ἀγία ζωή καί τή δύναμη νά κάνει θαύματα προκειμένου νά ἐπιλύσει τά προβλήματα τῶν ἰθαγενῶν καί νά πείσει ἀκόμη καί τούς μάγους τους νά πιστέψουν στό Χριστό. Γιά τό λόγο αὐτό ὁ ἅγιος, σέ ὅσους τοῦ ἐξέφραζαν τήν ἐπιθυμία τους νά γίνουν ἱεραπόστολοι, συνηθιστῶ νά ἀρχίζουν πρῶτα μέ τήν «ἐσωτερική» ἱεραποστολή, ὥστε γνωρίζοντας τόν ἑαυτό τους νά ἀγιάσουν, γιά νά γίνουν ἱκανοί ἔτσι καί γιά τήν «ἐξωτερική» ἱεραποστολή⁷⁴³.

Ὁ Γέροντας πονᾷ γιά τή σύγχυση, πού ἐπικρατεῖ στό σύγχρονο κόσμο καί γιά τήν ἐπιπολαιότητα, πού ἀντιμετωπίζουν τά πνευματικά θέματα. Λέγει χαρακτηριστικά ὅτι είναι ἀρκετοί ἐκεῖνοι πού, ἀπευθύνονται στούς μάγους καί στά μέντιουμ καί, βλέποντας ὅτι ἐκεῖ δέ βρίσκουν σωτηρία, ζητᾶνε τότε καί τή δική του βοήθειά του, σάν νά είναι καί αὐτός ἓνας πιό δυνατός μάγος, δηλαδή, χωρίς νά πιστεύουν στήν αἰώνια ζωή, στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά βοηθηθοῦν, ὅσο δέν μετανοοῦν, γιά νά ἐξομολογηθοῦν καί νά ἔρθει ή Χάρη τοῦ Θεοῦ νά τούς ἐλευθερώσει⁷⁴⁴.

Στήν ἐρώτηση ἂν πάντοτε πιάνουν τά μάγια, δίνει τίς προϋποθέσεις γιά νά πιάσουν. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο, μόνον ὁ Θεός μπορεῖ νά ἐξουδετερώσει τή δύναμη τῶν μάγων, ἀφοῦ αὐτοί είναι δοσμένοι στό διάβολο καί συνεργάζονται μ' αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος, πού τοῦ ἔκαναν μάγια, μπορεῖ, ἀφοῦ πρῶτα βρεῖ τήν αἰτία μέ τήν ὁποία ἔδωσε δικαιώματα στό διάβολο, γιά νά πιάσουν πάνω του τά μάγια, νά ἐλευθερωθεῖ μέ τήν μετάνοια καί τήν ἐξομολόγηση. Ἄν ὁ ἴδιος ἔχει φθάσει σέ κατάσταση, πού δέν μπορεῖ νά κάνει κάτι, τότε οἱ οικιακοί του μποροῦν νά κάνουν εὐχέλαιο ἢ ἀγιασμό, γιά νά τόν βοηθήσουν, ὥστε νά τόν πλησιάσει ή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί νά πάρει δυνάμεις.

⁷⁴² «Τά μάγια» ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο κεφάλαιο στό προαναφερθέν βιβλίο: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὁ.π., σσ. 175-190.

⁷⁴³ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 658-659.

⁷⁴⁴ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 244.

Τά ἱερά ἀντικείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἡ προσευχή τῶν πιστῶν βοηθοῦν καί στήν ἀποτροπή τοῦ κακοῦ, πού θέλει νά κάνει ὁ διάβολος, σέ αὐτούς πού ἐπηρεάζει⁷⁴⁵. Στήν περίπτωση πού κάποιοι εἶχαν ἀσχοληθεῖ καί μέ μαγικές πρακτικές, ὅπως π. χ., τό κάλεσμα τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, θεωροῦνται αὐτοί ἀρνητές τῆς πίστεως καί πρέπει νά ἀνατρέχουν μέ μετάνοια, στήν ἐξομολόγηση καί τή Θεία Κοινωνία, ἄν τό ἐπιτρέπει ὁ πνευματικός τους⁷⁴⁶.

Ἐνας ἀκόμη τρόπος, πού ἐπηρεάζει ὁ διάβολος τοὺς ἀνθρώπους καί ἐπιδροῦν τά ἀκάθαρτα πνεύματα πάνω του, εἶναι μέσω τῆς βασκανίας. Ὁ ἅγιος διευκρινίζει ὅτι, ἀνθρώποι πού, ἔχουν καί κακότητα καί ζήλεια, μποροῦν νά κάνουν ζημιά, γιατί ἡ βασκανία εἶναι μιά δαιμονική ἐνέργεια. Αὐτοί ὅταν λένε κάτι μέ φθόνο, τότε βασκαίνουν. Γι' αὐτό συστήνει στίς μητέρες νά φοροῦν σταυρό στά μωρά, γιά νά τά προφυλάσσει. Ὑπάρχει καί ἡ εὐχή τῆς Ἐκκλησίας κατά τῆς βασκανίας, πού μόνον ὁ ἱερέας μπορεῖ νά διαβάσει⁷⁴⁷.

Δέν ἔχουμε βασκανία, ἐπεξηγεῖ ὁ Ἅγιος, στίς περιπτώσεις πού κάποιοι, θαυμάζοντας κάποιο ἔργο του, κάνει μιά ζημιά ἢ ὁ ἴδιος πάθει κάτι. Τότε στίς περιπτώσεις αὐτές, λόγω τῶν παθῶν του καί κυρίως τῆς ὑπερηφανείας του, ἀποσύρεται ἡ Θεία Χάρη, γιά νά ταπεινωθεῖ ὁ ἀνθρώπος καί νά ἔρθει σέ συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας του καί νά μετανοήσει. Λειτουργοῦν δηλαδή τότε οἱ πνευματικοί νόμοι, γιά νά κάνουν τόν ὑπερήφανο νά ταπεινωθεῖ⁷⁴⁸.

2.4. Δαιμονισμένοι

Μιά εἰδική ἰδιαίτερη περίπτωση στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν οἱ δαιμονισμένοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς τέκνα της, πρέπει νά

⁷⁴⁵ Ὁ. π., σσ. 187-188, καταγράφεται μιά περίπτωση θεραπείας μέ ἀγιασμό καί ἐξομολόγηση, καί παρουσιάζεται ἡ διάσωση νέου πού, ἔχοντας ἡ πιστή μητέρα του ράψει σταυρό στό γακῶ ἀπό τό σακκάκι του, δέν μπόρεσε νά τόν σκοτώσει ὁ διάβολος.

⁷⁴⁶ Ὁ. π., σσ. 177-181. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπαγορεύει στόν μάγο νά κοινωνήσει 20 χρόνια (65^{ος} Κανόνας) καί 6 χρόνια σ' ἐκεῖνον πού ζητάει τή βοήθεια μάγου (83^{ος} Κανόνας).

⁷⁴⁷ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 108-110. Γιά τήν ἐπίδραση τοῦ διαβόλου στή βασκανία, ἡ πατερική διδασκαλία εἶναι σαφής: «Πονηρὸς ὁ διάβολος, καὶ κακίας παντοίας δημιουργὸς καὶ ὡσπερ ἔπεται τῷ ἀγαθῷ ἡ ἀφθονία, οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἡ βασκανία. Ἐν τῷ τῆς βασκανίας ὄπλῳ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, μέχρι συντελείας αἰῶνος, πάντας τιτρώσκει καὶ καταβάλλει ὁ λυμεὼν τῆς ζωῆς ἡμῶν διάβολος, καὶ ὁ χαίρων τῇ ἀπωλείᾳ. Ὁ καταπεσὼν διὰ τοῦ φθόνου, καὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ ἴσου ὄπλου καταβάλλων». Βλ. Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού, *Περὶ διαβόλου, ἧτοι Σατανᾶ καὶ δαιμόνων*, PG 95, 1408, C-D.

⁷⁴⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 248.

ἀντιμετωπιστοῦν μέ προσοχή καί ἀγάπη. Το θέμα αὐτό συσχετίζεται ἄμεσα μέ τό προηγούμενο, ἀφοῦ πολλές φορές στά θύματα τοῦ δαιμονισμοῦ συγκαταλέγονται τόσο οἱ μάγοι, ὅσο καί ἐκεῖνοι πού προστρέχουν στή βοήθειά τους. Οἱ δυστυχεῖς μάγοι ἐνῶ στήν ἀρχή φαίνεται ὅτι, αὐτοί ἐξουσιάζουν τούς δαίμονες, μέ τόν καιρό καταλαβαίνουν ὅτι, εἶναι ὑποδουλωμένοι σ' αὐτούς. Τελικῶς βασανίζονται ἀπό τούς δαίμονες, ἄν δέν τούς ὑπακοῦν καί καταλήγουν πειθήνια ὄργανα τῆς πνευματικῆς καταστροφῆς τόσο τῆς δικῆς τους ὅσο καί τῶν ἄλλων⁷⁴⁹. Ὑπάρχουν περιπτώσεις πού, οἱ δαιμονισμένοι δέν ἦταν μάγοι, ἀλλά ἄτομα πού, γιά διάφορους λόγους, πέφτουν στήν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων, πολλές φορές χωρίς νά τό ἀντιληφθοῦν. Ἐνας πολύ σοβαρός λόγος πού ἐξ αἰτίας του δημιουργοῦνται ὅλο καί περισσότερα θύματα κυρίως στό δυτικό κόσμο εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τή Θεία Χάρη καί ἡ στροφή πρὸς τίς ἀνατολικές θρησκείες⁷⁵⁰.

Πρῖν ἀναλύσουμε τό θέμα τοῦ δαιμονισμοῦ καί τῶν δαιμονισμένων θεωροῦμε ὅτι πρέπει νά διευκρινίσουμε τό πῶς ἐννοεῖ ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος τούς ὄρους αὐτούς. Ἡ συχνότητα μέ τήν ὁποία χρησιμοποιεῖ τούς ὄρους, καθώς καί τά πολλά περιστατικά πού, κατά τή γνώμη του, ἐντάσσονται σ' αὐτή τήν κατηγορία μᾶς δίνουν τό δικαίωμα νά θεωρήσουμε ὅτι ὁ ἅγιος ἔχει μιά εὐρεῖα ἀντίληψη γιά τό φαινόμενο αὐτό. Δέν περίμενε νά δεῖ τό δαιμονισμένο μόνο στήν κλασσική κατάσταση μέ τήν ὁποία περιγράφεται στήν Ἁγία Γραφή, μέ τή γυμνότητα καί τίς βίαιες ἐξωτερικές πράξεις⁷⁵¹, ἀλλά ἡ λεπτή πνευματική του ὄραση βλέποντας μέσα στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, «διάβαζε» καί τά πιό ἀδιόρατα σημάδια, πού ἔδειχναν τήν ἐπήρεια ἢ τήν παρουσία τῶν δαιμόνων, πού δέν ἦταν ἀντιληπτά σέ συγγενεῖς καί σέ γνωστούς. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, ὁ «δαιμονισμός» διακρίνεται σέ δύο καταστάσεις. Στή μιά κατάσταση ὁ ἄνθρωπος, λόγω τῶν παθῶν του, δίνει δικαιώματα στό διάβολο νά τόν ἐπηρεάζει. Αὐτή ἡ ἐπήρεια εἶναι ἐξωτερική καί ἀφορᾷ τήν πλειοψηφία τῶν «δαιμονισμένων». Στή δεύτερη κατάσταση ὁ

⁷⁴⁹ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σ. 332.

⁷⁵⁰ Θέλοντας νά ὑπογραμμίσαι τόν πραγματικό κίνδυνο πού διατρέχουν ὅσοι στραφοῦν σ' αὐτή τήν ἐπιλογή, ἕνας πρώην ὁπαδός τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν, ἀναφέρει: «Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἀνθρώπους πού ὄχι ἀπλῶς “ἐπηρεάζονται” ἀπό τό δαίμονα, ἀλλά “καταλαμβάνονται” ἐξ ὀλοκλήρου ἀπ' αὐτόν. Οἱ διδασκαλίες τους, ὅσο γοητευτικές καί ὁμορφες κι ἄν φαίνονται, εἶναι δαιμονικές ἐπινοήσεις πού σκοπό ἔχουν νά ἀπομακρύνουν τούς ἀνθρώπους ἀπό τήν ἀλήθεια καί τήν ἀληθινή ζωή, καί νά τούς ὀδηγήσουν στούς σκοτεινοὺς δρόμους τοῦ ψέματος καί τῆς αὐτοκαταστροφῆς, μακριά ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό πού διεκήρυξε: “Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωὴ” (Ἰω. 14, 6). Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦ*, σ. 435.

⁷⁵¹ Πρβλ. τήν περίπτωση τῶν δαιμονισμένων τῶν Γεργεσηνῶν (Ματθ. 8, 28-34).

ἄνθρωπος, εἴτε ἀπό δική του ὑπαιτιότητα εἴτε ἀπό ἄλλη αἰτία, χάνει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί ἐπιτρέπει ὁ Θεός στό διάβολο, σάν πνεῦμα πού εἶναι, νά εἰσχωρήσει μέσα του καί νά ἔνωθεῖ μέ τήν ψυχή του⁷⁵². Σ' αὐτή τήν τραγική γιά τόν ἄνθρωπο περίπτωση, τό σῶμα, ὡς φορέας μιᾶς ξένης δύναμης, ἀντιδρᾷ ὑποκινούμενο ἀπό τό διάβολο μέ διάφορους τρόπους, συνήθως μέ σπασμωδικές κινήσεις, κραυγές κ.λπ. Γιά ἀνθρώπους, πού ὑποφέρουν μέ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τό δαιμονισμό, ἔχουμε καταγραμμένα περιστατικά, πού θεραπεύει ὁ ἅγιος Παῖσιος καί ἐν ζωῇ καί μετὰ τήν κοίμησή του. Γιά τά μικρά παιδιά, πού ἔχουν δαιμόνιο, συμβουλεύει νά τά διαβάσουν ἐξορκισμούς καί νά τά κοινωνοῦν, γιατί αὐτά δέν εἶναι ὑπεύθυνα. Γιά τούς μεγάλους συμβουλεύει μετάνοια καί ἐξομολόγηση. Πρῶτα νά βρεθεῖ ἡ αἰτία καί μετὰ νά τούς διαβάσουν ἐξορκισμούς ⁷⁵³.

Τό φαινόμενο τῶν δαιμονισμένων προκαλεῖ καί σήμερα σύγχυση σέ ἀρκετούς ἐπιστήμονες, ἀλλά καί κληρικούς, λόγω τῆς φαινομενικῆς ὁμοιότητάς του μέ «ψυχολογικές» παθήσεις. Ὁ Γέροντας καταλαβαίνοντας πότε τά ἐξωτερικά σημάδια, πού κατά τούς ἄλλους ἔδειχναν τή δαιμονική ἐξουσία, ἦταν φυσικές συνέπειες τοῦ ἄγχους ἢ ἄλλων ψυχολογικῶν προβλημάτων, καί προτείνει τίς καλύτερες λύσεις γιά τόν καθένα. Ὁ ἅγιος ὑποδεικνύει τό σημάδι πού, ἀποτελεῖ κριτήριο διάκρισης μεταξύ τοῦ ψυχικά πάσχοντος καί τοῦ δαιμονιζομένου. Εἶναι ἡ ἀντίδραση του πρὸς τά ἱερά ἀντικείμενα. Ὁ δαιμονισμένος ὅταν πλησιάζει κάτι ἱερό τινάζεται καί ἀγριεῖ καί θέλει νά ἀπομακρυνθεῖ, γιατί στρουμώχονται μέσα του τά δαιμόνια, ἐνῶ ὁ ψυχασθενής δέν ἔχει καμιά ἀντίδραση⁷⁵⁴.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀποτελεῖ τόσο γιά τούς κληρικούς, ὅσο καί γιά ὅλα τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς κοινωνίας ἓνα αὐθεντικό ἀληθινό παράδειγμα ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης πρὸς τούς πάσχοντες. Σ' ὅλη τήν ἐπίγεια ζωή του βοήθησε μέ πόνο πολλούς ἀνθρώπους, εἴτε ἐπηρεαζομένους εἴτε κυριευμένους ἀπό τά πονηρά πνεύματα, νά βροῦν τό Χριστό τή σωτηρία τους καί νά γίνουν καλοί χριστιανοί. Ὅταν παρὰ τίς συστάσεις του σέ κάποιους

⁷⁵² Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 580-581.

⁷⁵³ Ὁ. π., σσ. 357-358, 368-370, 580-586. Πρβλ. Αθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι*, σσ. 31-34.

⁷⁵⁴ Γιά τό πλήθος τῶν δαιμονισμένων ἔλεγε: «Πάντως, ἀπό τούς χίλιους πού ἔρχονται ἐδῶ, καί νομίζουν ὅτι εἶναι δαιμονισμένοι, μόνο οἱ πέντε ἔχουν πραγματικό δαιμόνιο». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 581. Σ' αὐτό τό πνεῦμα, ἡ παραπομπή 4 στό κείμενο τοῦ Γέροντος Παῖσιου ἐπεξηγεῖ τήν ἀποψή του γιά τό παραπάνω θέμα: «Ὁ Γέροντας ἔλεγε ὅτι ὁ ψυχοπαθής χρειάζεται τήν ἰατρική βοήθεια καλοῦ καί πιστοῦ ψυχιάτρου καί τήν πνευματική βοήθεια τοῦ πνευματικοῦ, ἐνῶ ὁ δαιμονισμένος, ἐφόσον ἔχει τά λογικά του, χρειάζεται νά βρῆ σέ τί ἔφταιξε καί δαιμονίστηκε, νά μετανοήσῃ καί νά ἐξομολογηθῇ, γιά νά ἀπαλλαγῇ ἀπό τό δαιμόνιο», Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 192.

δαιμονισμένους ἢ ἐπηρεαζομένους ἀπό τούς δαίμονες ἔβλεπε ὅτι δέν ὑπῆρχε διάθεση γιά διόρθωση, τούς ἔδιωχνε, γιά νά μή κάνουν κακό καί στούς ἄλλους. Πονοῦσε γιά κάθε περίπτωση καί δέ θεωροῦσε τούς δαιμονισμένους πίο ἀμαρτωλούς ἀπό τούς ἄλλους⁷⁵⁵.

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα Παῖσιο, οἱ αἰτίες ⁷⁵⁶ πού ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπο σ' αὐτή τήν κατάσταση εἶναι οἱ ἐξῆς: ἡ ὑπερηφάνεια, πού τόν κάνει νά κατακρίνει ὅλους τούς ἄλλους⁷⁵⁷, οἱ σατανικές μουσικές, μέ κρυμμένα μηνύματα σέ «ἀνάστροφη κάλυψη», τό διάβασμα βλάσφημων βιβλίων, οἱ βρισιές κατά τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἁγίων, τό θράσος, ἡ σατανολατρία τῶν ἰδίων ἢ καί ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας κ.λπ. Κάποιοι δαιμονισμένοι βασανίζονται, γιά νά πονέσουν ἄλλοι καί νά προβληματισθοῦν γιά τήν δική τους πνευματική κατάσταση. Σημειωτέον ὅτι, ὁ πάσχων πολλές φορές δέ θεραπεύεται ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφάνειας ἐκείνων πού προσεύχονται γι' αὐτόν, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξορκιστῶν. Ὑπάρχουν ἐπίσης περιπτώσεις πού οἱ ἐξορκιστές παθαίνουν ζημιά στήν προσπάθειά τους νά διώξουν τά ἀκάθαρτα πνεύματα⁷⁵⁸.

Από τή βοήθεια ⁷⁵⁹ πού προτείνει ὁ ἅγιος Παῖσιος γιά τούς δαιμονισμένους ἀναφέρουμε: τή μνημόνευσή τους στήν Προσκομιδή, τήν προσευχή γι' αὐτούς μέ ταπείνωση, μέ πόνο καί ἀγάπη (ἀφοῦ πρῶτα ὁ προσευχόμενος δοξολογήσει τό Θεό γιά τό γεγονός ὅτι, δέν εἶναι στήν κατάσταση αὐτή ὁ ἴδιος, μετά νά πει: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον τόν δούλον Σου»), τήν ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτούς μέ ἀγκαλιές, ἀφοῦ «τό

⁷⁵⁵ Ὁ. π., σσ. 191-193.

⁷⁵⁶ Γιά τίς αἰτίες καί τίς λύσεις πού προτείνει ὁ Ἅγιος, βλ. τό κεφάλαιο «Γιά τούς δαιμονισμένους» στό βιβλίο Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 191-208. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 114' Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 369. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ διδαχή σύμφωνα μέ τήν ὁποία μπορεῖ κανείς νά δαιμονιστεῖ ἐξαιτίας τῆς πολυφαγίας καί τῆς ἔλλειψης ἐγκράτειας. Ἀφοῦ οἱ δαίμονες ἐξέρχονται ἀπό τόν ἄνθρωπο μέ νηστεία καί προσευχή, τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι μποροῦν νά εισέλθουν μέ τά ἀντίθετα. Βλ. Ἁγίου Ἀναστασίου Σιναΐτου, *Ἐρωτήσεις καί ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων*, PG 89, 732 C-D.

⁷⁵⁷ Ὁ Ἅγιος παρουσιάζει τή βαθμιαία ἐξέλιξη τῆς ἐπίδρασης πού ἔχει ἡ κατάκριση στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τόν τελευταῖο της σημεῖο, τόν δαιμονισμό. Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 193-195.

⁷⁵⁸ Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός ἱερομονάχου πού, χωρίς νά ἔχει τήν ἀπαραίτητη πνευματικὴ κατάρτιση, προσπάθησε, μιμούμενος τόν Ἅγιο Παρθένιο, Ἐπίσκοπο Λαμφάκου, (7 Φεβρουαρίου) νά βγάλει δαιμόνιο, ἀλλὰ δαιμονίστηκε ὁ ἴδιος, πράγμα πού θεωρήθηκε ἀπό τόν Γέροντα Παῖσιο ὡς πτώση, στό ὅ.π., σ. 199. Πρβλ. Ἱερομονάχου Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου, *Νέος Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Διασκευὴ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ: Ξενοφών Κομνηνός, τομ. ΣΤ', Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2006, σσ. 85-87.

⁷⁵⁹ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 200-204.

δαιμόνιο πολύ ύποφέρει, όταν σφίξεις τό δαιμονισμένο μέ θεϊκή αγάπη», τή συμμετοχή τους σέ άγρυπνίες καί άκολουθίες, αλλά όχι στά πανηγύρια, γιά νά μήν άποσπούν τόν κόσμο από τήν προσευχή καί νά μή ρεζιλεύονται. Συνιστᾶ επίσης τή συχνή Θεία Κοινωνία, ή όποία άποτελεῖ τό πιό δραστικό φάρμακο γιά τούς εκ γενετῆς δαιμονισμένους, οί όποιοι θά λάβουν τελικά μισθό μάρτυρα⁷⁶⁰. Όσοι δαιμονίστηκαν άργότερα, καί από προσωπική τους άπροσεξία, πρέπει πρῶτα νά βροῦν τί ἔφταιξε καί δαιμονίστηκαν καί στή συνέχεια άφοῦ συναισθανθοῦν τό σφάλμα τους καί μετανοήσουν, νά ἔξομολογηθοῦν καί μόνο μέ τήν ἄδεια τοῦ πνευματικοῦ νά κοινωνήσουν. Μετά μποροῦν νά τούς διαβάσουν ἔξορκισμούς, προτιμότερο νοερώς⁷⁶¹.

Τά ἴδια φάρμακα τῆς Ἐξομολόγησης καί τῆς Θείας Κοινωνίας τά ἔχουν στή διάθεση τους ὅλοι οί χριστιανοί, πού θέλουν νά προστατευθοῦν από τίς άρνητικές ἐνέργειες τοῦ διαβόλου, εκ τῶν όποίων αρκετές μεταδίδονται μέ τή βασκανία. Ὁ πνευματικά ἐνισχυμένος ἄνθρωπος δέν φοβᾶται οὔτε τούς ὄρατους, οὔτε τούς ἀοράτους ἐχθρούς⁷⁶².

Ἀνησυχητικό εἶναι τό γεγονός ὅτι, πολλοί ἄνθρωποι δέν καταλαβαίνουν ὅτι βρίσκονται ὑπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων εἴτε οί ἴδιοι εἴτε ἐκεῖνοι μέ τούς όποίους ἔχουν ἐπικοινωνία. Γι' αὐτούς ὁ ἅγιος Γέροντας ὑποστηρίζει ὅτι, ἂν σέ μιά σχέση ἀλλάξει ὁ ἕνας πρὸς τό καλό, διακόπτει τή δαιμονική ἐπίδραση καί ἔχει τή δύναμη νά ὠφελήσει καί τόν ἄλλο, βοηθώντας τον νά προβληματιστεῖ καί νά ἀκολουθήσει τό δικό του καλό παράδειγμα⁷⁶³.

Ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου από τήν ἐπήρεια τοῦ διαβόλου γίνεται ἀντιληπτή ἀμέσως. Στόν ἄνθρωπο ἐπανέρχεται ἡ θεία Χάρη καί ξαναβρίσκει τήν ἐσωτερική του γαλήνη. Αὐτό ἔζησε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τριπλῆς ἐντολῆς,

⁷⁶⁰ Τό θέμα τῆς Θείας Κοινωνίας ἀντιμετωπίστηκε ἀντιφατικά στό παρελθόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχουν δύο τάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ὑπέρ τῆς συμμετοχῆς τῶν δαιμονισμένων σ' αὐτό τό σωτήριο Μυστήριο. Μέ τόν Ἅγιο Παῖσιο συμφωνεῖ ὁ 3^{ος} Κανόνας τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας (ὁ όποῖος ἐπιτρέπει νά κοινωνάει κάθε Κυριακή -καί όχι κάθε μέρα- μόνο στήν περίπτωση πού ὁ δαιμονισμένος δέν προσφέρει βλασφημίες γιά τή Θεία Κοινωνία). Ἀπαγορεύουν τόν δαιμονισμένο νά κοινωνήσει: ὁ 79^{ος} Ἀποστολικός Κανόνας, ὁ 4^{ος} Κανόνας τοῦ Νικολάου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ 60^{ος} Κανόνας τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Βλ. Arhidiacon prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note si comentarii*, α. τ., 1991, σσ. 46, 133, 372, 436.

⁷⁶¹ Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, ὁ.π., σ. 206.

⁷⁶² «Σέ ἕναν πού ἔξομολογεῖται, καί μέ τό φτυάρι νά τοῦ ρίχνουν τά μάγια, δέν πιάνουν. Γιατί, ὅταν ἔξομολογεῖται καί ἔχει καθαρή καρδιά, δέν μποροῦν οί μάγοι νά συνεργασθοῦν μέ τόν διάβολο, γιά νά τόν βλάψουν». Ὁ. π., σ. 186. Πρβλ. Γέροντος Πορφυρίου Κausοκαλυβίτου, *Βίος*, σ. 449.

⁷⁶³ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Χαριτωμένες διδαχές. Μέ παραβολές καί παραδείγματα*, Γ' ἔκδοση, Σειρά Ὁσίων Θεσαύρισμα 1, Ἐπιμέλεια Σωτήριος Λυσικάτος, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 96.

πού ἔδωσε ὁ ἅγιος Παῖσιος στό δαίμονα πού φώλιαζε στό συντάκτη τοῦ παρακάτω κειμένου: «Γύρισε γιά τρίτη φορά καί εἶπε· - "Πνεῦμα ἀκάθαρο, βγές ἀπό τό πλάσμα τοῦτο". Ἔνοιωσα κάτι νά βγαίνει ἀπό μέσα, κάτι αὔλο νά ξεχωρίζει καί νά ξεκολλάει ἀπό μένα. Ἔνοιωθα νά ἐλευθερώνεται τό μυαλό καί ἡ ψυχή μου ἀπό τήν ἔντονη ἐπίδραση κάποιου ἄλλου πνεύματος. Ταυτόχρονα ἀπέκτησα καί ἔντονη αἴσθηση, συνείδηση, ἐπίγνωση τῆς ψυχῆς μου ὡς κάτι πολύ συγκεκριμένο καί ἀπτό. Ἔνωσα ξαλαφρωμένος, σάν ἕνα μεγάλο βᾶρος, πού δέν τό καταλάβαινα προηγουμένως, νά ἔφευγε ἀπό πάνω. Ἐκείνη τή στιγμή συνειδητοποίησα πόσο πιεσμένος ἦμουν. Αὐτό τό πράγμα πού βγήκε ἀπό μέσα μου τό ἔνοιωσα νά στέκεται πίσω ἀριστερά μου, μία παρουσία πού ἡ δύναμή της σέ πλάκωνε. Βάραινε τήν ψυχή καί ἀπό μακριά»⁷⁶⁴.

Ὁ ἅγιος Παῖσιος συμβουλεύει τούς συγγενεῖς τῶν δαιμονισμένων, νά μὴν ἐκθέτουν τούς δαιμονισμένους στά μάτια τοῦ κόσμου, γιά νά μὴ ρεζιλεύονται καί πληγώνονται. Πολλοί ἀπό αὐτούς καταλαβαίνουν τί τούς συμβαίνει καί ντρέπονται γιά τίς ἀσχημοσύνες τους μπροστά στόν κόσμο κατά τή διάρκεια τῆς δαιμονικῆς κρίσης τους, καί ταυτόχρονα ὑποφέρουν γιά τήν κατάστασή τους. Ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη τήν καλωσύνη μας καί τήν εὐχή. Ἡ θεραπεία τους ἐξαρτᾶται ἀπό τούς ἴδιους καί εἶναι πιό εὐκολη, ὅταν δέν ἔχουν ὑποδουλωθεῖ ἐντελῶς στά δαιμόνια καί μπορεῖ νά γίνεи σταδιακά κάποιες φορές. Ὅσο πιό γρήγορα σταθεροποιῶνται στήν πνευματική ζωή οἱ ἴδιοι ἢ καί οἱ γύρω τους, ἂν αὐτοὶ ἔφταιξαν, τόσο πιό κοντά εἶναι ἡ θεραπεία τους⁷⁶⁵. Ἄν δέν μετανοήσουν δέν μποροῦν νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τό δαιμόνιο. «Ἄν ἐσύ δέν καταλάβης τό σφάλμα σου καί δέν μετανοήσης, ὅλοι οἱ πνευματικοὶ τοῦ κόσμου νά μαζευτοῦν καί νά εὐχηθοῦν, τό δαιμόνιο δέν θά φύγη», προειδοποιεῖ ὁ ἅγιος Παῖσιος κάποιον, πού δαιμονίστηκε ἀπό δική του ὑπαιτιότητα⁷⁶⁶.

Σέ μερικούς δαιμονισμένους, πού εἶναι εὐαίσθητοι ἐκ φύσεως, ὁ διάβολος τούς σπρώχνει στήν ἀπελπισία γιά νά αὐτοκτονήσουν, βάζοντας σέ κίνδυνο αἰώνιας καταδίκης τήν ψυχή τους⁷⁶⁷.

⁷⁶⁴ Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦν*, σ. 260.

⁷⁶⁵ Προβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 581· Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 204.

⁷⁶⁶ Ὁ. π., σ. 186.

⁷⁶⁷ Ὁ. π., σ. 207. Χωρίς νά πρόκειται γιά δαιμονισμένους, εἶναι γνωστή αὐτή ἡ τακτική τοῦ διαβόλου, τῆς ἀπελπισίας, πού ὀδηγεῖ σέ αὐτοκτονία, πού τή χρησιμοποιεῖ ὡς μέσον, γιά νά ἀνακόπτει τήν πορεία τῶν καλῶν ἀγωνιστῶν, καθὼς καί τήν προσπάθεια τῶν ἀμαρτωλῶν νά συνέλθουν πνευματικά. Πολύ περισσότερο, χρησιμοποιεῖ αὐτή τήν τακτική, ὅταν ἔχει κατακυριεύσει τόν ἄνθρωπο κυριολεκτικά ὁ ψυχοφθόρος διάβολος.

Ἐπειδή ὁ διάβολος, πού ταλαιπωρεῖ τούς δαιμονισμένους, εἶναι πλάνος καί ψεύτης καί θέλει ὅλα νά τά μπερδεύει, γι' αὐτό καί θέλει μεγάλη προσοχή, λέει ὁ ἅγιος, ὅταν συζητᾶμε μέ ἓνα δαιμονισμένο. Γιά παράδειγμα, δέν μπορεῖ πάντοτε κάποιος νά καταλάβει, πότε μιλάει ὁ διάβολος (ἂν καί καμιά φορά τό διαπιστώνει ἀπό τήν κίνηση τῶν χειλιῶν τοῦ δαιμονισμένου), καί πότε ὁ δαιμονισμένος. Οὔτε, μπορεῖ νά καταλάβει, τί θυμᾶται ἢ τί δέν θυμᾶται ὁ δαιμονισμένος μετά ἀπό κάθε κρίση κ.λπ. Γι' αὐτό πρέπει νά εἴμαστε πολύ προσεκτικοί καί νά μὴν πιστεύουμε ἀδιάκριτα στά λόγια τῶν δαιμονισμένων, ἐπειδή ὁ διάβολος προσπαθεῖ νά παραπλανήσει μέ κάθε τρόπο τόσο τόν φορέα του, ὅσο καί τούς ἀκροατές του⁷⁶⁸.

Συμπερασματικά θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι, ὁ ἅγιος Παῖσιος, ἀντιμετωπίζει τήν δαιμονική ἐπήρεια ἢ κατάληψη ἀπό τό δαίμονα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως κάθε σωστική δοκιμασία, πού κατά παραχώρηση Θεοῦ ἐπιτρέπεται νά βρεῖ τόν ἄνθρωπο, μέ σκοπό τή διόρθωσή του. Αὐτό τό νόημα ἔχουν τά παρακάτω λόγια του: «Καί ἡ προσβολή ἀπό δαιμονική ἐνέργεια εἶναι, κατά κάποιο τρόπο, δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο, γιά νά ταπεινωθῇ, νά μετανοήσῃ καί νά σωθῇ». Ἐνῶ ἄνθρωποι, πού κάνουν πολλές ἁμαρτίες δέ δαιμονίζονται, ἐπειδή δυστυχῶς ἔχουν φτάσει σέ τελεία πτώση καί δέ θά διορθωθοῦν οὔτε μέ τό δαιμονισμό, μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παῖσιος, στοιχοῦμενος ἀκόμη μιά φορά μέ τή διδασκαλία τῶν Πατέρων⁷⁶⁹.

3. Κοινωνική ποιμαντική

3.1. Ἐννοια καί σημασία τῆς πατρίδας

Στήν ἀφιέρωση, σέ στίχους ποιητικούς, πού γράφει ὁ ἅγιος Παῖσιος στή μητέρα του πίσω ἀπό τή φωτογραφία, πού ἔβγαλε ἀμέσως μετά τήν κουρά του σέ μοναχό, φαίνεται ἡ ἀγάπη του πρὸς τήν πατρίδα-πολιτεία, ἡ ὁποία τόν ὠθεῖ σέ ὅλη του τή ζωή σέ προσευχή καί ἀγώνα γιά νά κρατηθεῖ ἐλεύθερη καί

⁷⁶⁸ Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 198-199.

⁷⁶⁹ Ὁ. π., σ. 208. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 194-196, γιά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Χριστοῦ στόν ἄνθρωπο μέσφ τοῦ πόνου τῶν δοκιμασιῶν.

Ὁρθόδοξη⁷⁷⁰. Ξεκινώντας ἀπό αὐτό, ἐπιχειροῦμε νά δώσουμε τήν ἔννοια τῆς πατρίδας, ὅπως τήν ἀντιλαμβανόταν ὁ ἐνάρετος μοναχός πού, ἂν καί ἀπομονώθηκε στήν ἀθωνική ἐρημιά, γιά νά γίνει οὐρανοπολίτης, δέν παύει νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του καί μέλος τῆς πολυαγαπημένης του ἐπίγειας πατρίδας, γιά τήν ὁποία πολλές φορές, χωρίς δισταγμό, ἔβαλε σέ κίνδυνο τήν ἴδια του τή ζωή κατά τή στρατιωτική του θητεία⁷⁷¹.

Πρῶτα πρέπει νά διευκρινίσουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παῖσιος ταυτίζει κατά κάποιο τρόπο τήν πατρίδα μέ τήν Ἐκκλησία. Οἱ Ἕλληνες πολίτες εἶναι κατά πλειοψηφία καί μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Δέν μποροῦμε νά διαχωρίσουμε τίς δύο αὐτές ιδιότητες, χωρίς νά ἀλλοιώσουμε τήν αὐθεντική δομή τοῦ Ἑλληνα. Συνιστᾶ στούς νέους νά ἐργάζονται γιά τό καλό τῆς πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας, βασιζόμενος σ' αὐτήν του τήν πεποίθησή, προσπαθώντας νά τήν ἐμφυτέψει καί στίς ψυχές τῶν ἐπομένων γενεῶν⁷⁷².

Πρέπει ἐπίσης νά σημειώσουμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παῖσιος ἀντιλαμβάνεται τήν ἔννοια τῆς πατρίδας, ἐντάσσοντάς την στό εὐρύτερο εὐρωπαϊκό, ἀλλά καί παγκόσμιο πλαίσιο. Ἐκφράζει τήν ἴδια ἀγάπη πρὸς ὅλους, καί μάλιστα στήν προκειμένη περίπτωση, πρὸς ὅλες τίς χῶρες καί λαούς, ἀναγνωρίζοντας ὅτι, εἶναι εὐχέτης ὑπέρ τοῦ σύμπαντος κόσμου, γράφοντας: «Εὐχομαι ὁ Θεός νά φωτίσει ὅλον τόν κόσμον καί αὐτούς, νά ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας»⁷⁷³. Ἡ ἀγάπη του, ἐπειδή ἦταν συναρμοσμένη μέ τήν ἀρετή τῆς διακρίσεως, δέν θολώνει τό νοῦ του καί γι' αὐτό ἀπαθῶς ἐλέγχει τίς λανθασμένες κινήσεις κάποιων κρατῶν, κυρίως τῶν ἡγετῶν τους, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς Ἑλλάδας. Τά κράτη στά ὁποῖα συχνά ἀναφέρεται εἶναι οἱ γειτονικές χῶρες Τουρκία, Βουλγαρία, Σκόπια καί Ἀλβανία. Ἐπίσης ἀναφέρει καί ἄλλα, ὅπως τήν Κύπρο, τή Σερβία, τή Ρωσία, τή Ρουμανία, τίς Η.Π.Α. Δύο ἀπό τά θέματα πού ἀπασχολοῦν πολύ τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο εἶναι τό Μακεδονικό καί τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στά ὁποῖα συχνά ἀναφέρεται. Διακρίνεται γιά τήν αἰσιοδοξία του, ὡς πρὸς τήν ἔκβασή τους, πεπεισμένος ὅτι, στήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, μέ εὐεργετικές συνέπειες

⁷⁷⁰ «Θά εὐχομαι πάντα διά ἐσέ, καί δι' ὅλην τήν πολιτείαν». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σ. 112. Στίς τελευταίες σελίδες τοῦ βιβλίου του, ὁ συγγραφέας καταγράφει ἀκριβῶς τή θέση τοῦ Ἁγίου γιά τήν προσφορά τοῦ μοναχοῦ στό ἔθνος: «Ἄλλον ὁ Θεός τόν κάνει μοναχό γιά νά βοηθήσει μιά οἰκογένεια καί ἄλλον γιά νά βοηθήσει ὁλόκληρο ἔθνος». Ὁ. π., σ. 704.

⁷⁷¹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 63-73 καί *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, Βασιλικά, σσ. 65-89.

⁷⁷² Συνοψίζοντας τή στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου πάνω στό θέμα αὐτό, ὁ κ. Κολιός ἀναφέρει: «Ἡ Ἐκκλησία δέν δρᾷ ἀποκομμένα ἀπό τό κοινωνικό σύνολο, ἀλλά μέσα σέ αὐτό καί μάλιστα τό διαμορφώνει καί ταυτόχρονα διαμορφώνεται ἀπό αὐτό». Βλ. Γ. Κολιοῦ, *Γέρον Παῖσιος*, σ. 85.

⁷⁷³ Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, Βασιλικά, σ. 189. «Ὁ Χριστιανός δέν πρέπει νά εἶναι φανατικός, ἀλλά νά ἔχη ἀγάπη γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους». Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 78.

γιά τήν Ἑλλάδα, λειτουργοῦν πρωτίστως οἱ πνευματικοί νόμοι. Τίποτα δέν εἶναι τυχαῖο, ἀλλά ὅλα γίνονται σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, εἴτε πρόκειται γιά ἄμεση ἐπέμβαση Του, εἴτε γιά τήν παραχώρηση Του πού κάνει ἀφήνοντας χῶρο, γιά νά φανεῖ ἡ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων⁷⁷⁴. Ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρὸς τό γένος του, ἡ πεποίθηση του ὅτι, ἡ Ὁρθοδοξία, τήν ὁποία κράτησαν σέ δύσκολους καιρούς σκλαβιάς οἱ Ἕλληνες, τούς δίνει μοναδικά πνευματικά προνόμια ἀπό τόν Θεό, τόν πιέζουν, νά μιλάει συνεχῶς γιά τά ἐθνικά θέματα⁷⁷⁵.

Τρεῖς χρονικές περιόδους διακρίνει στήν ἱστορία τῆς πατρίδας. Τό παρελθόν ἀπό τό ὁποῖο, ὁ Ἅγιος Γέροντας προβάλλει ἐπανειλημμένως πολλά στοιχεῖα καί πρόσωπα περασμένων γενεῶν -ὅπως τόν εὐλαβέστατο ἥρωα Μακρουγιάννη - γιά νά τονώνει τό ἠθικό τῶν συγχρόνων σέ δύσκολες καταστάσεις. Τό παρόν στό ὁποῖο, μιμούμενος τούς προφήτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ⁷⁷⁶, βλέποντας μέ πόνο τήν ἀποστασία ἀπό τόν Χριστό τῶν συμπατριωτῶν του συνιστᾷ μετάνοια ⁷⁷⁷. Τό μέλλον, τό ὁποῖο ἀτενίζει αισιόδοξα, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στήν σωτήρια ἐπέμβαση τοῦ «Θεοῦ τῆς ἱστορίας»⁷⁷⁸ γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς πατρίδας.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο, ἡ Πατρίδα εἶναι ὁ χῶρος ὅπου μᾶς ἔβαλε ὁ Θεός νά ἐργαστοῦμε γιά τή σωτηρία μας. Εἶναι: «Ἡ Πατρίδα μιά μεγάλη οἰκογένεια» ⁷⁷⁹. Ἡ κοινή πίστη ἀποτελεῖ τό βασικότερο στοιχεῖο, πού ἐξασφαλίζει τήν ἐμπιστοσύνη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, στοιχεῖο πολύ σημαντικό γιά τήν ἀνάπτυξή τους⁷⁸⁰.

Σήμερα βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μέ μιά οικονομική κρίση μέ βαθιές ρίζες στήν ἀντίληψη κάποιων Ἑλλήνων ὅτι, γιά τήν φοροδιαφυγή τους δέν θά ὑπάρξουν ἀρνητικές συνέπειες στήν πατρίδα. Αναφερθήκαμε ἤδη στήν εὐαίσθητη συνείδηση τοῦ ἁγίου, ὁ ὁποῖος γιά νά μή ζημιώνει τό κράτος, βάζει

⁷⁷⁴ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 699. Μιά ἐξαιρετική ἀνάλυση τῶν θέσεων τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, μέ νέες πληροφορίες κυρίως γιά τήν Τουρκία, γίνεται στά κεφάλαια «Ἑλληνοτουρκικές σχέσεις», «Γεωπολιτική ἀνάλυση», «Αἰγιαλίτιδα ζώνη», «Ἐναέριος χῶρος Αἰγαίου», «Υφαιλοκρηπίδα» στό προαναφερμένο βιβλίο τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 462-495.

⁷⁷⁵ Ὁ. π., σ. 406 κ.έξ.

⁷⁷⁶ Βλ. ἐνδεικτικά *Ἱερ.* 4-5, ὅπου ὁ προφήτης συνιστᾷ τήν μετάνοια στούς Ἰσραηλίτες (4, 8), γιά τήν ἀποφυγή τῶν ἐπικειμένων ὀδυνηρῶν συνεπειῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀποστασίας τους.

⁷⁷⁷ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 700, 704.

⁷⁷⁸ Βλ. τό κεφάλαιο «Υπέρ τοῦ γένους καί τῆς Πατρίδος», στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 697-704. Ὁ Γέροντας συνήθιζε νά λέει σέ ἐπισκέπτες του: «Ἀπό τό κακό πού ἐπικρατεῖ σήμερα θά βγεῖ μεγάλο καλό». Ὁ. π., σ. 700.

⁷⁷⁹ Ὁ. π., σ. 700.

⁷⁸⁰ Βλ. Γ. Κολιοῦ, *Γέρων Παῖσιος*, σ. 47.

γραμματόσημο ακόμη και σέ γράμματά του, πού δέν τά ταχυδρομοῦσε, ἀλλά τά παρέδιδαν ἐπισκέπτες του. Τονίζει ὅτι, οἱ ἀρνητικές συνέπειες τῆς φοροδιαφυγῆς ἔχουν δύο διαστάσεις, ἀφοῦ αὐτή ἡ ἐνέργεια ζημιώνει τόσο τό κράτος, ὅσο καί τούς πολίτες. Δέν ἐπιτρέπεται νά πληρώνουν μόνον οἱ εἰλικρινεῖς φόρους⁷⁸¹. Ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἀδικίες καί τά λάθη τῶν ἐφοριῶν κάνουν πολλούς πολίτες μέ τή σειρά τους, νά μὴν ἐκπληρώνουν σωστά τίς ὑποχρεώσεις τους, ἀλλά «νά γίνουν κλέφτες»⁷⁸².

Ἡ διακυβέρνηση τῆς πατρίδας δίδεται μέ τήν ψῆφο τοῦ λαοῦ στούς πολιτικούς, οἱ ὅποιοι ἀναλαμβάνουν μεγάλη ευθύνη νά ἐργάζονται γιά τό καλό τῆς Πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας. Ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ ἀναφέρει γιά τόν ἅγιο: «Τόν ἐπισκέπτονταν πολιτικά πρόσωπα, βουλευτές, ὑπουργοί, γερουσιαστές ἀπό τίς Η.Π.Α. καί ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος τοῦ ἔστελνε κάρτες. Ἀπό κανέναν ὅμως δέν ζήτησε τίποτε γιά τόν ἑαυτό του ἢ γιά γνωστά του μοναστήρια. Μόνο ζητοῦσε νά ἐνεργοῦν γιά τό καλό τῆς Πατρίδος καί τῆς Ἐκκλησίας»⁷⁸³. Ὑπάρχουν πολλές μαρτυρίες γιά τή ἐλεγκτική στάση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου ἀπέναντι σέ ἐκείνους, πού δέν ἐνεργοῦσαν γιά τό καλό τῆς πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ταπεινός μοναχός ὑψώνει τή φωνή του ἀφοβα μπροστά στούς ἐφήμερους ἰσχυρούς, ἔχοντας τήν πεποίθηση ὅτι, προστατεύει τούς συμπολίτες του ἀπό τίς ἀντιχριστιανικές καί ἀντιπατριωτικές ἐνεργειές τους, ὅπως: ἡ ὑπογραφή νόμου γιά τή νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων, ἡ διά νόμου κατάργηση τῆς καθαρεύουσας γλώσσας κτλ.⁷⁸⁴.

Δέν ἀνέχεται τήν ἐπιπολαιότητα ἐκείνων, πού εἶναι ἕτοιμοι νά παραβλέψουν καί νά ξεχάσουν μεγάλα λάθη πολιτικῶν. Ἡ στενοχώρια του ἐκφράζεται ἀνοιχτά καί δυναμικά: «Εἶναι πράγματα αὐτά; Ὅρισμένοι ἄνθρωποι σφάζανε μικρά παιδάκια, ἀτιμάζανε γυναῖκες, ἔκαιγαν σπίτια. Ἐσεῖς δέν τά εἶδατε αὐτά. Ἐγώ τά εἶδα μέ τά μάτια μου. Τί νά πῶ! Ὁ Θεός νά

⁷⁸¹ «Πρέπει ὅλοι νά πληρώνουν τούς φόρους, πού βάζει το κράτος, γιατί, ἂν δέν πληρώσουν, τότε γίνονται δύο μεγάλα κακά. Τό ἕνα εἶναι ὅτι ἡ πατρίδα μας «θά πέσει ἔξω» οἰκονομικά κι ἐμεῖς θά εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά ἐξαρτόμαστε ἀπό ἄλλα κράτη, τά ὅποια θά μᾶς κάνουν κουμάντο κι ἐπομένως, ὅ,τι θέλουν αὐτοί θά γίνεται στήν πατρίδα. Τό δεύτερο εἶναι ὅτι, ἂν δέν πληρώνουν ὅλοι, τότε θά πληρώνουν μόνον οἱ εἰλικρινεῖς καί εὐσυνειδήτοι· καί μάλιστα θά εἶναι ἀναγκασμένοι νά πληρώσουν καί γιά τούς ἄλλους, πού δέν πληρώνουν». Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 228. Γιά νά τεκμηριώσει τήν παραπάνω τοποθέτησή του, ὁ Ἅγιος φέρει στή συνέχεια βιβλικές μαρτυρίες (*Ματθ.* ΙΖ, 24-27 καί *Ρωμ.* 13, 1-8). Ὁ. π., σ. 229.

⁷⁸⁶ Ὁ. π., σσ. 229-230.

⁷⁸³ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 702.

⁷⁸⁴ Ὁ. π., σ. 701-703.

βάλῃ τό χέρι Του! Σήμερα, αὐτούς θέλουν νά τούς κάνουν καί ἥρωες, νά βάλουν καί τό ὄνομά τους σέ δρόμους!»⁷⁸⁵.

Συνιστᾶ στους Ἕλληνες νά ψηφίζουν ὑποψηφίους πολιτικούς, ἔχοντας ὑπόψη τους τρία κριτήρια: «Ποιός εἶναι πιό κοντά στήν Ἐκκλησία, ποιός ἀγωνίζεται γι' αὐτήν καί γιά τήν πατρίδα καί ποιός ἔχει ζωή σύμφωνη μ' αὐτά πού λέει... Ἐμεῖς πρέπει νά ἀγαποῦμε πρῶτα τήν Ἐκκλησία μας καί μετά τήν πατρίδα μας καί νά ψηφίζουμε μόνον αὐτούς πού βλέπουμε νά ἀγωνίζονται γι' αὐτά τά δύο»⁷⁸⁶.

Κατά τόν ἅγιο Παῖσιο οἱ μεγάλες ἠθικές παρεκτροπές τῶν ἡγετῶν καί τῶν πολιτῶν μιᾶς χώρας ἀναγκάζουν τό Θεό νά ἐπεμβαίνει καί «νά χρησιμοποίησῃ τήν παιδαγωγική τιμωρία»⁷⁸⁷.

3.2. Χαρακτηριστικά τῆς σύγχρονης κοινωνίας

Ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται, ὡς πνευματική μητέρα, γενικότερα καί μέ τήν κατάσταση τοῦ κόσμου, προσπαθώντας νά ἐπιλύσει προβλήματά του εἴτε πνευματικά, εἴτε κοινωνικά, εἴτε οἰκονομικά εἴτε ἄλλης μορφῆς. Σωστή κοινωνία σημαίνει μιᾶ Ἐκκλησία, πού τά τέκνα της, μέλη τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ἐφαρμόζουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου, ἔχοντας ἔτσι τή δυνατότητα νά φθάσουν «εἰς τήν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», κατά τό λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου⁷⁸⁸. Κατά τό Μέγα Ἀντώνιο, ἡ ἐλευθερία ἐκλογῆς τοῦ καλοῦ εἶναι ἡ προϋπόθεση γιά τήν κανονική συμβίωση μεταξύ τῶν πολιτῶν, χωρίς νά ἔχουν ἀνάγκη ἀπό φύλακες⁷⁸⁹.

⁷⁸⁵ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, σ. 151.

⁷⁸⁶ Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἀγιορείτου, *Ὁ Γέρον Παῖσιος*, σ. 230-231.

⁷⁸⁷ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *ὁ.π.*, σ. 406. Σέ ἄλλο σημεῖο ἀναφέρει: «Ὅταν παραβαίνει ἕνας ἄνθρωπος μιᾶ ἐντολή τοῦ Εὐαγγελίου, εὐθύνεται μόνον αὐτός. Ὅταν ὅμως κάτι πού ἀντίκειται στίς ἐντολές τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται ἀπό τό κράτος νόμος, τότε ἔρχεται ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ σέ ὅλο τό ἔθνος, γιά νά παιδαγωγηθῇ». Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 78.

⁷⁸⁸ *Ρωμ.* 8,21.

⁷⁸⁹ Ὁ μέγας καθηγητής τῆς ἐρήμου ἀναφέρει: «Ἄν παρακολουθεῖς τόν ἑαυτό σου καί τόν δοκιμάζεις, θά δεῖς ὅτι οἱ ἄρχοντες καί τά ἀφεντικά ἔχουν ἐξουσία μόνο τοῦ σώματος, ὄχι καί τῆς ψυχῆς. Καί νά τό θυμᾶσαι αὐτό πάντοτε. Γι' αὐτό, ἂν διατάζουν φόνους ἢ τίποτε ἄτοπα ἢ ἄδικα καί ψυχοβλαβή, δέν πρέπει νά ὑπακοῦμε σ' αὐτούς καί ἂν μᾶς βασανίζουν ἀκόμη. Γιατί ὁ Θεός δημιούργησε τήν ψυχή ἐλεύθερη καί αὐτεξούσια σέ ὅλα ὅσα κάνει, καλά ἢ κακά...

Ὅπως οἱ προηγούμενοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι καί ὁ ἅγιος Παῖσιος ὡς καλός γνώστης τῆς πνευματικῆς κατάστασης καί τῆς παθολογίας τῆς σύγχρονης κοινωνίας, ἀδιαλείπτως ἀναφέρεται σ' αὐτήν, προσπαθώντας νά ξυπνήσει κοιμισμένες συνειδήσεις, προσφέροντας λύσεις στά πολλά ἀδιέξοδα, πού τήν χαρακτηρίζουν. Πάντα τήν ἀντιμετωπίζει μέ πόνο καί ἀγάπη⁷⁹⁰, ἐπαινώντας ἢ ἐλέγχοντας ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση. Βλέπει ὅτι, γιά τό σύγχρονο κόσμο πού «γέμισε ἀπό ταγκαλάκια»⁷⁹¹, «ἡ ἁμαρτία ἔγινε μόδα»⁷⁹² μέ ἀποτέλεσμα νά μετατραπῆ σέ «τρελλοκομεῖο»⁷⁹³.

Μιλώντας γιά τήν κοινωνία, ὁ ἅγιος Γέροντας χρησιμοποιεῖ συχνά τόν ὄρο «κόσμος», μέ τήν ἔννοια ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας. Ἀρκετές φορές ὁ ὄρος αὐτός εἶχε τή γνωστή βιβλική ἔννοια τοῦ κόσμου τοῦ ἀπομακρυσμένου ἀπό τό Θεό⁷⁹⁴.

Γιά νά δώσουμε μιᾶ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τόν κόσμο, ὅπως ὁ ἅγιος Παῖσιος τήν παρουσιάζει στίς διδαχές του, παίρνουμε τίς ψηφίδες ἀπό τίς διάφορες πηγές, προφορικές καί γραπτές.

Ἡ σημερινή κατάσταση τοῦ κόσμου διαφέρει πάρα πολύ ἀπό τήν παλαιότερη ἀλλά καί ἀπό ἐκείνη πού μόλις πρὶν λίγα χρόνια βίωσε ὁ ἴδιος στή νεανική του ἡλικία⁷⁹⁵. Γιά τή διαφοροποίηση αὐτή τά αἷτια εἶναι ποικίλα. Μποροῦμε νά τά κατηγοριοποιήσουμε σέ δύο ομάδες, ἀνάλογα μέ τόν θετικό ἢ ἀρνητικό, λόγω τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, θά λέγαμε, χαρακτήρα τους.

Ἐκεῖνοι πού ζοῦν μετρημένη καί περιορισμένη ζωή, καί ἀπό κινδύνους γλυτώνουν, καί δέν ἔχουν ἀνάγκη ἀπό φύλακες». Βλ. *Φιλοκαλία* τ. Α', σ. 31. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Ἡλία Μαστρογιαννόπουλου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, σσ. 120-121.

⁷⁹⁰ Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι, ὁ πρῶτος ἀπό τούς ἕξι τόμους τῶν διδαχῶν του, πού ἐξέδωσε ἡ Ἱερά Μονή Σουρωτῆς φέρει ὡς τίτλο τόν: «Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο». Ἀναφερόμενος στήν μεγάλη ἀγάπη τοῦ Ἁγίου πρὸς τό Θεό, ἡ ὁποία μετεβλήθη σέ πόνο γιά τόν κόσμο, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεμεσοῦ, κ. Ἀθανάσιος, λέγει: «Ὀκτώ χρόνια μετά [ἀπό μιᾶ πνευματική ἐμπειρία – σ. μ.], αὐτή ἡ μεγάλη ἀγάπη μετεβλήθη, χωρίς βέβαια νά τόν ἐγκαταλείψῃ, σ' ἓναν μεγάλο πόνο γιά τόν κόσμο. Ἀπό τότε φαίνεται ὅτι ὁ Γέροντας διέθεσε τόν ἑαυτό του, ἀφοῦ εἶχε γίνει κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, στούς πονεμένους ἀνθρώπους». Βλ. Νικολάου Ζουρντζόγλου, ὁ.π., σ. 52.

⁷⁹¹ Ταγκαλάκια = διάβολοι. Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 62.

⁷⁹² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 105.

⁷⁹³ Ὁ. π., σ. 111.

⁷⁹⁴ Βλ. *Ιω.* 17, 9.

⁷⁹⁵ «Παλιά τό ἔθνος μας ζοῦσε πνευματικά, γι' αὐτό καί ὁ Θεός τό εὐλογοῦσε καί οἱ Ἅγιοι μᾶς βοηθοῦσαν μέ θαυμαστό τρόπο, καί νικούσαμε τούς ἐχθρούς μας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἦταν περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς. Σήμερα λέμε πῶς εἴμαστε Ὁρθόδοξοι, ἀλλά δυστυχῶς συχνά μόνον τό ὄνομα "Ὁρθόδοξος" ἔχουμε καί ὄχι ζωή ὀρθόδοξη». Βλ. Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 45.

Μιά ανάλυση τῆς κατηγορίας, μέ ἀρνητικό χαρακτήρα, φανερώνει τὰ ἐξῆς αἷτια:

Ἑλλειψη πίστεως στό Θεό. Ὁ Ἅγιος διακρίνει τίς ἀρνητικές συνέπειές της σέ ὅλη τήν κοινωνία: «Δέν πιστεύει ὁ ἄνθρωπος στόν Θεό, καί μετά οὔτε γονεῖς οὔτε οἰκογένεια οὔτε χωριό οὔτε πατρίδα ὑπολογίζει»⁷⁹⁶.

Ἀδιαφορία. Ὁ Ἅγιος πονᾷ γιατί «Ἡ σημερινή γενιά εἶναι ἡ γενιά τῆς ἀδιαφορίας! Οἱ περισσότεροι μόνο γιά παρελάσεις εἶναι! Μήν τούς πῆς, ἄν συμβῆ κάτι, νά ἀμυνθοῦν! Τώρα ὅμως καί παρελάσεις δέν θέλουν!»⁷⁹⁷.

Ἀδιάκριτη χρήση τῆς ἐπιστήμης. Μέ ιδιαίτερη εὐαισθησία ἀναφέρεται ὁ ἅγιος Γέροντας γιά τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν κτίση-περιβάλλον. Τό θέμα τόν ἀπασχόλησε πάρα πολύ, ἐπειδή ἔβλεπε μέ πόνο τή συνεχή συστηματική καταστροφή τοῦ κόσμου λόγω τῆς λανθασμένης χρήσης τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο στό μέτρο, πού ἀναλογεῖ στόν καθένα. Οἱ συνέπειες τῆς παράχρησης αὐτῆς εἶναι ἐκδηλες σέ ὅλο τόν πλανήτη: μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας, ἀλλαγὴ κλίματος, καυσαέρια, πυρηνικά πειράματα, μόλυνση τοῦ ἐδάφους καί τοῦ ἀέρα ἀπό τήν ἀλόγιστη χρήση ἐπικίνδυνων γεωργικῶν φαρμάκων στίς ἀγροτικές καλλιέργειες καί πλῆθος ἄλλων. Ὅλα αὐτά καθίστανται ζημιογόνες πηγές γιά τόν ἄνθρωπο καί τό περιβάλλον του. Τά ἀνθρώπινα λάθη ἔρχονται νά προστεθοῦν στόν μακρὺ αὐτόν κατάλογο καί ἓνα ἀπό αὐτά εἶναι τὰ ἀτυχήματα σέ πυρηνικούς ἀντιδραστήρες παραγωγῆς ἐνέργειας, ὅπως συνέβησαν στό Τσερνομπίλ καί στήν Ἰαπωνία πρόσφατα μέν, ἀλλά μέ συνέπειες σέ μεγάλο βάθος χρόνου. Ὅλα αὐτά συμπλέκονται καί ἐπιδρῶν καί στήν ἐσωτερική, ψυχική κατάσταση, ἀλλά καί στήν ἐξωτερική σωματική κατάσταση τῶν ἀνθρώπων: «Τί σακατεμένος κόσμος ὑπάρχει! Σέ ποιά ἐποχὴ ἦταν τόσοι ἄρρωστοι; Παλιά οἱ ἄνθρωποι δέν ἦταν ἔτσι. Τώρα, ὅποιο γράμμα ἀνοιξω, καρκίνο ἢ ψυχοπάθεια ἢ ἐγκεφαλικό ἢ διαλυμένες οἰκογένειες, αὐτά θά συναντήσω»⁷⁹⁸.

Ἀδιακρισία στίς ἀνθρώπινες σχέσεις. Συναντᾶται στό ὄνομα τῆς ἀληθείας μιὰ ἀρρωστημένη εἰλικρίνεια στίς ἀνθρώπινες σχέσεις, ἡ ὁποία μπορεῖ νά βλάψει μέ τόν ἀδιάκριτο τρόπο της κάποιον εὐαίσθητο ἄνθρωπο. Ὁ Ἅγιος παρατηρεῖ: «Ὁ κόσμος πάει ἄσχημα σήμερα, γιατί ὅλοι λένε μεγάλες “ἀλήθειες”, πού δέν ἀνταποκρίνονται ὅμως στήν πραγματικότητα... Ὅποιος ἔχει πολλή διάκριση, ἔχει ἀρχοντική ἀγάπη, θυσία καί ταπείνωση, καί τήν

⁷⁹⁶ Ὁ. π., σ. 31.

⁷⁹⁷ Ὁ. π., σ. 34.

⁷⁹⁸ Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 133. Στό κεφάλαιο «Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καί τό περιβάλλον», στόν τόμο αὐτό παρουσιάζεται ἐκτενῶς ἡ σκέψη του γιά τό θέμα αὐτό στίς σελ. 129-142.

πικρή ἀκόμη ἀλήθεια τήν λέει μέ πολλή ἀπλότητα καί τήν γλυκαίνει μέ τήν καλωσύνη του, μέ ἀποτέλεσμα νά ὠφελῆ πιό θετικά ἀπό τά γλυκά λόγια, ὅπως τά πικρά φάρμακα ὠφελοῦν περισσότερο ἀπό τά γλυκά σιρόπια»⁷⁹⁹.

Ὑπερηφάνεια καί Ἐγωισμός. «Τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τῶν παθῶν»⁸⁰⁰, καί μόνον αὐτός ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Ἁγίου γιά τήν ὑπερηφάνεια, μᾶς δίνει νά καταλάβουμε τό μέγεθος τῆς καταστροφικῆς τῆς δύναμης, ἂν δέν ἀρχίσουμε τόν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς. Ἀλλοῦ παρατηρεῖ μέ πόνο: «Οἱ περισσότεροι σήμερα γυρίζουν γύρω ἀπό τόν ἑαυτό τους. Μόνον τόν ἑαυτό τους σκέπτονται»⁸⁰¹.

Ἐλλειψη αὐταπάρνησης. Ὁ ἅγιος μέ τό φιλότιμο, πού διακρίθηκε γιά τήν αὐταπάρνησή του σέ ὅλη του τήν ζωή, βλέπει τή σημερινή κατάσταση: «Ἐχει χάσει πιά τόν ἔλεγχο ὁ κόσμος. Ἐχει φύγει τό φιλότιμο, ἡ θυσία, ἀπό τούς ἀνθρώπους. ... Δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πού νά συγκινή τόν Θεό ὅσο ἡ ἀρχοντιά, δηλαδή ἡ θυσία. Ἀλλά στήν ἐποχή μας σπανίζει ἡ ἀρχοντιά, γιατί μπῆκε ἡ φιλαυτία, τό συμφέρον. Σπάνια βρίσκεται κανένας ἄνθρωπος νά πῇ: "Ἄς δώσω τήν σειρά μου στόν ἄλλον καί ἄς καθυστερήσω ἐγώ". Λίγες εἶναι αὐτές οἱ ψυχές οἱ εὐλογημένες πού σκέφτονται τόν ἄλλον. ... Τό καλό εἶναι καλό, μόνον ὅταν αὐτός πού τό κάνει θυσιάζη κάτι ἀπό τόν ἑαυτό του, ὕπνο, ἀνάπαυση κ.λ.π.»⁸⁰².

Ἀποφυγή τοῦ κόπου μέ τή χρήση πολλῶν εὐκολιῶν. Ἀκόμα μιά φορά ὁ ἅγιος Γέροντας ἐφιστᾷ τόν κίνδυνο τῆς ὑποδούλωσής μας στις σύγχρονες εὐκολίες, πού προσφέρει ἡ σημερινή τεχνολογική ἐποχή, οἱ ὁποῖες ἔχουν εἰσχωρήσει καί στά Μοναστήρια ἀλλοιώνοντας τή μοναχική συνείδηση⁸⁰³. Τά ἠθικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀχρηστεύονται, μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχει «καρδιά σιδερένια», χωρίς συναισθήματα, ὅπως οἱ μηχανές, πού φτιάχνει γιά νά τόν ἐξυπηρετοῦν: «Αὐτή ἡ ἀνεση εἶναι πού τόν ἀρρωσταίνει καί τόν ταλαιπωρεῖ. Οἱ εὐκολίες στήν ἐποχή μας ἔχουν ἀποβλακώσει τόν κόσμο. Αὐτή ἡ μαλθακότητα σήμερα ἔχει φέρει καί τίς πολλές ἀρρώστιες»⁸⁰⁴.

Χαλαρότητα-μαλθακότητα. Ἡ ἀποφυγή τοῦ κόπου καί ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀνέσεως ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν μαλθακότητα καί χαλαρότητα. Χάνει τό ἀνδρεῖο φρόνημά του. Ὁ ἅγιος σημειώνει: «Ὑπάρχει ἕνα πνεῦμα χλιαρό, καθόλου ἀνδρισμός. Χαλάσαμε τελείως! ... Βράζει τό καζάνι. Ἄν δέν εἶναι λίγο δυναμωμένος κανείς, πῶς θά μπορέση νά ἀντιμετωπίση μιά δύσκολη

⁷⁹⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 77.

⁸⁰⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σσ. 59-96.

⁸⁰¹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 32.

⁸⁰² Ὁ. π., σσ. 194-195.

⁸⁰³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σσ. 147-151.

⁸⁰⁴ Ὁ. π., σσ. 144, 151.

κατάσταση; ... Είναι μεγάλη άχαριστία αυτό τό χαλαρό πνεῦμα πού ὑπάρχει στην Ἑλλάδα»⁸⁰⁵.

Πλεονεξία. Ὁ Απόστολος Παῦλος μᾶς διευκρινίζει ὅτι: «Ἡ πλεονεξία ἐστίν εἰδωλολατρία»⁸⁰⁶, γιατί ὁ ἄνθρωπος λατρεύει τά ἀποκτήματά του καί ὄχι τό Θεό. Ὁ ἅγιος Παῖσιος βλέπει τό σύγχρονο εἰδωλολάτρη ἄνθρωπο καί μᾶς λέγει: «Οἱ ἄνθρωποι σήμερα δυσκόλεψαν τήν ζωή τους, γιατί δέν ἀρκοῦνται στά λίγα, ἀλλά κυνηγοῦν συνέχεια τά ὑλικά ἀγαθά. Ὅσοι ὅμως θέλουν νά ζήσουν γνήσια πνευματική ζωή, πρῶτα-πρῶτα πρέπει νά ἀρκεσθοῦν στά λίγα. Ὅταν ἡ ζωή τους εἶναι ἀπλοποιημένη, χωρίς πολλές σκοτοῦρες, καί ἐλευθερωμένοι θά εἶναι ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, καί χρόνος θά τούς περισσεύη καί γιά πνευματικά. Ἀλλιῶς θά κουράζονται προσπαθώντας νά ἀκολουθήσουν τήν μόδα, θά χάνουν τήν γαλήνη τους καί θά κερδίζουν τό μεγάλο ἄγχος»⁸⁰⁷.

Ἀνεργία καί ἀεργία. Γνωστός γιά τόν δραστήριο χαρακτήρα του, ὁ Γέροντας συμβουλεύει ὅλους νά ἐργάζονται μέ χαρά. Σέ ἀντίθετη περίπτωση, ἡ κοινωνία πάσχει. Λέει χαρακτηριστικά: «Ἡ δουλειά εἶναι εὐλογία, εἶναι δῶρο Θεοῦ. Δίνει ζωντάνια στό σῶμα, φρεσκάδα στό νοῦ. ... Ἐνας νέος πού ἔχει νεῦρο, ἔχει καί μυαλό, ἂν δέν δουλεύη, γίνεται νωθρός. Ὅταν μάλιστα βλέπη τούς ἄλλους νά προκόβουν, μπερδεύεται ἀπό τόν ἐγωισμό του καί δέν εὐχαρισιέται μέ τίποτε. Συνέχεια ἔχει λογισμούς καί τό μυαλό του κουρκουτιάζει»⁸⁰⁸.

Σιωπή. Ὁ φόβος δυστυχῶς καί τό συμφέρον παρακινοῦν ἀκόμα καί πνευματικούς ἀνθρώπους, πού βρίσκονται σέ ὑπεύθυνες θέσεις, νά μήν ἐπεμβαίνουν ἄμεσα καί δυναμικά γιά τή διόρθωση τῶν κακῶς γινομένων, ἀλλά νά σιωποῦν. Σέ τέτοιες περιπτώσεις ὁ ἅγιος Παῖσιος ἐλέγχει: «Ἄν ἡ Ἐκκλησία δέν μιλάη, γιά νά μήν ἔρθη σέ ρήξη μέ τό κράτος, ἂν οἱ μητροπολίτες δέν μιλοῦν, γιά νά τά ἔχουν καλά μέ ὅλους, γιατί τούς βοηθᾶνε στά Ἰδρύματα κ.λπ., οἱ Ἄγιορεῖτες πάλι ἂν δέν μιλοῦν, γιά νά μήν τούς κόψουν τά ἐπιδόματα, τότε ποιός θά μιλήσῃ;»⁸⁰⁹.

⁸⁰⁵ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β* ', σσ. 29, 39.

⁸⁰⁶ *Κολ.* 3,5.

⁸⁰⁷ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ* ', σ. 150. Ὁ Απόστολος Παῦλος μᾶς συνιστᾶ: «Ἐχοντες δέ διατροφάς καί σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Βλ. *Α' Τιμ.* 6, 8.

⁸⁰⁸ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σσ. 166-167.

⁸⁰⁹ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β* ', σ. 37. Στή σελίδα 35, ὁ ἅγιος συνιστᾶ στήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας ἕνα δυναμικότερο ρόλο στήν πνευματική κάθαρση τῆς κοινωνίας, φθάνοντας νά προτείνει ἀκόμη καί τόν ἀφορισμό ἐκείνων πού, χρησιμοποιώντας ὡς βῆμα τά ΜΜΕ, κάνουν μεγάλη ζημιά στήν κοινωνία διαδίδοντας τίς βλάσφημες ιδέες τους γιά τήν Ὁρθόδοξη πίστη. Μάλιστα στήν ἔνσταση κάποιου ὅτι δέν θά καταλάβουν κάτι μέ τόν ἀφορισμό, ἀφοῦ δέν παραδέχονται

Από τά αίτια τῆς δεύτερης ομάδας, πού ἔχουν θετικό χαρακτήρα στή διαφοροποίηση τῆς παλαιότερης μέ τή σύγχρονη κοινωνία, ἀναφέρουμε τά ἑξῆς:

Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Σέ ἐρώτηση μοναχῆς: «Γέροντα, γιατί ὁ κόσμος ὑποφέρει σήμερα τόσο πολύ;», ὁ ἅγιος δίνει μιᾶ ἀπάντηση, πού μᾶς ἐκπλήσσει μέ τόν πλοῦτο τῆς θείας σοφίας καί συνέσεως, πού κατεῖχε. Μᾶς λέγει: «Ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ! Ἐσύ σάν μοναχή σηκώνεσαι τό πρωί, κάνεις τόν κανόνα σου, κάνεις κομποσκοίνια, μετάνοιες κ.λπ. Γιά τούς κοσμικούς οἱ δυσκολίες πού περνοῦν εἶναι ὁ κανόνας τους, ὅποτε ἐξαγνίζονται μ' αὐτές. Τούς κάνουν μεγαλύτερο καλό ἀπό τήν κοσμική καλοπέραση, ἡ ὁποία δέν τούς βοηθάει οὔτε νά πλησιάσουν στό Θεό, οὔτε νά ἀποταμιεύσουν μισθό οὐράνιο. Γι' αὐτό πρέπει νά τίς δέχωνται ὡς δῶρα ἀπό τό Θεό»⁸¹⁰.

Ἐμπρακτη ἀνιδιοτελής ἀγάπη. Ἡ ἀνάγκη νά πράττουμε τό καλό, ζώντας μέσα σέ μιᾶ κοινωνία γεμάτη προβλήματα καί ἀνισότητες, ὥστε νά δείξουμε ὅτι εἴμαστε μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκάζει, θά λέγαμε τό Θεό, νά τά ἐπιτρέπει. Πάλι ὁ λόγος τοῦ ἁγίου εἶναι σοφός καί σαφής: «Ὁ Θεός, γιά νά ἀσκήσουμε τίς ἀρετές, ἐπέτρεψε νά ὑπάρχουν οἱ ἄρρωστοι, οἱ φτωχοί κ.λπ. Μποροῦσε καί τούς ἀρρώστους καί τούς φτωχοί, ὅλους νά τούς οικονομήσει, ἀλλά τότε θά εἶχαμε τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἴμαστε ἐνάρετοι. Θά λέγαμε λ.χ. ὅτι εἴμαστε ἐλεήμονες, χωρίς νά εἴμαστε, ἐνῶ τώρα τά ἔργα μας φανερώνουν τίς ἀρετές μας. Δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουν ἄνθρωποι, πού θυσιάζονται γιά τόν συνάνθρωπό τους»⁸¹¹.

Ὁ ἅγιος προτείνει τήν ὑπομονή, τήν προσευχή⁸¹² καί τή μετάνοια⁸¹³, γιά νά βοηθηθεῖ ὁ κόσμος, δίνοντας ἔμφαση στήν πνευματική συγγένεια, πού καλλιεργεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν πιστῶν νά ζήσουν σύμφωνα μέ τίς προσταγές τοῦ σύγχρονου κόσμου: «Τώρα τά γίδια ἀγρίεψαν καί χτυποῦν ἄσχημα τά πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Τά πρόβατα πάλι ψάχνουν καλό βοσκό καί κοπάδι μόνον ἀπό πρόβατα. Γιατί ἔτσι πού ἔγινε ὁ κόσμος, εἶναι μόνο γιά ὅσους ζοῦν στήν ἁμαρτία. Γι' αὐτό θά χωρίζονται οἱ ἄνθρωποι καί θά ξεχωρίσουν τά πρόβατα ἀπό τά ἐρίφια. Ὅσοι θά θέλουν νά ζήσουν

τίποτε, ὁ ἅγιος τονίζει ὅτι, χρειάζεται νά γίνεται αὐτό «τουλάχιστον νά φανῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει μιᾶ θέση», ἀλλιῶς μέ τή σιωπή της εἶναι σάν νά τά ἀναγνωρίζει.

⁸¹⁰ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ*, σ. 195.

⁸¹¹ Ὁ. π., σ. 151.

⁸¹² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ*, σσ. 126 κ.έξ.

⁸¹³ Γιά νά δείξει τόν καθοριστικό ρόλο τῆς μετάνοιας στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἀρχίζοντας ἀπό τόν Ἀδάμ καί τήν Εὔα καί συνεχίζοντας ἀναφερόμενος σέ Βιβλικά γεγονότα, ὁ ἅγιος Παῖσιος, καταλήγει: «Ὅλη ἡ βάση ἐκεῖ εἶναι: Νά μετανοήσει ὁ κόσμος». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β*, σσ. 352-356.

πνευματική ζωή, σιγά-σιγά δέν θά μπορούν νά ζήσουν μέσα σ'αυτόν τόν κόσμο· θά ψάχνουν νά βροῦν τούς ὁμοίους τους, ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, νά βροῦν Πνευματικό, καί θά ἀπομακρυνθοῦν ἀκόμη περισσότερο ἀπό τήν ἁμαρτία. Καί αὐτό τό καλό τό κάνει τώρα ὁ διάβολος, μέ τήν κακία του, χωρίς νά τό θέλη. Ἔτσι βλέπουμε, ὄχι μόνο στίς πόλεις ἀλλά καί στά χωριά, ἄλλους νά τρέχουν στά νταούλια, στά μπουζούκια κ.λπ., νά ζοῦν ἀδιάφορα, καί ἄλλους νά τρέχουν στίς ἀγρυπνίες, στίς παρακλήσεις, στίς πνευματικές συγκεντρώσεις, καί οἱ ἄνθρωποι αὐτοί νά εἶναι δεμένοι μεταξύ τους»⁸¹⁴.

3.3. Φιλανθρωπία

Ζητώντας νά ἐφαρμόσει τό λόγο τοῦ Κυρίου, νά μή δημοσιεύουμε τίς καλές μας πράξεις, γιά νά δοξασθοῦμε ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἐπιδιώκει τήν ἀφάνεια σέ κάθε ἔργο του, ὁ ἅγιος Παῖσιος⁸¹⁵. Τό ποιμαντικό ἔργο του ἐκδηλώνεται ποικιλότητα καί φυσικά ἢ φιλάνθρωπη διάθεσή του καί προσφορά ἀναπτύσσεται καί στήν περιοχή τῆς ἐλεημοσύνης, μέ τή μορφή τῆς παροχῆς ὑλικῶν μέσων γιά τήν ἀνακούφιση τῶν πτωχῶν, πάντοτε καί αὐτή μέ τρόπο ἀφανῆ⁸¹⁶.

Χαρακτηριστικός τῆς ἀγαπώσης συμπονετικῆς καρδιάς του εἶναι ὁ τρόπος, πού μοίραζε τά ἔσοδα ἀπό τήν ἐργασία του μέ τό συνεταῖρο του, πρὶν γίνει ἀκόμη μοναχός, ὅταν ἐργαζόταν μετά τή στρατιωτική θητεία του στήν πατρίδα του τήν Κόνιτσα, γιά νά βοηθήσει τήν οἰκογένειά του. Ἐνῶ ὁ συνεταῖρος του ἐργαζόταν λιγότερο, τοῦ ἔδινε περισσότερα, γιατί εἶχε νά θρέψει ὀρφανά⁸¹⁷. Αὐτό τό μέτρο τῆς δικαιοσύνης -ἀνάλογα μέ τήν ἀνάγκη- ἐφαρμόζει σέ ὅλη του τή ζωή καί αὐτό συνιστᾶ καί στούς ἄλλους⁸¹⁸. Ἀπό τά παιδικά του χρόνια ἤδη, ἐπηρεασμένος ἀπό τό παράδειγμα τῆς μητέρας του καί τῶν μεγαλύτερων ἀδελφῶν του, δίνει ἐλεημοσύνη καί στενοχωριέται διότι, λόγω τῆς μικρῆς του ἡλικίας, δέν μπορεῖ νά προσφέρει περισσότερη βοήθεια⁸¹⁹.

⁸¹⁴ Ὁ. π., σ. 122.

⁸¹⁵ Ματθ. 6, 1-6.

⁸¹⁶ Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σ. 191.

⁸¹⁷ Ὁ. π., σσ. 100-101.

⁸¹⁸ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, Λόγοι Γ', σσ. 99-110.

⁸¹⁹ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 57· Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά, σσ. 52-53.

Κατά τή διάρκεια τοῦ ἀνταρτοπολέμου, ἐπειδή τά ἀδέρφια του ἦταν κατά τήν Κατοχή στήν ἀντιστασιακή ομάδα τοῦ Ζέρβα, οἱ ἀντάρτες θέλησαν νά τόν τιμωρήσουν. Ὄταν ἐλευθερώθηκε ἔδειξε τήν ἀμνησικακή φιλόνητρον καρδιά του, προσφέροντας τροφή στόν Κονιτσιώτη, πού τόν ἔστειλε γιά ἐκτέλεση⁸²⁰.

Κινητοποιεῖ καί τούς ἄλλους σέ ἔργα προσφορᾶς. Τό βλέπουμε αὐτό νά ἐκδηλώνεται πολύ ἔντονα κατά τή διαμονή του στήν Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, ὅπου μόχθησε ἐπί τέσσερα χρόνια γιά τήν ἀνακαίνιση τῆς Μονῆς καί ταυτόχρονα γιά τό πνευματικό καλό τῶν συμπατριωτῶν του χριστιανῶν, ἀλλά καί μουσουλμάνων. Ἐκεῖ ἀναδείχθηκε καί τό ὀργανωτικό του χάρισμα⁸²¹. Οἱ λόγοι, τούς ὁποίους ἐπικαλεῖται ὁ ἅγιος Γέροντας στούς συνανθρώπους του, γιά νά τούς φιλοτιμήσει νά πράττουν ἔργα ἐλεημοσύνης εἶναι διάφοροι. Ἰδιαίτερα τονίζει τήν ὠφέλεια τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἐπιγόνων στή διόρθωση μιᾶς ἀδικίας τῶν προγόνων, ἡ ὁποία κάποιες φορές ἐλκύει τήν ὀργή τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στήν οἰκογένειά τους, γιά νά ἐξοφλήσουν οἱ πρόγονοι⁸²². Ἐπίσης συνιστᾶ σέ ἡλικιωμένους, πού ἔχουν χρόνο νά τόν ἀφιερῶσουν σέ ἐγκαταλελειμμένα παιδιά, γιά νά βοηθήσουν⁸²³. Σέ πλούσιους, πού ἡ ζωή τους δέν ἔχει νόημα καί εἶναι θύματα τῆς ἀνίας καί βασανίζονται κυρίως ἄν δέν ἔχουν παιδιά, προτείνει νά βοηθήσουν φτωχοῦς τῆς γειτονιάς τους⁸²⁴.

Ὡς μοναχός, ἐφαρμόζει τή διδαχή τοῦ Ἀββᾶ Ὑπερεχίου: «Θησαυρός τοῦ μοναχοῦ εἶναι τό νά μή θέλει τίποτε τό ὑλικό δικό του»⁸²⁵. Μέ τά χρήματα, πού κέρδιζε στό Σινά ἀπό τό ἐργόχειρό του ἀγοράζει στους Βεδουϊνοὺς τρόφιμα καί ροῦχα⁸²⁶. Ἀργότερα δίνει ἐλεημοσύνη στούς ἀνήμπορους μοναχοῦς, ἀλλά καί στούς προσκυνητές, οἱ ὁποῖοι, ἀπό εὐλάβεια, τοῦ ζητοῦν καί τά πιό χρήσιμα προσωπικά ἀντικείμενά του, ὡς εὐλογία⁸²⁷. Ἡ τέλεια ἀκτημοσύνη τοῦ

⁸²⁰Βλ. Ὁ. π., σσ. 58-59. Τό γεγονός αὐτό μᾶς θυμίζει ἀντίστοιχο περιστατικό ἀπό τό Βίο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐκ Ζακύνθου. Βλ. *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Τόμος τέταρτος, Δεκέμβριος, Ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2005, σ. 188.

⁸²¹ Ἐκτενὴ παρουσίαση τοῦ ἔργου του ἐκείνη τήν περίοδο βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης, Σουρωτή, σσ. 189-191 καί στό κεφάλαιο «Προστάτης πτωχῶν καί ὀρφανῶν» στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ.π., σσ. 133-135.

⁸²² Γέροντος Παΐσιου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 89-91. Συνιστᾶ νά βοηθοῦνται πρῶτα οἱ φτωχοὶ συγγενεῖς καί μετὰ οἱ ξένοι. Ὁ. π., σ. 100.

⁸²³ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 306.

⁸²⁴ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σσ. 158-159.

⁸²⁵ *Τό Γεροντικόν*, σ. 271.

⁸²⁶ Βλ. Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, *Βασιλικά*, σσ. 230, 239-242 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 162-168. Γιά τό ἐν λόγῳ πνεῦμα ἀνπαράρνησης βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 7.

⁸²⁷ Συνέπεια αὐτῆς του τῆς πράξης εἶναι τό πλῆθος κασκόλ, γιλέκων, κουβερτῶν, χειροτεχνιῶν κ.λπ., δικῶν του, πού ὑπάρχουν σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό.

ἐνάρετου Ἀγιορείτου καί ἡ εὐαισθησία του γιά τόν φτωχό παρακινοῦν πολλούς γνωστούς του, νά τοῦ στέλνουν χρήματα γιά τούς φτωχοῦς. Ἡ φιλότιμη καρδιά του τόν ὠθεῖ νά ἐξαντλεῖται, κάνοντας πολλές ὥρες ἐργόχειρο, γιά νά μπορεῖ νά βοηθᾷ τούς φτωχοῦς Βεδουῖνους. Κάποια μέρα ὁμως σκέφτηκε: «Ἦρθα ἐδῶ, γιά νά βοηθῶ τούς Βεδουῖνους ἢ γιά νά κάνω προσευχή γιά ὅλον τόν κόσμο;»⁸²⁸. Πῆρε τότε τήν ἀπόφαση νά περιορίσει τό ἐργόχειρο. Τήν ἴδια μέρα (Δεκέμβριος τοῦ 1963) τόν ἐπισκέφθηκε ἕνας γιατρός Ἑλληνας ἀπό τή Βιέννη στόν ὁποῖο ἀπεκάλυψε μέ τό διορατικό του χάρισμα κάποια πράγματα. Αὐτός συγκλονίστηκε καί τοῦ ἔδωσε ἀρκετά χρήματα, γιά νά μπορεῖ νά προσεύχεται ἀπερίσπαστος, ἀλλά καί ταυτόχρονα νά βοηθᾷ τούς Βεδουῖνους⁸²⁹.

Τό φιλότιμο του καί ἡ συμπόνια του ἡ ἀνεξάντλητη γιά κάθε φτωχό τόν κάνουν ἀφοῦ, ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν διάφορα ἐπίπεδα ἐλεημοσύνης, νά συνιστᾷ, ὡς τόν ἀνώτερο τρόπο ἐλεημοσύνης, τό δόσιμο ἀπό τό ὑστέρημα καί ὄχι ἀπό τό περίσσευμα καί μάλιστα τό δόσιμο τοῦ καλύτερου καί ὄχι τοῦ ἄχρηστου γιά μᾶς. Ἐπίσης, ἐκφράζει τήν ἀπόλυτη διαφωνία του μέ τήν γενικευμένη πρακτική τῶν ἀνθρώπων σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο νά παραβλέπουν τήν ὑπαρξη τόσων φτωχῶν καί εἴτε νά ὑπερκαταναλώνουν εἴτε νά πετᾶνε στά σκουπίδια τροφές καί ἄλλα ἀγαθά, τά ὁποῖα θά ἦταν χρήσιμα γιά τούς φτωχοῦς. Πλήθυναν οἱ σιδερένιες μηχανές καί οἱ σπλαχνικές καρδιές τῶν ἀνθρώπων ἔγιναν καί αὐτές σιδερένιες καί δέ σκέφτονται τό φτωχό, ἀλλά, ἐνῶ ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πεινασμένοι, θάβουν στή χλωματερή τόννους ὀλόκληρους φρούτα καί λαχανικά, διαπιστώνει μέ λύπη ὁ Ἅγιος⁸³⁰.

Συνιστᾷ νά μή βάζουμε κακό λογισμό γιά ὅποιον μᾶς ζητᾷ νά τόν βοηθήσουμε, ἀλλά, οὔτε καί νά ψάχνουμε νά βροῦμε δικαιολογία, γιά νά μή βοηθήσουμε ἐκείνους πού δυσκολεύονται πραγματικά, ἔστω καί ἂν φαίνεται ὅτι ἔχουν στήν κατοχή τους κάποια ὑλικά ἀγαθά, πού προέρχονται ἀπό παλαιότερες ἐποχές, πού καί ἐκεῖνοι εὐημεροῦσαν. Τονίζει ὅτι, ἀντιθέτως, πρέπει ἐμεῖς, νά ψάχνουμε εὐκαιρίες νά κάνουμε ἐλεημοσύνη, ὡς ἐκπλήρωση μιᾶς βαθιάς πνευματικῆς ἀνάγκης⁸³¹.

⁸²⁸ Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ συμβουλεύει τόν ἀναχωρητή μοναχό, νά μήν περισπᾷ τό νοῦ του μέ ἐργόχειρο πολύ, γιά τό χατήρι τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλά νά ἀφήνει τήν ἐλεημοσύνη, ὡς διακόνημα τῶν κοσμικῶν, γιατί ἡ εὐχή τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀνώτερη τῆς ἐλεημοσύνης. Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοὶ Λόγοι, Λόγος ΛΓ*, σ. 127.

⁸²⁹ Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος, Βασιλικά*, σ. 250.

⁸³⁰ Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 143-144.

⁸³¹ Ὁ. π., σ. 233.

Ὁ φιλότιμος ἅγιος συγκινεῖται ἀπό τό φιλότιμο καί τήν εὐαισθησία ἐκεῖνων τῶν φτωχῶν πού, ἂν καί δυσκολεύονται οἰκονομικά, δέ δέχονται χρήματα, πού μαζεύτηκαν γιά τό κτίσιμο Ἱεροῦ Ναοῦ⁸³² ἢ καί ἀκόμη δέν τολμοῦν νά ζητήσουν βοήθεια. Στόν ἀντίποδα βρίσκονται ἐκεῖνοι, πού εἶναι ἀποφασισμένοι γιά ὅλα, ἀκόμη καί ν' ἀλλάξοπιστήσουν, προκειμένου νά ἐπωφεληθοῦν οἰκονομικά. Μιά τέτοια περίπτωση ἀποτελοῦν καί οἱ περίπου 80 φτωχές οἰκογένειες τῆς Κόνιτσας, πού πιάσθηκαν στά δίκτυα τῶν Προτεσταντῶν λόγω τῆς προπαγάνδας τῶν αἰρετικῶν, ἀλλά καί τῆς οἰκονομικῆς τους ἀνέχειας. Ἡ φιλότιμη ἀντιμετώπισή τους ἀπό τόν ἐλεήμονα μοναχό τοῦ Στομίου καί τῶν ἄλλων πλουσίων συνεργατῶν του, πού τούς παρακινεῖ νά βοηθήσουν προσωπικά οἱ ἴδιοι, συγκινεῖ τούς πλανημένους Ὁρθόδοξους. Ἡ πράξη αὐτή τοῦ ἁγίου ὠφελεῖ διπλᾶ. Ἀπό τή μιά ἐπανερχονται οἱ πλανημένοι Ὁρθόδοξοι στήν Ἐκκλησία. Ἀπό τήν ἄλλη εὐαισθητοποιοῦνται οἱ πλούσιοι Κονιτσιῶτες νά βοηθοῦν καί ἔτσι μαλακώνουν οἱ καρδιές τους καί παρακινοῦνται νά ψάξουν νά βροῦν τόν Παράδεισο⁸³³.

Ἡ φιλότιμη του διάθεση δέν περιορίζεται μόνο στήν προσφορά του στίς ὑλικές ἀνάγκες, ἀλλά κυρίως ἀφορᾷ τήν ψυχή. Κάνει πνευματική ἐλεημοσύνη μέ τήν πεποίθηση ὅτι αὐτή ἀποτελεῖ τό σημαντικότερο δόσιμο, γιά τό καλό τοῦ πλησίον⁸³⁴. Πάντοτε σέ ὅλη του τή ζωή τονίζει τή βοήθεια, πού προσφέρει ὁ ἀφανής μοναχός σέ ὅλο τόν κόσμο μέ τήν προσευχή του. Ἡ ἐλεημοσύνη αὐτή τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἀπό κάθε ὑλική ἐλεημοσύνη τῶν κοσμικῶν⁸³⁵. Δαπανᾶται σέ ὅλη του τή ζωή στό δόσιμό του γιά τόν ἄλλο⁸³⁶.

⁸³² Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 144.

⁸³³ Ὁ. π., σσ. 144-155.

⁸³⁴ Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 135.

⁸³⁵ Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 319-320.

⁸³⁶ Γιά τή γενικότερη στάση τοῦ Ἁγίου ἐναντί τῶν συνανθρώπων του, βλ. τό ὑποκεφάλαιο «Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον» τῆς παρούσας ἐργασίας.

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

1. Εκδόσεις με κύριο θέμα τόν Γέροντα Παΐσιο

1.1. Κείμενα και εικόνες

Αν και έχουν περάσει σχετικά λίγα χρόνια από τήν όσια κοίμηση του αγίου Παΐσιου (12. 07. 1994), παρατηρούμε ότι, έχουν έκδοθει και συνεχίζουν να εκδίδονται πλήθος βιβλίων, ακολουθιών και άρθρων, που αφορούν τόν Άγιο. Επίσης κυκλοφορεί μεγάλος αριθμός φωτογραφιών και εικόνων του και άλλου οπτικοακουστικού υλικού. Η έρευνα αυτών μας αποκαλύπτει δύο τάσεις:

Α'. Συντάσσουν πρωτότυπα έργα πρώην μαθητές του ή άνθρωποι, που τόν έχουν γνωρίσει / ακούσει / δεϊ / μαγνητοφωνήσει. Η μαρτυρία τους βασίζεται στή μνήμη, στίς σημειώσεις και στούς σύγχρονους τρόπους καταγραφής. Αποτελούν αυθεντικές πηγές, οί όποιες μεταφέρουν πιστά - όσο είναι ανθρωπίνως δυνατόν - τό μήνυμα του Άγιου.

Β'. Πλήθος βιβλίων και άλλων άρθρων γράφουν, ή κυκλοφορούν οπτικοακουστικό υλικό κάποιοι, που δέν είχαν καμία επαφή μαζί του. Δέν τόν έχουν γνωρίσει προσωπικά. Χρησιμοποιούν τά υπάρχοντα κείμενα μέ ή χωρίς τήν άδεια τών συγγραφέων. Έμπνέονται από τό κείμενο ή τή μορφή τών προηγούμενων. Υπάρχουν περιπτώσεις, που αντιγράφουν πιστά μεγάλο μέρος υλικού, παραβλέποντας τά πνευματικά δικαιώματα και τή δεοντολογία τής συγγραφής⁸³⁷.

⁸³⁷ Μερικές φορές χρησιμοποιείται τό πρωτότυπο κείμενο, αλλάζοντας οί άρθρογράφοι μόνο τόν τρόπο έκφρασης. Ένω, γιά παράδειγμα ό Γέροντας μιλάει σέ πρώτο πρόσωπο γιά τόν έαυτό του, οί καινούργιοι συγγραφείς αλλάζουν τή διήγηση σέ τρίτο πρόσωπο, χρησιμοποιώντας πιστά τό αρχικό κείμενο. Ένδεικτικά, βλ. Μάρθας Πατλάκουτζα, *Άγιος Παΐσιος*, σσ. 169-171 σέ αντιπαραβολή μέ τό αρχικό κείμενο του Ίερομονάχου Ίσαάκ, *Βίος*, σσ. 166-167. Επίσης παρατηρούνται λάθη, που αλλοιώνουν τήν πραγματικότητα. Π.χ., ό Ίερομόναχος Ίσαάκ τονίζει ότι στό Όρος Σινά «τό εργόχειρο του Γέροντα ήταν ή Ξυλογλυπτική» (σ. 166), ή προαναφερθείσα συγγραφέας αναφέρει ότι «Δέν ήξερε κάποιο εργόχειρο, γιά νά βγάξει τό ψωμί μου» (σ. 170). Τό νά γίνουν δύο λάθη σέ μιά τόσο μικρή πρόταση (α'. υποστηρίζεται ή δήθεν άγνοια εργοχείρου του Γέροντα και συνεπώς ή άνεργία του και β'. γράφεται «τό ψωμί μου» αντί «τό ψωμί του») δείχνουν τουλάχιστον μιά έπιπολαιότητα. Σέ άλλα σημεία τής συγγραφής αντιγράφονται πιστά όλόκληρες παράγραφοι. Βλ. τήν σ. 172 τής Μάρθας Πατλάκουτζα και τήν σ. 167 του Ίερομονάχου Ίσαάκ. Παρόμοια περίπτωση, με πάρα πολλές όμοιότητες μέ προηγούμενα βιβλία, μέ όλόκληρες σελίδες λέξη πρός λέξη αντιγραμμένες, έχουμε στήν περίπτωση του βιβλίου τής Ειρήνης

Είναι σημαντικό τό νά ψάξει κάποιος νά βρεῖ, ποιό εἶναι τό κίνητρο, πού παρακινεῖ τούς συγγραφείς νά προβοῦν σέ τέτοιες ἐνέργειες. Ἐνῶ μερικοί γράφουν ἀπό εὐγνωμοσύνη γιά τήν πνευματική καθοδήγηση, πού ἔλαβαν ἀπό τόν ἅγιο Γέροντα καί γιά τά θαύματα, πού ἔγιναν στή ζωή τους, οἱ ἄλλοι μπερδεύουν τό πνευματικό κίνητρο μέ τό οικονομικό. Τό νά γράφει κάποιος γιά ἕναν τόσο γνωστό ἅγιο σήμερα, θεωρεῖται τῆς «μόδας». Βιβλία τέτοιου εἴδους ἔχουν πέραση, πουλιοῦνται. Μάλιστα μπορεῖ καί νά καλλιεργοῦν τόν ἐγωισμό, ἀφοῦ οἱ «συγγραφεῖς» ἀξιώνονται νά ἐνταχτοῦν σέ ἐκείνους, πού πιάνουν τόν παλμό τῆς ἐπικαιρότητας, ἀσχολούμενοι μέ θέματα πρώτης σημασίας.

Τά βιβλία προωθοῦνται μέσῳ τῶν «ἐκκλησιαστικῶν» καί ἀστικῶν βιβλιοπωλείων, τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί τῶν ἐνοριῶν, ἢ καί κατευθείαν ἀπό τούς ἐκδότες, σέ περιπτώσεις ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Παρατηρεῖται, ὅμως, ταυτόχρονα καί ἕνα φαινόμενο τουλάχιστον περιέργο, ἄν ὄχι καί βλαβερό: ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού βιβλία γιά τόν ἅγιο Παῖσιο πουλιοῦνται σέ κάποια βιβλιοπωλεῖα συγκαταλεγόμενα μαζί μέ βιβλία βλαβεροῦ περιεχομένου, τά ὁποῖα ἀσχολοῦνται μέ γιόγκα, «ἐσωτερικά συστήματα», μασονικά θέματα κ.λπ., ἀντιμετωπιζόμενος ὁ ἅγιος σάν ἕνας γκουροῦ, «ἐσωτερικός φιλόσοφος» καί τά συναφῆ. Ἐχοντας ὑπόψη μας τίς περιπτώσεις προσπάθειας κάποιων, ἀκόμη καί ἐν ζωῇ εὐρισκομένου τοῦ ἁγίου, νά τόν παρουσιάσουν ὡς μεγάλο γκουροῦ, βλέπουμε ὅτι καί μετά τήν κοίμησή του συνεχίζουν ἀκόμη περισσότερο νά πλανοῦν τόν κόσμο, ὑπουλα προβάλλοντας τό θρησκευτικό συγκρητισμό τους⁸³⁸.

Θά ἦταν παράλειψή μας, νά μήν ἀναφέρουμε καί τό νέο τρόπο διανομῆς μικρῶν βιβλίων γιά τόν ἅγιο Παῖσιο, ὡς πρόσθετο διαφημιστικό ὑλικό διαφόρων ἐφημερίδων σέ σούπερ μάρκετ, περίπτερα κ.λπ. Ἡ πρόσβαση

Μαραγκοῦ, Ὁ ἅγιος Παῖσιος, Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τίς σσ. 167-170 σέ ἀντιπαραβολή μέ τίς σσ. 37-41 τοῦ βιβλίου Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, Τέλος, βλ. τά διάφορα βιβλία πού ἐκδίδουν ὡς ἐπιμελητές ὁ Ἀνέστης Μαυροκέφαλος καί ὁ Παναγιώτης Φραγγελάκης στήν Ἀλεξανδρούπολη, τά ὁποῖα εἶναι θεματικές συλλογές ἀπό ἐπιλογή κειμένων ἀπό προηγούμενα βιβλία, ὅπως τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου στή Σουρωτή καί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσοπηγῆς Χανίων, (μας εἶναι ἄγνωστο, ἄν ἔχουν τήν γραπτὴ ἄδεια τους γιά τήν ἀναδημοσίευση, ἀναφέρουν ὅμως, ἀπό ποιά βιβλία ἐπιλέγουν τά κείμενα). Κάποια παραδείγματα τίτλων: 1) *Γέρων Παῖσιος (1924-1994). Θαύματα & Θεραπείες. Ἐν Ζωῇ & μετὰ τήν Κοίμησή του*, Ἀλεξανδρούπολη 2011. 2) *Γερόντων Πορφυρίου & Παϊσίου, Δοκιμασίες - Ἀρρώστιες. Ψυχικά Νοσήματα - Καρκίνος - Αναπηρία. Ἡ ἀντιμετώπισή τους καί τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς*, Ἀλεξανδρούπολη 2011. 3) *Ἀνέστη Μαυροκέφαλου, Γερόντων: Πορφυρίου & Παϊσίου, Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, Ἀλεξανδρούπολη 2011.

⁸³⁸ Πρβλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 84-86.

σ' αυτές τις εκδόσεις του άπλου άγοραστή είναι εύκολη, ή τιμή έλκυστική⁸³⁹. Υπάρχουν όμως και προβλήματα, πού πρέπει ό αναγνώστης νά έπιλύσει. Από πού προέρχεται τό έντυπο; Είναι εκκλησιαστικό ή ύποπτο κοσμικό; Ποιός είναι ό συγγραφέας του και ποιά είναι τά κίνητρά του; Άν είναι όλα αυτά καθαρά, τότε μένει τό πρόβλημα τής ανάμιξης του μέ τό «θολεροϋ-βλαβεροϋ ύλικου» δημοσιευμάτων κοσμικων περιοδικων και έφημεριδων⁸⁴⁰.

Ταυτόχρονα μέ τις εκδόσεις στα ελληνικά, τά τελευταία χρόνια πολλαπλασιάζονται και τά πρωτότυπα βιβλία τά γραμμένα σε άλλες γλωσσες, τά όποια παρουσιάζουν τόν άγιο Παΐσιο είτε μόνο του, είτε μαζί μέ άλλες μεγάλες πνευματικές μορφές τής Όρθοδόξου Έκκλησίας μας. Οί συγγραφείς χρησιμοποιουν ελληνική βιβλιογραφία ή συνεργάζονται μέ Έλληνες για τήν καταγραφή νέων μαρτυριων. Είναι χαρακτηριστική ή περίπτωση του Η. Middleton, ό όποιος, παρουσιάζει έν συντομία τόν βίο και τή διδασκαλία των μεγαλυτερων συγχρονων Γεροντων και ήδη αγίων κάποιων εξ αυτων (Αμφιλοχίου Πάτμου, Έπιφανίου, Ίωσηφ του Ήσυχαστου, Παΐσιου του Αγιορείτου, Φιλοθέου, Πορφυρίου και Γεωργίου Καρσιλή), και προστρέχοντας στον κορυφαίο πανεπιστημιακό καθηγητή Γεώργιο Μαντζαρίδη, χρησιμοποιεί τή μελέτη του για τήν παγκοσμιότητα και τό μοναχισμό, ως πρόλογο του πονήματός του⁸⁴¹.

Ένα κεφάλαιο επίσης σημαντικό αποτελούν οι μεταφράσεις των βιβλίων, πού έχουν εκδοθεί στην ελληνική γλώσσα, σε διάφορες γλωσσες. Η διαφοροποίηση σε πυκνότητα και αριθμό των μεταφράσεων ανά λαό και γλώσσα δείχνει κάποια χαρακτηριστικά στοιχεία, πού διακρίνουν τους λαούς μεταξύ τους στον τομέα των πνευματικων αναζητήσεων. Αυτά τά σημεία, κατά τήν άποψη μας είναι: α') ή άπήχηση των έν λόγω έργων - ελληνικής προέλευσης - στο πλαίσιο ενός ξένου λαου, β') ή νοοτροπία και ή ευλάβεια των αναγνωστων, γ') ή δυνατότητα νά βρεθούν μεταφραστές, εκδοτικοί οίκοι, κέντρα διανομής κ.λπ., δ') ή ταχύτητα μέ τήν όποια έντοπίζεται μία νέα έκδοση προς μετάφραση και μέ τήν όποια ολοκληρώνεται όλη ή σχετική

⁸³⁹ Βλ. http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html.

⁸⁴⁰ Π.χ., ή έφημερίδα *Στύλος Όρθοδοξίας*, Μηνιαία εκκλησιαστική έφημερίδα, Σεπτέμβριος 2015, Έτ. 16ο, αρ. φύλ. 170 προσφέρει σε πρώτη κυκλοφορία τό βιβλίο του Μιλτιάδη Γ. Βίταλη, *Η έν Χριστω σαλή και ό Άγιος Παΐσιος*, Έκδ. Άγαθός Λόγος, Άθήνα 2015. Επίσης, ή έφημερίδα *Κιβωτός τής Όρθοδοξίας*, 15. 10. 2015, αρ. φύλ. 011, προσφέρει τό βιβλίο του Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις για τόν Γέροντα Παΐσιο*, Β'. έκδ, 2009. Προσθέτουμε και τρίτη περίπτωση: ή έφημερίδα *Όρθόδοξη Άλήθεια*, Σεπτέμβριος 2015, αρ. φύλ. 08 προωθεί ένα άλμπουμ μέ CD του Πέτρου Γαϊτάνου, *Οί ύμνοι και ό βίος του Αγίου Παΐσιου! Μιλώντας μέ τόν Γέροντα, ακούγοντας τόν Άγιο*. Και άλλα πολλά παραδείγματα.

⁸⁴¹ Βλ. Η. Middleton, *Precious Vessels of the Holy Spirit. The Lives and Counsels of Contemporary Elders of Greece*, Protecting Veil Press, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 25-36.

διαδικασία, από την πρώτη επικοινωνία για τα πνευματικά δικαιώματα, μέχρι το τελικό στάδιο της κυκλοφορίας της μετάφρασης⁸⁴².

Όσον αφορά τις ελληνικές εκδόσεις, παρατηρείται ή προσπάθεια των εκδοτών να παρουσιάζουν με λεπτομέρειες τις μεταφράσεις του εκδιδόμενου έργου τους σε ξένες γλώσσες. Πρώτιστη θέση έχουν τα βιβλία που εκδόθηκαν από το Ήσυχαστήριο «Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου» στη Σουρωτή, όπου στις τελευταίες σελίδες τους αναφέρονται λεπτομερώς στοιχεία για την πορεία των σχετικών μεταφράσεων⁸⁴³. Αυτό, πέρα από τον ενημερωτικό τους χαρακτήρα, δίνει και μεγαλύτερο κύρος στην προσπάθεια των εκδοτικών οίκων να προβάλλουν τη μορφή του συγχρόνου αγίου. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις που γνωστοποιείται με ακρίβεια και ο αριθμός των αντιτύπων από την πρώτη έκδοση μέχρι την παρούσα⁸⁴⁴.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι επίσης και τα βιβλία, που περιέχουν Ακολουθίες του αγίου Παϊσίου. Μερικές Ακολουθίες κυκλοφορούσαν ήδη πριν την άγιοκατάταξη του στις 13 Ιανουαρίου 2015. Οί άλλες εκδόθηκαν μετά την άγιοκατάταξη του, ως φυσιολογική συνέπεια για να εξυπηρετήσουν τις λατρευτικές ανάγκες των πιστών. Σημειώνουμε την ύπαρξη των εξής Ακολουθιών: Έσπερινός και Όρθρος⁸⁴⁵, Παρακλητικός Κανών⁸⁴⁶,

⁸⁴² Από την κατάσταση που μας προσφέρεται στην 16η ανατύπωση του βιβλίου: Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, παρατηρούμε ότι, οι πίο «γρήγοροι» λαοί, που μεταφράζουν τα βιβλία της Σουρωτής είναι οι Ρώσοι και οι Ρουμάνοι. Από τη δική μας εμπειρία, ως κληρικός ρουμανικής καταγωγής, μπορούμε να επιβεβαιώσουμε το μεγάλο ενδιαφέρον των Ρουμάνων αναγνωστών για όλα απόλυτως τα βιβλία, που αναφέρονται στον Άγιο Παΐσιο. Μάλιστα, διαπιστώσαμε μία έντονη τάση των ρουμανικών εκδοτικών οίκων να ενδιαφέρονται περισσότερο για τις μεταφράσεις από την Ελληνική γλώσσα παρά με την παραγωγή νέων κειμένων.

⁸⁴³ Στο τέλος του παραπάνω βιβλίου παρουσιάζονται οι εκδόσεις του Ήσυχαστηρίου στα Έλληνικά και σε άλλες γλώσσες (Αγγλικά, Γαλλικά, Αλβανικά και Γερμανικά). Επίσης, αναφέρονται και οι ξένες εκδόσεις των έργων του Αγίου Γέροντος (στά Αραβικά, Βουλγαρικά, Γεωργιανά, Έσθονικά, Ιταλικά, Κορεάτικα, Ολλανδικά, Ουγγρικά, Πολωνικά, Ρουμανικά, Ρωσικά, Σερβικά, Σλοβακικά, Φινλανδικά).

⁸⁴⁴ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *ό.π.*, σ. 2.

⁸⁴⁵ *Άσματική Ακολουθία του Όσιου Πατρός ημών Παϊσίου του Αγιορείτου*, έργο της Αδαμαντίας Καβάγια-Πιπεράκη, Μήλεσι 2006, ή όποια, έννιά χρόνια πριν την άγιοκατάταξη, περιέχει τον Μικρό και τον Μεγάλο Έσπερινό του Αγίου, τον Όρθρο και τα σχετικά της Θείας Λειτουργίας. Η Ακολουθία εντάσσεται στο βιβλίο: Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Διδαχές και άλληλογραφία μετά άσματικής Ακολουθίας*, Έπ. Γ. Α., Έκδόσεις Η Μεταμόρφωσις του Σωτήρος, Μήλεσι 2007, σσ. 315-371. Βλ. και Πρωτοπρεσβυτέρου Στυλιανού Μακρή, Δρος Θ., *Ακολουθία του Όσιου και Θεοφόρου Πατρός ημών Παϊσίου του Νέου, του Αγιορείτου*, στο <https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/ceb1cebacebfcebbcebf85ceb8ceb9ceb1-cebf83ceb9cebf85-cf80ceb1cf8acf83ceb9cebf85-ceb1ceb3ceb9cebf81ceb5ceb9cf84cebf85-12-ceb9.pdf>

Χαιρετισμοί⁸⁴⁷. Ἐξέχουσα θέση στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο κατέχει ἡ Ἀκολουθία, πού ἐξέδωσε τό Ἱερόν Ἡσυχαστήριον τῆς Σουρωτῆς, ἡ ὁποία περιέχει τόν Πρόλογο τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου Κασσανδρείας, κ. Νικοδήμου, τήν Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη ἀναγραφῆς εἰς τό Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου, τό Μικρό Ἐσπερινό, τό Μεγάλο Ἐσπερινό, τόν Ὁρθρο, τά Τροπάρια τῆς Θείας Λειτουργίας, τόν Παρακλητικό Κανόνα καί Μουσικόν Παράρτημα μέ μελοποιημένους ὕμνους ἀπό τίς ἀναφερθεῖσες λειτουργικές ἐνότητες⁸⁴⁸. Ἡ Ἀκολουθία ἐγκρίθηκε ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ ἀρθ. Πρωτ. 148/1072/18.05.2015.

Προκάλεσε τό ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ ἐπίσης ἡ Ἀκολουθία, πού συνέταξε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, κ. Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος στόν Πρόλογο ἀναφέρει τούς λόγους, πού τόν παρακίνησαν σ' αὐτή τήν πρωτοβουλία: «Καθώς πραγματοποιήθηκε τίς ἡμέρες αὐτές ἡ ἐπίσημη ἀνακήρυξη του ὡς ἀγίου τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἐπειδή προσωπικά τόν ἔχω γνωρίσει καί τόν εὐλαβοῦμαι πολύ, θεώρησα ὡς ἐλαχίστη ἐκδήλωση τιμῆς πρός τό ἀγιώτατο πρόσωπό του τήν

⁸⁴⁶ Παρακλητικός Κανὼν εἰς τόν Ὁσιον Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2015. Τό κείμενο μελοποιήθηκε ἀπό τή Συνοδεία τοῦ Ἱεροῦ Κουλτουμουσιανοῦ Κελλίου «Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» Ἁγίου Ὁρους καί ἐμπεριέχεται, μαζί μέ ἄλλους ὕμνους, σέ ἓνα ἀπό τά δύο CD πού ἐξέδωσε ὑπό τόν τίτλο «Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης» ἡ προαναφερθεῖσα Συνοδεία τό 2015. Τό δεύτερο CD τοῦ ἄλμπουμ περιέχει τροπάρια ψαλλόμενα ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο Παῖσιο κατά τή διάρκεια διάφορων ἀγρυπνιῶν. Γιά ἄλλους Παρακλητικούς Κανόνες, προβλ. Ἰωήλ, Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, Ἀκολουθία καί Παρακλητικός Κανὼν τοῦ Ὁσίου Πατρός Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου· Ἱερά Μητρόπολις Λεμεσοῦ, Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Βίος - Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανὼν, ἄ. τ. καί χ.· Εὐαγγέλου Π. Λέκκου, Ὁσιος Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης, Βίος καί Παρακλητικός Κανὼν. Ἐκδ. Σαῖτης, Ἀθήνα. Προσθέτουμε καί Πρωτοπρεσβυτέρου Στυλιανοῦ Μακρῆ, Δρος Θ., Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παΐσιου τοῦ Νέου, τοῦ Ἀγιορείτου, <https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/ceb1cebacebfcbbcebfcf85ceb8ceb9ceb1-cebfcf83ceb9cebfcf85-cf80ceb1cf8acf83ceb9cebfcf85-ceb1ceb3ceb9cebfcf81ceb5ceb9cf84ceb fcf85-12-ceb9.pdf>. Βλ. καί Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὁσιον Πατέρα ἡμῶν Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην, Ἅγιον Ὁρος, ἀνέκδοτη, τήν ὁποία μᾶς χάρισε πρὶν πολλά χρόνια ἡ Συνοδεία τῆς ἀγιορείτικης Καλύβης Ἀναστάσεως, Καψάλα.

⁸⁴⁷ Χαιρετισμοί εἰς τόν Γέροντα Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην, Ἀθήνα 2012. Σημειωτέον ὅτι κυκλοφοροῦν ἤδη ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια οἱ Χαιρετισμοί τοῦ Ἁγίου Παΐσιου στή ρουμανική γλῶσσα, ἔργο Ρουμάνων ὕμνωδῶν. Βλ. *Acatistul Cuviosului Părintelui nostru Paisie Aghioritul*, <http://www.biserica-mihai-viteazul.ro/ro/index/rugaciu/ac-cuv.paisie.htm>.

⁸⁴⁸ Βλ. Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου (ψαλλομένη τῇ 12ῃ Ἰουλίου), Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικά Θεσσαλονίκης, 2015.

σύνθεση τῆς ἀσματικῆς ἀκολουθίας του. Αὐτὴν παραδίδω στους πιστοὺς μέ τὴν παροῦσα ἔκδοση, γιὰ νὰ μποροῦν μέσω αὐτῆς νὰ τὸν ὑμνοῦν καὶ νὰ ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν βοήθεια καὶ λύση στὰ πολυποίκιλα προβλήματα τῆς ζωῆς τους. Εὐχομαι οἱ ἅγιες πρεσβεῖες του νὰ σκεπάζουν τὴν χώρα μας καὶ ὅλο τὸν κόσμο»⁸⁴⁹.

Ὁ σχετικὰ μέγας ἀριθμὸς τῶν διαφορετικῶν Ἀκολουθιῶν δυσκολεύει ἕως ἑνα βαθμὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο περιμένει νὰ ἔχει μιὰ σαφὴ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιὰ τὴν ἐπίσημη ἔκδοχή. Παρατηρεῖται ἡ προτίμηση τῶν πιστῶν γιὰ τίς Ἀκολουθίες τῆς Σουρωτῆς καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωήλ, ἀλλὰ ταυτόχρονα κάποιοι κάνουν προτάσεις μιᾶς σύνθετης ἀκολουθίας, ἡ ὁποία θὰ περιλαμβάνει ἀποσπάσματα διάφορων συντακτῶν, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση παλαιῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας μας⁸⁵⁰.

Τὰ προαναφερθέντα βιβλία, εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε γιὰ τὸ ἔξωτερικό, προκαλοῦν μέγας ἐνδιαφέρον στους ἀναγνώστες. Ἀποτελοῦν γιὰ τὸ σημερινὸ ὀρθόδοξο ἕνα οὐσιαστικὸ στήριγμα στὸν πνευματικὸ του ἀγῶνα καὶ τοῦ προσφέρουν ἀπάντηση στὰ σημαντικὰ θέματα τῆς ζωῆς του. Ἄν καὶ ὁ τρόπος γραφῆς καὶ ὁ στόχος κάθε κειμένου διαφέρουν ἀπὸ βιβλίον σὲ βιβλίον, εἶναι ἀδιαμφισβήτητος ὁ ρόλος τους στὴν ἀναζωογόνηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς σὲ ὅλες τίς ἡπείρους. Δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού ἑτερόδοξοι ἀσπάζονται τὴν ὀρθόδοξη πίστη κατόπιν ἀνάγνωσης κάποιου ἀπὸ τὰ παραπάνω βιβλία.

Τὰ ἄρθρα πού ἔχουν κύριο θέμα τὸν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο εἶναι γραμμένα ἀπὸ Ἱεράρχες, ἱερεῖς, μοναχοὺς, θεολόγους, καθηγητῆς, γιατροὺς, δικηγόρους, συγγραφεῖς καὶ ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, καὶ δείχνουν τὴν πλούσια προσφορὰ τοῦ μεγάλου ἀγίου σὲ μιὰ κοινωνία, πού χρειάζεται ἐνίσχυση καὶ ἀπαντήσεις στίς πολλές πνευματικὲς τῆς ἀναζητήσεις⁸⁵¹. Δημοσιεύονται διάσπαρτα, σὲ ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ καὶ σὲ ἐφημερίδες, καθὼς καὶ σὲ εἰδικούς τόμους, ὅπου παίρνουν τὴ μορφή προσωπικῶν

⁸⁴⁹Ἰωήλ, Μητροπολίτου Ἐδέσσης, *Ἀκολουθία*, ὁ.π.

⁸⁵⁰Ἡ πρόταση ἀνήκει στὸν καθ. Ἀθανάσιο Ρακοβαλῆ, μαθητὴ τοῦ ἀγίου Παΐσιου, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία του γιὰ τὸν πνευματικὸ του πατέρα, προσφέρει στό κοινὸ, ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Ἀγιογράφου, καὶ τὴ δική του ἐκδοχή, ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου, μέ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ πιστοὶ θὰ διαλέξουν ἀκριβῶς αὐτό, πού τοὺς ἀναπαύει.

⁸⁵¹Ἐνα ἀρκετὰ μέγας κατάλογο μέ ἄρθρα πού γράφηκαν γιὰ τὸ Γέροντα Παῖσιο ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ζοῦσε παρουσιάζει ὁ Ἀθανάσιος Μελισσάρης στό βιβλίον του: *Παῖσιος, Ὁρθοδοξίας ἄνθος εὐοσμῶν*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004, σσ. 20-23. Πρβλ. πλούσιες πληροφορίες στὰ βιβλία τοῦ Νικολάου Ζουρνάτζόγλου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν*, τ. Α' καὶ Β'.

μαρτυριῶν γιά τόν ἅγιο⁸⁵². Μικρά κείμενα κυκλοφοροῦν σέ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς του ἢ τῶν ἐκδηλώσεων πού διοργανώνονται εἰς τιμήν του. Ἀποφθέγματα του δημοσιεύονται σέ ἡμερολόγια, διαφημιστικά ὑλικά κ.λπ.

Πληθώρα ἄρθρων δημοσιεύονται καί στό ἐξωτερικό. Παρατηρεῖται ἐνδιαφέρον γιά τό βίο καί τή διδασκαλία τοῦ συγχρόνου ἁγίου, καθώς καί γιά τά θαύματά του, πού γίνονται σέ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Αὐτά δείχνουν μιά πολύ δυνατή παρουσία-φροντίδα του στό πλήρωμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα, διά τῶν θαυμάτων του⁸⁵³.

Ἡ ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου στήν Ἑλλάδα, ἀλλά καί στόν κόσμο γενικότερα φαίνεται καί ἀπό τόν ἀριθμό τῶν φωτογραφιῶν του καί τῶν εἰκόνων του, πού κυκλοφοροῦν σέ μεγάλη ποικιλία. Οἱ φωτογραφίες τόν παρουσιάζουν σέ διάφορες ἡλικίες, ἀπό μικρό παιδί μέχρι καί τό ὄσιακό του σκήνωμα κατά τήν κοίμησή του. Κυκλοφοροῦν εἴτε στό Internet εἴτε σέ βιβλία, πού ἀποσκοποῦν νά προσφέρουν μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς ἐπιγείου ζωῆς του. Οἱ φωτογραφίες προέρχονται ἀπό ἰδιωτικές συλλογές ἢ ἀπό θρησκευτικούς θεσμούς. Εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα ἡ συλλογή πού διαθέτει τό Κέντρο «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη», τό ὁποῖο ἔχει στενοῦς δεσμούς μέ πολλά πνευματικά τέκνα τοῦ ἁγίου Παΐσιου. Πολλές ἀπό αὐτές ἔχουν ἤδη δημοσιευτεῖ σέ διάφορα βιβλία καί σέ ἰστοσελίδες καί ἀντιγράφονται ἀπό πάρα πολλούς χρήστες τοῦ διαδικτύου⁸⁵⁴.

Οἱ εἰκόνες, ἐπίσης γνωρίζουν μεγάλη ποικιλία. Εἴτε πρόκειται γιά πρωτότυπες φορητές εἰκόνες, εἴτε γιά χάρτινες εἰκόνες ἢ τοιχογραφίες, τά τελευταία χρόνια ἡ μορφή τοῦ ἁγίου Παΐσιου ἐμπλουτίζει ὅλο καί περισσότερο τή ζωή τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων. Τό πέρασμα ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα γίνεται ὁμαλά ἤδη πρὶν τήν ἁγιοκατάταξή του, ἀρχικά σέ μεμονωμένα μέρη – μοναστήρια, ἱεροί ναοί – γιά νά ἐκδηλωθεῖ ἐλεύθερα ὅλο καί πιό ἔντονα

⁸⁵² Βλ. ΕΡΩ, Περιοδικό τοῦ Κέντρου Ἐνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας, τεῦχος 20. Τά κείμενα χρησιμοποιήθηκαν ἀργότερα στή διαμόρφωση ξεχωριστοῦ βιβλίου Ὁ Ὅσιος Παῖσιος (Μαρτυρίες - Περιστατικά - Διδαχές), Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη, Σειρά Ὁρθόδοξο βίωμα 3, Θεσσαλονίκη 2015.

⁸⁵³ Βλ. Ἀπό τά ἀνέκδοτα θαύματα τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου στό <http://ahdoni.blogspot.gr/2011/07/1994.html> Ὑψεκα старца Паукия Святогорца, <http://www.agionoros.ru/docs/578.html> Posthumous Miracles of St. Paisios the Athonite, <http://full-of-grace-and-truth.blogspot.gr/2009/07/posthumous-miracles-of-elder-paisios.html> Miracles et guerisons, <http://www.heiliger-geist-paisios.de/app/download/6544336/Miracles+et+Guerisons.pdf>.

⁸⁵⁴ Βλ. στό τέλος τῆς ἐργασίας μας τό ἐνδεικτικό φωτογραφικό ὑλικό ὑπό τόν τίτλο «Φωτογραφίες τοῦ ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου»(Εἰκόνες 1-16).

μετά τήν ιστορική μέρα τῆς 13ης Ἰανουαρίου 2015⁸⁵⁵. Ἡ φωτογραφία κάποιες φορές ἀντιγράφεται ἀπό τόν ἀγιογράφο ὅπως εἶναι. Αὐτός προσθέτει τό φωτοστέφανο καί τό ὄνομα τοῦ ἀγίου, ἀρχικά, πρὶν τήν ἀγιοκατάταξη, ὡς «Ὁ Γέρον Παῖσιος», καί στή συνέχεια μετά τήν ἀγιοκατάταξη, ὡς «Ὁ Ἅγιος Παῖσιος», «Ὁ Ὅσιος Παῖσιος», «Ὁ Ἅγιος Γέροντας Παῖσιος» κ.λπ. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, ὁ ἀγιογράφος, ἐκφράζεται πιό ἐλεύθερα, σεβόμενος ὅμως τούς κανόνες τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ἡ μορφή παίρνει πιό πνευματικά χαρακτηριστικά ὅσον ἀφορᾷ τό πρόσωπο, τή στάση τοῦ σώματος, τήν ἐνδυμασία καί τό φόντο. Τό φόντο περιέχει π.χ., τά χαρακτηριστικά βουνά καί σπίτια τῆς Καππαδοκίας ἢ χαρακτηριστικά ἀπό ἄλλα μέρη ὅπου ἔζησε ἢ πέρασε ὁ ἅγιος (Παναγούδα, Σουρωτή, Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως, Ἱερά Μονή Στομίου κτλ.). Συμπεριλαμβάνονται ἐπίσης διάφοροι ναοί πού τόν ἔχουν προστάτη, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τῆς πόλης Λεμεσοῦ στήν Κύπρο⁸⁵⁶.

Σέ ἄλλες εἰκόνες, ὁ ἅγιος ἀγιογραφεῖται κοντά στό Χριστό, ὁ Ὅποιος τόν ἐπιβραβεύει, δίπλα στήν Παναγία ἢ σέ ἄγιους, ὅπως τόν Ὅσιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη, τήν ἁγία Εὐφημία, τόν ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη. Ἐπίσης πλαισιώνεται ἀπό σύγχρονους Γεροντάδες, γιά τούς ὁποίους προβλέπεται ἡ σύνταξή τους στό Ἀγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας⁸⁵⁷. Οἱ εἰκόνες του διαφέρουν ὡς πρὸς τήν ποιότητα, ἀνάλογα μέ τή δυνα-τότητα τοῦ ἀγιογράφου νά ἀποδώσει σωστά τά φυσικά χαρακτηριστικά τοῦ ἀγίου. Παρατηρεῖται ἡ παρουσία εἰκόνων λαϊκοῦ χαρακτήρα, οἱ ὁποῖες ἀπέχουν λιγότερο ἢ περισσότερο ἀπό τήν πνευματικότητα τῶν βυζαντινῶν ἔργων. Σ' αὐτό τό σημεῖο τονίζουμε ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή, γιά νά ἀποφευχθεῖ ἡ ἐλλειμματική ἀπόδοση, πού μπορεῖ νά ὀδηγήσει σέ ἀρνητικό ἀποτέλεσμα στό χῶρο τῆς λατρευτικῆς ζωῆς⁸⁵⁸.

Ἡ εἰκόνα τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ βρίσκεται καί στό ἐξώφυλλο πολλῶν βιβλίων σέ ἀπλή ἢ σύνθετη μορφή (συνοδευόμενος ἀπό ἄλλα ἄτομα),

⁸⁵⁵ Αναλυτική μελέτη τοῦ θέματος ἔγινε στό προαναφερθέν πρῶτο διεθνές συνέδριο ἀφιερωμένο στό Γέροντα Παῖσιο, τό ὁποῖο πραγματοποιήθηκε στή Ρουμανία τό 2014. Βλ. τήν εἰσήγηση τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Σιντορεάκ μέ τόν τίτλο: «Ὁ Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, ἦτοι ἡ ὁδός ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα», στο *Ὁ Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Πρακτικά*, σσ. 130-140. Γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἀγιογραφίας βασισμένη στή φωτογραφία, βλ. στο τέλος της ἐργασίας τίς εἰκόνες 17-33.

⁸⁵⁶ Βλ. τίς εἰκόνες 34-41.

⁸⁵⁷ Βλ. τίς εἰκόνες 42 - 55. Ἐδῶ ὀφείλουμε νά μνημονεύσουμε τή συλλογή *Νηπτικοί Πατέρες τοῦ εἰκοστοῦ καί εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος*, ἔκδοση τῆς Ἱεράς Βατοπαιδινῆς Κοινοβιακῆς Σκήτης τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καί Μεγάλου Ἀντωνίου Ἁγίου Ὁρους. Ἡ συλλογή περιέχει 18 ἐγχρωμες εἰκόνες συγχρόνων Γερόντων. Μεταξύ αὐτῶν συγκαταλέγεται καί ὁ Γέροντας Παῖσιος.

⁸⁵⁸Μερικά παραδείγματα τέτοιων στοιχείων βρίσκονται στίς εἰκόνες 56 -58.

ανάλογα μέ τό περιεχόμενο⁸⁵⁹. Εἶναι παροῦσα καί στά CD καί στά DVD πού παρουσιάζουν τό βίο του σέ διάφορες γλώσσες⁸⁶⁰. Συναντᾶμε ἐπίσης, ὡς σπάνια ἰδιαιτερότητα, ξυλόγλυπτες εἰκόνες ἢ ψηφιδωτά μέ τή μορφή τοῦ Ἁγίου, καθῶς καί ἄλλα ἀντικείμενα γενικῆς χρήσεως ὅπως στυλούς, μπρελόκ κ.λπ.⁸⁶¹.

Τέλος, πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι οἱ χριστιανοί τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων λαῶν χρησιμοποιοῦν τίς ἑλληνικές εἰκόνες ἀλλάζοντας λίγα στοιχεῖα, μεταξύ τῶν ὁποίων τό ὄνομα τοῦ ἁγίου, ἢ δημιουργοῦν τή δική τους ἐκδοχή, ὡς ἔκφραση τῆς προσωπικῆς τους πνευματικότητας⁸⁶².

1.2. Ὁ Γέροντας Παῖσιος στόν ψηφιακό χῶρο

Ἡ ραγδαία ἀνάπτυξη τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων καί τῆς πληροφορίας, πού διακινεῖται μέσῳ αὐτῶν στή σύγχρονη ἀνθρώπινη κοινωνία τά τελευταῖα χρόνια, δημιούργησε τήν ἀνάγκη νά κυκλοφοροῦν, μαζί μέ ὑλικό διάφορων εἰδῶν, καί ὑλικό θρησκευτικοῦ περιεχομένου. Δέν θά εἰσέλθουμε στή διαδικασία νά ἀναλύσουμε τό φαινόμενο καθεαυτό. Σκοπός μας εἶναι νά διερευνήσουμε σέ ποιό βαθμό ἀσχολεῖται ὁ ἠλεκτρονικός κόσμος μέ τόν ἅγιο Παῖσιο. Ἡ ἐνασχόληση μέ τό θέμα μᾶς ἔδειξε ὅτι ἡ παρουσία τοῦ ἁγίου στίς ἀπανταχοῦ ἰστοσελίδες εἶναι πολύ ἔντονη. Πατώντας κάποιος τό λῆμα «Παῖσιος» ἢ «Γέροντας Παῖσιος» ἢ «Ἅγιος Παῖσιος» θά βρεῖ κάθε φορά δεκάδες χιλιάδες ἀποτελέσματα σέ προσωπικές ἰστοσελίδες, σέ blogs, σέ ψηφιακά περιοδικά κ.λπ. Γιά τή γενίκευση καί διάδοση τῆς λατρευτικῆς τιμῆς του χρησιμοποιοῦνται καί ἐπικοινωνιακά δίκτυα ὅπως: Facebook, Twitter κ.λπ.

Παρατηροῦμε ὅτι οἱ χρηστές εἶναι λαϊκοί στήν πλειοψηφία τους, ἀλλά ὑπάρχουν καί κληρικοί καί μοναχοί. Ὑπάρχουν ἰστοσελίδες ἐξειδικευμένες σέ θρησκευτικά θέματα, οἱ ὁποῖες κάνουν πραγματικές συλλογές ὑλικῶν καί εἰδήσεων πού σχετίζονται μέ τόν ἅγιο Παῖσιο. Μερικές ἄλλες παρουσιάζουν

⁸⁵⁹ Βλ. τίς εἰκόνες 59 - 64.

⁸⁶⁰ Βλ. τίς εἰκόνες 65 - 74.

⁸⁶¹ Βλ. τίς εἰκόνες 75 - 85.

⁸⁶² Βλ. τίς εἰκόνες 86 - 94 . Μερικές ἀπό τίς πιο χρησιμοποιημένες ἑλληνικές ἐκδοχές, βλ. στίς εἰκ. 95-103.

σποραδικά υλικά, τά όποια όμως δείχνουν ένα αξιοσημείωτο ένδιαφέρον για τά πνευματικά θέματα⁸⁶³.

Τό φαινόμενο τής χρήσης στοιχείων για τον άγιο Παΐσιο έχει πολλές συνέπειες στον κοινωνικό και ποιμαντικό χώρο, από τίς όποιες εμείς αναφέρουμε: α') καλλιέργεια τής ευλάβειας, β') πνευματική επικοινωνία ανάμεσα σε πρόσωπα και θεσμούς/όργανισμούς πού ανταλλάσσουν πληροφορίες, υλικά, φωτογραφίες, εικόνες, γ') άπαλή και ήσυχη καταπολέμηση τής προσπάθειας μερικων χρηστων να σκορπίζουν ακατάλληλα υλικά, βλαβερά από ήθική και δογματική άποψη.

Όπως και σε άλλους κοινωνικούς τομείς, τό Internet παρουσιάζει ένα κίνδυνο σε ό,τι άφορα τήν αυθεντικότητα των υλικων ή του όνόματος του προσώπου πού κάνει τήν ανάρτηση ή γράφει ένα κείμενο. Έχουν παρατηρηθεί προσπάθειες παραπλανήσεως τής κοινής γνώμης μέ φαύλες πληροφορίες για θαύματα πού δήθεν έκανε ή προφητείες πού δήθεν ειπε ό άγιος Παΐσιος. Ό σκοπός, όπως υποστηρίζουν οι συντάκτες του κειμένου, ήταν να προειδοποιήσουν τους αναγνώστες να μην πιστεύουν ανεξέλεγκτα ότιδήποτε ακούν για τον άγιο Παΐσιο. Νομίζουμε ότι αυτό τό θέμα ό αναγνώστης πρέπει να τό αντιμετωπίζει μέ σύνεση. Από τή μία πλευρά, να μην απορρίπτει, και από τήν άλλη, να μην τά δέχεται όλα ανεξέταστα. Η επιφύλαξη συνιστάται μαζί μέ τήν έρευνα ασφαλων και έγκυρων ιστοτόπων για τό θέμα⁸⁶⁴.

Για να διαμορφώσουμε γνώμη για τό τί σημαίνει ό Γέροντας Παΐσιος για τους χρήστες του Internet, θα παρουσιάσουμε κάποιες λεπτομέρειες, πού συνδέονται μέ τό όνομά του σ' αυτό τό χώρο. Βέβαια, τά δεδομένα αλλάζουν συνεχώς και γι' αυτό προτιμήσαμε να επικεντρωθούμε σε κάποιες ήμερομηνίες, πού θα μας βοηθήσουν να αντιληφθούμε έστω και λίγο τήν εξέλιξη του θέματος⁸⁶⁵.

⁸⁶³ Ένδεικτικά αναφέρουμε: www.koinoniaorthodoxias· www.comuniuneortodoxa.ro, www.pravmir.ru· www.orthodoxpath.org· www.orthodoxeeinheit.de· www.roumortodox.org· www.orthodhoksiaebashkuar.al· www.ortodokslartoplulugu.org· www.pravoslavnekrestanstvo.sk· www.orthodoxkyanq.org· <http://www.agioritikovima.gr/didaches/geronta-paisiou>.

⁸⁶⁴ Για κακόβουλη παραπλάνηση του κοινού μέσω Facebook μέ κατασκευασμένα θαύματα του Αγίου Παΐσιου, βλ. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%90%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%90%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82#CITEREFChrissavgis2002.

⁸⁶⁵ Ένδεικτικά, για τό 2015, βλ.

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=%CE%B3%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82+%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82.

Ημερομηνία	Γλώσσα	Λήμα	Αποτελέσματα
25. 09. 2012	Έλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	108 000
»	Ρουμανικά	Cuviosul Paisie	156 000
11. 02. 2013	Έλληνικά	Παΐσιος Άγιορείτης	376.000
»	»	Γέροντας Παΐσιος Άγιορείτης	201. 000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	165.000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	112.000
10. 12. 2015	Έλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	405.000
»	»	Άγιος Παΐσιος	161.000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	173.000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	101.000
»	»	Sfantul Paisie Aghioritul	128.000
20. 03. 2016	Έλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	463,000
»	»	Γέροντας Παΐσιος Άγιορείτης	304,000
»	»	Άγιος Παΐσιος Άγιορείτης	339,000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	175,000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	96,800
»	»	Cuviosul Paisie	126,000
»	Άγγλικά	Elder Paisios	231,000

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82+%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=paisie+aghioritul

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Cuviosul+Paisie+Aghioritul

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Sfantul+Paisie+Aghioritul

»	»	Elder Paisios of Mount Athos	60,200
»	Ρωσικά	Старец Паисий Святогорец	288,000
30. 06. 2017	Έλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	524,000

Από τόν παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι ο αριθμός τῶν ἀποτελεσμάτων κινεῖται τόσο ἀνοδικά, ὅσο καί καθοδικά. Ὅπως εἶναι λογικό, τό μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιά τό πρόσωπό του ἐκδηλώνεται γύρω στήν ἐπέτειο τῆς ὀσιακῆς του κοιμήσεως (12 Ιουλίου), ὅταν οἱ χρήστες ἀπό ὄλο τόν κόσμο ἔχουν στραμμένα τά μάτια τους πρὸς τὴν Ἑλλάδα καί κυρίως πρὸς τὴν Ἱερά Μονή Σουρωτῆς, ὅπου βρίσκεται ὁ τάφος τοῦ μεγάλου ἀγίου τῶν ἡμερῶν μας. Μὲ ἰδιαίτερη προσοχή παρακολουθοῦν τά γεγονότα πού συνδέονται μὲ τὴν ἀγιοκατάταξή του, ἀξιοποιώντας ἀπὸ τό Youtube τά videos πού κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα. Ἐξ ἄλλου, αὐτό τό κανάλι ἀποτελεῖ ἕνα πολυχρησιμοποιοῦμενο μέσο γιά τὴν προβολή τῶν λίγων ὀπτικοακουστικῶν ὑλικῶν μὲ τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, καθὼς καί τῶν προσκυνηματικῶν τοποθεσιῶν πού σχετίζονται μὲ αὐτόν. Ἀποκτοῦν ὄλο καί μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον οἱ μαρτυρίες πνευματικῶν του τέκνων, ἀλλὰ καί ἄλλων ἀνθρώπων πού ἐξιστοροῦν τὴν ἐπέμβασή του στή ζωὴ τους. Κυκλοφοροῦν συνεντεύξεις, ὁμιλίες καί πολλές ἄλλες ἐκδηλώσεις πού γίνονται πρὸς τιμὴν του. Οἱ προβολές αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ ἀνέρχονται σὲ μεγάλο ἀριθμό, ἀγγίζοντας καί τίς δεκάδες χιλιάδων τό καθένα.

Πρέπει νά τονίσουμε ὅτι, καί ἐδῶ, στό χῶρο τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων, δὲ λείπουν οἱ ὑποκλοπές. Πολύ ὀπτικοακουστικό ὑλικό ἀντιγράφεται ἀπὸ ἄτομα εἴτε μὲ βασικές εἴτε μὲ προχωρημένες τεχνολογικές γνώσεις καί παρουσιάζεται χωρὶς νά ἀναφέρονται οἱ πραγματικοὶ φορεῖς ἢ τὰ ἄτομα πού ἔκαναν τὴν ἀρχικὴ ἀνάρτηση. Νομίζουμε ὅτι καί στήν περίπτωση πού ἡ χρήση τοῦ ὑλικοῦ εἶναι ἐπιτρεπόμενη ρητά, εἶναι εὐχῆς ἔργο νά ἀναφερθεῖ ἡ πηγή, γιά νά μὴ δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι, πρόκειται γιά προσωπικὴ ἐργασία τοῦ νέου ἀναρτητή⁸⁶⁶.

⁸⁶⁶ Παραδειγματίζουμε μὲ τὴ ρουμανικὴ ἐκδοχὴ τοῦ DVD «Γέρον Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Ὁ Ἄσυρματιστὴς τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἐνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη». Μετά τὴν ἀρχικὴ ἀνάρτησή του ἀπὸ τὴν ιστοσελίδα [comuniune ortodoxa.ro](http://comuniuneortodoxa.ro) (ἢ ἀνάρτηση πραγματοποιήθηκε σταδιακά ἀπὸ μᾶς, προσωπικά, ὡς ὑπευθύνου τῆς ιστοσελίδας, ἀλλὰ καί ὡς ἐκτελεστοῦ τῆς ἠχογράφησης καί τῶν ἄλλων διαδικασιῶν πού προέκυψαν ἀπὸ τὴ συνεργασία μὲ τό παραπάνω Κέντρο) σὲ 19 ἐνότητες: https://www.youtube.com/watch?v=lqN1_9ucco8 κ.λπ., τό ὑλικό ἀναρτήθηκε ἀπὸ

Τό διαδίκτυο δίνει τή δυνατότητα εύκολης κυκλοφορίας τοῦ ὑλικοῦ σέ ὄλο τόν κόσμο. Οἱ μεταγλωτισμένες ταινίες γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο ἀποτελοῦν πόλο ἔλξεως γιά πολλούς χρήστες, οἱ ὁποῖοι θέλουν ὀλοκληρωμένα καί μέ καλῶν προδιαγραφῶν ὑλικό, πού νά ἀντιστοιχεῖ ἀπό αὐτή τήν ἀποψη στήν ποιότητα τοῦ προσφερόμενου ἀπό τό διαδίκτυο κοσμικοῦ ὑλικοῦ ⁸⁶⁷.

2. Πνευματικές ἐκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ ἁγίου Γέροντος Παΐσιου.

2.1. Συνέδρια καί ἐκπομπές.

Μιά προσεκτική διερεύνηση τῆς ἐπίδρασης τοῦ ἁγίου Παΐσιου στήν πνευματική ζωή τῶν 22 χρόνων πού πέρασαν ἀπό τήν κοίμησή του μᾶς

ἄγνωστο στή διεύθυνση <https://www.youtube.com/watch?v=QuQhPkApWZo> χωρίς νά ἀναφέρεται ἡ πηγή. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου ἀπό *Cuviosul Paisie Aghioritul (1924-1994). Transmisionistul Armatei si al lui Dumnezeu* σέ *Sf. Paisie Aghioritul - Viața și minunile - audiobook 4 ore* διαβεβαιώνει τήν ὑποψία μας ὅτι, πρόκειται γιά ἐσκεμμένη ἐνέργεια, ἴσως ὑποκινούμενη ἀπό οικονομικούς παράγοντες. Οἱ προβολές στήν τελευταία περίπτωση εἶναι 26.421 ἐνῶ ἡ πηγή δέν ξεπερνᾶ τίς 1000 προβολές (στίς 29. 03. 2016). Τό θέμα ἔχει δύο διαστάσεις. Πρῶτον, πρόκειται γιά τήν ὑπεροψία τῆς τεχνολογικῆς ἐπιδεξιότητος, πού μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει εὐρύτερη διάδοση τοῦ ὑλικοῦ. Δεύτερον - καί ἐδῶ τό θέμα ἀποκτᾶ ποιμαντικό χαρακτήρα -, ἡ δυνατότητα ἀξιοποίησης αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ ὑλικοῦ ἀπό ἕναν μεγαλύτερο ἀριθμό χρηστών του Internet δέν μπορεῖ παρά νά χαροποιεῖ τούς κοπιῶντας καί νά τούς ἐξασφαλίζει ὅτι ὁ κόπος τους δέν πάει χαμένος. Ταυτόχρονα ὁ ἅγιος Παῖσιος γίνεται ὄλο καί πιό γνωστός στά ρουμανικά ἐδάφη, ἀποτελώντας ὑπόδειγμα πρὸς μίμηση.

⁸⁶⁷ Βλ. τή Ρωσική ταινία *Старец Паисий Святогорец. Документальный фильм* στό <https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGYBQ>, (107.087 προβολές στίς 21.03.2016), ἡ ὁποία κυκλοφορεῖ καί σέ ἄλλες γλώσσες, μέσω πολλῶν χρηστών πού τήν ἀντιγράφουν:

Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ρωσική ταινία, στό <https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4>, (1.397 προβολές στίς 21.03.2016)·

Viata Cuviosului Paisie Aghioritul - Partea I - Film rusesc subtitrat στό <https://www.youtube.com/watch?v=ILUY8N5XjU> (39.261 προβολές στίς 21.03.2016)·

Saint Paisios Athonite - Russian Film - English Subtitles στό <https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PLdWXI9r5ROuXUigTBDBE5r187Im7ATj5p> (50.916 προβολές στίς 21.03.2016)·

Aziz Paisios- Rus yapımı Film - Elder Paisios Turkish Subtitles στό https://www.youtube.com/watch?v=8pfSYaU-q8w&feature=iv&src_vid=htluet5iKvA&annotation_id=annotation_900947415 (3.408 προβολές στίς 21.03.2016). Τα παραδείγματα συνεχίζονται.

φανερώνει τήν ἐξῆς ἀδιαμφισβήτητη πραγματικότητα: ἀπό τήν ἄκρη ὡς τήν ἄλλη τῆς οἰκουμένης ὁ μέγας ἅγιος εἶναι ἡ πιό δημοφιλῆς μορφή τῆς σύγχρονης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Τό συμπέρασμα μας βασίζεται πάνω σέ πολλά στοιχεῖα, τά ὁποῖα δείχνουν ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς του: ἐκτός ἀπό τίς πολλές προαναφερθεῖσες ἤδη ἐκδόσεις καί εἰκόνες πού σχετίζονται μέ αὐτόν, ὑπάρχουν ἀναρίθμητες καί ἄνευ προηγουμένου ἐκδηλώσεις τῆς εὐλάβειας τῶν πιστῶν πρὸς αὐτόν, ὑλοποιημένες σέ συνέδρια, ὁμιλίες, πανηγύρια, ραδιοφωνικές καί τηλεοπτικές ἐκπομπές, προσκληνυματικές ἐκδρομές στούς τόπους πού εὐλογήθηκαν ἀπό τό πέρασμα του κ.ἄ. Πρόκειται γιά μιᾶ ἀυθόρμητη ἐκδήλωση ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης, θαυμασμοῦ καί ἐλπίδας καί τιμῆς.

Στήν ἀνάλυση τοῦ θέματός μας, δέ συνυπολογίζουμε τά ἀμέτρητα κηρύγματα πού γίνονται στούς λατρευτικούς χώρους καί χρόνους, ὅπου ἡ διδασκαλία καί τό φωτεινό παράδειγμα τοῦ ἁγίου μας ἀποτελοῦν πλούσιο ὑλικό γιά τήν πνευματική στήριξη καί οἰκοδομή τῶν ἀκροατῶν⁸⁶⁸. Ἡ προσοχή μας ἐστιάζεται πάνω στίς ἐκδηλώσεις πού παίρνουν τή μορφή συνεδρίου καί ομιλίας σε κοινούς χώρους ὅπως: ἀμφιθέατρα, αἶθουσες τελετῶν, πνευματικά καί πολιτιστικά κέντρα κτλ.

Ἡ πρώτη ἀναφορά μιᾶς τέτοιας ἐκδήλωσης γίνεται σέ ἓνα ἀπό τά προαναφερθέντα βιβλία τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου. Πρόκειται γιά τό «Πρῶτο Συμπόσιο στόν κόσμον» γιά τό Γέροντα Παῖσιο, τό ὁποῖο πραγματοποιήθηκε τό Σεπτέμβριο τοῦ 2004 στή Λαϊκή Ἀκαδημία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βάλαμο Φινλανδίας⁸⁶⁹. Σύμφωνα μέ τήν ἀρθογράφο, οἱ περίπου 100 παρευρισκόμενοι ἀπό ὅλη τή Φινλανδία εἶχαν τή δυνατότητα γιά ἓνα Σαββατοκύριακο νά παρακολουθήσουν εἰσηγήσεις γιά τό βίο, τίς διδασχές καί τά θαύματα τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Μεταξύ τῶν ὁμιλητῶν συγκαταλέχθηκε καί ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μεθόδιος Ἀλεξίου, ὁ ὁποῖος μετέφερε ζωντανές ἐνθυμήσεις ἀπό τά 25 χρόνια πού γνώριζε τόν Γέροντα Παῖσιο.

⁸⁶⁸ Καί ὅμως δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε τίς μοναδικές Ἀγρυπνίες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σουρωτῆς, ὅπου ἀπό τό 1994 ἐκφραζόταν ὅλο καί πιό ἔντονα ἡ πεποίθηση ἱεραρχῶν καί κληρικῶν, καθώς καί ἀναρίθμητων πιστῶν, γιά τήν ἀγιότητα τοῦ ταφέντα ἐκεῖ Γέροντα. Ἐνδεικτικά, βλ. τήν ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἐδέσσης, κ. Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος μεταξύ ἄλλων ὑποστήριξε στήν Ἀγρυπνία τῆς 11ης πρὸς 12η Ἰουλίου 2010: «Πιστεύουμε, δέν θά εἶναι μακρινός ὁ καιρός πού ἡ Μητέρα μας Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία θά τόν κατατάσσει μέ τοὺς Ἁγίους». Βλ. "Ἀγρυπνία στή Σουρωτή", στό *Ἀκρόπολη Κρήνης, Τριμηνιαῖο περιοδικό τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίου Γεωργίου Κρήνης*, ἔτ. 1ο, φύλ. 4ο, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2010, σ. 8.

⁸⁶⁹ Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὁ.π., σσ. 280-283. Ἡ μαρτυρία ἀνήκει στή Μοναχὴ Χριστοδούλη (Ἱ. Μονὴ Λίντουλα Φινλανδίας). Σημειώνουμε ὅτι στό διαδίκτυο δέ βρήκαμε καμία πληροφορία γιά τό ἐν λόγω συνέδριο.

Μιά ιδιαίτερη έκδήλωση πραγματοποιήθηκε 10 χρόνια αργότερα στη Ρουμανία. Πρόκειται για τό πρώτο στόν κόσμο διεθνές συνέδριο για τόν Άγιο Παΐσιο τόν Άγιορείτη, τό όποιο διοργάνωσε ή Ίερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας Ρουμανίας στήν Ίερά Μονή «Αναλήψεως του Κυρίου» Νεάμτς, στίς 13-15 Νοεμβρίου 2014. Η πρωτοβουλία καί μεγάλο μέρος τών προπαρασκευαστικῶν διαδικασιῶν διοργάνωσης τῆς έκδήλωσης (ἀλληλογραφία, μεταφράσεις τών κειμένων, διερμηνευτική ὑπηρεσία κ.λπ.) ἀνήκουν στό γράφοντα, ὡς μιά προσπάθεια διεύρυνσης τῆς εὐλάβειας τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ πρός τό μεγάλο ἀσκητή τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Η έκδήλωση φέροντας τόν τίτλο «Συνάντηση μέ τόν Πνευματικό Πατέρα» πραγματοποιήθηκε ἐπί τῆ συμπληρώσει 20 χρόνων ἀπό τήν μακαρία κοίμηση τοῦ ἁγίου Παΐσιου ἀκριβῶς δύο μῆνες πρίν τήν ἁγιοκατάταξή του ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (13 Ἰανουαρίου 2015).

Οἱ συμμετέχοντες ἐκπρόσωποι-εἰσηγητές ἀπό τήν Ἑλλάδα ἦταν: ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Θεόκλητος Μπόλκας, Καθηγούμενος τῆς Ίεράς Μονῆς «Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου» στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἱερομόναχος π. Αθανάσιος Σιμωνοπετρίτης, οἱ καθηγητές τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Γεώργιος Μαντζαρίδης καί Ἀνέστης Κεσελόπουλος, καθώς καί ὁ καθ. Αθανάσιος Ρακοβαλῆς, συγγραφέας βιβλίων γιά τόν Ἅγιο Παΐσιο. Προσθέτουμε τόν γράφοντα, ὡς ἐφημέριο ἐνορίας τῆς Ίεράς Μητροπόλης Κασσανδρείας καί ὑποψήφιο διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Τό Λίβανο ἐκπροσώπησε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κασσιανός, Ἡγούμενος τῆς Ίεράς Μονῆς Παναγίας Πρεσβείας Θερμῆς. Ἀπό τή Ρουμανία συμμετεῖχαν καθηγητές τών Θεολογικῶν Σχολῶν Βουκουρεστίου καί Ἰασίου.

Οἱ εἰσηγήσεις καί ὁ διάλογος τών ἐκλεκτῶν προσκεκλημένων μέ τό ἀκροατήριο πραγματοποιήθηκαν σ' ἓνα ὁμορφο καί κατανυκτικό κλίμα. Βοήθησαν νά διαμορφωθεῖ μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τόν τιμούμενο Γέροντα καί γιά τήν προσφορά του στόν ὀρθόδοξο χῶρο, γενικότερα. Ἀναδείχτηκαν οἱ πιό σημαντικές πτυχές τῆς προσωπικότητας καί τοῦ ἔργου του στόν πανελλαδικό ἀλλά καί στό διεθνή χῶρο: «Ἐργάτης τοῦ φιλοτίμου» (Ἀρχιμ. Θεόκλητος Μπόλκας), «Παγκόσμιος ἄνθρωπος» (καθ. Γ. Μαντζαρίδης), «Ἀσυρματιστής στίς συχνότητες τοῦ Θεοῦ (καθ. Ἀνέστης Κεσελόπουλος), «Θαυμαστός διδάσκαλος» (Ἱερομόναχος Αθανάσιος Σιμωνοπετρίτης), «Χαρισματοῦχος» (Ἀθ. Ρακοβαλῆς), «Ὀδοιπόρος στήν ὁδό

ἀπό τή φωτογραφία στήν εικόνα» (Πρωτοπρεσβύτερος π. Πέτρος Σιντορεάκ)⁸⁷⁰.

Στό συνέδριο μοιράστηκε δωρεάν τό DVD «Ο Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης (1924-1994). Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἀπόδοση στή ρουμανική γλῶσσα τοῦ ὁμωνύμου ἑλληνικοῦ DVD, ὡς προσφορά τοῦ Κέντρου Ἐνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη» καί τῆς ρουμανικῆς ἱστοσελίδας www.comuniuneortodoxa.ro (Πολύγλωσση Ὁρθοδοξία). Ἐπίσης ὅλοι οἱ συμμετέχοντες, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονταν περίπου 70 Ἡγούμενοι καί Γερόντισσες τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰασίου, πῆραν εἰκονίτσες τοῦ Ἁγίου Παΐσιου, προσφορά καί ἔργο τοῦ παρόντος κ. Ἀθανασίου Ρακοβαλιῆ.

Τῆς ἐκδήλωσης προηγήθηκε μιᾶ ἄλλη, κατά τήν ὁποία ὁ κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης ἀνακηρύχτηκε ἐπίτιμος διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἰασίου, τήν Τρίτη, 11 Νοεμβρίου 2014. Στήν ἴδια πόλη διοργανώθηκαν ἀκόμη δύο ἐκδηλώσεις πού σχετίζονταν μέ τόν ἅγιο Παῖσιο τόν Ἁγιορείτη: στό Πανεπιστήμιο «Alexandru Ioan Cuza» κατά τήν ὁποία μίλησαν ὁ κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης καί ὁ Ἁγιορείτης Ἱερομόναχος π. Ἀθανάσιος ὁ Σιμωνοπετρίτης, καθώς καί στή Θεολογική Σχολή «Dumitru Staniloae», ὅπου ὁ καθ. τοῦ Α.Π.Θ. κ. Ἀνέστης Κεσελόπουλος μίλησε γιά τήν ἐκκοσμίκευση τῆς Ἐκκλησίας καί τά γενεσιουργά της αἷτια.

Πληθώρα εἰδήσεων καί ὑλικῶν ἀπό τίς ἐργασίες αὐτοῦ τοῦ πρώτου διεθνoῦς συνεδρίου γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο τόν Ἁγιορείτη μετέδωσαν τά ρουμανικά ραδιοφωνικά καί τηλεοπτικά κανάλια, ἐνῶ ἡ διοργανώτρια Ἱερά Μητρόπολη ἀνέθεσε στόν γράφοντα τήν ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ, πού θά δημοσιευτεῖ μαζί μέ τά πορίσματα τοῦ συνεδρίου⁸⁷¹.

Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, πολλές ἐκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν καί στό ἑλληνικό ἔδαφος ὑπό τή μορφή ὁμιλιῶν τόσο πρὶν τήν ἀγιοκατάταξη ὅσο καί μετά. Ἐδῶ παρατηρεῖται τό πλεονέκτημα τῆς παρουσίας σημαντικότερων προσωπικοτήτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου καί πολλῶν πνευματικῶν τέκνων τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Αναφέρουμε περιληπτικά κάποιες ἀπό αὐτές τίς ἐκδηλώσεις⁸⁷².

⁸⁷⁰ Ὁπτικοακουστικό ὑλικό ἀπό τό συνέδριο ἔχει ἀναρτηθεῖ στό internet στίς ἱστοσελίδες www.comuniuneortodoxa.ro καί www.doxologia.ro. Ἡ τελευταία ἀνήκει στή διοργανώτρια Μητρόπολη Ἰασίου.

⁸⁷¹ Πληροφορίες στά Ἑλληνικά βλ. στό ἄρθρο μας Διεθνές Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παῖσιο τόν Ἁγιορείτη στή Ρουμανία στό <http://www.enromiosini.gr/arthrografia>, Πρβλ. Μεγάλο Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παῖσιο στή Ρουμανία - Βράβευση τοῦ καθηγητῆ Γ. Μαντζαρίδη στό <http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/48631>.

⁸⁷² Ἀφίσεις τῶν ἐκδηλώσεων παρουσιάζουμε στό τέλος τῆς ἐργασίας μας.

Στήν **Ιερά Μητρόπολη Κασσανδρείας**, καί πιό συγκεκριμένα στό Πνευματικό Κέντρο τῆς Ἐνορίας Ἁγίου Γεωργίου Κρήνης, στίς 10 καί 11 Ἰουλίου 2010, οἱ ἐκδηλώσεις εἶχαν τριπλό χαρακτήρα: Α') ὁμιλίες τοῦ Ἐφημερίου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Σιντορεάκ καί τοῦ εἰδικοῦ προσκεκλημένου Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη ἀπό τό Ἱερό Ἡσυχαστήριον Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς, Β') Παρουσίαση βιβλίων γιά τό Γέροντα Παῖσιο καί Γ') προβολή τῆς ταινίας «Γέρον Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης. Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἐνότητας καί Μελέτης - Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη»⁸⁷³.

Στήν **Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδας** ἔχουν γίνει οἱ ἐξῆς ἐκδηλώσεις: τό 2013, στά πλαίσια τοῦ γενικοῦ ἀφιερώματος «Σύγχρονες Ἁγιασμένες Μορφές» ὁ Γέροντας Παῖσιος ἦταν τό κέντρο τῆς προσοχῆς στά Πνευματικά Κέντρα καί στούς Ἱερούς Ναούς τῆς Μητροπόλης. Ἐπίσης, τήν Παρασκευή 11 Ἰουλίου 2014, τελέστηκε Ἱερά Ἀγρυπνία καί ἱερό μνημόσυνο γιά τό Γέροντα στόν Ἱερό Ναό Ἁγίου Γεωργίου Λαμίας⁸⁷⁴.

Στήν **Ιερά Μητρόπολη Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας** διοργανώθηκε ἀπό τήν Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη στίς 16 Ἰουνίου 2013 ἐκδήλωση μέ θέμα: «Ὁ Γέροντας Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης καί ἡ Ἑλλάδα». Στήν ἐκδήλωση μίλησε ὁ Ἱερομόναχος Δαβίδ ἀπό τό Ἱερόν Κελλίον τῶν Ἀρχαγγέλων Ἁγίου Ὑόρου⁸⁷⁵.

Στήν **Ιερά Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτσης** στίς 12-14 Ἰουλίου 2014 πραγματοποιήθηκε στήν Κόνιτσα τριήμερο ἐκδηλώσεων. Ἀπό τό διαδίκτυο συλλέγουμε τίς ἐξῆς πληροφορίες: «Ἡ πρώτη ἡμέρα περιελάμβανε ἀνάμεσα στά ἄλλα ἐπίσκεψη στό σπίτι του καθῶς καί στό ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ὅπου εἶχε τήν πρώτη θεϊκή ἐπίσκεψη. Τήν Κυριακή πλῆθος προσκυνητῶν ἀπό ὅλη τήν Ἑλλάδα ἔφτασαν στήν ἀκριτική κωμόπολη γιά νά τιμήσουν τόν μεγάλο καί σύγχρονο αὐτό ἀσκητή. Μετά τό πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας καί τοῦ Μνημοσύνου, ἔγιναν οἱ προγραμματισμένες ὁμιλίες. Προλόγισε ὁ Μητροπολίτης Μεσογαίας Νικόλαος καί ἀκολούθησαν οἱ κεντρικές ὁμιλίες τοῦ Γέροντος Ἀρσενίου Κατερέλλου, Ἡγουμένου τῆς Ἱεράς Μονῆς Ἁγίου Νικολάου Φθιώτιδας καί τοῦ κ. Βασιλείου Νικοπούλου, πρ. Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τέλος, ὁ Γέροντας Κυπριανός ἀπό τήν Ἱερά Μονή Ἁγίου Σεργίου Ραντονέζ, προλόγισε τίς ρωσικῆς παραγωγῆς βιντεοταινίες σχετικές μέ τήν ζωή τοῦ Γέροντος Παῖσιου,

⁸⁷³ Βλ. "Ἐπέτειο τοῦ Γέροντος Παῖσιου τοῦ Ἁγιορείτου (†12.7.1994)" στό *Ἀκρόπολη Κρήνης*, σ. 8.

⁸⁷⁴ http://www.imfth.gr/news_events/agrypnia-gia-ton-geronta-paisio-ton-agioreiti-telesthike-ston-iero-nao-agiou-georgiou.

⁸⁷⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=2ahIcMCBpbY>

μεταγλωττισμένες στά Έλληνικά, πού προβλήθηκαν για πρώτη φορά σέ έλληνικό κοινό.

Τήν τρίτη ημέρα τῶν ἐκδηλώσεων τελέστηκε, παρουσία πλήθους προσκυνητῶν, Θεία Λειτουργία στήν Ἱερὰ Μονή Στομίου ὅπου ὁ Γέροντας μόνασε για τέσσερα χρόνια (1958-1962)»⁸⁷⁶.

Στήν **Ἱερὰ Μητρόπολη Πατρῶν**, στίς 12 Ἰανουαρίου 2015, τήν παραμονή τῆς ἀγιοκατάταξης τοῦ Γέροντος Παΐσιου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Χρυσόστομος, τέλεσε τά Θυρανοίξια τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἀφιερωμένου στό σύγχρονο Ἅγιο, στόν προαύλιο χῶρο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Πατρῶν. Στίς 14 Ἰανουαρίου τελέστηκε Ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία εἰς τιμήν τοῦ ἀναγνωρισμένου πλέον ἁγίου, για τόν ὁποῖο ὁ Μητροπολίτης μίλησε μέ πολλή συγκίνηση, τονίζοντας τήν παρουσία ἐκεῖ πολλῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν πού τόν εἶχαν γνωρίσει προσωπικά⁸⁷⁷.

Στήν **Ἱερὰ Μητρόπολη Νικοπόλεως** ἔγιναν ἐκδηλώσεις στίς 29 Σεπτεμβρίου 2015. Τήν κεντρική ὁμιλία ἔκανε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος Κατερέλλος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νικολάου Δίβρης Φθιώτιδος, ὁ ὁποῖος εἶχε γνωρίσει τόν ἅγιο Παῖσιο. Στήν ἐκδήλωση μίλησε καί ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως καί Πρεβέζης κ. Χρυσόστομος⁸⁷⁸.

Στήν **Ἱερὰ Μητρόπολη Ἰωαννίνων**, διοργανώθηκε στίς 20 Νοεμβρίου 2015 ἡ ἐκδήλωση τῆς Ἐνωμένης Ρωμηοσύνης μέ θέμα «Βιώματα μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος Μολυβδοσκεπαστινός καί ὁ κ. Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς. Καί οἱ δύο ἀναφέρθηκαν σέ προσωπικές ἐμπειρίες κοντά στό Γέροντα Παῖσιο⁸⁷⁹.

Στήν **Ἱερὰ Μητρόπολη Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὀρους καί Ἀρδαμερίου**, τή συνάντηση μέ τήν ὄσιακή μορφή τοῦ ἁγίου Παΐσιου διοργάνωσε στίς 3 Ἰανουαρίου 2016 ὁ Σύνδεσμος Νέων «Ἡ Ἁγία Νεομάρτυς Ἀκυλίνα». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Μητροπόλης, Ἀρχιμανδρίτης π. Χρυσόστομος Μαϊδώνης καί ὁ καθ. Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς⁸⁸⁰.

Στήν **Ἱερὰ Μονή Λαρίσης καί Τιρνάβου** πραγματοποιήθηκε στίς 20 Ἰανουαρίου 2016 ὁμιλία ἀπό τόν Ἱερομόναχο π. Ἀρσένιο Βλιαγκόφτη, μέ συνοδεία χορωδίας πού ἐρμήνευσε ὕμνους ἀπό τήν Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου

⁸⁷⁶ http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2014/07/blog-post_623.html.

Προβλ. <https://www.youtube.com/watch?v=Uc7Vaan53fA>

⁸⁷⁷ <http://www.dogma.gr/ellada/i-patra-timise-ton-agio-paisio-ton-agioreiti/13089/>

⁸⁷⁸ <http://www.agioritikovima.gr/arxeio/biblia/item/67997>

⁸⁷⁹ http://thriskeftika.blogspot.gr/2015/11/blog-post_99.html

⁸⁸⁰ <http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367>

Παϊσίου. Τήν ἐκδήλωση διοργάνωσε τό Σωματεῖο «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη» καί τό Παράρτημα Θεολόγων Ν. Λάρισας⁸⁸¹.

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης** ὁ σύγχρονος ἅγιός μας τιμήθηκε μεγαλοπρεπῶς μέ συμμετοχή ἐντυπωσιακά πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου τήν Κυριακή 28 Φεβρουαρίου 2016. Ἡ ἐκδήλωση πού διοργανώθηκε ἀπό τήν «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη» ἔλαβε χώρα στή Λέσχη Ἀξιωματικῶν Φρουρᾶς Θεσσαλονίκης μέ θέμα «Βιώματα μέ τόν Ἅγιο Παῖσιο». Ὁ Ὀμότιμος Καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης μίλησε μέ θέμα «Ὁ Ὅσιος Παῖσιος παγκόσμιος ἄνθρωπος». Ὁ δεύτερος ὁμιλητής, κ. Βασίλειος Σαρρῆς, ἀνέπτυξε τό θέμα «Ὁ ἅγιος Παῖσιος ὡς παρηγορητής καί ἐμψυχωτής»⁸⁸².

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας**, καί πύ συγκεκριμένα στό Ἀργίτιο, ἡ «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη» διοργάνωσε τό Σάββατο 5 Μαρτίου 2016, ὥρα 18.00 μιά ἐκδήλωση μέ θέμα «Βιώματα μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παῖσιο». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ.κ. Κοσμᾶς καί ὁ Ἱερομόναχος π. Ἀρσένιος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου⁸⁸³.

Νομίζουμε ὅτι οἱ παραπάνω ἀναφορές στίς ἐκδηλώσεις πού πραγματοποιήθηκαν πρὸς τιμήν τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀρκοῦν γιά νά σχηματίσουμε γνώμη γιά τή μεγάλη πνευματική κίνηση πού πραγματοποιεῖται μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ ἐξωτερικοῦ γύρω ἀπό τήν ὀσιακή του μορφή. Ἡ συνέχιση παρουσίας παραδειγμάτων θά ἐπιβάρυνε τό κείμενό μας.

Ἐνα ἄλλο τομέα πληροφόρησης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀποτελοῦν τά τηλεοπτικά καί τά ραδιοφωνικά κανάλια, πού μᾶς δίνουν τή δυνατότητα νά καταλάβουμε ἐπίσης, σέ πύ βαθμό ἀσχολοῦνται τά σημερινά ΜΜΕ μέ ἐκκλησιαστικές προσωπικότητες τῶν συγχρόνων καιρῶν καί συγκεκριμένα μέ τόν ἅγιο Παῖσιο. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ἴδιος, πιστός στή βαθιά πεποίθησή του ὅτι πρέπει νά ζεῖ στήν ἀφάνεια, δέν ἐπεδίωκε νά ἔχει καμιά ἐπαφή μέ αὐτά τά μέσα προβολῆς. Μετά τήν κοίμησή του ὅμως παρατηρεῖται ἕνα συνεχῶς καί αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον πρὸς τό πρόσωπό του, τό ὅποιο ἐκδηλώνεται εἴτε ἀπό τούς συντάκτες τῶν ἐκπομπῶν, εἴτε ἀπο τούς παρουσιαστές τῶν προγραμμάτων εἰδήσεων. Τά κανάλια ἀφιερώνουν χρόνο γιά νά παρουσιάσουν στοιχεῖα ἀπό τό βίό του⁸⁸⁴, ἀλλά ἡ προσοχή τους πέφτει

⁸⁸¹ <http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2016/01/20.html>

⁸⁸² <http://www.enromiosini.gr/deltia/>

⁸⁸³ Ὁ. π. Πρβλ. <https://www.youtube.com/watch?v=XPL3uGqxDHI>.

⁸⁸⁴ Βλ. τήν ἐκπομπή «Ἀληθινά σενάρια» τῆς ΕΡΤ3 ὅπου παρουσιάζονται στοιχεῖα γιά τήν διαμονή του στό Ὄρος Σινᾶ, στό <https://www.youtube.com/watch?v=rDSPJke5ESg>. Πρβλ. τήν

συνήθως πάνω στά σημεία πού μπορούν νά προκαλέσουν τό ενδιαφέρον τῶν τηλεθεατῶν ἀπέναντι σέ θέματα ὅπως ἡ ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν. Σέ ιστοσελίδα πού ἐρευνᾷ τήν ἐκμετάλλευση τοῦ Γέροντος Παΐσιου σέ διάφορους τομεῖς τῶν ΜΜΕ, ἀναφέρεται στό ὑποκεφάλαιο «Τηλεοπτικές ἐκπομπές-τηλεμάρκετινγ»: «Τό ὄνομα τοῦ Παΐσιου ἔγινε mainstream ὅταν οἱ προφητεῖες του ἄρχισαν νά ἀναφέρονται ὡς κράχτης ἀπ' τούς τηλεπωλητές συνωμοσιολογικῶν καί μεταφυσικῶν βιβλίων. Κάθε φράση πού μπορεῖ νά εἶπε ἢ νά μὴν εἶπε προσαρμόστηκε στίς ἐξελίξεις, τραβήχτηκε ἀπό ἐδῶ καί ἀπό ἐκεῖ, ὥστε νά μπεῖ στά ἐμπορικά καλούπια πού θά πουλοῦσαν βιβλία μηδαμινῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας»⁸⁸⁵.

Ὑπάρχουν καί ἐκπομπές τηλεοπτικῶν καναλιῶν οἱ ὁποῖες προσφέρουν σπουδαῖο ἱεραποστολικό ἔργο μέ τό νά προβάλλουν σωστά τόν ἅγιο Γέροντα Παῖσιο, ἐπιδιώκοντας μόνο τήν πνευματική ὠφέλεια τῶν τηλεθεατῶν. Ἐξέχουσα θέση σ' αὐτή τήν κατηγορία ἔχει τό Ἀχελῶος TV, στενός συνεργάτης τῆς "Ἐνωμένης Ρωμηοσύνης"⁸⁸⁶. Περιστασιακές ἐνασχολήσεις μέ τό θέμα ὑπάρχουν καί σέ διάφορα ἄλλα κανάλια, ἀπό τά ὁποῖα μερικά εἶναι γνωστά γιά τήν γενικά ἀρνητική ἀντιμετώπιση τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων. Ἀναφέρουμε μερικά ἀπό τά τηλεοπτικά κανάλια, ὅπου προβάλλεται ἡ μορφή τοῦ Γέροντος Παΐσιου: ET3⁸⁸⁷, MEGA⁸⁸⁸, STAR⁸⁸⁹, Epsilon⁸⁹⁰, Center TV⁸⁹¹, Tvxs⁸⁹², SigmaTv⁸⁹³ κτλ.

Ὅσον ἀφορᾷ τούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, παρατηροῦμε ἐπίσης ἕνα μεγάλο ενδιαφέρον γιά τόν Γέροντα, τό ὁποῖο ἐκδηλώνεται μέσῳ τῶν ἐκπομπῶν γιά τό πρόσωπό του, καθώς καί τῶν εἰδήσεων περὶ ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων πού σχετίζονται μέ αὐτόν. Οἱ ἐκπομπές χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: στίς ἐκπομπές πού πραγματοποιήθηκαν πρὶν τήν ἀγιοκατάταξη τοῦ ἐναρέτου μοναχοῦ καί στίς ἐκπομπές πού ἔχουν γίνει μετά τήν ἀγιοκατάταξη. Σημειώνουμε π.χ. μιὰ σειρά τεσσάρων ἐκπομπῶν πού πραγματοποιήθηκαν στό Radio TRINITAS (Ἰάσιο Ρουμανίας) τόν ραδιοφωνικό

ἐκπομπή «Ἐν λόγῳ ἀληθείας» τοῦ σταθμοῦ «Λύχνος» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, ὅπου προσκεκλημένος ἦταν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἱερόθεος, στό <https://www.youtube.com/watch?v=IQiMkAhRjlc>.

⁸⁸⁵ http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html

⁸⁸⁶ <http://www.acheloostv.gr/online/index.php/culture/10788>.

⁸⁸⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=ZtxVZT9-9eo>

⁸⁸⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=DfWLJJSwt-Uστο>

⁸⁸⁹ https://youtu.be/N3RdFr_0Aww

⁸⁹⁰ http://www.yupiii.gr/gossip/c77438/Hashtag-H_ereyna_gia_toys_sygxronoys_Ag.html

⁸⁹¹ <http://agiosgerontaspaisios.blogspot.gr/2016/01/center-tv.html>

⁸⁹² <http://tvxs.gr/news/ellada/agios-anakiryxthike-o-gerontas-paisios>

⁸⁹³ <https://www.youtube.com/watch?v=Dt1UqG2wIP4>

σταθμό του Πατριαρχείου Ρουμανίας στις 11, 14, 15 και 16 Ιουνίου 2010. Ως καλεσμένος στην εν λόγω έκπομπή, δώσαμε μία όσο πιο δυνατόν ολοκληρωμένη μαρτυρία για τον ήδη γνωστό στους ακροατές Άγιο Γέροντα, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα στοιχεία για την ευλάβεια των συγχρόνων Έλλήνων πιστών προς αυτόν. Η έκπομπή κυκλοφορεί ελεύθερα σε CD⁸⁹⁴. Στην Ελλάδα αναφέρουμε τις εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και άλλων Μητροπόλεων, όπως Πειραιώς, Κυδωνίας και Αποκορώνου, Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής & Κονίτσης, Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Ο αριθμός τους είναι πολύ μεγαλύτερος. Προσθέτουμε την συμβολή των λαϊκών ραδιοφωνικών σταθμών όπως ΡΙΚ, Radio Kalloni, Αλήθεια κτλ., οι οποίοι μεταξύ των εκπομπών τους συμπεριλαμβάνουν πολύ υλικό για τον Άγιο μας. Μέ αυτό τον τρόπο, τό γνήσιο μήνυμά του ακούγεται και σέ άλλους χώρους, πού δέν έχουν χαρακτήρα αποκλειστικά θρησκευτικό. Βέβαια, παραμένει πάντα ό κίνδυνος νά παραμορφωθεί αυτό τό μήνυμα, και αυτό γίνεται εκεί όπου δέν υπάρχει ή κατάλληλη θεολογική κατάρτιση του συντάκτη και κυρίως στην περίπτωση πονηρής χρήσης των κειμένων του από άτομα μέ λιγότερο ή περισσότερο έκδηλη άρνητική διάθεση, όπως θά δοῦμε σέ άλλο ύποκεφάλαιο.

2.2. Προσκυνηματικές έκδρομές

Μία από τίς έκδηλώσεις ευλάβειας των πιστών προς τον Άγιο Παΐσιο αποτελεί ή επίσκεψη προς προσκύνηση των τόπων, «οὔ ἔστησαν οί πόδες αὐτοῦ»⁸⁹⁵. Τέτοιοι τόποι βρίσκονται τόσο στό Άγιον Όρος όσο και έξω, στον κόσμο. Από όλους τους τόπους εξέχουσα θέση κατέχουν τό τελευταίο αγιορείτικο κελλί του ή «Παναγούδα» και τό Ίερό Ήσυχαστήριο Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου του Θεολόγου στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, όπου βρίσκεται ό πολύτιμος χαριτόβρυτος τάφος του, πού σκεπάζει τά Ίερά του Λείψανα. Κατά

⁸⁹⁴ Βλ. <http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/emisiuni-radiofonice-despre-cuviosul-paisie-aghioritul/>

⁸⁹⁵ Ψαλμ. 131, 7.

τήν ἄποψή μας, μπορούμε νά μιλάμε γιά «φαινόμενο Παναγούδα»⁸⁹⁶ καί γιά «φαινόμενο Σουρωτή». Τό πρῶτο σχετίζεται μέ τήν ἐν ζωῇ δράση τοῦ ἁγίου Παΐσιου, ἐνῶ τό δεύτερο παρατηρεῖται μετά τόν ἐνταφιασμό του στήν ἀγαπημένη του Ἱερά Μονή. Κατά τήν ἄποψή μας ὁ χαρακτηρισμός αὐτός προσπαθεῖ νά ἀποδώσει τό μέγεθος τόσο τοῦ πνευματικοῦ ἔργου, πού ὁ ἅγιος ἐν ζωῇ πραγματοποίησε καί συνεχίζει νά πραγματοποιεῖ καί σήμερα μέ ἀνώτερο τρόπο, καθώς δέν τόν βαραίνει ἡ σάρκα πλέον, ὅσο και τήν μεγάλη ὠφέλεια, πού ἔλαβαν τότε καί λαμβάνουν καί τώρα οἱ προσκυνητές του, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ζωντανές ἀπτές ἀποδείξεις τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισης ὑπό τό φῶς τοῦ μεγάλου ἁγίου Του. Ἀνώνυμος Ἀσκητής, πού γνώρισε πολύ καλά τόν ἅγιο Παῖσιο, μᾶς λέγει γιά τήν ἐπίδραση, πού ἀσκεῖ ἡ «Παναγούδα» καί σήμερα: «Καί ἡ ἴδια ἡ καλύβα του ἦταν μιά παρηγοριά καί μόνον ἡ σκιά του ἦταν καί εἶναι μιά παρηγοριά γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, τόν πονεμένο, τόν βασανισμένο, τόν ἄρρωστο, τόν προβληματισμένο· Μιά εὐλογία Θεοῦ στίς μέρες μας⁸⁹⁷».

Ἦδη ἀπό τήν ἡμέρα τῆς ἀνακοίνωσης τῆς ὀσιακῆς του κοιμήσεως αὐτά τά δύο μέρη ἀπέκτησαν μιά καινούργια διάσταση, ὡς χειροπιαστά σημεῖα, πού ἐξασφαλίζουν τό σύνδεσμο μέ τόν ἀγαπημένο Γέροντα, ἐλλείπει πλέον τῆς ἕως τότε ὑφισταμένης δυνατότητας τῆς ἄμεσης πρόσωπο πρὸς πρόσωπο ἐπαφῆς.

Ἡ συρροή σ' αὐτά ἀναρίθμητων προσκυνητῶν ὅλο καί μεγαλώνει, ἀποκτώντας στίς μέρες μας διαστάσεις πρωτόγνωρες γιά τό ἑλληνικό, ἀλλά καί τό παγκόσμιο Ἐκκλησιαστικό πλαίσιο⁸⁹⁸. Οἱ προσκυνηματικές ἐκδρομές ἔχουν εἴτε μοναδικό στόχο τήν ἐπίσκεψη κάποιου ἀπό αὐτούς τούς τόπους εἴτε τούς ἐντάσσουν σέ εὐρύτερο πρόγραμμα, μαζί μέ ἄλλα ἐκκλησιαστικά καί τουριστικά ἀξιοθέατα. Ἀποτελοῦν προσωπική, οἰκογενειακή ἢ ὁμαδική πρωτοβουλία. Μιά ἀνάλυση τῶν προσκυνηματικῶν ἐκδρομῶν τῶν τελευταίων χρόνων μᾶς ἐπιβεβαιώνει τήν ὑπαρξη καί τῶν τριῶν περιπτώσεων. Στή

⁸⁹⁶ Σημειώνουμε ὅτι ἡ «Παναγούδα» ἀποτελεῖ μέχρι σήμερα ἕνα σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τό Ἅγιον Ὄρος. Προσελκύει καθημερινά πολλούς προσκυνητές, πού ἐπιθυμοῦν νά ἐπισκεφθοῦν τόν τόπο ὅπου ἔζησε ὁ ἅγιος Παῖσιος τά τελευταῖα 14 χρόνια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του. Κάποιοι γιά νά ξαναζήσουν νοερά τίς στιγμές, πού ἀπῆλαυσαν, ἔχοντας συντροφιά τή χαριτωμένη μορφή του, ὅταν ἀκόμη φοροῦσε τό πολύπαθο σῶμα του καί κάποιοι γιά νά γνωρίσουν τόν τόπο καί ὅλοι νά συνομιλήσουν μέ τούς ἐγκαταβιῶντες ἐκεῖ δύο μαθητές τοῦ Ἁγίου, τόν Ἱερομόναχο Ἀρσένιο καί τόν Μοναχό Ἡσαΐα.

⁸⁹⁷ Μανώλη Μελινοῦ. *Ἅγιον Ὄρος Παῖσιος. Σύν αὐτῷ Ἀθωνιτῶν Γερόντων Χορός*. Σειρά Πείρα Πατέρων 1, Ἐκδ. Μανώλης Μελινός, α' ἔκδοση 2000, σ. 216.

⁸⁹⁸ Πληροφορίες γιά τήν παρουσία στή Σουρωτή ἑκατοντάδων προσκυνητῶν ἡμερησίως, στό ἄρθρο «Περισσότεροι ἀπό ἑξακόσιοι ἐπισκέπτες καθημερινά γιά τόν Ἅγιο Παῖσιο». Βλ. <http://www.paraskhnio.gr/perissoteroi-apo-eksakosioi-episkept/>.

συνέχεια, θά δώσουμε στοιχειά για τις έκδρομές ομαδικού χαρακτήρα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υποτιμούμε τη σημασία των άλλων δύο, αλλά γι' αυτές ή συλλογή στοιχείων είναι δύσκολη.

Η πηγή των πληροφοριών μας είναι τό Internet. Τό διαδίκτυο είναι ό χώρος όπου αναρτώνται ανακοινώσεις και πληροφορίες για τις προγραμματιζόμενες έκδρομές. Επίσης στό διαδίκτυο βρίσκουμε και τις έντυπώσεις των προσκυνητών, μετά την πραγματοποίηση αυτών των πολύ αποτελεσματικών μέσων κατήχησης μικρών και μεγάλων χριστιανών.

Όπως είναι φυσικό, ξεκινάμε μέ τις ένοριακές έκδρομές. Ένορίες από όλη τήν Ελλάδα και τό έξωτερικό διοργανώνουν τέτοιου είδους προσκυνηματικές έκδρομές, αποβλέποντας στήν ένισχυση του εκκλησιαστικού φρονήματος και στήν καλλιέργεια των αρετών στους πιστούς, μέσω τής μιμήσεως των «έπισκεπτομένων» αγίων. Νομίζουμε ότι δέ θά είναι άστοχο, νά παραθέσουμε στή θέση αυτή ένα λόγο του αγίου Παϊσίου για τήν ώφέλεια των πιστών από τό θαυμαστό βίο των αγίων, όπως μās τόν διασώζει ό μακαριστός όσιολογιώτατος Άγιορείτης γέροντας Μωϋσής: «Τά συναξάρια δέν τά διαβάζουμε για ν' άπελπιστούμε και ν' άπαισιοδοξήσουμε, αλλά για νά ευφρανθούμε, νά ένισχυθούμε και ν' άποκτήσουμε τήν αισιοδοξία πού θά μās βοηθήσει σ' αυτή τήν προσωπική μας ανάταση και άνάσταση και μεταμόρφωση! Εάν ό Άγιος Συμεών ό Στυλίτης έζησε σαράντα χρόνια στόν στόλο, έσύ κράτα σαράντα λεπτά τό θυμό σου, δηλαδή κάνε κάτι τό αντίστοιχο! Εάν αυτοί οί άνθρωποι έγκατέλειψαν τούς γονείς, έγκατέλειψαν τ' αδέρφια τους, τούς φίλους τους, τις σπουδές τους, τις λαμπρές έπιτυχίες πού πιθανόν θά μπορούσαν νά έχουν, έγκατάλειψε κι έσύ ό,τι σε διαχωρίζει από τό Θεό!»⁸⁹⁹. Έτσι, ή έκδρομή-προσκύνημα άποκτā λειτουργικό, θά λέγαμε, χαρακτήρα και όχι μόνον ένημερωτικό, δημιουργώντας και τις προϋποθέσεις μιās κοινής πνευματικής πορείας των ένοριτών.

Ένδεικτικά, αναφέρουμε τήν περίπτωση μιās ένορίας τής Ίεράς Μητροπόλεως Πατρών, ή όποία στήν ανακοίνωσή της ένημερώνει ως έξης τούς ένορίτες της: «Η Ένορία τής Αγίας Βαρβάρας θά πραγματοποιήσει διήμερη προσκυνηματική έκδρομή στόν γνωστό ανά τόν όρθόδοξο κόσμο νέον Άγιο τής Έκκλησίας ΠΑΪΣΙΟΝ τόν άγιορείτη, στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, καθώς και σε άλλα προσκυνήματα - Άγ. Δημήτριο, όσία Θεοδώρα, άγ. Γρηγόριο τόν Παλαμά - και βυζαντινά μνημεία τής συμπρωτεύουσας. Ημερομηνία: 12-13 Οκτωβρίου»⁹⁰⁰.

⁸⁹⁹ Μανώλη Μελινοῦ, Άγιον Όρος, σ. 186.

⁹⁰⁰ <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/355389>

Παραθέτουμε και τήν περίπτωση τῆς ἐνορίας Ἁγίου Νεκταρίου Βούλας, ἡ ὁποία, μετά τό πέρας τῆς ἐκδρομῆς (τό διήμερο Παρασκευή 26 καί Σάββατο 27 Σεπτεμβρίου 2014) τονίζει τόν κυριότερο σκοπό τῆς πρωτοβουλίας: «τήν πνευματική ὠφέλεια καί ἀνανέωση τῶν συμμετεχόντων»⁹⁰¹.

Σημειώνουμε ὅτι, ἐκτός ἀπό τίς ἐνορίες καί ἀνώτεροι φορεῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ἀναλαμβάνουν τή διοργάνωση παρόμοιων πρωτοβουλιῶν, παιδαγωγικοῦ ἢ καί ἐπιβραβευτικοῦ χαρακτήρα. Ἡ δραστηριότητα ἐντάσσεται στήν προσπάθειά τους νά προσελκύσουν κυρίως τούς νέους, προσφέροντάς τους τά αὐθεντικά ὑποδείγματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Σ' αὐτό τό πλαίσιο ἀναφέρουμε τήν Ἱερά Μητρόπολη Ξάνθης. Ὑπό τόν τίτλο: «Προσκυνηματική ἐκδρομή στελεχῶν τῶν κατασκηνώσεων τῆς Ἱ.Μ. Ξάνθης», παρουσιάζεται τό ἱστορικό τῆς ἐκδρομῆς πού πραγματοποιήθηκε κατά τήν Τρίτη 18 Αὐγούστου 2015 ⁹⁰².

Παρόμοια περίπτωση ἄξια νά σημειωθεῖ, μᾶς φαίνεται, καί ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Κίτρους, ἡ ὁποία στό προσκύνημά της ἐπικέντρωσε τήν προσοχή της στόν εὐλογημένο χώρο τῆς Σουρωτῆς⁹⁰³.

Αναφέρουμε ἐξαιρετικά καί τήν περίπτωση τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, τό ὁποῖο διά μέσου τῆς Μή Κυβερνητικῆς Ὁργάνωσης «Ρωμηοσύνη» διοργάνωσε «τήν 6^η Προσκυνηματική ἐκδρομή του σέ: Ἱ.Μ. Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτή – Περίπλου Ἁγίου Ὁρους, Παναγία Ἱεροσολυμίτισσα – Γενισέα Ξάνθης – Παναγία Σουμελά. Ἀναχώρηση: 8/04/11. Ἐπιστροφή: 11/04/11»⁹⁰⁴.

Σημειώνουμε ἐπίσης καί τήν ἄφιξη ὁμάδων στή Σουρωτή ἀναρίθμητων ξένων προσκυνητῶν ἀπό ὅλες τίς ὀρθόδοξες χῶρες, καθώς καί ἀπό μή ὀρθόδοξες, τόσο στήν ἑορτή τοῦ Ἁγίου Παΐσιου (12 Ἰουλίου), ὅσο καί σέ καθημερινή βάση.

Γιά νά ὀλοκληρώσουμε τήν εἰκόνα τῆς συμμετοχῆς τῶν προσκυνητῶν στίς ἐν λόγω ἐκδρομές, πρέπει νά ἀναφερθοῦμε καί στά ἀνά τόν κόσμο τουριστικά πρακτορεῖα τά ὁποῖα ἐντάσσουν στό πρόγραμμά τους κυρίως τό Ἰσυχαστήριό τῆς Σουρωτῆς. Δέν πρέπει νά παραλείψουμε ἐπίσης τούς ἀναρίθμητους δημοτικούς, πολιτιστικούς καί ἄλλους «κοσμικούς» παράγοντες καί θεσμούς. Ἀπό τό πλῆθος τῶν παραδειγμάτων, ἐπιλέγουμε ἐνδεικτικά: τό Σύλλογο Φίλων καί Προσκυνητῶν Ἁγίου Ὁρους καί Ἱερῶν Μονῶν

⁹⁰¹<http://www.vimaorthodoxias.gr/mitropoleis/item/43991>

⁹⁰² <http://poimin.gr/proskiniatiki-ekdromi-stelechon-ton-kataskinoseon-tis-m-xanthis-foto/>

⁹⁰³ <http://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/5633-proskunimatiki-ekdromi-stelexon-grafeiou-neotitas-im-kitrous>

⁹⁰⁴ <http://www.romiosini.org.gr/457226f0.el.aspx>

Μητρόπολης Φλώρινας «Ο ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης», τὸ Σύλλογο Πολυτέκνων Ἀγρινίου, τὸν Πολιτιστικὸ Σύλλογο Θεόπετρας, τὴν Ἑνωσὴ Ἀποστράτων Ἀξιωματικῶν Ἀεροπορίας, Παράρτημα Λαρίσης, τὸν Ὄργανισμὸ Κοινωνικῆς Προστασίας καὶ Παιδείας Δήμου Κέρκυρας.

Τὸ ἐνδιαφέρον πού δείχνουν οἱ παραπάνω Σύλλογοι καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι παρόμοιοι φορεῖς πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ ἁγίου Παΐσιου εἶναι ἀναμφισβήτητος καρπὸς τοῦ ἀθόρυβου ἀλλὰ καὶ τόσο αποτελεσματικοῦ περάσματος τοῦ στα ἑλληνικὰ ἐδάφη (στό Ἅγιον Ὅρος - μόνιμα καὶ σέ διάφορα ἄλλα μέρη - περιστασιακά), ὅπου φύτεψε φιλότιμο, αὐτοθυσία καὶ ἀπέραντη ἀγάπη. Εἶναι ἐπίσης καὶ καρπὸς τῶν διδαχῶν του, πού ἀφθόνως παρέχονται ἀπὸ βιβλία, ἐκπομπές καὶ ἄλλα μοντέρνα μέσα, τὰ ὅποια κινοῦν τοὺς ἐν λόγῳ φορεῖς νά ἀνταποκριθοῦν στίς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν μελῶν τους. Νομίζουμε ὅτι καὶ ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλὴ πλευρὰ τῶν πραγμάτων, πάντα ὑπάρχει καὶ ὁ κίνδυνος ἐμπορικῆς ἐκμετάλλευσης αὐτῶν τῶν πρωτοβουλιῶν ἀπὸ τοὺς διοργανωτές. Δέν ἀμφιβάλλουμε ὅμως, παρ' ὅλα αὐτά, γιὰ τὴν πνευματικὴ ὠφέλεια τῶν συμμετεχόντων προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ χιλιάδες συρρέουν στοὺς μνημονευθέντες ἱερούς τόπους.

Τὸ σημαντικότερο γεγονός κάθε χρονιάς, πού σχετίζεται μὲ τὸν ἅγιο Παῖσιο, εἶναι ἡ Ἀγρυπνία ἢ ὅποια τελεῖται εἰς ἀνάμνησὴ του ἀπὸ τὸ 1994. Μετὰ τὴν ἀγιοκατάταξή του (13 Ἰανουαρίου 2015) στό Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτῆς στήν καθιερωμένη Ἀγρυπνία τῆς 11ης πρὸς τὴ 12η Ἰουλίου παραβρέθησαν περίπου 150.000 χιλιάδες προσκυνητές, οἱ ὁποῖοι περιέμεναν πολλές ὥρες στή σειρά γιὰ νά προσκυνήσουν τὸν τάφο τοῦ ἐπισήμως πλέον ἀναγνωρισμένου ἁγίου⁹⁰⁵. Ἱεράρχες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Βαρθολομαῖο, ἱερεῖς, μοναχοί, καθηγητές, ἀπόφοιτοι Θεολογίας καὶ ἀπλοὶ πιστοὶ ἐνώθησαν πνευματικὰ στήν κοινὴ ὁμολογία τῆς ἀγιότητος τοῦ χαρισματοῦχου Ἀγιορείτου Μοναχοῦ. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἔφεραν στή μνήμη τους καὶ συνάμα καὶ στήν ψυχὴ καὶ στό σῶμα τους τίς εὐεργεσίες, πού εἶχαν λάβει ἀπὸ αὐτόν ὅταν ἦταν ἐν ζωῇ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κοίμησίν του⁹⁰⁶.

⁹⁰⁵ https://ierapostoli.wordpress.com/2015/07/12/150-000-orthodox_christians_saint-paisios-2015/.

⁹⁰⁶ Γιὰ τὸ γεγονός αὐτὸ βασιζόμεστε στή μαρτυρία τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἱερομονάχου π. Ἀθανασίου τοῦ Σιμωνοπετρίτου, σύμφωνα μὲ τὴν ὅποια πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐεργετηθέντες ἦταν παρόντες στήν Ἀγρυπνία: «Μόνον τὰ μετὰ τὴν κοίμησιν θαύματα πού ἐπιτελεῖ ὁ μέγας καὶ ταπεινὸς Γέρον Παιῖσιος καὶ τὰ ἔχουν καταγράψει οἱ ἀδελφές τῆς Μονῆς Σουρωτῆς ξεπερνοῦν τίς πέντε χιλιάδες, ὅπως μὲ ἐβεβαίωσε ἡ σεβαστὴ Γερόντισσα Φιλοθέη». Βλ. Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου, "Ἀπὸ τὴν γνωριμία μου μὲ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Παῖσιο", στό *Ὁ Γέροντας Παῖσιος Ἀγιορείτης. Πρακτικά*, σ. 66.

Λόγω τοῡ σημαντικοῦ ρόλου, πού ἔχει σήμερα τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς γιά τήν Ὁρθοδοξία τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, θέλουμε νά προτείνουμε, ὡς ἀναγκαῖες ἐκ τῶν πραγμάτων δύο ἀλλαγές, πού χρειάζεται νά γίνουν στό χῶρο καί στό πρόγραμμά του, χωρίς νά θιγεῖ βεβαίως ἡ ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα τῆς μοναχικῆς του πολιτείας.

Πρῶτον, ἐπειδή μετά τήν ἀγιοκατάταξή του, ὁ ἅγιος Παῖσιος ἀπέκτησε ἐπίσημα παγκόσμιο χαρακτήρα καί ἀνήκει σέ ὄλο τό πλήρωμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας⁹⁰⁷, θεωροῦμε ἀναγκαῖα τήν ἐκταφή του καί τήν τοποθέτηση τῶν Ἱερῶν του Λειψάνων σέ προσβάσιμο τόπο, γιά νά τόν προσκυνοῦν καί οἱ ἀδελφές τῆς Μονῆς καί ὄλοι οἱ πιστοί, σύμφωνα μέ τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τήν ἐκταφή θά δοθεῖ ἡ δυνατότητα καί σέ ἄλλες Ἐκκλησιαστικές ἐνότητες (Μητροπόλεις, μοναστήρια, ἐνορίες) ἀπό τήν Ἑλλάδα καί ἀπό τό ἐξωτερικό νά κατέχουν ὡς εὐλογία τεμάχια ἀπό τά Λείψανά του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά Ἅγια Λείψανα τῶν ἄλλων ἁγίων. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν περίπτωση τοῦ μεγάλου Ἁγίου τοῦ 20ου αἰῶνος τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, τοῦ ὁποῖου τά Ἱερά Λείψανα διαμοιράστηκαν σέ ὄλο τόν κόσμο μετά τήν ἐκταφή του, στίς 3 Σεπτεμβρίου 1955, 33 χρόνια μετά τήν κοίμησή του. Τό γεγονός αὐτό, καθῶς καί τό σκοπό του, μᾶς ἐπιβεβαιώνει τό Συναξάριον τῆς Ἀκολουθίας του: «Πλειῖστα δέ μέρη καί πόλεις ἠξιώθησαν ἔχειν τμήματα ἐκ τῶν σεπτῶν τούτου Λειψάνων, πρὸς ἀγιασμόν τῶν πιστῶν καί θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν»⁹⁰⁸.

Δεύτερον, τό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς, λόγω τῆς μοναχικῆς τάξεώς του, εἶναι ἀνοικτό γιά τόν κόσμο μόνον τέσσερις μέρες τήν βδομάδα. Ἐτσι ὁμως μέγας ἀριθμός προσκυνητῶν, πού προέρχονται ἀπό τό ἐξωτερικό, λόγω τοῦ προγράμματος τῆς ἐκδρομῆς, τό ὁποῖο πολλές φορές συμπεριλαμβάνει καί ἄλλες τοποθεσίες τῆς Ἑλλάδας, μὴ ἔχοντας τήν δυνατότητα νά βρεθοῦν στή Σουρωτή τίς συγκεκριμένες μέρες, χάνουν τήν μοναδική εὐκαιρία νά προσκυνήσουν τόν ἅγιο πού τόσο εὐλαβοῦνται. Γνωρίζουμε ὅτι τό μοναχικό τυπικό τοῦ Ἡσυχαστηρίου προϋποθέτει συγκεκριμένο ὥραριο ἡσυχίας, γιά τά μοναχικά καθήκοντα, ἀλλά λόγω τοῦ θησαυροῦ, πού φυλλάσει ἀπέκτησε χαρακτήρα διεθνoῦς προσκυνήματος.

⁹⁰⁷ Ἦδη ἔχει ἀναγνωριστεῖ καί ἀπό διάφορες τοπικές Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες τόν συγκαταλέγουν στό ἑορτολόγιό τους. Βλ. π.χ. τήν περίπτωση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας στό <http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/61297>.

⁹⁰⁸ «Ἀκολουθία τῆς Ανακομιδῆς τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ», στό: Γερασίμου μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, *Ἀκολουθίαι καί Βίος ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ μετὰ Παρακλητικοῦ Κανόνος, Χαιρετισμῶν καί Ἐγκωμίων*, ἐπ. Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ., σ. 96.

Εἶναι μᾶλλον τό τίμημα πού καλεῖται μέ ἀγάπη νά δώσει γιά τή μεγάλη εὐλογία πού δέχτηκε φιλοξενώντας τά Ἱερά Λείψανα στό περιβόλι του. Νομίζουμε ὅτι μποροῦν νά βρεθοῦν λύσεις, πού νά πληροῦν τίς ἀνάγκες ὄλων, πρὸς κοινή πνευματική οἰκοδομή, μέ προσευχή, μέ διάκριση καί μέ φιλότιμο, πρυτανεύοντας ἢ αὐταπάρνηση καί ἢ ἀρχοντική ἀγάπη, πού ζητᾶ τό συμφέρον τοῦ ἄλλου, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραττε ὁ θυσιαζόμενος *Γέροντας τῆς ἀγάπης*.

Ἐν κατακλείδι, πιστεύουμε ὅτι καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Παῖσιος δέν ἀπέκλειε τή δυνατότητα τῆς ἐκταφῆς του, ὡς φυσιολογική πράξη στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας: «Θά εὐχόμεον τά ὀστᾶ μου νά βγοῦν μαῦρα γιά νά πῆ ὁ κόσμος: "Αὐτός τέλος πάντων ἦταν ὁ Παῖσιος;". Ἔτσι δέν θά μᾶς τιμήσουν οἱ ἄνθρωποι», λέγει ὁ ἴδιος⁹⁰⁹. Ἐπίσης ἀναφέρουμε τή σχετικά πρόσφατη ἐμφάνιση τοῦ ἁγίου Παῖσιου σέ προσκυνητές τῆς Σουρωτῆς, στοὺς ὁποίους ἀνοιξε τίς πύλες μιά μέρα πού τό μοναστήρι ἦταν κλειστό. Τό μαρτυρούμενο γεγονός ἔχει συμβολικό χαρακτήρα καί μπορεῖ νά ἐκφράζει μιά ἔκδηλη πλέον ἐπιθυμία τοῦ ἁγίου νά εἶναι πιό προσβάσιμος στό λαό⁹¹⁰.

Συμπερασματικά θά λέγαμε ὅτι, ἡ ἐκταφή ικανοποιεῖ τίς ἀνάγκες καί ὄλων τῶν πιστῶν, ἀλλά καί τοῦ ἡσυχαστικοῦ προγράμματος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, καθὼς ὁ ἅγιος διὰ τῶν Ἁγίων Λειψάνων του θά βρῖσκεται στά πέρατα τῆς γῆς τεθησαυρισμένος καί ἔτσι περισσότεροι πιστοὶ θά τόν ἔχουν δίπλα τους.

Κεφ. Β'. Ἀγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παῖσιου

1.1. Γενικευμένη ἀνεπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητάς του

Ἡ ἀγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παῖσιου τοῦ Ἀγιορείτου ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στίς 13 Ἰανουαρίου 2015 ἀποτελεῖ τό πιό πρόσφατο γεγονός στόν κανονικό τομέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Πρόκειται γιά τή φυσιολογική συνέπεια μιᾶς πορείας πού ξεκινᾶ τό 1924, μέ τή γέννηση τοῦ ἁγίου καί ἐκτυλίσσεται γιά 70 χρόνια, ἔχοντας ὅλα τά

⁹⁰⁹ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 398.

⁹¹⁰ Πληροφορίες γιά τό ἀναφερόμενο θαῦμα, βλ. στό: http://www.pentapostagma.gr/2012/07/blog-post_7109.html.

χαρακτηριστικά μιᾶς ἀγίας ἐπίγειας ζωῆς, καί συνεχίζεται μετά τήν κοίμησή του, ἐπιβεβαιώνουσα τά προηγηθέντα ἀγιολογικά σημεία. Σύμφωνα μέ τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, «τρία θεωροῦνται τά μαρτυροῦντα τήν ἀληθῆ ἐν ἀνθρώποις ἀγιότητα· πρῶτον ὀρθοδοξία ἄμωμος, ἀρετῶν κατόρθωσις ἀπασῶν, ἐν αἷς ἔπεται ἡ περί τήν πίστην μέχρις αἵματος ἀντικατάστασις, καί τέλος ἡ παρά Θεοῦ ἐπίδειξις σημείων ὑπερφυῶν καί θαυμάτων»⁹¹¹. Στόν ἅγιο Παῖσιο πραγματοποιοῦνται καί οἱ τρεῖς προϋποθέσεις σέ μέγιστο βαθμό, γεγονός πού κάνει τό μαθητή του, Ἀθανάσιο Ρακοβαλῆ, νά τόν χαρακτηρίσει ὡς «Ὁ ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἄγιορείτης ὁ Μέγας»⁹¹².

Κατά τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, «τήν ἀναγνώριση ἀποφασίζει πάντα ἡ κοινή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ὁ λαός τοῦ Κυρίου: οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως, μιᾶς ἐπαρχίας, ἑνός χωριοῦ ἢ ἑνός μοναστηριοῦ, πού γνώριζαν καί ἀναγνώριζαν τίς ἀρετές, καί τήν ἀγιότητα, καί τήν πίστη, καί τά θαύματα τοῦ ἐναρέτως βιώσαντος καί κοιμηθέντος χριστιανοῦ»⁹¹³. Σέ δεύτερη φάση ἔρχεται ἡ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ ἄλλης αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπικυρώνει τήν πίστη τοῦ λαοῦ, ἀναγνωρίζοντας τήν ἀγιότητά του καί κατατάσσοντάς τον στήν χορεία τῶν ἁγίων.

Γιά τή στάση τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν πρός τόν ἅγιο Παῖσιο ὑπάρχουν ἀναρίθμητες μαρτυρίες. Ὅποιος μιλοῦσε ἔστω καί μιά φορά μαζί του καταλάβαινε ὅτι πρόκειται περί ἀγίου ἀνθρώπου, προικισμένου μέ τά

⁹¹¹ Βλ. Νεκταρίου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Πρός τάς προσκομισθείσας θέσεις παρά τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διά Πέτρον τῶν αὐτῶν μαϊστορος περί τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησης. Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ καί ἀθηντικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζουῖα κατά τό ἀχπβ' ἔτος σωτήριον ἐν μηνί Ἰουλίῳ. Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας 1682, σ. 201 κ.ε., 209 κ.ε. Πρβλ. Π. Β. Πάσχου, *Ἄγιοι, φίλοι τοῦ Θεοῦ, Εἰσαγωγή στήν Ἀγιολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, 3η ἔκδ., Ὑμναγιολογικά Κείμενα καί Μελέτες - 2, Ἐκδόσεις Ἀρμός, ἄ.χ., σ. 128.*

⁹¹² Βλ. τήν πίσω πλευρά τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Παΐσιου, ἔργο τοῦ μνημονευθέντος μαθητῆ.

⁹¹³ Π. Β. Πάσχου, ὁ.π., σ. 128. Βλ. καί Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, "Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ" (1948), στό *Θεολογία* 19, 1948, σ. 18-52. Οἱ ἐνστάσεις μερικῶν, καμμιά φορά καί θεολόγων, πώς πρέπει νά περάσουν 100 χρόνια ἀπό τήν κοίμησι κάποιου γιά νά ἀναγνωριστῆ ὡς Ἅγιος, δέν εὐσταθοῦν καί δείχνουν καί μιά ἀνεπαρκῆ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Αναφέρουμε ἐνδεικτικά τήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος ἐννιά χρόνια μετά τήν κοίμησή του ἀγιογραφήθηκε μέ φωτοστέφανο στό Ναό τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Μαυριώτισσας Καστοριᾶς (11 αἰ.). Αὐτό τό ὁποῖο ἐξυπηρετεῖ ὁ χρόνος μέχρι τήν ἐπίσημη ἀγιοκατάταξη εἶναι ἡ ὀρίμανση τῆς συνείδησης τοῦ λαοῦ, γιά τόν ὁποῖο ὁ Ἅγιος εἶναι Ἅγιος ἀκόμη καί πρῖν ἀπό αὐτήν τήν ἀγιοκατάταξή του. Σέ συνέντευξη πού ἔδωσε ὁ Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς στόν γράφοντα στίς 13 Ἰανουαρίου 2015, ἡμέρα τῆς ἀγιοκατατάξεως τοῦ Γέροντος Παΐσιου, τονίστηκαν ἀκριβῶς τά παραπάνω, ὡς γνήσια ἔκφραση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης. Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=M319RcpizSM>.

χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά βιβλία, πού ἀναφέραμε στήν ἐργασία μας, ἀποπνέουν αὐτό τό γενικό κλίμα τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἀγιότητάς του. Ἐξ ἄλλου αὐτό τό στοιχείο ἀποτελεῖ καί τό πρῶτο σημεῖο, πού ὠθεῖ τήν ἐπίσημη Ἐκκλησία ἀφοῦ ἐξετάσει μέ προσοχή τήν ἀυθεντικότητα τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν, νά ξεκινήσει τή διαδικασία γιά τήν ἀγιοκατάταξη. Ο Μητροπολίτης Φθιώτιδος ἀναφέρει π.χ., στίς 12 Ἰουλίου 2013: «Αὐτό πού συμβαίνει μέ τόν μακαριστό Γέροντα Παῖσιο τόν Ἄγιορείτη δέν ἔχει προηγούμενο στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Καί ὅταν ζοῦσε καί μετὰ τήν ὄσιακή κοίμησή του ὁμόφωνα ἢ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας πιστεύει καί ἤδη τόν θεωρεῖ ἅγιο. Στήν Ἑλλάδα καί στίς ὁμόδοξες χῶρες ὅλοι μιλοῦν γιά τίς διδασκαλίες του, γιά τὰ θαύματά του καί τό προορατικό του χάρισμα, μέ τό ὅποιο, ὡς οὐράνιο τηλεσκόπιο, ἐγνώριζε τὰ ἐσώτατα μέρη τῶν ψυχῶν καί στούς προσκυνητές προσέφερε τό φάρμακο τῆς σωτηρίας. (...) Κανένας πνευματικός δέν προσέφερε τόσο μεγάλο ἔργο, ὅσο ὁ Γέροντας Παῖσιος. Κανένας γιατρός δέν ἐθεράπευσε τόσους ἀσθενεῖς, ὅσους ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν Μοναχός Παῖσιος. Κανένας ποιμὴν δέν ὁδήγησε τό λογικὸ ποιμνιο τόσο ἄξια στό δρόμο τῆς σωτηρίας, ὅσο ὁ ταπεινὸς αὐτὸς Ἄγιορείτης Μοναχός. Ἡ παρηρησία του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει καί αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἁγίους. Ἡ παρουσία του στήν ἐποχὴ μας ἦταν δῶρο Θεοῦ γιά τοὺς πονεμένους ἀνθρώπους. Ἡ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας τὸν πιστεύει ὡς ἓνα μεγάλο ἅγιο. Τὸ ὄνομά του ἔφθασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἡ ἡμέρα τῆς ἀγιοκατατάξεώς του εἶναι πολὺ κοντά. Εἶναι πολὺ σημαντικό ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, σὲ πρόσφατη ὁμιλία του στὴ Νίγη τῆς Καππαδοκίας συγκαταρίθμησε τὸν Γέροντα Παῖσιο στοὺς ἁγίους τῆς Καππαδοκίας. Ἡ ἡμέρα τῆς ἐπισήμου ἀναγνώρισεως ἀπὸ τὴν Σεπτὴ Κορυφὴ τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς ἀγιότητος τοῦ Γέροντος Παῖσιου θὰ εἶναι ἡμέρα θριάμβου τῆς πίστεως καί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς»⁹¹⁴.

⁹¹⁴ Νικολάου, Μητροπολίτου Φθιώτιδος, *Ὁ Ὅσιος Γέρον Παῖσιος*, στό http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html. Ὦντως, στίς 13 Ἰανουαρίου 2015, μέσα σὲ ἐλάχιστη ὥρα μετὰ τὴν ἀνακοίνωση τῆς ἀπόφασης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ εἶδηση μέσω τοῦ διαδικτύου διαδόθηκε μέ μεγάλη ταχύτητα. Τό χαρμόσυνο μήνυμα: «Ἀνακηρύχθηκε ἅγιος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὁ γέροντας Παῖσιος ὁ Ἄγιορείτης» μεταφράστηκε σὲ πάρα πολλές γλωσσές, γιά τὴν ἐνημέρωση τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθόδοξων χριστιανῶν. Βλ. <https://ierapostoli.wordpress.com/2015/01/13/the-ecumenical-patriarchate-recognized-as-a-saint-of-the-orthodox-church-elder-paisius-of-the-holy-mountain/>. Πρβλ. <http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/clopotele-manastirii-suroti-anunta-canonizarea-cuviosului-paisie-aghioritul-video/>

1.2. Άγιοκατάταξη του Γέροντος Παΐσιου

Ἡ μετά ἀπό 21 χρόνια ἀπό τήν ὀσιακή κοίμησή του, ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ Γέροντος Παΐσιου ὡς ἁγίου, ἀποτελεῖ τήν ἐπισφράγιση τοῦ θελήματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, τό ὁποῖο ἐπανειλημμένως ὄλο αὐτό τό χρονικό διάστημα ζητοῦσε τήν ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας του⁹¹⁵. Τό σχετικό Ἀνακοινωθέν τοῦ Πατριαρχείου ἀναφέρει: «Συνῆλθεν, ὑπό τήν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος εἰς τήν τακτικήν συνεδρίαν αὐτῆς σήμερον, Τρίτην, 13ην Ἰανουαρίου 2015, πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένων θεμάτων. Κατ' αὐτήν, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος: α) ὁμοφώνως ἀποδεχθεῖσα εἰσήγησιν τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς ἀνέγραψεν εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τόν μοναχόν Παΐσιον Ἀγιορείτην καί β) προτάσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου, διά ψήφων κανονικῶν ἐξελέξατο παμψηφεί τόν Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Εἰρηναῖον Ἀβραμίδην, διακονοῦντα ἐν Παρισίοις, Βοηθόν Ἐπίσκοπον παρὰ τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Γαλλίας κυρίῳ Ἐμμανουήλ, ὑπό τόν τίτλον τῆς πάλαι ποτέ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ρηγίου. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 13ῃ Ἰανουαρίου 2015. Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου»⁹¹⁶.

Γιά νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπίσημη ἀγιοκατάταξη, χρειάστηκε νά συγκεντρωθεῖ ἕνας εἰδικός φάκελος γνωμοδοτήσεως, ὁ ὁποῖος παραδόθηκε ἀπό τήν ὑπεύθυνη Κανονική Ἐπιτροπή στόν Παναγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο καί τήν παρ' αὐτῷ Ἱερά Σύνοδο. Σημειώνουμε τόν σημαντικόν ρόλον πού ἔπαιξε σ' αὐτή τήν διαδικασίαν ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης, Ὑμνογράφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει προσκομίσει, κατόπιν αἰτήσεώς μας, τά παραπάνω ἔγγραφα. Ἀπό αὐτά προκύπτουν πολλές καί σημαντικές πληροφορίες γιά τό πῶς ἀντιλαμβάνεται ἡ ἀγιότητα τοῦ Γέροντος Παΐσιου ἀπό τήν σημερινή κοινωνία.

⁹¹⁵ Ἄν ὁ λαός δέν ἀναγνωρίζει ὡς ἅγιον κάποιον πρόσωπον, τότε δέν μποροῦν ἀπό μόνοι τους οἱ ἀνώτεροι φορεῖς τῆς Ἐκκλησίας νά προβοῦν στήν ἀναγνώρισή του. Ἀναφέρουμε, ὡς παράδειγμα, τήν περίπτωση τῆς προσπάθειας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορα νά ἀναγνωρισθεῖ, ὡς ἅγιος ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης καί ἰδρυτής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, κ. Γερμανός Δ', ἡ ὁποία ματαιώθηκε. Βλ. Π. Β. Πάσχου, ὁ.π., σ. 130.

⁹¹⁶ <https://www.pemptousia.gr/2015/01/egine-i-agiokatataxi-tou-gerontos-paisiou/>

Ὁ παραπάνω φάκελος περιέχει⁹¹⁷:

1. Κατάλογον βιβλίων τοῦ Γέροντος Παΐσιου.
2. Κατάλογον τῶν ἐκδοθέντων Λόγων αὐτοῦ.
3. Κατάλογον βιογραφιῶν, μονογραφιῶν καὶ ἀνθολογιῶν περὶ τοῦ Γέροντος.
4. Κατάλογον τῶν ἐπισημανθεισῶν ἱερῶν εἰκόνων.
5. Κατάλογον βιβλίων ἀναφερομένων καὶ εἰς τὸν μακαριστὸν Γέροντος.
6. Κατάλογος περιοδικῶν, ἀφιερωμάτων, ἡμερολογίων, πρακτικῶν συνεδριῶν μὲ ἀναφορὰν εἰς τὸν Γέροντος Παῖσιον.
7. Κατάλογος ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἐργασιῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γέροντος.
8. Κατάλογος ψηφιδωτῶν καὶ ἐκόνων τέμπλου ὡς καὶ ἐτέρων καλλιτεχνικῶν παραστάσεων τῆς μορφῆς τοῦ Γέροντος.
9. Ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν πρὸς τὸ Ἱ.Ήσυχαστήριον καὶ λόγων ἐκφωνηθέντων εἰς αὐτὸ διαφόρων προσώπων ὡς καὶ ὁμιλιῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων προστάντων εἰς τὴν ἐτήσιον ἀγρυπνίαν ἐπὶ τῷ ἐτησίως τελουμένῳ πανδήμῳ μνημοσύνῳ τοῦ Γέροντος.
10. Συναξάριον ἐν εἵδει συντόμου βιογραφίας τοῦ ἀοιδίμου Πατρὸς, συνταχθὲν ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἱ. Ἱσυχαστηρίου.
11. Χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα ὁμιλίας τοῦ Σεβ. Φθιώτιδος κ. Νικολάου ἐκ τοῦ πρακτορείου ἐκκλ. εἰδήσεων ΡΟΜΦΑΙΑ.

Ἐντυπωσιάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀναφερθέντων ὑλικῶν, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τὴν εἰκόνα ἑνὸς μεγάλου καὶ σπανίου ἀγίου τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὸν ὁποῖο μαρτυρεῖ, ἐκθειάζοντας, μεταξύ ἄλλων, καὶ ὁ ἄλλος ἀναγνωρισμένος πλέον καὶ αὐτός ὡς ἅγιος, ὁ ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης⁹¹⁸. Ἐξ ἄλλου, ὅλη ἡ παροῦσα ἐργασία μας ἔχει σκοπὸ νὰ παρουσιάσει αὐτὴ τὴν εὐρύτερη ἀγιοπατερικὴ διάσταση τοῦ νεοφανοῦς Ἀγίου, ὁ ὁποῖος στολίζει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στό πέρασμά της ἀπὸ τῆ δεύτερη στῆν τρίτη χιλιετία της ἐπὶ γῆς. Ἡ κατάταξί του στῆ χορεία τῶν ἁγίων εἶναι μιά αὐθεντικὴ ἀπόδειξι τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στῆ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ τόπου καὶ τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν στοιχείων κάθε ἀγίου.

Ἱστορικὴ μένει γιὰ πάντα ἡ πρώτη Ἀγρυπνία εἰς τὴν μνήμη τοῦ ἀγίου Παΐσιου στῆ Σουρωτή, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ἕξι μῆνες μετὰ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώρισή του ὡς ἀγίου, στίς 11/12 Ἰουλίου 2015. Παρουσία τοῦ

⁹¹⁷ Ἀντιγράφουμε πιστὰ τὸ κείμενο πού μᾶς ἔστειλε ὁ Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης.

⁹¹⁸ «Τέτοιους ἁγίους (σάν τόν π. Παῖσιο) στέλνει ὁ Θεός στῆν γῆ κάθε 400 χρόνια!!!...». Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλή, *Ὁ Πατὴρ Παῖσιος*, σ. 17.

Παναγιωτάτου Οικουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τοῦ τοπικοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, κ. Νικοδήμου, πολλῶν Ἀρχιερέων καί ἄλλων κληρικῶν ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό, ἀντιπροσώπων κρατικῶν, στρατιωτικῶν καί ὑπολοίπων ἀρχῶν, καθηγητῶν Θεολογίας καί πλήθους λαοῦ, ἀναγνώστηκε ἡ Πράξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἀνακοινώνει τό χαρμόσυνο γεγονός τῆς ἁγιοκατάταξης τοῦ ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου. Λόγω τῆς μεγάλης σημασίας της, παραδίδουμε παρακάτω ὅλο τό κείμενο.

“Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξις Ἀναγραφῆς εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου.

«Καί ἔσται ὁ ἀνήρ, ὃν ἄν ἐκλέξῃται Κύριος, οὗτος ἅγιος» (Ἀριθμ. ις 7)

Ὅρος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀληθῶς• Ὅρος Ἁγίων καί κληρῶν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου ὁ οὐρανογεΐτων Ἄθως• στάδιον πνευματικῶν ἀγῶνων, τόπος ἀσκήσεως, μετανοίας καί προσευχῆς καί ἐργαστήριον ἀγιότητος τῶν ἐν αὐτῷ ἐνασκουμένων ἀνά τούς αἰῶνας ἀναριθμήτων ἀσκητῶν, μιγάδων καί μοναστῶν, ἀνωνύμων καί ἐπωνύμων• καύχημα καί στέφανος τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπό τήν κανονικὴν καί πνευματικὴν δικαιοδοσίαν καί διαρκῆ ἐκκλησιαστικὴν μέριμναν καί φροντίδα αὐτῆς• ἀλλά καί ἀέναντος προσευχητικῆς δέησις ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης μυστικῶς ἀρδευομένης ὑπό τῶν ἀδιαλείπτως νυχθημερόν ἀναπεμπομένων ὑπὸ μοναστῶν εὐχῶν καί δεήσεων «ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καί τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν» τῶν ὅπου γῆς Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἀλλά καί «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου καί εὐσταθείας τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν». Πλεῖστοι ὅσοι οἱ θεοφιλῶς ἀσκήσαντες καί τελειωθέντες, μετὰ τὸν πρῶτον γνωστὸν Ἅγιον Πέτρον τὸν Ἀθωνίτην, ἐν αὐτῷ, οἵτινες ἀνεδείχθησαν σκευὴ ἐκλεκτὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῶν ἀσκητικῶν ιδρωτῶν καί θεοφιλῶν καμάτων, κοσμηθέντες δέ διὰ ποικίλων ἐκτάκτων θείων χαρισμάτων ὡς τό τῆς προοράσεως, τῆς θαυματουργίας, τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, τῆς ἀπλανοῦς πνευματικῆς καθοδηγίας, τοῦ παρακλητικοῦ λόγου καί πλείστων ἄλλων, κοσμοῦντες νῦν τὸν πολυάστερον οὐρανὸν τοῦ καθ’ ἡμᾶς Ὁρθοδόξου ἑορτολογίου καί γενόμενοι αἰώνιοι ὁδηγοὶ πρὸς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν διαβεβαιώσαντος διὰ τοῦ ἀνθρώπου Αὐτοῦ τὸν ἱερέα Ἡλεί καί διαχρονικῶς πάντα πιστεύοντα τῷ Νόμῳ Αὐτοῦ «τούς δοξάζοντάς με δοξάσω», ὡς ἐν τῇ βίβλῳ Α' τῶν Βασιλειῶν, κεφαλαίῳ β', στίχῳ λ' γέγραπται, ἢ καθ’ ἡμᾶς Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ

Μεγάλη Ἐκκλησία ἀρχήθεν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ σωτηριώδους στρατείας αὐτῆς οὐκ ἐπαύσατο ἀναγνώριζεν τοιαῦτα θεῖα καὶ ἅγια σκεύη τοῦ Πνεύματος, ἀγγέλους μᾶλλον εἰπεῖν ἢ ἀνθρώπους, δοξάσαντας τρόποις, λόγοις καὶ ἔργοις ποικίλοις τόν ἐπουράνιον Πατέρα, ὅθεν καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάζει καὶ ἄχρι τέλους αἰώνων θέλει δοξάζειν αὐτούς ὡς ἐμπρέπει Ἁγίοις.

Παύλου δέ τοῦ Ἀποστόλου διακηρύττοντος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῇ αὐτοῦ, κεφαλαίῳ ε', στίχῳ κ'καὶ κα', «οὐ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ Χάρις» καὶ τῆς πραγματικότητος ταύτης ἀκαταπαύστως καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν βιουμένης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀπειραρίθμου στρατιᾶς τῶν ἀναδεικνυομένων καθ' ἐκάστην, γνωστῶν καὶ ἐν πολλοῖς ἀφανῶν, ὁσίων καὶ ἀγίων μορφῶν, διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν σταυροῦ ἐπομένων τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ διὰ τοῦ σταυρικοῦ Αὐτοῦ θανάτου καταργήσαντι τόν τό κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου καὶ διὰ τῆς ἐνδόξου Αὐτοῦ Ἀναστάσεως δωρησαμένῳ τὴν αἰώνιον ζωὴν παντὶ τῷ βουλομένῳ, ἡμεῖς, διαπιστοῦντες τὴν τοιαύτην ἀδιάκοπον θεῖαν εὐεργεσίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πίστεως ἡμῶν σὺν τῷ Ἱερῷ Ψαλμῶδῳ ἐκπληττόμενοι ἀναφωνοῦμεν «Τίς Θεός μέγας ὡς ὁ Θεός ἡμῶν; Σύ εἶ ὁ Θεός ὁ ποιῶν θαυμάσια» (Ψαλμός οδ', στ. ιδ'-ιε') καὶ «Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστά τά ἔργα Σου καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὑμνον τῶν θαυμασίων Σου».

Τοιοῦτος γάρ συνεχιστὴς τῆς παραδόσεως ἀγιότητος καὶ κενωτικῆς προσφορᾶς τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἠθους καὶ τοῦ φρονήματος αὐτῆς, ἀνεδείχθη, μεταξύ πολλῶν ἄλλων ἀνωνύμων ἐν ὄρεσι καὶ ἀποκρήμνοις σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς ἐνασκησαμένων καὶ τελειωθέντων ἀγιορειτῶν ἀσκητῶν, ἐπ' ἐσχάτων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων θεοφόρος ἀσκητὴς καὶ πολυχαρισματικόν ὄργανον τῆς Παναγίας Τριάδος ὁ ἐκ τῆς Ἀγιοτόκου Καππαδοκίας μὲν ἔλκων τὴν κατὰ σάρκα καταγωγὴν, ἐν δέ τῷ Περιβολίῳ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου τόν μονήρη βίον ἀσκήσας ἐν ἀγῶσι καὶ ἐν δάκρυσιν πολλοῖς ὁσιώτατος Μοναχός Παῖσιος, κατὰ κόσμον Ἀρσένιος Ἐζνεπίδης, δι' ἐκτάκτων χαρισμάτων κοσμηθεὶς παρὰ Κυρίου, στῦλος ἀληθῆς καὶ παρακλήτωρ πιστῶν ἀναδειχθεὶς καὶ δοξάσας διὰ τοῦ θαυμαστοῦ βίου αὐτοῦ τόν Πατέρα ἡμῶν τόν ἐν οὐρανοῖς. Τοιαύτης εὐαγγελικῆς τελειότητος, σπουδῆς καὶ ἀρετῶν συντονία, ἠξιώθη μεμαρτυρημένως ὑπὸ τῆς ἀλανθάστου συνειδήσεως τῶν πιστῶν ὁ ἐκ χώρας Καππαδοκῶν μοναχός Παῖσιος, τοῦπικλῆν Ἐζνεπίδης, διανύσας ἐπὶ ἡμισυ καὶ πλέον αἰῶνος τὴν ἀσκητικὴν καὶ ἐν πτωχείᾳ καὶ στερήσει τριβόν, τό μοναχικόν τριβώνιον περιβληθεὶς ἐν ὄρει τῷ Ἁγίῳ• ἀντιταχθεὶς διὰ βίου παντός τῷ κοσμοκράτορι τοῦ αἰῶνος τούτου• μαρτυρήσας τὴν καλὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν ἀμώμητον Ὁρθόδοξον πίστιν κρατύνας• τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς

λαμπρύνας ὅτι «πῦλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»· ἀναλωθεὶς ἔργῳ ἐμπράκτῳ καὶ πράξει ἐλλόγῳ ἐν τῇ ὑπακοῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεόν καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Οὗτος, ὀσιότητι καὶ ἀγιότητι βίου πολιτευθεὶς, τύπος τοῦ κατὰ Χριστόν πολιτεύματος καὶ ἀρετῆς ζῶσα εἰκὼν ἀποβάς, διδαχῇ πλήθους ὀρθοδόξων διδάσκαλος καὶ πνευματικός καθοδηγητὴς καταστάς, ἑαυτὸν παρέστησε καὶ ἀνέδειξεν, εἰς ὑψηλά πνευματικά μέτρα ἀνελθὼν, σκεῦος τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τιμηθεὶς δὲ παρὰ Θεοῦ διὰ τοῦ χαρίσματος ἰάσεως ἀσθενῶν καὶ πασχόντων.

Νῦν δὲ ὁσημέραι πληθυνομένης τῆς ἐκ τοῦ τάφου τοῦ μακαριστοῦ ἀσκητοῦ ἐκχεομένης εὐλογίας καὶ ἐπιτελουμένων συνεχῶς θαυμαστῶν σημείων καὶ θεραπειῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν νόσων, ἡ περιορῶσα πίστις πάντων τῶν ἀπειραρίθμων Ὀρθοδόξων πιστῶν παρεκίνησε τὴν ἡμετέραν Μετριοτήτα, ἀξιοθεῖσαν ὅπως ἰδίῳ ὄμμασι καὶ αἰσθήσεσι γνωρίσῃ καὶ πνευματικῶς συνδεθῇ μετὰ τοῦ Μοναχοῦ Παΐσιου καὶ αὐτοψί διαπιστώσῃ τὴν γενικὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ, μετ' ἐπισταμένην μελέτην καὶ σχετικὴν εἰσήγησιν τῆς Συνοδικῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἵνα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, Συνοδικῶς θεσπίσωμεν καὶ ὀρίσωμεν καὶ ἐν Ἁγίῳ διακελευσώμεθα Πνεύματι, ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τό ἐξῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὁ εἰρημένος ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὁρει τοῦ Ἄθω ἀσκητικῶς τὴν πορείαν τοῦ βίου βαδίσας Μοναχὸς Παΐσιος συναριθμῆται τοῖς Ὁσίῳις Πατρῶσι καὶ Ἁγίοις τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐτησίαις ἱεροτελεστίαις τιμώμενος καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενος τῇ ἰβ' τοῦ μηνός Ἰουλίου, καθ' ἣν ἡμέραν τό πνεῦμα Αὐτοῦ τῷ Δικαιοκρίτῃ Κυρίῳ τῆς Ζωῆς εἰρηρικῶς παρέθετο.

Εἰς ἔνδειξιν δὲ τούτου καὶ βεβαίωσιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἡμῶν καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα μὲν καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἴσῳ δὲ ἀπαραλλάκτῳ σταλεῖσα τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πρὸς ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν καὶ κατάθεσιν εἶτα ἐν τοῖς Ἀρχείοις αὐτῆς.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,βιε', κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἰβ' ΕΠΙΝΕΜΗΣΕΩΣ Η' " ⁹¹⁹.

⁹¹⁹ Βλ. <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2048&tla=gr>. Πρβλ. Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πρᾶξις ἀναγραφῆς εἰς τό Ἀγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου, Θεοδορομία, σσ. 189-192.

Οί ένστάσεις μερικῶν ἀτόμων - κληρικῶν καί λαϊκῶν - ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παΐσιου⁹²⁰ δέν ἀλλάζουν σέ τίποτα τήν ἀξία καί τήν αὐθεντικότητά της. Ὁ χλευασμός τοῦ προσώπου τοῦ Γέροντος Παΐσιου, τόσο σέ προσωπικό ἐπίπεδο⁹²¹, ὅσο καί δημοσίως, διά μέσου τῶν συγχρόνων ΜΜΕ⁹²² δέ θίγει τή γνησιότητα τῆς ἀγίας του ζωῆς, οὔτε τῆς ἀναγνώρισής της. Ἀντιθέτως, ἐπιβεβαιώνει τή διαχρονική προσπάθεια τοῦ μισάνθρωπου διαβόλου, πού χρησιμοποιοῖ ὅλους τούς τρόπους πού διαθέτει, γιά νά πολεμᾷ τόν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἄνθρωπο καί τήν Ἀλήθεια, δηλαδή τόν Ἴδιο τόν Θεό.

Ἐν κατακλείδι, θεωροῦμε τήν ἀγιοκατάταξη τοῦ περιφήμου Ἁγίου, πού τό βίο καί τό ἔργο του ἐπιμεληθήκαμε στίς περίπου 300 σελίδες τῆς ἐργασίας μας, ὡς τό μεγαλύτερο δῶρο πού ἔδωσε πρόσφατα ὁ Θεός στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, μέ πνευματικές καί ποιμαντικές διαστάσεις σέ μεγάλο βάθος χρόνου στή ζωή κάθε σημερινοῦ χριστιανοῦ καθώς καί τῶν ἐπομένων γενεῶν. Τό ἐλπιδοφόρο μήνυμα τοῦ ἁγίου Παΐσιου, τό ὁποῖο πηγάζει ἀπό τή βιωτή καί τή διδασκαλία του, στηρίζει ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη στούς δύσκολους καιρούς πού διανύουμε. Ἀρκεῖ ὁ βιαστικός ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας νά κάνει μιά στάση μπροστά στήν ἀγία προσωπικότητά του καί νά καθίσει νά τόν ἀφουγκραστεῖ, γιά νά ἐφοδιαστεῖ μέ τά ἀπαραίτητα πνευματικά ἐφόδια, πού ἄφθονα παρέχει ἡ διδαχή του καί νά προσπαθήσει νά τά ἐφαρμόσει, γιά νά πάει στόν Παράδεισο, κινούμενος ἀπό τό φιλότιμό του, «γιατί δέν θέλει νά πάει στήν κόλαση καί νά πληγώση τόν Εὐεργέτη του Χριστό», ὅπως συμβούλευε πάντα ὁ ἅγιος⁹²³.

⁹²⁰ Ἐνδεικτικά, βλ. Κωνσταντῖνος Λ. Γεωργίτης, «Ἀγιοκατατάξεις» πονηρᾶς οἰκουμενιστικῆς σκοπιμότητος, στό <http://www.agioskosmas.gr/themata.asp?issue=76&artid=4781>. Τό θέμα τῆς ἀγιοκατάταξης ἀπασχολεῖ πολύ κόσμος, τόσο πρῖν τίς 13 Ἰανουαρίου 2015, ὅσο καί μετά. Ἀρνητικές ἀπόψεις παρουσιάζονται σέ διάφορα κείμενα ἢ καί σέ σχόλια στό διαδίκτυο, προκαλώντας τήν τεκμηρίωση τῶν θετικῶν ἀπόψεων ἀπό τούς ὑπόλοιπους χρηστές. Βλ. π.χ., τά σχόλια πού προκάλεσε τό τιμητικό ἄρθρο τοῦ Γιώργου Θεοχάρη, *Σάν σήμερα πρῖν ἀπό 20 χρόνια ἐκοιμήθη ὁ Ἀγιορείτης γέροντας Παῖσιος*, στό <http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/37507>.

⁹²¹ Γνωρίζουμε ἄτομα, ἀκόμη καί μοναχοῦς τοῦ Ἁγίου Ὄρους (ζηλωτές), πού ἐκφράζονται ἀρνητικά γιά τόν ἅγιο Παῖσιο, μή δυνάμενοι νά ἀλλάξουν στάση οὔτε μετά τήν ἀγιοκατάταξή του, τήν ὁποία θεωροῦν εἴτε ἀνάρμοστη, εἴτε πολύ βιαστικά ἐφαρμοσμένη. Γιά τέτοιες περιπτώσεις βλ. καί Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 144, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 21, Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 54. Γιά λανθασμένη θεώρηση τῶν ἀπόψεών του, βλ. Πρωτοπρεσβύτερος Ἄγγελος Ἀγγελακόπουλος, *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, σ. 291.

⁹²² Βλ. <http://www.aek365.com/a-430266/o-geronta-paisio-eixe-problepsei-to-penalti-tou-olumpiakou.htm>. Πρβλ. καί τήν γνωστή ὑπόθεση "Γέροντας Παστίτσιος" στο <https://el.wikipedia.org/wiki/>.

⁹²³ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 258.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις 13 Ιανουαρίου 2015, τό Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνώρισε επίσημα στήν χορεία τῶν ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τόν παγκοσμίως ἤδη γνωστό Γέροντα Παῖσιο τόν Ἀγιορείτη. Αὐτή ἡ πράξη χαιρετίστηκε μέ ἐνθουσιασμό ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἦταν ἤδη πεπεισμένο γιά τήν ἀγιότητά του ἀκόμη καί πρῖν τήν ὄσιακή κοίμησή του (12 Ιουλίου 1994).

Στή συνείδηση τῶν πιστῶν, ὁ Γέροντας, μέ τήν ἁγία ζωή του, ἀποτελεῖ στήριγμα καί βοηθό, καί ταυτόχρονα ὑπόδειγμα πρὸς μίμηση. Ἀπό πολλούς συγκρίνεται μέ διάφορους ἁγίους, πού διακρίθηκαν γιά τήν ἐνάρετη ζωή τους, γιά τούς μεγάλους ἀγῶνες τους στό χῶρο τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καί γιά τήν ἄμεση ἐπικοινωνία τους μέ τό μαστιζόμενο ἀπό τά πολλά προβλήματα κόσμου.

Ἡ ἔρευνα πού μόλις πραγματοποιήσαμε ἐπιβεβαιώνει τήν πεποίθηση αὐτή, δείχνοντας μέ ἐπιστημονικό τρόπο ὅτι πρόκειται γιά ἕναν μεγάλο ἅγιο, πού ἀνακεφαλαιώνει ὅλους τούς ἁγίους τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Μέ τήν ἀπλή, ἀλλά μέ βάθος θεολογίας θεόπνευστη, διδαχή του, καθῶς καί μέ τή βιωτή του, ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικό «σκεῦος ἐκλογῆς», τό ὁποῖο ἀναδεικνύεται ἀπό τό Θεό, γιά νά ὑποστηρίξει ὅλο τόν κόσμο, ιδιαίτερα στούς δύσκολους καιρούς, ὅπως αὐτούς, πού διανύουμε σήμερα.

Τό πλήθος τῶν τρόπων μέ τούς ὁποίους ὁ σύγχρονος ἅγιος γίνεται ὅλο καί πῖο γνωστός – βιβλία, ἄρθρα, εἰκόνες, συνέδρια, ὁμιλίες, τηλεοπτικές καί ραδιοφωνικές ἐκπομπές, ἀναρτήσεις στό διαδίκτυο κ.λπ. – συμβάλλουν στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μέσα σέ ἕνα κλίμα ζωντανῆς καί ὁμολογιακῆς πίστεως. Εἶναι ἀξιοσημεῖο τό γεγονός ὅτι, πολλές φορές οἱ ἐν λόγῳ ἐκδηλώσεις ἀποτελοῦν πρωτοβουλία τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι ἡ προσπάθεια τῆς προβολῆς τῆς αὐθεντικῆς πνευματικότητας ἀπαλλάσσεται ἀπό πιθανή κατηγορία τῶν κακόβουλων περὶ κατασκευῆς, ἀπό τόν κληρο, ψεύτικων ἁγίων. Οἱ λίγοι διαφωνοῦντες – παρόντες ἄλλωστε στή ζωή πολλῶν ἁγίων - ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις καί δέν κάνουν κάτι ἄλλο παρά νά ἐπιβεβαιώνουν τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

Μέ τήν ἐλπίδα καί εὐχή στό μέλλον νά πληθύνουν οἱ παρόμοιες μελέτες καί πραγματεῖες στό χῶρο τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν, προσφέρουμε τήν παροῦσα ἐργασία ὡς ταπεινό ὄβολό μιᾶς καρδιάς πού ἔχει καεῖ γιά πάντα ἀπό τό πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ μεγάλου, μοναδικοῦ καί χωρῆς ὄρια, ὀλοκληρωτικά δοσμένου σέ ὅλους μας ἁγίου Παῖσιου τοῦ Ἀγιορείτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Λόγοι Α', Μέ πόνος και αγάπη για τον σύγχρονο άνθρωπο*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 1998.

- *Λόγοι Β', Πνευματική ἀφύπνιση*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1999.
- *Λόγοι Γ', Πνευματικός ἀγώνας*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2001.
- *Λόγοι Δ', Οἰκογενειακή ζωή*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008.
- *Λόγοι Ε', Πάθη καί ἀρετές*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010.
- *Λόγοι ΣΤ', Περί προσευχῆς*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2012.
- *Ἀγιορεῖται Πατέρες καί ἀγιορείτικα*, Ἔκδοση Ἱεροῦ Ήσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 14η ἀνατύπωση, 2010.
- *Ἐπιστολές*, Ἔκδοση 5^η, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2000.
- *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης*, Ίερόν Ήσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 2010.

- *Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης, 1809-1886, Ἔκδοση Ἱεροῦ Ἰουχαστηρίου «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 11η ἀνατύπωση 2010.*
- *Ὁ ἀγνός ἥρωας Στρατηγός Μακρυγιάννης, στό «Πολύτεκνη Οἰκογένεια», ἀρ. φ. 29, Μάρτιος 1986.*

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ἡ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ, Ἀδελφότης Θεολόγων Ἡ «Ζωή», Ἔκδοσις 11^η, Ἀθήνα 1989.

ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων, PG, 89, 732 C - 733 D.

ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, Συμβουλές γιὰ τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐνάρετη ζωή, σέ 170 κεφάλαια, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, Ἐπιστολή ΣΚΓ' πρὸς Εὐστάθιον τὸν Σεβαστηνόν, P.G. 32, 820 C - 833 C.

- *Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός, PG 31, 329A- 353A.*
- *Κατὰ μεθόντων, PG 31, 444C - 464 A.*
- *Περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχόν, PG 31, 648 C-652 D.*
- *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος 24, PG 32, 169 B - 173 C.*

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περὶ νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων πρὸς Τέριον, PG 46, 161 A -192 C.

- *Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν τοῦ Σολομῶντος Ὁμιλία Α', PG 44, 616 C-636 B καὶ Ὁμιλία Γ', PG 44, 649B- 664.*
- *Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, PG 46, 12 A - 160 C.*

- *Άσμα Ασμάτων, 5, PG 44, 857 B - 884 D και 8, PG 44, 940 C - 952D.*
- *Περί τοῦ Βίου Μωσέως, PG 44, 297 B - 430 D.*

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Επιτάφιος Λόγος εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον, 43, PG 36, 493 A - 605 A.*

- *Νικοβούλου πρὸς τόν υἱόν, 5^{ος} Ὑμνος, PG 37, 1521 A - 1541A.*
- *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστεῖαις σιωπὴν, PG 37, 1307A-1322A.*
- *Περί τῶν καθ' ἑαυτόν, PG 37, 969A- 1017A.*

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, *Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς καὶ περὶ ἱερωσύνης, P. G. 35, 407 A - 514 C.*

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία I', Πρὸς τοὺς ἀκαίρως ὀμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν καὶ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς τεσσαρακοστῆς, PG151, 112 B - 124 D.*

- *Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων, PG 150, 1225 A - 1236 D.*
- *Περί παθῶν καὶ ἀρετῶν καὶ περὶ τῶν τικτομένων ἐκ τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς, PG 150, 1043-1088.*
- *Ὁμιλία 33η, Περί ἀρετῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καὶ ὅτι κόσμος οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστίν, οὐ τὰ κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ ἀλλ' οἱ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ, PG 151, 412D- 424A.*

ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, *Τὰ ἑκατόν «Γνωστικά Κεφάλαια», Κείμενον - Μετάφρασις-Σχόλια μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιον Ὅρος Θεσσαλονίκη 1999.*

ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ, *Ἔργα Ἀσκητικά, Εἰσαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια-Πίνακες. Ἐκδ. «ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ» Ἱεραῖς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1991.*

ΑΒΒΑ ΗΣΑΙΑ, *27 κεφάλαια περὶ τηρήσεως τοῦ νοῦ, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004.*

ΑΓΙΟΥ ΗΣΥΧΙΟΥ, *Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν,*

τόμ. Α', Έκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη
2004.

ΑΓΙΟΥ ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, *Ἄπαντα τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικὰ*, Ἐπιμελεία

Ἱερομονάχου Ἰωακείμ Σπετσιέρη, Ἐκδ. Χ. Σπανός, Ἀθήνα, ἄ.χ.

- *Λόγος Ζ', Περί τάξεως τῶν ἀρχαρίων, καί καταστάσεως, καί τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς.*
- *Λόγος ΛΓ', Περί τοῦ τρόπου τῆς εὐχῆς.*
- *Λόγος ΛΣΤ', Περί τοῦ μή δεῖν χωρὶς ἀνάγκης ἐπιθυμεῖν ἢ ἐπιζητεῖν σημεῖα τινὰ φανερά ἔχειν ἐν ταῖς χερσίν ἡμῶν.*

ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, *Περί ἱερωμένων αἰτίαν σκανδάλων
γενομένων καὶ τοῖς ἐθνικοῖς*, PG 78, 793 D - 796 B.

- *Περί πρεσβυτέρου ὄντος καὶ καλουμένου νεωτερίζοντος τοῖς
τρόποις*, PG 78, 805 A-B.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περί μεθύοντων*, PG 96, 156 D - 165 D.

- *Περί ἀδικουμένων ὅτι χρή βοηθεῖν αὐτοῖς*, PG 95, 1192 C - 1193 B.
- *Περί δοξολογίας Θεοῦ καὶ ὅτι χρή δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ ὅτι τοὺς
δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Θεός.* PG 95, 1353 B - 1360 C.
- *Περί διαβόλου, ἦτοι Σατανᾶ καὶ δαιμόνων*, PG 95, 1405A- 1409C.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ, *100 παρηγορητικὰ κεφάλαια πρὸς τοὺς
μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ'
ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη
2004.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ*, PG 88, 631- 1164.

- *Κλίμαξ, Μετάφραση Ἀρχιμ. Ἰγνατίου*, 12^η ἔκδοση, Ἱερά Μονή
Παρακλήτου, Ὠρωπὸς Ἀττικῆς 1998.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περί ἱερωσύνης*, PG 48, 623 α' - 692
ιγ'.

- *Εἰς τό κατά Ἰωάννην, Ὁμιλία Πστ'*, PG 59, 472.
- *Ὁμιλία εἰς τό «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλλάπτων ἐτῶν ἐξήκοντα
γεγονυῖα» καὶ περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.*

PG 51, 321-338.

- *Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία Γ', 1, PG 59, 37 α' - 46 στ'.*
- *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας Ὁμιλία α', PG 49, 15 α' - 34 ιβ'.*
- *Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλία 8η, PG 61, 67 α' - 76 ε'.*
- *Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς, 8, PG 62, 351 α' - 360 ε'.*
- *Κατὰ μεθύντων καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν, PG 50, 433 α' - 442 ε.*
- *Ἐπιτομὴ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, PG. 60, 391-394.*
- *Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν πρώτην, Ὁμιλία Γ', PG 62, 455 α' - 462 δ'.*
- *Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν δευτέραν, Ὁμιλία Α', PG 62, 468 α' - 472 β'.*
- *Λόγος παραινετικός εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία ιζ', PG 53, 134 α' - 148 ι'.*
- *Λόγος παραινετικός εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία κθ', PG 53, 260 α' - 273 η'.*
- *Ὁμιλία ΜΘ', «Ἄνται δὲ αἱ γενέσεις, φησὶν, Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ», P.G. 54, 443-447.*
- *Εἰς τό δεῖν καὶ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ καὶ αἰεὶ τῆς νηστείας μεμνησθαι, καὶ ὅτι οὐ παρουσία μόνον, ἀλλὰ καὶ μνήμη νηστείας ὠφελεῖ· καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων οὐ μικρὸν μέρος αὐτῆς ἢ φυσικὴ τῶν γονέων περὶ τὰ ἔκγονα φιλία· καὶ ὅτι οὐ πατράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μητέρας ἐπιτέτακται τὰ παιδιά ρυθμίζειν, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τῆς Ἄννης. Α', PG 54, 631- 643.*

ΑΓΙΟΥ ΚΑΣΣΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ, *Περὶ τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', στ' ἔκδοσις, Ἐκδόσεις «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.*

- *Περὶ τὸν ἐπίσκοπον Κάστορα περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν τῆς κακίας, 3,*

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', στ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Παράφραση τῶν 50 λόγων τοῦ Ἁγίου*

Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου σέ 150 κεφάλαια, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

- *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Πρός Θαλάσσιον 61, PG 90, 625 D - 645 C.*

- *Λόγος Α' (30), Περί μέθης*, PG 91, 881D-885B.
- *Λόγος ΑΒ'(33), Περί φιλοπονίας*, PG 91, 889A- 892A.
- *Περί ἀγάπης ἑκατοντάς δευτέρα*, PG 90, 984 B - 1017 A καί *Δεύτερη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Περί ἀγάπης τετάρτη κεφαλαίων ἑκατοντάς*, P.G. 90, 1048 B - 1073 A καί *Τετάρτη ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Τά 200 κεφάλαια περί τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.
- *Κεφάλια διάφορα θεολογικά τε καί οἰκονομικά, περί ἀρετῆς καί κακίας, ἑκατοντάς τρίτη*, P.G. 90, 1260 B - 1304 B καί *Διάφορα κεφάλαια περί Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας.*

- Τρίτη ἑκατοντάδα. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β',*
Ε' ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Ἐπιστολή πρὸς τόν μονάζοντα Νικόλαο,*
Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις
«Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.
- ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, *Περί ἐπιμελείας ψυχῆς,* Ἐκδ.
Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1999.
- *Χριστιανική Ἠθική,* Ἐκδ. Νεκτάριος Δ. Παναγόπουλος, Ἀθήνα
1992.
- ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Πηδάλιον,* εκδ. Βασ. Ρηγοπούλου,
Θεσσαλονίκη 2003.
- ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Λόγος Ε', Περί μέθης,* PG 89, 1445C-1448D.
- ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ. *Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά,* τομ. Γ',
Ἐκδ. «Ἐτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας, 1997.
- ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ, *Κεφάλαια πρακτικά 53,* PG 40, 1233 B.
- *Περί διακρίσεως παθῶν καί λογισμῶν,* Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν
Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας,
Θεσσαλονίκη 2004.
- ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, *Περί πίστεως καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας,*
Ὀγδοήκοντα, 3, 2, PG 42, 773 C - 832 D.
Ἀνακεφαλαίωσις, PG 42, 833 A - 885D.
- ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΔΕΣΣΗΣ, *Ἐκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια,* Φιλοκαλία τῶν
ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς
Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ, *Λόγος γιά τήν ἐν*
Χριστῷ ἐσωτερική ἐργασία καί τή μοναχική ζωή, Φιλοκαλία τῶν
ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς
Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΟΥΔΗ, *Περί τῆς ἐνώσεως μέ τό Θεό, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν*, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ, *Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβῆς γιά ὄσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωή, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν*, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΤΗΛΙΚΟΥΔΗ, *Περί ἡσυχαστικῆς τριβῆς*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Στρωματέων τῶν εἰς ὀκτώ λόγους, Λόγος Τέταρτος*, PG 8, 1213B- 1381B.

ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ, *Πρώτη ἑκατοντάδα πρακτικῶν κεφαλαίων*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

- *Δεύτερη ἑκατοντάδα φυσικῶν κεφαλαίων περί καθάρσεως τοῦ νοῦ*. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.
- *Τρίτη ἑκατοντάδα γνωστικῶν κεφαλαίων περί ἀγάπης καί τελειώσεως βίου*, Φιλοκαλία τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

ΟΣΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Βιβλίο πρῶτο, Περί τοῦ πένθους ὡς δεύτερης ἐντολῆς*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

- *Βιβλίο πρῶτο, Απόρριψη τῆς ἀπογνώσεως*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Βιβλίο Πρῶτο, Διαφορά λογισμῶν καί προσβολῶν*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς

- Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- Λόγος περί τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- Ἀκολουθίαι καί Βίος τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐπιμελεία Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ.
- Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παῖσιον τόν Ἀγιορείτην, Ἅγιον Ὅρος, ἀνέκδοτη.
- Τό Γεροντικόν ἦτοι ἀποφθέγματα Ἁγίων Πατέρων, Ἐκδόσεις 3^η, Ἐκδοτικός Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα, ἄ.χ.
- Εὐεργετινός, τόμος 1^{ος}, δίγλωσση ἔκδοση, Ἱερά Μεγίστη Λαύρα Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὅρος 2007.
- Τό Μέγα Γεροντικόν, τόμ. Β', Ἐκδοση Ἰ. Ἡσυχαστηρίου «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου» Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2006.
- Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμος τέταρτος, Δεκέμβριος, Ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2005.
- Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμος ἕκτος, Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2006.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.
- Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2002.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΒΡΑΜΙΔΗ, Αθανασίου, *Η ... Ομοιοπαθητική υπό τό πρίσμα τῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης*, Ἀθήναι 1996.

ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀγγέλου, Πρωτοπρεσβυτέρου, «Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ», στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τευχ. 2, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2015.

ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Σάββα, *Ερμηνευτική τῶν ἱερῶν κειμένων*, Ἀθήνα 1979.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἱερομονάχου, Σιμωνοπετρίτου, «Ἀπό τήν γνωριμία μου μέ τόν μακαριστό Γέροντα Παῖσιο», στο *Ὁ Γέροντας Παῖσιος Ἀγιορείτης. Πρακτικά Διορθόδοξου Συνεδρίου Τεράς Μονῆς 15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. *Doxologia*, Iasi, 2015, σσ. 53-66.

ΑἶΒΑΛΙΩΤΟΥ, Χριστίνα Δ.: *Τό πρόβλημα τῶν ἐξαρτημένων παιδιῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή τους ἀπό μέρος τῆς Ἐκκλησίας*, Διπλωματική ἐργασία στά πλαίσια τοῦ προγράμματος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τοῦ Τομέα Δικαίου, Ὁργάνωσης, Ζωῆς καί Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, στήν εἰδίκευση Παιδαγωγικά-Ποιμαντική Ψυχολογία, Σύμβουλος καθηγητής Χ. Βάντσος, Θεσσαλονίκη 2008.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ, Μοναχῆς, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος. Ἡ ἀγαπῶσα καρδιά*, Ἐκδόσεις Ἐφραιμιᾶς, Ἱερά Γυναικεῖα Κοινοβιακή Μονή Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου Κονταριώτισσας Κατερίνης. Α.χ.

ΑΚΑΚΙΟΥ, Ἱερομονάχου Ἀγιορείτου, «Ἀπο τή γνωριμία μου μέ τό μακαριστό Γέροντα Παῖσιο, Γέροντας Παῖσιος, Ἄρωμα Ἀγιότητος», στό *ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ*, τεῦχ. 5, Ἀπρ. - Ἰουλ. 2001, σσ. 123-129.

- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, Αμίλκα, «Η αναγνώρισις των Αγίων εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία» (1948), στο *Θεολογία*, 19, 1948.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Αρχιμ. Αθανασίου, *Χειραγωγή στή μετάνοια. Πρακτικός οδηγός για τό Ιερό Μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως*, Ἐκδόσεις Ἱερῶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου, Ἁγία Μετέωρα, 2001.
- ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Δημητρίου Ν., «Ἐπίσκεψις εἰς τόν Γέροντα Παῖσιον τήν 2αν Μαΐου 1990», στο *Ὁρθόδοξος Τύπος*, Λ'. ἀρ. φ/ 893, 13 Ἰουλίου 1990, σ. 2.
- ΑΝΩΝΥΜΟΥ, «Συνομιλία μέ τόν π. Παῖσιο», στο *Ὅσιος Γρηγόριος*, 1995 (ἀναδημοσίευση στό περιοδ. *Διάλογος* τῆς Π.Ε.Γ., τεύχ. 12 / Ἀπρ. - Ἰουν. 1998, σσ. 16-17).
- ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ., *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, Θεσσαλονίκη 1990.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἐλασσῶνος, «Δυσκολίαι τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν ἄσκησιν τῆς Ποιμαντικῆς τῆς» (Εἰσήγησις κατά τήν ἐν Ἀθήναις Τακτική Συνεδρία τῆς Ι.Σ.Ι. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 3. 10. 2012), στο *Ἐκκλησία*, ἔτος ΠΘ', τεύχος 9, Ὀκτώβριος 2012, Ἀθήνα, σσ. 571-574.
- ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Μυρσίνη, *Ἀπό τήν ἐγώπολη στήν ἐσύπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2008.
- *Ἀπό τήν ἐσύπολη στήν οὐρανούπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2011.
- ΒΙΤΑΛΗ, Μιλτιάδη Γ., *Ἡ ἐν Χριστῷ σαλή καί ὁ Ἅγιος Παῖσιος*, Ἐκδ. Ἀγαθός Λόγος, Ἀθήνα 2015.
- VLAD, Monahia Siluana, *Scrisori către părinți*, Ed. Doxologia, Iași 2012.
- ΒΛΙΑΓΚΟΦΤΗ, Μοναχοῦ Ἀρσενίου, «Ὁ ἅγιος Παῖσιος ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας καί πολέμιος τῆς πλάνης τῶν αἰρέσεων», στο *Θεοδρομία*, ἔτος ΙΖ', Τεύχος 2, 2015, σσ. 299-304.

ΓΕΩΡΓΑΚΗ, Δημητρίου Γ., «Παραινέσεις Άγιορείτου Γέροντος προς γονεῖς»,
στό *Όρθόδοξος Τύπος*, Λ', ἀρ. φ. 899, 21 Σεπτεμβρίου 1990, σ.
3.

GHEORGHE, Virgiliu, *Efectele televiziunii asupra minții umane*, Editura Evanghelis-
mos, 2005.

ΓΚΙΚΑ, Πρωτοπρεσβυτέρου Αθανασίου, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν καί ἡ
ἀντιμετώπισή του ἀπό μέρος τῆς Ἐκκλησίας (Συμβολή στήν
Ποιμαντική)*, Διατριβή ἐπί διδακτορία, Θεσσαλονίκη 1993.
- *Μαθήματα Ποιμαντικῆς*, Ἐκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 1997.

ΓΟΥΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, Μαρίας, Π. Παῖσιος. *Ό Γέροντας τῆς ἀγάπης*, Ἐκδ.
Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη, Αθήνα 2012.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗ, Γιάννη, «*Από τή σοφή διδασκαλία τοῦ π. Παΐσιου, Ἡ θεία
δικαιοσύνη ὡς ὑπέρβαση τῆς Κοινωνικῆς*», στό *Χριστιανική*,
23/2/1995, σ. 9

ΔΕΛΗΜΠΑΣΗ, Α., *Ἠθική*, ἐκδ. Αργύρου, Αθήνα 1968.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Πρωτοπρεσβυτέρου, Γεωργίου, *Αὐθεντικοί Ποιμένες της
Ἐκκλησίας*, 2006.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Χρ. Γεωργίου, πρωτοπρεσβ., «*Γέρων Παῖσιος ὁ Άγιορείτης*», στό
ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, ἔτος ΜΘ/τεῦχ. 9, Σεπτ. 2003, σσ. 24-26.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ε.Δ., *Μαθήματα κατηχητικῆς ἢ χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*,
Αθήνα 1988

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ, Μοναχοῦ Διονυσιάτου, «*Άναμνήσεις ἀπό τόν π. Παῖσιο*», στό
Ἐφημερίς Χριστιανική, ἀρ. φ. 467, 3.11.1994.

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ, Μπόλκα, Αρχιμανδρίτου, "Ο π. Παΐσιος διδάσκαλος του φιλοτίμου ἐν τῇ πράξει", στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Τεράς Μονῆς Νεάμτς - Τερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας, 12-15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Τερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σσ. 7-19.

ΖΑΛΙΔΗ, Ιωάννου, *Ποιμαντική τῆς οἰκογένειας κατά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. Ὑπεύθυνος καθηγητής: π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Θεσσαλονίκη 2009.

ΖΗΣΗ, Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου, «Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου», στό *Πατερικά 2*, Εκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997.

ΖΙΑΓΚΑ, Α., «Ἡ οἰκογένεια καί τό σχολεῖο μπροστά στόν κίνδυνο πού διατρέχουν οἱ νέοι ἀπό τά ναρκωτικά», στό *Κοινωνία*, ΚΖ' (1984) 4.

ΖΟΥΡΝΑΤΖΟΓΛΟΥ, Νικολάου, *Μαρτυρίες προσκνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης 1924-1994*, 5^η ἔκδοση, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009.

- *Μαρτυρίες προσκνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης 1924-1994*, τ. Β', 2^η ἔκδοση βελτιωμένη & ἐπηξημένη, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2013.
- *Κείμενα – Ἐπιστολές Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου 1924-1994*, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009.

Ι. Ν. ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ, "Τά μεγάλα λόγια ἔχουν ἀξία ὅταν λέγονται ἀπό μεγάλους ἀνθρώπους", στό *ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ*, τεῦχ. 9, Σεπτ. 2005, σσ. 14-19.

- ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΜΕΣΟΥ, Άγιος Παΐσιος ό Αγιορείτης. Βίος -
Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανών, ά.τ.χ.
- ΙΕΡΟΝ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΝ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ», Ό
Άγιος Παΐσιος ό Αγιορείτης, Βασιλικά Θεσσαλονίκης 2015.
- ΙΕΡΟΝ ΚΕΛΛΙΟΝ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΠΟΥΡΑΖΕΡΗ, ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ, Η
εϋθύνη τής έπιλογής μας, Έκδ. Ένωμένη Ρωμηοσύνη,
Θεσσαλονίκη 2009.
- ΙΣΑΑΚ, Ίερομονάχου, Βίος Γέροντος Παΐσιου του Άγιορείτου, Άγιον Όρος, 2004.
- ΙΩΗΛ, Μητροπολίτου Έδέσσης, Πέλλης και Άλμωπίας, Άκολουθία και
Παρακλητικός Κανών του Όσιου Πατρός Παΐσιου του Άγιορείτου,
α.τ.χ.
- ΚΑΒΑΓΙΑ - ΠΙΠΕΡΑΚΗ, Άδαμαντίας, Ασματική Άκολουθία του Όσιου Πατρός
ήμων Παΐσιου του Άγιορείτου, Μήλεσι 2006.
- ΚΑΡΑΜΑΝΙΔΟΥ, Άννα, «Τό περιεχόμενο των Διδαχών του Παπουλάκου», στό
Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Έπιστημονικού Συνεδρίου έν
Κλειτορία τή 26^η και 27^η του μηνός Σεπτεμβρίου 2009 μέ θέμα «Ό
Όσιος Χριστόφορος ό Παπουλάκος» & Πρακτικά τής Α'
Έπιστημονικής Ημερίδας έν Θήρα τή Πέμπτη 23^η του μηνός Ιουλίου
2009 μέ θέμα «Ό Όσιώτατος μοναχός Χριστόφορος Παπουλάκος
στή Θήρα και στην Άνδρο», Ι. Σκήτη Γαρηττου 2010.
- ΚΑΤΙΓΚΑ, Άθανασίου, Τά δάκρυα τής μετανοίας. Οί έμπειρίες ενός ταξιτζή.
Άληθινές ιστορίες, Θεσσαλονίκη 2013.
- ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Άνέστη, Πάθη και άρετές κατά τόν Άγιο Γρηγόριο
Παλαμά, Έκδ. Δόμος Ο. Ε., 1982.
- ΚΟΓΚΟΥΛΗ, Ι. Β., Βασικά Θέματα τής Παιδαγωγικής Έπιστήμης, Θεσσαλονίκη

1983.

ΚΟΛΙΟΥ, Γ., *Γέρων Παῖσιος, Ἡ παιδαγωγική σκέψη του*, ἐκδ. Εν πλῶ, Ἀθήνα 2009.

ΚΟΤΣΩΝΗ, Ἰωαννικίου Ἀρχιμ., «*Μοναχός Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης*», στό *Ὁρθόδοξος Τύπος*, ΛΔ', ἀρ. φ. 1091, 2 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 1.

- *Ἀθωνικόν Γεροντικόν*, Γ' ἔκδοση, Ἕκδοσις Ἰ. Ἡσυχαστήριον Ἀγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κουφάλια Θεσσαλονίκης, 1999.

ΚΡΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ, Π. Συμεών, *Γονεῖς καί παιδιά. Θεολογική, πνευματική καί ψυχολογική θεώρηση*, Τόμος Α', Β' ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2004.

- *Τό μυστήριον τοῦ πόνου*, τομ. Α', Γ' ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2010.
- *Ὁ πόνος εἶναι εὐλογία*, Γυναικεῖο Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2015.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Δ., *Βυζαντινή φιλανθρωπία καί κοινωνική πρόνοια*, Ἑλληνική Ἕκδοση, Ἀθήνα 1983.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Ἰω., «*Μοναχός Γέρων Παῖσιος*», στό *ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ*, τ. 354/Αύγ. - Ὀκτ. 1994, σσ. 145-145.

ΛΕΚΚΟΥ, Εὐαγγέλου Π., *Ὅσιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, Βίος καί Παρακλητικός Κανών*. Ἐκδ. Σαῖτης, Ἀθήνα.

ΛΟΗΣ, Παναγιώτης, «*Ἐπιστολές*», στό *Ὁρθόδοξος Τύπος*, ἀρ. φ. 1092, 9.9.94 καί ἀρ. φ. 1098, 21.10.1994.

- ΜΑΚΑΡΙΟΥ, Ίερομονάχου Σιμωνοπετρίτου, *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Διασκευή ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, Τομ. ΣΤ'*, Φεβρουάριος, Ἔκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2006.
- ΜΑΝΟΥ, Ἰερέως Γεωργίου, *Τό Τετράδιο τοῦ Γέροντος Παΐσιου. Κείμενα περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως*, Ἔκδ. Γ', Ἀμβούργο 2009.
- ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ, Γεωργίου, *Παλαμικά*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1998.
- *Χριστιανική Ἠθική. I. Εἰσαγωγή - Γενικές ἀρχές. Σύγχρονη προβληματική*, Δεύτερη ἔκδοση βελτιωμένη, Ἔκδ. Π. Πουρναρά-Θεσσαλονίκη 2009.
- ΜΑΡΑΒΕΛΙΑ, Σ. Ε., «Ὁ κοιμηθεὶς π. Παῖσιος», στό *Πρωτῶτον*, ἀρ. τχ. 49, Καρυές Ἁγίου Ὁρους, 1994, σσ. 373-375.
- ΜΑΡΑΓΚΟΥ, Εἰρήνη, *Ὁ Ἅγιος Παῖσιος. Βιογραφία - Θαύματα & Θεραπειές. Προφητείες - Διδαχές*, Ἔκδ. Καλοκάθη, ἄ. τ. καί χ.
- ΜΑΡΙΝΟΥ, Γιώργου Ζ., *Γονεῖς: ἡ εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ σας βρίσκεται στὰ χέρια σας*, Ἑλληνικές Ἐκδόσεις, ἄ.τ. καί χ.
- ΜΑΡΤΙΝ, Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικῆς ἡλικίας*, τόμος Β', Ἰβ' ἔκδοση, Ἔκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1998.
- ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡλία, Ἀρχιμανδρίτου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος*, 2^η ἔκδοση, Ἔκδ. Ζωῆς, Ἀθήνα 1979.
- ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ, Ἀνέστη, (ἐπ.) *Γερόντων: Πορφυρίου & Παΐσιου, Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, ἄ. ἔκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.
- *Γερόντων Πορφυρίου(1906-1991) & Παΐσιου (1924-1994), Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια*, ἄ. ἔκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.

ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ, Ανέστη, ΦΡΑΓΓΕΛΑΚΗ, Παναγιώτη, Γερόντων:

Πορφυρίου & Παΐσιου, Δοκιμασίες - Άρρώστιες. Ψυχικά Νοσήματα - Καρκίνος - Αναπηρία. Η αντιμετώπισή τους και τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς, ἄ. ἐκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.

- *Ἡ Γέρον Παῖσιος (1924-1994). Θαύματα & Θεραπειές. Ἐν Ζωῇ & μετά τὴν Κοίμησή του, ἄ. ἐκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.*

ΜΕΛΙΝΟΥ, Μανώλη, Ἅγιον Ὄρος, Παῖσιος, Σύν αὐτῶ Ἀθωνιτῶν Χορός, Σειρά:

Πείρα Πατέρων 1, ἄ.ἐκδ., 2000.

ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ, Ἀθανασίου Γ., Παῖσιος. Ὁρθοδοξίας ἄνθος εὐσομον, Ἐκδόσεις Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004.

- *Παΐσιου, Ρήματα Ζωῆς, Ἐκδόσεις Ἐπέκταση, Κατερίνη 1997.*

MIDDLETON, H., *Precious Vessels of the Holy Spirit. The Lives and Counsels of Contemporary Elders of Greece*, Protecting Veil Press, Θεσσαλονίκη 2003.

MIRCEA, Pr. Dr. Ioan, «A doua Venire a Domnului, Parusia», στό *Îndrumări Misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

ΜΙΧΑΗΛ, Μοναχοῦ, "Ἡ ὑπακοή καί ἡ ἐκμετάλλευσή της", Σειρά Ἡ ἐπικηρυγμένη Ὁρθοδοξία 1, Ἀθήνα 1998.

- *Τό Μεγάλο Μυστικό τοῦ Γέροντα Παΐσιου, 2002.*

ΜΩΥΣΕΩΣ Μοναχοῦ, "Γέροντος Παΐσιου ἀγαθή μνήμη", στό *Πρωτᾶτον*, ἀρ. τχ. 49, Καρυές Ἁγίου Ὄρους, 1994, σσ. 366-368.

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Πρός τάς προσκομισθείσας θέσεις παρά τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διά Πέτρου τῶν αὐτῶν μαῖστορος περί τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησις. Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ καί ἀυθεντικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούϊα κατά τό ἀχπβ' ἔτος σωτήριον ἐν μηνί Ἰουλίῳ. Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας 1682.*

- ΝΕΛΛΑ, Παναγιώτου, *Ζών Θεούμενον, Προοπτικές για μία ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*, Ἀθήνα 1979.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, «Στό καλυβάκι τοῦ π. Παΐσιου», στό *Πειραϊκή Ἐκκλησία*, 228 (2011).
- ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ, «Πατριαρχική και Συνοδική Πράξις αναγραφῆς εἰς τὸ Ἀγιολόγιον τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Οσίου Παισίου τοῦ Ἀγιορείτου», στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τεῦχος 2, 2015.
- ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ἀρχιμ. Βασιλείου, *Οἱ ἀγῶνες τῶν Μοναχῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμαίας, Ρέθυμνο, 2008.
- ΠΑΤΛΑΚΟΥΤΖΑ, Μάρθα, *ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης. Βιογραφία, Θαύματα, Προφητεῖες*, Ἐκδόσεις Ἑξῆ, Ἀθήνα 2015.
- ΠΑΣΧΟΥ, Π. Β., «Ἅγιοι, φίλοι τοῦ Θεοῦ, Εἰσαγωγή στὴν Ἀγιολογία τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας», 3ῆ ἐκδ., *Γυμνασιολογικά Κείμενα και Μελέτες - 2*, Ἐκδόσεις Ἀρμός, ἀ.τ.χ.
- ΠΑΤΣΕ, Ἀγγ., *Ἅγιοι Γέροντες*, Ἐκδ. Κάδμος, ἀ.τ.χ.
- PETRACHE, Pr. Dr. Constantin, «Asceza în familia ortodoxă azi», στό *Familia ortodoxă*, 23 (2010).
- ΠΕΤΡΟΥ, Ἰωάννου Σ., *Κοινωνική θεωρία καὶ σύγχρονος πολιτισμός*, Θεσσαλονίκη 2005.
- RADU, Pr. Prof. Dr. Dumitru, «Sfintele Taine», στο *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1986, σσ. 506-607.

ΡΑΚΟΒΑΛΗ, Αθανασίου, *Ο Πατήρ Παΐσιος μου έιπε...*, έκδοση 28^η,
Θεσσαλονίκη 2013.

- *Ταξίδι στη Θράκη με τον Όσιο Παΐσιο*, Θεσσαλονίκη 2015.

RĂMUREANU, Pr. prof. dr. Ioan, ŞESAN, Pr. prof. dr. Milan, BODOGAE, Pr.
prof. dr. Teodor, *Istoria Bisericească Universală*, vol. 1, Editura
Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,
București 1987.

SANDEI, Mirela-Nicoleta, *Familia creștină în viziunea Cuviosului Paisie Aghioritul*.
Lucrare de diplomă în cadrul Facultății de Teologie " Andrei
Şaguna" din Sibiu, secția Teologie Socială, Coordonator științific: Pr.
Conf. Dr. Constantin Necula, Sibiu 2008.

SCHMEMANN, A., *Γιά νά ζήσει ό κόσμος*, Αθήνα 1987.

SIDOREAC, Πρωτοπρεσβυτέρου Πέτρου, *Η πνευματική τελείωση του
άνθρώπου κατά τον Άγιο Γρηγόριο Νύσσης, Διπλωματική
μεταπτυχιακή έργασία που ύποβλήθηκε στο Τμήμα Ποιμαντικής
καί Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2007.*

- «Ο Γέροντας Παΐσιος ό Άγιορείτης, ήτοι ή όδός από τή
φωτογραφία στην εικόνα», στο *Ο Γέροντας Παΐσιος ό
Άγιορείτης. Πρακτικά Διορθόδοξου Συνεδρίου Τεράς Μονής
Νεάμτζ - Τερά Μητρόπολη Μολδαβίας και Μπουκοβίνας, 12-
15 Νοεμβρίου 2014*, Έπιμέλεια Τερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ.
Doxologia, Iasi, 2015, σσ. 130-140.

STĂNILOAE, D. , "Τό ανθρώπινο σώμα", στο *Σύναξη*, τ. 4 (1982), σσ. 7-13.

ΣΩΤΗΡΧΟΣ, Π. Μ., *Γέρων Παΐσιος. Βίος, Διδαχές, Προφητείες, Θαύματα*, Β'
έκδοση, Έκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα 2009.

ΤΑΤΣΗ, Πρεσβυτέρου Διονυσίου Δ., *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον (Διδαχές ἑνός Γέροντος)*, Ἐκδόσεις Ὁρθόδοξου Τύπου, Ἀθήνα 1988.

- *Ὁ Γέροντας Παῖσιος. Βιογραφικά στοιχεῖα-Διδαχές-Ἐπιστολές - Περιστατικά- Κείμενα*, ἄ. Ἐκδ., 1995.
- *Υπαίθριο Ἀρχονταρίκι. Καταγραφή Διδαχῶν τοῦ π. Παΐσιου*, ἄ. Ἐκδ., 1993.
- *Διηγήσεις γιά τόν Γέροντα Παῖσιο, Β'.* ἔκδ, ἄ. Ἐκδ., 2009.
- *Ὁ Ἀσκητής τῆς Παναγούδας*, Ἐκδ. Μέλισσα, Ἀσπροβάλτα 1997.
- "Βιβλιοκρισία γιά τό βιβλίον τοῦ π. Παΐσιου, Ἐπιστολές", στό *Ὁρθόδοξος Τύπος*, ἀρ.φ. 1102, 18.11.1994.
- "Συνομιλία μέ ἕναν ἀββᾶ τοῦ Ἄθωνος", στό *Ὁρθόδοξος Τύπος*, ΚΒ', ἀρ. φ. 528, 29 Οκτωβρίου 1982.

ΤΣΑΜΗ, Δημητρίου Γ., *Μητρικόν*, τόμ. ΣΤ', Ἐκδοση Ι. Ἡσυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996.

- "Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατά Νικήταν Στηθαῶτον", στό *Ἀνάλεκτα Βλατάδων*, 11, Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971.

ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ, Δημητρίου Ι., *Ὁρθόδοξη Θεολογία καί Ζωή*, Θεσσαλονίκη 2005.

ΤΣΙΝΑΡΙΔΗ, Εὐσταθίου, *Ἀσκησις καί ἀγιότητα στόν βίον καί τό ἔργον τοῦ Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στή Θεολογική Σχολή τοῦ Α. Π. Θ., Σύμβουλος καθηγητής: Συμεών Πασχαλίδης, Θεσσαλονίκη 2010.

ΦΑΡΑΣΙΩΤΗ, Διονυσίου, *Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παῖσιος*, Θεσσαλονίκη 2000.

FLOCA, Arhidiacon prof. dr. Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, ἄ. τ., 1991.

FRIEL, John C., FRIEL, Linda D., *Τά 7 λάθη πού κάνουν οί γονεῖς. Τό πιό χρήσιμο βιβλίο γι' αὐτούς πού εἶναι ἢ θά γίνουν γονεῖς*, Μετάφραση ἀπό τά Ἀγγλικά: Δημήτρης Μήλας, Ἐκδόσεις Ἐνάλιος, Νέα Χαλκηδόνα 1999.

ΧΑΪΝΗ Ι. Θ., "Διδαχαί τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος Παΐσιου", στό *Ὁρθόδοξος Τύπος*, 21/10/1994.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Ἱερομονάχου Ἀγιορείτου, *Ὁ γέρων Παῖσιος*, Ἅγιον Ὄρος, 1994.

- Σκεῦος ἐκλογῆς (*Γέρων Παῖσιος 1924-1994*), τόμ. Β', Ἐκδοση Ἱεροῦ Γυναικείου Ἡσυχαστηρίου «Παναγία, ἡ Φοβερὰ Προστασία», 2013.

* «Ἀκολουθία τῆς Ἀνακομιδῆς τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ», στό: Γερασίμου μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, *Ἀκολουθίαι καί Βίος ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ μετά Παρακλητικοῦ Κανόνος, Χαιρετισμῶν καί Ἐγκωμίων*, ἐπ. Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ.,

**Ἀπό τήν ἀσκητική καί ἡσυχαστική ἀγιορείτικη παράδοση*, ἄ.σ., Ἐκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2011.

**Ἀσκητές μέσα στόν κόσμον, Α'*, ἄ.σ., Ἐκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2008.

- * *Άσκητές μέσα στον κόσμο, Β',* ἄ.σ., Ἐκδόσεις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2012.
- * *Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Διδαχές καί ἀλληλογραφία μετά ἀσματικῆς Ἀκολουθίας,* Ἐπιμελεία Γ. Α., Ἐκδόσεις Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος, Μήλεσι 2007.
- * «*Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, Χαριτωμένες διδαχές. Μέ παραβολές καί παραδείγματα*», Σειρά: Ὁσίων Θησαύρισμα 1, 3^η ἔκδοση, ἐπιμ. Σωτήριος Λυσίκατος, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 2004.
- * *Γέροντος Πορφυρίου Κανσοκαλυβίτου, Βίος καί Λόγοι, Γ'* ἔκδοση, Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2009.
- * *Γέρον Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης (1924-1994). Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ,* Ψηφιακός Δίσκος, ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἐνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἐνωμένη Ρωμηοσύνη».
- * *Ἐνας ἅγιος Γέροντας ὁ μακαριστός π. Ἰάκωβος,* Ἐκδοση τῶν πατέρων τῆς Ἱεράς Μονῆς Ὁσίου Δαβίδ Γέροντος, Ροβιές Εὐβοίας 1993.
- * *Ἐπέτειος τοῦ Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου (†12.7.1994) στό «Ἀκρόπολη Κρήνης»,* Τριμηνιαῖο περιοδικό τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγίου Γεωργίου Κρήνης, ἔτ. 1ο, φυλ. 4ο, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2010.
- * *Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου (ψαλλομένη τῇ 12ῃ Ἰουλίου), Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»,* Βασιλικά Θεσσαλονίκης, 2015.
- * *Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»,* ἄ. ἔκδ., Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010.
- * «*Νηπτικοί Πατέρες τοῦ εἰκοστοῦ καί εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος*», συλλογή εἰκόνων, ἔκδοση τῆς Ἱεράς Βατοπαιδινῆς Κοινοβιακῆς Σκήτης τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καί Μεγάλου Ἀντωνίου Ἀγίου Ὄρους, ἄ.χ.

- * *Ο Γέροντας Παΐσιος. Ως νέος και βοηθώντας νέους.* Έκδ. Ένωμένη Ρωμηοσύνη, Θεσσαλονίκη 2010.
- * *Οί Ασκητικοί Λόγοι Αββά Ισαάκ του Σύρου, μετάφραση Ίεροδιδασκάλου Καλλινίκου Παντοκρατορινού,* Έκδ. Απόστολος Βαρνάβας, Αθήνα 1976.
- * *Ο ιερέυς Νικόλαος Κογιώνης (1928-2006). Μιά φωτισμένη και άγιασμένη ιεραποστολική μορφή τῶν ἡμερῶν μας, Γ' έκδοση,* Έκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2009.
- * *Ο Ὅσιος Παΐσιος (Μαρτυρίες - Περιστατικά - Διδαχές),* Ένωμένη Ρωμηοσύνη, Σειρά Ὁρθόδοξο βίωμα 3, Θεσσαλονίκη 2015.
- * *Οί γέροντες καί τά παιδιά. Ἡ διαπαιδαγώγηση τῶν νέων σύμφωνα μέ τούς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας,* Ἀνθολόγηση Γ. Σ., Έκδ. Σπηλιώτη, Αθήνα 1998.
- * *Παρακλητικός Κανών εἰς τόν Ὅσιον Παΐσιον τόν Ἀγιορείτην τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης* 2015.
- * *Χαιρετισμοί εἰς τόν Γέροντα Παΐσιον τόν Ἀγιορείτην,* Αθήνα 2012.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Ἀπό τά ἀνέκδοτα θαύματα τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παΐσιου, στό

<http://ahdoni.blogspot.gr/2011/07/1994.html> (25. 04. 2017)

Acatistul Cuviosului Părintelui nostru Paisie Aghioritul, στό <http://www>.

biserica-mihai-viteazul.ro/ro/index/rugaciu/ac-cuv.paisie.htm. (10.08.2016)

Διεθνές Συνέδριο για τον Γέροντα Παΐσιο τον Αγιορείτη στη Ρουμανία στο <http://www.enromiosini.gr/arthrografia/> (30.11.2014)

ΘΕΟΧΑΡΗ, Γιώργου, *Σαν σήμερα πριν από 20 χρόνια εκοιμήθη ο Αγιορείτης γέροντας Παΐσιος*, στο <http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/37507> (28.09.2014)

Huis Clos et la question des autres: L'enfer intersubjectif, στο <http://la-philosophie.com/enfer-autres-sartre> (15.03.2016)

Hobbes et l'homme-loup: une anthropologie fondée sur la guerre, στο <http://la-philosophie.com/homme-loup-pour-homme-hobbes> (15.03.2016)

ΓΕΩΡΓΙΤΣΗ, Κωνσταντίνου Λ., «*Αγιοκατατάξεις*» *πονηρᾶς οἰκουμενιστικῆς σκοπιμότητος*, στο <http://www.agioskosmas.gr/themata.asp?issue=76&artid=4781> (10.02.2017)

ΜΑΚΡΗ, Στυλιανού Πρωτοπρεσβυτέρου, Δρος Θ., *Άκολουθία του Όσιου και Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παΐσιου του Νέου, του Αγιορείτου*, στο <https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/> (10.05.2016)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Μιτροπολίτου Φθιώτιδος, *Ο Όσιος Γέρων Παισιος*, στο http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html (24.06.2015)

Miracles et guerisons, <http://www.heiliger-geist-paisios.de/app/download/6544336/Miracles+et+Guerisons.pdf> (23.05.2015)

Padre Paisios del Monte Athos, στο https://it.wikipedia.org/wiki/Padre_Paisios_del_Monte_Athos (10.02.2017)

- Posthumous Miracles of St. Paisios the Athonite*, <http://full-of-grace-and-truth.blogspot.gr/2009/07/posthumous-miracles-of-elder-paisios.html>
(03.03. 2015)
- Μεγάλο Συνέδριο για τον Γέροντα Παΐσιο στη Ρουμανία - Βράβευση του καθηγητή Γ. Μαντζαρίδη στο*
<http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/48631> (23. 03. 2016)
- Чудеса старца Паисия Святогора*, στο <http://www.agionoros.ru/docs/578.html>
(04.04. 2015)
- Старец Паисий Святогорец. Документальный фильм* στο <https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGYBQ> (25. 10. 2016)
- Ο Άγιος Παΐσιος*, Ρωσική ταινία, στο <https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4> (26.09. 2016)
- Viata Cuviosului Paisie Aghioritul - Partea I - Film rusesc subtitrat* στο <https://www.youtube.com/watch?v=ILUYP8N5XjU> (21. 02. 2016)
- Saint Paisios Athonite - Russian Film - English Subtitles* στο <https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PLdWXI9r5ROuXUigTBDBE5rl87Im7ATj5p> (21.02. 2016)
- Aziz Paisios - Rus yapımı Film - Elder Paisios Turkish Subtitles* στο https://www.youtube.com/watch?v=8pfSYaU-q8w&feature=iv&src_vid=htluet5iKvA&annotation_id=annotation_900947415 (21. 02. 2016)
- <https://el.wikipedia.org/wiki/> (27.03. 2016)
- <http://www.enromiosini.gr/deltia/> (13. 04. 2015)
- https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Elder+Paisios+ (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=paisie+aghioritul (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Cuviosul+Paisie+Aghioritul (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Sfantul+Paisie+Aghioritul (20.05. 2016)

<https://www.google.gr/> (20.05. 2016)

<http://www.vimaorthodoxias.gr/mitropoleis/item/43991> (29. 11. 2016)

www.archdiocese.gr/diaconia/skopoi.html (20. 05. 2016)

www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/avramidis_narkotika2.html (14.06. 2015)

<http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/37507> (23. 04. 2016)

<http://www.agioritikovima.gr/arxeio/biblia/item/67997> (23. 04. 2016)

<http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367> (12.05. 2016)

<http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2016/01/20.html> (30. 04. 2016)

http://thriskeftika.blogspot.gr/2015/11/blog-post_99.html (23. 04. 2016)

<http://www.dogma.gr/ellada/i-patra-timise-ton-agio-paisio-ton-agioreiti/13089/> (26. 05. 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PLdWX19r5ROuXUigTBDBE5rl87Im7ATj5p>

<https://www.youtube.com/watch?v=2ahIcMCBpbY> (12. 03. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=XPL3uGqxDHI> (12. 03. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=Uc7Vaan53fA> (12. 03. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=rDSPJke5ESg> (12. 03. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=IQiMkAhRJlc> (12. 03. 2016)

http://www.yupiii.gr/gossip/c77438/Hashtag/H_ereyna_gia_toys_sygxronoys_Ag.html (03. 02. 2017)

http://www.imfth.gr/news_events/agrypnia-gia-ton-geronta-paisio-ton-agioreiti-telesthike-ston-iero-nao-agiou-georgiou (20. 09. 2014)

http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html (28.09. 2015)

<http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/emisiuni-radiofonice-despre-cuviosul-paisie-aghioritul/> (20.07. 2016)

<http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/clopotele-manastirii-suroti-anunta-canonizarea-cuviosului-paisie-aghioritul-video/> (23. 06. 2015)

<https://ierapostoli.wordpress.com/2015/01/13/the-ecumenical-patriarchate-recognized-as-a-saint-of-the-orthodox-church-elder-paisius-of-the-holy-mountain/> (24. 02. 2015)

<https://www.youtube.com/watch?v=x7JQEYgHXsA> (26. 11. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=G8i1CnZTdTs> (26. 11. 2016)

<http://www.alithiafm.gr/newsflashes/newsflash/osios-paisios-agioreites-koitaxtebre-paidia-poiios-einai-pio-konta-sten-ekklesia-poiios-agonizetai-gi-auten-kai-gia-ten-patrida-kai-poiios-ekhei-zoe-sumphone-mautapou-leei-ayton-na-psephizete.html> (22. 11. 2016)

https://youtu.be/N3RdFr_0Aww (23.11. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=VEKAibbTTuU> (23.11. 2016)

<http://www.acheloostv.gr/online/index.php/culture/10788> (12. 01. 2017)

<https://www.pemptousia.gr/2015/01/egine-i-agiokatataxi-tou-gerontos-paisiou/>
(22. 11. 2016)

<http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2048&tla=gr> (14. 02. 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=M3l9RcpizSM> (12. 01. 2017)

www.doxologia.ro (29.05. 2017)

www.pravmir.ru (29.05. 2017)

<http://www.enromiosini.gr/arthrografia> (28.11. 2016)

http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2014/07/blog-post_623.html (22. 11. 2016)

<http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367> (11. 09. 2016)

https://ierapostoli.wordpress.com/2015/07/12/150-000-orthodox_christians_saint-paisios-2015/ (30. 03. 2016)

<http://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/5633-proskunimatiki-ekdromi-stelexon-grafeiou-neotitas-im-kitrous> (11. 04. 2017)

<http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/61297> (12. 06. 2016)

<http://www.pravmir.ru/tag/starec-paisij-svyatogorec/> (11. 06. 2016)

http://www.pentapostagma.gr/2012/07/blog-post_7109.html (22. 02. 2015)

http://o-nekros.blogspot.gr/2014/10/blog-post_75.html (22. 02. 2015)

<http://www.aek365.com/a-430266/o-geronta-paisio-eixe-problepsei-to-penalti-tou-olumpiakou.htm> (01. 12. 2015)

<http://www.agioritikovima.gr/didaches/geronta-paisiou> (24.04. 2016)

<http://www.romiosini.org.gr/457226f0.el.aspx> (22. 04. 2017)

<http://www.paraskhnio.gr/perissoteroi-apo-eksakosioi-episkept/> (26. 07. 2016)

<http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/355389> (04. 04. 2016)

http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2013/11/blog-post_3.html (30. 05. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=QuQhPkApWZo> (23. 11. 2016)

http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html

<https://www.youtube.com/watch?v=DfWLJJSwt-Uστο> (23. 11. 2016)

https://youtu.be/N3RdFr_0Aww (23. 11. 2016)

<http://tvxs.gr/news/ellada/agios-anakiryxthike-o-gerontas-paisios> (23. 12. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=Dt1UqG2wIP4> (23. 11. 2016)

<http://poimin.gr/proskimatiki-ekdromi-stelechon-ton-kataskinoseon-tis-m-xanthis-foto/> (15. 05. 2016)

<http://agiosgerontaspaisios.blogspot.gr/2016/01/center-tv.html> (12. 02. 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZtxVZT9-9eo> (04. 06. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGyBQ> (04. 06. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4> (04. 06. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=ILUYP8N5XjU> (04. 06. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=lqN1_9ucco8 (04. 06. 2016)

<http://www.roumortodox.org/> (25. 09. 2016)

<http://www.orthodoxeeinheit.de/> (25. 09. 2016)

<http://www.orthodoxpath.org/> (25. 09. 2016)

<http://www.koinoniaorthodoxias.org/> (25. 09. 2016)

<http://www.comuniuneortodoxa.ro/> (25. 09. 2016)

<http://www.orthodhoksiaebashkuar.al/> (25. 09. 2016)

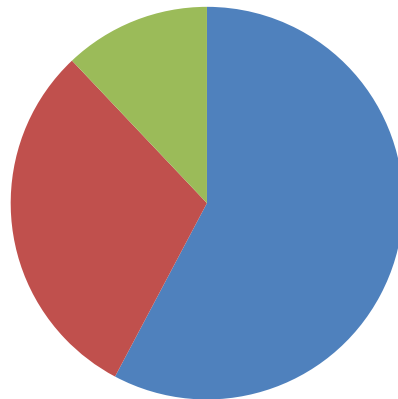
<http://www.pravoslavnekrestanstvo.sk/> (25. 09. 2016)

<http://www.ortodokslartoplulugu.org/> (25. 09. 2016)

<http://www.orthodoxkyanq.org/> (25. 09. 2016)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Λόγοι Α΄, Μέ πόνο και αγάπη για τó σύγχρονο άνθρωπο

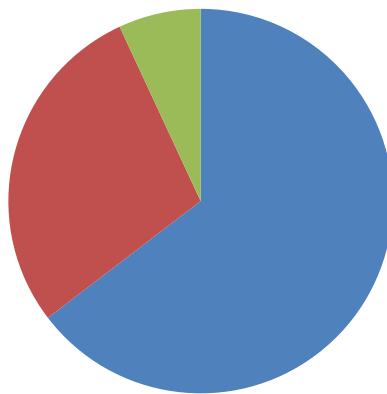

■ Αναφορές και παραπομπές στην Άγια Γραφή (67 φορές)

■ Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (35 φορές)

■ Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (14 φορές)

Λόγοι Β΄, Πνευματική άφύπνιση

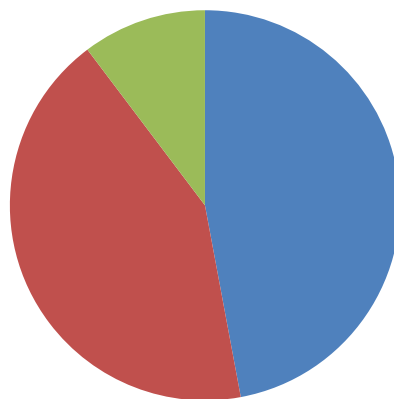

■ Αναφορές και παραπομπές στην Άγια Γραφή (84 φορές)

■ Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (37 φορές)

■ Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (9 φορές)

Λόγοι Γ΄, Πνευματικός αγώνας

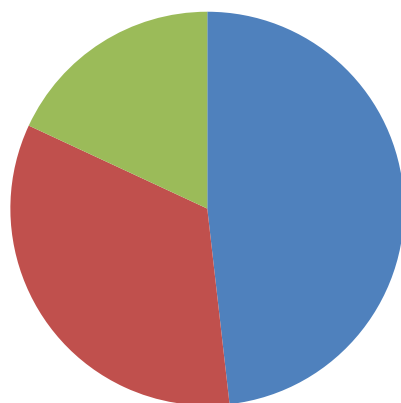

■ Αναφορές και παραπομπές στην Άγια Γραφή (32 φορές)

■ Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (29 φορές)

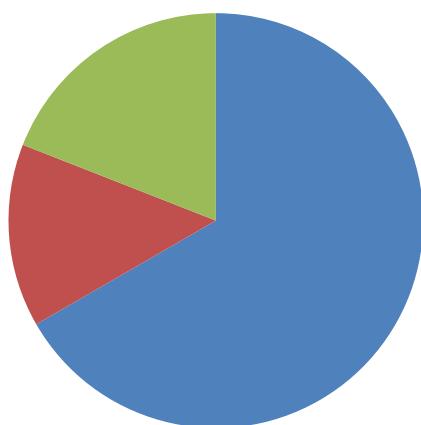
■ Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (7 φορές)

Λόγοι Δ΄, Οικογενειακή ζωή

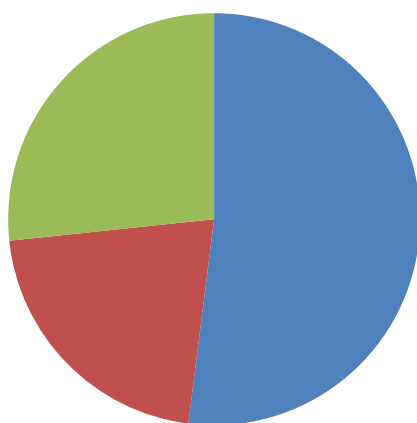
- Αναφορές και παραπομπές στην Αγία Γραφή (40 φορές)
- Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (28 φορές)
- Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (15 φορές)

Λόγοι Ε΄, Πάθη και άρετές

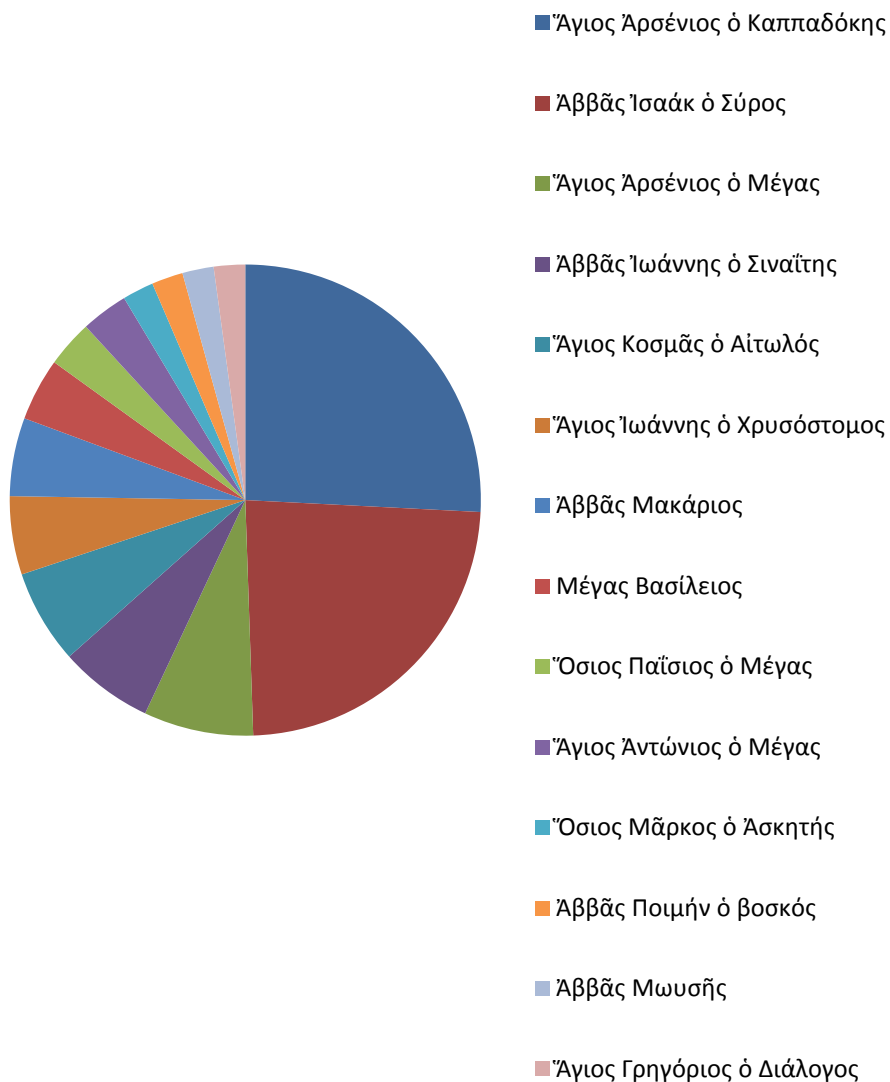
- Αναφορές και παραπομπές στην Αγία Γραφή (84 φορές)
- Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (18 φορές)
- Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (24 φορές)

Λόγοι ΣΤ΄, Περί προσευχής

- Αναφορές και παραπομπές στην Αγία Γραφή (39 φορές)
- Αναφορές Αγίων και παραπομπές στους Αγίους Πατέρες (16 φορές)
- Αναφορές και παραπομπές σε διάφορα Έκκλησιαστικά βιβλία (20 φορές)

Παραπομπές στους Άγιους Πατέρες. Συνολική κατάσταση τών έξι τόμων τής Σουρωτής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β' - ΑΦΙΣΕΣ

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

**PROTOIERIA
III CAPITALĂ
L.T.C.O.R.**

**ORGANIZEAZĂ
CONFERINȚA :**

**SF. CUVIOS
PAISIE AGHIORITUL
-MĂRTURIA UNUI UCENIC-**

*“Nu este cu putință să vină
dragostea lui Hristos în noi,
dacă nu ne scoatem pe noi
înșine din dragostea noastră”*

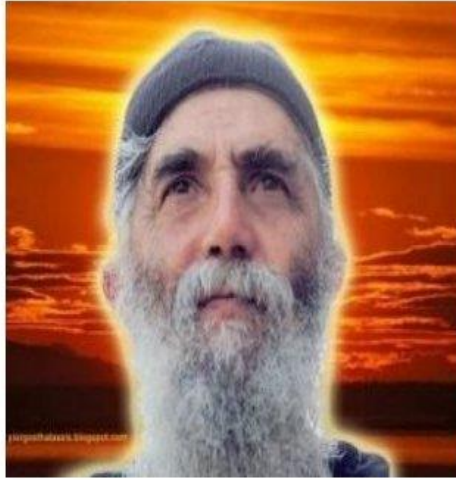
**INVITATI : ATHANASIE RAKOVALIS
(GRECIA)
PR. DRD. PETRU SIDOREAC**

**JOI 05 MARTIE 2015, ORA 18³⁰
AULA MAGNA A FACULTĂȚII DE DREPT**

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ & ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ

ΚΑΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΑΝΤΟΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΡΑΦΗΝΑΣ

& ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗΣ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ
ΤΟΥ
ΟΣΙΟΥ
ΠΑΙΣΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

Πέμπτη 11 Ιουνίου 6:00μ.μ.

ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΟΣΙΟ 6:00μ.μ

ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΑΣ 6:45μ.μ.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ 7:20μ.μ.

ομιλητής: ΠΡΩΤ. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΔΡ.Θ.

Η εκδήλωση πραγματοποιείται υπό την ευλογία του Σεβ. Ποιμενάρχου μας κ. Νικολάου

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η ΕΠΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ
ΣΑΣ ΚΑΛΕΙ
ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑ:

“ΑΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ”

ΟΜΙΛΗΤΕΣ:

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΔΙΦΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
Κ.Κ. ΚΟΣΜΑΣ

ΠΑΝΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ Ι. Μ. ΠΑΤΡΩΝ
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΤΣΙΤΣΙΒΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΑΒΒΑΤΟ, 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2016

ΩΡΑ: 18:30

ΣΤΗ ΔΙΑΚΙΔΕΙΟ ΣΧΟΛΗ ΛΑΟΥ ΠΑΤΡΩΝ (ΚΑΝΑΡΗ 58)

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

ΕΝΩΜΕΝΗ
ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ

ΕΝΩΣΗ ΘΕΟΛΟΓΩΝ
ΛΑΡΙΣΑΣ

Ε Κ Δ Η Λ Ω Σ Η

ΑΓΙΟΣ ΠΑΙΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

ΣΑΒΒΑΤΟ 20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2016

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ ΤΡΙΩΔΙΟΥ (ΤΕΛΩΝΟΥ ΚΑΙ ΦΑΡΙΣΑΙΟΥ) 5:00 - 6:00 μ.μ.

ΟΜΙΛΙΑ 6:00 - 7:00 μ.μ.

*"Στην έκδήλωση θά αποδοθούν ύμνοι
από την ακολουθία του Άγιου Παΐσιου"*

ΟΜΙΛΗΤΗΣ:

π. ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΒΛΙΑΓΚΟΦΤΗΣ,
διδάκτωρ θεολογίας και πτυχιούχος φιλοσοφίας ΑΠΘ

**ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ
Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ
ΑΜΠΕΛΩΝΑ ΛΑΡΙΣΗΣ**

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

«ΒΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΪΣΙΟ»

Κυριακή 28 Φεβρουαρίου
2016 καί ώρα 18:30
θά πραγματοποιηθεῖ
ἐκδήλωση
πρός τιμήν
τοῦ Ὁσίου Παΐσιου
στή Στρατιωτική Λέσχη
Θεσσαλονίκης

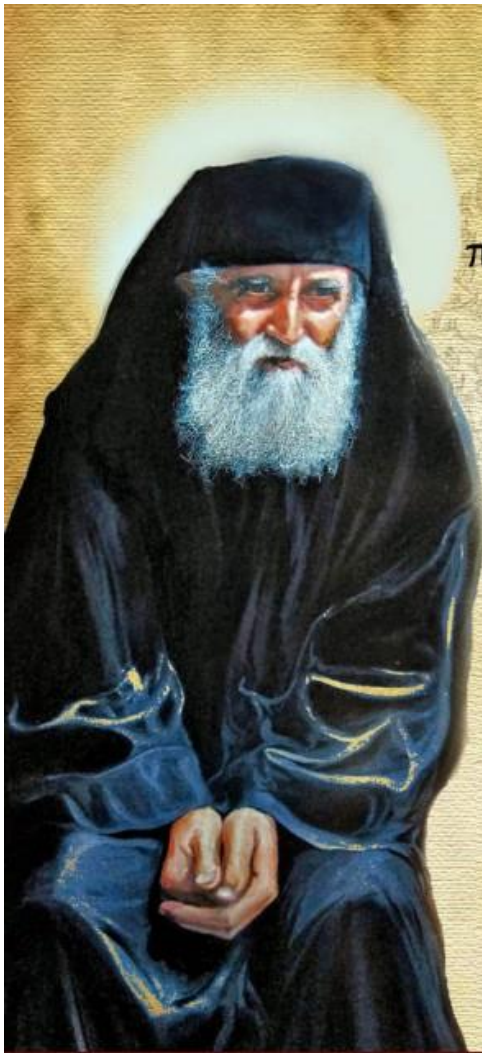
Ὁμιλητές:

- κ. Γ. Μαντζαρίδης
(Ὁμότιμος καθηγητής
Θεολογικῆς σχολῆς ΑΠΘ)

«Ὁ Ὁσιος Παῖσιος, ἔρας
παγκόσμιος ἄνθρωπος»

- κ. Βασίλειος Σαρρῆς
(Διδάκτωρ φιλόλογος,
λυκειάρχης)

«Ὁ Ὁσιος Παῖσιος ὡς
παρηγορητής
& ἐμψυχωτής»

Ἐκδήλωση
πρὸς τιμὴν τοῦ Ὁσίου Παΐσιου

**“ΒΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΝ
ΑΓΙΟ ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΪΣΙΟ”**

Ομιλητές:
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης
Αιτωλίας και Ἀκαρνανίας
κ.κ. Κοσμᾶς

Ἱερομόναχος
π. Ἀρσένιος
Ἱερά Μονή Μολυβδοσκεπάστου

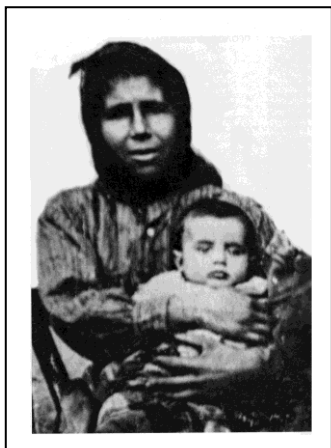
ΑΓΡΙΝΙΟ
ΣΑΒΒΑΤΟ 5 ΜΑΡΤΙΟΥ 2016
καὶ ὥρα 18:00
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΕΙΟ ΜΕΓΑΡΟ - ΓΕΑ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ

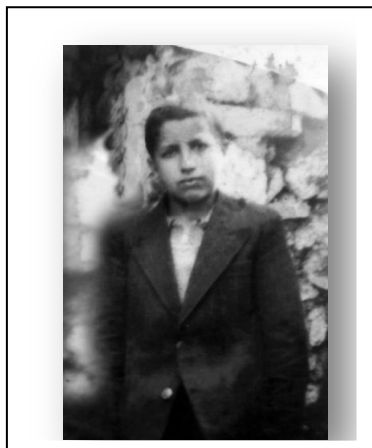

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ' - ΕΙΚΟΝΕΣ

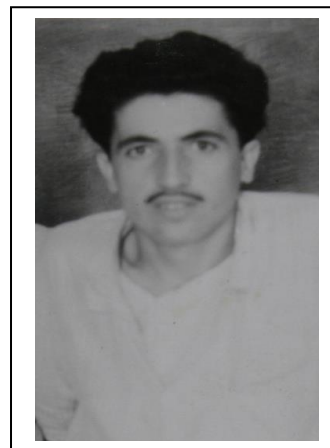
Φωτογραφίες του Αγίου Παΐσιου του Αγιορείτου (Εικόνες 1-9)

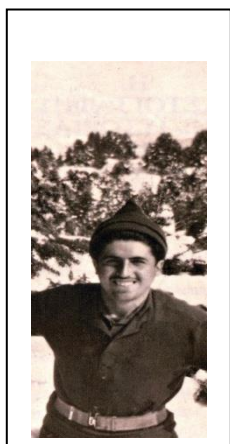
Εικ. 1

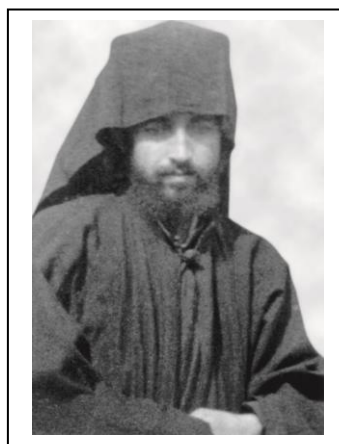
Εικ. 2

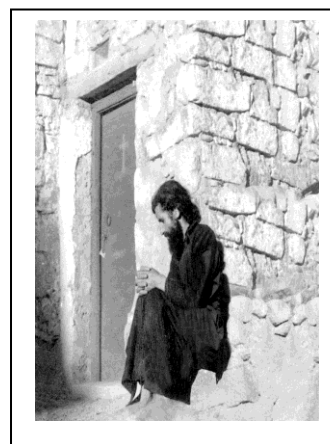
Εικ. 3

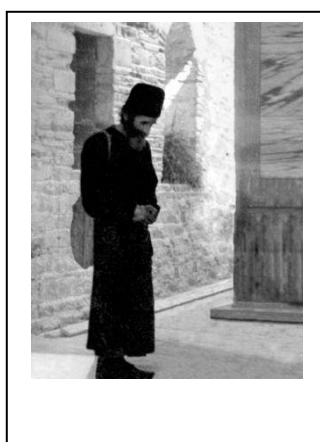
Εικ. 4

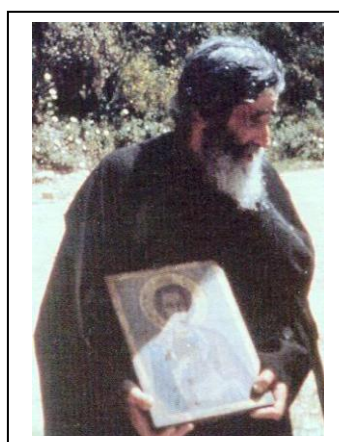
Εικ. 5

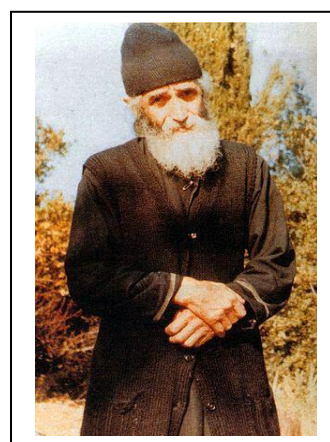
Εικ. 6

Εικ. 7

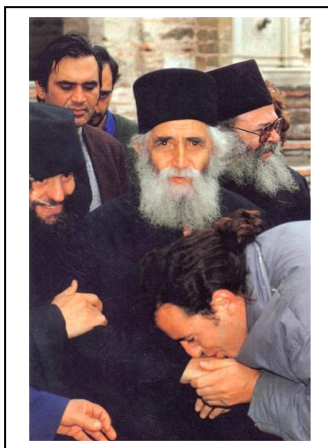

Εικ. 8

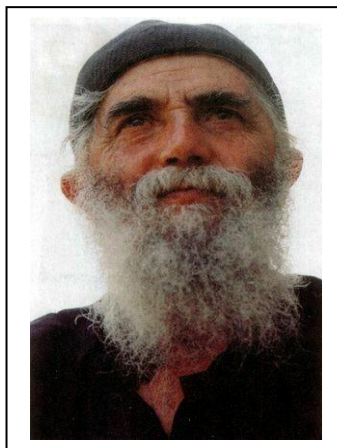

Εικ. 9

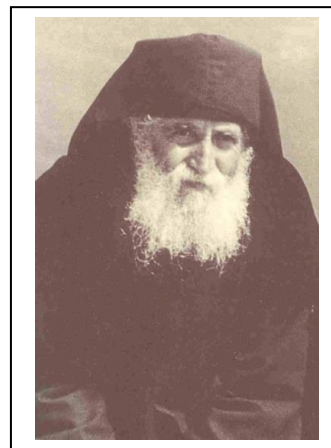
Φωτογραφίες του Αγίου Παΐσιου του Αγιορείτου (Εικόνες 10-16)

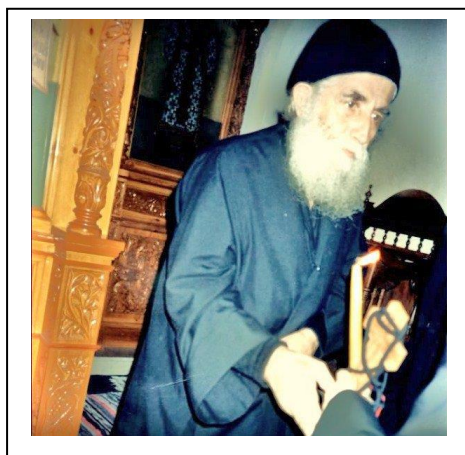
Εικ. 10

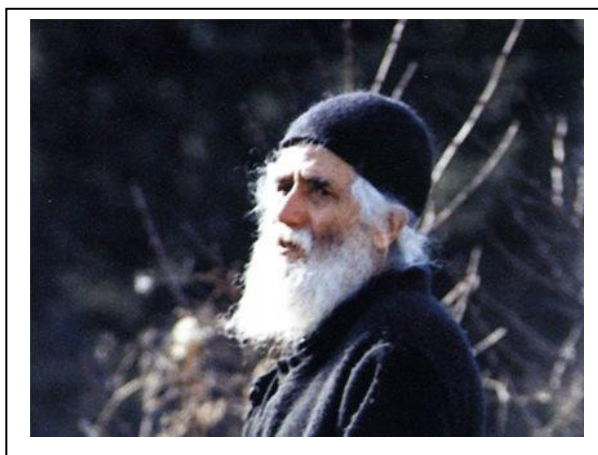
Εικ. 11

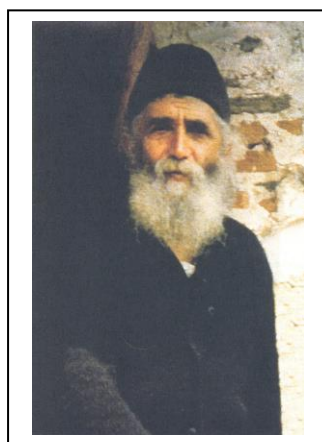
Εικ. 12

Εικ. 13

Εικ. 14

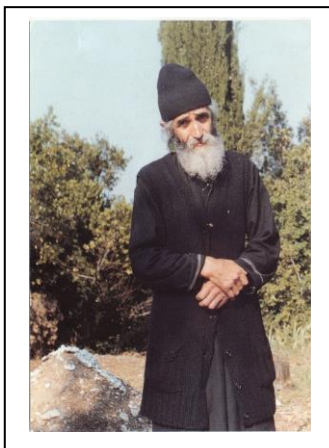

Εικ. 15

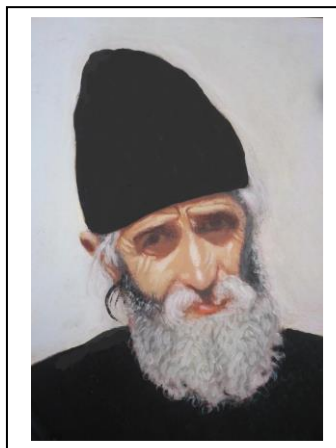

Εικ. 16

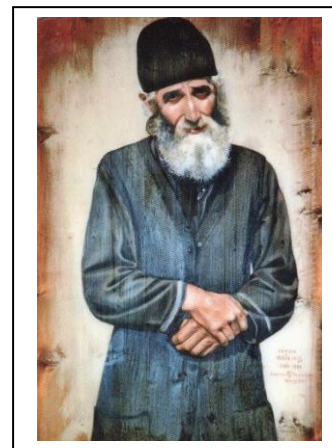
Εικόνες 17-25

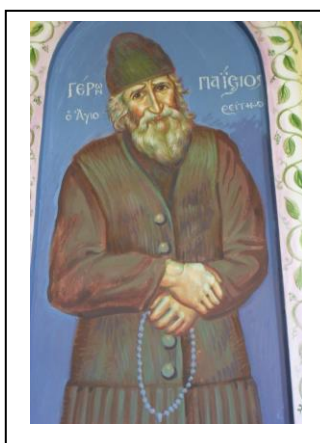
Εικ. 17

Εικ. 18

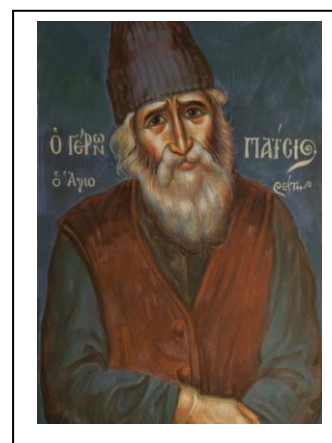
Εικ. 19

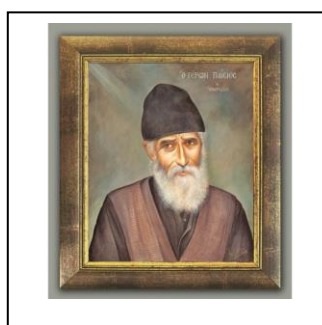
Εικ. 20

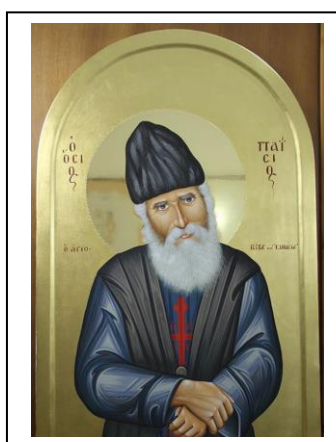
Εικ. 21

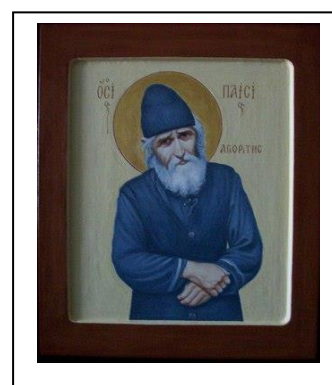
Εικ. 22

Εικ. 23

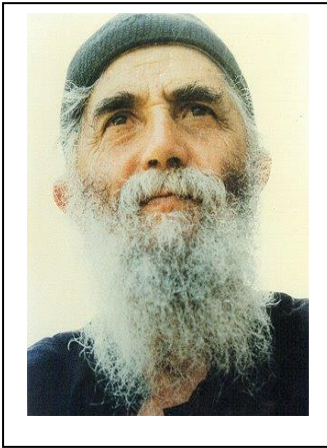

Εικ. 24

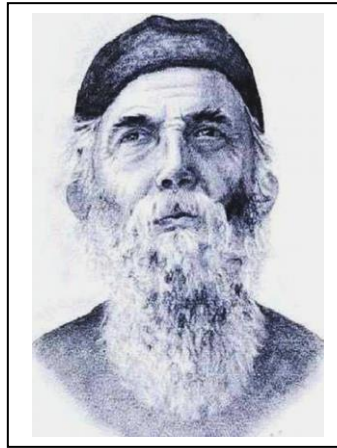

Εικ. 25

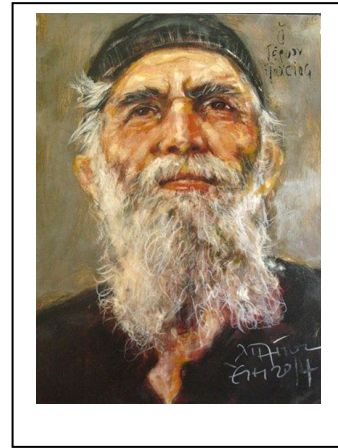
Εικόνες 26 - 33

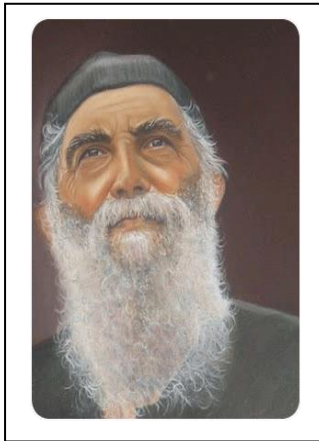
Εικ. 26

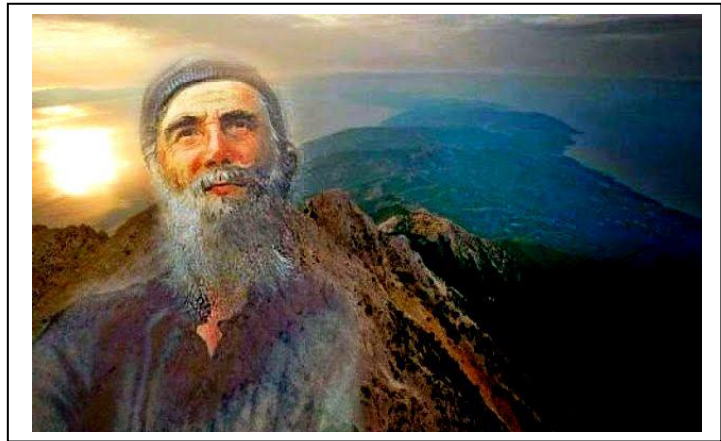
Εικ. 27

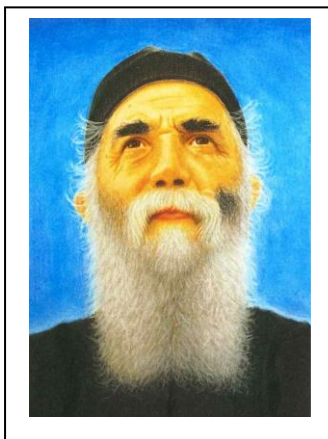
Εικ. 28

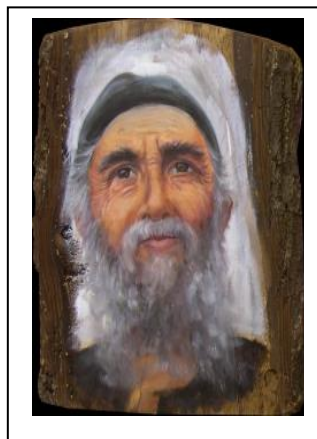
Εικ. 29

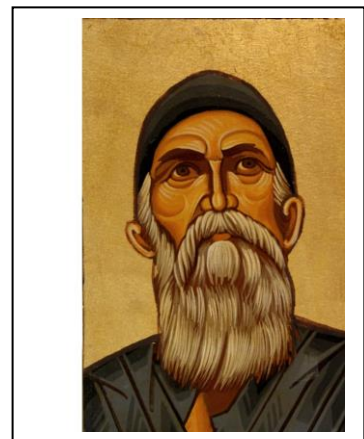
Εικ. 30

Εικ. 31

Εικ. 32

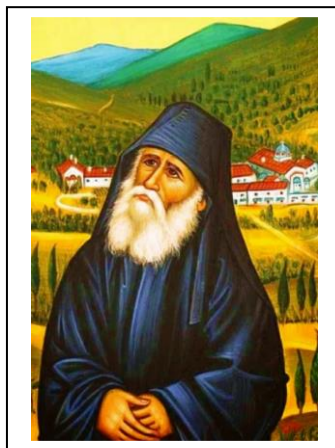

Εικ. 33

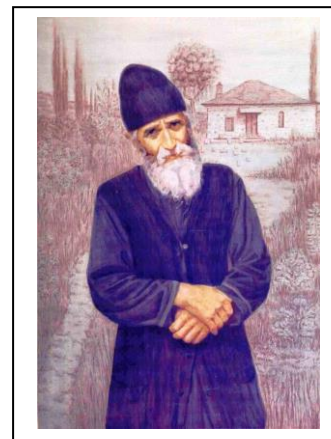
Εικόνες 34 - 41

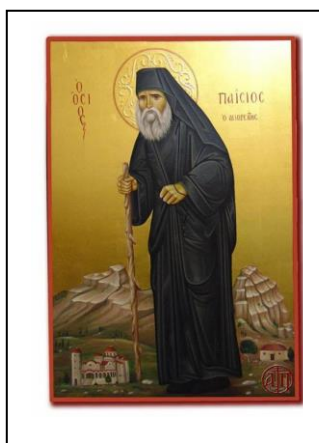
Εικ. 34

Εικ. 35

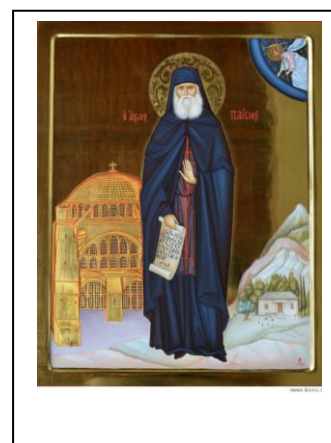
Εικ. 36

Εικ. 37

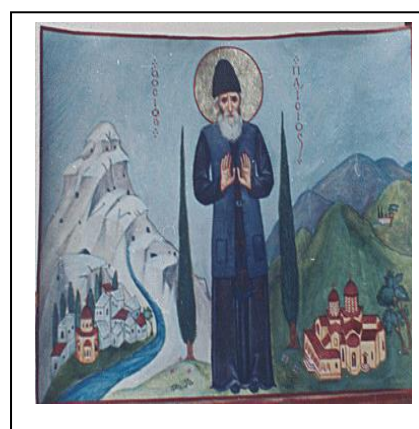
Εικ. 38

Εικ. 39

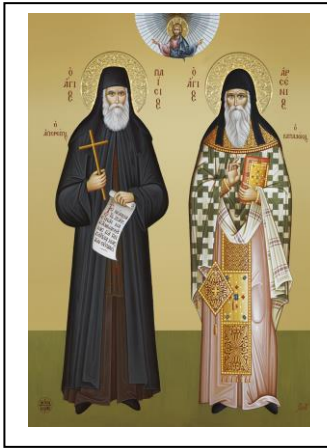

Εικ. 40

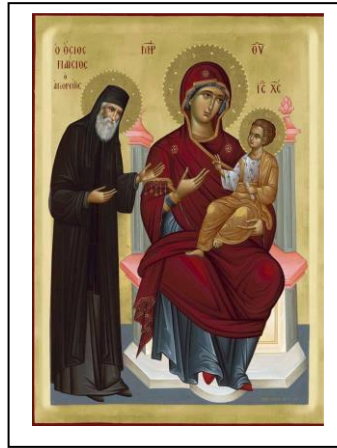

Εικ. 41

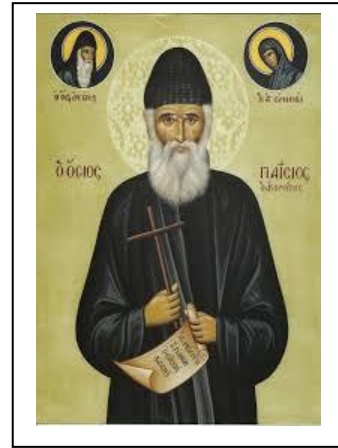
Εικόνες 42 - 50

Εικ. 42

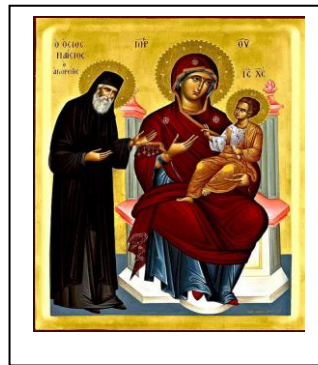
Εικ. 43

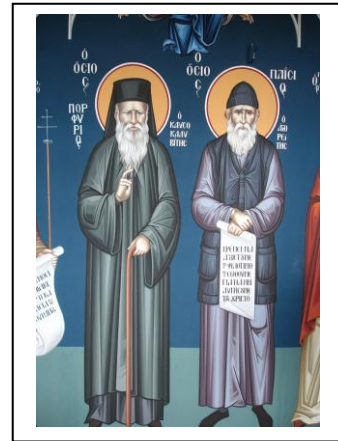
Εικ. 44

Εικ. 45

Εικ. 46

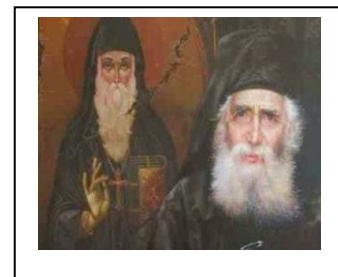
Εικ. 47

Εικ. 48

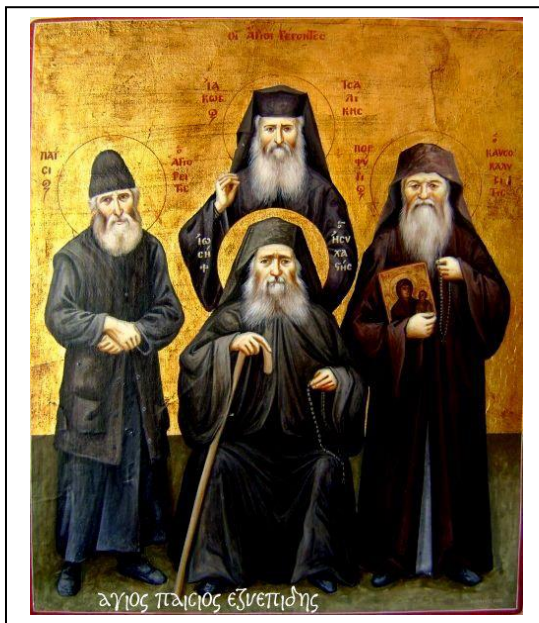

Εικ. 49

Εικ. 50

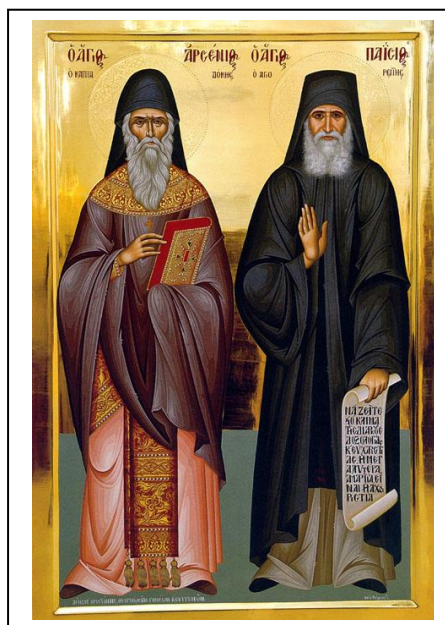
Εικόνες 51 - 55

Εικ. 51

Εικ. 52

Εικ. 53

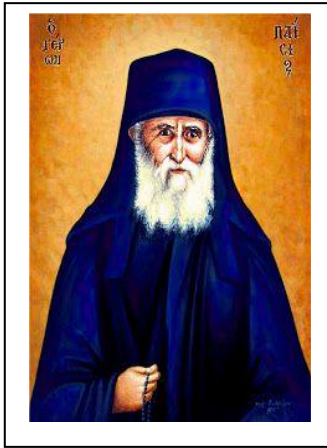

Εικ. 54

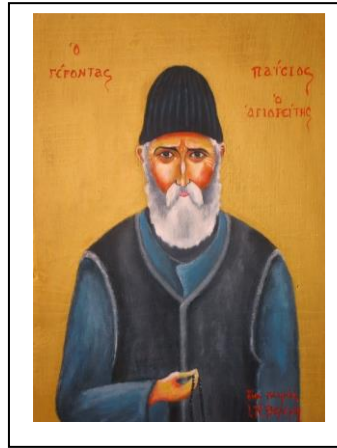

Εικ. 55

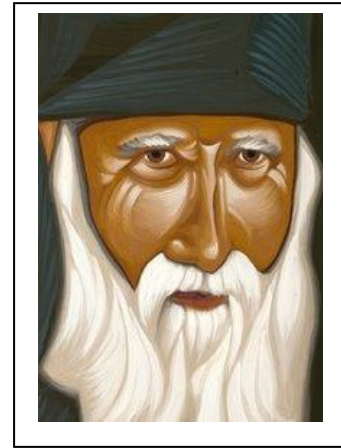
Εικόνες 56 - 64

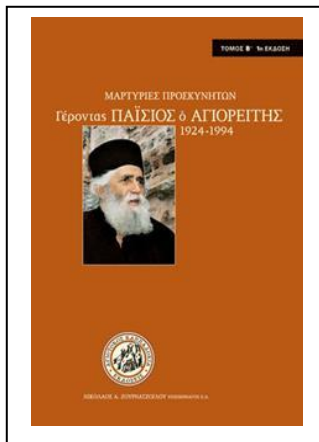
Εικ. 56

Εικ. 57

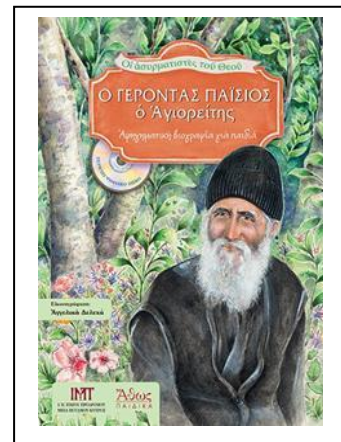
Εικ. 58

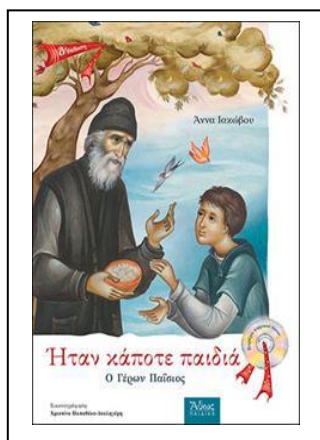
Εικ. 59

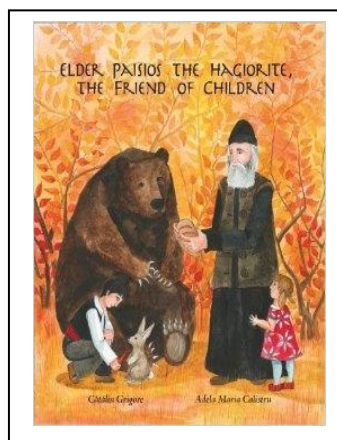
Εικ. 60

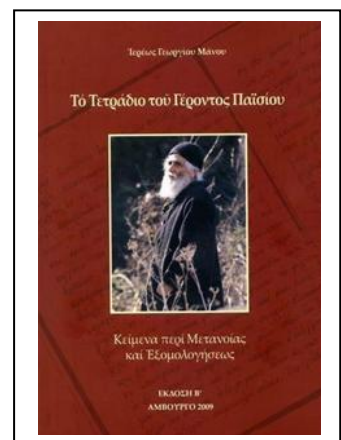
Εικ. 61

Εικ. 62

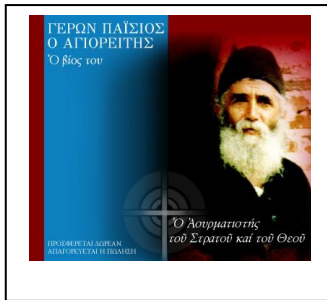

Εικ. 63

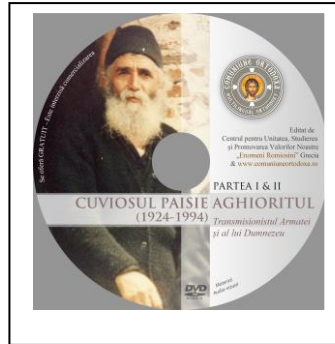

Εικ. 64

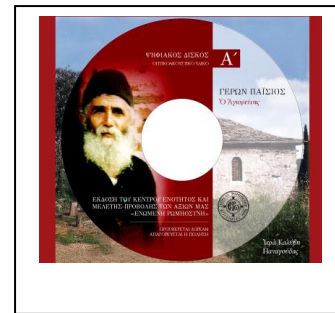
Εικόνες 65 - 74

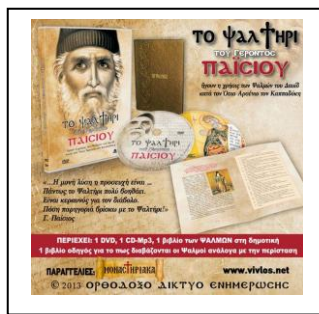
Εικ. 66

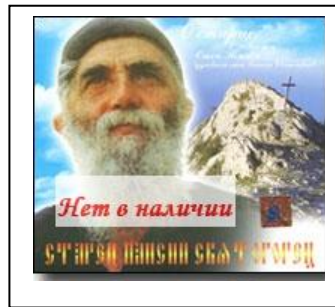
Εικ. 67

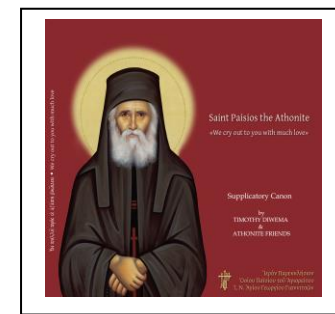
Εικ. 68

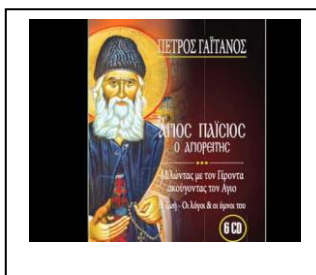
Εικ. 69

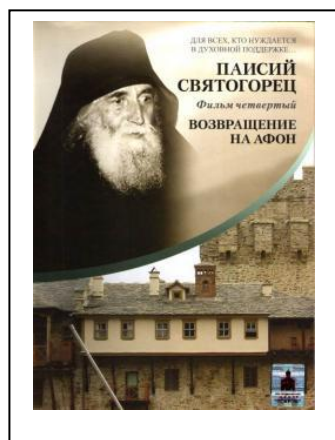
Εικ. 70

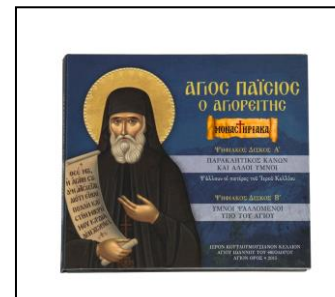
Εικ. 71

Εικ. 72

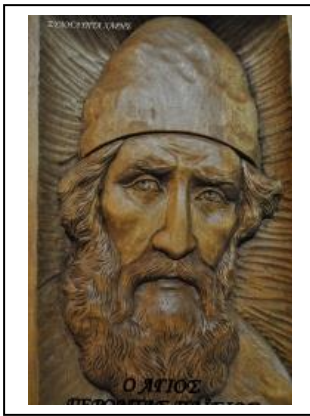

Εικ. 73

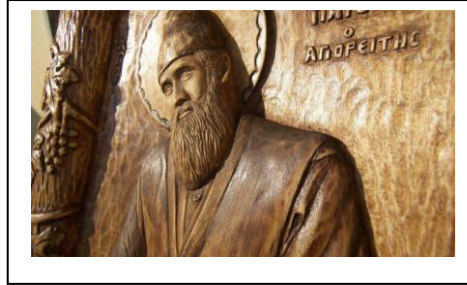

Εικ. 74

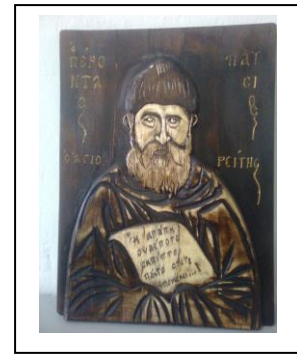
Εικόνες 75 - 85

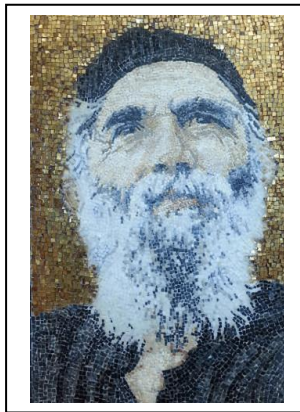
Εικ. 76

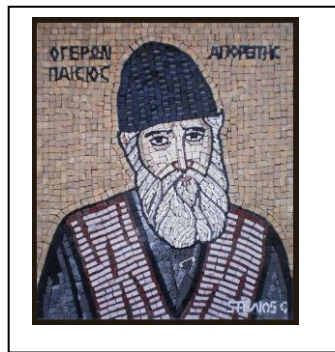
Εικ. 77

Εικ. 78

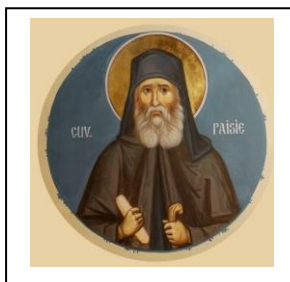
Εικ. 79

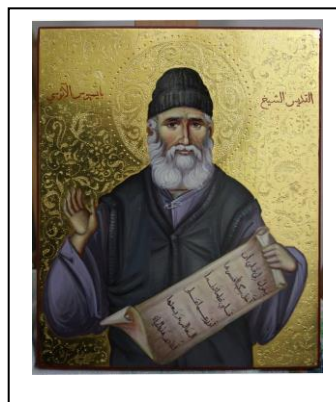
Εικ. 80

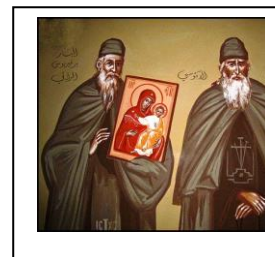
Εικ. 81

Εικ. 82

Εικ. 83

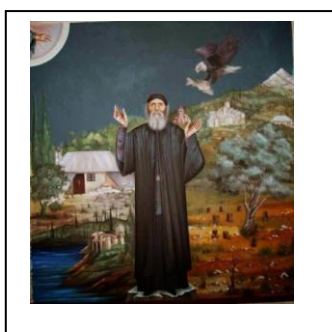

Εικ. 84

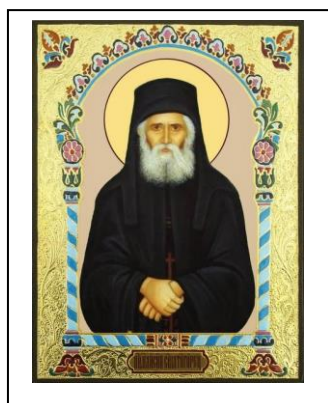

Εικ. 85

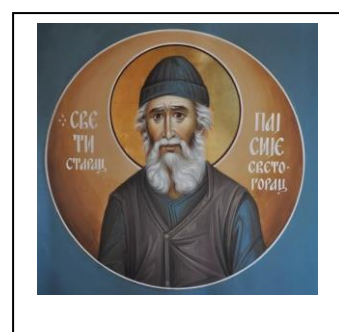
Εικόνες 86 - 94

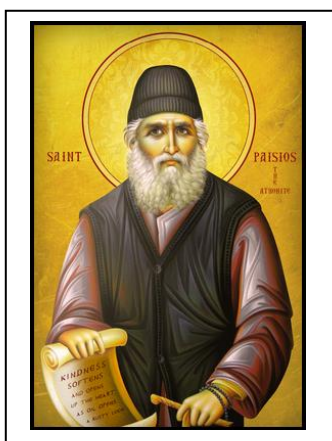
Εικ. 86

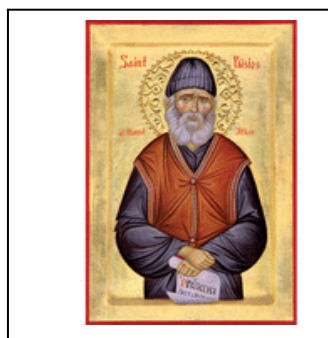
Εικ. 87

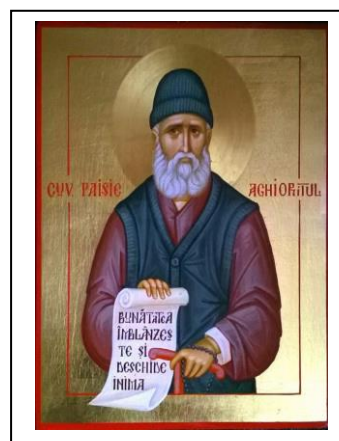
Εικ. 88

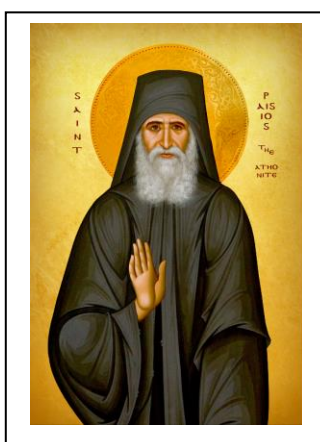
Εικ. 89

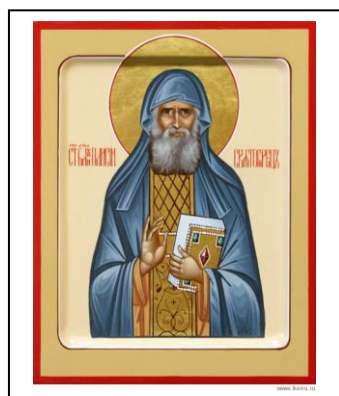
Εικ. 90

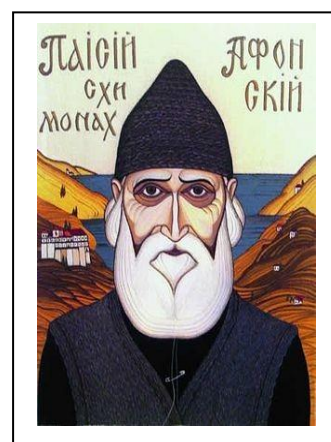
Εικ. 91

Εικ. 92

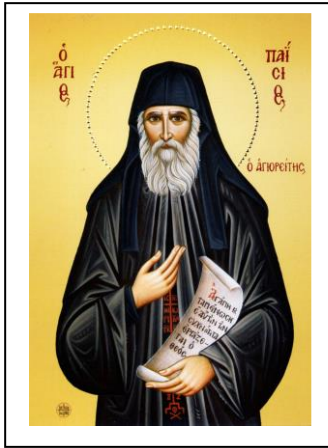

Εικ. 93

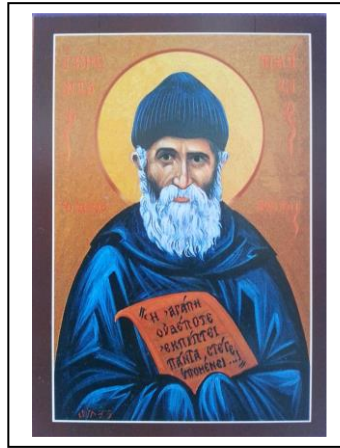

Εικ. 94

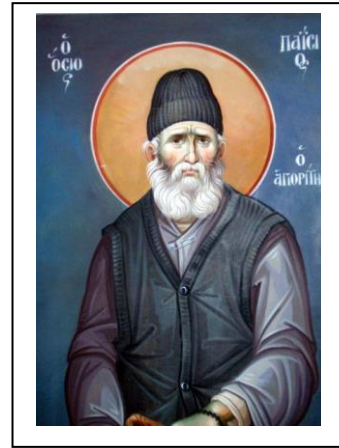
Εικόνες 95 - 103

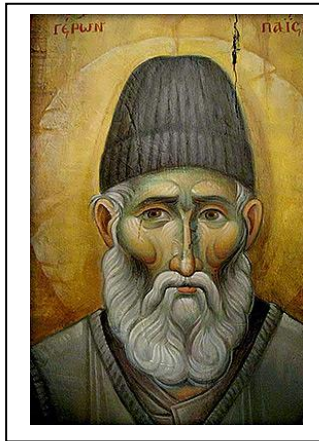
Εικ. 95

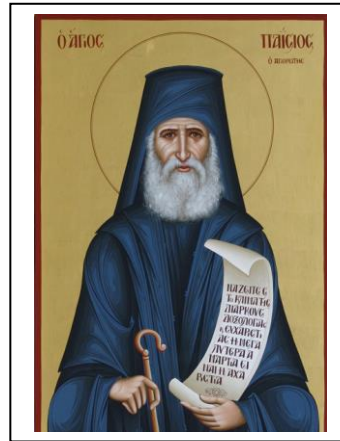
Εικ. 96

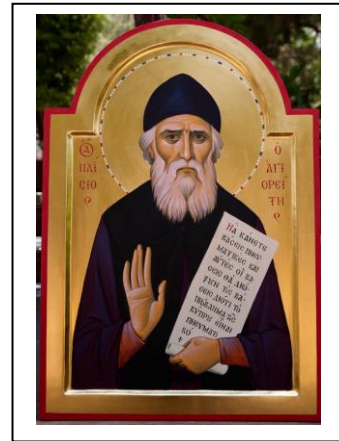
Εικ. 97

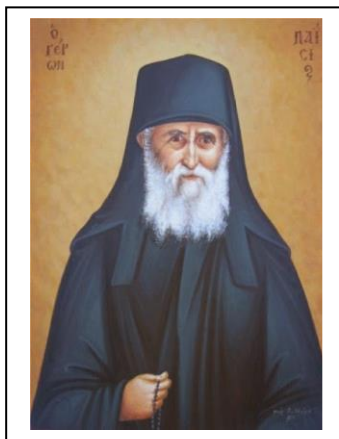
Εικ. 98

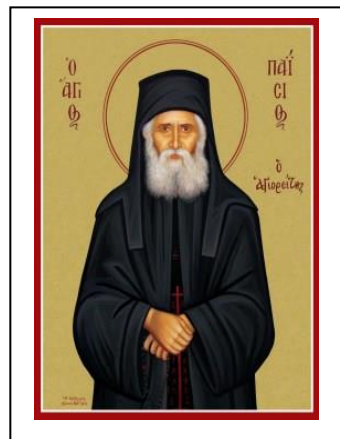
Εικ. 99

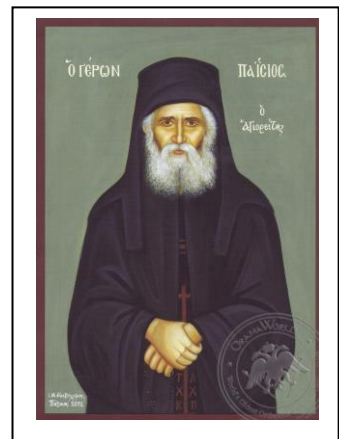
Εικ. 100

Εικ. 101

Εικ. 102

Εικ. 103